LINDEMANN

CORPUS GRAMMATICORUM LATINORUM

VOL. 4

1840

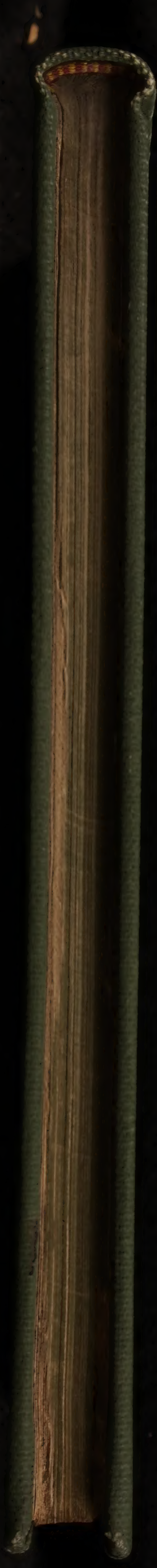

CORPUS
GRAMMATICORUM LATINORUM VETERUM

COLLEGIT AUXIT RECENSUIT
AC POTIOREM LECTIONIS VARIETATEM
ADIECIT

FRIDERICUS LINDEMANNUS.

TOMUS IV.

FLAVIUM SOSIPATRUM CHARISIUM ET DIOMEDEM CONTINENS.

FASCICULUS I. CHARISIUS.

LIPSIAE,
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI.

CIƆIƆCCCXXXX.

PRAEFATIONES.

IO. PIERIUS CYMINIUS COSENTINUS AMPLISSIMO PRAESULI CORIOLANO MARTYRANO S. MARCI EPISCOPO UTRIUSQUE LINGUAE PERITISSIMO S. D.

Annus iam agitur, ni fallor, quartus et decimus, amplissime simul et eruditissime Praesul, ex quo A. Ianus Parrhasius, praeceptor olim meus, Flavii Sosipatri Charisii Romanae linguae accuratissimi observatoris describendi copiam mihi fecit. Parrhasius inquam noster, qui doctissimi atque optimi cuiusque iudicio fulgentissimus quidam candidarum literarum sol existimatur, nec ullus adeo invidiae facibus infestatur, adeo expers totius humanitatis est, quin asseveret, neminem usquam gentium eo tempore extitisse, qui absolutam Rhetoris personam actione eloquentissima, et multiplici rerum cognitione felicius nostro Iano sustinuerit, propriumque Latinae linguae candorem illum Romanum naturali quadam rerum verborumque copia retulerit. Audivi hoc a teneris annis, ubicunque fui, et nunc in dies magis magisque audio doctissimos quosque haec eadem uno ore ingenue fateri et praedicare. Quare summopere dolendum est, quod, nescio cuius iniquitate (pro dolor, vix suppetunt Cyminio tuo verba) eius opera fuerunt intercepta, maximo literarum incommodo. Imprimis autem deflenda est illius divini operis iactura, De rebus scilicet per epistolam quaesitis, quod ipse saepenumero vidi, erat enim ad editionem iam pridem paratum, librisque constabat circiter quinque et viginti, ubi diversorum auctorum loca pene infinita, Platonisque, ut aiunt, numeris obscuriora, animata divinaque illa dicendi ubertate explicabantur, O doctorum omnium consensu, Musis et Apollini damnosam, o semper dolendam, semperque lugendam Parrhasii mortem. Sed de eruditissimis illius vigiliis, et utriusque linguae irreparabili iactura, quam nobis immaturus Iani interitus attulit, commodius scribendi in eius vita, quam adhuc nos cudimus, dabitur facultas. Redeat igitur illuc oratio, unde paulo ante defluxit. Charisium postea improbissimorum hominum perfidia amisi, quae res quantum mihi doloris attulerit, testis est Io. Franciscus Decoratus Eques clarissimus, atque idem vir integerrimus, et quem nulla remotior disciplina latet, eiusque filius Io. Rutilius qui omni virtutum genere nomini gentilitio ita respondet, ut nihil eo decoratius possit inveniri, Nescio quod me illius temperet astrum, Utriusque enim amor tantum mihi crescit in horas, quantum vere novo viridis se subiicit alnus, hos, inquam, praeteriti mei doloris testes habeo, quo certe nunquam fuissem levatus, nisi Pyrrhus Antonius Parrhasius iuvenis eruditus, elegans, atque sanctissimis moribus ornatus, et Nicolaus Marius Parrhasius iuvenis ingenio, et memoria singulari, ad quae accedit etiam iuris civilis studium admirabile, mox defuncto Iano Patruo, eundem Charisii codicem mihi transcribendum exhibuissent, quo tempore ingenuos studiososque Cosentinos adulescentes annuis, ut scis, centum instituebam, qui omnes ad unum assiduis vocibus a me flagitabant, ut quae Sosipater lucubraverat in communem studiosorum hominum utilitatem, ego omnium primus in apertum proferrem, quorum precibus equidem diu multumque fui reluctatus,

victus tandem, recepi me daturum operam, ne Charisius paucorum ambitioni serviret. In praesentia autem illi crebris me literis obtundunt, ne a pollicitis recedam. Proinde ne vanus omnino videar, statui meis auditoribus (quibus nihil iure negare possum) morem gerere, tuoque nomine hoc opus publicare. Ad hoc etiam subdidit licet currenti calcaria, eruditissimus vir Antonius Thylesius noster, qui ante cineres aeternitatis nomen est assecutus, Necnon Bernardinus Thylesinus, ita pangendo carmini ac orationi solutae promptus, ut Thylesii patrui alumnus merito videatur. Ad illud etiam me saepius excitant Hieronymus Rufus Neapolitanus iuvenis acri ingenio et bonarum artium studiosissimus, atque tibi deditissimus, et Philocalus Troianus meus, publicus Latinitatis professor et diligentissimus, qui Neapoli Papinii sylvas frequenti auditorio, et magna cum laude sic exponit, ut iure quidem Parrhasii nostri auditor existimari possit, asserendo hunc librum sub umbra tui nominis oportere ab inferis in vitam revocari, patrocinio enim tuo, veluti Aiacis clypeo munitus, tum criticorum vulnera effugiet, tum plurimum auctoritatis sibi accessisse cognoscet. Es enim et latinis et graecis literis ornatissimus, nostrique quae tua est humanitas, amantissimus, necnon ingens non Martyranae familiae solum, verum patriae quoque ornamentum. Sed nihil mirum, oportet enim eos qui claris nati sunt parentibus, non degenerare, quod et Euripides sentit, quum dicit, *Δεινὸς χαρακτὴρ κἀπίσημος ἐν βροτοῖς ἐσθλῶν γενέσθαι, κἀπὶ μεῖζον ἔρχεται τῆς εὐγενείας τοὔνομα τοῖσιν ἀξίοις.* Nam ut caeteros omittam, pater tuus optimus, sapientissimusque vir Io. Baptista Martyranus, sola virtutis atque generis commendatione tertio abhinc anno, absens Praetor Neapolitanus sine ulla ambitione fuit declaratus, quum esset in Brutiis, quo quidem in magistratu adeo iuste, adeo fortiter, adeo temperanter et prudenter se gessit, ut eorum quibus successit, desiderium facile ferrent omnes, est enim humanarum divinarumque rerum peritissimus, atque idcirco aequi iustique servantissimus. Sed dissimulandum mihi non est, quibus honoribus et decretis amplissimis Bernardinus germanus ille tuus fuerit ornatus, qui propter eximias eius virtutes a Caesaris secretis est primarius, locumque tenet inter imperatorios Senatores eminentissimum. Unde virtute duce (nam fortuna non dicam, ne invidus aut malignus videar) id est assecutus, ut illum aequales ament omnes, inferiores tanquam augustum quoddam numen observent, et venerentur, Principes (quae deorum est benignitas) certatim ornent. Prudens omitto Io. Antonium sollertissimum Brutiae regionis quaestorem, Hieronymumque ingenio elegantissimo virum, et multarum rerum cognitione praeclarum, fratres tuos optimos, domi forisque praestantissimos, de quorum ornamentis, atque universa familia vestra copiosius dicemus in opusculo nostro, cui titulum fecimus *Κωσεντίας Ἐγκώμιον*, quod propediem una cum Flavio Aspro grammatico insigni, Ianique Parrhasii Rhetoricis quaestionibus sub tuis auspiciis exibit in publicum. Sed revocandus est orationis flexus ad Charisium, Is est multis ut vides in locis mutilatus, quod accidere necesse fuit vetustatis et temporis iniuria, verum hoc me minime ab editione deterruit, quum viderem me id non sine clarissimo exemplo fecisse. Nam et Attilium Fortunatianum, Donatianumque, *εἰ γνήσιόν ἐστι*, et Caesii Bassi opera cum Probi institutis (sic enim liber inscribitur) Parrhasius quum Mediolani bonas literas profiteretur, tinearum iniuria pene corrosa, velut e postliminio mortis in lucem reduxit. Quae igitur hoc signo ❁ notata videbis, non integra describi potuisse ex antiquissimo Iani codice certissime scias, multa enim erant iam obliterata, adeo ut ne vestigia quidem elementorum extarent. Quod vero Charisii auctoritas sit extra aleam communemque grammaticorum sortem habita, Priscianus est locupletissimus testis, qui, ut alii innumeri, Sosipatri testimonia, ut Apollinis oracula saepe citat. His adde quod Parrhasius in grammaticis rationibus, unius Charisianae auctoritatis maiestate tantum, vel maxime obtrectatorum impudentiam repressit. hoc satis ostendit in Claudianum Ianus, ac ipsius Apologia Furius. Sed vel eo puto Charisium tibi fore cariorem gratioremque, quod I. Lucretius Oesiander tuus, in omni disciplinarum atque linguarum genere diligentissime versatus, qui in hac urbe tanta cum admiratione publice Homeri Iliada interpretatur, ut inter Neapolitanae Academiae summos antistites ab

omnibus facile censeatur, pro sua singulari in me benevolentia una mecum ex fide vetustissimi exemplaris corrigendum suscepit, cuius causa (ut in praesentia praetermittam tot et tantos eruditissimos sane viros, quos in hac inclyta civitate mihi amicissimos paravi) nihil me poenitet huc venisse. Bene vale Musarum patrocinium, et Cyminium tuum ama. Neapoli Kalend. Ianuariis. Anno M. D. XXXII.

Ἄδηλον.

Ὀρφεῦ, οὐ μόνος ἐκ νεκρῶν παλίνορσον ἀφεῖλας
Τὰν ἀλόχου ψυχὰν πρὸς φάος ἠϋκόμου·
Ἀλλ' ἐμὲ δῆθ' ἀχέροντος ὑφ' ὑγροῖς κείμενον ἄντροις
Κυμίνιος ζώντων ἤγαγεν εἰς δάπεδον.

Ἀδέσποτον.

Οὐ μόνον ἡρακλῆς τε καὶ Ὀρφεὺς ζῶντες ἐς ᾅδου
Δῶ κατέβησαν, ἐπὶ κέρβερον ἠδ' ἄλοχον.
Καὶ γὰρ ὁ Κυμίνιος καταβὰς ἐπανήγαγε θεῖα
Σωσιπάτρου τεύχη, Αὐσονίης τ' ὄνειαρ.

Scipio Donatus Cosentinus.

Quod nitidus volitem, tenebris post terga relictis
Lotus ut undanti Lucifer Oceano,
Hoc ipsum effecit sollerti corde Cyminus,
Inferno qui me traxit ab usque Chao.

Io. Pierius Cyminius Suis Cosentinis Adulescentibus S.

Videte Adulescentes ingeniosissimi, quantum valuerit apud me hortatus vester. Nam etsi ego non eram vel in maximis occupationibus promissi oblitus, tamen ubi primum tot epistolas a vobis accepi, relictis rebus omnibus, Charisium grammaticorum omnium facile principem, quo in suo genere nihil literatius, nihil elegantius, nihil demum melius apparet, iam multis abhinc seculis in altissimo pulvere defossum vobis edidi. In eo autem quod mecum expostulatis parum clementer, ignoscendum mihi puto, quod ad constitutam diem, ut desideratis, non redierim, scitis enim literas in causa fuisse mihi redditas ab Innocentio Chiacio, iuvene corporis et animi dotibus ornatissimo, et nostri nominis (palam res est) defensore acerrimo. Quod vero rursus nunc rogando orandoque scribitis nihil aeque vos cupere, quam me istuc advolare, agnosco et laudo voluntatem vestram, hoc nanque est desiderium pro praeceptore pium, quippe qui vestrum nonnullos summo studio magnoque labore, rumpantur ilia Codris istis, ad optimam frugem brevi perduxit. Bene valete, et a me Messalae meo Bonio poetae suavissimo salutem quamplurimam. Neapoli Kalend. Ianuar. Anno M. D. XXXII.

Leonardi Schipani ad Cosentiam Carmen.

Aemula Romulidum niveo Cosentia curru
Excelsum, ut par est, effer ad astra caput.
Aeternum poteras proprio praecellere partu,
Quo Cybelen superas Argolicasque nurus.
Aut magis ascito censeris cive Cymino,
Qui sacer Aonias haurit et efflat aquas.

Hic nuper linguae flexit tua pectora nymbo,
  Centeno meritus posse placere choro.
Nunc vero Euboicas absens perductus ad oras
  Dum studet ingenio te resonare suo.
Exactae tantum subnixus remige mentis
  Adnavit Stygii regna superba Iovis.
Hinc tibi Sosipater remeat sibi redditus, acri
  Hortatu civis pollicitusque tui.
Vos Cosentini, quos fandi cana potestas
  Allicit, hunc tota mente tenere iuvet.
Perpetuasque aras vestro sacrate Cymino,
  Quo duce Castaliis Crathis inundat aquis.

Ex libro secundo Epigrammaton Ioannis Philocali Troiani de Pierio Cyminio.

Pierium humanis si quisquam laudibus ornet,
  Pierio multum detrahet ille meo.
Nanque Coronidae revocat, vel Apollinis artes,
  Magnaque cum saeva praelia morte gerit.
Ecce quibus tenebris, et quanta nocte sepultum
  Grammatici veteris vivere iussit opus.
Quod superi meruere, hominum dum corpora curant,
  Pierius meruit teste Helicone decus.
Plus quoque, nam plus est, fateor, dare lumina vitae
  Ingeniis hominum, quam dare corporibus.

ORNATO ET NOBILI VIRO, HENRICO VICELEBIO

THEODORICI EQUITIS ET DOCTORIS FILIO, GEORGIUS FABRICIUS CHEMNICENSIS S. D.

Molestum sane negotium est atque difficile, veterum scripta iniuria temporum aut hominum imperitia deformata, in aliquam dignitatem restituere, praesertim ei qui quum aliis adiumentis destitutus est, tum praecipue libris antiquioribus. His autem uti hoc tempore, et in hoc autore non potuimus, a caeteris non plane fuimus inopes et imparati. Nam quum grammaticorum olim mos fuerit, et nunc iisdem usitatus admodum sit, sicuti et reliquarum artium scriptoribus, ut sua de aliis transcribant et mutuentur, cumque crebris et poetarum et oratorum uti exemplis necesse habeant, quod in uno amissum aut corruptum est, id ex alterius plerunque commentariis, vel ex ipsis, quorum testimoniis et inventis utuntur, autoribus, impleri potest atque corrigi. Omnino autem tria mendorum genera inveniuntur. Unum est difficillimum, et quasi inenodabile: in quo vel desunt aliqua, vel ita sunt contaminata et mutilata, ut genio quodam egeant in perpurgando aut restituendo. Alterum est obscurum illud quidem, sed quod explicari tamen potest: ex quo genere si qui nimio plus tribuunt indulgentque ingenio suo, non raro ineptae et ridiculae, saepe pugnantes cum aliis opiniones oriuntur. Quales apud Ciceronem videntur peperisse κωμικὸς μάρτυς, et illa furta muliebrium religionum. Verumtamen hoc genus eiusmodi est, in quo et hominis periti iudicium, et studiosi investigatoris industria valet, et nonnunquam divinationes ac coniecturae ex ingenio factae, ab eruditis viris libenter accipiuntur, aliquando cum rei veritate ipsae quoque consentiunt. Tertium adeo manifestum errorem habet, ut non magno acumine opus sit in deprehendendo, et in emendando mediocri diligentia. Verum ut hoc vel librarii non oscitantis studio observari tollique potest, ita medium plane requirit prudentiam, et in literis exercitationem: primum vero in fortuna positum est, inventis manuscriptis et emendatis exemplaribus. Quo sane in genere propter librorum, ut dixi, inopiam, parum efficere potui, in altero, ut confido, multum attuli lucis Charisio, perantiquo et nobili grammatico, scilicet Varronis, Festi, Marcelli, Palaemonis, Probi, Scauri, Porphyrionis, Diomedis, Phocae, Donati, Victorini, Servii, Gellii, Macrobii, Prisciani, usus et adiutus commentariis grammaticis. Postremum genus mihi in labore taedium attulit, quum in male collocatis distinguendo, tum in aperte depravatis corrigendo. Igitur et ex iis quos enumeravi grammaticis, et ex ipso Charisio, diligenti praeceptorum inter se collatione, prope infinitos locos feci integros, qui antea quasi cicatrices hiantes maleve obductae totum corpus ita deformabant, ut aspectum vix ferret, aut certe non ferret diutius. Equidem hoc mihi accidere sentio, qui Charisium prius in manus sumptum mendorum foeditate statim deponebam, eum nunc et legere nulla cum molestia, et in re grammatica consulere cum iucunditate possum, praeterquam in paucis, quae genium desiderant, et fortunam meliorem expectant. De nostro studio satis, reliquum est, ut de autore aliquid dicamus, et qualis ipse fuerit, et unde sua mutuatus sit, et cuius beneficio lucem rursus aspexerit.

Flavium Sosipatrem Charisium natione fuisse Campanum, religione Christianum, professione grammaticum, et Urbis magistrum, ex ipsius libris colligimus. Imitatum esse in scribendo cum Plinium Secundum, qui novissimis annis sub Nerone libros de re grammatica copiosos edidit: tum praeter caeteros Iulium Modestum et Comminianum, ipse satis indicat, et docent nomenclaturae autorum ad extremum huius epistolae adiectae, quorum non modo exemplis et autoritate, sed etiam testimoniis ac fide, sua de arte praecepta confirmaverit atque comprobarit. In multis sane locis eadem et apud Charisium et apud Diomedem leguntur, neque solum similitudine exemplorum conveniunt, ut in tractatione figurarum maxime: verum etiam in pluribus aliis de tota arte praeceptionibus similia tradiderunt. Etsi autem tempus aetatis, quo Charisius floruerit, nondum potuerit satis cognosci, coniectura

tamen haec mea est, ipsum esse Diomede priorem et antiquiorem, propterea quod Charisius Diomedis nullo in loco meminerit: ex quo si tam multa pene de verbo transcripsisset, non tacuisset illius nomen per tot libros, praesertim cum is candor in Charisio appareat, ut ne finitionem quidem, aut interpretationem voculae sumpserit de alio, quam non ad suum autorem ingenue atque aperte retulerit: quod equidem in Diomede observare non potuimus, qui ex eodem Comminiano, quem noster adducit, videtur non pauca transtulisse, Comminiani aeque, atque Charisii mentione penitus omissa. Quamobrem ut Macrobium furtorum Gellianorum certis clarisque indiciis esse convictum scimus: ita Diomedem suspicione culpae liberare non possumus, accusare tamen non audemus, quod fortasse alii facient, qui plus autoritatis et virium ad victoriam fuerint consequuti. Testimoniis Charisii ex veteribus nituntur Priscianus et Ruffinus (nisi fallit titulus libelli, qui de comicis metris scriptus circumfertur). Ex recentioribus ante editionem, usi eiusdem doctrina et praeceptis sunt, ambitiose propemodum, Ianus Parrhasius et Pierius Valerianus, literati et diligentes viri. Nemo certe ex vetustis est, Prisciano Caesariensi excepto, qui de arte scripsit, et ad nostram aetatem pervenit, grammaticus, qui plures atque antiquiores adducat ipso Charisio autores, idque illi facile factu extitit, in urbe Roma, in qua nobiles bibliothecae doctis omnibus patebant, et furore Gothico nondum erant laceratae et eversae. quales fuerunt in Palatino, Augusti: in Capitolino, Maiorum appellata: in Viminali, Ulpia: ad Vallem Quirinalis, Traiana. nam Octaviam incendium urbis consumpserat, altero post Vesuvii in Campania conflagrationem anno. Atqui progressu temporum et Barbaris omnia vastantibus, hoc quoque Charisii opus (ut alia multa) perierat, quod patrum memoria a Iano Parrhasio inventum, et iniquitate fortunae ac hominum invidia pene rursum oppressum, in lucem edidit ante sextum et decimum annum Ioannes Pierius Cyminius, de studiosis eo nomine non male meritus: qui aemulare potuisset illud beneficium, si in edendo maiorem adhibuisset curam et diligentiam, neque maluisset manuscripti codicis vitia etiam atque errata imitari. Liber autem, quia Langobardicis characteribus exaratus fuit, ut qui eum inspexere testantur, a non exercitato librario difficilius legi potuit. unde similitudine notarum deceptus, plurima menda invexit: quae non pauca nos deprehendimus et sustulimus. Debemus tamen Pierii studio ac benevolentiae, eiusque erga rempublicam litterariam amorem, et virtutem civis conservati merito praedicamus. Quod si querna olim aut ilignea corona militi cum plausu data fuit, qui civem pugnando servavit reipublicae ad tempus: quanto dignius hedera vel lauro coronatur ille, qui civem extinctum et quasi ab Orco revocatum, in Musarum chorum et rempublicam literariam restituit perpetuo? et eum civem, qui honestissimos ordines ducens viam indicat, et resistendi Barbaris cohortibus, et manum conserendi cum fiducia atque scienter. Talem quasi ducem, sed a vulneribus multis, et (ut Virgiliano verbo utar) immanibus sanatum, ad te Vicelebi mittimus, boni auspicii causa, propter novam scholam, quam tu nunc Rustelebii, prope Steinum arcem tuam paras instituere, in qua adolescentes quadraginta aut, si licuerit, plures, cum suis magistris alendos, et pietate Christiana, optimisque artibus, cum Graecae et Latinae linguae cognitione instruendos curaturus es, quod factum, quia maius ocium requirit, commemorare tantum in hac chartae angustia volui, quoniam quidem iis, quibus oportebat, laudibus extollere et ornare hoc tempore non possum. Tale certe est, quod tuum ordinem atque istum splendorem in primis decet, quodque omnes boni ac sapientes viri perpetuo celebrabunt: quorum imitatorem pro singulari tua virtute, atque eximio in rempublicam studio me quoque, dum vivam, habiturus es. Misenae, ex schola nova Principis. Cal. Martiis. Anno salutis M. D. XLVIII.

(Quae in Editione Fabricii iam sequuntur nomenclaturae auctorum, qui a Charisio citantur, propterea omisimus, quod eas in indicibus ad hoc volumen quartum Corporis Grammaticorum Latinorum sub calcem exhibituri sumus. L.)

FRIDERICI LINDEMANNI

EPISTOLA

AD MAURICIUM HAUPTIUM,

PROFESSOREM LIPSIENSEM.

MAURICIO HAUPTIO, VIRO CLARISSIMO,

S. P. D.

FRIDERICUS LINDEMANNUS.

Noli aegre ferre, Vir Clarissime atque animo meo carissime, quod tibi, quae in limine huius editionis Charisii a me praefanda erant, transmisi tuoque nomine exornavi. Nam tu solus testis es iustissimus et locupletissimus, quantum laboris posuerim in emendando Charisio, cum et auxilia mea ipse aliquoties oculis perlustraveris iisque sis usus, et emendandis plagulis inter excudendum praeesse, rogatus a me non detrectaveris. Itaque optime tenes, Niebuhrio, viro immortalis memoriae, deberi, quicquid in emendando hoc Grammatico a me sit praestitum. Deinde scis, non esse dubitandum, quin post editionem principem nemo fuerit, qui Charisio opem tulerit ex libro scripto. Nam Fabricius Chemnicensis, cuius editionem Frobenius Basileae anno CIƆIƆLI. typis evulgavit quique haud pauca in oratione Charisii emendavit, multa tamen etiam interpolavit, nullum habuit codicis manuscripti auxilium, quod cum ipse diserte testatus est in praefatione sua, tum ipsa re evidenter manifestatur. Princeps autem editio, quae, ut scis, Pierii Cyminii opera lucem adspexit Neapoli anno CIƆIƆXXXII, hanc habet in fronte inscriptionem:

„Fl. Sosipatri Charisii, natione Campani, Grammatici vetustissimi, Institutionum Grammaticarum Libri Quinque, ab A Iano Parrhasio olim inventi, ac nunc primum a Io. Pierio Cyminio Iani auditore, in gratiam Adulescentium Cosentinorum editi. Io. Pierii Cyminii Epistola Nuncupatoria, ad Amplissimum Praesulem Coriolanum Martyranum, Sancti Marci Episcopum. Cautum est Caesaris et Clementis VII. Pont. Max. privilegiis, ne quisquam toto decennio hos Quinque Charisii libros, intra Regni Neapolitani, atque sacrosanctae Ecclesiae Romanae fines, imprimere aut impressos alibi vendere possit.

I. Lucretius Oesiander.

Καὶ σὺ μάλ' ἐξέφυγες τὸν Λήθης χάλκεον οὐδόν,
Σωσίπατρ', ἠελίου ἐς φάος ἐρχόμενος.
Θαρσήσας πρόμολ' οὖν, πάντων ἐπεὶ ἔξοχος ἐσσί
Γραμματικῶν, μέγα θαῦμ' ἐσσομένοισι λιπών."

Ad calcem libri legitur: „Neapoli ex officina Sulsbachii Hagenoensis Germani, Anno M. D. XXXII."

Huius editionis exemplum in bibliotheca Dresdensi regia asservatur, quod notas habet mss. Georgii Fabricii Chemnicensis, tales quidem, ex quibus appareat, hoc ipsum exemplum esse illud, ex quo Frobeniana editio typis sit exscripta. Nam exceptis paucis omnia, quae ad marginem illius exempli a Fabricii manu leguntur notata, in editionem illam transiisse inveniuntur. Haec ipsa autem Basileensis editio sic est inscripta:

"Fl. Sosipatri Charisii Artis Grammaticae Libri quinque."

Iam sequuntur Oesiandri versiculi Graeci, quos modo transscripsi. Tum signum Frobenianae officinae apparet, duae manus baculum tenentes, quem circumvolvuntur duo angues cristati, insidente columba. Adscriptum nomen *Froben*, subscriptum: *Basileae M. D. LI.*

Ad manum fuisse praeterea scis exemplaria duo libri Putschiani sic inscripti: *Grammaticae Latinae Auctores Antiqui*, quorum unum meum, quod huic editioni volui esse fundamentum, alterum Niebuhrii, cui adscriptae sunt variae lectiones, quas ille ex antiquo cod. Neapolitano, eodem quo usus est Pierius Cyminius in editione principe, qui fuit olim Iani Parrhasii, enotavit. Quas enotationes stilo cerussato in charta vetustate gilva satis quidem diligenter, vel potius diligentissime, nonnunquam tamen sic scriptas esse, ut dubites, quid in codice legatur, tibi non est obscurum, ut facile coniicias, quantae saepe operae fuerit, quantaeque cessationis, omnia ad liquidum perducere. Diuturno tamen usu factum est, ut exceptis paucis nihil dubium mihi sit relictum in recognoscendis Niebuhrii scripturis.

Helias Putschius, optime ille meritus de Grammaticis veteribus Latinis, in praefatione libri supra dicti se usum esse testatur in edendo Charisio codice Iani Douzae his verbis: "Flavii Sosipatri Charisii institutionum Grammaticarum Libri V. Ex codice nobiliss. Iani Dousae infinitis locis aucti, suppleti, emendati." Vereor tamen magnopere, ne hic quidem Codex fuerit nullus. Videtur mihi Douza descripsisse Charisii librum, ut editionem praepararet, atque in hoc apographo de suo emendasse, quicquid peccatum sibi videretur. Subnata tamen mihi nonnunquam est suspicio, Douzam Parrhasii codice illo usum esse; et habet quaedam Putschius, quae si non ex illo codice, ex alio tamen quodam fonte hauserit necesse est, ut pag. 123. (186. P.) lib. II, 14, 133. in voce **Nocte,** ubi P. exhibet lectionem prioribus Editt. ignoratam: *Rusci nomen*, quae in Cod. est *Rusci nonen* i. e. *Ruscinonem.* Multa tamen sunt alia exempla, quae mihi hanc rem valde dubiam reddunt, maxime cum integri versus, ab Editoribus prioribus omissi, quos suggerit Codex, in P. non sunt expleti, quod fieri necesse erat, si Douzae ille Codex ex Neapolitano esset emendatus.

Duplex mihi praesidium paravit Bondami diligentia. Asservatur in bibliotheca Academiae Lugdunensis Batavorum exemplum Putschianum, chartae scriptoriae plagulis adglutinatis, quibus Bondamus Fabricianae editionis varias lectiones adscribere coepit, rem tamen non ad finem perduxit. His immixtae sunt variae Bondami notae, emendandam Charisii orationem spectantes. Has cum

Lugduni Batavorum essem, mihi transscripsi. Idem Bondamus in *Variarum Lectionum* volumine loca multa Grammaticorum, inque iis Charisii, emendavit aut pertractavit, quae diligenter respexi.

Ceterum multa inveniri in Charisii oratione, quae etiam in hac editione nondum sint persanata, licet haud pauca e codice sint emendata, te, vir clarissime, non fugit. Nam scriptor codicis ipse multa de suo turbasse videtur; etiam codicis plagulae nondum ubique recte ordinatae esse videntur. Panni aliquot extrinsecus assuti leguntur, veluti pag. 112. (pag. 172. P.) De toto codicis habitu literas apponam Niebuhrii ad me datas, quas ut κειμήλιον servo sacratissimum. Atque eae sic habent.

Bonn den 24. Aug. 1827. Im Inhaltsverzeichniss des Charisius ist es ein Fehler, dass die ersten Capitel des V. Buches bis *de metris* incl. zu diesem Buche gezählt werden, welches im Texte selbst erst mit dem Abschnitte *de idiomatibus* anfängt. Der Schluss des vierten ist im Codex erst nach dem metrischen Capitel bezeichnet. Es sind vorhanden der erste bis dritte Quaternio, worauf die drei ersten Bücher und das vierte soweit es in den Ausgaben steht. Der Titel *dc lectione* steht, als custos, unten auf der letzten Seite des dritten Quaternio. Vom vierten Quaternio sind zwei Doppelblätter erhalten, entweder das zweite und dritte, oder das dritte und vierte Paar eines Quaternio: nämlich das äusserste Paar (Blatt 1 und 8) fehlt gewiss: ob aber Blatt 2 und 7 fehlt, oder 4 und 5, wage ich nicht zu entscheiden. Es fehlt also alles was Sie im Inhaltsverzeichniss des fünften Buches bei Putschius bis auf das Capitel *de versibus* finden, wovon der Schluss erhalten ist. Das folgende *de metris* würde vollständiger sein, wenn nicht die eine Hälfte des Blattes, i. e. eine Columne, abgerissen wäre. Das Capitel *de differentiis* sollte auf das *de idiomatibus* folgen, womit V. anfängt. Es ist die unter dem Namen Frontos herausgegebene Schrift, welche aber nach unserem Codex — *woraus allein sie genommen ist* — Plinius Secundus gehört. Diese ist wohl unvollständig. Sollten Sie irgendwo ein Doppelblatt finden, wo auf dem einen eine Abhandlung de lectione, i. e. de accentu, de pronunciatione, und so fort, stehen, auf dem anderen Blatte aber differentiae, wie die des sogen. Fronto, oder eines mit Idiomatibus, wie im V., oder zwei von jener Art; so haben Sie Stücke die zum Charisius gehören: wenn nur Schrift und Format übereinstimmen. Jene ist die sogen. angelsächsische, äusserst klein, tüchtig geschrieben, voll Abbreviaturen der urältesten Art, wie die im Gaius: es ist mir leid, auch nicht eine Zeile durchgezeichnet zu haben. Das Format ist Folio in zwei Columnen cett. Mit wahrer Hochachtung Ihr ergebenster NB.

Haec Niebuhrius. Habuit igitur Niebuhrius partem Charisii ex Codice transscriptam, quae capita de versibus et de metris, licet non integra, continebat. In qua ista scripta erant schedula, ea non ad me pervenit. Nam cum adhuc in vivis esset Niebuhrius, pollicitus mihi est, fore ut mihi collationem codicis Neapolitani concederet, si quando ad Charisium edendum devenissem. Cui promisso morte praeventus stare non potuit. Amicus tamen eius Classenius, Vir clarissimus, praeceptor filii, exemplum Putschianum, cuius margini Nieb. collationem codicis Neapolitani adscripserat, mihi ex bibliotheca illius transmisit. Deerat tamen schedula illa, in qua capita illa de versibus et metris, ut credibile est, a Niebuhrio perscripta erant, quae fortasse illo incendio, quo paullo ante Niebuhrii mortem domus eius conflagravit, periit. Quam iacturam ut resarcirem scripsi ad Ianellium, bibliothecarium regium Neapolitanum, petiique humaniter, ut mihi parvam illam codicis Charisiani particulam descriptam transmitteret, mercedem honorariam quamlibet pollicitus. Is neque fecit hoc, quamvis parvulae opellae esset, neque rescripsit, sed negotium respondendi mihi mandavit Ottoni Iahnio, qui tum maxime Neapoli in Germaniam erat rediturus, qui me per amicum Cassellanum, Schubartum, comitem quondam suum in itinere Siciliensi, certiorem fecit, Ianellium non posse propter aetatis im-

becillitatem hanc operam suscipere, et Neapoli nunc neminem versari, qui tale quid cum fructu susciperet. Hac igitur spe destitutus Charisium iam sine illis supplementis prodire iubeo, sperans, fore, ut proximo quoque tempore, fortasse antequam hoc quartum volumen absolvatur, hunc defectum resarcire possim.

In Codice hoc Charisii unico, qui exstat, cum Niebuhrio notante aliquoties scriptum esset *ūn* pro *ut*, quod initio putabam esse *unde*, cognovi postea, esse *ūu*, quae est sigla voculae *velut* seu *veluti;* quod h. l. notare debebam.

Multa excitat Charisius, ut scis, Grammaticorum scripta, quorum aliquot ex uno hoc scriptore, non aliunde, sunt cognita. In quo genere cum multa adhuc sint obscura, proposui mihi, omnia, quae de vetustis Grammaticis eorumque scriptis apud veteres leguntur, in unum colligere et historiam Grammaticorum Latinorum veterum, eorumque fragmenta edere. Quem libellum scito me aut huic volumini, quando absolutum erit, aut quinto, quod *Nonium Marcellum* continebit, praemissurum esse.

Quae tu, Vir Clarissime, ad emendandum Charisium contuleras in Editione tua Halieuticorum Ovidii Gratiique et Nemesiani Cynegeticorum, inde a pag. 74., ubi libellum de generibus nominum publici iuris fecisti, ea cum in notis ad Charisium nescio qua osci antia praetermisissem, in Addendis commemoravi, ne quid deesset, quod lectoribus posset gratum esse et ad orationem Charisii expurgandam facere, ex quo genere maxime ea commemoranda erant, quae tu pag. 57. (pag. 78. P.) et Hermannus, Vir Illustris, pag. 59. (pag. 81. P.) notastis, quae praeclaras continent emendationes.

Haec tibi, Vir Clarissime, exponenda duxi. Operam meam in edendo Charisio non levem, boni consulas, vehementer te rogo. Vale, mi Haupti, et vive in parentum tuorum, qui te unicum vitae suae solatium amant et suspiciunt, salutem, inque literarum, quae te lumen suum sperant, laetissimum incrementum. Nam utrum tu literas ornes magis, an te literae, vehementer dubitamus. Scripsi Zittaviae anno cIↃIↃcccxxxix. Kalendis Septembribus.

FLAVII CHARISII SOSIPATRI

INSTITUTIONUM GRAMMATICARUM

LIBRI QUINQUE.

FL. SOSIPATER CHARISIUS,

UR. MAGISTER, AD FILIUM[1].

AMORE Latini sermonis obligare te cupiens, fili karissime[2] artem grammaticam solertia doctissimorum virorum politam, et a me digestam in libris quinque, dono tibi misi. Qua penitus inspecta, cognosces quatenus Latinae facundiae licentia regatur, aut natura, aut analogia, aut ratione curiosae observationis, aut consuetudine, quae multorum consensione convaluit, aut certe autoritate[3], quae prudentissimorum opinione recepta est. Erit iam tuae diligentiae frequenti lectione studium meum ex variis artibus inrigare memoriae, tuisque sensibus mandare, ut quod originalis patriae natura denegavit, virtute animi adfectasse[4] videaris. Valeas, floreas, vigeasque, aevo[5] longissimo, fili, patri tuo karissime[6].

Continet liber I.

De grammatica.
De voce.
De litteris.
De syllabis.
De communi syllaba[7].
De dictione.
De casibus.
De generibus nominum.
De numeris et pronominibus.
De ordinibus, seu declinationibus nominum.
De observationibus nominum quibus genera et numeri[8] discernuntur.
De monoptotis.
De nominibus quae hypocorismata non recipiunt.
De nominativis ad regulam redactis[9].
De extremitatibus nominum et diversis quaestionibus.
De gradibus comparationis seu conlationis.
De analogia.
De ablativo casu.
De formis casualibus.

Liber II.

De definitione[10].
De genere.
De specie.
De oratione.
De partibus orationis[11].
De nomine.
De pronomine.
De verbo.
De ordinibus verborum.
De declinationibus verborum.
De coniugationibus.
De participio.
De adverbio.
De coniunctione.
De praepositione.
De interiectione[12].

Liber III.

De perfectis ordinum IIII.
De defectivis.
De inchoativis.
De impersonalibus.
De frequentativis.
De paragogis.
De confusis.
De qualitatibus Latini sermonis et temporibus.

Liber IV.

De barbarismo.
De soloecismo.
De vitiis caeteris, id est[13]:
De Acyrologia.
De Cacenphato[14].
De Pleonasmo.
De Ellipsi[15].
De Perissologia[16].
De Macrologia.
De Tautologia.
De Tapinosi.
De Cacosyntheto.

1) Vv. *ad Filium* primus e Cod. add. Fabr. 2) *Charissime.* Nihil hic varietatis enotatum. Correximus ut infra *kar.* 3) *Autoritate.* Ita Cod. cum Edd. praeter princ. 4) *Adfectasse* in Cod. *affectasse* Edd. pr. Fabr. P. Paullo ante pro *inrigare memoriae* coniicit Bondamus: *illigare memoriae.* 5) *Vigeasque aevoque* Cod. *vigeas aevoque* Ed. pr. Recte Fabr. et P. ut editum est. 6) *Charissime*, ut supra, Edd. Sed Cod. h. l. *karissime*, ut supra etiam scripsimus. 7) *De communi syllaba* Cod. Ed. pr. *De communibus syllabis* emendavit Fabr. Non opus. Probat tamen Bondamus, addens: talis enim titulus sectioni, in qua de istis agitur, etiam praepositus est. 8) *Et numeri* deest in Ed. pr. 9) *Reductis* Ed. princ. 10) *De diffinitione* Cod. 11) Pro vv. *De partibus orationis* Niebuhrius e Cod. enotavit: *De partibus opum IIII.*. Legendum fortasse: *De partibus orationis VIII.* 12) His subiunguntur in Cod. *Explicit lib. II. incipit lib. III.* 13) *Id est* Cod. et Ed. pr. *Quae sunt* correxit Fabr., retinuit P. — In seqq. Cod. et Ed. pr. addunt praep. *de*, ut *de acyrologia* cet. quod restitui. Fabr. et P. praep. omiserant. 14) *De cacenphato.* Ita Cod. *De cacephato* Ed. pr. *Cacephatum* Edd. Fabr. P. — Tum *De Pleonasmo* Cod. et Ed. pr. *Pleonasmus* Fabr. P. 15) *De Enlypsi* Cod. *De Ellipsi* Ed. pr. *Ellipsis* Edd. Fabr. P. 16) *De Perisologia* Cod. Tum *de Cacosyntheto* e Cod. Ed. pr. *Cacosyntheton* Fabr. P.

De Amphibolia [1].
De tropis XII. id est [2]:
Metaphora.
Catachresis.
Metalepsis.
Metonymia.
Antonomasia [3].
Synecdoche.
Onomatopoeia.
Periphrasis.
Hyperbaton [4].
Hyperbole.
Allegoria cum speciebus suis septem.
Homoeosis cum speciebus suis tribus.
De metaplasmo cum speciebus suis quatuordecim [5].
De schemate lexeos cum speciebus suis XVIII. quae sunt:
Prolepsis.
Zeugma.
Hypozeuxis [6].
Syllepsis [7].
Asyndeton.
Anadiplosis.
Anaphora.
Epanalepsis.
Epizeuxis.
Paronomasia.
Schesis onomaton.
Paromoeon [8].
Homoeoteleuton.
Homoeoptoton.
Polyptoton.
Hirmos [9].
Polysyntheton.
Dialyton.
De schemate dianoeas, et speciebus suis, quae sunt istae [10]:
Per dialogismon.
Per mycterismon [11].
Per paralepsin [12].
Per aetiologiam [13].
Per prosopopoeiam.
Per apologismon, sive ultro dando.
Per hyperbolen.
Per confessionem.
Per commutationem, negando [14].
De transitu, sive transmutatione personarum.
Per apocrisin [15].
Per aporian.
Per epitropen.
Per antimetabolen.

Liber V.

De lectione, et partibus eius contrariis quatuor, id est:
De accentu et positu.
De scriptione.
De pronunciatione.
De modulatione.
De continuatione.
De separatione.
De mora.
De distinctione.
De subdistinctione [16].
De rhythmo.
De metri versificatione [17].
De basi.
De pedibus.
De versibus.
De metris.
De idiomatibus. Synonyma Ciceronis [18]. Indifferenter glossemata per litteras Latinas ordine composita. Glossemata idem significantia.
De differentiis.

1) *De Amphibolia* Cod. *De Amphibologia* Ed. pr. *Amphibologia* sine praep. Ed. Fabr. P. 2) *Qui sunt* corr. Fabr. secutus est P. *Id est* Cod. Ed. pr. 3) Verbo *Antonomasia* adiecit Fabr. in notis mss. *et eius species.* Haec vv. ignorantur a pr. Fabr. P. 4) Voci *Hyperbaton* adiecta leguntur: *cum speciebus suis quatuor* in pr. not. mss. Fabr. P. quae ignorantur a Cod. 5) *Tredecim* Ed. pr. quod iam in not. mss. corr. Fabr. 6) *Ypozeuxis* Cod. *Hypozeusis* Ed. pr. 7) *Sunlepsis* Cod. Tum *Epizeusis* pr. 8) *Parhomoeon* Cod. Ed. pr. *Paromoeon* Fabr. P. 9) *Hirmos* Ed. pr. *Irmos* Fabr. P. *hyrmos* Cod. 10) *Quae sunt istae* Cod. Ed. pr. Pronomen omiserunt Fabr. P. Mallem *quae fiunt per dial.* **Bondam.** 11) *Per mysterismon* Cod. 12) *Per paralipsin* Cod. *Per paralypsin* Ed. pr. 13) *Per ethomologiam* Cod. *Per etymologiam* Ed. pr., quod Fabr. corr. *per etyologiam* sed edidit per *aetiologiam.* 14) *Sive negando* not. mss. Ed. Fabr. P. *Sive* abest a Cod. et Ed. pr. 15) *Per apodosin* Cod. *Per anapocrisin* Ed. pr. corr. Fabr. in not. mss. 16) *De subdistinctione* interposita in Cod. Desunt in Edd. Fabr. P. 17) Pro v. *versificatione* in Cod. est *RRā.* Fortasse legendum est: *De metri et rhythmi ratione.* 18) Vv. *Ciceronis* — *De differentiis* et intermedia omnia iam legi nequeunt in Cod. **Nieb.**

Ex his capitibus, Lector, cognoscis, quaenam in Charisii de re grammatica libris sint amissa; ut primi libri capita tria statim in initio, postremi omnia, excepto uno, de idiomatibus. Sed nec in nobis facultas fuit, hanc iacturam sarciendi, neque reparandi in iis, qui hunc autorem primi in lucem protulerunt. Exemplaria per Italiam bina tantum fuisse, ex aliorum scriptis colligo. Unum Neapoli, quod ab Hieronymo Seripando eius urbis patricio asservari Ioannes Cyminius Cosentinus testatus est; alterum Romae, quod Curius Lancilotus Ferrariensis se cum Pomponio Fortunato legisse asseverat. De Neapolitano, quin Charisii verus codex fuerit, nequaquam est dubitandum; id enim Prisciani autoritate comprobatur. De Romano incertum est, quoniam nihil penitus eorum, quae Curius ponit, in hoc nunc invenitur, cum tamen ultra triginta ex illo grammatico testimonia, et locos quosdam integros aliquoties ex eodem adducat. Quamobrem ea res suspicionem mihi movet, quem Curius Romae legit, alium quendam fuisse grammaticum, cui falso fuerit ascriptum Charisii nomen. Idque videri mirum nulli debet, nam eodem modo depravatis codicibus decepti, quod Charisii est, id Donatiano attribuerunt Mediolanenses, qui veteres quosdam grammaticos ex Iani Parrhasii sententia ediderunt. Et hac quidem parte in multis aliis autoribus cum Graecis tum Latinis error saepe a viris doctis deprehensus est. Hoc te monere volui; tu nostrum studium, Lector, boni consule et vale.
Geo. Fabr.

FLAVII SOSIPATRI CHARISII,

INSTITUTIONUM GRAMMATICARUM,

LIBER I.

DESUNT CAPITA

I. DE GRAMMATICA.

II. DE VOCE.

III. DE LITTERIS.

IV. Incipit de Syllabis.

SYLLABA est littera[1] vocalis, aut litterarum coitus, per aliquam vocalem comprehensus. Syllabae dicuntur a Graecis παρὰ τὸ συλλαμβάνειν[2] τὰ γράμματα, Latine conexiones, aut conceptiones, quod litteras concipiunt, atque connectunt; vel[3] comprehensio, hoc est litterarum iuncta enunciatio. Syllabae aut breves sunt, aut longae. Breves correpta vocalis efficit, aut cum antecedente consonante vocalis in fine syllabae corripitur; longas producta vocalis facit. In brevi syllaba tempus unum est, in longa duo. Syllabae aut natura[4] longae sunt, aut positione fiunt. Natura longae, cum singulae vocales litterae producuntur, ut *a*, aut *e;* aut cum duae, ut *ua*; aut cum tres, ut *uae*. Positione, cum correpta vocalis sequentes habeat duas consonantes[5]; hae aut in eadem syllaba solent esse, ut *ars;* aut in proxima, ut *amnis;* aut in duas syllabas divisae, ut *arma*. Sed et duplex littera *x*[6], duarum consonantium loco fungitur; haec quoque aut in eadem syllaba solet esse, ut *nox;* aut in proxima, ut *axis*. Praestant idem et vocales litterae loco consonantium positae *i*, et *v*, ut *servus*, *iniustus*. Item cum || desinit in consonantem *c*, qua [2]
pars orationis finitur, excipitur a vocali, ut:

Hoc erat alma parens[7].

Haec in metris facilius deprehenduntur. Aliis ita de syllaba placuit definire. Syllaba est conceptio et congregatio aut vocalium litterarum, aut consonantium, coniuncta tamen cum ratione vocalibus, ut *trans*, *prae*. Dicitur autem per catachresin syllaba et is sonus, qui de singulis vocalibus redditur, ut *a*, *e*. Syllabae aut longae sunt, aut breves; longas facit producta vocalis, breves correpta[8]. Omnes autem vocales, ut ratio postulabit, aut produci, aut

In ipso statim limine desiderantur capita aliquot, iniuria temporum intercepta, non omissa aut nostra aut librariorum negligentia. Dedimus certe operam, ut quam integerrimus ad nos perveniret Charisius, sed plura, aut correctiora, dari non potuerunt. Nam et archetypus vetustissimus sane codex, qui hodie Neapoli ab Hieronymo Seripando doctissimo patricio servatur, mutilatus fuit, unde omnes quotcunque in tota Italia reperiuntur, fuere descripti. Haec te monere voluimus, optime lector, ne suspicareris, nos fucum tibi facere velle; et sedulo, ubi res postulaverit, monebimus. Valete. ***Pierius Cyminius.***

1) *Littera.* Ita recte ubique in Cod. 2) Vulgo συλλαβεῖν, quod iam est in Ed. pr. Codex teste Niebuhrio συλλαμβάνειν. 3) *Vel* Cod. *aut* Edd. 4) *Naturae longae* P. ex errore typ. 5) *Consonantes, quae* corr. Fabr. in not. mss. 6) *Haec quoque.* In Cod. est *h̄ q̄ q̄.* Editiones consentiunt omnes. 7) Virg. Aen. II, 664. Cf. Erythraei notata ad ind. Virg. voce *Hoc.* ***Bondam.*** 8) Vv. haec: *Syllabae aut longae sunt — aut corripi possunt*, et intermedia spuria existimat Niebuhrius, qui haec ad marginem notavit: *Haec omnia inserta sunt neque locum habere possunt.*

corripi possunt. In brevi syllaba tempus unum est, in longa duo. Natura longae syllabae aut ex una producta vocali sunt, ut *e*, ut *o*; aut ex duabus iunctis, ut *ae*, ut[1] *oe*, quas Graeci *διφθόγγους*[2] vocant. Syllabae positione fiunt longae his modis. Si correpta vocalis desinat in unam consonantem, et excipiatur ab altera consonante, ut:

Arma virumque cano[3].

Aut si desinat in duas consonantes, ut:

Est in secessu longo locus[4].

Aut si excipiatur a duabus consonantibus, ut:

Acrisioneis Danae[5].

Aut desinat in duplicem litteram *x*, ut:

Nox erat[6].

Aut si excipiatur a duplici littera, ut si facias:

[3] *Axe sub || aethereo*[7].

Idem hoc et in *z*, ut:

Mezenti ducis[8];

quae apud Graecos duplex est, ut supra, cum de litteris loqueremur, ostendimus. Item si desinat in consonantem, et excipiatur a vocali vice consonantis, ut:

Inveni germana viam[9].

Aut si desinat in consonantem, in qua pars orationis finitur, ut est:

Omnia vincit amor, et nos cedamus amori[10].

Aut si correpta vocalis, ipsa per se partem orationis impleverit, ut:

Horresco referens;

et:

Liminaque laurusque dei[11];

quae syllaba et inter communes haberi potest. Aut si vocalem brevem sequatur *i* littera vice posita consonantis, ut:

Harpyiaeque colunt aliae[12].

Item si post brevem vocalem subiuncta sit consonanti vocalis, et correptam habeat vocalem consequentem, ut:

Parietibus textum caecis iter[13].

V. De communibus syllabis.

1. Communes syllabae fiunt modis quinque. Primo si correpta vocalis excipiatur a duabus consonantibus, quarum prior sit muta, sequens liquida. Brevis enim[14] est in hoc:

Tunc Clytaemnestrae foedasti viscera ferro[15]?

Longa autem in hoc[16]:

Cyclops Aetnaeus cultor, Neptunia proles[17].

At si duae consonantes in duas syllabas fuerint divisae, non fiet communis, sed longa, ut supra retulimus:

Hoc erat alma parens[18];

et:

Arma virumque cano[19];

nec si semivocalis in unitatem cum liquida veniat, ut *sors*, *fors*. Nam supra venit cum *l* littera *c*[20]. Altero modo fiunt communes, cum vocalis producta excipitur a vocali. Est enim brevis sic:

Insulae Ionio in magno, quas dira Celaeno[21];

longa vero sic:

Ulla moram fecere neque Aoniae Aganippae[22].

Tertio modo, ubi brevis syllaba finiens partem orationis, a vocali excipitur. Est enim longa in hoc:

Hic ait, et nostris inluserit advena regnis[23];

brevis in hoc:

Itur in antiquam sylvam, et stabula alta ferarum[24].

Quarto, si desinat in consonantem, et excipiatur a littera *h*. Est enim brevis sic:

Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius au||dis[25]; [4]

Duo obscura sunt in hac notatione, utrum haec non legantur in Codice, et quousque extendatur suspicio, nam non satis diligenter notatum est. — *Postulabit.* Ecquis non videt legendum esse *postulavit? **Bondam.*** 1) *Ut **o** — Ut **oe.*** In Cod. est: *ū **o** — ū **oe,*** quare legendum fortasse: *aut **o** — aut **oe.*** Paullo ante legebatur: *aut ex una syllaba prod. voc.*, ad quae haec notavit Bondamus: Expellendum quantocius est hic v. *syllaba*, repetitum quippe ex praecedente *syllabae.* Syllabam natura longam esse duobus modis ostendit, aut ex una producta vocali, ut *e* vel *o*, aut ex duabus vocalibus iunctis, ut *ae* vel *oe.* 2) *Dypthongos* Cod. *dipthongos* Ed. pr. *διφθόγγους* Fabr. P. quemadmodum Fabr. emendavit in notis mss. — Ex institutis artium Probi Grammatici (I, 1, 1. I, 3, 2.); et Diomedes lib. III (II, p. 423. P.) ***Fabr.*** 3) Virg. Aen. init. 4) Virg. Aen. I, 159. 5) In Cod. est: *Sacrioneis.* Locus est Virg. Aen. VII, 410. 6) Virg. Aen. III, 147. VIII, 26. 7) *Axe sub aethereo.* Respexit auctor ad Aen. II, 512. *Aedibus in mediis nudoque sub aetheris axe Ingens ara fuit;* vel ad Aeneid. VIII, 29: *Quum pater in ripa gelidique sub aetheris axe Aeneas tristi turbatus pectora bello Procubuit.* ***Bondam.*** 8) *Idem hoc **fit** — ducis **exuvias*** exhibent Fabr. et P. ita enim corr. Fabr. in not. mss. Desunt *fit* et *exuvias* in Cod. et Ed. pr. — Virg. Aen. IX, 7. 9) Virg. Aen. IV, 478. — Paullo ante vulgo: *vice **posita** consonantis*, sed v. *posita* a Fabr. introductum, quem secutus est P. 10) Virg. Eclog. X, 69. 11) Virg. Aen. II, 204. III, 91. 12) Virg. Aen. III, 212. 13) Virg. Aen. V, 589. 14) *Enim* exhibent Cod. Ed. pr. Primus omisit Fabr. 15) *Clytemestrae* Cod. Bondamus Grammaticum putat respexisse ad Virg. Aen. II, 539: *Qui nati coram me cernere letum Fecisti et patrios foedasti funere vultus.* 16) *Longa haec in hoc* Edd. pr. Fabr. P. *Longa est in hoc* coniiciebat Bondamus. Cod. teste Nieb. *autem;* error ex non intellecto compendio ortus. 17) *Cyclops* cet. Locus apud Virgilium non legitur. Vide Erythraei ind. in Virg. voce *Cyclops.* ***Bondam.*** 18) Virg. Aen. II, 664. 19) Virg. Aen. init. 20) *Cum **l** littera **c.*** Ita Cod. et Ed. pr. *Cum **s** littera **r*** Fabr. P. Aperte respicit Gramm. ad exemplum supra positum *Cyclops Aetnaeus* cet. 21) Virg. Aen. III, 211. 22) Virg. Ecl. X, 12. ad quem locum vide notas interpp. ***Bondam.*** 23) Virg. Aen. IV, 591. ***Inluserit*** Cod. 24) Virg. Aen. VI, 179. ***Et** stabula* Cod. *Et* om. Edd. pr. Fabr. P. Inserenda erat coniunctio, etiamsi non dubium sit, recte eam apud Virg. omitti. 25) Virg. Aen. VI, 792. Statim post pro *quo* mallet Bondam. *quando;* ex abbreviato *quō* pro *quando* mendum fortasse ortum censens.

longa vero sic:

Terga fatigamus hasta nec tarda senectus[1].

Quinto, quo correpta vocalis desinit in consonantem, et excipitur principali littera *u*. Est enim in hoc longa:

Invalidique patrum referunt ieiunia nati[2];

et in illo brevis:

Ac prior, heus inquit, iuvenes, monstrate[3].

2. Aliis ita placuit de syllabis communibus definire[4]. Communes syllabae fiunt ex his[5] quae natura longae fuerint, et ex his[6] quae positione. Natura, si producta vocalis excipiatur a vocali[7]. Est enim longa[8] in hoc:

Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae[9];

nam et pedis primi secunda syllaba longa perseverat, et tertii pedis secunda. Fit autem[10] in hoc brevis:

Te Corydon o Alexi, trahit sua quemque voluptas[11];

in hoc enim versu secundi pedis secunda syllaba pro brevi accipitur. Et in illo:

Ipse nemus linquens patrium, saltusque Lycaei[12];

pedis ultimi prima syllaba longa perseverat. Item natura, cum geminae vocales, quas Graeci diphthongos vocant, a vocali excipiantur. Est enim longa syllaba in hoc versu:

Ulla moram fecere, neque Aoniae Aganippae[13].

Fit autem[14] in hoc versu brevis:

Insulae Ionio in magno, quas dira Celaeno[15].

De iis vero quae positione longae fiunt, communis est, quae excipitur a duabus consonantibus, ita ut prior sit muta quam liquida. Est enim longa in hoc:

Immemores socii vasto Cyclopis in antro[16].

At in hoc brevis:

Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclopas[17].

Ideo autem[18] excipi dictum est[19], quod si in mutam desinat, et excipiatur a liquida, communis est ex communium syllabarum ratione.

3. *F* quoque littera si praeposita fuerit liquidae, quamvis semivocalis sit, mutae tamen obtinet locum. Itaque si excipit vocalem correptam communem facit. Potest praeterea communis videri ea[20] syllaba, quae apud Vergilium et pro longa, et pro brevi posita est, ut *hic*, aut *hoc*[21], si a vocali excipiatur. Est enim pro longa:

Omnibus hic erit unus honos, tres praemia primi[22].

Pro brevi:

Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis[23].

Sed pro brevi bis fe||re tantum: nam ut longa sit, et ipsi [5]
et omnibus usitatum est[24].

4. Consideranda ergo est in his[25] duntaxat pronominibus natura *c* litterae, quod crassum quodammodo, et quasi geminum sonum reddat, ut *hic* et *hoc*. Si autem[26] *nec* coniunctionem inspiciamus, licet eadem littera finita sit, diversum tamen sonabit quod ita facilius diiudicabitur, si quoniam alterum habemus, etiam[27] alterum notemus in versu. Est enim:

Hoc erat alma parens[28];

et:

Pro Iuppiter, ibit[29]
Hic, ait, et nostris;

si autem facias:

nec erit alma parens,

aut:

nec ait et nostris;

iam speciem suam versus amittet, cum[30] aeque et hanc et illam syllabas constet esse correptas. Ergo illae non ideo longae fiunt, quod pars orationis finitur, ut putant plurimi; nam idem et in hac effici posset: sed ut dixi, in pronominibus *c* littera sonum efficit[31] crassiorem, et naturam[32] *i* litterae inter vocales positae, ac per hoc sonum geminantis imitatur. Praeter has species rara sunt, quae per synaloephen aut systolen, aut etiam ectasin sanari[33] necesse est,

1) Virg. Aen. IX, 610. 2) Virg. Georg. III, 128. Legendum ex Georg. *referant*. **Bondam.** 3) Virg. Aen. I, 321. Exemplum in Cod. omissum est, in Ed. princ. lacuna significata. Addidit Fabr. quem secutus est P. Loco non movi, quia credibile est, tale quid a Gramm. scriptum esse. 4) *Diffinire* Cod. Edd. pr. Fabr. P. 5) *Fiunt ex his*] *Sunt ex iis* Edd. pr. Fabr. P. *Fiunt* emendavit Bond. *Ex his* debetur Codici. 6) *Ex his.* Cod. *Ex iis* Edd. 7) *A vocali correpta* Fabr. P. *Correpta* om. Cod. Ed. pr. Primus addidit Fabr. ut ex eius not. mss. patet. 8) *In hoc longa* Edd. Melior ordo e Cod. 9) Virg. Georg. I, 437. 10) *Fit autem* Cod. *Fit haec* Edd. 11) Virg. Ecl. II, 65. 12) Virg. Georg. I, 16. Vid. Erythr. in ind. **Bondam.** 13) Virg. Ecl. X, 12. 14) *Fit autem in.* Om. *autem* Edd. insertum e Cod. 15) Virg. Aen. III, 211. 16) Virg. Aen. III, 617. 17) Virg. Aen. III, 647. *Domusque* Ed. pr. 18) *Ideo autem* Cod. *Ideo hoc* Edd. 19) *Excipi dictum est.* Ita Cod. nisi quod inter vv. *excipi* et *dictum* aliquot litterae excidisse videntur. Fortasse legendum ***praedicium** est*, vel *supra dictum est*, respexitque haud dubie Grammaticus ad ea, quae supra de communibus syllabis praecepit ab initio huius segmenti V. Edd. locum sic exhibent: *Excipitur. Dictum est.* Paullo post verba *communis est* desunt in Cod. pro quibus signa quaedam leguntur, sic fere comparata: ***cq,*** **S** ***t*** **Ry** Ita enim ad marginem enotavit Nieb. Item om. Cod. voc. *ratione* in fine enunciati. 20) *Ea* deest in Edd. Fabr. P., exhibetur a Cod. et Ed. pr. 21) *Ut hic aut hoc.* Ita Cod. nisi quod ***ut*** om. *Ut hic*, *ut hoc* Ed. pr. Fabr. P. 22) Virg. Aen. V, 308. *Accipient* adiecit Fabr. ut ex notis mss. patet, eumque secutus est P. Abest hoc v. in Cod. et Ed. pr. 23) Virg. Aen. VI, 792., ad quem locum cf. Servius et Erythraeus in ind. v. *hic*. **Bondam.** 24) Probus idem annotavit. ***Fabr.*** Prob. I, 3, 3. 25) *In his* Cod. *in iis* Edd. ***Dumtaxat*** Ed. pr. 26) *Si **hoc** nec* Ed. pr. *Haec, hoc* semper confunduntur c. v. *autem*, cuius compendium simile esse videtur in Cod. 27) *Etiam* Cod. *Et* Edd. 28) Virg. Aen. II, 664. 29) Virg. Aen. IV, 591. 30) ***Cum*** e Cod. ut semper scriptum est. 31) ***Efficiet*** Ed. pr. 32) ***Natura*** Cod. et Ed. pr. Sed recte Fabr. emendavit *naturam*. Ad rem quod attinet, conferri iubet Bondamus Erythraei ind. in Virg. v. ***hic***. 33) ***Servari*** Edd. pr. Fabr. P. *Sanari* Cod.

quae, cum ratione fiant, aurium iudicio comprobantur[1]. Ex his quoque illa est, cum correpta vocalis desinit in consonantem, qua pars orationis finitur, ut:

Omnia vincit amor, et nos cedamus amori[2].

Quis enim non videat iambum spondei in loco positum *mor et?* Plerumque etiam structuram prosae habet, ut:

Non te nullius exercent numinis irae[3].

Item:

Et versa pulvis inscribitur hasta[4].

Quis enim non videat[5] structuram: *nullius exercent*, et: *pulvis inscribitur?* Etiam illud magna cura videndum est, quod veteres omnia et verba, et nomina, quae *o* littera finiuntur, item adverbia et coniunctiones producta extrema syllaba proferebant, adeo ut Vergilius quoque idem servaverit, in aliis autem refugerit incultae vetustatis horrorem, et carmen contra morem veterum levigaverit. Invenitur tamen apud Vergilium in verbo brevis posita, ut:

Nunc scio quid sit amor[6];

Hoc sat erit, scio me Danais e classibus unum[7];

[6] quod quia in uno verbo videtur, in synaloephen con||trahunt qui servandam vetustatis consuetudinem putant. Spondeum ergo pro dactylo faciunt, et cum sit, *Nunc*[8] *scio*, volunt fieri *Nunc sco.* Quod quam absurdum sit perspicuum omnibus puto. Illam autem[9] opinor fuisse rationem, quod veteres secuti Graecos, apud quos ω littera ubique quidem natura longa est, plerumque tamen in ultima verbi syllaba ponitur, etiam in communi sermone prosae similiter proferebant. Ita dum id[10] usurpavit prosa, et versus obtinuit; paulatim autem[11] usus invertit, ut in sermone non[12] *scribo, dico*, et item talibus, ubi non solum correpta ponitur, sed etiam ridiculus sit, qui eam produxerit. Mirum ergo non est consuetudinem sequi[13] et versus, nisi sicubi poeta maiorem sibi licentiam vindicabit. Sane monosyllaba fere, quaecunque in verba *πρωτότυπα*[14] *o* littera finita, tam versu, quam etiam prosa similiter productam habent, necesse non est corripi, ut *sto, do*: quibus si conferatur *dico, curro, disco* item producta *o* littera, diiudicari poterit, quam sit aliud absurdum, aliud per euphoniam gratum.

VI. De dictione.

Dictio est ex syllabis finita, cum significatione[15] finita, certa locutio ut est *dico*, *facio*. Quaedam dictiones sunt simplices, ut *facio;* quaedam compositae, ut *confido.*[16] Ex compositis dictionibus quaedam fiunt ex duobus imperfectis, ut *sinciput*, cum intelligatur[17] *sematum*[18] *caput;* quaedam ex imperfecto et integro, ut est *cismare*, quo significatur *citramare*[19]; quaedam ex integro et imperfecto, ut est *cornucen*[20], cum[21] intelligatur *cornu canens;* quaedam ex duobus integris, ut est *sacra via.*

VII. De casibus.

Casus sunt sex. Nominativus, Genitivus, Dativus, Incusativus[22], qui et Accusativus, Vocativus, Ablativus.

VIII. De generibus nominum.

Genera nominum sunt tria, vel ut quibusdam placet quinque: Masculinum, ut hic Cato, femininum, ut haec Musa, neu||trum, ut hoc templum. Est commune, aut duo- [7] bus generibus, ut hic et haec canis, aut tribus generibus, ut hic et haec et hoc felix. Adiicitur[23] quintum genus quod Graece *ἐπίκοινον* dicitur, Latine promiscuum, ut haec mustela, aquila. Nam etsi mas sit mustela, vel[24] aquila, feminino genere tantum dicitur. Item hic passer quamvis masculino genere proferatur, tamen etiam femininum genus significat.

IX. De numeris et pronominibus.

Numeri sunt duo, singularis et pluralis. Dualis enim apud Romanos non est. Pronomina masculini generis, numeri singularis hic, huius, huic et caetera usque[25] ab his. Pronomina feminini generis numeri singularis haec, et cet.

1) *Comprobantur* ex Bondami emendatione scripsi, qui sententiam ipsam hoc flagitare dicit in Varr. lectt. pag. 119. Vulgo *non probantur.* 2) Virg. Ecl. X, 69. 3) Virg. Geo. IV, 453. 4) Virg. Aen. I, 478. 5) ***Videat*** Cod. *videt* Edd. pr. Fabr. P. Paullo post in vv. ***et*** *verba* ***et*** *nomina* — ***et*** *coniunctiones* in Cod. illud compendium est pro ***et̄***, quod *uel* et *aut* significare potest. In Ed. pr. est ***ut*** *verba*, ***ut*** *nomina.* 6) Virg. Ecl. VIII, 43. *Nec scio* ex male intellecto scripturae compendio Edd. O. *Nunc scio* recte Cod. solito compendio ***nc̄.*** 7) Virg. Aen. III, 602. Ceterum *clasibus* Cod. 8) ***Nunc*** *scio* — *nunc* ***sco.*** Ita dedi e Cod. quod ipsum vel sine cod. sententia flagitante scribendum erat. Vulgo et in omnibus Edd. *Nec scio* — *nunc scio.* 9) *Autem* deest in Fabr. P. *Illam hanc op.* Ed. pr. 10) *Ita dum id. Id* e Cod. interpositum. 11) *Paulatim hoc usus* Edd. O. *Paulatim* ***autem*** *usus* Cod. 12) Pro *non* exstat in Fabr. P. *hoc*, sed Cod. et Ed. pr. *non*, quod tamen ipsum non satis accommodatum. Puto sic totum locum legendum esse: *Ut in sermone* ***do****,* ***scribo****,* ***dico****, et item talibus verbis*, *non solum correpta ponatur*, *sed etiam ridiculus sit* cet. 13) Pro *sequi* in Cod. est *seq̄r;* et paullo post pro *nisi* ibidem *n̄si.* 14) *Πρωτότυπα* maiusculis litteris in Cod. scriptum; alias Graeca Latine scribuntur. 15) Plura eorum, quae proxime sequuntur in Cod. deerant; sed Nieb. serius in decerpto membranae frustulo invenit. 16) ***Confido*** Cod. *Conficio* Edd. pr. Fabr. P. 17) ***Intelligatur*** Cod. *Intelligitur* Edd. pr. Fabr. P. 18) ***Sematum*** Cod. *Semiatum* Edd. pr. Fabr. P. 19) Vv. *quaedam ex imperfecto et integro*, *ut est* ***cismare*** *quo significatur* ***citra mare*** e Cod. accesserunt. 20) ***Cornucen*** Cod. *Cornicen* Edd. 21) *Cum* addidi de coniectura. 22) ***Incusativus*** Cod. *Causativus* Edd. 23) ***Adiicitur*** e Cod. ubi *adicitur.* Edd. pr. Fabr. P. *Additur.* 24) ***Vel aquila,*** ex coniectura Bondami, cui addicit Cod. qui consueto utitur compendio ***ū.*** Edd. *ut.* 25) Non dubito, quin Charisius noster integrum paradigma declinationis huius adscripserit, sed quod a librario, cui notum erat, ita decurtatum est, interponendis vocibus: *et cetera usque.* Sic certe saepe a librariis factitatum esse, ex Prisciani codd. mss. liquet. ***Bondam.***

caetera[1] usque ab his. Pronomina neutri generis, numeri singularis hoc, huius, huic, et reliqua. Et pluraliter haec, horum, his, haec, ô, ab his.

X. De ordinibus seu declinationibus nominum[2].

1. Ordines nominum ratione et observatione, numero sunt quatuor, vel ut quibusdam placet quinque, quorum declinationes sunt hae. Primae declinationis nominativi sunt *as, a, es*[3], quorum genitivus facit *ae.* Item dativus similiter *ae,* accusativus *an*, *am*, vel *en*, vocativus *an*, *a*, vel *e* .... poeta. Masculini generis, hic Aeneas[4], huius Aeneae; hic poeta, huius poetae[5]; hic Achates, huius Achatae, huic Achatae. Feminini generis, haec Minerva, huius vae, huic vae; haec Diana, huius Dianae, huic Dianae.....[6].

Dicunt quidam, veteres in prima declinatione solitos nomina genitivo casu per *as* proferre, item dativo per *i*[7], veluti haec aula, huius aulas, huic aulai; etiam inde[8] perseverasse paterfamilias; item adhuc morem esse poetis in dativo casu. Ut *Aulai in medio*[9], Virgilius. *Terrai frugiferai*, Ennius in Annalibus[10].

2. Multa sunt sane nomina similia primae et tertiae declinationis, ut Aeneas et Maecenas, de quibus quid dici potest, nisi quod genitivus sit arbiter utriusque declinationis discernens nomina? Quare ergo Aeneas, Aeneae; Maecenas vero Maecenatis faciat[11]? quod nomina Graeca
[8] in ας || productum[12] terminata, vel dissyllaba flexa, cum apud eos per genitivum ου habent syllabam[13] in extremitate, apud nos primae sunt declinationis, *Λυσίας*, *Λυσίου*, *Ἀμύντας*, *Ἀμύντου*; et dissyllaba flexa *Ἀντᾶς*, *Ἀντᾶ*, *Μενᾶς*, *Μενᾶ*[14]; qui et apud Latinos Antas, Antae, Menas, nae. Nam Dryas, Dryantis, et Thoas, Thoantis, quia nec flectuntur, et omnia aut in τος aut in δος apud[15] Graecos genitivo exeuntia, eodem casu apud nos *o* Graeco in *i* mutato efferuntur, ut *Δρύας*, *Δρύαντος*, *Εὔπολις*, *Εὐπόλιδος*, nos Dryas, Dryantis, Eupolis, Eupolidis dicimus. Similiter et in femininis. Item Orontes, Orontae, Achates, Achatae facit, quoniam et apud Graecos per ου efferuntur. Quae autem composita sunt et genitivo apud Graecos per ους extremam syllabam habent, tertiae sunt apud nos declinationis, ut *Διογένης*, *Διογένους*, *Ἀριστοτέλης*, *Ἀριστοτέλους*[16], apud nos Diogenes, Diogenis, Aristoteles, Aristotelis. Incusativus autem primae declinationis, aut per *am* exit aut per *an*. Per *an* erit ex nominibus Graecis, ut hic Callias, hunc Callian. Per *am* ex Latinis, quae aut in *a* aut in *es* exeant, ut hic Seneca, hunc Senecam. Hic Oronta, cum Latine reformatur, et hunc Orontam dicimus; nam si non reformetur, Oronten poterimus dicere, ut Virgilius:

Fidumque vehebat Oronten.

Exempla[17] primae declinationis masculini generis in *as* singulariter: hic Aeneas, ae, ae, am, a, a. Pluraliter: ae, arum, is, as, ae, is. Similiter in *a* singulariter: hic poeta, tae, tae, tam, ta, ta. Pluraliter: tae, tarum, tis, tas, tae, tis* ...... est nominativus, ut hic Anchisa, et hic Anchises, et siquidem erit nominativus, hic Anchisa, declinatur,

1) Hoc loco vv. *et caetera* absunt a Cod. Infra pro *pluraliter* in Cod. *plurã.* 2) In Codice inscriptio apparet *De or;* reliqua, si Nieb. recte intelligo, evanuerunt. In Ed. pr. *De ordine.* Quod nunc editur, correxit Fabr. 3) Ita dedi ex Cod. *Nominativus desinit as, a, es, quorum* Ed. pr. Fabr. *Nominativi sunt, quorum* P. 4) Pro his post vv. *genitivus facit **ae*** longe alia leguntur apud P. quae satis produnt originem: *Effertur autem prima declinatio masculine et feminine per a, per as, per es, ut hic Poeta, huius Poetae, huic Poetae, hic Aeneas* cet. In Ed. pr. sic legitur: *Item dativus similiter ae. Accusativus in am aut en, vocativus in a vel e. Masculini generis hic Aeneas* cet. Eadem exhibet Fabr. nisi quod posteriora ita correxit: *vocativus similis nominativo, ablativus in a vel e. Masculini* cet. Unde sua sumserit P., ignoro. 5) *Hic poeta, huius poetae.* Haec h. l. inserit Cod. At Ed. pr. et Fabr. locum sic exhibent: *hic Aeneas, huius Aeneae, huic Aeneae, hic poeta, huius poetae, huic poetae* omisso tertio exemplo. 6) Lacunam significavit Nieb., sed ita ut in ea v. *hanc* comparere coniecerit. In Ed. pr. *huic Dianae* pariter desunt, quae adiecit Fabr. in not. mss. et in ed. 7) *Dativo per ai* P. quod fortasse verum, comprobavitque Bondamus. 8) *Etiam nunc deinde* P. 9) Virg. Aen. III, 354. ubi videatur Servius. Cf. etiam Erythraeus in ind. Virg. voce *Pictai.* **Bondam.** 10) *Ennius.* Cf. Fragm. ed. Hessel. p. 122. ubi cf. not. **Bond.** 11) ***Faciat*** Cod. ***Faciet*** Edd. 12) ***Productam*** Edd. ***productum*** Cod. 13) *Syllabam* deest in P. 14) *Μενᾶς*, *Μενᾶ.* Ita scribendum esse, vel sine Cod. poterat intelligi; est enim ex *Μέ-νανδρος* corruptum. Nunc etiam Cod. assentitur. Edd. Fabr. P. *μηνᾶς μηνᾶ.* Ed. pr. cum codice facit. 15) *Apud* omissum in P. 16) Ut *Διογένης*, *Διογένεος καὶ νους*, *Ἀριστοτέλης*, *Ἀριστοτέλεος καὶ λους.* Sic Edd. Verum Cod. brevius id quod dedimus. 17) Locus est Virg. Aen. I, 113. Cui subiectus apud P. alius locus: *et Rapidum ad naves praemittit Achaten* (Aen. I, 644.), abest a Cod. Ed. pr. Fabr. — Proxime quae sequuntur a v. *Exempla* usque ad vv. *duo nomina suprascripta* plane aliter leguntur in Cod. et Edd. pr. Fabr. Nam in Cod. extrita est scriptura, sic notata a Nieb: .... *onem in as singulariter.* Fortasse legendum: *En igitur primam declinationem in as, singulariter:* Tum in margine scripta sunt haec: ...... *est nominativus un̄ hic Anchisa et hic Anchises. Et si quidem est nominativus, hic Anchisa, declinatur ut hic poeta. Si vero hic Anchises habuerit nominativum, aliter declinatur, quam duo nomina supra scripta.* Quae inter haec et superiora illa: *onem in as singulariter* exciderint, aut non amplius legi possint, non satis diligenter indicavit Nieb. nisi quod ad eadem illa: *onem in as s.* adiecit: (*v. Parrh.*) h. e. *vide Parrhasium,* qua ratione editionem principem significasse credibile est. Unde colligo, Nieb. voluisse notare, reliqua sic legi, ut in ed. pr. Ea vero locum sic exhibet: *Exempla primae declinationis masculini generis in as singulariter. hic Aeneas. ae.* (deest dativus) *am. a. a. Pluraliter ae. arum. is. as. ae. is. Similiter in a sunt* (deest v. *singulariter) hic poeta. tae. tae. tam. ta. ta. Pluraliter tae. tarum. tis. tas. tae. tis. habere nominativum ut hic* cet. Haec secutus est Fabr. nisi quod correxit: *In es duplicem solent*

ut hic poeta. Si vero[1] hic Anchises habuerit nominativum, aliter declinatur, quam duo nomina suprascripta. Illa enim aut in *as*, aut in *a* efferuntur; hoc autem[2] in *es*. Hoc si sic declinatur: hic Anchises, immutat quatuor casus
9 singulares, dativum, incusativum, vocativum, ablativum, || uti[3]
huic Anchise, hunc Anchisen, o Anchise, ab hoc Anchise, ut tantummodo genitivum singularem suprascriptis nominibus similem habeat. Femininorum nominum nominativus, ut supra diximus, in *a* effertur, et declinatur eodem modo sicut poeta, ut haec fortuna, et caetera usque ab his fortunis.

Sunt quaedam nomina feminina primi ordinis, quae in dativo plurali in *bus* syllabam efferuntur, ut haec dea, pluraliter his deabus, et[4] haec liberta, pluraliter his libertabus; similiter filia, pluraliter his filiabus.

XI. Ordinis secundi.

1. Secundae declinationis nominativi sunt hi quorum genitivus *i* facit. Efferuntur[5] autem secunda declinatione et masculina per *us, er, ir, eus;* item feminina in *us*, et neutralia in *um*. Et *us* masculina[6] quidem, ut hic Augustus, huius Augusti. Item *er*[7], hic puer, huius pueri. Item *ir*[8], hic vir, huius viri. Item *eus*, ut hic Peleus, huius Pelei. Feminina[9] *us*, ut haec cypressus, huius cypressi[10]; haec laurus, huius lauri[11]. Neutralia in *um* et in *us*, ut hoc donum, huius doni, hoc vulgus, huius vulgi, hoc pelagus, huius pelagi, hoc virus, huius viri[12]; sed haec duo nomina, vulgus et pelagus, pluraliter non declinantur, quanquam multi vulgus masculine extulerint. Virgilius[13]

In vulgum ambiguas.

Longe solent errare qui secundae declinationis feminina negant esse, cum plura inveniantur, haec colus, li, haec alvus, vi, haec humus, mi. Item similiter errant, qui omnia genera arborum quartae declinationi solent assignare, inventis ipsis[14] apud Virgilium:

Et vos o lauri carpam, et te proxima myrte.

Item fagus, pirus, ulmus, cypressus, taxus, buxus, cerasus, platanus. Contendunt tamen nonnulli dicentes laurum et myrtum esse quartae declinationis, et tantum[15] auctoritate mutari in vocativo casu. Item Virgilius dixit:

Qui tripodas Clarii, laurus, qui sidera sentis[16].

Sane, ut breviter dicam[17], in *us* exeuntia nomina, ea demum
mum secundae declinationis || sunt, quae propria videntur, ut 10
Marcus, Antonius. Item illa appellativa quae feminina in *a* faciunt, ut superbus, superba, celsus, celsa. Nam si non faciunt feminina, sine dubio quartae sunt declinationis, ut senatus, ascensus. Item illa, quae ex participiis veniunt, hic tractus, huius tracti, hic pressus, huius pressi. Item et quae nominativo corripiuntur, ut locus, mundus, *κόσμος*, somnus[18]. Item pleraque civitatium[19] nomina, ut Damascus, Berytus, Byblus[20], Tyrus. Si qua autem masculina nominativo producuntur, nec feminina faciunt, haec omnia

habere nominativum. Sed in ed. scripsit: *Alia duplicem solent habere nom.* Locum sic interpolavit P.: *Exempla primae declinationis masc. gen. in as singulariter. Hic Aeneas, ae, am, a, a. Pluraliter ae, arum, is, as, ae, is. Similiter in A sunt singulariter, hic Poeta, tae, tae, tam, ta, ta. Pluraliter, tae, tarum, tis, tas, tae, tis. hoc nomen pariter declinatur cum super declinato, praeter nominativum. Hic vero Anchises et Orontes duplicem dicuntur habere nominativum, ut hic Anchisa* cet. Interpolatio sponte se prodit. Ad haec notavit Bondamus: Fortasse legendum: *Aeneas, ae, ae, an, a, a. Accusativum per an, et non per am efferendum esse, ipsum docuisse Charisium, ostendit Heinsius ad Aen. I,* 644. *Vide et notas ad Aen. I,* 113. *Id si verum, exinde liquet, sequentem observationem:* ***hoc nomen pariter decl.*** *cet., quae in ed. Fabr. deest, glossam habendam esse.* Et paullo post ad ea ipsa ed. P. verba notat: *pro his omnibus Ed. Fabr. solum refert: Alia duplicem solent habere nominativum; recte; cetera enim insulsam glossatoris manum redolent.* Equidem totum locum sic scribendum puto: *En igitur primam declinationem in* ***as***; *singulariter: Hic Aeneas, ae, ae, an, a, a; pluraliter: ae, arum, is, as, ae, is. Similiter in* ***a***, *singulariter:* (*sunt* abest a Cod.) *hic poeta, tae, tae, tam, ta, ta; pluraliter: tae, tarum, tis, tas, tae, tis. Eorum quae sunt in* ***es***, *duplex est nominativus, ut hic Anchisa* cet. In fine Cod. sic: *q. II. noa* ssa, h. e. *quam duo nomina supra scripta.* 1) *Sive* pro *Si vero* Ed. pr. 2) *Hoc autem* ita Cod. *haec* Edd. pr. Fabr. P. 3) *Uti* Cod. *ut* Edd. 4) *Et* Cod. *ut* Edd. 5) *Efferuntur.* Hunc locum sic exhibet Cod.: *Efferuntur autem secunda de et masculina per us, er, ir, eus. item feminina* cet. quae tamen posteriora duo verba in loco extrito leguntur, si Nieb. signa recte coniicio. Ex vv. *secunda de* feci *secunda declinatione*, quae facillima videtur esse emendatio. Ed. pr. Fabr.: *Efferuntur haec secundum declinationem masculinorum per ur* (*us* corr. Fabr.), *er, ir, eus. aliqua* (*foeminina* add. Fabr.) *in us* cet. Ed. P.: *Effertur autem secunda declinatio per us, er, ir, eus masculina; item feminina in us* cet. quae satis arbitraria est emendatio. Bondamus ita locum scribendum censet: *Efferuntur autem secundum hanc declinationem masculina per us, er, ir, eus, item aliqua fem.* cet. 6) *Masculina quidem* Cod. Edd. pr. Fabr. *quidem masculina* Ed. P. 7) *Item er, hic puer* Cod. *Item et hic puer* Ed. pr. *Item er, ut hic puer* Fabr. *Item in er, ut hic puer* P. Ita solent crescere interpolationes. 8) *Ut hic vir.* Edd. pr. Fabr. P. *Ut* abest a Cod. 9) *In us* P. *Feminina us ut* ***hic*** *cupr.* Ed. pr. *Fem.* ***ut*** *haec c.* Fabr. *Feminina us ut haec c.* Cod. nisi quod, ut plurimum, *ut* sic scriptum habet: ***un***, quod fortasse legendum *veluti.* 10) *Ut haec laurus* Edd. *Ut* abest a Cod. 11) *Haec colus huius coli* interpolavit P. 12) Post v. *viri* addita apud P.: *quod quidam indeclinabile arbitrantur;* quae interpolata esse, etiam Nieb. annotavit. 13) *Voces* versiculo praepositum a Fabr. et P. Locus est Virg. Aen. II, 99. *Vid. Non. Marcellus* (pag. 230.) ***Bondam.*** In Ed. pr. *In vulgum ambiguum.* 14) *Praesertim* male interp. P. *Locus Virg. exstat Ecl. II,* 54. *ubi vid. Servius.* ***Bondam.*** 15) *Et tamen* Edd. pr. Fabr. 16) Virg. Aen. III, 360. ubi editur: *Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis.* Recte. ***Bondam.*** 17) His adduntur vv. in P. *secundum superiorum opinionem*, quae male abesse censet Bondamus. At desunt in Cod. et Edd. pr. Fabr. et recte abesse videntur. 18) *Locus τόπος, mundus κόσμος, somnus ὕπνος.* Ita P. *Locus mundus cosmos somnus* Ed. pr. 19) *Civitatium* Cod. *civitatum* Edd. 20) *Biblus* P. Ed. pr.

quartae sunt declinationis, ut hic senatus, huius senatus. Quanquam veteres omnia quartae declinationis ut secundae[1] extulerunt, sicut Salustius: *Nam duobus senati decretis*[2]; et Terentius: *Questi gratia*; et: *Nihil tumulti*[3]. Excipiuntur haec sola quae sunt declinationis tertiae, quoniam et crescunt genitivo. Masculina quidem, hic Ligus, Liguris, hic lepus, leporis, vetus, veteris, quod est commune trium generum. Feminina autem[4], haec iuventus, iuventutis, haec servitus, servitutis, senectus, ctutis, salus, lutis, virtus, virtutis, Venus, Veneris, tellus, telluris, palus, paludis, fraus, fraudis, laus, laudis, sus, suis.

2. Item secundi sunt ordinis, quae in *eus* apud Graecos proferuntur, ut Tydeus; hic enim Tydeus, huius Tydei. Item ea nomina secundo ordini attribuuntur, quae apud Graecos genitivo casu πλεονοσύλλαβα[5] sunt, ut Ἀχιλλεύς, Ἀχιλλέως, Ὀδυσσεύς, Ὀδυσσέως[6]; ut Achilleus, Achilli, Ulixes, Ulixi[7]; sed quidam dicunt hic Achilles, huius Achillei, hic Ulixes, huius Ulixei; alii vero tertii ordinis dicunt esse, ut hic Achilles, huius Achillis, hic Ulixes, huius Ulixis. Nomen masculinum proprium singulare simplex[8] declinationis secundae, ita utroque numero declinatur: singulari hic Marcus, huius ci, co, cum, ce, co, et cetera[9] usque ab his Marcis. Item quae ante *us* syllabam *i* habent, sic declinantur geminata *i*[10] in genitivo, ut hic Concordius, Concordii. Item feminina, haec laurus, lauri. Neutrum nomen in *us* correptum, quod singulariter tantum
11 declinatur[11], hoc vi || rus, o virus, ab hoc viro. Neutrum in *um*, hoc bellum, huius belli, et reliqua. Item quae ante *um* habent *i*, similiter declinantur geminata *i* in genitivo, hoc studium, studii[12], et reliqua. Illud memineris quod omnia nomina masculina quae ante *us* syllabam *i* habent, genitivo[13] singulari eandem *i* litteram geminatam recipiunt. In vocativo vero, ne similis sit genitivo singulari, unam *i* recipiunt[14], ut hic Concordius, huius dii, o di. Item dativi et ablativi plurales eandem litteram geminatam recipiunt, ut his et ab his Concordiis. Nam de vocativo plurali nihil dicendum est, cum sciamus omnium nominum vocativum pluralem similem esse nominativo plurali, ut hi Concordii, o Concordii. Item neutra quae ante *um* syllabam *i* habent genitivo singulari[15] et dativo et ablativo plurali eandem *i* geminam[16] recipiunt, ut hoc studium, huius studii, his et ab his studiis. Nomen quod apud Graecos in *eus* profertur, sic declinatur. Singulariter, hic Tydeus, huius Tydei, huic Tydeo, hunc Tydeum, o Tydeu, a Tydeo. Pluraliter, hi Tydei, deorum, deis, deos et deas, dei, a deis. Item Graeca nomina in *us* terminata, quae apud Graecos aut crescunt, aut per *os* efferuntur, hanc[17] *o* litteram in *i* mutant, et declinabuntur, ut tertiae declinationis, ut Melampos[18], Melampodis, item Eunus, Eunois, Euplus, Euplois.

3. In *er* vero tantum masculina inveniuntur[19] in hac declinatione. Nanque feminina aut neutralia sine dubio tertiae declinationis sunt; et[20] feminina quidem, haec mater, huius matris. Neutralia vero hoc papaver, huius papaveris, cadaver, cadaveris. Masculina autem[21] haec, quae a Graecis proficiscuntur. Omnia enim nomina, quae apud Graecos aut per γρος[22] aut per τρος aut per δρος aut per κρος efferuntur, haec omnia amissa Graeca extremitate, et per *er* elata, ut secundae declinationis declinantur, ut ἄγρος, ager, agri, Ἀντίπατρος, Antipater, Antipatri, Μένανδρος, Menander, Menandri, Τεῦκρος, Teucer, Teucri[23], quanquam Virgilius extulit[24] Teucrus et E || vandrus. Duo haec nomina suo statu permanent Codrus et Gongrus[25]. Non enim dicitur Coder 12
nec Gonger. Item ea nomina quae per *fer*, aut per *ger* componuntur, genitivum faciunt per *i* litteram, ut lucifer, armiger[26], feri, geri. Item ea nomina quae, ut supra dictum est, femininum in *a* faciunt, sine dubio secundae sunt declinationis, uti[27] piger, pigra, et niger[28], nigra. Reliqua vero masculina quae neque a Graecis proficiscuntur, neque ex compositione veniunt, neque femininum faciunt in *a*, haec omnia

Fabr. *byblus* Cod. Paullo post pro *Si qua autem* Edd. pr. Fabr. *Si qua horum.* 1) *Quanquam et veteres secundae declinationis ext.* P. 2) *Sallustius* Edd. pr. Fabr. Locus est bell. Cat. 37. ad quem locum vid. Broukhus. Et alibi saepe. Vid. indicem. ***Bondam.*** 3) Ter. Hecyr. V, 3, 38. Andr. II, 2, 28. 4) *Autem* ex coni. Niebuhrii, qui sic notavit in marg. *autem?* 5) π λ ε ο ν ο σ υ λ λ α β ε ι Cod. omisso *sunt.* Idem omiserunt Edd. pr. Fabr. 6) ἀ χ ι λ λ έ ο ς — ὀ δ υ σ σ έ ο ς Edd. Recte Cod. utrobique — έ ω ς. 7) *Achillei Ulysseus Ulyssei* Edd. In seqq. Cod. similiter *Ulixes — ixei — ixes ixis*, quod restitui. 8) *Nomen masculinum singulare similiter decl.* Edd. pr. Fabr. 9) *Et cetera* Cod. *etc.* Edd. Paullo ante *Singularis hic M.* Edd. pr. Fabr. 10) ***Ii*** *in gen.* P. 11) *Ut hoc pelagus et* male intruduntur in P. 12) *Huius studii* Edd. Fabr. P. 13) *In genitivo* Edd. pr. Fabr. P. *In* om. Cod. 14) *Unam* ***i*** *corripiunt* Ed. pr. quod tacite correxit in Ed. Fabricius. Paullo post in vv. *nam de vocativo plurali* extremum hoc v. abest ab Edd. pr. Fabr. 15) Post v. *singulari* intruduntur ap. P. *non solum verum*, quae a reliquis libris ignorantur. 16) *Geminatam* P. *geminam* Cod. Edd. pr. Fabr. Paullo post pro v. *a Tydeo* in Cod. est: *ab̄* *Tydeo* et pro *a deis* ibidem *deis* om. praep. 17) *Hanc* ***o*** *litteram.* Cod. Ed. P. ***haec o*** *litt.* Edd. pr. Fabr. 18) *Melampus* Edd. pr. Fabr. P. *Melampos* Cod. 19) *Perveniunt hac d.* Edd. pr. Fabr. *Inveniuntur hac d.* sine praep. Cod. Recte praep. add. P. 20) *Ut feminina* Edd. Sed Cod. solito signo *un fem.* Scribendum erat ***et*** *f.* quod scripsi. 21) *Masculina autem haec, quae a Gr.* Ita recte Cod. *Masculina haec a Gr.* Edd. Paullo post in vv. *Omnia enim nomina* hoc postremum v. deest in Edd. pr. Fabr. 22) *Aut per* ρ ο ς. Ita Cod. et Ed. pr. Recte tamen Fabr. emendasse videtur *aut per* γ ρ ο ς, quod est apud Fabr. et P. — Tum in vv. *et per er elata* syllaba *er* deest in Ed. pr. 23) Κ ά π ρ ο ς *aper apri* male inculcata apud P., quod etiam Bondamo visum. 24) *Virgilius extulit.* Aen. III, 108. *Teucrus Rhoeteas primum est advectus ad oras.* Vide Erythraei ind. in Virg. voce *Teucrus.* Porro Aen. VIII, 100. *Tum res inopes Evandrus habebat.* Ubi vide Heinsium, qui alia loca affert. ***Bondam.*** 25) *Gongrus* et paullo post *Gonger* Cod. Ed. pr. *Congrus — Conger* Edd. Fabr. P. 26) *Armifer* Ed. Fabr. errore typ. 7) *Uti* Cod. *ut* Edd. 28) *Et niger* Edd. *Et* om. Cod.

tertiae sunt declinationis, ut pater, patris, frater, fratris; exceptis his solis, cancer, liber, gener, socer, auster, aper, puer, ager, caper[1], oleaster, quae utique genitivum in *i* litteram faciunt. Exempla secundae declinationis in *er*, hic piger, huius pigri, huic pigro, et reliqua.

4. In *ir* vero quae finiuntur, haec tantummodo inveniuntur, et ipsa masculina, vir, levir, et hir[2] quidem indeclinabile. Levir autem[3] leviri facit, et vir viri, et quae ab eo componuntur, ut duumvir, duumviri, triumvir[4] et similia. Graeca vero[5], quae genitivo Graeco aut crescunt, aut per *us* efferuntur, hanc[6] *o* litteram in *i* commutant, et declinantur ut tertiae declinationis, ut Melampos, Melampodis. Scio[7] autem, in hac declinatione vocativum singularem quadrifariam efferri, per *e*, per *er*, per *ir*, per *i*; et quidem per *e* eorum, quae in *us* terminantur, ut Marcus, o Marce. Per *er* eorum, quorum nominativus per easdem litteras profertur, ut hic niger, o niger. Similiter et per *ir*, ut hic vir, o vir. Item per *i* eorum, quorum similiter in nominativo ante *us* syllabam *i* littera interposita est, ut hic Caelius, o Caeli, hic Concordius, o Concordi. Exempla secundae declinationis in *ir*, hic vir, huius viri, huic viro, et cetera[8].

X. *Ordinis tertii.*

1. Tertiae declinationis nominativi sunt hi, quorum geni-
[13] tivus *is* facit. Efferuntur autem[9] ordine sic. Per *a*, *al*, || *an*[10], *ans*, *ar*, *as*, *ax*. Per *e*, *el*, *en*, *ens*, *er*, *es* correptam, *es* productam, item *ex*[11]. Per *il*, *in*, *is*, *ix*. Per *o*, *ol*, *on*, *or*, *os*[12], *ox*. Per *u*, *ul*, *ur*, *us*, *uis*, *ut*, *ux*. Item nominativi qui in duas consonantes terminantur[13], ut Mars, Martis[14], lanx, lancis[15], municeps, municipis, negligens, negligentis[16], hiems, hiemis. Et si qui alii nominativi sunt, qui in caeteris declinationibus locum non habent, tertii ordinis erunt. Agamus igitur per supra ascriptos[17] nominativos sic.

2. *A* littera terminata singularia neutra nulla inveniuntur nisi peregrina, ut poema, toreuma, emblema. De quibus dubitatur, quem casum genitivum et ablativum habeant pluralem[18]. Legimus enim toreumatum et toreumatorum, item toreumatis et toreumatibus, et sic similia, de quibus plenius sub titulo *De extremitatibus nominum* explanatum est. Exemplum tertiae declinationis in[19] *a* neutri generis, hoc poema, huius poematis, huic poemati, et caetera.

3. *Al* neutralia tantum inveniuntur, ut hoc animal, huius animalis, hoc tribunal, tribunalis, hoc bidental, bidentalis: horum ablativus per *i* effertur, ut ab hoc animali, tribunali, bidentali. Multi autem voluerunt[20] nominativum per *e* efferri, ut hoc animale, tribunale, bidentale. Si qua autem[21] masculina inveniuntur, haec barbara sunt, ut Hannibal, Adherbal, Mastanabal: et si qua alia Romana parum sint[22]. Unum autem nomen Latinum[23] invenitur, quod in *al* terminatur, quod quaeritur quomodo debeat declinari. Alii enim dixerunt nominativum hic sal, huius salis, et hi sales; sales autem iocum significat[24]. Sal autem non[25] est dicendum, quia nullum Latinum in hac finitur extremitate. Sale igitur ut mare et lacte; ut maris et lactis, ita et salis dici debet, et erit semper singulare.

|| 4. *An* nulla Latina, sed omnia Graeca et masculina[26] [14]

1) *Culter* his interposuit Fabr. quem secutus est P. 2) *Et ir quidem* Ed. pr. P. — τὸ θέναρ in notis mss. adiecit Fabr. *Et **hir** quidem* Cod. 3) *Huius leviri* Edd. *autem lev.* Cod. 4) *Triumviri* interponunt Edd. ignorat Cod. 5) Hic adiecit P. *ut supra diximus*, quae absunt a Cod. Edd. pr. Fabr. 6) *Haec litteram* Edd. Sed Cod. solitum compendium, quod etiam *hanc* legi potest, quod dedi. Similiter supra: *hanc **o** litteram in **i** mutant* in eadem re. 7) *Scio autem* Cod. Edd. pr. Fabr. Non male scripsit P. ***Scito** autem.* 8) *Et cetera.* Sic plene in Cod. — Haec omnia: *Exempla — huic viro cet.* loco suo fortasse mota, ponenda videntur supra post vv. *Melampos, Melampodis*, vel post vv. *triumviri et similia.* Sic pariter exemplum in *er* ponit post tractationem de nominibus in *er* exeuntibus. ***Bondam.*** 9) *Efferuntur autem hoc ordine sic.* P. Abest *autem* ap. Fabr. et in Ed. pr. Contra in Cod. abest *hoc*, quod delevi. 10) *An* male deest in Ed. Fabr. 11) *Item ex per i.* Sic haec distincta in Ed. pr. Correxit Fabr. Paullo post *i*, *il* Ed.; *i* om. Cod. recte. 12) *Os*, *or* hoc ordine P. pr. Fabr. Meliori ordine Cod. Paullo post pro *vis* in Ed. pr. *ins*, quod corr. Fabr. 13) *Terminantur, **rs** veluti Mars* P. 14) *Martis, **bs** trabs trabis. **nx** lanx* P. 15) *Lancis. Item **ps**, municeps* P. 16) *Municipis, **ns**, negligens, negligentis. Item **ms** hiems* P. Paullo post: *qui in **aliis** declinationibus* Edd. pr. Fabr. 17) *Supra ascriptos* e Cod. ubi *supra āscriptos*, quod videtur esse *adscriptos.* 18) *Pluraliter* Cod. Edd. pr. Fabr. Mihi recte videtur emendasse P. *pluralem.* 19) *In* praep. deest in Cod. Edd. pr. Fabr. 20) *Multi autem voluerunt.* Deest *autem* in Edd. pr. Fabr. Tum *et nominativum* P. *et* abest a Cod. Fabr. P. 21) *Si qua horum* Fabr. pr. — Paullo post pro *Mastanabal* Ed. pr. *Martanabal.* 22) *Et si qua alia Romana parum sint.* Ita Cod. *Et sic alia Romana parum sint* Edd. pr. Fabr. *Et si qua Romana parum sunt* P. Bondamus haec notavit: *Lege: **et sic alia, quae Romana parum sunt.** Vel: **et si alia Romana parum sunt.*** Frustra. — Post haec in Ed. P. leguntur: *Exemplum 3. declinationis neutri generis in **al**, hoc animal, alis, ali, et pluraliter, haec animalia, ium, animalibus, animalia, animalibus. Item barbara masculina, Hannibal, Hannibalis etc. Et pluraliter, Hannibales, balium, balibus.* Quae omnia in Edd. pr. Fabr. absunt. Eorum loco in Cod. in margine legitur: *Hic declinatur animal Annibal.* 23) *Unum hic Latinum nomen* Edd. pr. Fabr. P. *Unum autem nomen Lat.* Cod. quod edidi. 24) *Et hi sales; hoc iocum significat* Edd. — Verba: *hoc iocum significat* insulse hic adduntur. Ineptus librarius voci sales superscripserat haec, quae postea textui inserta sunt. Si quis autem haec servare malit, legat, per me quidem licet, *quod iocum significat.* Sic certe aliquis inesset sensus, quanquam et seqq. mendis carere vix putem. ***Bondam.*** Codicis scriptura tollit vitii suspicionem hoc quidem loco. 25) *Sal non est dic.* P. *Sal hoc non est d.* Edd. pr. Fabr. Haec et quae proxime sequuntur usque ad vv. *et erit semper singulare* omnia pugnant cum supp. *Unum autem nomen Latinum invenitur, quod in al terminatur.* Aut igitur ista pro spuriis habenda, aut emendanda sunt. 26) *Masculina et Graeca.* Hoc ordine Edd. pr. Fabr. P.

inveniuntur, ut singulariter: hic Titan, huius Titanis, huic Titani, Titanem et Titana, Titan, Titane. Et pluraliter: hi Titanes, Titanum[1], Titanibus, Titanes et Titanas, Titanes, Titanibus. In *an* quae veniunt, ut supra[2] dictum est, fere sunt Graeca[3], ut Paean, Alcman. Haec nomina in uno casu habent quaestionem, id est in[4] accusativo plurali. Paeanas enim et Titanas et Alcmanas dixerunt plerique, qui errant. Nullum enim nomen[5] in *as* extremitate venire potest accusativo plurali, nisi prius nominativus singularis in *a* venerit, ut hic Pansa, hos Pansas, hic Catilina, hos Catilinas; et quaecunque nomina genitivis singularibus *is* litteras acceperint[6], ea nunquam accusativo plurali *as* litteras accipiunt. Et quaecunque ablativo casu in e venerint, necesse est *m* acquisita[7] accusativum faciant, ut ab lege, legem, ab rege, regem. Ergo[8] Paeanem et Titanem dicemus, cum non possint Paeanas et Titanas proferri. Nam quae ablativo *a* accipiunt, ea per *as* accucativum faciunt, ut a Caecilia, has Caecilias, a Sempronia, has Sempronias. Ergo hos Paeanes et[9] hos Titanes, ut hos reges et has leges.

5. *Ans* commune trium generum invenitur, ut hic et haec et hoc stans, stantis. *Ar* masculina tantum et neutralia inveniuntur. Masculina, ut hic Caesar, Caesaris, lar, laris. Neutra, ut hoc lucar, lucaris, τὸ λυκόφως[10]. Inveniuntur et communia trium generum, ut par, impar. Faciunt enim hic et haec et hoc par. Horum autem[11] duorum, paris et imparis, ablativus dupliciter effertur, ut ab hoc pare et pari. Praecipue autem[12] quaeritur, in neutralibus cur torcular, torcularis, pulvinar, pulvinaris producta *a* littera, at[13] lucar *a* littera correpta efferatur. Scilicet torcular ideo producitur, quod quibusdam placuit hoc torculare dici, non torcular, et hoc pulvinare, non pulvinar. Exempla masculini[14] generis in *ar*, hic Caesar, Caesaris et caetera; et pluraliter hi Caesares, Caesarum, ibus. Communia trium generum || in *ar* sic [15] declinantur, hic et haec et hoc par, huius paris, et reliqua usque ab hoc et ab hac pare et pari. Pluraliter hi et hae pares et haec paria, horum et harum parum et parium, et caetera. Item neutri generis singulare, hoc torcular, et reliqua usque ab his torcularibus.

6. *Ars* feminini generis invenitur, ut haec ars, huius artis, et caetera. *As* masculina tantum et feminina[15] invenies, ut hic Maecenas, Maecenatis[16], haec dignitas, dignitatis[17], et caetera. Item Graeca quae genitivum per *tos*, Latinum per *tis* faciunt, ut Thoas, Thoantis, gigas, gigantis. Cum ergo omnia genitivum faciant per tis[18], haec sola monosyllaba diverse efferuntur, vas, vadis, mas, maris, as, assis. Inveniuntur alia neutralia[19] quidem duo, sed indeclinabilia, ut hoc fas, huius fas[20], nefas. Nugas autem[21] licet indeclinabile sit, tamen commune trium generum[22] hic et haec et hoc nugas. Exempla declinationis masculini generis, hic Maecenas[23], huius Maecenatis, et reliqua. Pluraliter hi[24] Maecenates, Maecenatum, et caetera. Item feminini generis singularis, haec dignitas et reliqua. Neutralia quae inveniuntur, sicut supra diximus, fas et nefas[25] indeclinabilia sunt, et[26] nugas, quod est commune trium generum.

7. *Ax* masculina tantum et feminina inveniuntur, neutralia propria nulla nisi ea quae ex communi veniunt, veluti masculina, hic Aiax[27], huius Aiacis: feminina haec fax, hu-

1) *Titanum* additum e Cod. 2) V. *supra* in Cod. duabus longis *s* scriptum est sic: ſ̄ſ, lineola supra priorem ducta. 3) *Fere Graeca sunt.* Hoc ordine Edd. pr. Fabr. P. 4) I*n* praep. addunt Cod. Ed. pr. Fabr. om. P. 5) *Nomen in **as** extremitate ven.* Cod. *in **as** nomen extremitate ven.* P. Sed Edd. pr. et Fabr. *nomen in has extremitates ven.*, quod probat Bondamus. Serius addidit idem, forsitan legendum esse *finire pot.* Quod neutrum verum esse videtur. — Paullo post in vv. *in **a** venerit* Cod. *in sa ven.* Sed *s* puncto notatum. 6) *Acciperint* Cod. 7) *Acquisita **m*** Edd. Fabr. P. ***m** adquisita* Ed. pr. — Tum post v. *faciant* addit v. *singularem* P. 8) *Nam si Pae. — dicemus, non poterit Paeanas* cet. Ita P. haud dubie ex male sedula correctione. Nos lectionem Cod. Edd. pr. Fabr. restituimus. 9) *Et* addidi e Cod. 10) τὸ λύκαφος Edd. pr. Fabr. P. Atque ita etiam Cod. sed suprascriptum. Scripsi λυκόφως, ita enim constanter glossaria. — Statim addunt Edd. *torcular, torcularis*, quae absunt a Cod. 11) *Horum **nominum** duorum* Edd. *autem* Cod. 12) *Praecipue **hic** quaeritur* Edd. *autem* Cod. 13) *At **vero** lucar* P. 14) *Masculina generis* libri omnes; correxit Fabr. probante Bondamo. 15) *Et feminina tantum.* Hoc ordine Ed. pr. Fabr. P. 16) *Maecenas, Maccenatis.* Ita per *ae* Cod. semper, etiam in seqq. *Moecenas — tis* per *oe* semper Fabr. P. 17) *Huius dignitatis* Edd. pr. Fabr. P. Pronomen om. Cod. Paullo post *et caetera* plene scriptum in Cod. 18) In his et seqq. plura in Cod. non amplius legi possunt; comparent sola haec: *Cum ergo omnia g — — sola monos.* cet. Qua de caussa in Edd. pr. Fabr. sic expressa: *Cum ergo omnia genitivo diverse efferuntur*, ceteris omissis. Unde intelligitur, plura in Cod. fuisse, quam quae in Edd. pr. et Fabr. leguntur. 19) Vv. *Inveniuntur alia* om. Edd. pr. Fabr. Sed in Cod. extrita tantum, cum quatuor ultimis litteris vocabuli praecedentis *assis.* 20) *Fas* post v. *huius* in Cod. extritum, sed lacuna amplior. 21) *Nugas autem licet.* Ita Cod. et Ed. P. Aliter in Edd. pr. Fabr.: *Nefas, nugas. Hoc licet.* Errori originem dedit, quod, ut saepe iam fieri animadvertimus, particula *autem* compendio scripta, pro pronomine accepta est ab editoribus. 22) Voc. *generum* prima tantum littera in Cod. apparet, sed longiorem lacunam enotavit Nieb. 23) *Hic Maecenas.* Haec sic notavit Nieb. tanquam in Cod. non satis appareant. Ceterum, ut supra, *Maecenatis* per *ae* scriptum. Tum pro *et reliqua* in Cod. videtur esse: *et cetera.* 24) *Hi* additum e Cod. 25) Vv. *Quae inveniuntur sicut supra diximus fas et nefas* desiderantur in Edd. pr. Fabr. Ex iis in Codice clare restant haec: *quae inve —;* ut reliqua recte coniecisse videatur is, quem P. secutus est. 26) *Et* Cod. *Ut* Edd. 27) Haec ita exhibet Ed. pr. *Neutralia propria aut masculina hic Aiax.* Quae correxit in notis mss. Fabr. *Neutralia nulla. Propria ut masculina, hic Aiax.* Atque ita etiam in ed. exprimi curavit. At in Cod. haec tantum non amplius clare leguntur: — *pria nulla nisi ea quae ex communi veniunt;* reliqua satis comparent. Ceterum in seqq. plura alia hodie in Cod. non recte leguntur.

ius facis: communia vero hic et haec et hoc audax. Sed horum communium ablativus dupliciter effertur[1] per *e* et per *i*, ut ab hoc audace et audaci. Exempla declinationis masculini generis in *ax*[2], hic Aiax, Aiacis, et caetera. Item feminini generis, haec fax, facis, et reliqua. Item communia trium generum hic et haec et hoc audax, et reliqua, usque ab hoc et ab hac et ab hoc audace vel audaci.

8. In *e* neutralia tantum inveniuntur, hoc sedile, sedilis, hoc praesaepe, praesepis. *El* neutralia tantum inveniuntur pauca admodum, et sine ulla varietate, hoc fel, fellis, hoc mel, mellis, quae simili modo declinantur, ut caetera
16 neutra tertii ordi || nis. Est haec quaestio in illis, an possint transire in pluralem numerum, quod plerisque displicuit: eo quod quaedam nomina *μονομερῆ*[3] sint in numeris. Nisus autem[4] eleganter nominativum pluralem[5] tantum in mella et vina secundum consuetudinem dici posse ait, quom[6] in genera recipiuntur, ut Attica mella, Italica vina.

9. *En* masculina tantum et neutralia inveniuntur, et masculina quidem haec sola, hic rien, rienis, lien, lienis, flamen, flaminis, pecten, pectinis, fidicen, fidicinis, tibicen, tibicinis media longa, ex tibia[7], cornicen, cornicinis, liticen, liticinis, ex lituo, quod est genus tubae minoris, tubicen, tubicinis. Caetera vero neutralia sunt, ut hoc certamen, certaminis. Declinantur autem[8] suprascripta nomina ut tertii ordinis. *Ens* communia trium generum invenies, ut hic et haec et hoc[9] vehemens, hic et haec et hoc patiens, hic et haec et hoc cliens: et declinantur eodem modo ut suprascripta, vehemens, vehementis, patiens, tis, cliens, tis. *Er* omnium[10] generum nomina inveniuntur, masculini, ut hic pater; feminini, ut haec mater; neutri, ut hoc papaver. Unum autem[11] invenitur quod genitivo crescit duabus syllabis, iter, itineris; apud veteres autem[12] invenimus hoc itiner. Exempla declinationis in *er*, hic pater, patris, haec mater, matris, hoc papaver, papaveris, et caetera[13].

10. In *es* correptam[14] masculina et feminina; neutralia nulla, nisi quae per communionem inveniuntur[15], ut hic et haec et hoc teres. Et sunt masculina, hic miles, comes; feminina, haec seges. Quatuor inveniuntur quae genitivum diversum faciunt. Nam cum omnia efferantur per *tis*, ut miles, militis, comes, comitis; haec sola genitivum per *dis* faciunt et sunt: praeses, praesidis, reses, dis, deses, dis, *ἀργός*[16], obses, dis: ideo per *dis*, quod ex verbis trahuntur. Exempla declinationis in *es* correptam[17], hic miles, tis, haec seges, tis. Neutrum non invenitur nisi trium generum, hic et haec et hoc teres. *Es* producta masculina tantum et feminina inveniuntur. Masculina, hic Hercules, feminina, haec labes.
Exempla decli || nationis in *es* productam, hic Hercules, huius 17
Herculis, haec labes, labis. *Ex* masculina et feminina inveniuntur[18]: hic senex, senis, seni; haec[19] lex, legis.

11. *Il* masculina inveniuntur, hic vigil, vigilis, mugil, mugilis, pugil, pugilis, et caetera[20]. Femininum unum Tanaquil, Tanaquilis. Neutrum nullum. *In* Latinum nullum, Graecum invenitur, ut Delphin, Telchin, Delphinis, Telchinis[21]: horum incusativi secundum Graecam declinationem terminantur, ut apud Virgilium:

Orpheus in sylvis, inter delphinas Arion[22].

Is masculina et feminina tantum inveniuntur, hic ignis, ignis, haec puppis, puppis. Communia utriusque generis, hic et haec canis, hic et haec cinis. *Ix* masculina, feminina et communia invenies, hic calix, calicis, haec pix, cis, hic et haec et hoc felix et pernix.

12. *O* masculina, feminina et neutra inveniuntur. .... emptio[23], hoc tabo, pondo, quae inter monoptota sunt. *Ol* masculinum invenies tantum[24], hic sol. *On* masculina inve-

1) Vv. *dupliciter effertur* desiderantur in Edd. pr. Fabr. Sed in Codice etiam superioris vocabuli *ablativus* prima tantum syllaba *ab* clare legitur, ut quae desiderentur, et utrum recte sint suppleta a P. diiudicari non possit. 2) Vv. *Generis in **ax*** desunt in Edd. pr. et Fabr. Sed in Cod. haec non clare comparent: *masculini generis in ax.* Pariter in seqq. haec extrita: *hac et ab hoc audace vel audaci*, quae Edd. exhibent, quae igitur priori tempore lecta sunt. 3) *Μονομερῆ* Latinis litteris exaratum in Cod. et Ed. pr. 4) *Nisus hic* P. *Nisus haec* Edd. pr. Fabr. *Nisus autem* Cod. De Niso Grammatico cf. Prisc. p. 881. P. tom. I, 10, 2, 11. Kr. Macrob. p. 212. ed. Pont. Velius Longus p. 2235. Idem ibidem. et pag. 2236. 2237. Cassiodor. 2287. P. Donat. in vita Virg. Arnob. 5) *Pluralem nominativum* Edd. pr. Fabr. P. Paullo post pro *ait* in Cod. Ed. pr. *ita* legitur, quod correxit Fabr. 6) *Quom* Cod. *quum* Edd. 7) Male in Cod. haec ita leguntur: *tibicinis ex tuba longa.* Et paullo post *tubicen, tubicinis*, sic, accentu notato. Correcta haec iam in Ed. pr. 8) *Declinantur haec* Edd. *decl. autem* Cod. 9) ***Vel** hoc vehemens* Cod. 10) *Trium generum* Edd. pr. Fabr. P. 11) *Unum hoc inv.* Edd. pr. Fabr. P. 12) *Autem* deest in Edd. 13) *Et caetera* sic plene scr. in Cod. 14) *In es correpta* Cod. Ed. pr. ***Es** correpta* sine praep. Fabr. P. Scripsi *in es correptam*, ut infra aliquoties. 15) *Per communionem veniunt* Edd. — Paullo post *feminini haec seges* Fabr. 16) Graecum voc. suprascriptum in Cod., non suo loco, post *reses*, interpositum in Edd. In Ed. pr. *ἀρτος*. 17) *In es correpta.* Cod. Edd. *Mallem in es correptam. Vid. pag.* 17, 1. *pag.* 13, 2 (P.) ***Bondam.*** 18) *Invenitur* Cod. Statim ante: *mas et foemina* pro *masc. et feminina* Edd. pr. Fabr. Quae statim post v. *inveniuntur* in P. exstant: *Neutrum nullum nisi ex communi. Veluti* absunt a Cod. Edd. pr. Fabr. 19) *Seni* interpositum e Cod. Post v. *legis* Fabr. in notis mss. addenda censuit haec: ***I** non inveniuntur nisi barbara, ut sesili, sinapi, quae sunt neutra.* Sed in Ed. non expressit. 20) *Pugilis et cetera* sic plene scr. in Cod. — Paullo ante *invenitur* in Cod. 21) *Delphin nis Telchin nis* Edd. nisi quod P. *Telchin Telchinis.* In Cod. *Delphin, Delphinis, Telchin, Telchinis.* 22) Virg. Ecl. VIII, 56. ubi vid. Servius. ***Bondam.*** — Paullo post vv. *hic et haec canis, hic et haec cinis* desiderantur in Ed. pr. 23) *Emptio.* Ante hoc v. lacunam notavi, auctore Nieb. Ed. pr. sic exhibet: *inveniuntur hic ordo, haec descriptio, hoc tabo, pondo.* Atque ita etiam Fabr. Sed P. sic interpolata habet: *inveniuntur, hic Cicero, Ciceronis, emtio emtionis oni, hic ordo, haec descriptio, hoc tabo* cet. *Hoc* ante v. *tabo* sic scr. in Cod. **h**. 24) *Ut* interponunt Edd.

niuntur, et ipsa Graeca hic Laocoon[1], tis, Hippocoon, tis. *Or* masculina et feminina et neutra inveniuntur, hic praetor, haec uxor, hoc marmor, robor, aequor. *Os* masculina et feminina et communia inveniuntur, hic flos, floris[2], haec arbos, arboris, hic et haec et hoc custos. Est neutrum hoc ôs, haec ora. *Ox*[3] masculina et feminina et communia inveniuntur, ut hic Cappadox gentile, haec vox, hic et haec et hoc velox.

13. *Ul* masculina invenies, hic exul, hic consul, hic praesul. Unum barbarum Suthul. *Ur* masculina invenies et neutra, communia quin etiam[4], ut hic fur, haec turtur, hoc femur, femoris et feminis[5]. Iecur, quod genitivum duplicem facit: nam et iecoris et iocinoris[6]. *Uis* masculina et[7] feminina invenies, hic sanguis, sanguinis, haec navis, navis. *Us* masculina, feminina et neutra inveniuntur, hic stercus,
18 stercoris, haec Ve || nus, Veneris, hoc nemus, ris. *Ut* neutra sunt, et pauca, ut caput, capitis[8], hoc sinciput, sincipitis. *Ux* masculina et feminina invenies et communia, hic Pollux, Pollucis, haec nux[9], dux, ducis, crux[10], coniux, coniugis. Item commune trux[11].

XII. *Ordinis quarti.*

1. Quarta declinatio nominativum et genitivum in *us* facit[12]: ut masculina hic senatus, huius senatus: feminina haec porticus, huius porticus, haec anus, huius anus, haec domus[13], domus. Habet et neutrale, quod in singulari quidem numero monoptoton est per *u*, in plurali vero recipit casus suos, ut hoc cornu[14], pluraliter haec cornua, et caetera. Item hoc genu, huius genu, similiter veru, gelu, tonitru[15].

2. Est et alius ordo declinationis, quem alii ad secundum ordinem pertinere dicunt, quod genitivum in *i* litteram facit. Alii tertii putaverunt, quoniam accusativum in *em*, item dativum et ablativum pluralem in *bus* facit; quem ideo nulli parti tribuentes quintae declinationis dicendum[16] esse putavere. Profertur autem per *es*, ut hic et haec dies, huius diei; dum tamen sciamus pluraliter feminine hae dies et has dies non oportere nos dicere, quamvis singularem femininum dicamus. Caetera tamen similia feminino modo proferentur tantum, ut haec species, ciei, haec materies, materiei, haec[17] luxuries, riei. Quare[18] specierum pluralem genitivum non similiter observabis, sicut in die et meridie per *rum*, sed per *um* syllabam, ut specieum, materieum, luxurieum. Sed veteres in hac specie declinationis genitivum singularem similem nominativo dicebant. Inde inveniemus[19] in quibusdam pernicies pro perniciei, ut sit haec pernicies, huius pernicies, haec luxuries, huius luxuries, et caetera eiusmodi[20] similiter declinabantur. Completis[21] quinque ordinum declinationibus, veniamus[22] ad ipsas nominum observationes, per quas et genera et numeri discernuntur.

|| XIII. *De observationibus nominum quibus genera et numeri discernuntur.* 19

1. Sunt quaedam nomina quae singulariter tantum proferuntur. Sunt et quae pluraliter tantum, haec paene maiore ex parte collecta suo quaeque ordine[23] subiiciemus.

Masculina semper singularia: hic clavus, id est, impurpurata vestis[24], ὁ ἐνπόρφυρος ἐσθὴς καὶ ὁ ἧλος, hic cruor, ὁ λύθρος[25], fumus, fimus, hic stercus, hic genius, ἡ τύχη ἑκάστου, hic limus, hic pulvis[26], hic muscus, herba quae in parietibus vel corticibus arborum nascitur vel haeret. Item feminina semper singularia, haec barba, ὁ πώγων, haec culpa, haec eloquentia, elegantia, fames, haec Graecia, ἡ Ἑλλάς, haec galla, ἡ κηκίς, haec hara, haec labes[27], haec lux, memoria, malitia, pax, prosapia, rabies, suppellex, sanies, socordia, vecordia, sitis, tabes, vis.

1) *Laucoon* Cod. 2) *Hic flos, floris.* Pro his in Edd. pr. Fabr. *hic os ossis.* 3) *Ox.* Hoc totum usque ad *velox* deest in Ed. pr.; correxit iam in notis mss. Fabr. 4) Vv. *communia quin etiam* desunt in P. 5) In Ed. pr. lacuna notata ante v. *et foeminis*, in qua om. *hoc femur, femoris*, quorum in Cod. ultima syllaba *ris* clare comparet. 6) *Iocinoris* Cod. *Iecinoris* Edd. 7) *Et* deest in Cod. Edd. pr. Fabr. 8) *Et hoc sinc.* Edd. Praepos. deest in Cod. 9) *Nux nucis* P. Fabr. *Nux cis* Ed. pr. 10) Cod. mire: *bux bucis crux.* Edd. *dux ducis, crux crucis.* 11) *Trux trucis* Edd. Fabr. P. 12) *Aut masculina — aut feminina* Edd. Prius *aut* in Cod. scr. *ūn*, quod alibi *unde*, in hoc autem Cod. *ut* significat. Alterum *aut* abest in Cod. 13) *Huius domus* Edd. Pronomen abest a Cod. 14) *Hoc cornu huius cornu* Edd. 15) *Gelu, tonitru, veru.* Hoc ordine Edd. — Statim sequitur inscriptio in Fabr. et P. *Ordinis quinti*, quam interposuit Fabr., quae abest a Cod. et Ed. pr. 16) *Dicendum* interpositum e Cod. — Paullo post in vv. *feminine hae dies* om. v. *feminine* Edd. pr. Fabr. 17) *Haec* add. Cod. 18) Pro *quare* in Cod. scriptum *quaſ̄* h. e. *qua* cum *s* longa et lineola supraducta. Id comp. alibi *sunt* denotat. 19) *Invenies* Edd. 20) *Huiusmodi* Edd. 21) *Completis autem quinque* P. *Completis quinque* Cod. Edd. pr. Fabr. Falso notavit Bondamus ad hunc l., v. *quinque* deesse in Fabr., cum *autem* desit. 22) *Venimus* Edd. pr. Fabr. 23) *Sub quoque ordine* Ed. pr. Fabr. Sed Cod. *sub q̄q̄ ordine*, ut recte videatur P. emendasse: *suo quaeque ordine.* — Paullo ante *maiore* ex Cod. ubi *maiere;* Edd. *maiori.* 24) *Id est* hic male repetunt Edd. Tum pro καὶ ὁ ἧλος in Ed. Fabr. καὶ ἔνηλος, relatum ad ἐσθής. 25) *Hic cruor* ὁ λύθρος. Ita ex indubiis Cod. vestigiis scribendum erat, ubi sic: *hic cuoru* ολ.... ος. Pro his in Ed. pr. ό λύθρον *cruoris inquinatio*, ex quibus Fabr. fecit: *hic tabus* τὸ λύθρον *cruoris inquinatio*, quod recepit P. At *hic tabus* Latine non dicitur, et in seqq. *tabes* separatim commemoratur. Scripsi igitur, quod Grammaticum voluisse e Codice apparet. 26) In his et superioribus saepe intruduntur Graeca a P.; quae a Cod. et Edd. pr. Fabr. absunt. *Hic fumus* ὁ κάπνος, *hic fimus* ὁ ὄνθος, in quibus etiam Latina absunt ab Edd. pr. et Fabr.; in Cod. tantum pronomina non sunt. Tum *hic stercus* ὁ κόπρος omnia absunt ab Ed. pr.; a Cod. tantum pronomen et Graecum voc. Postea ab edit. interponitur ἡ ἰλὺς post *limus*, ὁ κονιορτὸς post *pulvis*, quae Graeca pariter non sunt in Ed. pr. et Cod. 27) *Haec labes* accessit e Cod. Edd. pr. Fabr. Ceterum etiam his male interponit Graeca P., ut *haec*

2. Item neutra semper singularia: hoc callum, baratrum[1], caenum, ὁ βόρβορος, crocum, foenum, fel, genum, allex, alicum et alice, ἅλιξ, ἰχθὺς ταριχευόμενος, ὁ ἄλληξ[2], iustitium quando ius stat, hoc ius iuscellum, ζωμός, τὸ δίκαιον[3], et iura et iuribus legimus, letum, mors, hoc mormur[4], hoc pelagus, rudus, rudens, γέσσωρος[5], robor, rus. Sed Virgilius et pluraliter dixit:

per florea rura[6].

Sulphur, scrupulum, sinapi, hoc siler, κύπειρον[7], siser, ἀγριοσέλινον[8], vulgus, virus, viscum, sed Plautus[9] viscus dixit.

3. Item masculina semper pluralia: hi antes, hi carceres, a coercendo, et[10] carcere.

Pronique in carcere pendent

Virgilius[11]. Hi caelites, οὐρανίωνες, cani[12], hi casses, hi cancelli, foci, furfures, fori, loca spectaculorum. Item fori sunt in navibus, quibus[13] nautae sedentes remigant[14]; freni, sed et frena et frenum invenimus, inferi, hi grumi, οἱ τῶν ὅρων λίθοι, lendes, κόνιδες[15], liberi, lares; sed legimus et lar, laris, sicuti mas, maris; hi ludi, loculi; legimus et loculus[16], hi lemures, νυκτερινοὶ δαίμονες; mores, sed et mos legimus, maiores, inferni et inferi, manes, δαίμονες, hi natales, id est, nobilitates[17]; nostra || tes, sed huic sin- [20]
gulare quidam dant, ut nostras, nostratis, ut potestas potestatis. Magistratus, et Magistrates invenimus, optimates, sed invenimus optimas, et infimates legimus. Pugillares, πινακίδια[18], primores, proceres, ἔξαρχοι, πρωτάρχοντες, posteri, plures, plerique, penates, Quirites, quinquatres, Παναθηναῖα, sentes, singuli, sales, οἱ ἅλες, superi, vepres.

4. Item feminina semper pluralia: hae argutiae, et facit verbum arguto, argutas, hae angustiae, arae[19] pro

culpa, ἡ αἰτία, ψόγος, *haec eloquentia* ἡ λογιότης, *elegantia* ἡ ἀστειότης, *fames* ὁ λιμός — *haec hara* ὁ συφεός, *haec lux* τὸ φῶς — *rabies* ἡ λύσσα. Ad hunc locum sic Bondamus: *Gloss. Hara singulariter tantum declinabitur, et est femininum haec hara*, συρεός. *Lege* συφεός. 1) *Baratrum* sic Cod. *barathrum* Edd. Tum *crocum* accessit e Cod. Pro v. *foenum* in Ed. P. est *hoc frenum*, quod totum abest ab Edd. pr. et Fabr. 2) Scripsi, quae in Codice esse ex Niebuhrii notatis coniicio. Nam omnia praestare non ausim. Ed. pr. sic habet: *hoc Allex*, ἄλλεξ, ἰχθὺς ταριχεύμενος (sic) in quibus nihil mutaverunt Edd. Fabr. P., nisi quod *fel* legitur antea, in Edd. pr. Fabr. deest, in P. autem scribitur *hoc fel hoc genu*. *Genum* exhibet Cod. Aperte tria sunt, quae Grammaticus, tanquam plurali carentia, notare voluit: *allex*, liquaminis genus; *halec*, piscem; *alicum*, quod usitate *alica*, genus farris factiticii; primum illud Graeca v. ἅλιξ, alterum his: ἰχθὺς ταριχευόμενος, tertium v. ὁ ἄλληξ reddidit. Credo igitur, locum sic scribendum esse: *Allex*, ἅλιξ, *alec*, ἰχθὺς ταριχευόμενος, *alicum* ὁ ἄλλιξ. De primo locus classicus est apud Plin. XXXI, 8. scribendumque Graece ἅλιξ, quia ab ἅλς, sal, descendit, pertinetque ad hoc glossa, quae aliquoties recurrit in glossariis: Ἅλιξ *hic alix singulariter tantum declinatur*. Tertium tractat idem Plinius XVIII, 11. pertinetque ad illud, nisi fallor, glossa: *alica* χόνδρος. Utrum vero *alicum* sive *alica* Graece etiam ἄλληξ vel ἄλλιξ dicta sit, nunc non satis affirmare possum. — Notavit Bondamus: *vel* τεταριχευμένος, *vel* ταριχευόμενος *legendum. Vide Gloss. Graeco L.* In Cod. est: ταριχευόμενος. 3) Haec ita leguntur in Cod. *Hoc ius, iuscellum*, Ζωμος το (sic) ΔΙΚΟΝ, quae sic reddit Ed. pr. Hoc ius ὁ ζωμός ζωμως τόθικόν (sic). Ea correxerat Fabr. in notis mss.: *hoc ius* ὁ ζωμός, ζωμίδιον. Equidem secutus sum Ed. P. nisi quod e Cod. *iuscellum* interposui. Τὸ δίκαιον iam reposuerat Fabr. in Edit. Fortasse sic voluit Grammaticus: *hoc ius, iuscellum*, ζωμός; *hoc ius*, τὸ δίκαιον. Ostendunt, hoc verum esse, quae proxime sequuntur: *Et iura et iuribus legimus*. Pro his Bondamus: *sed et iura* cet. coniicit. 4) *Hoc marmor* Edd. *hoc mormur* Cod. i. e. *murmur*. Sed utrumque, et *marmor*, et *murmur*, plurali numero invenitur. 5) *Rudus, rudens*, γέσσωρος. Dedi quidem, quod in Cod., sed vox Graeca non suo loco posita nec recte scripta. Legendum: *Rudus*, γῆς σωρός, *rudens*. Fortasse tamen *rudens* recte omiserunt Edd. pr. Fabr. P. Graecam vocem sic exhibet Ed. pr. γέσσωροσος. Caeterum γῆς σωρός scribendum esse, vidit iam Bondamus, ad Glossaria ablegans. Statim post *robur* P. interposuit σθένος. 6) Virg. Aen. I, 430. Et saepe alibi ***Bondam.*** 7) κυπιρον Cod. Ad marg. notavit Fabr. *Molle siler* ▪ Virgilio (Ge. II, 12.). 8) ἄγριον σέλινον Edd. 9) Plaut. Poen. II, 1, 33. *Ne ad fundas viscus adhaeresceret.* Et saepe alibi. ***Bondam.*** 10) *Et carcere* Cod. Ed. pr. *sed carcere* Edd. Fabr. P. Mihi legendum videtur: *Carceres, aliquando et carcere;* nam *aliquando* cum scriptum esset *alicuando*, stupidus librarius inde fecit *a coercendo.* 11) Adiunxit P. alium locum: *Ruuntque effusi carcere currus*, quem ignorant Cod. et Edd. pr. Fabr., quem tamen in mente habuisse videtur Grammaticus. Locus est apud Virg. V, 145. *Ruuntque effusi carcere currus Nec sic immissis aurigae undantia lora Concussere iugis, pronique in verbera pendent.* Fortasse hunc totum locum excitaverat Gramm., quem male in brevius contraxit librarius. 12) Codex hunc locum ita exhibet: Οὐρανίωνες, *cani. Virg. cana fides, sed ibi Deam dixit; hi casses* cet. Ed. pr. sic: Οὐρανίωνες, *quum Virgil. dixit cana fides, sed ibi deam dixit. hi casses.* Haec in notis mss. sic correxit Fabr.: Οὐρανίωνες, *hi fides, pro chordis, quum Virgil. dixit — hi casses, hi cancelli, hi cani.* Ea secutus est in Ed., nisi quod *quamvis* pro *quum*. Non discessit P., nisi quod *cani* prorsus omisit. Bondamus haec notavit: *Aen. I, 292. Haec vero si scripserit Charisius, plane stipes et insulsus fuit. Quid enim haec fides commune habet cum fidibus, chordis? Quis nescit fidem ea significatione, qua Virg. posuit, semper singulari numero efferri? Apage ineptias. Insulsissimi librarii glossa est. Confirmatur id pag. 22. P.* (ubi *fides* inter singularia affertur). Haec Bondamus, quem secutus, verba illa, a Fabricio intrusa: *hi fides pro chordis* quae in Cod. absunt, et illa quae sequuntur: *quum Virg. dixit cana fides, sed ibi deam dixit*, quae sunt glossatoris, expunxi. *Cani* pro *cum* sive *quum* ab eo lectum, qui Ed. pr. curavit. Et Virg. locus non ad *fides*, sed ad *cani* ab insulso glossatore ascriptus videtur. 13) *Quibus*. In Cod. est *q.* 14) ἑδώλια interposuit Fabr., secutus est P. 15) Κόνιες in notis mss. correxerat Fabr., male; edidit κονίδες, quod idem in Ed. pr. falso accentu. 16) *Luculi — luculus* Cod. Ibidem *lemores*. 17) *Natales id est nobilitates* Cod. Ed. pr. *natales id est generis nobilitas* correxit Fabr. secutusque est P. 18) Πινακιδει Cod., ut supra XI, 2. πλεονοσυλλαβει pro πλεονοσύλλαβα. 19) *Hae arae* Fabr. P. Sed pronomen de suo interposuit Fabr.

penatibus dicimus, namque ara singulariter; hae Alpes, τὰ ὄρη Γαλλίας, aedes, domus; nam si aedis dixeris, templum significas; antemnae, antiae, blanditiae, bigae, trigae[1], caulae, caerimoniae, compedes, cunae, crates, et cratem dixerunt, copiae, divitiae, deliciae, dapes, et haec daps dixerunt; hae dirae, exuviae, exsequiae[2], Esquiliae, τόπος ἐν Ῥώμῃ, excubiae, fauces, fruges, fores, fasces, sed Cicero dixit: *Fascem unum si nanctus esses*[3], per quod intelligimus masculino genere dici, et non esse tantum plurale. Facetiae, εὐομιλία, εὐστομία, fortunae, bonae[4], ὑπάρχοντα, οὐσία, feriae, falerae, genae, grates et gratiae, gingivae, gerrae, πλεκτά τινα τὰ προςφερόμενα τείχεσιν[5]. Indutiae, inferiae, insidiae, inimicitiae, ineptiae, hae idus, εἴδοι[6], inlecebrae, Kalendae, litterae, latebrae[7], σπήλωμα, Latinae, minae, ἀπειλαί, manubiae, nuptiae, nares, nundinae, nonae, neniae[8], ἐπιτάφια, nugae, opes. Sed Virgilius libro primo:

Non opis est nostrae Dido[9];

plagae, preces, primitiae, praestigiae[10], quisquiliae, φρυγάνων χαίτη, σκύβαλα, reliquiae, retes, δίκτυον, nam et in consuetudine dicimus: *In retes meas incidisti.* Retia enim si dixeris, pluralem facis a nominativo, qui est rete neutri generis. Sarsinae, sortes, suppetiae, βοήθια, sordes[11], scopae, σάρος; dicimus tamen et scopa; scalae, κλίμαξ, salinae, ἁλικαί[12], tenebrae, μύχος, σκοτία[13], vires, vindiciae, καρπιστία, ἐκδικία[14], ἐλευθερία.

5. Item neutra semper pluralia: haec arma, avia, arbitria, battualia[15], bona, ὑπάρχοντα, brevia, besalia, iusta, Bacchanalia, castra, crepundia, haec cete, κήτη, haec Compitalia, id est, ubi eos qui peregre moriuntur colunt; Parentarium dicitur. Carmentalia, matri || Euandri sacrificia [21] instituta, Carmentalia appellata a nomine ipsius; Cerealia, Δημήτρια, cunabula, cibaria, comitia, ἀρχαιρέσια[16], donaria, diaria, exsta, gaesa[17], εἶδος ἀκοντίου, γαῖσα[18], Genitalia, iuga, ἀκρώρεια[19], iugum enim ἵππον ζύγον, iusta, ἔθιμα, intestina iugera, sed et iugerum dicimus, lautia, suppellex[20], Liberalia, lumina, apud Virgilium lumen legimus; moenia, magalia, καλύβαι Ἀφρῶν, mapalia, καλύβαι ἀγρῶν, haec Neptunalia, Ποσειδώνια, haec orgia, Διονύσου μυστήρια, haec palaria, cum milites ad palos exercentur, haec parentalia, νεκύσια, haec praecordia, ὑποχόνδρια, haec rostra, locus in urbe, ubi concionantur[21], haec spectacula, θεωρίαι, spolia[22], sponsalia, μνῆστρα, haec Saturnalia, Χρόνια, haec serta, στέφανοι, στεφανώματα, Terminalia, tempora, κρόταφοι, sed Virgilius tempus dixit, haec verbera, μάστιγες, viscera, vada, βραχῆ[23], sed et vadum dixerunt, Vulcanalia, Ἡφαίστια[24]. Quae semper pluralia sunt, si plusquam unum significare velimus, siquidem masculina sint[25], utputa hi loculi, ita dicemus: binos ternosque[26] loculos. Si vero feminina, utputa hae scalae, ita dicemus: binas ternasque scalas. Et neutralia similiter, utputa haec spectacula.

6. Elementa semper singularia sunt, ut caelum, οὐρανός[27], aether, αἰθήρ, aer, ἀήρ, sol, ἥλιος, iubar[28], terra, γῆ, mare, θάλασσα[29], autumnus et autumnum. Maria tamen

1) *Quadrigae* addunt Fabr. P. quod ignoratur a Cod. et Ed. pr. Interposuit Fabr. 2) *Exsequiae* Cod. *exquiae* Edd. 3) *Nanctus esses* Cod. *nactus esses* Edd. Verba Ciceronis ad incertorum librorum fragmenta referenda sunt. Cf. Cic. Opp. edidit Orell. tom. IV, II, p. 582. De forma *nanctus* cf. notata ad Ruddim. Etym. III, 1. §. 49. v. *nanciscor*. Caper de orthogr. p. 2241. P. 4) *Bonae* Cod. *bona* Edd. fortasse recte. Non enim nisi interpretationem v. *fortunae* reddere voluisse videtur Grammaticus, ut supra XIII, 2. *letum*, *mors*. 5) Quae Graeca h. l. dedimus, ea clare exhibent Cod. et Ed. pr. Pro πλεκτά τινα Fabr. in notis mss. volebat σκεπώσματα (sic); sed in Editione posuit πλεκτα τινα sine acc. Articulum omiserunt Fabr. P. 6) Ἴδοι libri omnes; scripsi εἴδοι, cum saepe in hoc Cod. ι pro ει legatur, ut supra κύπιρος pro κύπειρος, et infra βοηθια pro βοήθεια. 7) *Latebrae graece σπήλωμα, minae.* Ita Edd. Fabr. P. *lat. graece πήλωμα, minae* Ed. pr. Sed Cod. om. v. *graece*, et v. *Latinae* (scil. feriae) addit ante σπήλωμα, quod Graecum v. πήλωμα (sic) scriptum exhibet. ε Graecas interpretationes aliquoties loco non suo a librario posita esse, iam aliquoties animadvertimus. Tum in Cod. est ἀπιλαι pro ἀπειλαί, in Ed. pr. ἀπηλαι. 8) *Neniae* Cod. Ed. pr. *naeniae* Fabr. P. 9) Virg. Aen. I, 601. ubi videatur Serv. **Bondam.** 10) *Praestrigiae* Cod. 11) *Βοηθια* Cod. Ed. pr. *Sortes* — *sortes* utrobique in Ed. pr. Corr. locum in notis mss. Fabr. βοήθεια, *sordes scopae*, σάρωθρον, σάρος; in Ed. om. σάρωθρον. 12) Ἁδικαι Cod. solito errore, ex quo Δ et Λ saepe confunduntur in Codd. Latinis. 13) Quae hic post v. σκοτία in Edd. Fabr. P. adiecta leguntur: *tricae* τριχώματα, addita sunt a Fabricio; ignorantur a Cod. et Ed. pr. Pro μύχος in Ed. pr. est μύκος. 14) Ἐκδικία additum e Cod. Pro ἐλευθερία in Ed. pr. est ἐλευτρία, quod male correxit Fabr. ἐλευθέρια. 15) *Battualia* Cod. Ed. pr. Fabr. *battulia* P. 16) Δημέτρια — ἀρχιερεσια Cod. δημίτρια — ἀρχιαιρεσια Ed. pr. 17) *Exsta* cum Cod. scripsi. *Exta* Edd. Tum *gaesa* Cod. *gesa* Edd. 18) Interponit Cod. h. l. *caesa*, quod quamvis non plane alienum videatur ei, qui meminerit formulae *inter caesa et porrecta*, tamen quia alieno loco inter vv. a *G* incipientia positum, non a Grammatico profectum videtur. 19) Ἀκρώρια Cod. Tum ἵππον additum e Cod. ἵπποζυγον (sic) Ed. pr. 20) *Suppellex* Cod. quam scripturam licet pravam, retinui, ut supra. 21) *Contionantur* Cod. Non puto veram esse scripturam. 22) Hic interposita leguntur in Fabr. et P. *Virgilius spolium dixit*, quae addidit Fabr. ut notae eius mss. docent. Locus Virg. est Aen. XII, 94. — In iis, quae paullo post leguntur: *Virgilius tempus dixit*, respexit Gramm. ad Virg. Aen. IX, 418. ubi cf. Servius. **Bondam.** 23) Βραχέα Fabr. P. βρχη (sic) Cod. 24) Ἡφέστια Cod. Ed. pr. Ex errore Fabr. in notis mss. correxit ὑφαίστια. In Editione vera est scriptura. 25) Male hic repetit Cod. et Ed. pr. *semper pluralia*. 26) *Trinosque* Edd. *ternosque* Cod. 27) Οὐρανός, — αἰθήρ, — ἀήρ, — ἥλιος. Omnia haec in Cod. supra versum ascripta. 28) Σέλας hic addidit Fabr. secutus est P. Paullo post pro γῆ in Cod. est Γε. 29) θάλασσα supra versum ascr. in Cod.

quamvis dicantur pluraliter, attamen nec marium nec maribus dicemus, et terras pro terrae regionibus accipimus. Item metallica semper singularia sunt[1], utputa aurum, stannum[2], argentum, cassiterum, ferrum, orichalcum, aes, aurichalcum, plumbum. Aera quamvis dicantur, tamen caeteris casibus non utimur.

7. Item quae mensura constant, arida duntaxat, quae numerari non possunt, semper singularia sunt, ut triticum, quamvis et frumenta dicamus; hoc far, hoc ador, adoris, frumenti species, haec oryza, ὀρύζα, haec faba. Virgilius:

Vere fabis satio[3],

inusitata declinatio. Haec lens, hoc cicer, hoc milium, hoc minium, κιννάβαρις, hoc paniceum[4], hoc git, monoptotum, μελάνθιον, hoc ordeum.

[22] || 8. Item haec semper singularia sunt, mel, μέλι[5], quamvis Virgilius mella dixerit; oleum, ἔλαιον, vinum, οἶνος, quamvis Virgilius vina dixerit; mulsum, οἰνόμελι, defrutum, ἕψημα[6], acetum, ὄξος, lac, γάλα, lactis[7], garum, muria, liquamen; et si qua horum nominativo pluraliter efferuntur, caeteris tamen casibus cessabunt. Fel sic declinatur quomodo mel. Et si pluraliter declinata fuerint, non ad quantitatem, sed ad genus referuntur, ut mella, ut sint[8] multae species, quasi locale, ut Atticum, Rhodium. Similiter et lanae, ut sint[9] variae species lanae, quasi Milesia[10], Hispana.

9. Item nomina fluminum, et montium, et civitatium[11] semper singularia sunt, nisi quae natura pluraliter enuntiantur, ut Athenae, Thebae, Baiae, Cumae, Puteoli, Ostia, Brixae[12], Abellae, hi Argi[13]. Item singularia semper sunt, quae nec videri, nec tangi possunt. Verum ab his in alterutram partem doloris aut gaudii adficimur[14], ut gaudium, quamvis Virgilius et gaudia dixerit:

Latonae tacitum pertentant gaudia pectus[15];

vigor, metus, letum, timor, terror, insania, sopor, ius et pluraliter iura tantum, iustitia, maestitia[16], stultitia, senium, senilis morbus, scrupulum, sapientia, salus, fides, πίστις, perfidia, ἀπιστία, macies, maciei, macer, macri, misericordia, inertia, segnitia, pigritia, velocitas. Sed auctores non usquequaque haec observaverunt.

XIV. De Monoptotis.

1. Sunt quaedam nomina tota in declinatione, et singulari et plurali, monoptota[17]. In quibus et communia trium generum sunt, ut[18] masculini, feminini et neutri: nequam, frugi, nihili, nugas[19], pondo m. f. n. Quamquam unum pondo non dici sciamus[20], sed in libram referamus, utputa unam libram, duas libras; duo enim[21] pondo, et deinceps observamus. Id quoque observabimus[22], ut, quoties de neutro loquamur, correpta *o* littera dicamus, duo milia; in accentu longo duo homines, ambo homines, ambae mulieres dicimus.

|| Sunt quaedam nomina singularia tantum monoptota, quae [23] pluralia non habent, et sunt neutralia, ut fas, hir[23], tabo, git, nefas, instar, pus, sinapi[24] . . . ., unde ir appellatur; caepe[25] et haec caepa, huius caepae.

2. Sunt quaedam neutralia[26] tantum monoptota, quae pluralibus casibus naturalem declinationem admittunt, et appellantur heteroclita, ut gelu, genu, testu[27], ὄστρακον; sed Virgilius *haec testa* in Georg.[28]; et veru, ὀβελίσκος, seru, ὀρός[29],

1) *Sunt* abest a P. Idem scripsit *metallica*, sed Edd. pr. Fabr. *metalla*. Cod. cum P. facere videtur. 2) *Stagnum* solito errore Cod. 3) Virg. Georg. I, 215. ubi Servius. ***Bondam.*** 4) *Panicum* Edd. Fabr. P. *paniceum* Cod. Ed. pr. Paullo ante κινάβαρις Edd. pr. P. Correxit Fabr. κιννάβαρις, quod idem Cod. 5) *Μέλι* — *ἔλαιον*, — *οἶνος*, supra versum ascriptae sunt. Tum Grammaticus citando Virgilio respexisse videtur ad Eclog. III, 89. ubi *mella*, et Georg. I, 341. ubi *vina*. Et saepe alibi. 6) ἑψεμ ▪ Cod. ἔφημα Ed. pr. Paullo post ὄρος pro ὄξος Ed. pr. 7) *Lactis* additum ▪ Cod. 8) *Sit* Cod. 9) *Sit* Cod. 10) *Et Hispana* Edd. *Et* abest a Cod. 11) *Civitatum* Edd. *civitatium* Cod. 12) *Baïae* (sic) Cod. Ante hoc v. addidit Fabr. *Mycenae*, quod in Cod. et Edd. pr. Fabr. non est. — Tum *Brixiae* Edd. *Brixae* Cod. 13) *Argi* sine pronomine Edd. 14) *Adicimur* Edd. 15) Virg. Aen. I, 502. et Aen. V, 828. *Blanda vicissim Gaudia pertentant mentem.* ***Bondam.*** *Pertemptant* Ed. pr. 16) *Moestitia* Edd. *maestitia* Cod. 17) *Monoptota* sic Latinis litteris scr. exh. Cod. Ed. pr., Graecis Fabr. P. 18) *Aut masc.* Edd. Sed in Cod. un̄, quod in hoc libro *ut* et *veluti* significat. 19) *Nuga* Cod. 20) *Non dicimus* P. *non dici sciamus* Edd. pr. Fabr. quod probat Bondamus. Cod. *dici scium* (sic) i. e. *dici sciam*°. Hunc locum imitatus est Phocas segm. II, 3. pag. 325. h. ed. *Nam unum pondo non dici sciamus, sed in libram referri*, ubi vide quae notavimus. 21) *Enim* additum e Cod. 22) Nihil ad rem haec observatio et ab alio fortasse adiecta. Quamquam et superiora sana non sunt. ***Bondam.*** 23) *Ir* Edd. Fabr. P. *hir* Cod. Ed. pr. — Tum post v. *git* addidit μελάνθιον Fabricius, quem secutus est P. Graeca vox abest a Cod. et Ed. pr. 24) *Sinapi, unde ir appellant.* Sic P. Sed post v. *sinapi* lacunam agnoscunt Edd. pr. et Fabr. in qua lacuna legisse se dubitanter indicat Nieb. *vires*. Idem deinceps pro *ir* in Cod. invenit *vir*. *Apellant* Edd. *appellatur* Cod. Equidem sic legendum censeam: *sinapi, virus, unde vir appellatur.* Nam *virus* licet in supp. secundae declinationis ostenditur, tamen etiam trium casuum et indeclinabile habetur. Similiter Priscian. V, 3, 18. et VI, 9, 45. Charisium commemorat *hir hiris* declinasse, quod ipsum h. l. a Charisio inter monoptata commemoratur. Illud autem *unde vir appellatur* sic mihi videtur intelligendum esse, ut Charisius dixerit, voc. *vir* a nomine *virus* deduci vel cum eo cognatum esse origine. Cf. Isidorus Hisp. XI, 1, 103. *Nam virus proprie dicitur humor fluens a natura viri.* 25) *Hoc caepe* Edd. Fabr. P. Pronomen abest ▪ Cod. et Ed. pr. 26) *Sunt quaedam nomina* Edd. pr. Fabr. P. E codice Nieb. enotavit . . . . *la*. ▪ (sic) unde coniicio scribendum esse *neutralia*, quod rescripsi. Paullo post pro *pluralibus* in Ed. pr. est *plurimis*, quod correxit iam Fabr. 27) *Testu*. Sic haud dubie legendum est, licet in Cod. *testa* scriptum esse videatur. Cf. Charisius infra p. 49. 118. Phocas II, 4. Adde quae dixit Conr. Leop. Schneider Formenl. pag. 345. 28) Virg. Georg. I, 391. *Testa cum ardente viderent Scintillare oleum.* 29) Ὀρός.

tonitru, cornu, ossu, ὄστεον; et os, ossis ut infra apparebit inter monosyllaba. Pecu et pecus[1] pecoris, sicut apud Sallustium[2] *domiti pecoris;* et apud Virgilium:

Et sucus pecori et lac subducitur agnis[3];

et alibi:

Pecorisque magistro.

.... ut Cicero. Sunt quaedam pluralia tantum monoptota communia, in numeris [posita, velut quot, tot[4],] aliquot, quotquot; haec alii posuere inter adverbia. Sunt quaedam, quae singulariter non in[5] omnibus casibus cadunt, verum pluralem ...... mittunt[6], veluti [frondem, φυλλάδα, et fronde] apud Virgilium:

Fronde super viridi[7].

Frugem et fruge potest[8], vicis [vicem et vice.] Sunt quaedam quae declinationem non admittunt[9], in quibusdam casibus[10] [tantum inveniuntur. Et dicuntur ἄπτωτα, ut dicis causa, hic tantum genitivus est: verum plurali numero deficiunt.] Septimus casus est sponte, et huic declina[tio nulla, praeter ablativum opis et vicis] et[11] caetera, ut opem, ut sit auxilium et vicem: [ope et vice: nam haec nominativum non habent.] Sunt quaedam, quae singulariter cum declinantur, in plu[ralibus mutant genera, veluti anomala, hic locus[12],] pluraliter haec loca, et hi loci, hic pomarius, p[luraliter haec pomaria, hoc frenum, haec frena et hi freni[13],] hic iocus, haec ioca et hi ioci, hic porrus et hi porri. Numeri non declinantur praeter unum et [duo et tres. Ex quatuor usque ad centum indeclinabiles sunt: a centesimo iterum declinantur[14].]

[] Elementa litterarum indeclinabila sunt. [24]

3. Inprimis[15] monoptota hypocorismata [non recipiunt: nec quae neutra singulariter sunt[16]] elementa. Item fluminum, montiumque [nomina, et urbium. Item propria deorum nomina[17]] hominumque. Item dies festi et litterarum el[ementa. Item numeri[18].] Hypocorismata semper generibus suis und[e oriuntur consonant, pauca dissonant: veluti unguis, unguicula, haec rāna[19],] hic ranunculus, hic unguis,

Ita scribendum e Cod. ὀῤῥός exhibent Edd. pr. Fabr. P. 1) *Pecus* deest in Ed. Putsch. 2) Sallust. B. Iug. c. 78. Pro vv. *domiti pecoris* Ed. pr. nihil nisi *de* exhibet, adiuncta lacuna; Ed. Fabr. *de pecore;* in cod. quid fuerit, incertum, cum Nieb. vv. *domiti pecoris. Et* uncis incluserit, quae extrita fuisse videntur. 3) *Sucus* una *c* littera Cod. Virg. Ecl. III, 6. Tum pro vv. *pecorisque magistri* in Cod. nihil est nisi *pecoris*, reliqua detrita. In Ed. pr. legitur: *et alibi. pecoris quam lactis abundans* (lacuna) *ut Cicero*, quae totidem litteris apud Fabr. leguntur, pariter significata lacuna. Sed P. locum sic interpolavit: *Et alibi: Pecorisque magistri. Et, Pecoris, quam lactis abundans. Hoc Algu, τὸ κρύος et Algor algoris, ut Cicero.* Ista vero: *Et, Pecoris quam — algoris* et intermedia interpolata esse, e Cod. indicavit Nieb. Nos lacunam significavimus. Alter locus Virgilii est Eclog. III, 101. ubi *magistro*, quod rescripsimus. Affertur inter Ciceronis Fragmenta incerta ex hoc loco *Hoc Algu, et Algor algoris.* (Cf. Orell. Fragm. in. 16. pag. 583.) quod plane fictum est. 4) Haec quae uncis inclusimus, in Cod. extrita sunt; in Ed. pr. locus sic legitur: *communia* (sequitur lacuna) *aliquot;* atque ita etiam Fabr. nisi quod vv. *quot, tot* lacunae loco interposuit. Vv. *in numeris* in codice clare adhuc legi, ex Nieb. adnotatione patet. 5) *In* praep. omisit P. 6) *Pluralem numerum admittunt* Edd. pr. Fabr. *Pluralem declinationem admittunt* P. Codex lacunam habet, quam significavimus. Paullo post vv. *frondem, φυλλάδα et fronde* in Edd. pr. Fabr. plane desunt, ne lacuna quidem significata. Nieb. uncis inclusit, unde coniicimus, in Cod. extrita esse. Habet P. 7) Virg. Eclog. I, 81. 8) *Frugem et fruge potest.* Ita in Cod. esse, ex Niebuhrii signis apparet, qui proximum v. *vicis* punctis suppositis notavit, quod signum esse credo, legi potuisse, sed non clare; reliqua autem: *vicem et vice* idem uncis inclusit, quod nos quoque fecimus. Sed Edd. pr. Fabr. locum sic reddunt: *Frugem et fruge potestates* (lacunae signum) *Sunt quaedam.* Dedimus, quae habet P. 9) *Et* interposuit h. l. P. 10) Post v. *casibus* lacunae signum in Ed. pr. quam lacunam sic explevit Fabr.: *verum plurali numero deficiunt.* In P. sic expressum est: *casibus tantum inveniuntur. et dicuntur ἄπτωτα, ut dicis causa, hic tantum genitivus est: verum plurali numero deficiunt. Septimus* cet. Quae nos uncis inclusimus, interpolata esse in marg. indicavit Nieb. 11) *Et caetera* Cod. Ed. pr. *ut caet.* Fabr. P. Omnem locum sic exhibet Ed. pr. *Et huic declinatio nulla, praeter ablativum et caetera. ut opem, ut sit auxilium, et vicem, nam haec nominativum non habent. Sunt* cett. Quae Fabrius sic correxit in nott. mss., quam emendationem in editionem recepit: *huic declinatio nulla, praeter ablativum. Opis et vicis, ut caetera, opem ut sit auxilium et vicem, ope et vice: nam haec nom. n. habent. Sunt* cett. Haec omnia retinuit P.; atque insuper addidit *item accusativum*, ante vv. *ut opem;* quae plane absunt a Cod. et Edd. pr. Fabr. quare delevimus. Reliqua uncis inclusimus secundum Nieb., non quod non legerentur in cod., sed ut suppleta esse intelligerentur. 12) *In pluralibus mutant genera. Pluraliter* Ed. pr. His interposuit Fabr. vv. *hic locus.* Vv. *veluti anomala* addita in P. Quae in codice obscura, Nieb. praeeunte uncis inclusimus. 13) *Pluraliter haec pomaria. hoc fraenum. hic iocus haec ioca. et hi ioci. hoc porrum et hi porri.* Sic Ed. pr. Reliquimus, quae in Fabr. et P. leguntur, inclusis his, quae Nieb. uncis inclusit. Tum *hic porrus* Cod. *hoc porrum* Edd. pr. Fabr. P. 14) *Ex quatuor usque ad centum a centesimo: — Elementa* cett. Sic Ed. pr. quae fortasse tunc legebantur in Cod. *Ex q. usque ad c. a centesimo declinantur. Elementa* cett. Ed. Fabr. Reliquimus lectionem Putschii, sed inclusis iis, quae hodie in Cod. extrita sunt. 15) Inscriptio huic segmento praemissa in Ed. pr. est: *Nomina Hypocorysmata.* Fabr. et P. *Nomina quae Hypocorismata non recipiunt*, quae omnia ignorantur a Cod. 16) Quae uncis inclusimus, sunt ea quidem in Edd. sed in Cod. extrita. 17) *Montiumque nomina et urbium* (lacuna) *Item hominumque* Ed. pr. Eadem exhibet Fabr. nisi quod *deorum hominumque* omissa lacuna. Reliquimus, quae dedit P. sed inclusis his, quae in Cod. legi non possunt. 18) *Elementa. Item numeri.* Sic Ed. pr. P. Quam lectionem explevit Fabr. *Elementa. Item numeri. Meminerimus quod hypocorismata non semper* cett. Nos cum Nieb. uncis inclusimus, quae nunc in Cod. legi non possunt. 19) *Unde oriuntur consonant hic ranunculus* Ed. pr. *Unde oriuntur consonant. haec rana hic ranunculus* Fabr. Dedimus, quae posuit P. sed inclusis, quae ex coniectura suppleta sunt, quae in Cod. extrita.

haec unguicula[1]; h[oc glandium, haec glandula, hic panis[2],] hoc pastillum, ut Varro dixit; haec beta, hic beta[ceus, haec malva, hic malvaceus[3];] hoc pistrinum, haec pistrilla, ut Terentius in Ad[elphis; hic ensis, ensiculus[4].] Sic in Rudente Plautus[5].

XV. *De nominativis* [*ad regulam redactis*[6]].

1. Omnia nomina, quae in *en* terminantur, in nominativo ca[su, ea in genitivo finiuntur per *inis*[7],] mutata praecedente syllaba in *i*[8], et sunt pene om[nia neutralia, exceptis] his tantum novem, quae masculina videntur, et sunt masculina in *en*, hic[9] [tubicen, ex[10] tuba longa,] tubicinis, liticen, ex lituo, tubae genus, liticinis, cornicen, ex [cornu minore,] cornicinis, tibicen, ex tibia, tibicinis, fidicen, ex fidibus, fidicinis, lien, *σπλήν*, lienis, rien, *νέφρος*, rienis et renis[11], flamen, *ἱερεὺς*[12] *Καίσαρος*, flaminis, pecten, pectinis. Neutralia in *en*[13], abdomen, *λαπάρα*, abdominis, acumen, acuminis, agmen, agminis, bitumen, *ἄσφαλτον*, bituminis[14], alumen, *στυπτηρία*, columen, *στερέωμα*.

2. Omnia nomina, quae *l* littera[15] terminantur, neutralia sunt, ut tribunal, animal, bidental; exceptis his: consul, proconsul, exsul, vigil, pugil, *πύκτης*, praesul, sol, solis; similiter et barbaris[16] Hannibal, Suthul, Manastabal, et si qua alia nomina sunt parum Romana. Eadem nomina neutralia, quae per *l* terminantur, etiam per *e* litteram terminari invenimus, ut tribunale, animale, bidentale.

|| [25] 3. Omnia nomina[17], quae *ar* syllaba terminantur, neutralia sunt, ut exemplar, iubar, instar, extar[18], lucar, *θεατρικὸν ἀργύριον*, lacunar, et similia; exceptis his: Caesar, lar, par; commune est enim et quae ex eo componuntur, ut dispar, compar[19]; bustar, locus ubi concremantur mortuorum corpora.

4. Omnia nomina, quae *o* terminantur, aut masculina aut feminina sunt. Haec neutralia invenimus, ut hoc pondo, hoc tabo, quae inter monoptota adnotavimus. Quae autem[20] masculina seu feminina sunt, haec genitivum per *is* habent, praecedente *o*, quam nonnumquam servant. Cicero, Ciceronis, Apollo, Apollinis, emptio, onis, fortitudo, dinis, turpitudo, turpitudinis. Sed quia rationem minus habent masculina, quando mutent, femininorum rationem exponemus. Tunc enim feminina servant *o* litteram, si quando sit *ti* ante novissimam *o* syllabam, ut deminutio[21], onis, subscriptio, onis. Sin autem fuerit alia littera coniuncta, tunc utique *o* in *i* mutant, ut valetudo, tudinis, cupido, dinis. Ne autem[22] quis reprehendere possit, necesse habemus hoc observare, quod unum proprium solum nomen, quamquam habeat cum *o* aliam litteram, tamen *o* non mutat, ut Iuno, Iunonis. Praeterea quae in *o* terminantur masculini generis, si tamen recipiant et femininam naturam, erunt communia, ut hic et haec latro, nebulo, *εἰκαῖος*[23], homo, et similia exceptis his: leno, lena, leo, lea, et si qua alia.

1) *Hic anguis haec anguilla* Edd. pr. Fabr. P. *hic unguis haec unguicula* Cod. sed ultimo voc. suprascr. *anguilla.* 2) *Hoc glandium, haec glandula, hoc pastillum* Ed. pr. Ante vv. *hoc pastillum* interserunt *hic panis* Fabr. P. Quae inclusimus, Cod. detrita habet. *Hic panis* addidit Fabr. ut ex nott. mss. apparet. — Varronis Fragmm. p. 181. conferri iubet Bondam. 3) Uncis inclusa leguntur quidem in Ed. pr. unde etiam in reliquas transierunt, sed in Cod. ut supra detrita. 4) Habet haec Ed. pr. Notandum, ea semper uncis includi a nobis, quae tanquam extrita a Nieb. significata sunt. — Ter. Ad. IV, 2, 45. 5) *Ensiculust aureolus primum litteratus.* Haec plane desiderantur in Cod., addita in Edd. post v. *Plautus.* Ex qua re patet, iam in Ed. pr. multa excusa esse, quae in Codice plane absunt. Ceterum Plauti locus est Rud. IV, 4, 112. 6) *Ad regulam redactis* Edd. sine differentia. 7) *Casu, ea in genitivo efferuntur per* **is** Ed. pr. Fabr. quam lectionem comprobat Bondamus. Utraque de coniectura. 8) *In* **i** Edd. Fabr. P. Cod. — ***mi*** Ed. pr. *Et* quod sequitur, deest in Ed. pr. Fabr. 9) *Ut hic tubicen* P. *ut* abest a Cod. Edd. pr. Fabr. 10) *Ex* desideratur in Ed. pr. 11) *Et rena* pro *et renis* Ed. pr. Paullo ante *σπλήν*, quod iam est in Ed. pr., Nieb. uncis inclusit. 12) *Καίσαρος ἱερεύς* Edd. Sed Nieb. transposite legendum esse, ex reliquiis litterarum coniecit. 13) *Neutralia in en. ab a. Abdomen* Ed. pr. *Neutralia in en, hoc abdomen* P. Quod dedimus, exhibent Cod. et Ed. Fabr. 14) *Agminis, bitumen ἄσφαλτον, bituminis columen στερέωμα.* Ed. pr. Fabr. *agminis, alumen, bitumen ἀσφαλτον bituminis cacumen κορυφὴ, cognomen ἐπώνυμον, crimen διαβολὴ. culmen ὀροφὴ. fulmen κεραυνὸς. columen στερέωμα. carmen ποίημα.* Huius ubertatis ne vestigium quidem in Cod. ex quo accesserunt haec: *alumen στυπτηρία*, quorum prius tantum apud P. 15) *Littera* desideratur in P. Post v. *terminantur* lacunae signum in Ed. pr. ac deinde sic pergitur: *Eadem nomina neutralia*, ceteris omnibus omissis. Lacunam sic explevit Fabr.: *terminantur, neutra sunt, ut tribunal, animal, bidental. Eadem nomina n.* Locum interpolatum esse, in margine indicavit Nieb., sed non nisi dubitanter. Idem ex Cod. deleri iussit vv. *ὁ τῶν ἱερέων Ἄρεος ἡγούμενος*, quae in P. post v. *praesul* leguntur. 16) *Et* **a** *barbaris* P. Praepositio ista ***a*** expungenda videtur. *Barbaris* sc. nominibus exceptis. ***Bondam.*** Ex Codice deleri iussit Nieb. 17) *Nomina* add. e Cod. 18) *Lucar* scripsit P. omisso *extar*, quod Cod. Edd. pr. Fabr. habent omisso *lucar.* *Extar* in Glossis Steph. et Labb. explicatur: *Olla ubi exta coquebantur.* Aliae Glossae apud Labb. *θεατρικὰ χρήματα. Lucaria. singulariter Lucar. θεατρικὸν. Lucar* Gl. Phil. Sed ibidem ex Stephani Excerptis legitur: *θεατρικὸν ἀργύριον. Extar;* quae glossa ex hoc Charisii loco deprompta videtur. Scribendum igitur fuit *extar*, sed reliquimus etiam *lucar*, quod ante Graeca excidisse credibile est. 19) *Compar.* In Cod. scriptum esse $\overset{\text{su}}{\text{com}}$*par* (sic) notavit Nieb. Tum *cremantur* Edd. pr. Fabr. 20) *Quum haec* Edd. pr. Fabr. P. *Quae autem* Cod. Paullo post *quae nonn. servant* Ed. pr. *praecedente* **i**, *quaedam* **o** *nonnunquam servant* Fabr. quod probat Bondam. 21) *Diminutio* Edd. 22) *Ne haec* Edd. *Ne autem* Cod. 23) *Nebulo σκιεὸς* Edd. pr. Fabr. Apud Labb. in Excerptis Steph. *nebulo σκιερὸς* ex hoc Charisii loco, pessime. Cod. exhibet *ϊκεος* h. e. *εἰκαῖος*, quod confirmatur glossis apud Labb. aliis.

5. Omnia nomina tertiae declinationis accusativum in *em* faciunt, exceptis his: puppis puppim enim[1] facit, sitis sitim facit, securis securim, turris turrim, pelvis pelvim; et turrem tamen habes apud Virg. lib. II. *Turrem in praecipiti stantem*[2]. Et iam nominaeiusmodi[3], ut Heliupolis, Heliupolim, Neapolis, Neapolim, Scythopolis, Scythopolim, Chrysopolis, Chrysopolim, [accusativum in *im* fa]ciunt.

6. [Omnia nomina, quae in *es* terminan]tur, genitivum faciunt in *i*, si tamen pura fuerit syllaba, ut acies, aciei, almities, almitiei, εὐπρέπεια[4]: si vero adiecta fuerit littera, confundit declinationem [et in *is* facit, ut] ambages, περίοδος, clades, cautes, compages, conta[ges[5],] corbes,
[26] dapes, feles[6], αἴλουρος, felis, fru[ges, καρπός, [indoles,] indolis, labes, moles, nubes, νέφος[7], suboles, [sedes ἕδρα,] strages, saepes[8], valles, verres, rupes. [Corripiuntur haec] tria: spes, ei, ἡ ἐλπίς, res, rei, πρᾶγμα[9], [fides, fidei, ἡ πίστις. Item corripiuntur haec] duo: lues, luis, strues, struis[10], [lignorum exstructio. Est et plebes quae] facit plebis, et nonnunquam genitivum [plebei. Duplex hic genitivus et] nominativus, dicitur enim etiam plebis [a plebs, nam plebes, nec pleb]is[11] postulare quod perspicitur. [Similiter fames duplicem genitivum habet, quidam enim famis,] quidam fame[12] dixerunt. Genitiva [adaugent syllabam[13],] licet praecedens pura sit nec ne, [abies, abietis, aries, arietis, ales,] alitis, alis, antistes, antistitis, [cocles, μον]όφθαλμος[14], coclitis, Ceres, reris, dives, [divitis, hospes, haeres, interpres, limes,] locuples, miles, obses, ὅμηρος[15], paries, pes, [deses, praeses, pedes, quies, re]ses, satelles, superstes, sospes, seges, [teges, teres, trames.

7. Sunt praeterea nomina, quae in *es* quidem litteras exeunt nominativo casu, sed genitivo huius[16]] per *ae* litteras efferuntur, et sunt primae declinationis, ut Anchises, Anchisae, Achates, Achatae, Acestes, Acestae: ut autem[17] facilius intelligatur [distinctio, Graeca nomina,] quae in *es* terminantur, genitivum faciunt in *is*, [si genitivum apud Graecos] ους habuerint, ut Δημοσθένης, Δημοσθένους, [Demosthenes, Demo]sthenis: sin autem[18] in Graeco genitivum ου habuerint, Πη[λείδης,] Πηλείδου, Αἰσχίνης, Αἰσχίνου, Ἀκέστης Ἀκέστου, faciunt Latine genitivum per *ae*, ut Pelides, Pelidae, Aeschines, Aeschinae, Acestes, Acestae. Possunt tamen etiam[19] Latinum habere nominativum, ut Atrida, Atridae, Achata, Achatae, Pylada, Pyladae, Oresta, Orestae, Anchisa, Anchisae. Haec nomina apud[20] veteres auctores sine observatione proferuntur[21] etiam, ut Aristidis et Aristidae et Aristidi; etiam dixerunt Achillis et Achillae et Achillei; et per hoc pluralem dativum et ablativum tam ex tertio, quam secundo[22] ordine faciunt.

Nominativo singulari in *es* exeuntia eundem[23] faciunt nominativum et vocativum, ut hic Hercules, o Hercules.

8. Omnia nomina, quae per *eus* efferuntur, genitivum per *ei* syllabam faciunt, ut Pentheus, || Penthei, Nereus, rei, [27]
Mnestheus, Mnesthei, Tydeus, dei, Peleus, Pelei. Et quamvis regula dicet[24] Peleum; tamen Pelea dicimus in accusativo. Similiter et in vocativo o Tydeu. Nam Graeca declinatio magis in istis casibus praeponitur. Sed[25] in ablativo Romanam sequimur regulam, quoniam apud Graecos ablativus non est. Dicimus enim ab hoc Tydeo, Peleo, secundum Roma-

1) *Enim* add. e Cod. et Ed. pr. 2) Virg. Aen. II, 460. Vid. Erythr. indicem v. *Turrim*. ***Bondam.*** 3) *Item nomina composita eiusmodi* Edd. — Statim post *Heliupolis Heliupolim* per *u* a Cod. 4) Εὐπρεπια Cod. Post hoc v. in Cod. lacuna. 5) *Contages.* Ultima syllaba *ges* in Cod. extrita, notandumque, plura etiam eodem loco in Cod. detersa esse, quae a Fabricio primum suppleta, inde in Putschianam transierunt. 6) *Faeles* ελυρος *faelis* Cod. 7) νεφέλη, *soboles.* pr. Fabr. P. Ceterum etiam hic et in seqq. in Cod. extrita sunt, quae uncis a nobis inclusa. Supplementa a Fabr. profecta. 8) *Saepes* Cod. *sepes* pr. Fabr. P. In seqq. post *rupes* in Cod. detersa quaedam. In ed. pr. *Corrumpuntur haec tria.* 9) Putsch. τὸ πρᾶγμα cum Fabr. 10) *Struis.* Hic Cod. habet: *Strues, structionis. sed;* et tum sequitur spacium liturae. In ed. pr. sic: *Strues, structionis, sed;* iam sequitur spacium vacuum; tum sic pergitur: *structio. Est et plebes.* Quae in cod. legi non possunt, uncis inclusimus. Supplevit Fabr. 11) Pro *plebis* in Cod. videtur fuisse *plebem*, sed nihil nisi syllaba *em* clare legi potest; priora enim, quemadmodum uncis admotis significavimus, exstirpata sunt. Pro vv. *nam plebes* in pr. est *non plebes.* Supplementa a Fabr. 12) *Quidam fame dixerunt.* Ad haec notavit Bondamus: Fortasse *fami* pro *fame*, sed cogita. Vide interim pag. 40. lin. 24. pag. 53 (Putsch.) etc. Virg. (Georg. I, 208.)

Libra die somnique pares ubi fecerit horas.

ubi *die* genitivo. In Cod. legitur *famae.* Sed in Cod. vv. *Similiter fames duplicem genitivum habet, quidam enim famis* non leguntur, pro quibus spacium vacuum relictum. In ed. pr. desiderantur haec tantum verba: *Similiter fames duplicem genitivum habet,* quae a Fabricio in margine illius ed. et in sua editione suppleta sunt. 13) *Adaugent syllabam.* Haec vv. a Fabr. suppleta sunt. In ed. pr. lacuna est; in Cod. plura deesse videri, Niebuhr. testatur. 14) Syllabae hae: *cocles* μον.. in Cod. extritae, quemadmodum ea, quae paullo superius inclusimus. 15) Ὅμηρος in Cod. supra scr. Quae hic ubique inclusa uncis leguntur, in Cod., extrita sunt. In ed. pr. deest unum *deses*, spacio relicto. 16) Ad haec uncis inclusa Niebuhr. adnotavit: *interpr.*, ut videatur significare voluisse, haec omnia non esse in Cod. sed ex interpretamento orta. Leguntur vero in ed. pr., una particula *sed* om. 17) *Autem* Cod. *haec* pr. Fabr. P. Quae in seqq. inclusa leguntur, in codice exesa, habet ed. pr. 18) *Autem* Cod. *haec* pr. Fabr. P. *Habuerint*, quod paullo post legitur, om. ed. pr. 19) *Etiam* Cod. *et* pr. Fabr. P. 20) *Apud* omittunt pr. Fabr. P. 21) *Protulerunt, ut Aristides et Aristidae et Aristidis genitivum Achilles, Achillis et Achillei.* Ita haec omnia exhibent pr. Fabr. P. nisi quod pr. *protulerunt* om. *Proferuntur* dubitanter adscripsit Niebuhr.; reliqua omnia clare legi potuerunt. Ceterum *etiam et* Cod. *etiam ut* scripsi de coni. 22) *Quam ex secundo* pr. Fabr. 23) *Eundem* Cod. Fabr. P. *tandem* pr. 24) *Dicit* pr. Fabr. P. 25) *Sed et in abl.* pr. Fabr. P.

nos, ut sine dubio Pentheus, Nereus, Mnestheus, Peleus, Tydeus sint secundae declinationis.

9. Omnia nomina[1], quae per *is* terminantur, genitivum quoque similem nominativo faciunt, ut hic suavis, huius suavis; exceptis his, quae in genitivo crescunt, licet per *is* efferantur, ut cuspis, cuspidis, cinis, cucumis, lapis, lis, pulvis, pollis, γῦρις[2], pollinis, semis, semissis, sanguis, vomis, glis, gliris; et gliris nominativo dicitur.

10. Monosyllaba quoque per *is* syllabam genitivos habent pene omnia, ut masculini[3] generis: hic as, assis, bos, bovis, dux, ducis, dens, flos, fons, fur, κλέπτης[4], grex, glis, lar, mons, mars, mus, mos, mas, pes, praes, praedis, pons, par, ἴσος[5], rex, ros, sal, salis; cum autem iuramus, *per hos sales* dicimus[6], sol, sons[7], vas, dis.

Feminini generis haec arx, ἀκρόπολις, ars, τέχνη, calx, cos, cotis, crux, dos, fax, λαμπάς, faex[8], falx, frons, tis, fraus, glans, gens, glos, ἀνδρὸς ἀδελφή[9], gloris, glus, glutinis; alii hoc gluten dixerunt; lanx, lex, lens, laus, lis, lux, mens, merx. Salustius merces dixit[10]. Mors, nix, nox, nux, nex, nar, ῥώθων[11], naris, ops, pax, pars, prex[12], plebs, pix, stips, ἔρανος, stipis, stirps, sors, sus, traps, vis, βία, vis, vox, urbs, vix, vicis. Neutri generis hoc aes, cor, crus, far, fel, ir, θέναρ, iris[13], ius, iuris, lac, mel, ōs[14], στόμα, πρόςωπον, oris, ŏs, ὅστεον, ossis, par, ζεῦγος, pus, rus, tus, vas, ver. Ex omnibus autem[15] monosyllabis, quae contracta ordine diximus, corrumpuntur[16] haec tria, et per *i* genitivum faciunt, spes, spei, res, rei, vir, viri.

Observabimus autem in monosyllabis[17], quod ea, quae singulari ablativo per *e* exeunt, necesse est genitivum pluralem per *ium* cadant, ut a monte montium, a ponte pontium; et alia plura sunt, exceptis his quae repugnant regulae.

11. Dierum sacrorum et solemnium[18] appellationes, quas iam suo loco inter neutralia semper pluralia inseruimus[19], genitivum || pluralem duplicem habent, tam ex secundo [28]
quam ex tertio ordine, ut Saturnalia, Saturnalium et Saturnaliorum, Neptunalia, Neptunalium et Neptunaliorum, et caetera. Sic observabimus Vulcanalia, Terminalia, Compitalia, Carmentalia, Bacchanalia, Liberalia, Genetalia[20], Parentalia. Dicimus autem et Saturnale[21] et Neptunale, donum[22] et templum, et res Saturnalis.

12. Item illae appellationes, quae etiam cum[23] Latine dicantur, natura sunt Graecae, duplicem genitivum pluralem habent, tam ex secundo, quam ex tertio ordine, ut poema, diadema, toreuma, diploma[24], ceroma. Dicimus enim poematum et poematorum, diadematum, diadematorum, toreumatum[25], toreumatorum, diplomatum, diplomatorum, ceromatum, ceromatorum. Sed sunt qui distingunt[26] haec, et errorem quendam esse ostendunt differentiam ignorantes, et non esse unam appellationem, ex qua elationem genitivo plurali duplicem habeant[27], sed duas appellationes idem significantes, alteram secundi, alteram tertii ordinis. Et secundi hoc est quod[28] antiquitati datur, nam antiqui hoc poematum, huius poemati, ut merito[29] pluraliter haec poemata, horum poematorum dicerent et poematis, et hoc diadematum, huius diademati, et caetera similiter[30]. Tertii autem ordinis hoc est[31], quod in consuetudine observamus, hoc poema, huius poematis; pluraliter haec poemata, horum poematum, et caetera similiter[32].

13. Omnia nomina in *is* litteras terminata, quae dativo *i* exierint, necesse est genitivo et accusativo ante ultimam *i* recipiant, ut agrestis, ium, hos agrestis; caelestis, ium, hos caelestis[33]. Item eadem vocabula, quae in *is* terminantur nominativo, ablativo casu in *i* exeunt, et accusativum pluralem casum similem nominativo singulari faciunt[34].

Item in vocabulis nominativo *is* terminatis, quando genitivo plurali *ium*, quando *um* habere debeant, definitio brevis est, quod quotiens[35] accusativos plurales in *is* habuerint, ge-

1) *Nomina* exhibet Cod., deest in Edd. pr. Fabr. P. 2) Edd. pr. Fabr. P. mendose γῆρις. Codex recte γυρις. Gloss. Labb. I. p. 140. *Pollen* γύρις. *Et Polline* γῦρις. Et II. p. 42. γύρεως *Pollinis P.* Γῦρις *Pollis*, *Polline.* γύρις *Pollen.* cett. 3) *Ut* ex Cod. accessit. 4) *Κλεπτυς* Ed. pr. Correxit iam Fabr. 5) Ἴσος in Cod. supra scr. 6) *Per hos sales dicimus.* Qui Romanorum ita scripserit, iuramento usus, reperire nequeo. Intelligendum esse videtur *ius hospitii.* Cf. proverbium Graecum ποῦ ἅλες, ποῦ τράπεζαι? 7) *Sol solis*, *vas* Edd. pr. Fabr. P. 8) *Fex* P. 9) Ἀνδρὸς ἀδελφή Cod. ἀνδροαδελφή pr. Fabr. ἀνδραδελφή P. 10) Sallust. B. C. cap. 22. **Bondam.** 11) Ῥώθων. Cf. Gloss. Labb. I, p. 118. *Nar*, ῥώθων. Et paullo post: *Nares* ῥῖνες, ῥώθωνες. Et II, p. 166. ῥώθων *Nasus*, *Nar.* ῥώθωνες *Nares.* 12) *Prex* accessit ex Cod. ubi tamen legitur *praex.* 13) Cod. habet *hir* θεναρ *hirris*, quibus supra scr. *indeclinā.* Gloss. apud Labb. II, pag. 89. θέναρ χειρός, *Vola*, *Ir*, *indeclinabile est.* θέναρ *Ir. S. Ir. P.* θέναρ τὸ κοῖλον τῆς χειρὸς *Ir.* P. *Hir*, *is.* Cf. Priscian. VI, 9. p. 249. tom. I. Krehl. *Et unum neutrum* ***Ir****, quod est indeclinabile; quamvis quidam ut Charisius*, ***Ir****,* ***Iris*** *declinaverunt.* 14) Signa prosodiaca in utraque *os* vocula ■ Cod. sunt. *Oris* addit idem Cod., deest in Edd. 15) *Ex omnibus* ***his*** Edd. pr. Fabr. P. 16) *Corripiuntur* Edd. pr. Fabr. P. 17) ***In*** *omnibus his quod* pr. Fabr. P. Paullo post *cedant* eaedem Edd. 18) *Solempnium* Cod. *solennium* Edd. 19) *Instruimus* Edd. pr. Fabr. P. quod vel sine Cod. corrigendum erat. 20) *Genetalia* ■ Cod. scripsi. 21) *Dicimus enim Saturnale* pr. Fabr. P. 22) *Domum* male Edd. pr. Fabr. P. *donum* Cod. 23) *Etiam quum* pr. Fabr. *ēt quum* P. *etiam cum* Cod. 24) Cod. hic et infra ***duploma.*** 25) ***Et*** *diadematorum* — ***et*** *toreumator.* — ***et*** *diplomator.* — ***et*** *ceromatorum* Edd. 26) *Disiungunt* Edd. *distingunt* Cod. quod servavi. 27) *Habent* Edd. *habeat* Cod. Sed plurali opus est. 28) *Et secundi habet quae* Edd. Fortasse: *et secundi haec est*, *quae.* **Bondam.** Secutus sum Codicis lectionem. 29) Vv. *ut merito* ■ Cod. accesserunt. 30) *Similia* Edd. 31) *Haec sunt quae* pr. Fabr. P. *hoc est quod* Cod. 32) *Similia* pr. Fabr. *simil.* P. 33) *Caelestis* utrobique Cod. 34) Adduntur *ignis, igni, hos ignis* in Fabr. et P. om. Cod. et pr. 35) *Quandoque genitivo*

nitivos in *ium* habebunt. Sed triplex per *ium* declinandi causa est. Prima cum dativos et ablativos singulares *i* litte-
[29] ra terminant[1], ut pellis, puppis, mes||sis. Altera, cum quamvis ablativus *e* littera finiatur, tamen quia accusativus pluralis per *is* effertur, etiam genitivus *i* ante *um* habebit, ut crinis, crinium, acris, acrium, hostis, hostium. Tertia cum per *is* productus nominativus inclusus est, ut masculine glis, feminine[2] lis; communes etiam genitivo plurali per *ium* agunt.

14. Graeca vocabula a patria deducta, ut Thessalis, Dardanis, Ilias; aut a genere, ut Tantalis, Aeolis, genitivo plurali[3] per *dum* exeunt, et omnia feminina sunt. Interdum et masculina in eandem declinationem cadunt, ut Damis et Paris; ut dicatur genitivo[4] Damidum et Paridum.

15. Omnia nomina, quae in *or* syllaba terminantur, nomina masculina seu feminina siquidem Latina fuerint, genitivo circumducuntur, et per *o* litteram productam proferuntur; veluti venator, venatoris, gladiator, tutor, sudor, splendor, honor, color; exceptis his quae non producuntur, sed corripiuntur, ut memor, memoris, arbor, arboris; sed si natura Graeca fuerint, corripiuntur, ut Hector, Hectoris[5], Theomnestor, Theomnestoris, et similia. Nam neutralia utique genitivo corripiunt *o* litteram, ut marmor, marmoris, robor, roboris.

16. Omnia nomina, quae ante *um* nominativum habent *i* neutralia, dativo et ablativo plurali *i* litteram geminatam habent, ut armarium, compendium, supplicium; utputa hoc armarium, haec armaria, his armariis et ab his armariis, et caetera similiter; sed de *insomnio* quaesitum est, quoniam apud Virgilium non geminatur[6].

17. Omne nomen masculinum, quod per *tor* syllabam nominativo casu terminatur, feminino per *trix* finietur, nihilque ex numero syllabarum translatum amittet, ut orator, oratrix, venator, venatrix, bellator, bellatrix, actor, actrix, accusator, accusatrix, receptor, receptrix, domitor, domitrix, creator, creatrix, tractator, tractatrix, et similia, ac per hoc nutritor, nutritrix, quamvis[7] in usu nutrix[8] dicatur; excepto auctore cum etiam haec auctor dici debeat.

18. Verum observandum est, quod *or* litteris in ultimo
terminata masculina, si per verba || nascuntur, una littera in [30]
femininum adcrescent[9], ut venator, venatrix, victor, victrix, tonsor, tonsrix, non tonstrix; duabus enim litteris plus efficiet; fessor, fessrix[10], cursor, cursrix. Si vero sua proprietate censebuntur, non, ut superiora, quae proficiscuntur a verbis, necessario communia erunt, quando nihil pro indiviso per administrationem acceperint verborum; nam legere, respondere, spectare tam feminis, quam masculis[11] vindicatur, ut ille agitator, illa agitatrix, foenerator, foeneratrix[12]. Viator[13] vero et institor, et tutor, ac similia pro communibus accipienda, nihil enim quasi praecipuum per verba habent. Auctor siquidem propterea dicitur, quod augere generavit[14]; auctricem dicemus, quod pariter augere possit, cum vero ad auctoritatem referatur, pro communi recipiendum[15].

19. Omnia nomina, quae per *us* syllabam nominativo casu terminantur, haec genitivo aut per *i* exeunt, et sunt secundi ordinis; aut per *is*, et sunt tertii ordinis; aut per *us* similem nominativo, et sunt quarti ordinis.

Omnis appellatio, quae ex verbo proficiscitur et in *us* syllabam terminatur, masculini generis est, ut descendo, descendis, hic descensus; coeo, cois, coitus; ambio, ambis, ambitus; adficio, adficis, adfectus. Sunt autem[16] quarti ordinis et genitivo per *us* efferuntur, sed si nomen erit, secundi erit ordinis et per *i* genitivo proferetur, ut hic magnus, huius magni; hic Iulianus, huius Iuliani; hic Augustus, huius Augusti. Sed, si non fallor, omnium verborum appellationes etiam in *o* terminantur, quae cum in *o* terminatae fuerint, genere feminino declinantur, haec coitio, haec ambitio, haec scriptio, adfectio, ultio, descensio, accersio[17], decessio, evictio, et caetera. Sunt etiam tertii ordinis et per *is* genitivo proferentur, ut coitio, coitionis, et caetera.

20. Masculina, hic Ligus, Liguris, hic lepos, leporis, hic mus, muris, vetus, veteris, facit[18] et haec et hoc vetus

plurali ium quandoque um faciunt. Si vero accusativos cett. Fabr. P. Verba *faciunt. si vero* om. pr. nec tamen quicquam substituit. Vera praestat Cod. 1) *Terminantur* Cod. Ed. pr. 2) *Foemine* Ed. pr. 3) *Genitivum pluralem* Cod. Edd. pr. Fabr. P. Emendavit Bondamus. 4) *Genitivo* additum e Cod. 5) Cf. Varro De L. L. lib. X. pag. 583. Ed. Spengel. *Non modo poetae sed etiam plerique, ac primo omnis, qui soluta oratione loquuntur, dicebant ut quaestorem, praetorem, sic Hectorem, Nestorem* cett. Adde Prisc. de Acc. c. 2. pag. 176. ed. meae. Serv. ad Virg. Aen. X, 778. 6) En iterum insulsi Grammatici stuporem. Nuspiam, quod scio, dativus vel ablativus pluralis *insomnis* pro *insomniis* apud Virgilium legitur. Unicus enim exstat locus, in quo adiectivum *insomnis* invenitur. Aen. VI, 556. *Vestibulum insomnis servat noctesque diesque.* Bonus itaque noster librarius, qui hanc laciniam Charisio plane indignam assuit, v. *insomnis* hic esse ablativum pluralem vocis *insomnium* putavit. Quantocius itaque illuc, unde, malum, intulit pedem, amandanda est haec glossa. ***Bondam.*** 7) Pro v. *quamvis* in Cod. est sigla *q*, quae multa significat. Ego crediderim, scriptum fuisse *qq*, quod significat *quamquam.* Cf. index siglarum in Gaii Codice pag. 131. 8) Cf. Priscian. VI, 7, 40. tom. I, pag. 165. Kr. 9) *Adcrescunt* Fabr. P. 10) *Fossor*, *Fossrix* Edd. 11) *Iudicatur* Edd. Paullo ante pro *quam masculis* in Cod. videtur esse *tum masc.;* quod si verum, legendum erit: ***tum*** *feminis* ***tum masc.*** 12) Cf. Servium ad Aen. III, 54. Eutychium I, 1, 7. 13) *Viator* Cod. *Victor* Edd. 14) *Quod augeret et generaret* Fabr. P. ex Fabrii correctione. *quod augere generavit* Cod. Ed. pr. Hoc dictum esse videtur pro *augere fecit*, aut *ita generavit, ut augeretur.* Statim *et auctricem* Edd. 15) *Accipiendum* Edd. 16) *Sunt **haec** quarti* Edd. 17) *Dissensio, accessio* Edd. 18) *Facit et hic et haec et hoc v.* Edd. *et hic* om. Cod.

τριγενές[1]. Feminina, haec Venus, Veneris, haec tellus, ris, haec iuventus, iuventutis, haec palus, paludis, servitus[2], servitu-
[31] tis, haec senectus, senectutis, haec fraus, fraudis, haec laus, laudis, haec virtus, virtutis, haec salus, || salutis. Neutralia, hoc nemus, nemoris.

Quae autem[3] per *us* exeunt, et genitivum similem nominativo habent et sunt quarti ordinis, haec infra ostenduntur, quibus exceptis reliqua per *i* proferentur, ut hic acus, acus, hic artus, artus, sed singulari numero artus non dicimus; adventus, tus, accentus, tus, arcus, cus, aestus, tus, caestus, tus, casus, sus, contextus, tus, colus, lus, *ἠλακάτη*[4], commeatus, tus, currus, rus, cultus, fructus, fetus[5], habitus, ictus, iactus[6], impetus, manus, magistratus, domus, ductus, gradus, nutus, lacus, occasus, *δύσις*[7], obtutus, partus, passus, portus, porticus, principatus, prospectus, quaestus[8], risus, ritus, saltus, senatus, sexus, sinus, situs, status, sumptus, tractus, tribus, versus, victus, vultus, quercus.

21. Item omnia nomina, quae ante *us* litteras habent *i*, haec terminantur per vocativum casum in *i*, ut hic pius, *o* pii, et caetera similiter declinantur. Nullum autem[9] neutrale disyllabum[10] *us* litteris terminatum genitivo in *i* ultima exit syllaba, unde vulgus masculini generis potius, quam neutralis dicendum est.

Item quorum genitivus singularis in *us* litteras exierit, dativus ultimam *u* habebit.

Quaecunque autem[11] nominativo is *us* exeuntia genitivo plurali *u* geminantem[12] habuerint, ea accusativum pluralem in *us* terminabunt, ut manus, manuum, has manus; anus, anuum, has anus; fluctus, luctus, et caetera. Ergo melius has domus, quam domos.

22. Item quae in *us* cadentia, plurali genitivo *rum* ultimam habuerint, accusativo plurali[13] *os* litteras ultimas habebunt, ut pinorum, pinos, ficorum, ficos, et caetera similiter, ac per [hoc domo]rum, domos[14].

Item *us* terminata, si dativo et ablativo singulari[15] *u* ultimam [habuerint,] genitivum pluralem geminatum *u*[16] ante *m* habebunt necesse est, ut anus ab anu anuum ....[17]. domus a domu domuum, non, ut quidam putant, domorum.

23. Omnia nomina, quae per *er* litteras casu nominativo exeunt.........[18] et sunt, quae per *i* exeant, ager, agri, sic et caetera per [ordinem litterarum.] Quae autem[19] per *is* ex||eunt, haec[20]: pater, patris, ven[ter, *γαστήρ*, ventris,] [32]
aut masculina aut feminina sunt excepti[s his: iter, cicer, laser;] haec enim utique[21] neutralia sunt.

Item omnia[22] nomina, quae efferuntur Graece *os*, et ante *os* [syllabam consonantem habent, haec Latine in *er*:] *Κλέανδρος*, Cleander, *ὄναγρος*, [onager.]

Omnia quae per *as* litteras terminantur, siquidem fue[rint Latina, tertii ordi]nis sunt, ut mas maris; sin autem Graeca, [aliquando tertii, aliquando primi ordinis.] Aestimantur autem[23] genitivo casu Graeco, [et siquidem terminantur] in *os*, ut Graece *Θόας*, *Θόαντος*, Latine Thoas, Thoantis, tertii ordinis sunt. Si autem Graece in *ου*; primi ordinis sunt[24], ut Graece *Αἰνείας*, *Αἰνείου*, Latine Aeneas, Aeneae.]

Omnia nomina, quae singulari ablativo in *i* tantum cadunt, haec addita *um* syl[laba genitivum pluralem faciunt, ut a sedili horum sedilium, a cervicali horum cervicalium. Est adiectivorum hoc in[25]] plurali omnium; ablativo autem[26] singulari ea demum[27] in *i*[28] trium generum, ut felix a felici

1) *Τριγενές* Latinis litteris exaratum in Cod. 2) *Haec servitus* Edd. Fabr. P. 3) *Enim* Edd. 4) *ηλεκατη* Cod. 5) *Fetus* Cod. *foetus* Edd. 6) *Iactus* deest in Edd. 7) *Δύσις* supra scr. in Cod. 8) *Questus* Edd. sed in Cod. est *q̄stus* i. e. *quaestus.* 9) *Autem* add. a Cod. 10) *Dissyllabum* Edd. Ceterum de masculino genere voc. *vulgus* cf. Servius ad Aen. I, 153. *Hoc est artis ut masculino utamur, quia omnia nomina Latina in* ***us*** *exeuntia si neutrius generis fuerint, tertiae declinationis sunt, ut* ***pecus pecoris;*** *si secundae autem fuerint declinationis, masculina erunt, ut* ***vulgus vulgi,*** *quomodo* ***doctus.*** *Usurpatum tamen est, ut neutrum genus sit, propter unum Graecum nomen, id est,* ***pelagus;*** *cum enim* ***pelagi*** *faciat, neutri tamen est generis.* 11) *Etiam* Edd. 12) ***A*** *genitivo plurali geminante* ***m*** Edd. Fabr. pr. Idem Cod. omissa praep. ***a.*** Emendavit P. nisi quo praep. non sustulit. In proximis Edd. ***et*** *accus. plur.* 13) *Accusativi plurales* Edd. Sed Cod. *accus̄ plū*, unde emendavi. 14) Quae uncis inclusi, detersa sunt in Cod. Notavit ad haec Bondamus: *Haec ab alio fortasse assuta videri possunt ob ea quae trudit paullo post.* 15) *Dativus et Ablativus singularis* Edd. *dat̄ et ab̄ sing̃* Cod. Quod paullo post seq. v. *habuerint* uncis inclusum, in cod. extritum est. 16) *Geminatum* ***u*** Cod. *geminatum* Edd. 17) Post v. *anuum* lacuna in Cod. 18) Post v. *exeunt* in Cod. lacuna est; tum sequatur: *et sunt, quae per i exeant;* pro quibus Fabr. P. *exeunt et sunt masculina quae per i exeunt.* Eadem exhibet Ed. pr. nisi quod ibi abest v. *masculina.* 19) *Quae enim* Edd. Vv. paullo ante uncis inclusa in Cod. legi non possunt. 20) *Exeunt, ut hic pater.* Edd. Ex his, quae in seqq. uncis inclusa apparent, Ed. pr. nihil nisi v. *ventris* om. 21) *Ubique* Edd. Ad ea quae hic uncis inclusa sunt: *his: iter cicer laser* Niebuhrius notavit: *plus deest.* Pro v. *laser* in Fabr. est *lasser*, in pr. *passer.* 22) *Omnia* accessit e Cod. Ad duo loca, quae in proxime seqq. uncis includuntur, *plus deesse,* monuit Nieb. Vv. *consonantem habent* om. Ed. pr. 23) ***E*** *genitivo.* Edd. F. P. Praepos. abest a Cod. *Aestimantur hoc enim genere gen. cas.* Ed. pr. Quae in supp. uncis admotis leguntur, eadem desunt in Ed. pr. lacunis notatis. 24) *Si autem in ōυ primi ordinis ut* Edd. F. P. Vv. *Graece* et *sunt* a Cod. accesserunt. Pro vv. *tertii ordinis sunt. Si autem in ου* Ed. pr. nihil habet, nisi: *Graece in* ***u.*** Ad verba in seqq. uncis inclusa: *Αἰνείου, Latine Aeneas Aeneae* Nieb. haec notavit: *ad tot verba capienda spacium non sufficit.* Vv. *Latine Aeneas Aeneae* om. Ed. pr. 25) Ad haec, quae h. l. uncis includuntur, Nieb. adnotavit: *Interpolata.* In Ed. pr. *genitivum pl. faciunt ut a sed. horum sed. a cervicali horum cerv. Est adiect. hoc in* pariter omissa sunt, lacuna significata. 26) *Enim* Edd. 27) *Eadem* Edd. 28) *In i* Post haec in Cod. parva lacuna est quattuor aut quinque litterarum. In seqq. a *felici* Cod. *felici* sine praep. Edd.

felicium, vehemens, vehementi, [vehementium], et similia: ut constans, atrox, rapax, prudens.

Sunt autem[1] alia tertii generis nomina, quae quamvis in masculino et feminino in *is* syllabam nominativo terminentur, tamen neutra nominativum in *e* faciunt, ut hic et haec salutaris, hoc salutare; item hic et haec agilis, hoc agile, et similia. In his tamen omnibus observabimus, si appellationes fuerint, quod tunc ablativum in *i* litteram faciunt, nam si propria nomina fuerint, tunc ablativum in *e* litteram habere debebunt, ut a felice, vehemente, salutare. Nihilominus tamen pluralem genitivum eundem servant, quamquam[2] ablativum singularem variant, in differentia proprii nominis et appellativi. Aeque illa quoque ablativum per *i* litteram habent, quae nominativo in *e* correptam terminantur, quae sunt utique neutralia tertii ordinis, ut mare, sedile, monile, rete, et similia.

Item illa[3] per *i* litteram dativum et ablativum habent,
[33] quae sunt hoc eodem li||bro supra excepta, quae incusativum per *im* faciunt, id est *i* ante *m*, et sunt tertii ordinis, puppis, sitis, securis, turris, felis[4], pelvis, Heliupolis, Scythopolis[5], et cetera similia. Illa quoque, quae similem genitivum nominativo habent, per *i* litteram ablativum habebunt et per *e*, ut haec navis, huius navis, ab hac navi et nave. Duplicem enim[6] haec regula habet ablativum; item ignis, turris, ratis. Item illa[7] per *i* litteram ablativum habent, quae in *l* litteram nominativum habent, et sunt neutralia, ut tribunal, ab hoc tribunali, vectigal, vectigali. Sed in monosyllabis, ut supra annotavimus, regulam istam non servant, ut ars, pars; facit enim genitivum pluralem artium, partium; ablativum vero ab hac arte, ab hac parte. Item quae genitivo plus quam una syllaba crescunt, ablativum per *i* litteram necesse est[8] habeant, ut haec suppellex[9], huius suppellectilis, ab hac suppellectili; hic praeceps, praecipitis, praecipiti, hic[10] anceps, ancipitis, ancipiti, hebes, hebetis, hebeti; plurali genitivo habent *ium.*

Omnia masculini et feminini generis vocabula singulari numero in declinatione non plus quam una syllaba increscunt[11], unde mihi videtur non suppellex, sed suppellectilis esse dicendum, et ancipitis quam anceps.

Omnia nomina, quae *ens* terminantur, si modo non sint[12] participia, possunt et pluraliter neutraliter intelligi, et singulariter feminine derivari ad appellationem, ut vehemens neutraliter, plurali haec vehementia, feminine[13] singulariter haec vehementia. Item prudens, prudentia, sapientia[14], et similia.

Unde igitur dignoscitur et discernitur nomen a participio? Quod nomen recipit comparationem et superlationem, unde etiam appellatio derivatur; participium autem[15] non recipit. Sed evenit saepenumero, ut ex ipsis participiis nomen, sive appellatio similis par[ticipiis derivetur,] ut ex eo, quod est patior, participium facimus[16] patiens,
fit et nomen patiens. || [Item[17]] ex eo, quod est sapio sa- [34]
piens, fit et nomen sapiens: hinc fit ex no[mine pluraliter[18]] sapientia, et singulariter sapientia; item pluraliter patientia, et singulariter patientia, unde comparatio esse non potest. Invenimus derivari [etiam nomina, ut[19]] audiens, pluraliter audientia, feminine audientia[20]; [silens, pluraliter silentia, feminine silentia non dicitur[21].]

[In tertio ordine nomina non invenimus[22]] plus quam una syllaba crescere praeter pauca, ex quibus quae suggesta memoria sunt inserui[23]: [iter, itineris], suppellex, suppellectilis, praeceps, praecipitis, [anceps, ancipitis, iecur, iecoris[24]. Qui]dam dicunt hoc iocinus, iocinoris[25], quamquam [multi conten]dunt haec suppellectilis, huius suppellectilis, et hoc itiner, [huius itineris. Quaedam] ablativum per *i* litteram observavimus, quae etiam, cum de ablativo [actum est, qui per *i* li[26]]tteram fit, excepimus.

1) *Etiam* Edd. 2) V. *quamquam* in cod. legere non potuit Nieb. et tres tantum aut quattuor litteras pro eo scriptas esse putavit. 3) *Item illa **quae** per* Edd. Paullo post *quae sunt **haec** eodem* Ed. pr. 4) *Felis* accessit e Cod. 5) *Heliupolis* Cod. *Heliop.* Edd. *Scytop.* Cod. 6) In Cod. est *autem*, quod ab h. l. alienum. 7) *Item illa **quae** per* Edd. 8) *Est* desideratur in Cod. 9) Cod. in hoc nomine duplici *pp* utitur, quam scripturam retinui, licet falsam. 10) *Hic* additum e Cod. 11) *Crescunt* sine praep. Edd. Paullo post *ancipitis potius quam* Fabr. P. Sed Cod. et Ed. pr. non habent *potius.* 12) ***In** ens term. — si modo non **sunt*** Edd. praeter pr. ubi *in* abest. 13) *Pluralia* Cod. Fabr. P. *plurali* pr. *pluraliter* coni. Bond. Tum *Feminina* Edd. *feminine* iam coniecit Bond. 14) *Sapiens sapientia* Fabr. P. 15) *Participium **hoc** non r.* Edd. 16) *Faciemus* Edd. 17) Post n. *patiens* in Cod. et Ed. pr. sequitur lacuna; tum uterque pergit *ex eo quod* om. *Item.* 18) V. *pluraliter* om. Ed. pr. cum lacuna; nos quae uncis inclusimus, non legi possunt in Cod. Plus tamen in Cod. deesse, adnotavit Nieb. 19) Vv. *Etiam nomina* om. Ed. pr. posito lacunae signo. Quae nos uncis inclusimus, desunt in codice, sed plus deesse, adnotavit Nieb. Etiam post vv. *singulariter patientia* unius voc. lacunam in Cod. esse designat Nieb. Pro *invenimus* apud Fabr. legitur *inveni.* 20) Vv. *feminine audientia* desunt ap. Fabr., quae exhibet Ed. pr. omissis *pluraliter audientia.* Sicut dedimus, conspirant Cod. et P. 21) Pro his, quae hic uncis includuntur, in Ed. pr. lacuna est; sed minus fortasse in Cod. extritum esse, notavit Nieb. 22) In Ed. pr. lacuna notata haec tantum desunt: *In tertio ordine nomina.* 23) *Ex quibus quae suggesta memoria sunt inserui;* haec vv. e Cod. accesserunt, post quae longe plura in Cod. deesse, quam vv. *iter itineris*, adnotavit Nieb. 24) Recte notavit ad h. l. Bondam., agi h. l. de vocibus, quae plus quam una syllaba crescant, quapropter legendum esse *iecinoris.* Scilicet Fabr. non recte explevit lacunam, quae est in Cod. Nam Ed. pr. exhibet *iecuris.* 25) *Hoc iocinor huius iocinoris* Edd. Paullo post ***hic** supp.* Cod. Deinde ibid. *hoc itaner.* In seqq. sine dubio scribendum: *In quibusdam ablativum* cett. 26) Pr. vv. *actum est* Ed. pr. lacunam habet. Eadem pro vv. *qui per **i** litteram fit* exhibet: *quod **i** littera fit.* In Cod. legi non possunt, quibus uncos admovimus, ubi pro *litteram* legitur *littera.*

[In *us* quae[1]] figurata appellaverunt, ut lacrimabundus, anhelabundus[2]; item hiulcus, id est qui hiat, petulcus, qui petit[3]. [Tria tantum] simili pronunc[iatione] intellectu dissonantia, [ut odorus, sono]rus, canorus.

[In *as*] nominativo duplicia sunt, quae non ex utroque nominativo [genitivum] accipiant, sed ex altero, ut satias et satietas: verum [et satias et] satietas, satietatis facit. Item iter et itiner[4], non ex eo quod est itineris facit. [Haec] exempli causa sufficiant.

In[5] declinationibus binis litteris quae increscunt, licet suo quodque[6] loco satis dictum sit, tamen et in summa referenda videntur, et sunt ea, quae praelata *a* littera in *l* exeunt, ut tribunal, tribunalis; item[7] quae in *ar*, lacunar, pulvinar; item quae in *ons*, spons, pons[8]; item quae in *er*, puer, socer. Sed haec nomina. Creber enim et pater non crescunt nisi una. Item crescit in eo vocabulo, quod unicum[9] est vir.

Rex communi genere dicitur, primum ab etymologia rex, ut regens; deinde quod sunt quaedam verba, quae ex se trium generum[10] nomina creant, tamquam ab eo,
[35] quod est interpretor[11], hic interpretator, || haec interpretator[12]; ex diverso genere interpretatrix, et ex communi[13] interpres. Sic et ab eo, quod est[14] vindico, vindicator et[15] vindicatrix, et vindex; sic et carnificator, et carnificatrix, et carnifex; sic et regnator, regnatrix, rex: nam regina nullo modo recipiendum, nisi reciperemus et reginum.

XVI. De extremitatibus nominum, et diversis quaestionibus.

1. Ne ipsa quidem rerum natura tam finita est, ut nobis [terminum[16]] novissimum sui assignet, nedum artes, quarum consummationibus imbecillitas humana non sufficit[17], vel propter extremum difficultatis laborem, vel sola earum inventione satiata. Et sane quid potest absolutum esse, quod assidue propter subtilitatem[18] cuiusque ingenii adstruitur? Non ideo tamen [nullae sunt[19],] quia aliis[20] subinde adiectionibus [tutas] esse[21] non patimur. Quare contenti sumus[22] eo, quod repertum est, cum [in omni rerum ratione[23]] partes quoque mensuram sui habeant et naturam [nec aliter prof]ectum[24] esse videamur, quod interim est. Latinus vero sermo cum ipso homine civitatis suae natus significandis intelligendisque quae diceret praestitit[25], postquam plane supervenientibus saeculis accepit[26] artifices et solertiae nostrae observationibus captus est, paucis admodum partibus orationis normae suae dissentientibus, regendum se regulae tradidit, et illam loquendi licentiam servituti rationis addixit. Quae ratio adeo cum ipsa loquela generata est, ut hodie nihil de suo analogiae inferat. Ea enim, quae ad explicandam elocutionem iam apud sensus nostros educta sunt a confusione[27] universitatis, dissemi-

1) Adnotavit Nieb. plus in Cod. desiderari, quam quod uncis inclusum. Desunt vv. *In us* etiam in Ed. pr. lacuna notata. 2) *Lachrymab. anhel.* Ed. pr. Fabr. P. Sed in pr. post verbum *anh.* lacunae est nota, quam delevit Fabr. ***Lacrimab. anehlabundus*** Cod. post quae voc. lacuna notata est, quae etiam voculae *item* litteras *it* hausit. 3) Post v. *petit* lacunula in Cod. quae desinit in litteras *odi.* Fortasse legendum *osus qui odit.* 4) *Itener* Cod. In seqq. Edd. Fabr. P. exhibent: *non ex eo quod est itineris aut iteris, sed itineris facit.* Vv. quae omisimus Cod. et Ed. pr. omittunt, lacuna in sola pr. significata. Ceterum in Cod. *itencris.* Fortasse delenda negatio ac scribendum: *Item iter et itiner ex eo quod est itineris facit.* Pro v. *Haec*, quod proxime sequitur, plura deesse in Cod., notavit Nieb. 5) *Quae declinationibus binis increscunt* Edd. nisi quod pr. om. *Quae*, cum nota lacunae. Hoc ipsum pronomen in Cod. legi non potest, quare scripsi *In*, sentenția postulante, cum Cod. in seqq. exhibeat, quae dedimus. 6) Ed. pr. *quaeque*, Cod. q̄q, notissima sigla, quae multa significare potest, *quaeque*, *quoque*, *quidque*, *quodque*. *Quodque* rescripsit Fabr. 7) *Item* om. Edd. 8) *Fons* Edd. 9) In Ed. pr. superest *cum* lacuna ante notata. 10) Post hoc v. in pr. sequitur lacunae nota. 11) *Interpretor* om. Cod. et Ed. pr. addidit Fabr. P. 12) *Huius interpretatoris* Fabr. P. sine dubio recte. *Huius tatoris* pr. 13) *Et ex communicato -- et ab eo* Cod. sic ut vv. *interpres sic* legi non possint. *Et ex communi Cato* (seq. lacuna) *ab eo* pr. Correxit et supplevit Fabr. 14) *Est* add. e Cod. 15) *Et* add. e Cod. Idem infra additum e Cod. *sic et regnator.* 16) V. *terminum* e coni. addidi; in Cod. et pr. lacuna significata. Lacunae signa del. Fabr. P. 17) *Quarum finem intelligentia humana non suscipit* Fabr. Vv. *finem intelligentia* pr. om. lacunae signis positis. In Cod. est quod dedimus, nisi quod v. *imbecillitas* recte legi nequit. Pro *sufficit* in pr. est *suspicit.* Paullo post pro *sola earum inv.* in pr. et Fabr. est *solum earum inv.* 18) *Pro subtilitate* P. *propter subtilitatem c. ing. absumitur* Ed. pr. Fabr. *Adstruitur* Cod. P. 19) Vv. *nullae sunt* in Cod. recte legi non possunt, quare uncos admovi. Pro iis lacuna in pr. et Fabr. non significata. 20) *Et quod aliis* Fabr. *quae aliis*, lacuna ante sign. pr. *quia illas* P. om. *et.* 21) *Esse* e Cod. add.; habent etiam pr. et Fabr. *Tutas* vero in Cod. recte legi non potest; in pr. Fabr. lacuna est. V. *patimur* in pr. Fabr. deest lacuna significata. 22) *Simus* P. 23) Vv. *in omni rerum ratione* in Cod. recte legi non possunt; in pr. et Fabr. desunt lac. significata. 24) *Nec aliter profectam esse videatur* P. *et naturam* (seq. lacuna) *certum esse videmus* pr. Fabr. Sed in Cod. vv. et litterae, quas uncis inclusi, recte legi non possunt; atque idem Cod. -- *ectum esse videamur* exhibet. Equidem totum locum sic legendum putaverim: *Quare contenti sumus eo quod repertum est, cum in omnibus rebus partes quoque mensuram sui habeant et naturam, nec omnino perfectum esse videamus, quod interim est.* Vocula *interim* significat τέως, aliquamdiu, ad tempus; qua significatione aliquoties apud Tacitum invenitur. 25) *Quae dicere praestitit* Edd. pr. Fabr. quod verum esse puto, hac sententia, ut *dicere praestitit* fere sit idem atque *dicere debuit*, *dicere recepit.* 26) *Accipit* Cod. 27) *Educata sunt a conf.* P. *educta sunt iam conf.* Edd. F. pr. In Cod. est: *educta stia conf.*

navit, et ut disparibus paria coaluit[1], adprobatas, ut a difectionis regula[2] argumento similium.

2. Constat ergo Latinus sermo natura, analogia, consuetudine, auctoritate. Natura verborum nominumque[3] immutabilis est, nec quicquam aut plus aut minus tradidit nobis, quam quod accepit[4]. Nam si quis dicat scrimbo, pro eo quod est scribo, non analogiae virtute, sed natu-
[36] rae || ipsius constitutione convincitur. Analogia sermonis a natura proditi ordinatio est; neque aliter barbaram linguam ab erudita quam argentum a plumbo dissociat[5]. Plenius autem de analogia in sequentibus Romanum[6] disseruisse invenies[7]. Consuetudo non arti[8] analogiae sed viribus par est[9]; ideo solum recepta, quod multorum consensione convaluit, ita tamen, ut illi ratio non accedat, sed indulgeat. Auctoritas in regula loquendi novissima est. Namque ubi omnia defecerint[10], sic ad illam quemadmodum ad anchoram[11] sacram decurritur. Non enim quicquam aut rationis aut naturae, aut consuetudinis habet; tantum opinione oratorum[12] recepta est, qui et ipsi cur id secuti essent, si fuissent interrogati, nescire confiterentur.

3. Ex his ergo omnibus consuetudo non haec volgaris[13], nec sordida recipienda est, sed quae horridiorem rationem sono blandiore[14] depellat. Interdum enim utilibus iucunda gratiora sunt[15]. Assiduitas et consuetudo[16] verba quaedam vel nomina usque ad persuasionem proprietatis sufficient[17], si tamen eadem non aspere per analogiam enuncientur; alioquin rationem mallem quam assiduitatem.

Tractabimus ergo primum nomina polysyllaba polysyllaborumque quaestiones[18]; deinde verba verborumquae quaestiones, novissime catholica vaga quae[19] multarum controversiarum veterem caliginem dissipent[20].

XVII. De Analogia.

1. Omnia igitur nomina, quibus universa dictionis silva[21] copiosa est, non plus quam per duodecim ultimas litteras finiuntur: quinque vocales, *a*, *e*, *i*, *o*, *u*: sex semivocales, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *x*: unam mutam[22], *t*. Sequemur ergo has extremitates, aut per omnia genera nominum[23], aut per ea, quae in quibusdam nominibus sunt: singulisque extremitatibus quaestiones suas et subiiciemus[24] et solvemus.

A. Masculina, quae in *a* litteram[25] veniunt, || sedecim [37]
plus minus sunt; ex quibus exempli causa tria interim ponemus, Sisenna, Perpenna, Catilina. Horum imperturbata declinatio est; nam plurali genitivo *arum*, dativo et ablativo *is*, accusativo *as* litteras accipiunt: tamquam Perpennarum[26], Perpennis, Perpennas; Sisennarum, Sisennis, Sisennas; Catilinarum, Catilinis, Catilinas.

Feminina, quae in *a* veniunt, plus quam quinquaginta sunt, Diana, Minerva, aurora, et cetera. Haec omnia et huiusmodi ad declinationem superiorum diriguntur.

Neutralia, quae in *a* veniunt, plus quam quinquaginta sunt, sed omnia Graeca, ut diadema[27], emblema, schema. Haec a superiorum declinatione dissonant; faciunt enim genitivo plurali schematum; item dativo et ablativo schematibus.

2. Et ut brevius dicamus, *A* littera finiuntur Romana nomina, masculina et feminina et neutralia, sed in multitudine, hoc est, plurali numero[28]; singularia[29] peregrina sunt[30]. Item communia ex masculino et feminino, ut adsecula[31], conviva. Pompeius[32] in Auctorato:

1) *Et disparibus paria copulavit* P. *et **ut** disparibus paria **coaluit*** Cod. Edd. pr. Fabr. *Coaluit* transitive a *coalendo* affertur ex Hieronymo in Iovin. I, n. 36. In Cod. *ut* semper scribi solet *ū* hac sigla. Fortasse legendum: *cum disp. p. coaluit.* 2) *Ad affectionis regulam* P. *adprobatur a defectionis regula* Edd. pr. Fabr. Restitui Codicis lectionem, licet depravatam: *adprobatas ut a difectionis regula.* 3) Nieb. notavit: *in marg. alias verborum omnium.* In Edd. pr. Fabr. est: *omnium quae.* Statim pro *immutabilis* in Cod. *immotabilis.* 4) *Accipit* Cod. Ed. pr. 5) *Disociat* Cod. Vv. *ab erudita* desunt in Ed. pr. Fabr. Tum *plenius haec* Ed. pr. Fabr. 6) *Romanos inseruisse* Edd. pr. Fabr. Omnino male; intelligit enim Charisius Iulium Romanum, nobilem Grammaticum, quem saepius allegat. ***Bondam.*** 7) *Inveniemus* Edd. pr. Fabr. P. 8) *Ratione* P. 9) *Iuribus paret* Edd. pr. Fabr. Fortasse *non rationi analogiae, sed viribus paret* ***Bondam.*** Legerim *usui* pro *viribus.* 10) *Defecer**unt*** P. 11) *Ad uncum sacrum* pr. Fabr. 12) *Authorum* P. 13) *Non **etiam** vulgaris* Edd. pr. Fabr. 14) *Sono blanditur ore* Cod. Ed. pr. 15) *Utilibus iungenda gratiosa sunt* P. 16) *Quod si diutina est consuetudo* Fabr. ***Haec** si **diutius et** cons.* Ed. pr. *Quod si assiduitas et consuetudo* P. *Assiduitas et cons.*, om. *Quod si*, Cod. 17) *Suffecisset* P. 18) His interponuntur in P. haec: *deinde monosyllaba, monosyllaborumque quaestiones*, quae absunt a Cod. Edd. pr. Fabr. Ceterum in Cod. scribitur *polusyllaba polusyllabarumque*, ut notavit Nieb., nisi forte *polusillaba polusill.* in Cod. fuit. 19) *Vagaque* Edd. pr. Fabr. 20) *Desipent* Cod. 21) *Silva* Cod. solus. Ceterum inscriptio huius capitis *De Analogia* desideratur in Cod. Edd. pr. Fabr. 22) *Una muta* Cod. Ed. pr. Statim *Sequitur* Edd. pr. Fabr. *Sequimur* Cod. Tum Cod. *extrimitates* et deinceps *extrimitatibus.* 23) *Genera nominum* desunt in P. 24) *Subieciemus* Cod. 25) *In a litera veniunt* Edd. pr. Fabr. *in **a** veniunt literam* P. 26) *Perpernarum, Perpernis, Perpernas* Cod. sed non item supra. 27) *Deadema* Cod. 28) *Pluraliter* P. *plurali numero* Cod. Edd. pr. Fabr. 29) *Etenim* h. l. interponit sola P. 30) Post vv. *peregrina sunt* adiiciunt Fabr. et P: *Masculina ut Catilina, Pansa; feminina ut amicitia*, quibus in Fabr. etiam *avaritia* additur. Notavit Nieb. *Haec olim ab alio librario adscripta.* Infra pag. 49. Ed. P. invenitur nota Nieb. haec: *redit prima manus.* 31) *Ut adsecla, **ebria,** conviva* P. Ceterum in Cod. *adsecula.* 32) Sine dubio cum edd. Fabr. et P. *Pomponius* scribendum est, licet utrobique in Cod. et pr. *Pompeius*, quod servavi. Ceterum ad h. l. notavit Fabr. in margine editionis suae: *Leguntur eadem in Donatiani fragmento pene ad verbum.* Notavit ad hunc locum Bonda-

Postquam convenio omnes convivas meas[1].

Ebria masculino. In eodem Pompeius:

Neque ego sum Menni, neque Cassi, neque Munati Ebria[2].

Neutralia pluraliter, ut Saturnalia, Compitalia, quorum genitivus quamvis varie elatus sit[3] apud auctores: Saturnalium enim et Saturnaliorum, Compitalium, et Compitaliorum dixerunt: dativi tamen mansit regula, ut *bus* syllaba finiretur.

3. Nam neutra, quae semper pluralia sunt, si ante novissimam syllabam *i* litteram habeant, genitivo per *um*, dativo[4] per *bus* syllabam finientur[5], veluti Saturnalia, Saturnalium, Saturnalibus; nam arma, castra, exta, quae non habent *i* ante *a* syllabam, dativo casu *is* finientur; armis enim et castris et extis dicemus[6]. Singularia[7] autem neutra *a* littera terminata nulla inveniuntur, nisi peregrina, ut toreuma, emblema, poema; de quibus dubitatur, quem casum
[38] sum genitivum et ablativum habeant. Legi̇mus[8] toreumatum et toreumatorum, toreumatibus et toreumatis, et sic similia. Commodius tamen senserunt, qui toreumatum et poematum dicendum putaverunt; primum quod haec magis ad Romanum colorem videntur accedere; deinde quod[9] quaecunque nomina genitivo plurali apud Graecos per *ων* litteras terminantur, translata in Latinum *ων* in *um*[10] mutant, ut Ἑκτόρων, Νεστόρων, Hectorum, Nestorum. Sic ergo cum illi dicant ἐμβλημάτων[11], τορευμάτων, ποιημάτων, nos recte emblematum, toreumatum[12], poematum dicimus[13]. Similiter in genitivo quoque singulari ος[14] Graecum in *is* Latinum mutamus, ut ἐμβλήματος, emblematis; κηρώματος, ceromatis; ποιήματος, poematis; πήγματος, pegmatis. Nam nominativum pluralem Graece proferemus[15], poemata, ceromata, pegmata, emblemata, et similia. Item poematibus, schematibus, emblematibus dicendum est, quoniam quaecunque nomina cuiuscunque generis singulari numero, casu[16] ablativo per *e* litteram exeunt, ea in genitivo plurali *um*, et dativo et ablativo *bus* litteras habent, ut a pariete, parietum, parietibus, a muliere, mulierum, mulieribus, ab homine, hominum, hominibus, a litore, litorum, litoribus: sic a poemate, poematum, poematibus, et cetera similia. Cicero in Verrem quarta tantum *emblematum*[17]. Romani *poematis* referunt, quamvis ratio *poematibus* faciat. Nam et Varro sic inscribit in libro suo[18]: *de Poematis.* Et Annius[19] Florus ad Divum Hadrianum: *Poematis delector*[20]. Plautus schema pro schemate dixit in Amphitruone[21]:

Huc ergo processi cum servili schema.

Plinius[22] sermonis dubii VI. de Varrone: *Quam*[23] *ma-*

mus: *Occurunt haec omnia in Donatiani fragm. quod in Edit. Mediol. anni* 1504. *exstat.* Ceterum unus Cod. Prisciani apud Kr. item *Pompeius*, eodem errore. 1) *Postquam convenio.* Sic Cod. Ed. pr. *Postquam conveni* Edd. Fabr. P. Cf. Priscian. V, 1, 6. tom. I, pag. 169. Kr. qui sic locum excitat: *conveni omnes convivas meas.* Munk. in diss. de Pomponio Bononiensi pag. 65. legendum suadet: *Postquam conveni convivas omnes meas.* Meliorem ordinem restituit Both. in Poet. Scen. fragm. II, pag. 105. *Postquam convivas omnes conveni meas.* Post Pomponii locum in ed. P. sequitur *feminine*, quod voc. abest in Cod. pr. Fabr. Fragm. Donatiani supra citatum exhibet: *Postquam conveni omnis conv. meas.* 2) Dedi codicis lectionem: *Neque ego sum Menni neque Cassi neque Munati Ebria.* At notavit Nieb. post primum *Neque* signum esse in Cod. quod ***H*** maiusculae est simile, quam siglam esse puto voc. *enim*; quare legendum censeo locum:

Néque enim ego
Sum Mémmi, neque Cassí, neque Munati Ébriae.

Menni erratum puto a librario. Edd. pr. Fabr. P. exhibent: *Neque ego sum Memmius neque Cassius neque Mimatius ebria.* Munkius in diss. supra laudata p. 64. omisso *sum* ita versiculum distinxit:

Neque ego Memmius
Neque Cassius, neque sum Mimatius ebria.

Bothius in Fragm. Scen. II, pag. 105. vulgatam nihil immutavit et iambicum tetram. constituit, hac observatione adiecta: *cum* ***ebria*** *pro nomine communi habet bonus vir Sosipater, ut verba* ***assecla, conviva,*** *vehementer fallitur.* ***Mimatius ebria*** *dictum haud dubie est, ut* ***fragilis Iulius Pediatia*** *apud Horat. Sat. I*, 8, 39. Dudum intellectum est, *Ebria* esse nomen proprium, cognomen Munatiorum familiae, impositum eodem modo, ut *Cassius Hemina.* Proprie enim *bria* sive *ebria* vasculum est potatorium, cuius rei testes sunt Arnob. VII, pag. 235. qui habet: *Date, quaeso, Dis immortalibus, bibant, scyphos, brias, pateras, simpuviaque depromite;* et Philox. Glossae: *Bria* εἶδος αἰτίον (lege ἀγγείον). Vidit hoc iam Forcellinus in Lexico, v. *Bria.* Ceterum *Mimatius* nunquam fuit nomen gentis Romanae. Fragm. Donatiani supra citatum habet: *Neque sum meni neque castia neque Mimacius ebria.* 3) *Quamvis varius sit elatus* Ed. pr. *quamvis sit elatus* Fabr. P. om. *varie*, quod e Cod. est adiectum, quod iam Bondamus restituendum vidit. Paullo post sub fin. enunciati *finiatur* Edd. pr. Fabr. pro *finiretur.* 4) *Dativo et ablativo* P. *in dativo* pr. Fabr. Vv. *et ablativo* absunt in Cod. Edd. pr. Fabr. Paullo ante *habent* Edd. pr. Fabr. pro *habeant.* 5) *Finiuntur* Ed. pr. 6) *Dicimus* Edd. pr. Fabr. P. 7) *Singularia vero* Edd. pr. Fabr. P. 8) *Legimus enim* Edd. pr. Fabr. P. 9) *Quod haec quaecunque* Ed. pr. 10) *In Latinum*, ω *et* ν *in* ***u*** *et* ***m*** Ed. P. 11) ἐνβλημάτων Cod. Item infra ἐνβλήματος. 12) *Toreomatum* Cod. 13) *Dicemus* Edd. pr. Fabr. P. 14) τος Edd. pr. Fabr. P. 15) *Proferimus* Fabr. P. *proferemus* pr. quod dedi. *proferaemus* Cod. 16) *Cassu* Cod. 17) Codicis lectionem exhibui. *Cicero in Verrem quarto,* ***Tantum emblematum. Romani*** *poematis efferunt, quamvis ratio poematibus faciat.* Edd. pr. Fabr. Mira dedit P. *Cicero in Verrem quarta,* ***Populi Romani*** *emblematis* ***refert****, quamvis ratio humanabus faciat.* Apud Ciceronem act. in Verr. lib. IV, 17. ibid. IV, 22. bis *emblematis* et bis *emblemata* legitur. 18) *Inscribit librum suum* P. Cf. Varronis Fragmm. pag. 192. ed. Bipont. 19) *Anneus* pr. Fabr. P. 20) *Dilector* Cod. Bis apud Charisium etiam citatur *Annaeus Florus ad Hadrianum* infra; locus hic recurrit etiam sub finem libri primi. Post v. *delector* in P. sequuntur: *Genere feminino.* 21) Plaut. Amph. prol. 117. In Cod. est *Amphitrione.* Ex eodem scripsi *ergo;* in ed. Fabr. P. *ego.* in Ed. pr. *hui ergo.* Ceterum de re conf. Priscian. VI, 2, 7. Tom. I. pag. 222. Kr. 22) *Plenius* Cod. *sermonis dubii tertio* pr. Fabr. *sermonis dubii lib. septimo* P. *sermonis dubii VI.* Cod. quod dedi. 23) *Qui*

xime vicina Graeco Graece dixit, ut nec schematis quidem dicat sed schemasin.

4. Communia duorum generum, quae in *a* veniunt, plura quam triginta duo sunt, veluti verna, collega, nauta; sed haec ex eadem observatione declinationum, qua superiora feminina et masculina declinantur. Neutralia enim sola ab
[39] horum declinalltione deflectunt, quae genitivo plurali schematum, dativo et ablativo schematibus faciunt. Commune[1] trium generum in *a* unum venit nequa. Idem istud et singulari et plurali[2] numero monoptoton est, propter quod multum errant qui dicunt, adiecta *m*[3] littera nequam hominis propositum habent[4]. Masculina in *e* litteram nulla veniunt[5], neque feminina nisi peregrina talia, Crotale, Eriphyle[6], Calpe; haec cum sint Graeca, ea analogia declinantur veluti Crotale, Crotales, Crotalen, Calpe, Calpes, Calpen.

5. Romana sane nomina nominativo casu in *a* exeuntia accipiunt *e* litteram, et faciunt genitivum et dativum singularem, ut haec amicitia, huius amicitiae[7]; accipiunt *m* et faciunt accusativum, ut hanc amicitiam; quorum ablativus tantum producitur; quoniam omnia, quae *a* littera terminantur, seu singulari seu plurali numero, necesse est ut[8] corripiantur, nisi ablativo casu, qui nunquam corripitur, nisi cum *e* littera terminatur: nec tamen in omnibus. Nam in multis et[9] producitur, veluti ab hac[10] re, fide, specie, acie. Necesse est autem ablativus vocalibus semper terminetur.

6. Itaque cum *a* vel *o* littera terminetur, *rum* accipit, et facit genitivum pluralem. Dativus et ablativus per *is* exeunt, ut ab hoc docto, doctorum, doctis[11]; nisi quod nonnunquam ratio ista auctoritate vel necessitate corrumpitur. Veluti cum dicimus[12] his deabus et libertabus filiabusque, quod iurisperiti instituerunt ambiguitatis secernendae scilicet gratia, ob quam multa sordide ab auctoribus dicta, videntur habere rationem. Nam[13] Gellius in secundo, *Deabus*, inquit, *supplicans*[14]. Et in eodem: *Multitudo puerorum iam erat ex raptabus.* Et in tertio: *Capite*[15] *cum aliis paucabus consilium.* Et in quinto: *Puellabus.* Et in septimo: *Pro duabus pudicabus.* Quae, ut dixi, sexus ostendendi causa defendi possunt[16]. At cum nulla causa cogente quid tale dicitur, tunc nimirum[17] confitendum est de errore, ut idem Gellius in nonagesimo se- || ptimo, *Portabus*, et mox, *oleabus.* Et Plautus in Curculione[18] *hibus.* Et Ennius in Protreptico[19] *pannibus:* quae [40] notanda videntur.

7. Cum ergo[20] *e* vel *i* vel *u* terminetur ablativo singulari, *um* accipit[21] et facit genitivum pluralem. Dativo et ablativo *bus* syllaba terminantur[22], veluti ab hoc rege, regum, regibus, ab hac navi, navium, navibus, et ab hoc portu, portuum, portubus. Invenimus[23] tamen apud auctores etiam his contraria. *Nucerum* enim Coelius[24] dixit, Lucilius *iugerum*[25]. Gellius vero *regerum* et *lapiderum*, cum *rum* syllabam[26] nunquam accipiat ablativus *e* littera[27] terminatus, nisi cum producitur, ut ab hac re, rerum, die, dierum, specie, specierum, facie, facierum. Sed genitivus singularis de hoc ablativo observatur. Nam sive *i*, sive *u* habuerit, in fine *s* accipiet, et faciet genitivum, ut ab hac navi, huius navis, ab hoc portu, huius portus; quamvis nec hoc auctores observaverint; nam et Terentius *huius anuis*[28] dixit, et Salustius *huius senati*[29],

Edd. pr. Fabr. 1) *Commone* Cod. 2) Vv. *Et plurali* in P. omissa. 3) *Adiecta e litera* P. 4) *Nequae habere cum masculina* P. *Nequam h. pr. habet* Fabr. Misere hic caecutit Charisius, et sibi contrariatur, si pag. 127, 35. (Ed. P.) inspiciatur. Libenter equidem, si verum fatear, hanc laciniam, Charisio plane indignam, quod vel praeter locum allegatum ex pag. 22, 40; 73, 9; 120, 21 (Ed. P.) liquet, eiicerem, et quidem a verbis: *Commune trium generum* cett. ut adeo verba Charisii rursus incipiant: *Masculina in e literam nulla veniunt.* Sic enim legendum, non *veniant.* ***Bondam.*** Recte iudicavit Bondamus. 5) *Veniant* P. *veniunt* Cod. Edd. pr. Fabr. 6) *Eriphile* Edd. pr. Fabr. P. 7) *Huic amicitiae* subiungit P. 8) *Ut* om. P. 9) *Et* om. P. 10) *Hac* accessit e Cod. Paullo post *vocalibus literis* Edd. pr. Fabr. 11) His adiuncta leguntur in P.: *ab hac tabula tabularum tabulis*, quae ex interpretamento esse significavit Nieb. 12) *Dicitur* Edd. pr. Fabr. P. Paullo post *discernendae* pro *secernendae* Edd. pr. Fabr. Statim post *ob quod* Edd. pr. Fabr. pro *ob quam.* 13) *Namque* P. 14) Vide Fragmenta Vett. Historicorum pag. 312. ed. Havercamp. ubi editur *supplicant.* ***Bondam.*** *Suplicans* Cod. Cf. Fragm. Vett. Hist. in Ed. Salustii Cortiana pag. 33. De reliquis Cn. Gellii locis, quae sequuntur, vide eosdem. 15) Male distinguit Fabr. *tertio capite, Cum.* 16) *Difendi posunt* Cod. 17) Cod. pro *nimirum* siglas habet has: *nc mir* quae significant vel *nec mirum* vel *nunc mirum.* 18) *In Gurgulione* Edd. pr. Fabr. P. *in Corcolione* Cod. Locus est Plaut. Curc. IV, 2, 20. Eundem locum in eadem re citat Priscian. XIII, 3, 15. tom. I, pag. 568. Kr. 19) *Protreptrico* Cod. Cf. Ennii Fragm. ed. Hessel. p. 191. et ibi notata. 20) *Quum vero* P. 21) *Ablativus singularis accipit um* Edd. pr. Fabr. *ablativo singulari accipit vm* P. 22) *Dativus et ablativus syllaba finiuntur* P. *dativo et ablativo **bus** syllaba finitur* pr. Fabr. Lege: dativus et ablativus *bus* syllaba finiuntur. Atque ita citatur in Fragmm. Lucilii p. 243. ***Bondam.*** Legendum potius: *dativus et ablativus **bus** syllaba terminantur.* Nos dedimus Cod. lectionem. 23) *Invenimus.* Douza in Fragmm. Lucilii p. 243. citat *inveniuntur.* ***Bondam.*** 24) *Caelius* P. Cf. Fragmm. vett. Histor. p. 325. Haverc. (ed. Cort. p. 40) ibique Popmam. V. et Fragmm. Lucilii p. 243. ***Bondam.*** *Caecilius* et *Naterum* ex vet. cod. citat tanquam varr. lectt. Douza in nott. ad Lucil. 25) V. Fragmm. Lucilii p. 243. quanquam mendo fortasse locus non vacat, idque fortasse perspexit etiam Popma in not. ad Fragmm. Vet. Hist. p. 325, quippe qui silentio hunc Lucilii locum praeterierit, cum seqq. citet. Gellii loca exstant inter Fragmm. Vet. Hist. pag. 313. (p. 33. Cort.) ***Bondam.*** 26) *Syllaba* ex errore typogr. Fabr. 27) Vox *littera* deest apud Douzam in Lucil. Fragmm. p. 243. 28) Terentii locus est Heautont. II, 3, 46. Eundem locum in eadem re citat Priscian. VI, 16, 84. tom. I, pag. 277. Kr. 29) *Salustius* scripsi e Cod. Cf. Bell. Cat. c. 31. et saepe alibi.

cum ratio exigat huius anus, huius[1] senatus dicere. Si vero correpta finiatur *e*, in *i* mutat, et adiuncta *s* facit genitivum, ut ab hoc rege, huius regis, ab hoc osse, huius ossis. Sic enim debet declinari, non ab hoc osso, sicut Varrus[2] dixit: *Osse scribebant;* et Ennius: *Velim ego osse arare campum cereum*[3]. Huius nominativus est hoc osse[4], quamvis Gellius libro XXXIII[5] dixerit: *Calvariaeque ipsum ossum expurgarunt inquraveruntque*[6].

8. Si[7] producta *e* littera finiatur ablativus, *i* accepta faciet genitivum, ut ab hac die, huius diei; ab hac acie, huius aciei; ab hac specie, huius speciei, scilicet *e* manente in productione, quod *i* ante se habet. Nam si non habeat, corripietur in genitivo, ut ab hac spe, spei, re, rei, *fide*, fidei; quamquam in Aulularia Plautus[8] *fide* dixerit. Fame tamen producitur, quamvis non habeat *i*, et ideo auctores etiam huius fami[9] dixerunt, ut idem Plautus in Sticho *fami*[10] dativo casu, et Varro genitivo *huius fami*[11], cum famis sit rationis. Adnotandum est autem[12] feminina tantum inveniri, quae *e*[13] producta finiuntur, masculinum nullum, nam de diei controversia suo loco dice-
[41] tur. || Omnis autem ablativus singularis semper *s*[14] accipit, et [facit accusativum pluralem producta] etiam *e* littera, quae nonnunquam in ablativo casu[15] corripitur, ut ab hoc rege, hos [reges producte dicamus].

9. Amforum an amforarum dicendum sit quaerit[ur[16]. Amforum consuetudinis est.] Sed cum eadem suavitas in utraque enunciati[one sit, non video quare quis bar]barum malit, cum aures simili precio recta delec[tent. Dicemus enim amforarum; quia] quaecunque nomina, exceptis neutralibus, singulari numero ea [a littera finiuntur,] non possunt genitivo plurali per alias litteras quam [per *arum* exire, tanquam Sisenna Si]sennarum, Minerva, Minervarum, c[ollega, collegarum: sic ergo amfora, amforarum], non amforum. Romanus hoc in libro de uo[17] [refert sic. Amforum ut Plinius eodem lib. VI. et Livius. Sed ut ceteri[18]] assidue amforum si coniunctim, ut decem milia[19] a[mforum, modium, sestertium, nummum, sic[20]] si per se amforarum.

Haec cyma, feminino an neutro genere[21] h[oc cyma dicendum sit quaeritur[22].] Plerique putant ne[utri generis esse, idque[23]] persuadere tentant, quod cyma colliculi[24] s[ummi esse videatur. Sed ego rem] omnium ineptissi-

1) Interposui *huius* e Cod. *anus et senatus* Edd. pr. Fabr. 2) *Varrus* exhibet Cod. *sicut* **Var.** *dixit* Edd. pr. Fabr. P. Cf. Varronis Fragmm. pag. 180. (ed. Bip. 339.) Sine dubio locus Varronis est, errorque Codicis ortus ex scribendi compendio, ut supra ex eodem fonte *Pompeius* erratum pro *Pomponius.* Varronis locus recurrit infra pag. 112. (P.) ubi Cod. sine varietate *Varro.* 3) *Titinnius* pro *Ennius* exhibent Fabr. P. *Ennius* Cod. pr. Correxit Fabricius; idem enim locus reperitur infra p. 112. (P.) ubi Cod. sine varietate *Titinnius.* 4) Nominativus *osse* nusquam alibi preditus legitur. Priscianus lib. VI, 13, 69. nominativum *ossum* et ablativum *ossu* citat, hanc tamen ablativi formam nullo exemplo confirmat. 5) *Gellius libro XXXIII.* Scriptoris nomen om. Cod. pr.; addidit Fabr. sine dubio ex superioribus, et ex iis, quae infra leguntur pag. 112. (P.) ubi idem locus legitur. 6) *Inauraruntque* Edd. pr. Fabr. P. *inauraveruntque* Cod. quemadmodum infra pag. 112. (P.) *Eius ipsum ossum* Fabr. P. ex loco infra citato. Eundem locum citat Priscian. VII, 8, 37. tom. I, pag. 316. ed. Kr. sed ex libro XXX. 7) *Quodsi* P. 8) Plaut. in Aul. IV, 6, 1. Ibi vulgo *fidei* legitur, sed disyllabum. 9) *Famis* P. 10) Locus Plauti in Sticho sine dubio significatur I, 3, 63.

Prae maerore adeo miser atque aegritudine
Consenui; paene sum fame emortuus.

Ubi legendum est *fami demortuus.* Male antiqui editores, ut Pareus, *fame ipsa emortuus.* Pronomen abest a Codd. **Fami** Grammaticus ex errore pro dativo habuit, cum notissimus sit ablativus tertiae delinationis in ***i***, ut *carni*, *furfuri*, *igni* alia. Cf. quae notavi ad Plaut. Captiv. IV, 2, 27. De *Fame* ultima longa cf. Priscian. VII, 14, 72. 11) Cf. Varron. Fragmm. pag. 181. (p. 340 Bip.) Cf. Aul. Gellius IX, 14. *Et ab eo quod est* ***haec fames, huius fami*** *dixerunt.* 12) *Adnotandum est* ***haec*** *fem.* Fabr. pr. *Adnot. est fem.* P. 13) *Quae* ***es*** *producta* pr. Fabr. 14) *Semper* ***i*** *accipit* Edd. pr. Fabr. Tum vv. *facit accusativum pluralem producta* in Cod. non legi possunt. Totus locus in Fabr. sic legitur: *Omnis autem ablativus singularis semper* ***i*** *accipit et cum est* ***e*** *in ablativo casu, corripitur, ut ab hoc rege;* eadem praestat Ed. pr. nisi quod vv. *cum est e* omittit cum lacuna, et post vv. *ab hoc rege* lacunae signum ponit. 15) *Casu* deest in P. In suppletis paullo post P. *dicemus.* 16) Quae hoc loco et in proximis uncis inclusi, lacunosa sunt in Cod. et in P. plerumque male expleta. In Ed. pr. lacunae eaedem significatae, quae in Cod. Contra in Fabr. sic totus locus pessime exhibetur, lacunis plerumque omissis et verbis in unum contractis: *Anforùm an anforarum* (sic etiam Cod.) *dicendum sit, quaeritur, sed quum eadem suavitas in utraque enunciatione, quis non amphorarum mallet* (Cod. *malet*) *quum aures simili precio* (*simili precio aures* P.) *recto delectent* (Cod. *dilectent*). *Nam quaecunque nomina, exceptis neutralibus, singulari numero* ■ (*ea* exhibet Cod.) *habent, non possunt genitivo plurali per alias literas quam per arum exire, Sisenna Sisennarum, Minerva Minervarum, collega collegarum: sic amphora amphorarum, non amphorùm. Romanus autem in libro de Analogia assidue amphorûm, si coniunctim, ut decem millia amphorum: si per se, amphorarum.* 17) *Romanus autem in libro de Analogia* Edd. pr. Fabr. *Romanus hoc in libro de uo* Cod. ita tamen, ut punctum supra litteras ***uo*** sit positum. Unde legendum videtur: *in libro de nomine.* In P. est: *Romanus autem in VII.* Citatur G. Iulius Romanus infra (p. 170. P.) *de adverbio sub titulo ἀφορμῶν.* Idem laudatur infra (p. 204. P.) *libro ἀφορμῶν sub titulo de coniunctione.* Idem infra (p. 210. P.) *de praepositionibus libro ἀφορμῶν*; ut dubitari vix possit, eundem in eodem *ἀφορμῶν* libro etiam de *nomine* egisse. 18) Ad haec notavit Nieb., ex interpretamento esse, quae uncis inclusa sunt, atque inserta, sed non adiecit, a quo inserta dicat. Lacunam habet Ed. pr. 19) *Milia* Cod. *millia* Edd. pr. Fabr. P. 20) Haec inserta esse, adnotavit Nieb. In Ed. pr. lacunae signum nullum. 21) *Feminino genere an neutro* P. 22) Hanc lacunam explet Fabr. sic: *hoc cyma dicatur, quaeritur.* Ed. pr. *hoc cyma dicatur* om. *quaeritur*, sed notata lacuna. 23) Vv. *esse idque* om. pr. sed apposito lacunae signo. 24) Legendum *coliculi* sive *cau-*

mam duco[1], Latino nomini [Graecum etymum accommo]dare. Nam cum Graeci ΠΙΡΕΧΜΟΝ et ὅρμενον[2] dicant, quod nos cy[ma[3] appellemus,] quomodo potest Romano nomini peregrina cognatio immi[tti? Mihi simplicius] videtur nescire quod nescio, quam fingere aliquid iactati[onis sciendi. Hoc enim nomen] cum sit naturae inconstantis, non potest ab analogia ad[seri. Et cum humilita]te sua numquam aut in orationem, aut historiarum [dignitatem inciderit,] ne auctorem saltem aliquem, quo constituatur, invenit. Quare cum utroque genere nominis huius sine formidine barbarismi loqui liceat, utrumcunque[4] dixeris iure inobiurgatum est.

10. Canitia an canities dicenda sit[5], quaeritur. Canitia nec irrationabiliter nec abhorride dicitur; et ideo
[42] non est ab || analogia recedendum. Canities autem poetico decore in levitatem soni correpta est[6]; porro prosae orationi, πεζῷ λόγῳ[7], cum poetica mollitie parum convenit.

Senecta an senectus dicenda sit[8], quaeritur. Quoties igitur plura in eundem significatum devertuntur, sed omnia sua regula tuta sunt[9]; utrumque ergo de quo quaeritur inreprehenso sermone dicetur. Et suis declinationibus curret senecta sic, quemadmodum docta, magna, ampla, ut faciat senectae, senectam, quemadmodum doctae, doctam, magnae, magnam, amplae, amplam. Senectus, quemadmodum virtus, salus, palus, ut faciat[10] senectutis, tuti, tutem, quemadmodum virtus, tutis, tuti, tutem, et salus, salutis, saluti, salutem, et palus, ludis, ludi, ludem.

11. Merula, κόσσυφος[11], an merulus dicendum sit, quaeritur. Merula dicenda est. Avium enim nomina quaedam tantum masculina, quaedam feminina extremitate[12], ita olim[13] consuetudo possedit, ut signata potius quam usurpata videatur. Masculina, tanquam[14] corvus, graculus, κολοιός, psittacus. Feminina, tanquam[15] aquila, ciconia, πέλαργος, fulica, λάρος[16]. Hoc quoque de quo quaeritur inpensius, in *a* merula potius, quam per *us* merulus enunciabitur[17].

12. Haec ostrea feminino genere singulari numero, an hoc ostreum neutrali[18] dicendum sit, quaeritur, et dicenda haec ostrea feminine singulari numero. Quod ita ab eruditis non vane adnotatum est[19], nullius animalis speciale nomen inveniri, quod neutrale sit.

Margarita an margaritum[20] dicendum sit, quaeritur. Et ferunt peritiores, huius conchae ipsum corpus quo plena est animale esse, et ideo secundum superiorem catholicum canonem[21] feminino genere margaritam[22] proferendum, quemadmodum ostream. Ego de margarito[23] contra sentio. Non enim ipsa caro[24], qua concha praegnans est[25], margaritum est, sed dicitur illi inesse cal||culus hic, [43]
quem nos margaritum vocamus. Sicut in cerebris piscium lapilli quidam sunt, nec ideo animales sunt. Quare cum materia, in qua margaritum nascitur, animalis[26], ipse autem calculus, qui nascitur, inanimalis sit; longe suavius salva

liculi. 1) *Summi esse videntur. Sed omnium ineptissimum duco* Fabr. et pr. nisi quod — *dentur sed* in pr. omissa sunt. Pro *accommodare* in Fabr. legitur *dare*. 2) *Περινέον ὅρμενον* exhibent Edd. pr. Fabr. P. *ΠΙΡΕΧΜον ΟΡΜΕΝΟΝ* Cod. Legendum videtur: πρέμνον, ὅρμενον. In Philoxeni glossis legitur: *Cyma*, ὅρμενον. Et: ὅρμενον, *cyma*. Nusquam ὅρμενος, quod in Lexicis Graecis est. 3) *Quod nos cymam quomodo potest Romano nomini cognatio in mi* sequitur lac. Fabr. In pr. post v. *cymam* et post litteras *in mi* lacunae notatae sunt. Sequentia sic apud Fabr. et in Ed. pr.: *videtur nescire quod nescio qui fingere aliquid iactat* (lacuna) *quum sit naturae inconstantis, non potest ab analogia ads* (lacuna) *te sua nunquam aut in orationum aut in historiarum d* (lacuna) *ne auctorem saltem aliquem quo constituatur invenit, qui* (lacuna) *nominis huius sine formidine barbarismi loqui doceat* (lacuna) *duxeris in obiurgatum est.* Ed. pr. nihil discedit, nisi quod *liceat* pro *doceat*. Supplementa dedi ex P., nisi quod ibi *in historiarum*, ubi *in* Cod. auctoritate delevi, *auctoritatem — aliquam qua — invenict*. Quae mutavi, e Codice sunt, qui etiam *iectati* — pro *iactationis*. 4) *Utcunque* P. *utrumcunque* e Cod. 5) *Dicendum sit* Edd. pr. Fabr. P. 6) *In lenitatem soni corrupta est* P. 7) *Τῷ πεζῷ λόγῳ* Fabr. P. articulum omittunt Cod. et Ed. pr. 8) *Dicendum sit* Edd. pr. Fabr. P. 9) *Quoties igitur plurali in eundem significatum deve* (lac.) *sed omnia sua regula tuta sunt* Ed. pr. Fabr. nisi quod in Fabr. *plura* pro *plurali*, et expletum *devenerunt*. — *Quoties igitur plura in eundem significatum divertunt, omnia s. r. t. sunt.* P. Sed Cod. *plura — devertuntur sed — sunt.* Coniecit Bondamus: *Quoties igitur plura in eundem significatum divertunt, ea omnia sua regula tuta sunt. Utrumque ergo de quo.* Hoc *ergo* desideratur in pr. Fabr. Exhibui Cod. lectionem licet non sanam. Ego post v. *devertuntur* aliquot vv. excidisse puto; sed ne superiora quidem sana esse existimo. 10) *Senectus quemadmodum virtus virtutis senectus senectutis* P. 11) *Κόσσυφος* in Cod. margini ascr. 12) *Quaedam tantum feminina soni extremitate* P. pro v. *feminina* in Cod. *femina*. 13) *Ollim* Cod. In eodem *putius* pro *potius*. 14) *Masculina tantum ut corvus* pr. Fabr. quod probat Bond. 15) *Foemina tantum aquila* pr. Fabr. quod probat Bond. 16) Graeca πέλαργος, λάρος in Cod. suprascr. 17) *Hoc quoque de quo quaeritur potius in merula quam in merulo est, ut ideo maiore licentia et testimonio per A potius quam per us merulus enunciabitur* P. Scripsi quae exhibent Edd. pr. et Fabr. quibus consentit Cod. praeterquam quod in illo desideratur *a* ante *merula*, et scribitur ut supra *putius* pro *potius*. Ceterum in Fabr. male: *Haec quoque de quo* cett. 18) *An hoc ostreum neutrale* Ed. pr. P. *an ostreum neutrale* Fabr. om. pron. *an hoc ostreum neutrali* Cod. 19) *Non vano advocandum est* Edd. pr. Fabr. *non vane adnotandum est* Cod. Recte emendatus videtur locus in P. quam emendationem servavi. 20) *Margaretum* Cod. 21) *Secundum superius catholicum canonem* pr. Fabr. Cod. *secundum superioris catholici canonem* P. Emendavi *superiorem*. 22) *Margaretam* Cod. Idem *femino genere* pro *feminino g.* 23) *De margarita* Edd. pr. Fabr. P. 24) *Carnis* Cod. 25) *Est* desideratur in P. 26) *Animalis sit* P. Tum *ipse*

observatione superioris catholici, margaritum[1] neutrali genere dicitur.

13. Pervigilia neutrali genere plurali numero, an pervigiliae feminino genere plurali numero dici debeant[2], quaeritur: et dicendae sunt pervigiliae; nec hoc laboriosa ratione adprobatur. Nam cum per se vigiliae dicantur, praepositione adiecta, non naturam mutant, sed accipiunt temporis diuturnitatem, et[3] qui vigilant, pervigilare dicuntur[4].

Calumnia prima syllaba correpta effertur; venit enim a verbo calvor[5], hoc est frustror.

14. Mensam sine *n* littera dictam Varro[6] ait, quod media poneretur; sed auctores[7] cum *n* littera protulerunt[8], Virgilius saepe. Sed et mensam cum *n* posse dici, idem Varro ait, quod et mensa βρωτά[9], edulia inuescolenta[10] ponerentur.

Palilia dicuntur. Pales enim dea pastoralis est, cuius dies festus; nisi quod quidam a partu Iliae Parilia dicere maluerunt.

Camara dicuntur, ut Verrius Flaccus affirmat, non camera[11] per *e*. Sed Lucretius *cameraeque caminis exteritibus*[12] dicendo, etiam cameram[13] dici posse ostendit.

15. *E.* Neutralia propria in *e*, quae veniunt, plura undecim sunt: Reate[14], Soracte, caepe, κρόμυον[15]; appellativa talia, monile, praesepe, mare; factitia plura talia, vitale, hostile, flebile. Factitia dicimus, quod non ex se, sed ex aliis nascantur; vitale enim a vita, hostile ab hoste, flebile a fletu derivatum est. Sed propriorum et appellativorum a fac[titiis diversae declina]tiones sunt. Illa enim ita declinabuntur: hoc Reate[16], [tis, ti, te, te], est[17] hoc Soracte, Soractis, Soracti, ab hoc Soracte; hoc caepe, [pis, pi, ab hoc caepe; hoc mo]nile, lis, li, ab hoc monili; hoc praesepe, pis, pi, ab hoc praesepe: [factitia vero ab his una declina]tione ablativo singulari differunt[18]. Faciunt enim [quaedam in *i*, quae]dam in *e*, ab hoc vitali, [44] hostili, flebi]li[19]; cuius diversitatis quae ratio sit, plenius etiam [alio loco explicabitur[20]. In] his nominibus, quae per *is* exeunt, hoc praesepe neutraliter, [pluraliter[21]] praesepia. Sed Plautus in Curculione[22] feminine:

[Quin reciperet se huc esum] ad praesepem suam.

Et Varro in Nepote: *Haec praesepes*[23]. [Constat ergo in *e* litteram neque] masculina, neque feminina venire, nisi [peregrina talia, Crotale[24]], Calpe, Ephyre[25], quae, ut supra dictum est, cum [Graeca sunt, Graeca analogia] declinanda sunt. Neutra igitur tantum in *e* [Latine finiuntur[26], quorum genitivus sin]gularis in *is* exiit[27], ut huius toralis, huius fe[cialis, ablativus in *i*, ut ab] hoc torali, ab hoc feciali[28]. Nam si dicemus [ab hoc torale et feciale, regulam neu[29]]trorum corrumpemus, salva manente [ratione[30] suprascripta.] Erunt enim casus[31] quatuor similes,

hic** calc.* Fabr. P. 1) *Margaretum* Cod. 2) *Debeat* Edd. Fabr. P. 3) *Ut* Fabr. P. 4) *Dicantur* P. 5) *A verbo calumnior* Cod. Edd. pr. Fabr. Recte *calvor* emendavit P. quod recepi, *calumnior* interpretamentum existimans. *Calvor* autem an *calvo* h. l. scribendum, dubitari potest. Priscian. X, 2. pag. 482. tom. I. Kr. *calvo* ponit, exemplum passivi a Salustio proferens: *Contra ille calvi ratus.* Nonius pag. 6. (Merc.) duo passivi exempla ponit, in quibus est hoc Salustii, et quinque deponentis, ex qua re verisimile est, deponentis formam usitatiorem fuisse. 6) Varro de L. L. lib. V, 25. pag. 123. Sp. *A cibo cilliba dicta; postea rotunda facta, et quod a nobis media, et a Graecis μέσα (leg. μέση) mensa dici potest, nisi etiam quod ponebant pleraque in cibo mensa.* 7) *Autores* extrita c littera Fabr. P. *authores* pr. *auctores* Cod. 8) *Protullerunt* Cod. 9) Cod. *mens α β ρ ω τ α* (Graeca sine dubio Lat. litt. scripta), unde facile coniici poterat *mensa β ρ ω τ ά*, quod dedi. *Mensa ἄ β ρ ω τ α* Edd. pr. Fabr. P. Scribendum tamen videtur ordine mutato: *quod et mensa edulia, τὰ β ρ ω τ ά*, cett. 10) *Edulia et esculenta* Edd. pr. Fabr. P. Sed codex exhibet, corrupte quidem: *edulia inuescolenta*, quod servavi; hoc est fortasse *sive escolenta*. Locus igitur ita erit restituendus: *quod et mensa edulia, τὰ β ρ ω τ ά, sive escolenta ponerentur.* In his apertum est, *mensa* significare μεμετρημένα. 11) *Non camaru* (with *e* written above) (sic) Cod. In supp. *dicitur* legendum. Ceterum cf. Festus p. 34. ed. meae et quae ibi notata sunt. 12) Exhibui Cod. scripturam licet vitiosam. Edd. o. habent: *cameraeque caminis Ex cratibus.* Ceterum etiam h. l. Cod. *camaraeque*, quod, ut contra mentem Grammatici, mutavi. Locus apud Lucretium non invenitur, quapropter fortasse rescribendum *Lucilius*, et verba Lucilii fragmentis adiicienda. Quid vero ex voce corrupta *exteritibus* eliciendum, mihi non liquet. Notavit ad haec ***Bondamus: Cf. vetus Gramm. apud Barthium Advers. p. 1693. 13) *Camàram* (sic) Cod. 14) *Rete* Cod. Ed. pr. 15) *Κρόμμυον* Cod. Ed. pr. 16) *Rete* Cod. Ed. pr. Supra pro *diversae decl.* Fabr. explevit: *non aliae decl.* 17) *Est* accessit e Cod. Plura, quam quae ante hanc v. uncis inclusa sunt, in Cod. deesse videri, adnotavit Nieb. Paullo post: *pis, pi, ab hoc caepe*, lacuna nulla significata, absunt a pr. et Fabr. Etiam vv. *ab hoc monili* absunt a pr. et Fabr. 18) *Deferunt* Cod. Paullo ante vv. *factitia vero ab his una* absunt in pr. et Fabr. 19) Ad haec inclusa Nieb. notavit, minus in Cod. deesse. Vv. *ab hoc vitali, hostili, flebili,* absunt in Fabr.; lacuna est in Ed. pr. 20) *Etiam* deest in P. Lacunam sic explevit Fabr.: *plenius etiam supra ostendimus. In.* 21) Plura in Cod. oblitterata esse, indicavit Nieb., in Ed. pr. lacuna nulla. 22) Plaut. Curc. II, 1, 13. ubi vulgo: *ad praesepim suam*, sed Codd. Cam. *ad praesepe suum.* Nonius pag. 218. citat: *Quin reciperet se huc cessim ad praesepim suam*, unde vulgata orta videtur. Lacunam apud Charisium primus ex Plauto supplevit Fabr. Sed Ed. pr. post lacunam dat: *est cum praesepem suam.* 23) Cf. Fragm. Varr. p. 164. ***Bondam.*** pag. 324. ed. Bip. 24) In Cod. plura deesse, notavit Nieb. In Ed. pr. *venire nisi a* (lacuna) *Crotale.* Fabr. sic explevit: *possunt venire, nisi peregrina ut Crotale.* 25) *Eriphyle* P. 26) *Declinantur* Fabr. 27) *Exit* Edd. o. 28) *Faciali* Cod. atque ita supra, ubi *fa* tantum exstat. 29) Plura deesse in Cod. sign. Nieb. 30) *Regula* expl. Fabr. 31) *Erant*

cum traditum [sit[1], omnia] neutra triptota esse, non tetraptota. [Ablativus igitur a neutro] nomine *i* litera terminatur[2], *a* accipit, et [facit nominativum plu]ralem, ut ab hoc torali, haec toralia, et ab hoc feciali[3], [haec fecialia. Unde m]anifestum fit[4] vetera dici[5], non veteria, et [maiora a maior, non maio]ria, et plura non[6] pluria: quamvis Terentius in Adel[ph. *Complu*]*ria*[7] dixerit, quorum ablativus non in *i* terminatur, sed *e*, [ut ab hoc vetere,] maiore, plure, non ab hoc veteri, maiori, pluri. [Quare autem horum[8]] ablativus in *e* terminetur, non in *i* comprehendi potest, *e* potest[9]. potest de genitivo plurali, qui ante *um* non habet *i*, veterum enim maiorum[10] et plurum dicimus. De maiore tamen vel minore possumus dicere *e* terminari oportere, quod quae comparativi gradus sunt, *i* finiri non possunt; semper enim *e* litera ablativo[11] casu finiuntur.

16. Ab hoc mare, an ab hoc mari dici debeat quaeritur, quoniam quaecunque neutralia non factitia[12] nominativo casu *e* litera finiuntur, ablativo quoque eandem literam servabunt, ut hoc rete, ab hoc rete; hoc[13] Soracte,
[45] ab hoc || Soracte; hoc praesepe, ab hoc praesepe; hoc ancile, ab hoc ancile. Ita hoc mare, ab hoc mare, non ab hoc mari dici oportet. Romanus[14] ita refert: Marei[15]. Varro de gente Po. Ro. III: *A mare operata*[16] *oppida*, pro a mari, ut refert Plinius. Idem inquit, antiquitatium humanarum[17] XII: *Ab Erythro mare orti.* Et in Fundanio[18]: *In mare aquam frigidam oriri.* Atacinus[19] quoque:

Cingitur oceano, Libyco[20] *mare, flumine Nilo.*

Consuetudo vero per *i* locuta est contra definitionem, quam subra[21] titulo ruris dixit. Plautus in Cistellaria:

Secundo ventu vectus est, tranquillo mari[22].

17. Rete neutrali genere, an retis masculino dicendum sit, quaeritur, ut in neutrali quidem plurali numero faciat[23] haec retia, masculino[24] hi retes; feminine[25] enim nullam capit adfirmationem, cum per deminutionem[26] aut masculinum sit, ut hic reticulus, aut neutrum, ut hoc reticulum. Nemo autem tam[27] obstinatae impudentiae est, ut dicat feminino genere haec reticula, huius reticulae, quemadmodum haec navicula, huius naviculae. Dicendum est ergo singulari numero hoc rete, plurali haec retia, tamquam hoc altare, haec altaria, mare, maria, monile, lia; quamquam enim neutrali suavitate enuntiandi similia sint, aliquid tamen auctoritati Virgilii nostri tribuendum est dicentis:

Retia rara plagae, et lato venabula ferro[28].

Et alio loco:

Ego retia servo[29].

Quippe[30] cum in comparatione certaminis, non potest nihil esse, quod plus est.

18. Hoc tapete dicimus, ut hoc facile[31], et sic similiter per omnes casus, huius tapetis, huic et ab hoc tapeti. Plurali haec tapetia[32], tium, tibus, quam declinationem Virgilius sequitur, cum dicit[33]:

Qui forte tapetibus altis.

Sed et hoc tapetum, ut stragulum, similiterque declinatur, hoc tapetum, huius tapeti, huic tapeto, pluraliter haec

enim casus quatuor Ed. pr. *Erant enim quatuor c.* Fabr. *Erunt enim quatuor casus* P. 1) *Fuit* explevit Fabr. *Omnia* habet iam Ed. pr. In Cod. plura deesse, quam quae h. l. sunt inclusa, tradidit Nieb. 2) *Et a accipit* P. *terminatus a acc.* Fabr. pr. 3) *Faciali* Cod. 4) *Sit* Ed. pr. Fabr. 5) *Vetera a vetus dici* P. 6) *Plura a plus non* P. 7) In Cod. plura deesse, not. Nieb. *pluria dixerit* Ed. pr. Fabr. Notavit **Bondamus:** Exstat in Phormione IV, 3, 6. Et inde etiam *atat* infra, ut adeo memoria eum fefellerit. 8) Lacuna maior in pr. Fabr.; maiorem esse, quam quae sunt inclusa, h. l. non sign. Nieb. De plurali *pluria* cf. A. Gellius V, 21. 9) *Non in i comprehendi potest et* (lacuna) *potest de.* Ed. pr. *Non in i deprehendi potest et in nominibus quae comparandi sunt, etiam potest de.* Fabr. *Non in i comprehendi potest, e potest. Potest de* Cod. quod exhibuimus. *Non in comprehendi non potest, intelligi sane potest. potest de* P. Locum corruptissimum esse, iudicavit Bondam. 10) *Ut veterum maiorum et pl. dicimus* Ed. pr. Fabr. *maiorem* ex errore operarum P. 11) *In abl. casu* Edd. O. Praepos. om. Cod. 12) *Neutralia nomina nisi factitia* P. 13) *Rete: hoc Cere ab hoc cere,* P. 14) Intelligitur C. Iulius Romanus Grammaticus, quem saepe citat Charisius. V. indicem. 15) *mare. Varro* Ed. pr. *Mare. Varro* Fabr. *Marc. Varro* P. *Marei Varro* Cod. Cf. Fragmm. Varr. pag. 235 ed. Bip. 16) *Operata* Cod. quod retinui, licet verum putem, quod coniecit Fabr. in nott. mss. *operta*, quod idem dedit P. *Separata* ed. Fabr. pr. Infra tamen, ubi haec exempla recurrunt, Cod. exhibet *operta.* 17) Sic, non *antt. rerum humanarum*, citavit etiam Priscian. VII, 11, 55. *antiquitatium* h. l. Cod. infra *antiquitatum.* — *Ab Erythro mare* Cod. Ed. pr. hic et infra, ubi eadem exempla recurrunt; nec minus Codd. apud Priscianum l. c. — *Ab Erythraeo mare* Fabr. P. 18) Intelligitur Varronis liber: *Gallus Fundanius, de miris seu de admirandis.* Cf. Fragmm. Varr. pag. 253. ed. Bip. Ceterum cf. Prisc. VII, 11, 55., qui idem exemplum affert. 19) Cf. Varronis Atacini fragmm. apud Steph. p. 366. Idem exemplum profert Priscian. l. c. 20) *Limbeuo* Cod. *Libyco* Edd. O. etiam Priscian. 21) *Sub titulo* Ed. pr. Fabr. P. *Subra titulo* Cod. Lege *infra sub titulo.* Intelligit locum infra lib. I, pag. 115 ed. Putsch. (quas paginas nos in hac editione ad marginem notavimus): *quaecunque nomina genitivo singulari in is venerint, ablativum singularem in e venire.* Ceterum *Dixi* emendavit Fabr. nec vero edidit. Infra Cod. habet *dix.* 22) Plaut. Cist. I, 1, 15. *Vento* apud Plautum. Ceterum *mare* Cod. Charisii et V. C. apud Plautum, sine dubio contra mentem Grammatici. 23) *Facit* Edd. O. 24) *In masculino* P. 25) *Hii retes femine* Cod. 26) *Diminutionem* Edd. O. 27) *Nam* (lacuna) *impudentiae est* Ed. pr. *Nam impudentiae est* sine lacuna Fabr. *Nemo tam obstinatae imp. est* P. 28) Virg. Aen. IV, 131. 29) Virg. Ecl. III, 75. 30) *Cum* deest apud P. 31) *Facile, feciale et sic* P. 32) *Pluraliter haec tapeta* Ed. pr. Fabr. *Plurali numero haec tapetia* P. 33) Virg. Aen. IX, 325.

tapeta, horum tapetorum, his tapetis[1]; nam et sic quoque Virgilius declinat dicens[2]:

Instratos ostro alipedes pictisque tapetis.

Sed et masculino genere dicit:

Pictosque tapetas[3]:

cuius nominativum faciunt quidam hic tapes, qui facit hos tapetas: quod ego, quia[4] nusquam scriptum puto, nequaquam probo.

[46] Vectigale ratio poscit non vectigal. || Nominativus enim pluralis a singulari plus una syllaba crescere non debet, qui si incipiat duabus syllabis crescere, vectigal dicemus, quod tamen consuetudini extorqueri[5] non potuit, quin vectigal et cervical et capital, tribunal[6] animalque contempta ratione dicamus. Lucretius tamen ait[7]:

Unde animale genus.

Genitivus quoque pluralis cum ratione vectigalium facit; auctores tamen vectigalium dixerunt, ut Asinius[8]: *Vectigaliorum Reipublicae curam*[9] *esse habendum.* Et Horatius:

Anciliorum et nominis et togae;

ut Bacchanaliorum, Salustius: *Et Volcanaliorum*[10].

19. Feminina quoque *e* litera finiuntur, sed ut supra dictum est Graeca tantummodo, et quidem *e* producta, veluti Andromache, Helene, Agaue, Circe, Danae[11], Crotale, Calpe, Ephyre, quae quoniam Graeca sunt, Graece declinari debent: huius Andromaches, Helenes, Agaues, Circes, Danaes, Crotales, Calpes, Ephyres. Sed si Latine quis volet, Graecum *e* in *a* nostrum mutare debet, dicetque haec Andromacha, Helena, Agaua, Circa, Danaa, Crotala, Calpa, Ephyra, ut grammatice et rhetorice[12] facit grammatica, rhetorica, quae declinantur Latine ex forma *a* litera terminatorum nominum.

20. *I.* Masculina in *i* literam nulla veniunt Latina, neutrale unum venit nihili, et commune[13] trium generum unum invenies, hic et haec et hoc frugi, quod omnibus et generibus et numeris monoptoton est, hoc est nulla litera mutata[14] per omnes casus eadem scriptura decurrit, tamquam hic frugi, huius frugi[15], etc. Verum quod ad nihili pertinet, ego in alia opinione sum. Non enim illud nomen, sed adverbium quantitatis existimo[16], quia nec genus ullum, nec casum[17] recipit, et[18] adverbium potius ex nomine factum est, sicut[19] domus, domi, Antium, Anti[20], Carthago, Carthagini, nihilum, nihili. Contra vero hoc nihilum nomen esse arbitror, cum casus quoque admittat, tamquam hoc nihilum, huius nihili, huic nihilo, sicut hoc momentum, huius momenti, huic momento. || Nam dicimus: existimationem[21] [47]
tuam nihili[22] duco. Item dicimus: nihilominus[23] te habeo tamquam ineptum; atque sic: nihilum in ea re dicimus. Quibusdam placet frugi et nihili figura proferri, nec in declinationem flecti. Cummi[24] et sinapi Graeca sunt, et Plautus[25] dixit:

Teritur sinapi,

cuius genitivus cum *s* profertur, huius sinapis. Ceteri casus similes sunt nominativo.

21. *O* litera terminantur tam masculina quam feminina, sed correpta *o* in *i* mutant[26], circumducta vero genitivo servant *o*[27], veluti Cato, Catonis, Cicero, Ciceronis, Nero, Neronis, Iuno, Iunonis, regio, regionis. Communia, cupo, cuponis, fullo, fullonis[28], quamvis Virgilius librum suum Cupam inscripserit. Item correpta *o* genitivo, ordo, ordinis, cardo, cardinis, turbo, turbinis, Apollo, Apollinis, margo, ginis, virgo, ginis, harundo, dinis, cupido, cupidinis. Haec varie declinantur omnia[29]; nam ut supra memoratum[30] est, aut producunt *o* in genitivo, aut *o* in *i* mutant[31]. Huic autem formae quod non pareant caro, carnis, et Anio, Anienis, quasi debilia adnotantur. Nullum autem nomen *o* producta finitur, nisi peregrinum, veluti Ino[32], Sappho, Dido. Quae ideo quidem[33] Graece declinare maluerunt, huius Didus, Sapphus, Inus[34]. Sed melius esset secundum Latinam consuetudinem huius Sapphonis, Didonis dicere. Nam et Pacuvius sic declinat:

1) *Sed et hoc tapetum, huius tapeti, huic tapeto, pluraliter haec tapeta, horum tapetorum, his tapetis. nam et sic quoque Vergilius* Ed. pr. Fabr. *Sed et hoc tapetum, huius t huic t. pluraliter haec t., horum t., his tapetis. ut stragulum declinatur. nam et sic quoque Virgilius.* P. 2) Virg. Aen. VII, 277. 3) Virg. Aen. IX, 358. ubi legitur: *pulchrosque tapetas.* 4) *Qui* Cod. 5) *Extorceri* Cod. 6) *Et tribunal* Fabr. P. 7) Lucret. I, 28. 8) Intelligitur *Asinius Pollio*, quem aliquoties citat Charisius. Infra p. 119. ed. P. hoc exemplum recurrit. 9) *Coram* Cod. Tum *habendum* h. l. omnes; infra *habendam.* 10) Salust. Fragmm. IV, 13. 14. Gerl. *Vulcan.* Edd. pr. Fabr. P. His addidit P.: *Et alii Saturnaliorum et Sigillariorum*, quae absunt in Ed. pr. Fabr. Cod. 11) *Dane* Cod. 12) *Ut grammaticae et retoricae* Cod. *ut grammatice, rhetorice* Ed. pr. Fabr. P. 13) *Commone* Cod. 14) *Motata* Cod. 15) *Tanquam hic et haec et hoc frugi huius frugi huic frugi* etc. Ed. pr. Fabr. *Tanquam hic et haec et hoc frugi, huius frugi huic frugi hunc frugi o frugi etc.* P. 16) *Exestimo* Cod. 17) *Cassum* Cod. 18) *Sed* Edd. pr. Fabr. P. 19) *Factum est. Nihilum sicut* P. 20) *Antii* Edd. O. 21) *Exestimationem* Cod. 22) *Nihil duco* P. 23) *Nihiliminus* Cod. 24) *Cymmini* Cod. *Cumini* Ed. pr. 25) Plaut. Pseud. III, 2, 28. Legitur ibi vulgo: *Teritur sinapis scelerata.* Sed Codd. praestant: *Ter. sinapis celera cum*, unde patet, etiam apud Plautum *Sinapi* legendum. Versus autem totus sic restituendus est: *Teritur Sinapi sceleratum; illis, qui terunt.* 26) *Sed correpta nomina circumducta* Cod. 27) *Servant o* desunt in Cod., male. 28) Nomina haec sic in Cod. signis prosodicis notata sunt: *Catŏ Catōnis Cicerŏ Cicerōnis Nerŏ Nerōnis Iunŏ Iunōnis regiŏ regiōnis cupŏ cupōnis fullŏ fullōnis.* Ceterum *Commonia* pro *Communia* Cod. 29) *Nomina* P. 30) *Monstratum est* P. 31) *Motant* Cod. 32) *Ino* Cod. Ed. pr. *Io* Fabr. P. 33) *Quidam* Fabr. P. fortasse recte. 34) *Inus* Cod. pr. *Ius* Fabr. P.

Filios sibi procreasse eundem per Calypsonem autumant[1]. Et Accius[2]:

Custodem adsiduum Inoni adposuit virgini.

Virgilius autem hanc Dido et Alecto dicere maluit, ut:

et nomine Dido
Saepe vocaturum[3].

Et:

Luctificam Alecto dirarum ab sede dearum[4].

22. Quare ergo Cicero, Ciceronis, turbo, turbinis? Omnia nomina *o* litera elata, si quidem propria sint, per *onis* genitivo efferuntur, ut Zeno, Zenonis, Plato, Platonis[5], et cetera; exceptis his duobus: Apollo, Karthago[6]. Nam Apollo, cum sit proprium, non Apollonis facit, sed Apollinis. Item Karthago, non Karthagonis, ut Iuno, Iunonis, sed Karthaginis. Si autem appellativa fuerint, duplici[7] ge-
[48] nitivo efferuntur. Aut enim per || *o*, ut praeco, praeconis, latro, latronis, mucro, mucronis, aut per *i*, ut ordo, ordinis, cardo, cardinis, margo, marginis. Ergo in femininis, si quando *o* literam *i* litera praecedit[8], tunc genitivus servat *o* literam, ut regio, regionis, seditio, seditionis, superstitio, superstitionis, emptio, emptionis; exceptis duobus[9] suprascriptis Anio et caro. Si autem[10] vertit, per *i*, ut consuetudo consuetudinis, caligo, caliginis. Excipiuntur autem haec quatuor, quae pluraliter efferuntur, et rationem confundunt, octo, pondo, quae indeclinabilia sunt, et tantum pluraliter efferuntur. Item duo et ambo, de quibus infra dicetur, quae declinantur hoc modo: duo, duorum, duobus[11], ambo, amborum, ambobus, et deinceps. Item caro, quod[12] carnis facit. Item excipiuntur et Graeca, quae nominativo *o* efferuntur, ut praedictum est, flexo accentu, non gravi, ut apud Romanos, ut Sappho, Erato[13], Dido, Manto. Nam suo statu permanentes[14] declinantur secundum Graecam definitionem[15], ut Sappho, Sapphus, Dido, Didus, Manto, Mantus, Erato, tus, ut apud Virgilium:

Fatidicae Mantus[16].

23. Item quaeritur, quare Sino, Sinonis, Memno, Memnonis. Omnia nomina Graeca Graecam rationem et apud Latinos sequuntur, et tunc producunt ω literam genitivo, cum etiam apud Graecos producant, ut *Κάνων, Κάνωνος*, et apud nos Canon, Canonis[17]. Si autem apud Graecos corripiuntur[18], eadem similiter et apud nos; *Μέμνων, Μέμνονος*, nos Memno, Memnonis[19]; ubi autem per *τος* efferuntur, et apud nos per *tis*, ut *Ἱπποκόων, Ἱπποκόοντος*, Hippocoon, Hippocoontis[20]. Turbo, si sit proprium nomen[21], Turbonis facit, si appellativum, turbinis. Nam sive ventus, sive quo ludunt pueri, hic turbo dicitur, non ut quidam stulte hic turben dixerunt puerorum. Nam Virgilius dixit:

Torto sub verbere turbo[22].

Antipho quoque et Demipho similiter declinantur, huius Antiphonis, Demiphonis, non, ut quidam putant[23], Antiphontis, et Demiphontis Graeca declinatione. Omnia enim
Graeca, quae in *ων* exeunt, ut Antiphon, Demiphon, || dra- [49]
con, leon, faciunt *Ἀντιφῶντος, Δημιφῶντος, δράκοντος, λέοντος*, et amissa[24] ν litera Latina redduntur, et ut oportet declinantur Latine, ut Antipho, Demipho, draco, leo, et faciunt Antiphonis, Demiphonis, draconis, leonis.

24. Margo feminini generis est, ut[25] virgo, imago, Karthago[26] et cetera, quae ante *o* habent g. Ideoque et Aemilius[27] Macer ait:

Fluviorum margine summa.

Et Rabirius extulit:

1) Cf. Fragmm. Scenicorum apud Bothium p. 148. Eundem locum citat Priscian. VI, 4, 18. tom. 1, pag. 231. Kr. ubi legitur: *Filios sibi procreasse dicitur eundem per Calypsonem aut.* Ceterum *eandem* pro *eundem* Edd. O. 2) *Actius* Edd. O. *Accius* Cod. Cf. Fragmm. Scenicorum apud Bothium pag. 211. Ex *Attii Ioe* citavit eundem versum Priscianus VI, 4, 18. tom. 1, pag. 231. Apud Priscian. optimi Codd. *Ioni apposuit*, quae lectio vera est; atque ita etiam scripserunt Fabr. et P. apud Charisium h. l. Sed *Inoni* Cod. et Ed. pr. et *adpossuit* Cod. 3) Virg. Aen. IV, 384. 4) Virg. Aen. VII, 324. *Evocat* in fine add. ex Virg. Fabr. et P. 5) *Ut Zeno nis Plato nis* Edd. O. 6) *Karthago* Cod. pr. atque ita in proximis. *Carthago* et similiter in seqq. Fabr. P. Paullo ante tamen segm. 19. etiam in Cod. et Ed. pr. *Carthago Carthagini.* 7) *Duplice gen.* P. 8) *Praecedat* Fabr. P. 9) *Debilibus* Cod. Ed. pr. *duobus* emend. Fabr. P. Error ortus ex non intellecto scripturae compendio. 10) *Si autem sine i effertur, tum vertit o per i ut* P. *Si autem vertit, per i, ut* Cod. Edd. pr. Fabr. Breviorem dicendi rationem sine causa mutavit P. 11) *Dubitati* Cod. *dubitatur* Ed. pr. Recte *duobus* emend. Fabr. quem secutus est P. 12) *Quod caro* Cod. Ed. pr. 13) *Aerato* Cod. 14) *Permanentia* P. 15) *Declinationem* Ed. pr. Fabr. P. 16) Virg. Aen. X, 199. 17) *Κόνων κόνωνος — Conon, Cononis* P. 18) *Corripiunt* Ed. pr. Fabr. P. 19) *Μέμνων Μέμνονος, Σίνων Σίνωνος, ita et nos Memno Memnonis, Sinon Sinonis* P. Uti dedimus, exhibent Cod. Ed. pr. Fabr. nisi quod in Ed. pr. Graecum exemplum *Μέμνων Μέμνωνος* (sic) statim supra post v. *Canonis* legitur. Ceterum *nos* ante v. *Memno* deest in Fabr. et in Cod. legitur *Μέμνωνος*, ut in Ed. pr. longa vocali in penultima. 20) *ippocoon ippocoontis* Cod. 21) *Hominis* male adiecerunt Fabr. P. Citat Fabr. in notis mss. Priscian. VI. (3, 16. pag. 229. tom. I. Kr.) et Horat. in Sat. II, 3, 310. quem versum Horatii etiam Priscianus excitat: *Corpore maiorem rides Turbonis in armis Spiritum.* Nomen proprium gladiatoris esse, idem Prisc. notat. 22) Virg. Aen. VII, 378. Ipse tamen Charisius infra lib. I, pag. 117 ed. P. *turben* nominativo ex Tibullo citat I, 5, 3. *Namque agor ut per plana citus sola verbere turben.* Sed de lectionis veritate dubitatur. 23) *Putant* adiectum e Cod. deest in Editt. O. 24) *Amisa* Cod. 25) *Feminino genere et* Ed. pr. *feminino genere ut* Fabr. P. 26) *Karthago* scriptura e Cod. Statim post: *et caetera similia quae* P. 27) *Aemelius* Cod. Tum idem Cod. *Flumant mina margine*, ex quibus coniicias, legendum esse: *Flumina marg. s.* Edd. O. *fluviorum m. s.* quod retinui. Cf. Fragmm. poetarum apud Stephanum p. 415. Cf. etiam Ovid. Epp. ex Ponto IV, 16, 6.

Idaeos summa cum margine colles[1].

Inveniuntur tamen ex eadem forma masculina, uligo et farrago. Quare[2] apud auctores margo masculino quoque dicitur genere, ut apud Ovidium:

brachia longo
Margine[3],

et frequenter Varro rerum rusticarum. Sic ambo et duo, an[4] ambos et duos ratione cum *s* dicimus, quod omnes partes orationis, quae casus[5] habent, exceptis neutris et monoptotis, in *s* litera accusativo plurali deficiunt. Praeterea quaecunque feminina accusativo plurali *as* literis terminantur, et possunt[6] ad masculina transferri *a* in *o* mutant, faciuntque[7] masculina, ut has magnas, hos magnos, et has doctas, hos doctos. Ita cum dicamus ambas et duas, nimirum *a* in *o* translata, ambos duosque dicimus. Nonnulli tamen Graecos secuti, quod[8] illi τοὺς δύο et τοὺς ἄμφω dicunt, hos duo et hos ambo dixerunt[9], in quibus Virgilius:

Verum ubi ductores acie revocaveris ambo[10].

Ambo autem[11] non est dicendum, nisi de his, qui uno tempore quid faciunt, utputa Eteocles[12] et Polynices ambo perierunt quasi una. Romulus autem et Africanus non ambo triumphaverunt, sed uterque; quia diverso tempore.

25. *U* litera neutra tantum terminantur, et fere haec: veru, genu, gelu, cornu, tonitru, et quidam volunt testu[13], quod e numero horum[14] separandum est, quod auctores testam potius dixerunt, ut Virgilius:

Testa cum ardente viderent
Scintillare oleum[15].

Et Horatius:

Spartacum si qua potuit vagacem
Fallere testa[16].

Alii autem separantes amphorae quidem testam dicunt, te-
[50] studinis vero testu, sed frustra. Nam et Graeci || ὄστρακον, sine distinctione[17] dicunt, tam amphorae quam testudinis.

Nomina autem nominativo *u* litera terminata, in singularitate per omnes casus eandem *u* literam servant novissimam, in pluralitate tantum declinantur, ut genua, genuum, genibus, cornua, nuum, nibus, nec tamen dicimus verua, cum sit simile, sed vera et veruum, veribus[18].

26. *As* terminata nomina casu nominativo, in genitivo crescente *is* syllaba finiuntur, ut Maecenas, Maecenatis, Asprenas, Asprenatis. Nominativo vocativum similem habent o[19] Maecenas, o Asprenas. Sed si sint peregrina, genitivo casu in *ae* deficient, ut Aeneas, Aeneae, Gyas, Gyae, vocativo amissa *s* producent *a*, ut:

Quo fugis Aenea?

quamvis veteres hic Aenea dixerunt sine *s*, ut Varro in Age modo[20]. In hac specie sunt et Amyntas, Archytas, Menalcas, Lycidas, quorum aeque vocativus *s* amissa, *a* producitur. Inveniuntur tamen quaedam peregrina, quae cum incremento syllabae declinantur[21], ut Calchas, Pallas, Atlas, Gigas. Faciunt enim Calchantis, Pallantis, Gigantis[22]; quamvis antiqui, ut Pacuvius et Plautus, *Calchan* dicant, non Calchantem[23]. Solet[24] venire in quaestionem, quare Aeneas, Aeneae, Maecenas, Maecenatis[25], Thoas, Thoantis. Omnia nomina, quae *as* terminantur syllaba, siquidem Latina sunt, maculina tertii ordinis erunt, ut hic Suffenas, Suffenatis, hic Maecenas, Maecenatis. Item feminina, haec civitas, tatis, exceptis his monosyllabis tribus, quae quidem tertii ordinis[26], sed genitivum diversum faciunt. Nam cum omnia Latina per *tis* efferantur, haec sola diversis genitivis efferuntur. Nam mas, maris[27], as, assis, vas, vadis faciunt. Si autem fuerint Graeca, modo ut primi ordinis declinabuntur, modo ut tertii. Sed tum primi ordinis, cum genitivum Graecum habuerint per ου aut per α[28], ut ὁ *Αἰνείας*, τοῦ *Αἰνείου*, huius Aeneae, ὁ *Ἀγρίππας*, τοῦ *Ἀγρίππου*, huius Agrippae[29], licet Attici τοῦ *Ἀγρίππα* dicant. Si autem genitivum per τος, || ut ὁ [51]
Θόας, τοῦ Θόαντος, Latine per *tis* declinabitur[30], ut hic Thoas, huius Thoantis, et similia.

1) *Collos* Cod. *Rabirius* poeta epicus, cuius mentionem facit Ovidius Epp. ex Ponto IV, 16, 5. *magnique Rabirius oris*. 2) *Qrt.* sic pro *Quare* h. l. est in Cod. quae sigla plerumque notat *quartum*. 3) Ovid. Metam. I, 13. Paullo ante *ut* in P. omissum. 4) *An* Cod. Ed. pr. *accusativo* Fabr. P. 5) *Cassus* Cod. et paullo post *accussativo* id. 6) *Posunt* et paullo post *motant* Cod. 7) *Fiuntque* P. 8) *Quia* Edd. pr. Fabr. P. In Cod. compendium est, quod *quae* et *quod* significare solet. 9) Notavit ad h. l. Nieb., ab hoc verbo redire primam manum. Vide supra ad pag. 37. ed. P. 10) Virg. Georg. IV, 88. 11) *Autem* Cod. *enim* Ed. pr. Fabr. P. 12) *Utpote reges Eteocles* P. 13) *Testu*. Ad hunc l. not. Fabr. *Ovid. Fastor. II*, (645.) *Ara fit; huc ignem curto fert rustica testu. Ita in ms. Idem V*, (510.) *Et spumat testu pressus uterque suo; quod retinuit Aldinus*. 14) *De numero eorum* P. 15) Virg. Georg. I, 391. 16) Horat. Carmm. III, 14, 19. Ibi editur *vagantem*, quod ipsum h. l. exhibent Fabr. P. 17) *Distpictione* (sic) Cod. 18) *Et veribus* Edd. pr. Fabr. P. 19) *Ut ■ Moecenas*. P. 20) Virg. Aen. X, 649. *Varro in Agemoro* Fabr. P. Cf. Varro Frgmm. p. 262. ed. Bip. 21) *Declinentur* Cod. 22) *Atlantis Gigantis* P. Plautus Menaech. V, 1, 48. *cum Calcha simul*. Ceterum cf. Scenicor. Fragmm. apud Bothium p. 153. et Priscian. VI, 10, 53. 23) His adiungit P. *Et Gellius huius Calchae* quae absunt in Cod. Ed. pr. Fabr. Cf. Priscian. VI, 10, 53. tom. I, p. 253. ed. Kr. 24) *Solent* Cod. 25) *Moecenas* cet. sic fere semper Fabr. P. etiam in supp. 26) *Ordinis sunt* P. 27) *Nam mars martis, as assis* Ed. pr. *Nam mas maris non matis, pondus in quo unum scriptulum sit, as assis* P. Quae interpolata esse etiam Nieb. iudicavit. 28) *Per* ου *aut per* ος *ut* Ed. pr. *Per* ο υ *ut* Fabr. P. *per* ου *aut per* α *ut* Cod. 29) His subiungit P. ὁ ἄντας τοῦ ἄντου. quae sunt interpolata ex Priscian. VI, 10, 53. tom. I, p. 253. Kr. 30) *Facient* Ed. pr. Fabr. in Cod. non amplius dispici potest verbum.

27. *Es* terminantur masculina et feminina, siquidem neutra [nulla sunt,] sicut in superioribus [de tertio] ordine adnotavimus; discernentes quae per *es* correptam, [et per *es*] productam efferantur, quae etiam in communionem veniant. Sed [et pauca per[1]] *dis* syllabam[2] genitivum faciunt, cum omnia per *tis* efferantur, quae [sunt correpta. Sunt quaedam, quae nomina]tivo[3] et singulari et plurali casu simili[ter efferantur, ut producta[4],] et sunt feminina, ut diminutio quoque manifestat, dicimus enim nubes, [nubecula,] spes specula, res, recula. Nam masculina[5] modo *es*, modo [*a*] terminaverunt[6], ut Anchises, Anchisa, Chryses, Chrysa, Attes, [Atta,] Atrides, Atrida, ut Propertius:

Non ita Dardanio gavisus Atrida triumpho[7].

Virgilius quoque cum dixisset:

Patris Anchisae[8].

Item:

satus Anchisa[9];

e contrario intulit:

Quae regio Anchisem[10].

Item cum dixisset:

duri nomen Acestae[11],

intulit:

Sed laetum amplexus Acesten[12];

ut mihi videatur hunc Anchisam et hunc Acestam ut duram declinationem repudiasse. Miltiades autem et Alcibiades, item Diomedes indubitanter nominativo *es* finiuntur, genitivo *is*, non ut priora modo Thyestes, modo Thyesta, et Orontes, Oronta. Chremes et Laches apud Comicos similiter varie declinantur, modo huius Chremis, modo huius Chremetis, Laches, Lachetis; Hermes autem Hermetis tantum, ut Socrates, Socratis tantum. Nam et Pericles, Stratocles, Graecae tantum sunt consuetudinis. Nullum enim nomen in Latina lingua desinit in flexum *e*. Quare Dioscurides, Dioscuridae, Demosthenes, Demosthenis, Menes, Menetis, solet quaeri. Omnia igitur nomina in *es* nominativo casu elata, siquidem Latina sint, genitivum facient per *is*, ut Hercules, Herculis, Verres, ris. Sin autem Graeca, tribus modis declinabuntur. Aut enim per *ae* genitivum facient, aut per *is*, aut per *tis*; et haec ita declinabuntur. Quae apud Graecos faciunt genitivum per ου, haec apud nos || per *ae*, ut *Διοςκουρίδης*, *Διοςκουρίδου*, [52]
Dioscuridae, quae vero per ους, haec per *is*, ut *Δημοσθένης*, *Δημοσθένους*, Demosthenis. Quae autem crescunt, et per ος enuntiantur, similiter apud nos per *tis*, ut *Μένης*, *Μένητος*, Menetis; ut apud Virgilium:

Belidae nomen Palamedis[13],

quia *Βηλίδης*, *Βηλίδου*, Belidae, *Παλαμήδης*, *Παλαμήδους*, Palamedis.

28. Inveniuntur autem[14] apud veteres quae sine ratione genitivum faciunt per *i*, ut apud Salustium in prima historia: *Bellum Persi Macedonicum*[15]. Item apud Virgilium:

Immitis Achilli[16].

Et alio loco:

Fallacis Ulixi[17].

Nam si esset nominativus Latinus Achilleus, merito faceret Achillei, ut Eurystheus, et Mnestheus. Sed quia non est Achilleus, sed Achilles, Achillis facit, ut Hercules, lis: non Achillei ut Mnesthei.

Quae vero Graeca flexo[18] accentu proferuntur, haec confuso[19] statu permanente secundum Graecam declinationem ordinantur, *es* syllaba terminata[20], ut Eumenes, Eumenus, Aithales, Aithalus, Euprepes, Euprepus, quamquam quidam sic declinari maluerint: Eumenetis, Euprepetis. Excipiuntur autem haec, quae genitivo crescunt, ut locuples, pletis, merces, mercedis, heres, heredis[21], Ceres, Cereris, pubes, puberis, pes, pedis.

29. Item ex tertio ordine haec in quaestionem veniunt, ut[22] quare nubes, nubis, et fides, fidei, *es* literis productis elata. Siquidem[23] *i* habuerint ante *es* syllabam, genitivum faciunt per *i*, veluti acies, aciei, dies, diei, luxuries, ei; excepto hoc uno nomine[24] quies, quod facit quietis. Quamquam requies ab eo compositum[25] [requiei]

1) Quae hic et in supp. tribus locis uncis inclusa sunt, in Cod. legi non possunt, in Ed. pr. lacunas habent. 2) *Per dis syllabam.* Ita Cod. Ed. pr. *per dissyllabam* Edd. Fabr. P. Tum *genitivo faciunt* Ed. pr. 3) Ex his, quae h. l. uncis includuntur, in Ed. pr. vv. *quae sunt* correpta desiderantur, lacuna significata. Nieb. et haec uncis inclusit et pron. *quae* antecedens in Cod. non esse testatur. 4) Ad haec inclusa Niebuhr. adnotavit, minus in Cod. deesse. In Ed. pr. post vv. *similiter efferantur* sequitur lacuna, quam Fabr. explevit verbis: *ut producta.* 5) Post hanc vocem in Cod. *quae* comparere, sed dubitanter, notavit Nieb. 6) *Terminantur* Fabr. P. *terminarunt* Ed. pr. Ceterum ante literam *a* statim ante inclusam Nieb. notavit, plus in Codice deesse. 7) Propert. II, 14, 1. (III. ed. Lachm.) 8) Virg. Aen. IV, 351. 9) Virg. Aen. VI, 331. 10) Virg. Aen. VI, 670. *Anchisen* cum Virgilii libris Edd. O. 11) *Duri nomen Acestae* Cod. *Darii nomen Acestae* Ed. pr. *Et clari n. A.* Fabr. P. Virg. Aen. V, 106. 12) Virg. Aen. V, 531. 13) Virg. Aen. II, 82. 14) *Autem* deest in Edd. O. 15) Salust. Fragmm. Hist. I, 6. Gerl. 16) Virg. Aen. III, 87. 17) Virg. Aen. II, 90. ubi editur *Pellacis*, quod est in Fabr. P. *Ulyssi* Edd. O. *Ulixi* Cod. His subiungit P. *Et Horatius classis Achilli.* 18) *Circumflexo* P. 19) *Nec confuso statu* P. Haec *inconf. st.* Cod. Edd. pr. Fabr. 20) *Tertii ordinis sunt* addit P. 21) *Heres heredis* e Cod. et Ed. pr. *haeres haer.* Fabr. P. 22) *Ut* om. P. In Cod. est *un*, quod ibi semper pro *ut* ponitur, ut supra notavi. 23) *Siquidem quae* P. *quae* abest in Cod. Edd. pr. Fabr. 24) *Uno hoc nomine* Edd. O. 25) *Quanquam hoc ab eo compositum requies requiei* P. *requiei* in Cod. non clare legitur.

faciat secundum rationem a nobis[1] demonstratam, ut apud [Virgil. in IIII:]

Requiem spatiumque furori[2];

quod si esset genitivus requietis, re[quietem] faceret, non requiem. Cicero autem aliter declinavit secutus numerum[3].

Huius pernities[4] ratione illa, quod cum nominativus pluralis a genitivo [singulari pro]ficiscatur, sitque aut idem
[53] aut earundem syllabarum, ut huius scholae, || [hae scholae,] et huius Marci, hi Marci. Item huius felicis, hi felices, et huius [domus,] hae domus, aeque genitivus sequi debet nominativum pluralem. [Ideo Cicer]o[5]: *Pernicies*[6] *causa*, genitivum[7] extulit. [Quae autem *i* a]nte *es*[8] productam non habent, haec genitivum faciunt[9] per *is*, veluti nubes, nubis, aedes, aedis, sedes, dis, [exce]ptis his, quae[10] cum nominativum habeant per *es* productam, non tamen ante *es* syllabam *i* literam habent; nihilominus genitivum faciunt per *ei*, veluti res, rei, spes, spei, fides, fidei. Item excipiuntur haec, quae genitivo casu[11] crescunt sine ratione, Ceres, merces, pubes; nam Cereris, mercedis, puberis faciunt.

30. Ergo scire debemus, quod fides et pubes duplicem genitivum habeant. Fides facit, cum significat lyram[12], fidis, ut:

fidis se intendisse Latinae,

Persius. Secundum rationem a nobis demonstratam apud[13] Virgilium inveni:

fidibusque canoris.

Sin autem fides *πίστιν*[14] significat, fidei facit genitivo, non ratione, sed distantiae causa. Similis est ratio et in pubes; nam pubes est *καὶ ἥβη καὶ νεολαία*[15]. Ergo cum pubem *ἥβην* significamus, sic declinamus: haec pubes, huius pubis, ut apud Virgilium III:

Pube tenus[16].

Sin autem iuventutem aut aetatem significamus, puberis facit, ut est apud eundem Virgilium in primo:

Haud aliter puppesque tuae pubesque tuorum[17].

Miles militis quare, et reses, residis. Omnia nomina Latina *es* syllaba correpta elata, genitivum faciunt per *tis*, ut miles, litis, comes, tis, seges, segetis, teres, teretis. Excipiuntur autem, quae genitivum faciunt per *dis*, ut reses, dis, praeses, dis, opses, dis; et[18] ideo genitivum per *dis* faciunt, quia ex verbis trahantur. Nam reses a residendo[19], opses ab opsidendo, praeses a praesidendo[20]. Cetera vero exceptis his per *tis* efferuntur, ut supra dictum est.

Fides cum chordam significat, huius fidis facit, cum deam, huius Fidei, quamvis Plautus[21] dixerit:

Fidei censebam maximam multo fidem[22].

Pubes cum in iuventutis significatio || ne[23] lanuginis [54]
et eius partis, in qua pubertas est, ponitur, huius pubis facit; at cum aetatem significat, huius puberis, sed nec adiecta oppositione dicimus impuberis, sed impubis:

comitemque impubis Iuli

Virgilius dixit[24].

1) Hic interponit P.: *infra in quarta declinatione.* 2) Virg. Aen. IV, 433. 3) *Secutus numerum syllabarum. requietem enim dixit, ad Hostilium* P. *secutus numerum, requietem enim dixit, ad Hostilium* Fabr. In Ed. pr. lacuna significata est post v. *numerum*, sed in fine spacii vacui apparent syllabae *arum*, tamquam reliquiae verbi obliterati. Nieb. e Cod. omnia ista deleri iubet, marginique interpolationis signum adiecit. Et sine dubio accesserunt ex iis, quae infra apud Charisium leguntur p. 85. et pag. 114. P. Martyni-Laguna in Adnotatt. ad Cic. Epist. lib. I, adn. 2. haec: Corrigendus nobis est Charisius, Gramm. Lat. praestantissimus, cum bis laudat requietem ex Cic. ad. Hostilium. Sed intelligenda est ep. Lucceii, quae decima quarta est libri quinti, rescribendumque *ad Metellum.* Sic enim laudabant veteres: *Cicero ad Metellum epistola Lucceii*, ubi nos Cic. Epist. V, 14.; quod miror non suboluisse emunctae naris viro, Gerh. Io. Vossio de Analogia II, 20. pag. 781., ubi tamquam sanum laudat *Hostilium*, ad quem nullae unquam Ciceronis epistolae scriptae sunt. Haec ille. Cf. Orelli ad Cic. Fragmm. pag. 467. no. XV. 4) *Pernities* sic h. l. etiam in Cod. scriptum esse videtur, quemadmodum exhibent Edd. 5) Vide Matth. ad Cic. pro Roscio Amer. §. 131. 6) *Pernicies* sic h. l. in Cod. et Edd. 7) *Genitivo* P. 8) *Ante s* Fabr. pr. P. 9) *Hoc genere faciunt* Ed. pr. *hoc genere quae faciunt* Fabr. 10) *Quia* Edd. O. 11) *Casu* om. P. 12) *Fides fidis facit quum significat lyram ut* P. Tum *strepitum fidis intendisse Latinae* Fabr. P. ex Persio. Cf. Pers. Sat. VI, 4. 13) *Et apud Virg.* P. Virg. Aen. VI, 120. 14) *Τὴν πίστιν* P. 15) *Νεολεια* Cod. Subiiciuntur statim apud P. haec: *id est, iuventus, quia cum Graecis sicut diversus intellectus, sic diversa litteratura, non sic cum Latinis;* quae absunt a Cod. Edd. pr. Fabr. 16) Virg. Aen. III, 427. Statim post *Sin autem* Cod. *Si autem* Edd. O. 17) Virg. Aen. I, 399. Cod. habet *pupesque tuae pubesque.* Ed. pr. P. *puppesque — pubesque.* Fabr. sine dubio ex mente Grammatici: *puppesque — puberesque*, cui non addicit Cod. 18) Vv. *Excipiuntur autem — dis; et* et intermedia desunt in P. ubi post v. *teretis* sic pergitur: *Reses autem et praeses ideo* cet. Codici consentiunt Edd. pr. Fabr. nisi quod *Excipiuntur haec quae* exhibent. 19) *Aut resideo* add. P. 20) *Aut praesideo* add. P. Ceterum scriptura *opses — opsidendo* e Cod. 21) Plaut. Aul. IV, 6, 1. Tum *Fidei* in Cod. et Ed. pr. est, licet Gramm. voluisse appareat *Fide*, quod habent Fabr. P. 22) Exemplo Plautino *pro fidei* subiungunt Fabr. P. quae absunt a Cod. et Ed. pr. Addidit Fabr. 23) *Et lanuginis* P. Tum *et eius partis in qua* Cod. P. *etiam partis in qua* Fabr. pr. 24) *At cum aetatem significamus huius puberis, et negatione adiecta non tantum impuberis, sed impubis* cett. Ed. pr. atque ita Fabr. nisi quod *sed etiam impubis.* Sed in P. ita legitur: *At cum aetatem significat huius puberis, nec tamen adiecta praepositione dicimus impuberis, sed impubis* cett., cum quibus Cod. consentit, nisi quod *sed nec* pro *nec tamen* exhibet. Cf. Virg. Aen. V, 546. Post v. *dixit* adiecta leguntur in P. *Sed Cicero ait, filium eius impuberem*, quae absunt a Cod. Edd. pr. Fabr.

31. *M* litera neutra tantum finiuntur et quidem praeposita *u*, stagnum[1], telum. Aliquando etiam *i* novissimae syllabae praefertur, ut pallium, scrinium, dolium, allium, solium; sic enim dici debent, non ut alii diserti dicunt[2] alleum per *e*, et doleum, et palleum. Nam et Virgilius:

Allia serpyllumque[3]

per *i* dixit, quod utique in genitivo debet geminari, ut huius pallii, scrinii, dolii, allii, solii[4], quod genitivus numero syllabarum minor esse nominativo non debet. Quare magis denotati sunt, qui maluerunt per unum *i* imperi et ingeni dicere, quam[5] secundum regulam imperii et ingenii, geminata *i* litera. Invenimus tamen et per *i* unum a Virgilio dictum:

Ille urbem Patavi[6]

pro Patavii. Plus in hac observatione geminadis[7] in masculinis animadvertimus; ut hic[8] Aemilius, huius Aemilii, hic Iulius, huius Iulii[9], in vocativo tamen *i* literam subtrahimus, nam si o Aemilii et Iulii[10] dixeris, Graece declinaveris, ut Lucilius:

Tierei leontado et Pomani et thermo pulas[11].

32. Contagium veteres magis usurpaverunt; sed Salustius contagionem maluit[12] dicere: *Post ubi contagio quasi pestilentia invasit, civitas immutata.* Virgilius autem:

Nec mala vicini pecoris contagia laedent[13].

Servitium multitudo est servorum, servitus condicio[14] serviendi, sed veteres indifferenter servitium, et pro servitute posuerunt:

Servitio enixe tulimus[15],

Virgilius in tertio.

33. Tergum dorsum est, et declinatur sic: hoc tergum, tergi, go; pluraliter haec terga, tergŏrum[16]. Tergus autem pellis[17] huius tergoris facit; pluraliter tergora, et genitivo tergŏrum, correpte. Sed contrario Virgilius:

Terga boum[18]

dixit: et in IX:

Hinc raptas fugientibus ingerit hastas.

In tergus[19].

Quidam volunt tergum hominis esse, tergus vero pecoris. || [55] Forum neutro genere dicimus locum rebus agendis destinatum, aut cum commercium significamus, et Lucilius:

Cum illi fora irant[20].

Masculine autem tabulata navium, et semper pluraliter, quamvis Gellius *fora navium*[21] neutraliter dixerit, et Lucilius *negotiorum forum* masculine extulerit libro tertio:

Forus olim ornatus lucernis[22].

34. Callum neutro genere dicitur. Cicero Tusculanarum: *Ipse labor quodam callo obducit*[23]; et Plautus in Milite:

Magis calleo, quam aprugnum callum callet[24].

Sed Marsus fabellarum nono, masculino sic:

Callum sibi pectore quendam[25].

Lignum singulariter dici semper[26] debet in multitudine. Cato Originum primo, *vehes*, ait, *ligni*[27], sicut et fasces dicuntur asparagi, quamvis asparagos pluraliter dicamus, ut Lucilius III:

Asparagi nulli[28].

Idem in eodem ligna pluraliter dicit:

1) *Ut scamnum telum* P. *Ut scamnum stagnum telum* Cod. MS. Douzae teste Bondamo. 2) *Non ut aliqui videri volunt et diserti dicunt* Cod. MS. Douzae. Quae praestantissimi codicis lectio, ut veram nanciscamur, hac coniectura, divisa tantummodo voce, quae male coaluerat, adiuvanda est: *non ut alii, qui videri volunt diserti, dicunt.* **Bondam.** 3) *Serpillumque* Edd. O. Cf. Virg. Ecl. II, 11. 4) *Dolii, allii, dolii* Cod. *allii, solii* desunt in P. 5) *Declinare* addit P. 6) Virg. Aen. I, 247. 7) *Geminandi* Ed. pr. Fabr. *geminam i* P. Dedi Cod. lectionem licet non veram. 8) *Nam cum hic* P. 9) *Hic Iulius, lii* Ed. pr. *hic Iulius, Iulii* Fabr. Desunt apud P. pro quibus legitur: *declinemus.* 10) *O Aemilie et Iulic* P. 11) Haec Lucilii corrupta sunt, corruptius etiam leguntur in Edd.: *Tierei leontado et Pomani et thermo Parnime.* In Cod. pro *Pomani* legitur aliquid, quod signis typographicis exprimi nequit, atque vel *pumum, pamum*, vel *pamani* vel *pamam* intelligi potest. Tum pro *thermo Parnime* in Cod. est *thermo pulas*, quod dedi. Ubi *thermopylae* sunt, *Leonidas* haud longe aberit. Ceterum coniectandi voluptatem ut ne cui praeripiam, reliqua tacebo. Cf. Lucilii Fragmm. et Douza p. 219. qui tamen nihil iuvat. 12) *Malluit* Cod. Cf. Salust. B. Cat. 10. extr. 13) Virg. Ecl. I, 51. 14) *Condicio* scripsi e Cod. 15) Virg. Aen. III, 327. ubi est: *Nos patria incensa, diversa per aequora vectae, Stirpis Achilleae fastus iuvenemque superbum, Servitio enixae, tulimus.* 16) *Tergorum, producte* Edd. O. *Tergōrum* cum signo prosodico Cod. om. *producte.* Infra *tergŏrum* item cum signo pros. Cod., sed ibi voc. *correpte* adscriptum. 17) His subiungit P. *ut pecus pecoris.* 18) Virg. Aen. V, 405. *bouum* exhibet Cod. 19) Virg. Aen. IX, 467. Huic exemplo in P. subiuncta haec sunt: *Quo exemplo etiam illis resistitur, qui volunt.* At Cod. Edd. pr. Fabr. *Quidam volunt*, quod dedi. 20) *Quum illa fora itant* Edd. pr. Fabr. P. Dedi Cod. lectionem, licet mihi non dubium, *itant* recte se habere. Douza pag. 236. testatur, in vetere Cod. esse: *Cum illi fora erat*, e quibus coniicit: *Tunc illi fora erant* vel potius: *illa Quum fora itant.* 21) Cf. Corte Fragmm. Histor. pag. 33. 22) *Lacernis* P. Cf. Douza Fragmm. Lucil. pag. 281. Idem fragmentum citat Nonius p. 206. Merc. paullo auctius: *Romanis ludis forus olim ornatus lucernis.* 23) Cf. Cicero Tusc. dispp. II, 14, fin. ubi tamen vero lectio: *callum quoddam obducit.* 24) Locus est e Plauti Persa II, 5, 4. ac *Plautus in Persa* exhibent Edd. pr. Fabr. P. Ceterum Cod. praestat: *Magis tabello quam prunum callum callet*, ex errore librarii. Fabr. ad marginem notavit: Apud Plautum sic legitur: *Callum aprugnum callere aeque non sinam, neque secus Non. Marcellus.* In notis mss. idem: *Plau. in Pseud. Callum aprugnum callere aeque non sinam et citat eodem omnino modo Nonius.* Nempe utrumque locum, alterum ex Persa, alterum ex Poenulo citat Nonius pag. 258. Poenuli locus legitur III, 2, 2. De Pseudulo errat Fabr. 25) Cf. Steph. Fragmm. Lat. Poet. p. 416. 26) *Semper dici* Edd. pr. Fabr. P. 27) Cf. Corte Fragmm. Histor. p. 10. 28) Cf. Douza Lucil. Fragmm. p. 279.

Student hi ligna videte[1].

35. Caelum[2] hoc cum sit neutrum, etiam masculine veteres dixerunt, et[3] Ennius:

Quem Caelus genuit.

Item quoque:

Caelus profundus.

Ocymum consuetudo neutraliter dicit. Sed Aemilius Macer ait:

Inter praeteritas numerabitur ocymus herbas[4].

Russeum grammatici non magis dicendum putant, quam albeum aut prasineum, sed russum ut album, prasinum[5].

Septemdecem antiqui dixerunt, quoniam observabant, ut minores numeros prius ponerent; sed iam exoluit[6].

Mendum neutraliter Varro in Admirandis dixit: *magnum mendum*[7]. Sed Ovidius feminine:

Nocte latent mendae[8].

Item:

Eximet ipsa dies omnis e corpore mendas[9].

Ergo mendum in mendacii significatione dicetur, menda in culpa operis aut corporis.

36. Pistrinum neutro dicitur, sed Lucilius XVI. feminine extulit:

Mediae pistrina[10]

ad tabernam referens, ut caupona dicitur. Nam et Terentius deminutive *pistrillam* dixit:

pistrilla erat quaedam[11].

Quintum tricesimum[12] annum dici sine et coniunctione vult Varro[13] Epistolicarum VII. et similia, nec interponendam coniunctionem in ipsa re cohaerentem[14], veluti || si dixero: Ad quintum et tricesimum[15] praedium habeo, [56]
iam duo significabuntur, alterum ad quintum[16], alterum ad tricesimum[17].

37. Pulmentum et pulmentarium dicitur. Nam Cato Originum tertio[18]: *Laserpitium pro pulmentario suo habet.* In eodem: *Multo pulmento usi.* Sed quidam putant pulmentum quasi pulumentum[19] melius dici. Varro autem ad Cicer. V., *Pulmentum*, ait, *quod id cum pulte essent, et inde pulmentarium dictum*[20].

Plurum Modestus[21] putat esse dicendum, non plurium cum *i*. Ea enim nomina, quae comparandi[22] sunt, genitivo *i* habere non debent, ut fortiores, fortiorum, meliores, meliorum, sic plures, horum plurum; sed consuetudo plurium cum *i* dicit. Unde et Terentius in Phormione:

Nova hic compluria[23]

dixit.

38. Pulchrum Varro adspirari debere negat, ne duabus consonantibus media intercedat adspiratio, quod minime rectum antiquis videbatur, unde et sepulcrum[24] hodieque manet, quod sit seorsum[25] a pulcro, propter recordationem doloris[26].

Eboreum ratione dicimus, ut a marmore marmoreum, et pumice pumiceum, sed consuetudo etiam eboratum admisit et eburnum. Virgilius:

Humeroque Pelops insignis eburno[27].

1) *Videte* Cod. *videre* Edd. O. Non dubito veram esse lectionem *videre;* sed in his parvis fragmentis nihil praeter Codicis lectionem mutandum. 2) *Caelum* et paullo post *Caelus* bis ■ Cod. *Coelum* — *Coelus* Edd. 3) *Ut Ennius* Fabr. P. Ceterum cf. Ennii Fragmm. ed. Hessel. pag. 30. et pag. 144. Eadem Ennii fragmenta, sed auctiora, leguntur apud Nonium pag. 197. Merc. 4) Cf. Steph. Fragmm. p. 416. 5) *Russum et album prasinum* Ed. pr. *russum et album et pras.* Fabr. P. 6) *Sed haec iam consuetudo exolevit* P. *sed iam exoluit* Cod. Ed. pr. Fabr. De forma *exoluit* cf. Priscian. IX, 10, 53. tom. I, pag. 467. Kr. 7) Cf. Varronis Fragmm. pag. 253. ed. Bip. 8) Cf. Ovid. A. A. I, 249. 9) Ovid. A. A. II, 653. In Cod. est *ipsa die omnis.* Edd. Fabr. P. exhibent *dies* et *omneis.* Ed. pr. verum praestat *dies* et *omnis.* 10) *Media ■ pistrina, ad tabernam referens.* Haec omnia apud P. sic expressa, tamquam sint verba Lucilii. Sed poetae verba haec tantum sunt: *Media e pistrina.* Cf. Douza Lucil. Fragmm. p. 362. 11) Cf. Terent. in Adelph. IV, 2, 45. et quae ibi adnotavit Donatus. Apud Ter. legitur: *apud ipsum lacum est pistrilla.* 12) *Quintum tricensimum* Cod. Ed. pr. Fabr. *Centesimum tricesimum* P. 13) *Varro in epistolarum 7.* P. *Varro ep. 7.* Fabr. *Varro epistolicarum VII.* Cod. Ed. pr. Intelligendus Varronis liber: *Quaestiones epistolicae.* Cf. Varr. Fragmm. p. 194. seqq. Ad Varronis epistolas falso haec referuntur ibid. p. 198. 14) *Coniunctionem ipsa re cohaerente.* P. quod tamen verum videtur. 15) *Ad quintum et tricensimum* Cod. Ed. pr. Fabr. *Ad centesimum et tricesimum* P. 16) *Ad C,* P. *ad quintum* Cod. Ed. pr. Fabr. 17) *Alterum vero ad XXX.* P. *alterum ad tricensimum* Cod. Ed. pr. Fabr. 18) Cf. Fragmm. Histor. ed. Corte pag. 11. 19) In Cod. est: *pulmentum* sic, ut ◡, signum illud prosodicum, suprascriptum esse videatur. 20) Varro de L. L. V, 22. pag. 111. ed. Sp. *Quod edebant cum pulte, ab eo pulmentum, ut Plautus; hinc pulmentarium dictum.* Liber hic Varronis olim *quartus* inscriptus est; nescio quo iure Fabr. ad h. l. notaverit: *hic liber Varronis nunc sextus inscribitur.* 21) Saepius citatur Iulius Modestus Grammaticus a Charisio; cf. infra p. 58. 78. 80. 100. 183. ed. P. 22) *Quae comparanda sunt.* Edd. O. sed in Ed. pr. Fabr. correxit *comparandi*, quod in sua editione non expressit. Cod. *comparandi*, quod verum. 23) Terent. Phorm. IV, 3, 6. 24) *Sepulchrum* cum adspiratione Cod. contra mentem Gramm. 25) *Seorsum* Cod. Ed. pr. Fabr. *seorsim* P. 26) His subiectus legitur apud P. locus de v. *Sepulchrum*, qui alienus est et qui unde huc translatus sit, dicere non habeo: *Sepulchrum ab adverbio seorsum et pulchrum alius tractum dicit quod in hoc nomine componitur semis et pulchrum, quia pulchrum superficie, et intus plenum ossibus.* Ad haec notavit **Bondamus:** Pro *alius* restitue *Valgius*, qui est Caius Valgius Saturninus Rufus, rhetor, ut apparet e Quinctil. III, 1. et V, 10. et grammaticus, diversus tamen a Tito Valgio Rufo, poeta. Hanc Caii Valgii adnotationem ex libris eius *de Rebus per epistolam quaesitis* desumsisse nostrum, nullus dubito. Cf. Charis. p. 84. 109. 116. ed. P. et A. Gellius XII, 3. Locus abest a Cod. et Edd. pr. Fabr., recte. 27) *Umeroque* Cod. Virgil. Georg. III, 7.

Quae ita placuit distingui, ut eboreum sit ex solido ebore confectum, eboratum extrinsecus ebore ornatum, eburnum a similitudine eboris[1] aptatum, ut[2] Virgilius sensit.

39. *Us.* Omnia nomina, quae per *us* syllabam nominativo casu terminantur, haec genitivo aut per *i* exeunt et sunt secundi ordinis: aut per *is* et sunt tertii ordinis: aut per *us* similem nominativo et sunt quarti ordinis, de quibus plenius definitum est in superioribus, sub titulo de nominativis ad regulam redactis. Quaeritur quare ergo lupus, lupi, lepus autem leporis[3]? Omnia nomina quae *us*[4] nominativo pro-
[57] feruntur, quae quidem masculina aut femi||nina sunt, genitivum faciunt aut per *i*, aut per *us*, veluti per *i*, hic Marcus[5], Marci, haec laurus[6], lauri; per *us* autem hic senatus[7], senatus, haec domus[8], domus. Si autem fuerint neutralia[9], per *is*, veluti hoc tempus, oris, hoc munus, eris. Excipiuntur autem haec in masculinis, Ligus[10], lepus, vetus; faciunt enim genitivo Liguris, leporis, veteris. In femininis haec, quae item faciunt genitivum[11] per *is*, salus, tis, iuventus, tutis, palus, dis, senectus, tutis, virtus, tutis, servitus, tutis, tellus, ris, Venus, eris, fraus, dis, laus, dis. In neutralibus[12] haec, pelagus, vulgus, virus. Nam cum omnia neutralia faciant genitivum per *ris*, sola haec tria genitivum faciunt per *i*, quamquam de *vulgo* ambigitur. Invenitur enim et masculine elatum, ut apud Virgilium in II[13]:

Hinc spargere voces
In vulgum ambiguas.

Sed idem et neutraliter in primo[14]:

Saevitque animis ignobile vulgus.

Meminerimus autem tantummodo pelagus et vulgus singulariter declinari, itemque virus.

40. Penus quomodo debeat declinari incertum est. Nam Plautus in Pseudulo[15] eodem fere loco et masculino genere dicit hic penus, et neutro hoc penus. Virgilius autem[16] etiam feminino:

longam penum.

Igitur cum possimus secundum neutrorum formam huius penoris dicere, aut secundum[17] masculinorum et femininorum huius peni, neutrum dico, quia apud auctores nondum exemplum, quod sequar, inveni.

Carduus trium syllabarum est, ut arduus, fatuus, mortuus, ideoque similiter declinandum est, huius cardui, et huic carduo[18]. Pluraliter hi cardui, carduorum, carduis. Quod si quis huius cardus[19] dicere voluerit, cogit nonnunquam genitivum singularem *u* duplici posse finiri.

41. Servus[20], cervus, vulgus, a quibusdam per *u* et *o*, videlicet quia duae vocales geminari, ut unam syllabam faciant, non possunt. Sed per duo *u* scribi debent, quia et sic sonant, et ambiguitas casuum tollitur, et unum *u* loco consonantis accipitur.
|| Adsiduus[21] quidam per *d* scribunt, quasi sit a sedendo [58]
figuratum, sed errant. Nam cum a Servio Tullio populus in quinque classes esset divisus, ut tributum, prout quisque possideret, inferret, ditiores qui asses dabant, assidui dicti sunt. Et quoniam soli in negotiis publicis frequentes aderant, eos qui frequentes adsunt[22], assiduos ab assibus dixerunt[23].

42. Tus a tundendo sine adspiratione[24] dicitur, quamvis Iulius Modestus ἀπὸ τοῦ θύειν tractum dicat.

Bovus[25] non nisi singularem numerum capit; nam pluralem nemo dixit.

Podagrosus a podagra bene dicitur, sed et podagricus a pedum aegritudine, cuius exemplum apud Laberium est in Aq[uis calidis][26]:

Podagricus non recessit.

1) *Ad similitudinem eboris* P. quod fortasse verum. 2) *Ut et Virgilius* P. 3) His adduntur: *fluctus huius fluctus* in Fabr. et P. Citavit ad hunc locum Fabr. A. Gellium II, 25. ubi similia ex Varrone. 4) *Omnia nomina quae us proferuntur* Ed. pr. Fabr. *O. n. quae per us nominativo proferuntur* P. V. *nominativo* est in Cod. 5) *Huius* add. P. 6) *Huius* add. P. 7) *Huius* add. P. 8) *Huius* add. P. 9) *Neutrale fuerit* P. 10) *Quod et commune est e Epicaenum* add. P. 11) *Genitivum faciunt* Edd. pr. Fabr. P. 12) *Etiam* subiungit P. 13) Virg. Aen. II, 99. 14) Virg. Aen. I, 149. 15) Plaut. Pseud. I, 2, 45. *Nam nisi penus annuus hodie convenit.* Et ibid. I, 2, 91. *omne huc penus affertur.* Cf. etiam Priscian. V, 8, 44. tom. I, pag. 196. Kr. 16) *Virgilius etiam* Fabr. pr. P. Locus Virg. est Aen. I, 704. Sed ibi legitur rectius: *Quibus ordine longo Cura penum struere.* 17) *Aut secundum.* Ita recte Ed. pr. Fabr. In Cod. esse videtur *ut.* Sine coniunctione dedit P. 18) *Huius cardui carduo* Ed. pr. Fabr. *huius cardui huic carduo et hunc carduum* P. 19) *Huius carduus* Fabr. P. 20) Notavit ad h. l. Fabr.: *Donatus in Andriam et Scaurus de orthographia.* Cf. Scaurum de Orthogr. p. 2251. ed. P. et Donatum ad Andr. I, 2, init.: *Et **Dauus** non recte scribitur, **Dauos** scribendum; quod nulla litera vocalis geminata unam syllabam facit. Sed quia ambiguitas vitanda est nominativi singularis et accusativi pluralis, neccessario pro hac regula digamma utimur et scribimus: **DaFUS, serFUS, corFUS.*** Cf. etiam Quinctilian. I, 4. 21) *as^dsiduus* (sic) Cod. 22) *Adsunt* Cod. Ed. pr. *assunt* Fabr. P. 23) Cf. Cicero Top. (II, 10.) ***Fabr.*** Locus est sine dubio corruptus. Sententia autem haec esse videtur: *Assiduus* dictus est dives ab assibus dandis. Sed quoniam divites etiam frequenter in negotiis publicis adsunt, etiam illi, qui frequentes alicubi adesse solent, *assidui* dicuntur; sic factum ut assiduus et divitem et frequentem sive diligentem significet. 24) *Adspiratione* Cod. *asp.* Edd. O. 25) *Bovus* vocabulum nemo alius praeter Charisium prodidit, qui ne ipse quidem quid significet adiecit. In Philoxeni glossis est: ***Bova*** νόσος βοῶν, quod v. etiam *boa* invenitur scriptum. Fortasse igitur *bovus* nihil est nisi forma masculina vocis *bova*, idem significans. Nisi forte *bovus* id est vocabulum, a quo *bovinare* et *bubinare* est derivatum. Tum vv. *nemo dixit* non satis in Cod. comparere, notavit Nieb., sed leguntur in Edd. O. 26) Ad haec uncis iuclusa notavit Nieb., spacium in Cod. non sufficere. In Edd. pr. et Fabr. nihil est, nisi hoc: *apud Laberium est in Aquis*, ne lacuna quidem significata, quare suspicor, etiam exemplum desiderari in Cod., quamquam Nieb. vv. ista non induxit.

Aedituus[1] dicitur qui aedem servat, quasi aedis i[ntimus, sed aedi]tuus ab aede tuenda[2].

Lanius dicitur, ut Terentius[3]:

Lani, coci.

Et Salustius[4]: *Quin vina[rii, laniique;]* ubi illud quoque notamus vina[rium dici]. Lanio autem quasi deminutio est lanii[5].

43. Assarius ab antiquis dicebatur, nunc as dicitur, non as[sis: sane assis] genitivus est, ut si[6] octussis[7]. Huius ablativus est ab hoc octusse: ideoque octusse [emi] bene dicimus; sed da illi octus[8], soloecismus est. Nam [oc]tus ne dixeris[9], sed quaternarius; subauditur enim num[mus, ut] sestertius[10] nummus et denarius nummus. Nam id [num]mum[11] appellamus quod Graeci νόμισμα[12]. Sestertius autem unde [ap]pellatur, solet quaeri, quod manifestum erit, si sciamus ap[ud antiquos][13] denarium decem asses habuisse. Ideoque in rationibus faciendis denarium de decussi X[14] inductum notamus, cuius quarta pars dipondius[15] semis, sestertius dicitur, quod de tribus assibus semis deficiat. Denique et nota eius nihil aliud quam dipondium et semis HS [16] ostendit.

44. Hic locus et hi loci masculino genere ratione dicuntur, sed et haec loca consuetudo quasi localius[17] usurpavit, non tamen et singulariter neutrum genus admisit: quamvis quidam velint neutro genere Salustium[18]
[59] dixisse: *Est in carcere locus, quod* || *Tullianum appellatur.* Sed frustra; *quod*[19] enim a Salustio absolute Tulliano coniunctum est.

Delirus a lira aratri ductu appellatur, potest tamen delerus per ▪ ἀπὸ τοῦ λῆρος[20] compositum videri.

Cubicularius custos cubiculi; cubicularis vero lectus cubiculo aptus. Caligarius[21] artifex, caligaris clavus; similiter ars fabrica et iuli . . rali[22] et cellarius servus, durdus cellaris[23] et balnearius fur; balnearis autem murteus[24], et solea balnearis[25]. Unde perspicuum est, Calvum ad amicos non recte dixisse *Ne triclinarius*[26], cum triclinaris dicere maluisset.

45. Balteus masculino genere semper dicitur[27], ut clipeus:

Infelix humero cum apparuit alto ingens balteus[28],

Virgilius dixit. Plinius tamen vult masculino genere vinculum significare, neutro autem[29] lora ad ligandum apta. Sed Varro[30] *baltea* dixit, et Tuscum vocabulum ait esse item humanarum[31] XVIII.

Curriculus masculine deminutio[32] est currus, neutraliter autem curriculum, spatium ad currendum aptum, vel ipsum currendi officium, ut Cicero et Varro loquuntur.

46. Clipeus masculino genere in significatione scuti ponitur, ut Labienus ait; neutro autem genere imaginem significat. Sed Asinius Pro Viniae haeredibus[33] *magni clipeum*[34] masculine dixit: *Clipeus praetextae imaginis positus.* Et Livius in significatione scuti neutraliter saepius, et Pomponius in Capella cum ait: *Clipeum in medium fixum est*[35]. Quare Plinius[36] dubii sermonis secundo in-

1) *Aeditimus* Edd. O. 2) *Dictus est* add. P. 3) Terent. Eunuch. II, 2, 26. Lanii Edd. O. 4) *Quin vinarii, ubi illud quoque notavimus vina* Ed. pr. nulla lacuna notata. Nos dedimus lectionem Edd. Fabr. P. Quae uncis inclusimus, in Cod. extrita sunt, ut supra aliquoties monuimus. Locum uberius citat Nonius pag. 264. Merc. *Quin lenones et vinarii laniique, quorum praeterea vulgus in dies usum habet, pretio compositi.* 5) *Deminutio est lanii* Cod. *diminutio est lanii* Edd. pr. Fabr. *diminutio lanii* P. 6) *Ut si* Cod. *ut sicut* Edd. pr. Fabr. *sicut* P. 7) *Occussis*, atque ita in seqq. Cod. Edd. pr. Fabr. 8) *Da illi occuse* Cod. *da illi occusse* Ed. pr. Fabr. *da illi octusse* P. Sine dubio voluit Gramm. quod dedimus. 9) *Nam* (sequitur lacuna) *cus ne dixeris* Cod. Ed. pr. Fabr. 10) *Nummus. sestertius* Ed. pr. Fabr. 11) *Nam nummum* Ed. pr. Fabr. 12) Graeca vox abest ▪ Cod. et Ed. pr. Addidit recte, ut videtur, Fabr. 13) Spacium in Cod. non sufficere his, quae uncis inclusa sunt, notavit Nieb. In Ed. pr. lacuna est, quam explevit Fabr. 14) *Dedecus X.* Cod. *de decuss. X.* Ed. pr. *decussi X.*, sine *de* praep., Fabr. P. 15) *Dupondius* P. Atque ita infra *dupondium* P. 16) HS. Ita scribendum esse hoc signum, neque vero H S., longe minus autem LLS., ut saepe in libris editis invenitur, ostendi ad Priscian. opp. min. pag. 207. Cod. exhibet: *et semis et semis* (sic) *ostendit.* 17) *Locali usu usurp.* Edd. O. 18) Cf. Salust. Cat. 55. *Est locus in carcere* Edd. pr. Fabr. P. *Est in c. locus* Cod. Ex Codd. Salustii nulla varietas enotatur. 19) *Id enim* P. male; nam intelligitur pronomen *quod* in exemplo Salustiano obvium. 20) *Ἀπὸ τοῦ λήρου* Edd. *ἀπο τοῦ ληρον* Cod. 21) *Ut Caligarius* P. A voce *Caligarius* in Codd. et Edd. pr. Fabr. novus versus incipit. 22) *Fabrica et fabrilis* P. *fabrica et Julius Fabrius* Ed. pr. et Fabr. Dedi corruptam et non integram Cod. scripturam, de emendatione dubius. 23) *Et turdus cellaris* P. *dardus cellaris* sine *et* coni. Fabr. pr. Non dubito, quin recte P. Nam *turdi*, ut aliae aves, in cellis et aviariis alebantur et saginabantur. Inde *palumbi cellares* apud Colum. VIII, 8. 24) *Balnearis murteus* Ed. pr. Fabr. *balnearis autem urceus* P. fortasse recte. 25) *Solium balneare* P. 26) *Non est triclinarius* P. Idem paullo post *debuisset* pro *maluisset.* 27) *Per e dicitur* male P. *semper dicitur* Cod. Edd. pr. Fabr. 28) Virg. Aen. XII, 942. *alto* accessit ▪ Cod. Videtur aut Grammaticus aut librarius duo locos Virg. confudisse. Aen. XII, 273. *Teritur qua sutilis alvo Balteus.* Ceterum ad hunc locum Fabr. conferri iubet Servium ad Virg. Aen. l. c. et Nonium p. 194. Merc. 29) *Genere* add. P. 30) *Varro in Scauro* P. Putabam apud Scaurum de orthographia Varronis locum inveniri; sed non legitur. *Balteum* voc. commemorat Varro de L. L. V, 24. pag. 121. Sp. 31) *Rerum humanarum decimo octavo* Fabr. *R. h.* 18. P. 32) *Diminutione currus* Ed. pr. Fabr. *diminutio est currus* P. 33) *Asinius de provinciae haeredibus* Fabr. P. *provinciae haer.* sine praep. Ed. pr. — Pro *de provinciae haer.* lege *de Urbiniae haeredibus.* Cf. Quinctil. IV, 1, p. 300. et ibid. VII, 2, p. 604. ed. Burm. **Bondam.** Cf. Spalding. ad Quinctil. IV, 1, pag. 18. tom. II. Codex exhibet: *Pro Viniae haer.* quod dedimus. 34) *Imaginis clipeum* Edd. pr. Fabr. P. *magni clipeum* Cod. male. 35) Cf. Fragmm. Com. apud Both. p. 107. 36) *Plinius* deest in Cod. Ed.

distincto genere dici ait, sed litera differre, ut pugnatorium per *i* clipeum dicamus, quod est a clepere, i. caelare[1] dictum, imaginem vero per *u*[2], a cluendo. Sed haec differentia mihi displicet propter communionem *i* et *u* literarum. Nam et [maximus] et maxumus dicimus[3], et optimus et optumus, nec tamen illa dif[ferentia secernimus].

[Lucius, Aemilius] et cetera nomina[4], quae ante *u* habent *i*, duplici *ii*, genitivos[5] [singulares finire debent, ut necesse sit adversus observationem nom]inativo[6] minorem fieri genitivum, idque Varro tradens adiicit[7] [vocati-
[60] vum quoque] singularem ta || lium nominum per duplex *i*[8] scribi oportere, [sed propter differentiam] casuum[9] corripi. Lucilius tamen et per unum *i* in genitivo scribi posse existimat, ait enim:

- - - *Servandi numeri* [*et versus faciendi.*

Nos Caeli Numeri, numerum et servemus modumque.]

Nunquam enim hoc intulisset, nisi et Numerium per *i* huius Numerii faciendum crederet; denique et in lib. IV. sic ait:

Porro hoc [*si filius Luci*

- - - *ferit*] *collum ut Corneli, Cornificique.*

Et paullo post:

[*Pupilli, pueri, Lucili,*] *hoc unius fiet*[10].

Plinius quoque dubii sermonis quinto dicit esse quidem rationem[11] per duo *i* scribendi, sed multa iam consuetudine superari. . . . . . opinionem[12] de vocativo casu traditam infirmat, quod hic pius vocativo[13] pii faciat. Adeo enim non semper vocativus casus eandem scripturam patitur quam genitivus.

47. Praefectus fabrum ut dici possit, ex antiquitate duravit, sicut tribunus et praefectus; ubi dicimus quidem et tribunus[14], et praefectus urbis, et praefectus fabris participialiter, sed elegantius est ab antiquis usurpatum.

Largus nomen facit ex se adverbium large; quod omnia nomina, quae in qualitate sunt aut in quantitate, si dativo casu in *o* exeant, *o* in *e* mutant, et adverbium faciunt, ut doctus, docti, docto, facit docte. Sed veteres hoc non observarunt. Nam et *duriter* Terentius dixit, et Plautus *ampliter*[15].

Caseus masculini generis est, ut Virgilius[16]:

Pinguis et ingratae premeretur caseus urbi.

pr. addidit Fabr. 1) *Quod est a clepere i. caelare* P. Fabr. nisi quod Fabr. *id est.* Ed. pr. *quid est clepere idest coelare.* Sed in cod. *a* praep. deest, *clepere* non distincte legi potest, *i* pro *id est* et pro *caelare* est *celere.* 2) *Clupeum* add. P. 3) *Dicimus et maxumus* Fabr. P. Tum *dicimus distare* Fabr. pro *secernimus.* In Ed. pr. post syll. *diff.* hiatus apparet. 4) *Nomina, quae ante* Fabr. Ed. pr. prioribus omissis. 5) *Genitivo* Cod. *genitivo singulari finiri debent, necesse sit adversus observationem* (seq. lacuna) *nominativo* Ed. pr. *genitivo singulari finiri debent, necesse sit adversus observationem quum dicatur per unum* **i**, *imperi et ingeni nominativo* Fabr. Exhibui lectionem, quae est in P. Ad ea, quae uncis inclusi, interpolationis signum adiecit Nieb. 6) *Non* add. P. Quae h. l. ex Varrone relata traduntur, hodie in libris de L. L. non leguntur; videntur autem affuisse lib. X, 3, pag. 570. ed Sp. ubi talia quaedam excidisse probabile est. Similia praestat Scaurus de orthogr. p. 2257. ed. P. 7) *Adiecit* P. 8) Duplex **ii** Fabr. P. 9) *Scribi debere, frequentius casum corrupi* (seq. lacuna) *tamen et per* **i** *genitivum scribi posse* Ed. pr. Fabr. nisi quod Fabr. *corrumpi.* Ad haec et seqq. notavit Fabr.: *Locus adeo corruptus, ut ne de sententia quidem divinare liceat.* Dedi P. verba, quae Cod. confirmat praeter inclusa uncis. 10) Totus hic locus sic legitur in Ed. pr. et Fabr.: *Ait enim servandi numeri numerum ut servemus* (hiatus) *que, nunquam enim hoc intulisset, nisi et numerum per* **i**, *huius* (seq. hiatus) *faciendi crederet, denique et in libro quarto sic ad porro hoc* (hiatus) *lum fecerit colum, ut Cornelii Cornificiique, et paulo post* (hiatus) *pueri Lucii hoc unius fieri, et Plinius quoque.* Sic Ed. pr.; consentit Fabr. nisi quod: *numerum* **i** *huius* (lacuna) *faciendum* exhibet. Ab his non multum dissentit Cod. nisi quod pro vv. *numerum ut servemus* aliquid habet, quod *numerum insiuemus* vel *impuemus* legendum videtur, pro hiatu autem, qui sequitur, locum discerptum habet, tum pro vv. *numerum per* **i** *huius* . . . . . *faciendi* exhibet: *nisi et Numerium per* **i** *huius Numerii faciendum,* tum pro vv. *sic ad porro* praestat: *sic* **ait** *porro*, deinde in vv. *lum fecerit colum* detrita et incerta dat, quae dubium admittunt, denique *unius fieri et* aperte habet *unius fiet.* Quae nos dedimus, ex P. sunt petita, ita tamen ut, quae in Cod. dubia et absentia, uncis includerentur. P. autem sua hausit ex Douzae interpolationibus. Cf. Lucilii Rell. pag. 327. ed. Haverc., ubi sic refert Fr. Douza, Iani filius: *Quare servandi numeri.*] Ita *optimos hos versus ex veteri codice Charisii eruit pater.* Intelligimus etiam ex illa Douzae adnotatione, locum ex Scaligeri coniectura secundum Quinctil. I, 7 et Velium Longum de orthogr. (pag. 2220. P.) ex parte concinnatum esse. Ceterum idem Douza filius ad Lucilii l. c. adnotavit, Caecilium Vindicem ad hunc Lucilii locum respexisse his verbis: *quod idem Lucilius adnotavit, quum a Numero Numerium discerneret.* 11) *Plinius quoque dubii sermonis* **u** *adiicit* (hiatus) *eandem rationem* Ed. pr. Fabr. Tum statim *per duo* **ii** Fabr. P. 12) *Varro enim opinionem* P. Vv. *Varro enim* absunt ab Ed. pr. Fabr. neque *Varro* in Cod. est et *enim* non manifeste apparet. 13) *Quod hic pius in vocativo* Ed. pr. Fabr. *quod hic pius huius pii et vocativo* P. Paullo post *adeo non semper* Fabr. *adeo enim non semper* Cod. Ed. pr. *ideo enim semper* P. 14) *Et praefectus ubi dicimus quidem et* (hiatus) *et praefectus urbis et praef.* Ed. pr. *et praefectus, ubi dicimus quidem et tribunus militum et tribunus militaris per nomen: praefectus urbi et praef.* Fabr. Hoc tenuit P. nisi quod *et praefectus* **urbis** *dicimus* emendavit. In Codice legitur, quod dedimus nulla lacuna significata: *et praefectus; ubi dicimus quidem et tribunus et praefectus urbis et praef.* In quibus tamen legendum videtur *et tribunus militum et praef. urbis et praef.* 15) Terent. Andria I, 1, 47. Adelph. I, 1, 20. IV, 5, 27. Plautus saepissime. 16) Virg. Ecl. I, 35.

Et Lucilius in decimo quarto: *Caseus*[1] *alium ol...* sed Pomponius neutraliter dixit in Lenonem[2]: *Caseum molle*.

Loculos et locellos pluraliter dici multi putant, cum sit hic loculus, cuius hypocorisma est hic locellus. Nam Varro Rerum rusticarum III.[3] *loculum* dixit, et Caesar de Pisone[4]: *Locellum tibi signatum remisi.*

[61] 48. Catinus masculino genere dicitur, ut || Maecenas[5] in X:

Iugeribus, ait[6], *fumans calido cum farre catinus;*

et hinc deminutive[7] catillus fit, ut Asinius contra maledicta Antonii[8]: *Volitantque urbe tota catilli.* Sed Varro ad Ciceronem XI.[9] *catinuli* dixit, non catilli.

Galeros Virgilius masculino genere dixit:

Fulvosque lupi de pelle galeros.

Et Corn. Severus:

Flavo praetexerat ora galero.

Sed C. Gracchus apud Censores: *Cum galere ursici*[10], dixit. Varro de actione scenica secundo: *haec galera*[11]; unde et galericula dicuntur.

49. Calamistros Cicero in Oratore[12] masculine dixit, et Varro De scenicis originibus[13]: *hunc calamistrum;* sed idem in Trifallio: *calamistra*[14]. Et Plautus in Curculione:

Pecten, speculum, calamistrum meum[15].

Secus neutri generis est nomen, unde[16] et Salustius *virile secus* dixit, hoc est virilis sexus[17], quod per omnes casus integra forma declinatur. Fit secus et adverbium, quod significat aliter, unde nascitur sequius, ἀλλοιοτέρως[18]. Ceterum id quod vulgus usurpat: secus illum sedi, hoc est: secundum illum, et novum et sordidum est.

50. Alvum Virgilius feminino genere saepe dixit[19], sed masculine Calvus[20]:

Partus gravido portabat in alvo;

et Aelius Cinna[21]:

At scelus incestum turpe crescebat in alvo;

et Laberius et Accius frequenter, quod magis usus celebravit.

Munificus est tamquam beneficus et maleficus; munifex autem tamquam opifex et artifex. Itaque munificus munera largitur, munifex autem munere fungitur.

Sincerus dicitur, non sinceris, ut Virgilius[22] ait:

Insincerus apes tulerit cruor;

1) *Caseus* ***ala*** *mollict* Ed. pr. *cascus allia mollict* Fabr. P. male. Nam Cod. habet, ut dedimus: *caseus alium ol...* h. e. *caseus allium olet.* 2) *In Lenonem* Ed. pr. Cod. *in Lenone* em. Fabr. P. Cf. Pomp. Fragmm. ed. Munk. p. 72. 3) *Libro secundo* P. Fabr. *secundo* Ed. pr. Locus est Varronis de R. R. III, 17. ubi olim legebatur: *cum piscinas haberet magna pecunia aedificatas ad Baulos*; legendum *ac loculos*. Recte igitur Cod. noster: *Rer. rust. III.* 4) *De Pisone* Cod. *ad Pisonem* Edd. O. Locus inter fragm. epistolarum Caesaris ab huius editoribus relatus. 5) *Moecenas* Edd. O. Scriptura nostra e Cod. ut supra aliquoties. 6) *Ait* desideratur in P. 7) *Deminutive* Cod. Ed. pr. 8) Bondamus Varr. Lectt. pag. 20. haec notavit: Optimus *I.* Douzae Cod. MS. hanc profert lectionem: *Ut Asinius contra maledicta Laberii: volitantque.* In addendis p. 373. addit idem, se a V. D., ornamento patriae urbis, monitum esse, legendum esse: *Labieni*. Orationis As. Pollionis in Labienum mentionem facere Quinctil. I, 5. Cf. tamen quae notavit Spalding. ad Quinct. I, 5, pag. 89. tom. I. Mihi rem non persuasit Bondamus. Nam Charisii ille codex, qui fuit Douzae, mihi quidem apographum videtur nullius auctoritatis. Dicam de hac re in praefatione. 9) *Varro ad Ciceronem II.* P. Fabr. 10) Dedi Codicis scripturam licet vitiosam: *Cum galere ursici*. Ed. pr. *cum galera ursi cum*. Emendavit Fabr. *cum galera visi sunt*, haud scio an recte. 11) *Haec galera* ex Cod. vestigiis scripsi, ubi *h̄ galeara*. Ed. pr. *Varro de actione scenica secundo hist. Galearia.* Fabr. *V. de a. sc. secundo, Galearia.* Cf. Fragmm. Varronis p. 251. ed. Bip. Apud Paulum Festi epitomatorem p. 72. ubi *galaria* legitur, *galerita* legendum et *galeritam avem* intelligendam esse, docuerunt viri docti. Cf. not. ad Festum pag. 440. 12) *Cic. in Oratione* Cod. Ed. pr. *Cic. in Oratore* Fabr. P. Locus est Orator. 23. *ne calamistri quidem adhibebuntur.* Hic Ciceronis locus citatur a Nonio p. 546. ed. Merc. 13) Cf. Fragmm. Varronis pag. 251. ed. Bip. 14) Cf. Varron. Fragmm. p. 314. ed. Bip. scribendumque *Triphallo*. 15) Plautus Curc. IV, 4, 21. 16) *Unde et S.* Cod. Edd. pr. Fabr. *ut et S.* P. Locus Salustii est inter Fragmm. Hist. lib. II, 41. pag. 220. ed. Gerl. Eundem locum citant Macrobius Saturn. III, 13. et Nonius pag. 222. ubi similis dicendi forma ex Sisenna citatur. 17) Cod. h. l. iterum *secus*, quod falsum videtur. Apud Plautum Rud. I, 2, 19. in Codd. Pal. legitur *virile* ***sexus;*** sed non dubium videtur, quin sit legendum: *virile secus*, neque unquam *secus* masculino, neque *sexus* neutro genere inveniri videtur. Priscianus tamen V, 6, 32. tom. I. pag. 188, Kr. in loco ex Rudente *virile sexus* citat. 18) Graecam vocem in Cod. suprascriptam esse, testatur Nieb. 19) *Alvum Virgilius feminino genere saepe d.* Cod. *Alvum foeminino genere Virg. s. d.* Ed. pr. ***Alvus*** *fem. gen. Virg. saepe d.* Fabr. P. 20) *Sed masculine alvus* Cod. *sed masculine tivus* Ed. pr. *sed maseuline* (lac.) *tivus* Fabr. Recte in P. *sed masculine Calvus*, quod retinui. Non. pag. 193. ed. Merc. *Et alius auctoritatis obscurae: Maia nemus retinens gravido concepit in alvo.* Weichertus in Poet. Latin. Vit. et Carmm. Rel. pag. 144. sine dubitatione *Calvi* hoc fragmentum citavit. 21) *Aelius Cinna.* Ita Cod. et Edd. O. De *Helvio Cinna* poeta cf. Weichert. Poet. Lat. Vit. et Rel. pag. 149. Ceterum idem locus legitur apud Priscian. VI, 16. pag. 277. tom. I. et Kr. ubi editum est: *At scelus incesto Cinyrae crescebat in alvo*; ubi Codd. *Cinnae* et *Cirenae* pro *Cinyrae* variant, pro quo Krehlius *Smyrnae* legendum suasit, quae emendatio iam ab aliis viris doctis occupata erat, non probata ab Weicherto, qui Cinyrae praefert. Sed Cod. apud Charisium exhibet *incestum turpe*, quod ipsum Weichertus l. c. pag. 187. coniecit, nisi quod *turpi* quoque scripsit. Ed. pr. habet *At scelum incestum urpi* (sic). Mihi quidem aliud voluisse videtur Grammaticus, cum hoc exemplum afferatur ad masculinum genus v. *alvus* comprobandum. Qua de causa in vv. *incestum turpe* latere mihi videtur: *incesto cinure* h. e. *Cinyrae*. 22) Virg. Georg. IV, 285. *Tulit* Cod. Ed. pr. *tulerit*, ut est apud Virg., Fabr. P. *tulit* ortum

sed neutraliter hoc sincere dicitur, ut Terentius:

Si istud crederem sincere dici[1].

51. Sibilus dici oportet, ut Virgilius[2]:

Nam neque me tantum venientis sibilus austri.

Cicero De gloria in II.[3]: *In Tusculanum mihi nunciabantur gladiatorii sibili.* Sed et neutro genere quidam dixerunt, ut Ovidius[4]:

Sibila dant saniemque vomunt.

Cornelius Severus:

Et sua concordes dant sibila clara dracones[5].

Et Macer Theriacôn:

Unde resonantia sibila colla[6].

[62] Quinquatrus, sed[7] non quinqua || tria: non enim dictae sunt quinque dies atres[8], sed quod quintus[9] dies Iduum, quas atrus[10] antiqui dicebant; sive a quinquando, id est, lustrando, quod eo die arma Ancilia lustrari sint solita.

52. Stomachus etiam in pluribus singulariter[11] dicitur, ut ait Calvus:

Quorum praedulcem cibum stomachus ferre non possunt[12].

Divinitus cum dicimus, ex dei mente factum significamus; divine vero, cum laudamus.

Nudiustertius hoc significat, nunc est dies tertius; item nudiusquartus. Sed quaeritur[13] de futuro, utrum dies scilicet dicendum sit[14], an die quarto et die quinto sicuti perendie cum dicitur. Sed quibusdam displicet, propterea quod cum dicimus perendie, postponimus die; cum vero die quarto, praeponimus. Sed veteres non aliter locuti sunt. Sunt enim coniuncta et nominatum per ea tempus non numeratur[15], ut non[16] in illis: nudiustertius et nudiusquartus.

53. Iurisconsultus dici debet, non iureconsultus, licet Cicero pro Murena ita dixerit, et Lucilius secundo:

Ut iure peritus[17].

Graccus et ortus sine adspiratione dici debere Varro[18] ait; et ortum quidem, quod in eo omnia oriantur, Graccum autem a gerendo, quod mater eius duodecim mensibus utero eum gestaverit, aut a gracilitate corporis, ut quidam volunt; sed consuetudo et Gracchos et hortos cum adspiratione usurpavit.

Conlactaneus dici debet; nam collacteus[19] nemo dicit.

Er. Omnia nomina, quae nominativo casu in *er* terminantur, aut masculina aut feminina sunt: quamquam necesse est, ut genitivo casu aut per *i* aut per *is* literas exeant, exceptis his, quae utique neutralia sunt: iter, cicer, papaver, cadaver, ruber, cancer[20]. Item omnia, quae Graece efferuntur per *os*, et ante *ρος* syllabam[21] consonantem literam habent, haec Latine in *er* terminantur, veluti *Ἀλέξανδρος*, Alexander, *Κλέανδρος*, Cleander, *ὄναγρος*, onager, *ἄγρος*, ager, et cetera similia. Item *er* syllaba terminata, si in qualitate fuerint per omnia genera mutari debent, || ut piger, pigra, pigrum, niger, nigra, [63]
nigrum.

Ideo quaeri solet, utrum hic acer an acris dici debeat; sed cum qualitate si dicimus hic acer, necesse est

ex compendio. 1) *Ut Terentius* Cod. Ed. pr. *ut* om. Fabr. P. *sincere credi* Ed. pr. Locus est Ter. Eun. I, 2, 97. 2) Virg. Ecl. V, 82. 3) *De gloria in II.* Cod. *in II.* om. Ed. pr. Fabr. *De gloria II.* P. Tum *gladiatoris* P. Cf. Orellii Cic. Fragmm. Vol. IV, II. pag. 488. 4) Ovid. Met. XV, 684. 5) Cf. Fragmm. Poetarum vett. Lat. apud Stephanum p. 422. 6) Dedi Cod. scripturam, quantum eam assequi potui: *Unde resonantia sibila colla.* Ed. pr. Fabr. *Et Macer Theriacon secundo: resonantia sibila colla.* Sed P. scripsit: *Et Macer V. Theriacôn, **Longo** resonantia sibila collo.* Ex Nieb. enotationibus non satis patet, utrum ***tunde*** an *unde* ab initio legendum sit. 7) *Sed non* Cod. *supra non* Ed. pr. *pluraliter, non* Fabr. P. 8) *Quinque dies atries* Ed. pr. *q. dies atri* Fabr. *q. d. atrus* P. 9) *Quinque* P. *Sed quod quintus antiqui dicebant* Ed. pr. nullo hiatu significato. *Sed quod quinquatrus antiqui dicebant a quinquando* Fabr. 10) *Atrus* P. Totum locum sic legendum esse censeo: *Non enim dictae sunt quasi quinque dies atres, sed quasi quintus dies Iduum, quas atrus antiqui dicebant.* Cf. Festus pag. 218. ed. meae: *Forma autem vocabuli eius exemplo multorum populorum Italicorum enunciata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus* cett. Adde notas virorum doctorum ad hunc Festi locum pag. 619. 11) *In pluribus singulariter.* Ita quidem libri omnes, falso tamen, ut patet ex seqq. ubi *stomachus* numero plurali affertur. Legendum videtur: *stomachus etiam in plurali dicitur.* 12) *Non potest* Fabr. P. *non possunt* Cod. Ed. pr. quae vera est lectio. Nihil vitii suspicatus Weichertus p. 146. locum attulit, sed an ex carmine sit, dubitare videtur. Certe poetici nec rhythmi nec saporis aliquid inest. 13) *Quare* Ed. pr. 14) *Utrum nudius an dicendum sit die quarto et die quinto sicuti* Ed. pr. Fabr. nisi quod Fabr. *sicut.* — *Utrum dies dicendum sit, an die quarto sicut* P. In Cod. est: *utrum **diusis** s.* (sic) *dicendum sit die quarto, et die quinto sicuti.* In corrupta voce *diusis* prius ***i*** ac deinde syllaba finalis ***is*** punctis notata sunt, ita ut scriptor aut corrector *dus* i. e. *dies* voluisse videatur. Scripsi igitur *dies scilicet.* Sed sententia Grammatici esse mihi videtur haec, ut quaerat, utrum de futuro tempore dici possit *nudius quartus, nudius quintus.* Quare scribendum putarim: *Sed quaeritur, de futuro utrum **nudius** scilicet dicendum sit, an die quarto et die quinto, sicuti* cett. Nisi forte illa signa, quae in Cod. post v. *dius* leguntur, numerorum fuerunt, ut legendum sit: *utrum nudius IV. V. dicendum sit* cett. 15) *Et nominatur per ea tempus non numeratur* Cod. *et nominantur. Praeterea tempus non numeratur* Ed. pr. Fabr. *et nominatum tempus numeratur* P. e quibus *nominatum* servavi. Rectissime Gramm. dicit, *nominatum tempus non numerari*, quod *nudius tertius* significat *ante biduum*, *nudius quartus* autem *ante triduum.* 16) *Ut et in illis* P. 17) Cf. Lucilii Fragmm. ed. Douza pag. 272. Havere. Adde Ciceron. pro Mur. c. 64. 18) Varronis locus hodie non invenitur. De etymo v. *hortus* cf. Scaliger. ad Varr. de R. R. pag. 204. et interpp. ad Festum p. 451. 19) *Collactius* Cod. *Collactea* legitur apud Iuvenal. VI, 306. et *collactia* in Inscriptionibus saepe invenitur. 20) *Acer pro arbore* add. Fabr. P. Paullo post *omnia nomina, quae* P. 21) *Per **OC** et ante **OC** syllabam* Cod. *per* ος (Graece) *et ante **os*** (Lat.) Ed. pr. *per **os** et ante **os*** Fabr. Secutus

et haec acra et hoc acrum dicere cogamur, quod[1] quoniam offendit aures, melius communiter hic et haec acris, huius acris dicemus[2], ut Horatius[3]:

Solvitur acris hiems;

et Virgilius[4]:

Acri quondam regnata Lycurgo.

Ex hac enim forma descendit[5] neutrum, quod est acre, ut hic et haec agilis, et hoc agile, hic et haec facilis, et hoc facile.

55. Simili ratione utimur, cum[6] quaeritur, utrum hic paluster ager, an palustris, et alacer, an alacris dici debeat. Nam et Virgilius[7]:

Alacris palmas utrasque tetendit.

Dixit tamen et hic acer idem Virgilius,

Acer aequis[8],

frequenter, quamvis declinationem formae istius repudiaverit. Nam neque huius acri dixit[9], neque huic acro, vel hunc acrum, sed secundum rationem supradictam huius acris et huic acri et hunc acrem.

Iter, iteris debet facere, non itineris, ne[10] adversus rationem genitivus nominativo maior duabus syllabis inveniatur, praesertim cum itiner[11] quoque dixerint veteres, cuius genitivus itineris erit. Plurali tamen numero itinera semper dicemus[12]. Non enim sicut huius *iteris* Pacuvius dixit, et haec itera potuit dicere[13].

56. Pater, patris cum faciat, et mater, matris, cur dissimiliter aper, apri, et caper, capri, solet quaeri. Sed Graeca declinatio advertenda est, ubi deprehendetur. Tunc enim nos *s* literam genitivo adiicere debemus, cum illi σίγμα eidem genitivo adiiciunt, et cum illis similiter detrahere, ut τοῦ πατρός, patris, τῆς μητρός, matris. Porro τοῦ κάπρου, capri, τοῦ ἄγρου, agri. Item caprina et apruna[14] cur dissimiliter derivetur[15], quaeri solet. Quibus respondebimus utrumque per *i* proferri debere, sed in alio usum[16] *u* literam celebrasse, quamvis Lucilius

Viscus aprugnum

dixerit[17].

57. Heber et Heberacus ne dixeris[18]. Hebria enim est vas vinarium, unde hebrius et hebria[19] dicitur; hebrius hebriosusque et hebriosa[20], sicut a negocio negociosus et negociosa; cui contrarium || est sobrius[21], quod [64]
nomen comparari non debet. Neque enim sobrior, neque sobrissimus[22] dici potest, quamvis Laberius sobrior dixerit.

Celer, celerior, celerrimus facit, ut asper, asperior, asperrimus, acer, acrior, acerrimus, et pulcher, pulchrior, pulcherrimus. Nam quod Ennius ait:

Equitatus celerissimus[23],

barbarismus est.

Papaver neutri generis est, sed masculino genere Plautus dixit:

Quamsi tu obicias formicis papaverem[24];

et Cato Originum secundo: *Papaver Gallicanus*[25]; et Varro in Admirandis: *Infriasse papaverem*[26].

58. Alexander et Teucer dici debet, sed et Alexandrus et Teucrus dici possunt, ut Virgilius Teucrus et Euandrus. Secundum illam scilicet rationem, qua nomina Graeca, quae in ος exeunt[27], Latine in *us* exire Aurelio placet. Contra quam tamen regulam, quod[28] a Graecis ἄγρος, idem a nobis ager dicitur. Ideoque ut in his et ceteris ante omnia consuetudo sequenda est.

Puer et in feminino sexu antiqui dicebant, ut Graeci ὁ παῖς καὶ ἡ παῖς, ut in Odyssia[29] vetere, quod est antiquissimum carmen:

Mea puer[30], *quid verbi ex tuo ore audio?*

Et in Nelei carmine[31]·

Ea que prisco saucia puer filia sumam;

sum lectionem P. quae vera est. 1) *Quod* male om. P. 2) *Dicimus* Ed. pr. Fabr. P. 3) Horat. Carmm. I, 4. 4) Virg. Aen. III, 14. 5) *Discendit* Cod. 6) Vv. *utimur cum* desunt in P. 7) *Virgilius Aeneid. V.* P. Est Aen. VI, 685. 8) *Acer equis* Virg. Georg. III, 8. *acer equo* Aen. V, 668. *bellis acer* Aen. X, 411. 9) *Dixit* Cod. Edd. pr. Fabr. *Dixerit* P. 10) *Nec* P. 11) *Itener* Cod. Sic supra *iteneris* et infra *iteneris* et *itenera* item Cod. De genitivis *iteris*, *itineris*, de nom. *itiner* cf. Prisc. VI, 7, 38. tom. I, p. 245. Kr. Cf. etiam Nonius pag. 482. 485. 490. ed. Merc. 12) *Dicimus* Edd. O. 13) *Dicere potuit* P. 14) *Aprugna* Edd. pr. Fabr. P. Sed Ed. pr. in lemmate *apruna caro.* 15) *Dirivetur* Cod. 16) *In alio usu* P. 17) *Viscus aprinum non aprugnum d.* P. 18) *Heber et Heberaous ne d.* Cod. *Heber et Hebria cur ne d.* Ed. pr. *Heber et hebra tu ne d.* Fabr. *Eber et Ebriacus ne d.* P. 19) *Ebrius et ebria* P. 20) *Dicitur ebriosusque et ebriosa* P. *dicitur hebriosusque et hebriosa* Fabr. Repetitum *hebrius* in Cod. et Ed. pr. quid velit, nescio. 21) *Subrius* Cod. atque ita in proximis. 22) *Sobriissimus* Fabr. P. *Subrissimus* Cod. *sobrissimus* Ed. pr. 23) *Equitatus ut celerissimus;* ita Cod. *equitum celerissimus* Edd. O. Cf. Ennii Fragmm. pag. 120. et 145. ed. Hessel. 24) *Quasi tu obiicias* Edd. — Plauti Codd. Pal. quidam exhibent *Quasi si* et *obicias.* Locus est Trin. II, 4, 8. Cf. Non. pag. 220. Merc. 25) Cf. Corte Fragmm. Hist. pag. 10. 26) Cf. Varronis Fragmm. p. 253. ubi probabiliter corrigitur: *Infria seni papaverem.* Nonius enim p. 220. M. exhibet: *Infrias sene p.* 27) *Exeuntia* Cod. Atque ita Ed. pr. Fabr. quae superius pron. *quae* omittunt. 28) *Quod* additum e Cod. nisi fortasse ex comp. *qui* legendum. 29) *Odyssea* Edd. O. Cf. Herm. Elem. doctr. metr. pag. 618. 30) Bis *mea puer* exh. Fabr. P. semel tantum Cod. Ed. pr. Cf. Priscian. VI, 8, 41. tom. I. pag. 247. Kr. ubi pariter semel tantum legitur; ibi tamen non *puer*, sed *puera.* Herm. emendavit: *Mea puera, Mea puera, quid verbi ex tuo ore subterfugit?* 31) *In Nelaei carm.* Cod. Vide Herm. Elem. doctr. metr. pag. 639. ubi relatum legitur, Merulam ad Enn. p. 53. citare: *Menelai carmine.* Verba, quae sequuntur *ea que prisco*, apud P. sic scripta sunt: *coque prisco*, tamquam essent elogium carminis. In Cod. Ed. pr. Fabr. legitur, quod scripsimus, quae vv. sine dubio referuntur ad fragmentum ipsum, sed mendosa sunt. Fortasse legendum: *Ea, quaé petisso saúcia, púera fília, súmam.*

ubi tamen Varro cum *a* puera[1], putat dictum, sed Aelius Stilo[2], magister eius, et Asinius contra.

59. Quare ager, agri, agger autem aggeris? Quod omnia nomina, quae *er* nominativo proferantur, siquidem feminina aut neutralia sunt, genitivum faciunt per *is*, veluti haec mulier, ris, et hoc papaver, ris. Sin autem masculina, dupliciter declinantur: faciunt enim genitivum modo per *i*, ut niger, gri, modo per *is*, ut pauper, ris, et tunc per *i*, cum ex Graecis deducuntur. Omnia enim, quae apud Graecos aut per *γρος*[3], aut per *τρος*, aut per *δρος*, aut per *κρος* efferuntur, haec omnia amissa Graeca extremitate, et per *er* elata, ut secundi ordinis declinantur, ut *ἄγρος*, ager, agri, *Ἀντίπατρος*, Antipater, tri, *Μένανδρος*, Menander, dri, *Τεύκρος*, Teucer, cri. Inveniuntur autem duo nomina quae cum habeant duas consonantes ante *us*[4], tamen eundem nominativum Graecum
[65] servant. Sunt autem haec *Κόδρος* et *γόγγρος*, || Latine Codrus[5], Gongrus dicuntur, non Coder et Gonger. Virgilius tamen promiscue extulit in tertio; dixit enim:

Teucrus Rhoeteas primum est advectus in oras[6].

Item et illa genitivum faciunt per *i*, quae ex compositione veniunt, ut lucifer, signifer, armiger. Item illa, quae feminina per *a* faciunt, veluti niger, nigra, alter, altera, adulter, adultera. Quae vero neque a Graecis[7] trahuntur, ut Menander, neque ex compositione veniunt, ut lucifer, neque femininum in *a* faciunt, ut prospera, haec omnia erunt tertii ordinis, veluti agger, aggeris, sequester, stris; sic ergo et ager, agri, quoniam a Graecis venit. Item agger, aggeris, quoniam Latinum est, nec femininum patitur. Excipiuntur autem haec, quae cum femininum non faciunt per *a*, nihilominus genitivo exeunt per *i*, ut culter, cultri, oleaster, stri, liber, bri, puer, eri, catlaster, catlastri, socer, soceri, gener, ri, laber[8], beri, cancer, cri, auster, stri, aper, pri, caper, pri; gibber, ut Verrius[9] ait, ipsum vitium dicitur, ut tuber: gibberosus habens gibberem, ut tuberosus; et sane Lucilius ita loquitur:

Gibbere magno.

Sed Plinius gibbus vitium ipsum, ut ulcus, maluisse consuetudinem tradit; quod mihi displicet.

60. Aer et aether, hunc aera et aethera masculino genere dicimus; Graeca enim sunt[10]. Sed et hunc aerum veteres Latina declinatione dixerunt.

Quoties sane ex nominibus *er* terminatis masculinis neutrum in *e* nominativo terminatur, tunc genitivus tam masculini quam feminini per *is* terminatur; ut hic silvester, silvestris, huius silvestris, haec silvestris, hic campester, campestris, hoc campestre[11].

61. *Ar.* Nomina in *ar* terminata[12] masculina tantum et neutralia inveniuntur, de quibus plenissime definitum est sub titulo tertii ordinis. Quare ergo lucar, lucāris, torcular, torculāris[13]? Quia omnia *ar* elata genitivo corripiunt *a* literam, veluti Caesar, Caesaris, par, paris, sic et lucar, lucaris. Ergo qui putaverunt dici oportere hoc torculare et hoc pulvinare, recte putaverunt, idcirco quod genitivo[14] producunt *a* literam.

|| 62. *Or.* Omnia[15] nomina, quae *or* syllaba terminan- [66]
tur, genitivum faciunt per *is*[16]; et siquidem masculina seu feminina Latina fuerint[17], genitivo circumducuntur, et per *o* literam productam proferuntur, ut praetor, praetoris[18], honor, oris, splendor, doris, et cetera, exceptis, quae non producuntur, sed corripiuntur, ut memor, memoris, arbor, arboris, indecor, indecoris. Sed si natura Graeca fuerint, utique corripiuntur, ut Hector, Hectoris, Nestor, ris, Theomnestor, ris, Polymestor[19], ris, et si qua sunt similia, quae etiam apud Graecos corripiuntur, *Ἕκτορος καὶ Νέστορος*[20]. Praeterea et neutralia, si qua sunt, et haec corripiuntur, veluti aequor, aequoris, marmor, marmoris, robor, roboris, ador, adoris.

61. Successor, cum masculino genere proferatur, Cornelius Severus etiam feminine dixit:

1) *Varro puera* Fabr. P. *cum a,* quae addit Cod. et Ed. pr., necessaria sunt. 2) *Aedilius Silo* male Cod. 3) *Aut per γρος* Fabr. P. recte; *aut per ρος* Cod. Ed. pr. 4) *Ante us* sic recte Edd. O.; praepos. deest in Cod. 5) *Et Gongrus* P. Fabr. 6) *Teucrus roetheas primum adv. in oras* Cod. *Teucrus Rhaetheas primum est advectus ad oras.* Ed. pr. In Fabr. et P. editur, quemadmodum est apud Virgilium Aen. III, 106. 7) *Quae vero neque a Graecis* Cod. *neque* desideratur in Edd. 8) *Laber, laberi* Cod. Quod etsi vix verum, tamen retinendum indicavi, propterea quod fortasse latet aliud, aut etymon quoddam vetus, aut vitium scripturae. Edd. *liber liberi* et *Liber beri.* 9) *Verg̃.* Cod. *Virgilius* Edd. pr. Fabr. *Verrius* recte videtur emendasse P. quod servavi. Cf. Lucilii Rel. pag. 236. Haverc. ubi Douza iam scripsit *Verrius*, non monito lectore. At in Festi reliquiis nihil legitur, quod huc spectet. 10) His addunt Graeca: *ἀὴρ, αἰθὴρ* Fabr. P. 11) *Hic sylucster syluestris, hic syluestris huius stris, hoc syluestre syluestris, hic campester, campestris, campestre* Fabr. P. nisi quod Fabr. ultima sic reddit: *hic campester et campestris, hoc campestre.* Putschio consentit Ed. pr. nisi quod *hoc campestre.* 12) *In ar nomina terminata* Edd. O. 13) Signa prosodiaca in *lucăris* et *torculāris* e Cod. sunt. 14) *Genitivum* Cod. 15) Syllaba *Or* om. in Ed. pr. P. 16) *Per ris* P. 17) *Et siquidem Latina fuerint* Fabr. omissis ceteris: *Et siquidem* (sequitur hiatus) *genitivo.* Ed. pr. *et siquidem Latina masculina seu feminina fuerint* P. 18) Addit P. *venator venatoris, sudor sudoris, color ris, tutor tutoris, gladiator gladiatoris*, quae omnia absunt a Cod. Ed. pr. Fabr. 19) *Polymnestor* Fabr. P. Lacuna est post hoc exemplum in Ed. pr. post quam oratio pergit: *si qua.* 20) *Ut ἕκτορος καὶ νέστορος* P. *ut ἕκτορος καὶ πολυμνηστορος* Fabr. *ut ἕκτορος*, omisso altero exemplo, Ed. pr.

Ignea nam coelo ducebat sidera Phoebe,
Fraternis successor equis[1].

Torpor et animi et corporis dicitur debilitatio, scilicet a torpedine, cuius . . ris contactu hebetatur[2]; unde Salustius Histor. idem vitium *torpedinem* dixit[3] Fautor antiqui dixerunt; at fauitor nec auctoritate nec ratione dicitur[4].

63. *Ur*[5] masculinum invenies et neutrum, hic turtur[6], ris, ri, hic fur, furis, et hoc femur et iecur. Dicitur autem fur et commune esse, et quidam ferunt in quaestionem[7], quare fur, furis, et iecur, iecinoris? Non cum ratione. Et qui servare rationem volunt, iecoris declinaverunt, ut Persius Flaccus Sat. I.[8]:

Rupto iecore exierit caprificus.

Hoc femur, huius femoris, sed frequenter huius feminis, huic femini dictum est, et pluraliter[9] femina quam femora. Ideoque et Tibullus hoc ipsum erudite custodit, cum dicit:

Implicuitque femur femini;

et Virgilius:

Eripit a femine[10].

64. *Ux* masculina et feminina invenies, hic Pollux[11], haec nux, et cetera. Quaeritur, quare nux, nucis facit, et coniunx[12], coniugis, cum omnia nomina[13] in *ux* termi-
[67] nata || genitivum per *cis* faciunt, ut hic Pollux, cis, crux, cis. Excipitur hoc solum, quod genitivum per *gis* facit. Coniunx[14], coniugis et idcirco facit, quia[15] ex verbo deducitur, id est, a iungendo.

65. *En* terminata nomina non[16] masculina tantum invenies, sed et neutralia, et omnia tertii ordinis, sicut[17] in eodem tertio ordine definitum est. Ut[18] masculina hic rien, rienis, lien, lienis, flamen, flaminis, pecten, pectinis, fidicen, fidicinis, tibicen, tibicinis[19]; liticen, liticinis, ex lituo, genere tubae m . . . r[20]: quorum accusativus singularis facit hunc pectinem, lienem, rienem, et nominativus pluralis hi pectines, lienes, rienes. Faciunt quaedam et communia, ut cornicen, liticen; nam tibicen masculinum est, facit enim feminino genere tibicinam. Cetera neutralia sunt, ut hoc certamen. Gluten Virgilius[21] dixit:

Collectumque haec ipsa ad munera gluten,

qua declinatione usus est et Varro de bibliothecis[22] dicens: *Glutine et citro reficit.* Est enim gluten ut stamen, subtemen, et facit ab hoc glutine, stamine, subtemine. Sed et glutinum in Scauro[23]: *Glutinum Daedalum invenisse.* Quam declinationem Salustius sequitur, cum dicit: *Quasi glutino adolescebant*[24].

66. *Ex* nomina terminata masculina et feminina inveniuntur, sed diversos genitivos habent. Quaedam enim per *cis* efferuntur, ut vertex, verticis, simplex, cis,

1) Mira Cod. exhibet lectionem: *Phoebe pater paternis succ. eq.*, quae inde mihi orta videtur, quod librario ad v. *Phoebe* in mentem venerat formula usitata illa *Phoebe pater.* Edd. O. exhibent, quae dedimus. Cf. Poetar. Lat. Fragm. ed. Steph. p. 422. 2) *Cuius contactu corpus hebetatur* Edd. O. Sed Cod. *cuius . . ris contactu hebetatur*, tribus literis residuis ex amisso vocabulo, quod **piscis** restituit *Bondam.*, sic: *cuius piscis contactu corpus hebetatur.* Sed v. *corpus* abest a Cod. 3) *Salustius Histor. idem vitium torp. d.* Cod. Ed. pr. At Fabr. infersit *lib. I.*, quem secutus P. insuper addit *etiam* ante *torp.* 4) *At fautor nec auctoritate nec ratione --.* Cod. ultima v. obliterata. Legendum sine dubio: *at fauitor nec auctoritate nec ratione* ***caret.*** Edd. exhibent, quae edidimus. 5) *In ur masc.* P. 6) *Ut hic turtur* P. 7) *Et quidam* (hiatus) *in quaestionem* Ed. pr. *et quidam* ***qui*** *vocant in quaestionem* Fabr. Verbum *ferunt*, quod a P. servavi, in Cod. obliteratum. In seqq. sic pergunt Edd. pr. Fabr. *iecinoris, non cum ratione e proportionem servare volunt.* At in P. sic legitur: *iecinoris? haec non cum ratione. at qui servare rationem volunt.* Meliora praestat Cod. sed in supp. pro *ferunt* legendum esse videtur *vocant.* Ceterum Cod. praestat *iecineris* pro *iecinoris.* 8) *Ut Persius Flaccus in Sat. I.* P. Sed vv. *in Sat. I.* om. Edd. pr. Fabr. Nieb. *in* deesse et *Sat. I.* obliteratum esse significavit. Locus est Sat. I, 25. 9) *Hoc femur huius femoris, sed frequenter huius feminis huic femini dictum quam femora. Idco Tibullus* Ed. pr. *Hoc femur huius femoris, sed frequentius huius feminis huic femini dictum quam femoris et femori. Idco Tibull.* Fabr. Codicis scriptura cum P. consentit, nisi quod vv. *est et pluraliter* non satis liquide apparent. Locus Tibulli fragmentum est nondum enotatum. Similis est Tib. I, 8, 26. *Sed femori conseruisse femur.* Cf. Charis. infra pag. 105. P. ubi recurrit locus. 10) Virg. Aen. X, 788. 11) *Ut hic Pollux* P. 12) *Coniunx* Cod. Ed. pr. *coniux* Fabr. P. 13) *Siquidem nomina* Fabr. In Ed. pr. hiatus est: *coniugis --- ux terminata.* Praepos. *cum* et *in* in Cod. non satis manifeste legi possunt. 14) *Veluti coniux* P. *coniunx* a Cod. 15) *Et idcirco facit quia* Cod. *idcirco quia* Fabr. P. *idcirco facit quia* Ed. pr. 16) *Nomina masculina tantum invenies et neutralia* Ed. pr. Fabr. *nomina masc. tantum inv.* ***sed*** *et neutr.* Cod. Recte ***non*** addit P. 17) *Veluti* P. *licet* Ed. pr. 18) *Ut* om. P. 19) His adiuncta leguntur in P.: *ex tuba longa tubicen tubicinis, cornicen cornicinis*, quae absunt a Cod. Ed. pr. Fabr. quae interpolata esse indicat Nieb. 20) *tubae m . . . r.* Ita Cod. *Ex lituo* (sequitur hiatus) *quorum* Ed. pr. *ex lituo: quorum*, sine nota lacunae, Fabr. *ex lituo genere tubae: quorum.* P. Legendum videtur: *genere tubae minoris*, vel *minori.* 21) Virg. Georg. IV, 40. 22) Cf. Varron. Fragmm. pag. 260. ed. Bip. *Glutine et cinere. Est enim* Edd. pr. Fabr. P. *Glutine et citro reficit* Cod. In Fragmm. Varronis refertur: *glutine et cinere refecit;* cf. Charis. infra p. 106. P. *Citro* legendum esse, ex intricatissima scriptura feliciter perspexit Nieb. 23) *In Scauro.* In fragmento de verbis dubiis, quod Capro tribuitur, p. 2248. ed. P. leguntur haec: *Glutinum, non Glus; Virgilius gluten dixit.* Infra p. 106. P. citat eundem locum Charis. sic: *Varro in Scauro.* Cf. Fragmm. Varr. p. 325. ed. Bip. 24) Salust. Fragmm. lib. IV. Hist. 29. cf. Gerlach. p. 242. Citant eundem locum varie Serv. ad Georg. Virg. III, 155. idem ad Aen. VII, 632. Philargyr. ad Virg. Georg. IV, 40.

supplex[1], cis, silex, cis, pellex[2], licis; alia per *is*, ut senex, senis, suppellex, tilis[3]; alia per *gis*, ut grex, gregis[4], rex, gis, remex, remigis; quamquam quibusdam visum est, recte efferri regis, idcirco quia ex verbo deducatur, hoc est a regendo, et remex similiter a remo agendo. Supellex magis auctoritate dicitur quam ratione. Nam non debet duabus syllabis plus crescere a nominativo genitivus. Quam rationem ut custodirent veteres, multa dure protulerunt, ut ancipes pro anceps, et praecipes pro praeceps[5]. Nec tamen quis haec suppellectilis dicere ausus est[6], et ideo rectius est cum pluribus stare,
[68] et quod speciosius est in loquendo proferre. || Vertex a vertendo dicitur, vortex a vorando, et vult Plinius verticem immanem vim impetus habere, ut:

Ingens a vertice pontus[7];

vorticem vero circumactionem undae esse, ut:

Et rapidus vorat aequore vortex[8].

Neutrum nullum invenies, nisi ex communione, hic et haec et hoc simplex. Horum nominum ablativus diversus; namque et per *e* effertur, ut a vertice, et per *i*, ut a simplici; praecipue autem communium per *e*. Excipiuntur senex, supellex, quod crescit duabus syllabis, facit supellectilis, senex autem senis. Item excipiuntur haec, quae genitivum per *gis* non per *cis* faciunt, ut remex, remigis, grex, gregis, rex, regis.

67. [*Is* t]erminata[9] nomina masculina et feminina inveniuntur, quae omnia nominativo genitivum similem habent, ut hic suavis, huius suavis, facilis, lis, agilis, lis, et cetera similia. Excipiuntur autem quaedam, quae in genitivo crescunt, licet per *is* efferantur, ut cuspis, pidis, cinis, neris, lapis, dis, pulvis, veris, et cetera similia, de quibus plenius dictum est in superioribus, sub titulo: De nominativis[10]. Et quidem masculina, hic funis, huius funis; feminina haec puppis, huius puppis; communia utriusque generis hic et haec suavis. Horum ablativus dupliciter effertur et per *e* et per *i*, ut ab hac puppe et puppi; sed communium tantum per *i*, ut ab hoc et ab hac suavi. Item accusativus duplex, ut hanc puppem et puppim, turrem et turrim. Utique eiusmodi nominum etiam pluralis genitivus ante *um* syllabam *i* habebit, harum turrium, puppium. Excipiuntur haec tria, quae omnino *i* literam neque in accusativo plurali admittunt[11], neque ablativo nec[12] genitivo; sunt autem haec: panis, canis, iuvenis. Excipiuntur et haec, quae genitivo crescunt, cinis, lapis, pulvis, semis, sanguis, vomis, cuspis, cucumis, pollis, lis, faciunt enim genitivo singulari cineris[13], lapidis, pulveris, semissis, sanguinis, vomeris, cuspidis, cucumeris, pollinis, litis. Graeca vero dupliciter declinantur; aut enim crescunt genitivo, ut Thetis[14], Thetidis, Paris, Paridis, aut eundem servant genitivum, quem et[15] nomin||ativum, Zeuxis[16], huius Zeuxis, Alexis, huius Ale- [69]
xis. Vis vero tantum singulariter declinatur, veluti haec vis, huius vis, huic vi[17], hanc vim, o vis, ab hac vi. Item pluraliter tantum hae vires, virium, viribus, vires, o vires, a viribus.

68 Quaecunque nomina *is* literis terminata communia masculini et feminini generis sunt, faciuntque ex se neutra in *e* terminata, ut hic et haec nobilis[18] et hoc nobile, ablativum in *i* habebunt[19], genitivo plurali *i* ante *um*, accusativo *i* ante *s*, ut ab hoc et ab hac nobili, simili, horum et harum nobilium, similium[20], hos et has nobilis, similis.

Pulvis masculini generis est, quamvis Propertius dixerit:

Qui nunc iacet horrida pulvis[21].

et Charis. infra pag. 106. P. 1) *Suplex* Cod. 2) *Pelex* Cod. 3) Pro *suppellex*, *tilis* in Cod. est *supellectilis.* 4) *Ut lex legis*, *grex gregis* P. 5) His subiuncta leguntur in P.: *et supellectilis pro supellex.* 6) *Nec tamen quisquam haec ausus est dicere* P. 7) Virg. Aen. I, 114. 8) Virg. I, 117. 9) Literae uncis inclusae in Cod. evanuerunt. 10) Cf. supra lib. I, 15. pag. huius ed. 20. pag. 24. P. 11) *Ammittunt* Cod. 12) *Neque* P. 13) Haec quae v. *cineris* excipiunt, sic exhibet Ed. pr. *dis*, *ueris*, *semissis*, *guinis*, *meris*, *pidis*, *meris*, *linis*, *litis.* *Graeca vero.* Emendavit Fabr. Locus in Cod. sic exhibetur: *faciunt enim genitivo S.* (lege *singulari*) *cineris*, *pidis*, *ueris*, *semitis*, *guinis*, *meris*, *pidis*, *nis*, *litis.* *Graeca vero.* In Edd. v. *singulari* deest et apud P. pro *sanguinis* legitur *sanguis.* 14) *Ut Thetis* Cod. Edd. pr. Fabr. *veluti Thetis* P. 15) *Et* om. P. 16) *Ut Zeuxis* P. 17) *Huic vi* om. P. Paullo ante *vis vero tantum declinatur*, om. v. *singulariter*, Ed. pr. Fabr. Quomodo vero illud *tantum singulariter*, *tantum pluraliter* intelligendum sit, ambigi potest. Sed cf. Probus Instt. Gramm. II, 1, 40. (pag. 1461. P.) *Excepto uno, quod facit res nominativo plurali haec vis, huius vis, hae vires. Lucretius tamen numero plurali hae vis et has vis, ut sit plurali et hae vis, has vis, o vis, casus habens in numero plurali tres.* Idem ibid. II, 1, 54. (p. 1476. P.) *Vis, et ipsa tertiae sunt Declinationis et similem nominativo faciunt genitivum civis, huius civis; haec vis, huius vis, et plurali hae vis, sicut Terentius Varro;* ***nam hae vires numero semper plurali declinantur.*** 18) *Nubilis* P. atque ita semper in proximis; *nobilis* Ed. O. 19) *Ablativum in* ***i*** *habebunt, genitivo plurali* ***i*** *ante* ***um*** *accusativo* ***i*** *ante* ***s****, ut ab hoc et hac nubili, simili, horum et harum* cet. P. *Ablativo in* ***i*** *habebunt, genitivo* ***i*** *ante* ***s*** *ut ab hoc et ab hac nobili, simili, horum et harum* cet. Cod. *Ablativo in* ***i****, genitivo* ***i*** *ante* ***s*** *ut ab hoc et ab hac nobili habebunt. Similiter horum et harum* cet. Ed. pr. cui consentit Fabr. nisi quod hic vv. *ante* ***um****, accusativo* ***i*** *ante* interposuit, quod verum esse videtur. 20) *Nubilium* ***et*** *similium* P. Paullo post *nubilis* ***et*** *similis* P. 21) *Cui nuncia et horrida pulvis.* Cod. — *Cui nunciet horrida pulvis* Ed. pr. Fabr. — *Qui nunc iacet arida pulvis* P. Locus est Prop. II, 10, 35. ubi vulgo editur: *Qui nunc iacet horrida pulvis.* Atque ita etiam Gramm. scribere voluisse videtur. Iacobus (III, 5, 19.) edidit, ut alii prius: *Qui nunc iacet arida pulvis.* Optimus Groning. Cod. *horrida.*

Sarapis, Sarapidis[1] volunt Grammatici genitivo casu dici, non Sarapis, quod omnia nomina Graecae[2] figurae *is* terminata in genitivo syllaba crescere[3] debent, ut Iris, Iridis, Isis, Isidis, Hymnis, Hymnidis, Paris, Paridis. Sed et cum Latine declinari possint, non est necesse consuetudinem ratione deformare[4], praesertim cum adsit auctoritas. Nam et Varro de vita sua non tantum huius *Sarapidis*[5] declinavit, sed et *Isis*, quod paullo est durius; et Virgilius *Irin* dicit, et *Parin*, et *Tigrin*[6].

69. Brevis dies dicitur, non pusillus. Brevis enim in natura, pusillus in corpore[7].

Gliris nomen est, hic glis, non glir, ut quidam volunt. Nam Varro in Admirandis ait: *In silva mea glis nullus*[8]; et Cato in Originibus.

Panis masculino genere dicitur. Nam etsi neutro genere Plautus[9] dixit:

Pane et assa bubula;

tamen vitiose. Panis autem[10] genitivo plurali *um*[11]. Caesar de Analogia secundo *panium* dixit[12], sed Verrius *panum* sine *i*. Ego autem neutrum probo, nec puto panem plurali numero dici posse, quoniam unica[13] res est, et ad pondus redigitur, nec quisquam veterum nisi singulariter dixit. Deminutione[14] autem panis pastillus dici-
[70] || tur, et hodieque in Italia rusticos dicere animadvertimus.

70. Anguis cum sit masculini generis, dixerunt tamen et[15] feminini, ut Tibullus:

Iratae detinet anguis[16];

et Ovidius:

Mediae Marsis finduntur cantibus angues[17];

et Varro Atacinus:

Cuius ut aspexit torta caput angue revinctum[18].

Sanguis masculino genere[19], et facit hunc sanguinem. Sed Cato de habitu ait: *Sanguen demittatur.* Et[20] Lucretius[21]:

Visceribus viscus gigni sanguenque creari.

Ubi etiam nominativus[22] singularis viscerum adnotandus est hoc viscus.

Neptis Grammatici nolunt dici, quod nomina in *os* exeuntia genitivo singulari *is* finiantur, et non possint transire in feminina, ut custos, dis, sacerdos, tis, nepos, nepotis, et advocant Ennium, qui dixerit ita:

Ilia, dia nepos, quas aerumnas tetulisti[23]?

Sed consuetudo nepotem masculino, et neptem feminino genere usurpavit.

71. *Quis* cum *s* litera dici volunt Grammatici, cum in quaerendo[24], ut:

Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Insequitur?

Et:

Quis procul ille autem ramis insignis olivae?

In inferendo[25] autem *qui* sine *s*, ut:

Ille, vides, pura iuvenem qui nititur hasta.

Et:

Troiae qui primus ab oris.

Etenim praepositivum *quis*, subiunctivum *qui*; quod tamen auctores non observaverunt, ut Accius[26], dicens:

Qui nam Tantalidarum internecioni modus sit?

Et Virgilius:

1) *Serapis Serapidis* Edd. O. Atque ita paullo post; Cod. semper *Sar.* 2) *Graecanicae figurae.* P. *graece fig.* Ed. pr. 3) *Crescere syllaba* P. *syllaba in gen. crescere debent* Ed. pr. Fabr. 4) *Reformare* P. 5) *Huius Serapis* P. *huius Serapidis* Ed. pr. *Serapidis*, sine pronomine, Fabr. Cf. Varr. Fragmm. p. 260. ed Bip. 6) *Irim — Parim — Tygrim* Edd. O. Atque ita editur apud Virg. 7) His subiungit P. *rerum animalium, ut ramus in sylva, alvus in corpore*, quae a Cod. et reliquis edd. ignorantur. Interpolata esse, adnotavit Nieb. 8) *In sylva mea est gl. n.* Fabr. P. Cf. Varr. Fragmm. pag. 253. ed. Bip. Ex loco Catonis praeter hoc unum nomen *glis* nihil superest. Cf. Corte Fragmm. Hist. p. 14. 9) Plaut. Curcul. II, 3, 88. Codd. apud Plautum exhibent *panem*, sed Nonius quoque pag. 218. Merc. neutrum attestatur. Locus est: *Atque aliquid prius obtendamus, pernam, sumen, glandium. Haec sunt ventri stabilimenta, pane et assa bubula, Poculum grande, aula magna; ut satis consilia suppetant;* ubi si legas *panem*, ut Codd. habent, legendum quoque est *assam bubulam — aulam magnam*, quae Codd. non ita exhibent. 10) *Enim* P. 11) *Plurali ium* Edd. O. Sed Cod. praestat: *plum* h. e. *plurali um.* 12) Cf. Charis. infra p. 114. 13) *Unita res* P. Recte fortasse. Cf. infra p. 83. P. *nec enim necesse est rei unitae pluralem numerum adhibere.* 14) *Diminutione* Edd. O. 15) *Ut fem.* Cod. At hunc locum Bondamus conferri iussit Gramm. Vet. apud Barthium Adv. p. 1693. 16) *Rate detinet anguis* Cod. *iratae detinet anguis* Ed. pr. Fabr. *iratae detinet anguis iter* P. ex Tibullo El. I, 8, 20. 17) Cf. Ovid. Med. fac. v. 39. ubi *finduntur.* 18) Cf. Fragmm. Poetar. apud Stephanum pag. 366. Cf. etiam Nonius pag. 191. Merc. ubi male editur *Varro Acinnius.* 19) *Dicitur* intérp. P. Fabr. 20) *Sed Cato de habitu, ut declinaretur ait, Sanguen, sanguinis, sanguis, sanguis, sangui. id imitatur Lucretius*, P. pessima interpolatione. Cf. Fragmm. Histor. pag. 29. ed. Corte. Adde Nonium p. 224. Merc. ubi tamen Catonis locus non citatur. 21) Lucret. I, 837. Cf. quae ibi notavit Forbiger, in adnott. ad Lucret. pag. 211. 22) *Ubi etiam nominis singularis viscerum* Ed. pr. Fabr. *ubi etiam genitivus singularis visceris* P. Tum *adnotandum est* Edd. O. 23) *Erumnas* Cod. Cf. Ennii Fragmm. ed. Hessel. pag. 13. 24) *Cum inquirendo* P. Fabr. *cum in quaerendo* Cod. Ed. pr. nisi quod in Ed. pr. scriptum *inquaerendo* una voce. Qui proxime seqq. duo versus ex Virg. petiti sunt Aen. I, 616. et VI, 809. 25) *In referendo* P. Ed. pr. Fabr, Qui proxime seqq. duo versiculi pariter ex Virgilio sunt deprompti Aen. VI, 760. et Aen. I, 1. Ceterum *iuvenem qui* Cod. Ed. pr. Fabr. *iuvenis qui* P. *Iuvenis qui* editur apud Virg. 26) *Actius* Edd. pr. Fabr. P. Cf. Attii Fragmm. ed. Both. in Poet. Scen. Lat. V, pag. 229.

Qui casus agat res[1].

Sed et plurali[2] nominativo variaverunt, *qui* proferentes vel *ques*. Unde et dativus duplex in usu nobis est[3]; quis enim et quibus dicimus, in alio qui, in alio ques[4] declinantes. Nam nominativus pluralis *i* litera terminatus accipit semper *s*, et facit dativum, ut Di, Dis[5], coloni, colonis; ita et qui, quis. Si vero *es*[6] terminetur nominativus, *bus* syllaba terminari debet dativus, ut duces, ducibus, mores, moribus, et ques, quibus. *Ques* autem dixisse veteres testimonio est Cato, qui ait Originum secundo: *Quescunque Romae regnavissent*[7]; et Pacuvius:

[71] *Ques sunt ignoti*[8], *nescio ques* || *ignobiles*.

Quam vocem tametsi novitas abdicavit, declinatio eiusdem tamen manet; quibus[9] crebro dicimus.

72. *Ix* terminata masculina et feminina et communia invenies, quorum genitivus *cis* exit, veluti hic calix, calicis, haec pix, picis, hic et haec et hoc felix, felicis. Excipitur autem hoc solum, nix, quod contra rationem nivis facit, licet[10] veteres ninguis declinaverunt, e quibus est Lucilius[11]. Pix singulariter dicitur, ut ait Varro de similitudine verborum secundo, quamvis Virgilius dixerit:

Idaeasque pices, et pingues unguine ceras[12].

Huiusmodi nominum genitivus singularis *i* literam et corripit[13] et producit, id est, in communibus producit, in ceteris fere[14] corripit.

73. *Os* terminata masculina et feminina et communia invenies, veluti hic flos, haec arbos, hic et haec et hoc custos, et cetera similia, quorum genitivi diverse efferuntur. Unde quaeri solet, quare nepos, nepotis, sacerdos, sacerdotis, custos autem custodis faciat[15]. Omnia *os* syllaba terminata genitivum faciunt per *tis*, ut nepos, nepotis, sacerdos, sacerdotis, dos, dotis, cos, cotis, et cetera similia. Excipiuntur autem haec, quae genitivum faciunt per *ris*, ut ros, roris, os, oris, lepos, leporis, flos, floris, arbos, arboris. Item per *sis*, os[16], quod ossis facit. Item per *dis*, ut custos, dis, quod cum ratione profertur, quoniam ex verbo deducitur, quod est custodio[17], et ideo custodis facit. Quaeritur et de Graecis, quorum genitivi diversi sunt. Itaque si fuerit nominativus Androgeos, genitivus erit Androgeo, ut apud Virgilium[18]:

In foribus letum Androgeo.

Sed apud eundem invenimus.

Androgei galeam[19],

sed non ex eodem nominativo. Nam si fuerit hic Androgeus, Androgei facit genitivo, ut idem Virgilius in II:

Penelei dextra divae armipotentis ad aram
Procubuit[20].

Est et neutrum in *os*, hoc os, haec ora.

74. *Ox* terminata masculina et feminina et communia invenies, ut hic ferox, cis, haec vox, cis, hic et haec et hoc velox, cis. Quorum genitivus, ut praedictum est, per *cis* effertur, ablativus per *i*. In communibus seu neutralibus excipitur hoc solum, nox, quod genitivum per
ctis[21] facit, noctis, || idcirco quia Graece νύξ, νυκτός de- [72]
clinatur.

75. *Ax* terminata nomina invenies. Fornax feminino genere dici debet, quod per deminutione[22] fornacula non fornaculus facit, et quia omnia nomina inanimalia *x* litera terminata genitivum si productum habeant generis sunt feminini, ut lodix, lodicis, radix, cis. Virgilius quoque consentit cum ait[23]:

Vulnificusque chalyps vasta fornace liquescit.

Thorax autem cum sit Graecum, his admisceri non debet. Ceterum feminina omnia monosyllaba sunt, excepto grege et rege, quorum alterum ex diverso genere constat; nam[24] Lucilius in II:

Duceret has greges[25],

feminino genere dixit.

Calx igitur sive qua calcamus, sive qua aedificamus, feminini generis est, ut et Virgilius[26] ait:

Ferrata calce fatigat.

Sed et Lucilius XIIII.[27] masculino genere dixit.

1) Virg. Aen. IX, 723. 2) *Plurali numero* P. 3) *In usu novi sermonis est.* P. 4) *Inalioqui*, *inalioques* sic cohaerenter scripta in Ed. pr. 5) *Di, Dis* om. P. 6) *Si vero s* Edd. O. 7) Cf. Fragmm. Histor. ed. Corte pag. 10. Ceterum cf. Festus p. 221. ed. meae, et Charisius infra pag. 107. P. Praeterea vide, quae notavi ad Pompeii Comm. artis Don. p. 254. 8) *Ques sunt ii ignoti* Fabr. P. Ceterum in Ed. pr. citatur hic versus ex Plauto, male. Cod. locum ita exhibet: *Et Patulus q̄ st̄* (quae sunt) *ignoti* cett. 9) *Nam*, *quibus* P. 10) *Linquet* pro *licet* Cod. 11) Cf. Douza ad Lucilii Reliquias pag. 243. ed. Haverc. Adde Priscian. VI, 18, 94. tom. I. pag. 285. Kr. ubi tamen locus ex Apuleii Hermagora citatur: *Aspera hiems erat*, *omnia ningue canebant.* 12) Virg. Georg. III, 450. 13) ***Et** corripit* Cod. *et* om. Edd. O. 14) *In caeteris fere* Cod. *In caet. vero* Edd. O. 15) *Custos*, *dis facit* Edd. O. *custos autem custodis faciat* Cod. 16) *Per sis ut os* P. Fabr. *per is os* Cod. Ed. pr. 17) *Custodior* Ed. pr. 18) Virg. Aen. VI, 20. ubi editur *Androgei*, atque ita citatur Virgilii locus apud Probum Institt. Gramm. II, 1, 39. p. 119. ed. meae. 19) Virg. Aen. II, 392. 20) Virg. Aen. II, 425. ubi editur *Procumbit.* 21) *Per tis* Ed. pr. Fabr. P. 22) *Diminutionem* Edd. O. 23) *Quum dicit* P. Fabr. Ed. pr. Locus est Virg. Aen. VIII, 446. 24) *Quanquam* P. 25) Cf. Lucilii Rell. ed. Douza p. 272. Haverc. Cod. exhibet: *Ducere has g.* 25) Virg. Aen. XI, 714. 27) In Cod. et Ed. pr. hic numerus sic scriptus est: **XlIII.** hoc est *quarto decimo.* Lineolam longius productam pro litera **L** habuerunt Fabr. P. unde numerum fecerunt 43. sic siglis arabicis scriptum, de quo recte dubitat Douza ad Lucilii Rell. pag. 186. et p. 375. falsus tamen eo, quod librum XXIII. indicari dicit.

XVIII. *Deficientia*[1].

1. Multa sane inveniuntur, quae varia ratione deficiant[2], quae suo quoque titulo praedicta sunt. Alia enim singularitate carent, ut exta, arma, castra, moenia, ilia, scalae, scopae, cancelli, furfures, nuptiae, freni, quamvis Virgilius dixerit:

Ni frenum accipere[3].

Alia pluralitate, ut garum, oleum, vinum, ferrum, panis, frumentum, et cetera, quae ad pondus, numerum, mensuramque rediguntur. Nam quod auctores dixerint frumenta, hordea[4], mella, non nos moveat. Abusi enim sunt licentia vetustatis, et tamen alios casus eorum non protulerunt. Sane Virgilius dicit:

Vere fabis satio[5].

Sed nec ipsum admittitur, quia nec ferrum, nec aurum, nec oleum, quamvis diversi generis, pluraliter quisquam ausus est pronunciare. Alia sunt, quae quamvis plurali numero per omnes casus declinentur, nominativum tamen singularem vocativumque non habeant[6], ut dapes, preces, proceres, pecudes, fruges, fauces; vices, ceteri, plerique, verbera. Alia autem singulariter quidem per omnes casus declinantur, sed pluraliter nominativo tantum, et accusativo, et vocativo, ut maria, rura, aera, iura, quamvis Cato Originum septimo[7] genitivo casu dixerit: *Iurum legumque cultores*; et Lucretius secundo:

Pulsabant aeribus aera[8].

[73] || Alia nominativum et ablativum habent, ut tabes, pluris, sireps[9], facit ab hac tabe, plure, sirempse[10]. Cinna autem in Zmyrna[11] *huius tabis* dixit nullo auctore[12]. Alia unius tantum casus sunt, ut haut secus, adfatim[13], adincitas, inficias[14], suppetias, pedum, sponte, dicis ergo nequam[15], nihili, frugi.

2. Derivationis vero tanta est inaequalitas, ut comprehendi non possit. Nam cum sit Agrippa[16], mulierem Agrippinam dicimus, thermas vero Agrippinianas. Item cum sit Nero ut leo, pelles leoninas, thermas Neronianas; Titinas[17] ut pelles lupinas non dicimus, sed Titianas, de qua quaestione a Velio Longo libellus scriptus est[18].

Item deminutionis[19] inaequalitas dura est; ut iuvenis, iuvenculus, canis, catulus, pulvis, pulvisculus, vinum, vinulum, talus, taxillus, panis, pastillus, homo, homunculus[20], homuncio, piscis, pisciculus et pisculus.

Item in coniungendo propria[21] quibusdam potestas, quae ratione excluditur, ut cum dicimus quinquaginta milia nummum, nec statim centiens[22] nummum dicere possumus, et centiens[23] sestertium, nec tamen quinquaginta sestertium, sed quinquaginta sestertia dicimus[24].

3. Praetextum quidam dici volunt, quia intelligitur vestimentum, sed consuetudo vicit, quae praetextam dicit, referens scilicet ad togam. Nam quaecunque derivantur, vel[25] mediae sunt potestatis, quovis genere dici possunt; sumunt enim genus ab his, quibus coniuncta sunt, utputa Lucanicum intelligitur pulmentum vel[26] intestinum. Et hic Lucanicus subauditur botulus, vel apparatus: et haec Lucanica feminino genere intelligitur hira, hoc est intestinum, aut aliud quod unusquisque intelligere voluerit. Sumptum est enim nomen ab inventoribus Lucanis[27]. Similiter et opus pistorium, quod adipe conficitur, omni

1) Titulus hic in Cod. Ed. pr. Fabr. abest. 2) *Deficiant* Cod. 3) Virg. Aen. XII, 568. *Fraenum*, ut supra *fraeni* Edd. O. Quam dedimus scripturam, codex praestat, qui bis *frenum* in loco Virg. exhibet. 4) *Ordea* Edd. O. Verior scriptura e Cod. est. 5) Virg. Georg. I, 215. *Fauis* Cod. 6) *Habeant* Cod. *habent* Edd. O. Paullo post pro *preces* Ed. pr. *preles*. 7) Cf. Fragmm. Histor. ed. Corte p. 13. 8) Lucret. II, 637. ubi *pulsarent* legitur. 9) *Siremps* Fabr. P. 10) *Siremse* Cod. Ed. pr. 11) *In Smyrna* Edd. pr. Fabr. P. De orthographia huius nominis vide quae disputavit Weichertus, vir clarissimus, in Poetar. Latinor. Vitt. et Rell. pag. 169. seqq. Eius sententiam confirmat Cod. qui *Zmyrna* h. l. exhibet. De genitivo *tabis* cf. idem ibid. pag. 190. qui citat Celsum III, 22. *Cum haec genera tabis sint.* 12) His subiungunt Fabr. et P. *Sirempse legitur in libris Catonis*, ex interpolatione Fabr. 13) *Alia unius casus tantum sunt, ut Secus, Haud secus ac iussi faciunt, adfatim* P. *Alia u. t. c. s. ut haud secus ac iussi faciunt, adfatim* Ed. pr. Fabr. 14) *Institias* Cod. 15) *Dicis causa, nequam* P. *dicis ergo n.* Cod. quae in Ed. pr. et Fabr. sic scribuntur: *dicis*, *ergò*, *nequam*, ut tres formulae diversae indicentur. Sed rectius *dicis ergo*, ut supra *haut secus*, una formula scribitur, ut *ergo* sit praepositio. 16) *Nam ab Agrippa* P. 17) Haec Cod. ita exhibet: *thermas Neronianas Titianas* (sed hoc v. expunctum) *ut pelles lupinas* cett. *Thermas Neronianas Titinas ut pelles lupinas* Ed. pr. *Thermas Neronianas*, *Titinas thermas ut pelles lupinas* Fabr. *Therm. Neron. appellamus. Titus ut lupus, Thermas Titinas ut pelles lupinas* cet. P. Scripsi *Titinas*, cetera ut Cod., sed locus nondum sanus. Fortasse locus sic scribendus: *Item cum sit Nero, ut leo, pelles leoninas, thermas Neronianas; sic Titinas, ut pelles lupinas, non dicimus, sed Titianas*: ut nihil nisi voc. *sic* in Cod. excidisse videatur. 18) In his, quae hodie Velii Longi exstant, nihil simile legitur. Ergo sine dubio fuit libellus singularis *de derivatione nominum adiectivorum*, quem scripserat Velius Longus. Quae apud alios Velii Longi verba referuntur, plerumque sunt orthographica. Cf. Cassiodor. 2292. P. Olim infra apud Charisium pag. 187. P. Velii Longi commentarius ad Lucretium citabatur, qui tamen locus interpolatus est. Apud eundem Charis. pag. 153. P. citatur Velii Longi commentarius in secundum Aeneidos librum. 19) *Diminutionis* Fabr. P. *Item dicimus deminutionis* Ed. pr. 20) *Homo* $\overset{\text{ncu}}{\textit{homullus}}$ (sic) Cod. Tum *homuntio* Ed. pr. Fabr. 21) *Propria est* P. 22) *Centiens* Cod. *centies* Edd. O. 23) *Sed centies* Fabr. P. *Et centies* Ed. pr. 24) *Nec tamen l sestertium sed l sestertia d.* Ed. pr. 25) *Et* Edd. O. *ū* Cod., hoc est, *vel*, quod dedimus. 26) *Et* Edd. O. Similiter et h. l. compendium in Cod. quod *vel* significat. 27) Cod. *Lucanicis*. Notavit ad hunc locum Fabr. in mar-

genere dici potest, et hic adipatus, quo intelligitur panis aut aliud aliquid, et haec adipata, hoc est pars, et hoc [74] adipatum, opus scilicet. Nam et || Lucilius quinto *adipatam* dicit feminino genere, sed ubi iungit pultem[1].

4. Forfices et forcipes quidam distinguunt[2], ut forfices sint sarcinatorum a faciendo, quod[3] ferrum calidum capiant forcipes, tonsorum quae pilum secent; sed inepta haec esse Lucilius docet, qui etiam medicorum forcipes dicit libro XIX[4]:

Scalprorum forcipiumque
Milia viginti.

Item paulo post:

Et uncis forcipibus dentes evelleret[5].

Sed et Virgilius[6] in VIII:

Versatque tenaci forcipe ferrum.

Ad equas an ad aquas vocare[7], dici debeat, quaesitum est. Qui aquas[8] dicunt, enarrant quod ex luco Camenarum[9] aqua religiosa adferri soleret[10], purificandi causa. Sed melius ad equas, quod olim greges equorum in circum inducebantur, ibique[11] per populum cursu aequabantur.

5. Vineas[12] uvarum; et machinarum distinguendas quidam existimant[13], ut aliud per ĕ, aliud per ē[14] proferatur. Sed cum auctores id non observaverint, supervacaneum est nos observare, praesertim cum in aliis non distinguamus[15]. Nam tam scorpium animal appellamus, quam militare tormentum. Item musclum[16] et arietem.

6. Barbam singulariter in uno homine recte, pluraliter in pluribus dicas. Nam et Virgilius[17] de pluribus ait:

Stiriaque impexis induruit horrida barbis.

Errant[18] enim, qui in hominibus barbam, in hircis barbas dici putaverunt. Nam hic de hominibus Virgilius loquitur, quamvis et hircorum dixerit barbas, sed, ut dixi, multorum.

Imberbi autem dicuntur non imberbes; sic enim et Varro de actionibus scenicis V: *Imberbi iuvenes.* Sed et Cicero *imberbum* produxit[19], non imberbem. Et Kalendis Ianuariis in lege agraria[20] *inberba iuventute.* Titus Livius autem XVIII[21]: *Inberbes* vulgariter.

7. Haec ficus[22], et hae fici, et has ficos facit. Genitivus enim singularis huius fici, non huius ficus est, et Lucilius:

Fici, inquit, *comeduntur et uvae.*

Et:

Adsiduas ficos[23].

gine Ed. pr.: *Sic hodie Picentes et Umbri optimos botulos Lucanicas vocant*, quae adnotatio etiam in editionem transiit Fabr. 1) *Sed illi subiungit pultem* P. *Sed ubi iungit pultem* Ed. pr. *Sed illi iungit pultem* Fabr. *sed ubi iungit pluten* Cod. Cf. Lucilii Reliquias pag. 305. ed. Hav. et quae ibi notavit Douza. 2) *Distinguunt* dedi cum P. *discindunt* Ed. pr. Fabr. *discidunt* Cod. 3) *Ut forfices sint sarcinatorum a sarciendo et forcipes fabrorum a ferendo, quod* P. *Ut forfices sint sarcinatorum a sarciendo. quae* Ed. pr. Fabr. Reliqua in Ed. pr. et Fabr. sic: *quae ferrum calidum capiant forcipes; tonsorum quae pilum secent, forpices.* Fortasse sic voluit Gramm.: *ut forfices sint sarcinatorum a faciendo; forcipes, quod ferrum calidum capiant; forpices tonsorum, quae pilum secent; sed* cett. Quae si vera sunt, paullo ante legendum erit: *Forfices et forcipes et forpices* cet. Ceterum cf. quae de eadem re docuit Cassiodor. p. 2292: *Forfices* secundum etymologiam debemus dicere et scribere, ut si a filo dicamus, *f* debeamus ponere, ut *forfices*, quae sunt sartorum: et si a pilo per *p*, ut *forpices*, quae sunt tonsorum: si a capiendo, per *c* ut *forcipes*, eo quod formum capiant, quae sunt fabrorum. Formum enim dixerunt antiqui calidum. 4) *Dixit libro* 19. P. *dicit libro* 19. Fabr. In seqq. Codex exhibet *salptorum forcipiumque.* Sed Ed. pr. Fabr. P. *salprorum forcipumque.* E Cod. servavi *forcipiumque.* Tum *milia* pariter est e Cod. Cf. Lucilii Rell. pag. 368. Haverc. 5) *Euntis forc. dentes uclleret* Cod. *Quiuis forcipibus dentes uellere* Ed. pr. Fabr. Pro his Douza ad Lucil. Rell. p. 369. Haverc. fide vetusti codicis correxisse se ait: *Et uncis forcipibus dentes evelleret*, quod dedit P. nos servavimus. 6) *Sed Virg. in* 8. P. Fabr. *Sed Virg. in VIII.* Ed. pr. Cf. Virg. Aen. VIII, 453. *versantque tenaci forcipe massam* et Georg. IV, 175. ubi *ferrum* legitur. Ceterum Cod. *Versatque*, Edd. O. *versantque* quod est apud Virg. 7) *Vocari* Edd. O. Paullo ante *Ad aequas* pro *ad equas* Ed. pr. Fabr. 8) *Qui ad aquas* P. 9) *Camoenarum* Edd. O. 10) *Afferri soleat* P. *afferri solebat* Ed. pr. Fabr. 11) *Ibique* Cod. Fabr. *ubique* Ed. pr. P. Paullo ante *ad aequas* pro *ad equas* Ed. pr. Fabr. 12) *Vinea* Cod. Ed. pr. Fabr. Tum *distinguenda* Ed. pr. Fabr. 13) *Existimabant* P. 14) *Aliud per e breve aliud per e longum* Edd. O. 15) *Non ambiguamus* Ed. pr. *ambigamus* Fabr. P. 16) *Musclum* Cod. Ed. pr. *musculum* Fabr. P. 17) Virg. Georg. III, 366. 18) *Errant.* Ut Servius ad II. Aen. (277.) **Fabr.** in not. MSS. Locus Servii est: *Singulari numero hominum, plurali vero quadrupedum dicimus. Unde dubitatur, de quibus dixerit: Stiriaque impexis induruit horrida barbis.* 19) *Protulit* Edd. O. De Varronis loco cf. Varron. Fragmm. p. 251. ed. Bip. De Ciceronis loco cf. Orell. ad Cic. pro Dom. 14. Ad omnem hunc locum conferri iussit Bondamus Gramm. Vet. apud Barth. Adv. p. 1693. 20) *Ex Kalendis Ianuariis de lege agraria* Edd. O. Citatur haec oratio Ciceronis a Gellio N. A. XIII, 24. his verbis: *Sed quaero an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione, quam dixit de lege agraria kalendis Ianuariis contra Rullum* cett. Non igitur dubium videri potest, quin recte legatur in Cod. Charisii *Et kalendis Ian.* Idem Cod. *Ianuaris.* Tum fortasse recte Edd. *de lege agraria*, nisi forte legendum: *in oratione de lege agraria.* 21) *Titus historiarum* 18. Fabr. P. *Titus historiarum XVIII.* Ed. pr. *Titus Livius autem XVIII.* Cod. — Tum *imberbi* P. apud quem etiam v. *vulgariter* cursivis formis expressum, tamquam Livii esset. 22) *Haec ficus* Cod. Ed. pr. *hae f.* Edd. Fabr. P. 23) *Comeduntur et quae et assiduas ficos. Sed Varro* Ed. pr. *Comeduntur et uvae et assiduas ficos. Sed Cicero* Fabr. *Comeduntur et uvae et assiduas ficos. Sed Varro* P. Cf. Douza ad Lucil. Rell. pag. 236. seqq. ubi legendum suadet: *Asse duas ficos*, haec notans: *Videtur Lucilius caritatem ficuum voluisse innuere; atque eodem pertinuisse credo fragmentum aliud* (apud Douzam proxime

[75] Sed Varro *de ficu se suspendit*[1] dicendo, dedit mul||tis licentiam, ut haec et has ficus[2] dicerent, quod usurpare maluimus propter cacemphaton[3], de qua re Martialis[4] elegantissime loquitur. Ait enim:

> *Cum dixi ficus, rides quasi barbara verba,*
> *Et dici ficos Laetiliane putas*[5]:
> *Dicemus*[6] *ficus, quas scimus in arbore nasci;*
> *Dicamus*[7] *ficos Laetiliane tuos.*

Quae[8] ante maturitatem hi grossi[9] dicuntur. Feminino genere et Horatius:

> *Verbem et ficos laudabat.*

Et:

> *cum duplice ficu*[10].

Inimicitiae et insidiae pluraliter dici debent, sed Salustius *de insidia prima*[11] inquit, et Accius *inimicitiam* dicit.

Alicam sine adspiratione dictam Verrius tradit, et sic multi dixerunt; nisi quod Lucilius decimoquinto[12]:

> *Nemo est halicarius posterior te,*

cum adspiratione dixit.

Polenta dici debet per *o*, cuius rei Verrius Flaccus rationem hanc reddit, quod[13] usui omnium poliatur.

9. Nemo in homine proprium est, quia significat ne homo. Antiqui et pro nullo posuerunt[14], ideoque nemo dicentes, quasi minus significarent[15], et homo addebant, ut Terentius[16]:

> *Num quis hic me sequitur? nemo homo est.*

Et Lucilius XXIX. *nemo est.* Ideo dixit:

> *Quis tu homo es? nemo sum homo*[17].

Aro . . tem deis[18], ut Virgilius VIII[19]:

> *Turne quod optanti Divom promittere nemo*
> *Auderet.*

10. Hos pugillares et masculino genere, et semper pluraliter dicas, sicut Asinius in Valerium[20] lib. I.; quia pugillus est qui plures tabellas continet in seriem sutas[21]. Attamen haec pugillaria saepius neutraliter dicit idem

praecedens): *Plure foras vendunt.* Non addicit Cod. qui *adsiduas* exhibet, quod recepimus. 1) *De ficub. suspendit* P. Infra p. 103. P. exemplum hoc ex Ciceronis lib. II. de Oratore citatur, ubi nulla est lectionis varietas. Apud Cic. de Or. II, c. 69. legitur: *uxorem suam suspendisse se de ficu.* 2) *Ut hos et has ficus* Ed. pr. Fabr. *ut et has ficus* P. 3) *Cacephaton* Edd. O. *cacenfaton* Cod. 4) Martial. I, 66, 1. *Laetiliane* bis ■ Cod. et Ed. pr. dedimus, licet non dubii, veram lectionem exhibere Edd. quae praestant *Caeciliane* ex Martiale. 5) *Iubes* P. *putas* Edd. pr. Fabr. Cod. ut infra pag. 103. P. 6) *Dicimus* Cod. 7) *Dicamus* Cod. Ed. pr. *dicemus* Fabr. P. 8) *Ficus ante* P. *Quae ante* Cod. Ed. pr. Fabr. 9) In Cod. est *h̄ grossi*, quod Nieb. legit *hac grossi*; recte quidem; sed compendium illud etiam *hi* significare potest. 10) *Foeminino genere et Horatius* (sequitur hiatus) *urbem et ficos laudabat et cum duplice fico.* Ed. pr. *Foeminino genere et Horatius, Dum ficus prima, calorque. Et, Tum nux ornabat mensas cum duplice ficu.* Fabr. *feminino genere et Horatius, Veruecem et ficos laudabat. Dum ficus prima, calorque. Et, Tum nux ornabat mensas cum duplice ficu.* P. Dedimus Cod. lectionem sine dubio corruptam. Fortasse intellexit Gramm. haec duo loca Horatii: Epod. XVI, 46. *Suamque pulla ficus ornat arborem*, et Satir. II, 2, 122. *Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.* 11) *De insidiis prima* Cod. Ed. pr. In Codice ultima vox *prima* sic scripta est, ut dubitaret Nieb. *de insidia prima* Fabr. P. Fragmentum Sal. apud huius fragmm. collectores non invenio. De Attii fragm. cf. Bothe Poet. Scen. Lat. V, 252. De re citavit Fabr. A. Gellium XIX, cap. 8. 12) Cf. Douza ad Lucil. Rell. pag. 359. ed. Hav. *halicaribus* Cod. Vv. *nisi quod* in Cod. non satis legi possunt. 13) *Rationem usus omnium poliatur* Ed. pr. sine nota lacunae. *Rationem reddit quod usu omnium p.* Fabr. *hanc* in Cod. manifeste scriptum; at vv. *rationem reddit* in loco sunt evanido, ut quid ibi fuerit, legi non possit. 14) *Antiqui et prorunt et homo ideoque* Ed. pr. *Antiqui apponunt et homo ideoque* Fabr. In iis, quae dedimus, consentiunt Cod. et P. 15) *Quasi minus* (sequitur hiatus) *addebant* Ed. pr. *quasi minus dicerent, homo addebant* Fabr. Verbi *significarent* ultima syllaba in Cod. non recte legi potest. 16) Terentii locum non reperi. *Nemo hominum* Ed. pr. 17) Lucilii locum ceteris adiunxit Douza in Lucil. Rell. pag. 421. Ceterum in his quaedam disturbata esse iudico; etiam Niebuhrius ad marg. signum dubitationis posuit, nihil tamen e Cod. varietatis enotavit. Primum Terentii nomen mihi suspectum est. Reliqua hoc ordine legenda videntur: *Num quis hic me sequitur? Nemo homo est; i. e. nemo est. Ideo dixit Lucilius XIX: Quis tu homo es? Nemo sum homo.* 18) *Aro . . tem deis* Sic corruptus locus in Cod. Lacunam, quae est in Ed. pr. inter vv. *nemo sum homo* et *ut Virg.* Fabricius sic explevit: *Ac non solum de homine dicitur, sed de diis*, quae recepit P. Citat Fabr. in margine Ed. pr. Priscianum in VI, (3, 16. p. 228. tom. I. Kr.) ubi haec: *Nec solum de hominibus dicitur. Virgilius in nono: Turne quod optanti* cett. et Servium ad IX. Aeneid. initio (ad IX, 6.), ubi sic: *Nemo pro nullus posuit et est ἀκυρολογία; nam divum nemo non possumus dicere, cum proprie* ***nemo*** *sit nec* ***homo.*** 19) *Virg. octavo* Ed. pr. Fabr. *Virgilius* 9. P. Est Aen. IX, 6. Post v. *auderet* in Ed. pr. sequitur: *pro* (hiatus) *duimus*, quorum nihil comparet in Cod. et Edd. cet. *Divom* Cod. *divum* Edd. 20) *Sicut Asinius inue* (hiatus) *quia* Ed. pr. Fabr. *Sicut Asinius in Valerium lib. I. Quia* P. Dubitationis signum margini adiecit Nieb. *Sicut Asinius in Labienum lib. I.* legendum censet vir doctus apud Bondam. in Varr. lectt. p. 273. Cf. quae supra adnotavimus ad p. 61. P. Vv. quae sequuntur: *Quia pugillus est* cett. in P. sic scripta sunt, tamquam Asinii verba editor existimasset. Male; sunt verba Grammatici, de plurali numero rationem reddentis. 21) *Sitas* Edd. O. *satas* Cod. coniecit Nieb. *sutas*, quod recepi.

Catullus in Hendecasyllabis [1]. Item Laberius [2] singulariter *hoc pugillar* dicit.

Manibias per duo *i* dicendum, quia sunt a manibus, ut putat Verrius [3], dictae. Sed et manubiae per *u* dici possunt, a manus virtute contractae.

11. Vultur dixit Virgilius in VI; sed et *Vulturius* Lucilius in I [4], ut pavos [5] et pavo. Ennius:

Memini [6] *me fieri pavum*;

ut Persius ait:

Me postquam destertuit esse [7],
Maeonides quinto [8] *pavone ex Pythagoreo.*

[76] Acceptor ‖ quoque et accipiter. Virgilius [9] enim accipiter dicit. Lucilius autem:

Exta acceptoris et unguis [10].

Erumnam Ennius ait per *e* solum scribi posse, quod mentem eruat, et per *ae* quod merorem nutriat [11].

Ostia exitus fluminum in mare, neutro genere semper pluraliter dicuntur. Sed si urbem significare velis [12], singularem potius numerum observabis, quamvis Salustius frequenter etiam plurali numero urbem significet [13].

12. Frena neutraliter [14] frequenter, Virgilius frenos quoque [15], ut in Georg. III:

In stabulo frenos audire sonantis [16].

Sed et singulariter dixit in XII [17]:

Ni frenum accipere et dicto parere fatentur;

quod tamen consuetudo repudiavit.

Balneum veteres dixerunt sive balineum, nihil enim differt publicum a privatis [18]; in publicis autem feminini generis, et quidem numero semper plurali frequenter balneas et balineas, nec immerito. Nam parsimoniae causa uno igni duplex balineum calfaciebant [19], pariete interiecto, ut pudor viris mulieribusque constaret.

13. Olivam grammatici arborem significare volunt [20], oleam fructum, sed veteres hoc non observaverunt [21]. E contrario [22] enim Virgilius fructum olivam:

Nec pingues unam in faciem nascuntur olivae [23].

Idem:

Sed truncis oleae melius propagine vites
Respondent.

Et iterum:

Prolem tarde crescentis olivae.

Olympia feminino genere locus ipse dicitur, certamina

1) *Attamen haec pugillaria saepius neutraliter idem Catullus in hendecasyllabis dicit, Et negat mihi nostra redditurum Pugillaria si pati potestis* P. *At Catullus pugillaria saepius neutrum dicit: Et negat mihi nostra redditurum Pugillaria si pati potestis* Fabr. ... *ac* ... *pugillaria saepius neutrum dicit idem Catullus in Hendecasyllabis* (abest exemplum sine nota hiatus) Ed. pr. *Attamen haec pugillaria saepius neutraliter dicit idem Catulus in indecasyllabis* Cod. nesciens exemplum, quod a Fabricio ex Catullo (43, 5.) intrusum est. Bondamus legendum pro *idem Catullus* suadet *ut etiam Catullus.* Idem Bondamus citat Gramm. vet. apud Barth. Adv. p. 1694. 2) *Item Laberius in Piscatore singulariter* P. ad quae notavit Nieb. nomen *Laberii* evanidum esse in Cod. et titulum scriptum non fuisse, deficiente spacio. Post vv. *pati potestis* sic pergit Fabr.: *Idem Catull. in Hendecasyllabis item singulariter hoc pugillar dixit.* Sed Ed. pr. *item* (sequitur hiatus) *singulariter hoc pugillar dicit.* Unde P. sumserit hunc titulum *in Piscatore*, equidem ignoro. 3) Cf. Fragmm. Verrii in ed. Festi pag. 298. V. *dictae*, quod proxime legitur, in Cod. evanuit, in Ed. pr. abest sine hiatus significatione. Tum *dici possunt* (sequitur hiatus) *a virtute contractae* Ed. pr. *dici possunt quia a virtute contr.* Fabr. 4) Virg. Aen. VI, 597. *rostroque immanis voltur obunco.* Lucilii Rell. p. 267. ed. Haverc. Ad Virg. locum Fabr. conferri iubet Servium. 5) *Pauus et pauo* Fabr. P. *pavos et Enn.* Ed. pr. 6) *Meminit* Cod. Ed. pr. 7) *Ut Persius ait. Pavus quum destitit esse* P. *at* (hiatus) *ait, Me postquam destertuit esse* Ed. pr. *at Persius ait, Postquam destertuit esse* Fabr. Nos dedimus Cod. lectionem: *Ut Persius* (duae ult. syllabae in Cod. evanuerunt) *ait: me postquam destertuit esse.* Ceterum locus Persii est VI, 10. *Cor iubet hoc Enni postquam destertuit esse Maeonides, Quintus pavone ex Pythagoreo.* 8) *Quinto* Cod. Ed. pr. *quintus* Fabr. P. *pavone exul Pyth.* Ed. pr. 9) Virg. Aen. XI, 721. 10) Cf. Douza ad Lucil. Rell. pag. 236. ed. Haverc. *Lucius autem exta* Cod. De reliquis Lucilii verbis notat Nieb.: *fuisse puto, sed sunt evanida.* — *Lucius autem exti* Ed. pr. *Lucilius autem acceptor* Fabr. Douza l. c. haec habet: Hoc fragmentum, ut alia multa in hoc auctore (Lucilio), debemus longe optimo veteri libro Charisii: nam in vulgatis (una Fabr. edit.) tantummodo vox *acceptor* legitur, quam etiam agnoscit auctor Glossarii: Acceptor ἱέραξ, δοχεύς. Et glossae Isidori: Pipiunculus, accipiter, acceptor. Bondamus cf. Gramm. vet. apud Barth. Adv. 1693. 11) *Vel per oe, quod moerorem nutriat* Fabr. P. *et per ae quod merorem nutriat* Ed. pr. Cod. De *Ennio* Gramm. cf. Hessel. ad Ennii Fragmm. pag. 13. 12) In vv. *sed si urbem significare velis* syllabae haec: *sed si ur* et *care velis* Cod. evanidum locum habet. — *sed quum urbem significat* (sequitur hiatus) *sing.* Ed. pr. *sed quum urbem significat ad ostium Tyberis, sing.* Fabr. 13) *Observabis,* ***uti*** *Salustius,* ***quamvis etiam*** *frequenter plurali numero urbem sign.* P. *observa, quamvis Salustius frequenter etiam plurali numero urb. sign.* Ed. pr. Fabr. 14) *Fraena dicimus neutraliter* P. 15) *Quanquam* Ed. pr. Fabr. 16) *Georgicorum tertio* (sequitur hiatus) *lossenos audire sonantes* Ed. pr. *Georg. 3. stabulo fraenos audire sonantes* Fabr. *Georg 3. Et in stabulo fraenos audire sonantes* P. In Cod. *Et* abest; tum syllabae: *in stabulo frae* evanuerunt, ut recte legi non possint, et pro *sonantes* legitur *sonantis.* Cf. Virg. Georg. III, 184. ubi *in* abest. 17) *Sed et in 12. singulariter dixit* P. *sed et* (sequitur hiatus) *XII. in fr.* Ed. pr. *sed et idem in 12. Ni fr.* Fabr. Locus Virg. est Aen. XII, 568. ubi editur: *et victi parere fatentur.* 18) *Differt publicum a privatis* Fabr. P. cum quibus consentit Ed. pr. ubi tamen v. *publicum* deest, pro qua lacuna adest. Nieb. notavit, haec multo plura esse, quam in Cod. fuerint, intelligens haec ipsa vv. *differt publicum a privatis.* 19) *Calefaciebant* Edd. O. 20) *Significare arborem volunt* Edd. O. 21) *Observarunt* Fabr. P. 22) *Contrario*, om. praep., P. 23) Vv. *Idem: Sed truncis oleae* desunt in Cod. et Ed. pr. *Idem, Sed truncis oleae prop.* Fabr. P. in quibus deest v. *melius*, quae est in Cod. et Ed. pr. Cf. Virg. Georg. II, 85. et 63. et 3.

vero neutraliter. Nam Varro[1] ait: *Olympia in ludos in vitam.* Item de poematis:

Olympiam non accessit[2].

Sed idem de gente populi Romani III: *Ludos Olympia fecerat*[3].

14. Rediviva dicimus[4], quae post interitum redeunt, recidiva, quae ex suo usu restituuntur[5], unde Virgilius:

Recidiva manu posuissem Pergama victis[6].

Necessitas imperii est, necessitudo sanguinis coniunctio. Salustius tamen *necessitudinem* saepe pro necessitate ponit. Nec unquam pro necessitudine[7] necessitatem aut ipse, aut quisquam veterum.

[77] || Vici dicuntur humiles domus, nam qua incedimus non vici, sed viae sunt vicorum. Unde vicinia dicitur loci demonstratio, vicinitas vero vicinorum conductio.

15. Observans participium est, cum habet accusativum casum, ut fugitans, observans illum, fugitans illum, nec unquam comparatur. Nam si genitivus sequatur, erit nomen, ut observans magistri, fugitans litium[8], iactans sui, et tunc[9] recipit comparationem, ut:

Iactantior Ancus[10].

Longitudo mensurae est, longinquitas regionis aut temporis.

16. Lora correpta prima syllaba et feminino genere dicenda est, producta autem neutraliter e corio vincula, ut et Lucilius in IX:

Ipsa si se corio omnia lōra[11].

Arabs et Arabus varie dicimus, et varie declinamus. Nam ab eo quod est Araps[12], huius Arabis et huic Arabi facit; pluraliter[13] hi Arabes, Arabum, Arabibus. Arabus vero[14] huius Arabi facit et huic Arabo; pluraliter hi Arabi, Araborum, Arabis. Unde et Virgilius[15]:

Hircanisve Arabisve parant.

17. Amphoram, si declines, amphorarum facit; at ex hoc iunctim X milia[16] amphorum dicimus. Item: modium, sestertium[17] nummum.

Cliens communis est[18]; invenimus tamen et clientam apud Afranium in Pompa:

Interim tua clienta[19].

Et apud Horatium:

Nec Laconicas mihi
Trahunt honestae purpuras clientae[20].

Similiter et hospes[21] cum sit communis generis, hospita quoque dicitur, ut Virgilius:

Bellum o terra hospita portas[22].

Et antistes habet antistita, ut Varro divinarum quarto, et Cicero in Verrem quarto[23]. Et Pollio: *Veneris antistita cupras*[24]. Et Cornelius Severus:

Stabat apud sacras antistita numinis aras[25].

18. Intiba[26] neutro genere Virgilius dixit:

Et amaris intiba fibris[27],

et sic multi eruditorum; sed et masculino genere frequenter a veteribus dictum est. Nam Lucilius in quinto[28], deridens rusticam cenam enumeratis multis herbis:

Intibus praeterea pedibus || perserpsit equinis. [78]

Et Aemilius Macer[29]:

Quale seges intubus herbas.

Large et largiter, Iulius Modestus utrumque recte dici ait, sed large esse qualitatis, largiter quantitatis. Unde

1) *Olympia in ludos in vitam.* Sic Cod. et Ed. pr. *Ol. in ludos invitem* Fabr. P. cf. Varr. Fragmm. p. 340. ed. Bip. 2) Cf. Varr. Fragmm. p. 192. ed. Bip. 3) Cf. Varr. Fragmm. p. 235. ed. Bip. ubi emendatum legitur: *Ludos Olympiae fecerat.* Sed Cod. habet, quod dedimus; ***in** ludos Olympia fecerat* Fabr. Ed. pr. 4) *Dicemus* P. 5) *Ex suo casu restituunt* Ed. pr. *ex suo casu restituuntur* Fabr. P. Verum fortasse. *Usu* Cod. Servius ad Virg. locum *recidiva* explicat: *post casum restituta.* 6) Virg. Aen. IV, 344. 7) *Nec unquam necessitudinem aut ipse* Ed. pr. *nec unquam necessitatem aut ipse* Fabr. *nec unquam necessitatem pro necessitudine aut ipse.* P. Ordinem exhibui, qui est in Cod. 8) Dixit hoc Terent. Phorm. IV, 3, 18. *Herus liberalis est et fugitans litium.* 9) *Tunc* Cod. *tum* P. om. Ed. pr. Fabr. 10) Virg. Aen. VI, 816. 11) *Lōra* sic signo pros. adscripto Cod. De Lucilii loco cf. Douza ad Lucil. Rell. p. 336. qui Oedipo coniectore opus esse iudicat. Cf. Non. p. 551. Merc. ubi de *lora* potionis genere, quod nostri vinitores *Lauer* dicunt. In Lucilii fragmento fortasse legendum: *ipsa secet corio omnia lora.* In v. *lora*, potione, male primam produxit Scaliger hoc versu: *Cum mihi Malvaticum posco dat fugere loram.* 12) *Araps* e Cod. scripsimus. 13) ***Et** pluraliter* Fabr. P. Ed. pr. 14) *Arabus vero.* Cod. *vero* om. Edd. O. 15) *Unde Virg.*, om. *et*, Edd. O. Locus Virg. est Aen. VII, 605. Post v. *parant* add. Fabr. P. *indicere bellum*, quae in Cod. et Ed. pr. non leguntur, neque sunt apud Virg. *Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum, Hyrcanisve Arabisve parant, seu tendere ad Indos.* 16) *At ex hoc iunctim X. milia.* Sic Cod. *at ex hac iunctim X. millia* Ed. pr. *at ex hac coniunctim 10. millia* Fabr. P. 17) *Sextertium* Edd. pr. Fabr. P. Recte *sestertium* Cod. 18) *Communis generis est* Fabr. P. 19) Cf. Poet. Scen. Lat. Fragmm. V, 2, pag. 181. ed. Bothe. 20) *Lacunias* Cod. Ed. pr. Horatii locus est Carm. II, 18, 7. Adnotavit ad h. l. Fabr.: In Horatii exemplaribus vulgo clientes non clientae. At iam in Henr. Stephani edit. legitur *clientae.* Ceterum *Laconias* aliquot Codd. apud Horatium. 21) Citat ad hunc locum Fabr. locum Lucani: *Hospes ab extremis audivit Curia tectis;* et Servium ad Virg. XII, 519. qui Lucani versiculum profert. 22) Virg. Aen. III, 539. 23) Cf. Varr. Fragmm. p. 216. ed. Bip. et Cicero in Verr. II, 2, 45. 24) *Polio* Cod. *Cuprus* pro *cupras* Niebuhrio in Cod. scriptum esse visum est. *Venus cupra* est *Dea bona.* De *Iunone Cupra* adeas interpp. ad Festum p. 724. V. *Topper.* 25) Cf. Cornelii Severi Fragmm. apud Stephanum pag. 422. 26) *Intyba* hic et bis paullo post Ed. pr. Fabr. P. *intiba* Cod. 27) Virg. Georg. I, 120. 28) De Lucilii loco cf. Douza ad Lucil. Rell. pag. 302. seqq. Ceterum in Cod. est *derident* et *cenam.* — *Coenam* Edd. O. 29) Cf. Aemilii Macri Fragmm. apud Steph. p. 416. *Quale seges* Cod. Ed. pr. *quales seges* Fabr. P. verum fortasse.

nascitur largitas aut largitio, nam largitudo nusquam invenitur nisi apud Nepotem[1].

19. Clunes feminino genere dixit Melissus, et habet auctorem Laberium, qui in Ariete[2] sic ait.

Vix sustineo clunes, Scaevola.

Et Horatius[3]:

Et lassas clunes.

Sed Verrius Flaccus[4] masculino genere dici probat, quoniam in *is* syllabam[5] terminata anima carentia nominativo singulari masculina sunt, ut panis, cinis, crinis, et similia. Quid, quod aeque feminino genere dixit cinerem, ut Calvus[6] in carminibus:

Cum iam fulva cinis fuero[7].

Item:

Forsitan[8] *hoc etiam gaudeat ipsa cinis.*

Hinc muliebre ministerium cinerarius[9] dicitur. Nam Cato in Originibus: *Mulieres*, inquit, *nostrae capillum cinere unguitabant, ut rutilus esset crinis*[10].

20. Insomnia plurali numero significari volunt Grammatici somnia, addita scilicet praepositione, ut Graeci dicunt ἐνύπνια. Nam et Virgilius:

Sed falsa ad coelum mittunt insomnia manes[11].

Singulari vero numero vigiliam[12] significare, ut Pacuvius in Antiopa[13] dixit:

Perdita inluvie atque insomnia,

id est vigilia. Sed et idem[14] Virgilius insomnia etiam pluraliter pro vigiliis[15] posuit:

Quae me suspensam[16] *insomnia terrent?*

Quamvis et hic somnia intelligi possint, quibus terreri potuerit[17].

21. Cilones dicuntur, quorum capita oblonga et comprehensa[18] sunt; chilones autem cum adspiratione ex Graeco a labris improbioribus, quae illi vocant χείλη[19]; unde . . . ces chilones[20] improbius labrati.

Lactis nominativum, alii volunt lac, alii lact[21], alii lacte, ĕ postrema. Omnino enim nullum nomen muta litera finitur alia nisi *s*[22]. Itaque eruditiores adiunxerunt *t*; et propter genitivum qualitatis facit[23]. Nam tria praeterea inveniuntur, quae litera eadem finiuntur, caput, git, nepet[24]. Sed his occurrit, quod nullum omnino nomen duabus mullis literis finiatur, ergo lacte sine vitio dicimus. [79] Nam et Cato[25] sic dixit: *Et in Italia atras capras lacte album habere.* Sed et Valgius, et Verrius, et Trogus de animalibus heres[26] lacte dicuntur; at consuetudo tamen aliud sequitur.

Latera laridi[27], vitiose quis dicit. Satis[28] enim laridum[29] dicere. Nihil enim aliud intelligi potest; nam latera nec sunt nisi capita[30] laridi.

22. Nihil si dicas, quantitatem notas; si vero nihili adiuncta *i*, hominis mores; cuius nominis origo haec est. Hilum Varro[31] rerum humanarum intestinum dicit tenuissimum, quod alii hillum appellaverunt, ut intelligeretur intestinum propter similitudinem generis. Unde antiqui creberrime dempta litera hilum quoque dixerunt; unde intelligimus *nihil* sine adspiratione vitiose dici.

23. Heres[32], parens, homo, etsi in[33] communi sexu intelligantur, tamen masculino genere semper dicuntur. Nemo enim aut secundam heredem[34] dicit, aut bonam

1) Cf. Cornelii Nepotis Fragmm. cap. 7. et interpp. ad vitam Attici c. 19, 4. ubi Titzius ex libris antiquis *familiaritudinem* recepit. 2) Fragmentis Laberii addidit iam Stephanus p. 138. *Scevolae* Edd. O. At *Scaevola* Cod., quod verum. 3) *Horatium* Fabr. P. Horatii locus non reperitur, nisi forte poeta intellexit Sat. I, 2, 89. ubi *pulchrae clunes.* 4) Cf. Paullum Festi epit. p. 47. et interpp. ad Festum pag. 389. Adde incerta Verrii Flacci p. 298. ed. meae. 5) *In is syllaba* Edd. O. 6) *Ut Calvus in carminibus* Cod. Ed. pr. Fabr. *Ut* om. P. — Cf. Weichert., V. Cl., in Poet. Lat. Vit. et Rell. pag. 143. 7) *Fuero* Cod. P. *fuerit* Ed. pr. Fabr. *Fuerit* legitur etiam apud Non. p. 198. Merc. 8) *Forsitam* Cod. — Cf. Weichert. l. c. 9) *Incinarium* P. Cf. Varro De L. L. V, 29. pag. 132. Sp. 10) Hunc Catonis locum sic citat Servius ad Virg. IV, 698. *Flavo cinere unctitabant, ut rutilae essent crines.* Vocabulum *flavo* sine dubio deest apud Charisium, ubi lectio sic variat: *inungitabant* P. *ungitabant* Ed. pr. Fabr. *unguitabant* Cod. *et rutilius esse cinis* Cod. 11) Pro vv. *mittunt insomnia manes* in Cod. nihil exstat nisi sigla haec: ms̄. In Ed. pr. *mittunt insomnia*, om. *manes.* Cf. Virg. Aen. VI, 897. 12) *Vigilia* Cod. 13) Cf. Fragmm. Poet. Scen. Lat. ed. Bothe. V, I. pag. 104. Pro *inluvie* Edd. *illuvie*, sed Cod. praestat: *in illiue* h. e., nisi fallor, *inluvie.* 14) *Et idem* in loco nunc evanido scripta fuere in Cod.; lacunam exhibet Ed. pr. *Sed et contra Virg.* Fabr. Locus est Aen. IV, 9. 15) *Virgiliis* Cod. 16) *Qua me suspensus* Cod. 17) *Quibus terreor* Ed. pr. *in quibus terror* Fabr. 18) *Compressa* Edd. O. De *Cilonibus et Chilonibus* cf. Paullum Festi epit. p. 34. ibique interpp. p. 361. Philoxeni Glossae: *Cillo*, προκέφαλος, μακροκέφαλος. *Cilones* φοξοί. 19) *Quae illi vocant* χείλη: sic Cod. nisi quod χίλη. *Vocant* abest in Edd. O. 20) *Unde . . . ces chilones.* Ita Cod. *unde chilones* Edd. O. 21) *Lahc* pro *lact* Cod. Tum *ĕ postrema* Cod. cum signo pros. 22) *Finitur n. r. s. Itaque* Ed. pr. Fabr. *finitur alia nisi t* P. *finitur alia nisi s* Cod. 23) *Et propterea genitivum lactis facit* P. *et propter genitivum qualitatis facit* Cod. Ed. pr. *et propter genitivum quem in ctis facit.* Fabr. Sine dubio vitiosum est *qualitatis*, quod fortasse legendum: *quem lactis.* 24) *Nept* Cod. 25) Cf. Fragmm. Histor. p. 18. ed. Corte. 26) *Heres* Cod. Ed. pr. *haeres* Fabr. P. *Trogum de animalibus libro decimo* citat infra quoque Charisius p. 110. P. Legendum videtur: *saepe lacte dicunt;* et sunt haec vv. Grammatici, non scriptoris citati. 27) *Latera lardi* Edd. O. 28) *Satis* Cod. Ed. pr. *Satius* Fabr. P. 29) *Lardum* Edd. O. 30) *Nec sunt nec capita* P. 31) *Nilum Varro* Ed. pr. Fabr. Recte Cod. et P. *Hilum Varro*, quod ab aliis iam emendatum. Cf. Varron. Fragmm. p. 212. seq. ed. Bip. 32) *Heres* Cod. *haeres* Edd. O. 33) *Etsi ex* Ed. pr. Fabr. 34) *Heredem* Cod. *haeredem* Edd.

parentem, aut malam hominem, sed masculine, tametsi de femina sermo habeatur. Nam Marcus ait: *heredes ipsus secundus*[1]. Et Pacuvius in Medo, cum ostenderet a Medo matrem quaeri, ait:

Te Sol invoco, ut mihi potestatem duis inquirendi mei parentis[2].

Sed Gracchus[3]: *Suos parentes amat*, cum dicit in significatione matris. Et in alia epistula, *Tuus parens sum*, ait, cum de se loqueretur. Et apud Virgilium sic legimus:

Ecqua tamen puero est amissae cura parentis[4]?

24. Labra et labia indistincte dicuntur, et deminutio labella, non labias[5], ut quidam volunt. Nam Virgilius[6] ait:

Calamo trivisse labellum.

Verrius autem Flaccus sic distinxit, modica esse labra, labia immodica[7], et inde labiones dici. Nam et Terentius.

Labris[8] *demissis, gemens;*

et Plautus:

Labris dum ductant eum.

Capparim feminino genere dixit Varro de forma philosophiae secundo[9]. Erit ergo haec capparis nominativo, nam et Graece feminine dicitur *ἡ κάππαρις*.

Cassidem dicimus nos ab eo, quod est haec cassis, sed
[80] multi cassidam[10] dicunt, ut || Propertius:

Aurea cui postquam nudavit cassida frontem.

Et Virgilius:

Aurea vati Cassida[11].

25. Harena dicitur quod haereat, et arena quod areat, gratius tamen cum adspiratione[12] sonat, et cum pluralem non habeat. Virgilius autem:

Quam multae Zephyro turbantur harenae[13].

Leaena dicitur, non lea, sed Ovidius[14]:

Nec lea cum catulis lactentibus ubera praebet.

Capo dicitur nunc; sed Varro de sermone Latino, *Iterum*, ait, *ex gallo gallinaceo castrato fit capus*[15].

26. Gulam, ut Iulius Modestus ait, per *u* scribemus, non per *y*, quae Graecis vocabulis[16] necessaria est, et saepe in *u* transit, ut Insuemur ait in naro[17]: *Inter se degularunt omnia*[18].

Leontion et Thyrusion[19] et Faunion ex neutris Graeci[20] feminina neutra fecere, et Plautus, quod dixit haec Phronesium, et Caecilius Leontium[21]. Varroni autem placet, talia nomina dativo tantum casu et ablativo declinari, de ceteris vero sic efferri ut nominativo.

27. Lingula cum non a linguendo dicta est, in argento; in calceis vero ligula[22] a ligando. Sed usus ligulam sine *n* frequentat[23].

Porros masculine dicimus in pluralitate, celerum singulariter hoc porrum.

Gausapa Ovidius neutraliter dixit:

Gausapa si sumpsit, gausapa sumpta[24].

Et Cassius Severus ad Maecenatem:

Gausapo purpureo salutatus[25].

Sed Augusta in testamento[26]: *Gausapes lodices purpureas*

1) *Heredes ipsus secundus* Cod. *haeredes ipsius secundus* Ed. pr. *haeres ipsius secundus* Fabr. P. Fortasse legendum: *filiam heredem ipsius secundum.* Locus videtur esse Ciceronis. 2) Vide Fragmm. Pacuvii in Poet. Lat. Scen. V, 2, p. 132. ed. Both. 3) *Graccus* Edd. *Gracchus* Cod. Uterque locus aperte desumtus ex epistolis matris Corneliae. Obiter moneo, in ep. Corneliae fragmento, quod inter Nepotis fragmm. editur, (cap. XII.) pro vv. *et invocabis Deum parentem* legendum esse: *et invocabis* **tuum** *parentem.* 4) *Amissi cura par* P. Fabr. *Ecquae tum est puero amissae c. p.* Ed. pr. Quod dedimus, Cod. exhibet. Virg. Aen. III, 341. 5) *Labios* Cod. Edd. pr. Fabr. 6) *Nam et Virg.* P. Virg. Ecl. II, 34. 7) *Labia autem immodica* P. Cf. Verrii Flacci incerta p. 298. ed. meae. 8) *Labris* hic et paullo post in Plauti loco Cod. *labiis* utrobique Edd.; tum *ductantem* pro *ductant eum* Cod. Ed. pr. Cf. Terent. Eun. II, 3, 45. Plaut. Mil. II, 1, 15. 9) Cf. Varron. Fragmm. p. 327. ed. Bip. 10) *Cassidam* Cod. Ed. pr. *cassida* male Fabr. P. Propertii locus est III, 9, 15 (IV, 11, 15. Lachm.) *Et Propertius* Ed. pr. Citat ad hunc locum Bondamus Gramm. vet. in Barth. Advers. p. 1693. 11) Virg. Aen. XI, 774. 12) *Adspiratione* scriptura e Cod. 13) Virg. Georg. II, 106. ubi *turbentur.* 14) *Sed Ovidius ait* P. Ovid. A. A. II, 375. De re ipsa cf. Philargyrium ad Virg. Ecl. II, 63. 15) Varron. Fragmm. p. 191. ed. Bip. Iubet Bondamus conferri Gramm. vet. in Barth. Advers. pag. 1693. 16) *Vocalibus* Cod. *vocibus* Ed. pr. Fabr. 17) *Ut Insuemur ait in naro.* Ita corrupte Cod. et Ed. pr. ex quibus fecit Fabr.: *ut Insuemur ait ignaro.* P. autem: *ut Suecius ait in Mido*, unde *Suecii* poetae nomen inauditum in Bothii poetas Scenicos Latinos transiit. 18) His subiunxit Fabr.: *Afranius in Brundusinis, Degulasse oportuit*, quae servavit P. At ignorantur a Cod. et Ed. et pr. petita sunt ex Nonio p. 97. ed. Merc. 19) *Leontion et* Cod. abest *et* ab Edd. 20) *Graeci* Cod. Ed. pr. *graecis* Fabr. P. Tum *fecerunt* Edd. 21) *Haec Leontium* Fabr. P. Cf. Priscian. VI, 5, 24. tom. I, pag. 235. Kr. 22) *Ligula* scripsi e Cod. ubi est *li*u*gla.* — *Lingula* Edd. 23) *Sine u frequentat* Ed. pr. 24) *Sumpta proba* Fabr. P. Ovid. A. A. II, 300. 25) *Cassius Severus* idem est sine dubio, qui in eadem re citatur apud Priscian. VII, 11, 56. tom. I, p. 328. Kr. *Unde Cassius ad Maecenatem Gausapo purpureo salutatus.* Tum *G. Cassius* citatur a Charisio infra p. 99. P. *G. Cassius in epistola quam de Dolabella scripsit: Arabi mirifico animo erga nos fuerunt.* Cassius Severus etiam a Diomede laudatur p. 368., et p. 370. *Actius Cassius ad Tiberium secundo*, qui locus etiam a Prisciano profertur IX, 10, 53. tom. I, p. 468. Kr. 26) *Augustus in testamento* Edd. *Augusta in test.* Cod. Augusti scripta varia citantur a Grammaticis, non item eius testamentum, quod h. tantum loco commemoratur. De scriptis eius cf. Sueton. Vit. Aug. c. 85. ibique interpp. De testamento eiusdem cf. idem Sueton. ibid. c. 101.

et colorias meas. Varro autem ait[1], vocabula ex Graeco sumpta, si suum genus non retineant, ex masculino in femininum Latine transire, et *a* litera terminari, veluti *κοχλίας*, cochlea[2], herma[3], *χάρτης*, charta[4], ergo *γαυσάπης*, gausapa[5]. Cui generi elegantiores addiderunt necessitatem[6], ut dicerent unicam gausapam[7], quod, quomodo diceretur, merito non constitit, quia usus eius apud veteres non fuit. Et M. Messala de Antonii statuis: *Armenii regis spolia gausapae*[8].

[81] 28. Capillum priores singulariter dicebant, || sicut barbam[9]. Nam M. Varro epistularum tertio[10] negabat, pluraliter dici debere; sed Virgilius ait:

Comptos de more capillos[11];

et Horatius:

Hunc et incomptis Curium capillis.

Item:

Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis[12].

Bovile vetat dici Varro ad Ciceronem octavo[13], et ipse semper bubile[14] dicit; sed Cato[15] de abrogandis legibus *bovile* dixit.

Bonae frugi sine *s*[16] veteres dixerunt. Sed nunc quidam bonae frugis cum *s*[17] pronuntiant, cum antiqui ad frugalitatem, non ad frugem hanc elationem referre sint soliti.

29. Oscinis nominativum Cicero[18] de Auguriis oscen dixit, et ita utitur.

Scriptulum, quod nunc vulgus sine *t*[19], Varro in Plautorino dixit. Idem in Annali[20]: *Nummum argenteum flatum*[21] *primum a Servio Tullio dicunt, is quatuor scripulis*[22] *maior fuit quam nunc est.*

Panniculae *πρωτότυπον* panus est. Lucilius in VIII[23]: *Subteminis panus.*

Φυλακτήριον[24], quod Graeci *ἀποτρόπαιον*, amuletum[25] Latini dicimus. Nam et Varro divinarum XIII ita dixit[26], sive a molliendo[27], id est infringendo vim mali, sive ab aemulatione.

Scida, charta sine adspiratione a scindendo dicta est. Sed alii eam cum adspiratione schidam ex Graeco *ἀπὸ τοῦ σχίζειν* dictam putant.

30. Palpetras per *t*, Varro[28] ad Ciceronem XIII dixit. Sed Fabianus[29] de animalibus primo, *palpebras* per *b*. Alii dicunt palpetras genas, palpebras autem ipsos pilos.

Saga neutro genere dicitur, sed Afranius in Deditione masculine dixit:

Quod quadrati sunt sagi[30].

Et Ennius:

Sagas cerulas therua pueris gemmavit[31] *pampinus uvis.*

1) *Varro autem de latina lingua ait* Fabr. P. Cf. Varron. Fragmm. apud Speng. p. 597. seqq. Priscian. VII, 11, 56. tom. I, p. 328. Kr. 2) *Ὁ κοχλίας haec cochlea* Fabr. P. 3) *Ὁ ἕρμας haec herma* Fabr. P. *hermas herma* Ed. pr. 4) *Ὁ χάρτης hacc charta* Fabr. P. 5) *Ὁ γαυσάπης haec gausapa* Fabr. P. *gausapes gausapa* Cod. Ed. pr. 6) ***Per** necessitatem* P. 7) *Tunicam gausapam* P. 8) *Gausape* Edd. pr. Fabr. P. *M. Messala* bis etiam citatur a Charisio p. 103. et p. 119. P. 9) *Sicut barbam* Cod. Ed. pr. Fabr. *Ut b.* P. 10) *Epistolarum lib. tertio* P. *epistolarum tertio* Ed. pr. Fabr. scriptura *epistularum* e Cod. est. 11) Virg. Aen. X, 832. 12) Horat. Carmm. I, 12, 41. Idem ibid. I, 29, 7. 8. *Ad scathum*, pro *ad cyathum*, Cod. 13) *Libro octavo* Edd. O. Locus est Varro De L. L. VIII, 30. *Primum cum dicatur ut ab ove et a suc ovile et suile, sic a bove non bovile dicitur* cett. 14) *Buuile* Cod. *bovile* Edd. O. *Bubile* legitur recte apud Varr. de R. R. I, 13. init. 15) *Sed et Cato* Fabr. P. *et* abest a Cod. et Ed. pr. Cf. Fragmm. Historicor. p. 29. ed. Corte. Iterum Cod. h. l. *buuile* exhibet, hoc est, *bubile*, sed contra sententiam Grammatici; quare scripsi *bouile*, quod Edd. exhibent. 16) *Bonae fruges in es* Cod. Edd. pr. Fabr. Recte puto emendatum esse in P. *Bonae frugi sine s*, quod recepi. 17) *Bonae frugi cum es* Cod. Ed. pr. *bonae frugi sine s* Fabr. Recte emendatum in P. *bonae frugis cum s*, quod servavi. 18) Post v. *nominativum* Edd. O. plene distinguunt, male. De Ciceronis loco cf. Fragmm. Ciceronis Philos. pag. 478. ed. Orelli. 19) *Quod nunc vulgo sine t dicunt* P. *quod nunc vulgus sine t dicit* Ed. pr. Fabr. Tum *in Plautorino* in Cod. sic ad literam scriptum esse, notavit Nieb. idemque exhib. Edd. O. Cf. Ausonii Popmae notas ad Varr. Fragmm. p. 377. ed. Bip. 20) *Idem 3. Annali* P. *Idem in Annali* Cod. Ed. pr. Fabr. Fortasse legendum: *in Annalibus.* Cf. Varr. Fragmm. p. 252. ed. Bip. 21) *Nummum argentum flatum* Cod. *nummum argenteum conflatum* Edd. *flatum*, quod sine dubio verum, recepi. 22) *Scriptulis maior fuit, quam nunc est* P. *scrupulis maior fuit quam numi* Edd. pr. Fabr. 23) *Lucilius quarto* P. Ed. pr. Fabr. Tum *subtegminis pannus* Fabr. P. *Subtiminis panus* Cod. *subteminis panus* Ed. pr. Cf. Priscian. lib. III, fin. tom. I, p. 138. Kr. Adde Non. p. 149. Merc. et Douza ad Lucil. Rell. p. 321. 24) *Φυλακτήριον.* Ab hac voce novum incipi versum atque novam rem tractari a Grammatico, notavit Nieb. In Edd. O. ne interpunctione quidem haec a superioribus distincta sunt. Ceterum vide Glossas Philoxeni: Amoletum, *φυλακτήριον.* Amolimentum, *φυλακτήριον.* Amuletum, *φυλακτήριον, ἀποτρόπαιον, ἀλεξιφάρμακον.* 25) *Amolitum* Cod. *amuletum* Edd. 26) *Varro rerum divinarum XIII dixit.* Ita Cod. et Ed. pr.; numerum Fabr. 41. P. 14. exhibent. 27) *Ab amoliendo* Edd. *a molliendo* Cod. 28) Cf. Fragmm. Varr. apud Spengel. p. 595. 29) Idem Fabianus citatur pag. seq. in *causarum naturalium secundo*, ubi Cod. *Fauianus* exhibet. Praeterea legitur idem p. 115. P. *de animalibus*, porro pag. 119. *causarum secundo et tertio.* Citat eundem *causarum tertio* Diomedes p. 372. P. 30) Titulus comoediae huius *Deditio* alibi non legitur. Cf. Afranii Fragmm. apud Both. V, 2, p. 164. 31) *Sagas cerulas therua pueris gemmavit pampimus.* Ita corrupte h. l. exh. Cod. *sagas coerulas theruas purpureis gēmavit pampinus* Edd. O. Cf. Incerta Ennii apud Hessel. p. 131. Locum deploratum censet Columna. Notavit Nieb. *therua* ad literam sic legi in Cod. Non dubium est, quin Grammaticus aliud exemplum afferre voluerit, quo masculinum genus v. *Sagus* pro-

Cuius moveremur, inquit Plinius, auctoritate[1], si quicquam eo carmine puerilius dixisset.

31. Albani dicuntur ab Albano, Albenses autem ab Alba Fugente[2], cuius rei causam Varro ait esse, quod analogia in naturalibus nominibus tantum servatur, in voluntariis vero neglegitur. Nam ut a Roma Romanus dicitur, a Nola Nolanus, ab Atellis Atellanus[3], sic Al-
[82] banus || ab Albano dici debet. In illa autem Fugente[4] Alba hoc non conservatur[5], quod alterius nomine cognominetur, quod magis apparet, cum dicimus Hispanos[6] et item Sardos[7], Hispanienses et Sardienses. Nam cum dicimus Hispanos[8], nomen nationis ostendimus, cum autem Hispanienses, cognomen eorum, qui provinciam Hispanam incolunt[9], etsi non Hispani.

Parobsides[10] feminino genere dicuntur a pulmentario, quod Graeci[11] videlicet ὄψον appellant.

32. Sal masculini generis est, nec habet pluralem. Nam et Salustius ita usus est: *Neque salem, neque alia inritamenta*[12] *gulae quaerebant.* Sed Fabianus[13] causarum naturalium secundo neutrum[14] dixit: *Cur sal aliud perlucidum, aliud inquinatum aut nigrum*[15]*? Quia sal ex arido congelatum est.* Idem etiam pluraliter dixit: *Haerescunt infusi sales*[16], cum pluraliter facetias tantum significari Grammatici tradiderunt. Et Varro de poematis II: *Nunc vides in conviviis ita poni sal et mel*[17], quod genus etiam Verrio placuit.

Nomenclator sine *u* dicitur, ut Verrius ait, velut nominis clarator[18].

Saturitas in cibo tantum dicitur, in ceteris vero satietas, sed Virgilius:

Odiis haut exsaturata quievit

dixit[19].

33. Palumbes Virgilius feminino genere dixit:

Aeriae quo congessere palumbes[20].

Item:

Raucae, tua cura, palumbes.

Sed Lucilius XIV[21] masculine:

Macrosque palumbos.

Varro autem in Scauro *palumbi* dicit, quod consuetudo quoque usurpavit.

Alvaria neutro dicuntur[22]. Virgilius:

Seu lento fuerint alvaria vimine texta[23],

quamvis Cicero in Oeconomico singulariter dixerit: *Apes in alvarium*[24] *concesserant.*

Naris singulariter haec naris dicimus, ut Aemilius Macer:

Saucia naris[25].

Mugil nominativo casu dici debet, ut vigil et pugil, et facit mugilum. Si enim esset hic mugilis, etiam mugilium in plurali genitivo faceret, ut sterilis[26] et fertilis faciunt sterilium et fertilium.

34. Paterfamilias et materfamilias antiqui magis usur- [83]
paverunt, propterea quod nominativo singulari *s* literam adiiciebant, ut facerent genitivum, haec familia, huius familias; haec Maia, huius Maias; quam declinationem et Salustius in III[27] secutus ait: *Castella custodias thesaurorum in deditionem acciperentur.* Sed emendatius custodiae, Maiae et familiae dicimus, quod ne celebraretur Sisenna effecit. Ait enim eum, qui diceret paterfamiliae[28], etiam pluraliter dicere debere patresfamiliarum, et matresfamiliarum, quod quoniam erat durum, et longe iucundius patrumfamilias sonabat; etiam paterfamilias[29] ut diceretur, consuetudo comprobavit. Et tamen ratio Sisennae non est valida; nec enim necesse est pluralem numerum rei unitae[30] adhibere. Nam familia est ut plebs[31], et posset pater familiae dici, ut tribunus plebis. Praeterea praefecti alae et alarum dicuntur, urbis et urbium, nec tamen magistri ludorum et praefecti aerariorum, sed tantum-

baret. Tum sine dubio etiam v. *cerulas* mendosum est. 1) *Inquit q eo carmina Plinius auctoritate si q.* cett. Cod. *inquit quod eo carmina Plinius auctoritate si q.* Ed. pr. Emendavit Fabr. 2) *Fucente* P. Fabr. *fugiente* Ed. pr. 3) *Ab Atelia Atelianus* Cod. Sequuntur apud P. *ab Mella Mellanus*, quae ignorantur a Cod. et Edd. pr. Fabr. 4) *Fucente* Fabr. P. *fugiente* Ed. pr. 5) *Non conservatur hoc* Edd. O. 6) *Hispanus* Edd. O. 7) *Sardus* Edd. O. 8) *Hispanus* Edd. O. 9) *Colunt* P. *incolunt* Cod. Ed. pr. Fabr. 10) *Parobsides* Cod. *Paropsides* Edd. O. 11) *Videlicet quod Graeci* P. 12) *Inritamenta*; scriptura e Cod. Salust. Iug. 89. 13) *Fauianus* Cod. vide quae diximus pag. superiore. 14) *Neutro* P. Ed. pr. Fabr. 15) *Perlucidius*, — *inquinatius* — *nigrius* P. pessime. 16) *Infusis salis* P. Ed. pr. Fabr. 17) *Et sal et mel* P. Cf. Fragmm. Varr. p. 192. ed. Bip. 18) *Nominis calator* P. *nominis clatatator* Ed. pr. *nom. clatator* Fabr. Cf. Incerta Verrii Flacci p. 298. 19) *Quievit* Cod. Ed. pr. *quievi* Fabr. P. Virg. Aen. VII, 298. *odiis aut exsaturata quievi.* 20) Virg. Ecl. III, 69. et Virg. Ecl. I, 58. Iubet Bondamus conferri Gramm. Vet. apud Barth. in Adv. p. 1694. 21) *Lucilius XV* Ed. pr. *Lucilius* 15 Fabr. P. Cf. Douza ad Lucil. Rell. p. 353. ed. Haverc. Nonius, ut Cod. Charisii, ex libro XIV. citat. Cf. Non. p. 219. Merc. Varronem in Scauro citat Charisius aliquoties supra p. 69. P. et infra p. 106. P. 22) *Alvearia pluraliter dicuntur* Edd. O. *Alvaria neutro dicuntur* Cod. 23) Virg. Georg. IV, 33. 24) *Alvearium* Edd. O. Cf. Orellium ad Cic. Fragmm. Philos. pag. 476. ubi sunt qui *congesserunt* et *congesserant* legendum suaderent. 25) Non invenitur hoc fragmentum apud Stephanum. 26) *Similis* et paullo post *similium* Edd. O. 27) *Sallustius in* 4. Fabr. P. *Et Sallustius in III.* Cod. *Salustius in IIII.* Ed. pr. De loco Salustii cf. Fragmm. Salust. Hist. IV, no. 10. et no. 41. pag. 238. et p. 243. Gerl. *thensaurorum* Cod. 28) *Patrifamiliae* Edd. O. 29) *Patrisfamilias* P. Fabr. *patrifamilias* Ed. pr. 30) *Rei unitate* Ed. pr. Fabr. *rei adiunctae* P. *rei unitäte* Cod. sic ut intelligatur, literas *ta* expunctas voluisse librarium. Igitur *rei unitae* scripsi. Simili modo supra p. 69. P. legitur: *quoniam unica res est*, ubi fortasse rectius scribatur: quoniam *unita res est*, ut in P. legitur. 31) *Est et plebs* Cod. Ed. pr.

modo singulariter magistri ludi, et praefecti aerari[1]. Et ideo etiam *matresfamiliae* Varro dixit de Scenicis originibus I. et III.[2], et Gracchus *Patresfamiliae*, non familiarum[3].

35. Serta neutro genere dicuntur, ut Virgilius:

Serta procul tantum capiti delapsa iacebant[4].

Sed Propertius feminine extulit[5]:

Sic tua praependent demissae in pocula sertae.

Et Cornelius Severus:

Huc ades Aonia crinem circumdata serta[6].

Sinapi per omnes casus similiter effertur, genitivo tantum *s* litera adiicitur, huius sinapis.

Pecunia per *c*, non per *q*[7] scribenda est. Et[8] quoniam *q* literam nusquam volunt poni alias, nisi ut duae vocales sequantur, quarum prior sit *u*.

Falanx militum dicitur, falanga fustis, cui quid deligatur[9].

36. Margarita feminini generis est, quia Graeca[10] nomina *ης* terminata in *α* transeunt, et fiunt feminina, ut ὁ χάρτης, haec charta, μαργαρίτης, margarita, aut communia, ut ἀθλήτης[11], athleta.
[84] || Ergo neutraliter hoc margaritum dicere vitiosum est, et tamen multi dixerunt, ut Valgius in epigrammate:

Situ rugosa, rotunda margarita[12];

et Varro epistularum[13] VIII: *Margaritum unum, margarita plura.* Sed idem Varro saepe, et alii plures margarita feminine dixerunt; in genitivo tamen plurali non nisi feminino genere margaritarum.

37. Similis sum illius, et similis sum illi, et genitivo et dativo casu auctores dixerunt. Terentius[14]:

Haut similis virgo est virginum nostrarum.

Dativo Virgilius:

Omnia Mercurio similis[15];

sicut Graeci dicunt ὅμοιος ἐκείνῳ. Verisimile tamen et sui simile genitivo casu, nec aliter dicitur. Nam *similat* Latinum non est[16].

Simiam auctores dixerunt etiam in masculino, ut Afranius in Temerario:

Quis hic est simia, qui me hodie ludificatus est[17]?

Laberius tamen in Cretensi[18] ait:

Farmacopoles simium te amare coepit[19].

Et Cicero ad Marcellum[20] *simiolum* deminutive dixit.

Suovetaurilia quidam putant dicenda a victimis sue, ove et tauro[21]; sed Valgius de rebus per epistulam quaesitis *solitaurilia* dicta ait esse; a solis maribus sumtum esse[22].

38. Quo loco per *o*, et quo loci per *i*, Varro posse dici et[23] Epistolicarum libro VI. scribit, sed ita, ut si de pluribus locis[24] quaeras, ut[25] in Italia quid, puta, sit, an in Graecia, quo loco dicas, respondetur hoc loco; si [autem de unius loci parte quaeras, tunc quo loci] per *i*. Sicut quis is est homo[26]? in multitudine dicitur; cum

1) *Praefecti aerarii* Ed. pr. Fabr. P. *praef. aerario* Cod. 2) Fragmm. Varronis de Scenicis Originibus vide collecta in Varronis Fragmm. ed. Bip. pag. 250. — *Originibus primo et tertio* Ed. pr. *originib.* 1 *et* 3. Fabr. P. His subiunxit Fabricius de suo: *et Brutus de officiis*, quae servavit P. Ea petita sunt ex Prisciano lib. VI, 1. tom. I, pag. 222. 3) ***Et** non familiarum* Edd. O. Paullo ante *Graccus* Edd. O. 4) Virg. Ecl. VI, 16. 5) *Sic tua* — et *dimissae* Cod. Ed. pr. *Cum tua* — et *demissae* Fabr. P. Notavit ad h. l. Fabr. locum Propertii lib. II. aliter legi in vulgatis exemplaribus, quod nunc aliter se habet. Prop. II, 33, 37. (III, 33, 37. ed. Lachm.) Citat praeterea Fabr. in notis Mss. Servium ad Aen. I. (v. 417.): Sertum et serta, cum nihil adiicitur, dicimus, ut hoc loco. Item alibi expressius, ut: *Serta procul tantum capiti delapsa iacebant.* Si autem sertos dixero, addo flores, si sertas, addo coronas, ut Lucanus: *Accipiunt sertas nardo florente coronas.* Et hoc in multis nominibus observandum est, ut genus ex adiectione formetur, qua detracta, in neutrum cadat necesse est; ut piscinalis locus, piscinalis cella, piscinale; sagmarius mulus, sagmaria mula, sagmarium. Hactenus Servius. 6) Vide Fragmm. Cornelii Severi apud Stephanum p. 422. 7) *Et non per q.* Edd. O. *et* abest a Cod. 8) *Scribenda est. Et quoniam.* Ita Cod. Ed. pr. Fabr. *scribenda est, quoniam a pecore dicta est. et quoniam.* P. Tale quid excidisse, ostendit orationis connexio. 9) *Delegatur* Cod. 10) *Quia quod gracca* P. *quod graeca* Ed. pr. Fabr. 11) ὁ μαργαρίτης — ὁ καὶ ἡ ἀθλήτης. Sic articulis adiectis Fabr. P. quos add. Fabr. 12) Cf. Fragmm. Titi Valgii apud Steph. p. 425. 13) *Epistularum* scriptura e Cod. est. Cf. Varronis Fragmm. p. 198. ed. Bip. 14) *Genitivo, Terentius* Fabr. P. ex Fabricii emendatione. Terent. Eunuch. II, 3, 23. *Haut* scriptura e Cod. 15) Virg. Aen. IV, 558. 16) *Nam verosimile latinum non est* P. *nam similar latinum non est* Ed. pr. Fabr. ***n. similat** L. n. est* Cod. Recte emendasse videtur P. 17) Cf. Afranii Fragmm. apud Both. V, 2, p. 191. 18) *Cretensi* Cod. *Creunsi* Edd. O. 19) *Pharmacopolis simium deamare occipit* P. *Pharmacopolis **simiam te** amare caepit* Ed. pr. *Pharmacopolis simium te amare coepit* Fabr. *Farmacopoles simium te amare coepit* Cod. 20) *Cicero ad Marcellum.* Lege *Cicero ad Marium.* Locus est Cic. Ep. Fam. VII, 2, 3. *Hic simiolus animi causa me, in quem inveheretur, delegerat.* Tum *deminutive* scriptura e Cod. 21) *Suovetauro* Cod. Ed. pr. *Sue, ove, et tauro* Fabr. P. 22) *Dicta ait esse, a solis maribus sumtum esse* Cod. Ed. pr. *dicta ait esse **et** a. s. m. s. e.* Fabr. *dicta ait esse; Tauri autem nomen pro omnibus maribus sumtum esse.* P. Notavit ad h. l. Bondamus: *In Frobeniana edit.* (i. e. Fabr.) *est: Solitaurilia dicta ait esse et a solis maribus sumptum esse. Cod. J. Dousae: Solitaurilia dicta esse ait a solis maribus; tauri autem nomen maribus sumptum esse. Deest pro. — Pro solis fortasse legendum solidis, collata Festo V. Solitaurilia.* Haec Bondam. 23) *Et* additum e Cod., male fortasse. Tum *libro* 4. P. *libro sexto* Ed. pr. Fabr. 24) *De pluribus **loci*** Cod. *de pluribus **locum*** Ed. pr. Fabr. *de pluribus locis* P. recte. *pluribus locum*, om. praep., Varr. Fragmm. p. 197. ed. Bip. 25) ***Ut** in Italia* Edd. O. *aut in Italia* Cod. *aut in It.* Varr. Fragmm. p. 197. ed. Bip. 26) *Si per i sicut quo sis. sed.* Ed. pr. Fabr. *Si per i sicut*

autem, quid hoc est hominis? quaeritur, inquit, de alicuius quaero hominis qualitate. Qui necesse sit hic[1] masculine dicendus est, ut Verrius ait, quoniam neutra in *i* et *us*[2] non exeunt.

Spongia sine *h* dicenda est; nam et Graece ψιλῶς dicitur σπόγγος[3].

Plure aut minore emptum, antiqui dicebant. Cicero: *Plure venit*[4]. Et Lucilius:

Plure foras vendunt[5].

Sed consuetudo pluris et minoris dicit.

39. Stringem[6] hanc, in significatione avis dicas; strin-
[85] ga autem castrense est vocabulum, || intervallum turmarum significans, in quo equi stringantur[7]. Unde etiam et stringosi dicuntur corpore macilento.

Stirps in significatione sobolis feminino genere dicitur, ut ait Virgilius:

Heu stirpem invisam[8];

sed cum materiam significas masculino:

modo stirpem recisum[9].

Item:

Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant[10].

Dixerunt tamen etiam significatione sobolis masculino genere, ut Pacuvius:

Qui stirpem occidit meum[11]?

Stips non dicitur in significatione trunci, sed stipes, et facit stipitis[12]. Ceterum in aeris significatione correpte stips dicitur, et facit huius stipis.

40. Pometa dicuntur, ubi poma nascuntur, ut oliveta. Pomaria autem, ubi servantur, ut penaria[13].

Quies facit quietem, requies accusativo non facit requietem, sed requiem, quamvis Cicero[14] dixerit *requietem* ad Hostilium.

Sibyllam Epicadus[15] de cognominibus ait appellatum, qui ex Sibyllinis[16] libris primo sacrum fecit[17], deinde Syllam; qui quod flavo et compto capillo fuerit, similes[18] Syllae sunt appellati. Inde effeminati hodieque in ludo syllae[19] dicuntur, quos vulgus inprudenter psyllos[20] appellat. Ceterum Psylli sunt in Africa serpentibus medentes, sicut in Italia Marsi.

41. Dies communis generis est. Qui[21] masculino genere dicendum putaverunt, has causas reddiderunt, quia dies festos auctores dixerunt, non festas; ut quartum et quintum Calendas, non quartam nec quintam[22]; et cum hodie dicimus, nihil aliud quam hoc die intelligatur. Qui vero feminino, catholico utuntur, quod ablativo casu e non nisi producta finiatur, et quod deminutio[23] eius diecula sit, non dieculus, ut ait Terentius:

Quod tibi addo dieculam[24].

Varro autem distinxit, ut[25] masculino genere unius diei cursum significaret, feminino autem temporis spatium: quod nemo servavit. Nam et secundum distinctionem[26] dixit Virgilius:

Venit sum||ma dies[27], [86]

id est, tempus, et:

Illo dies primus legi[28],

q̊ (sic) ∫iſ ∫· (sic) Cod. Locum aperte corruptum P. sic emendavit: *si autem de unius loci parte quaeras, tunc* ***quo loci*** *per* ***i***. *Sicut quis est homo* cett. 1) *Qui necesse sit hic.* Nihil lectio Cod. variat, nec hiatus invenitur, et tamen aliquid excidisse videtur Fabricio, qui lacunam indicavit. Notavit idem Fabr.: *Locus depravatus. Sententia est, Quid hoc est hominis de qualitate, quis hic est homo de substantia quaerit.* 2) *In* ***i*** *et* ***in us***. P. Fabr. Ed. pr. 3) *Cπουγος* Cod. 4) *Plure venit.* Cf. Fragmm. Cic. p. 582. ed. Orell. 5) Cf. Fragmm. Lucilii incerta p. 236, Haverc. — Cod. exhibet: *Plura foras uenti;* Ed. pr. *Plura fora suenti.* Atque ita etiam Fabr. Recte videtur emendasse Douza, quem sequitur P. 6) *Stringem — stringa* Cod. *Strigem — stringa* Ed. pr. *Strigem — striga* Fabr. P. 7) *Stringantur — stringosi* Cod. *stringuntur — stringosi* Ed. pr. *stringuntur — strigosi* Fabr. *strigantur — strigosi* P. quod verum. 8) Virg. Aen. VII, 293. Paullo post *significas* Cod. Ed. pr. *significat* Fabr. P. 9) *Modo stirpem recisum* Cod. *modo stirpem rectum* Ed. pr. Fabr. *modo stirpe reciso* P. Apud Virg. Aen. XII, 208. legitur: *imo de stirpe recisum*, quod sine dubio voluit Gramm. 10) Virg. Aen. XII, 770. 11) Pacuvii locum Bothius refert ad Teucri fabulam. Cf. Poet. Scen. Lat. V, 1, p. 143. Both. Quae post hunc Pacuvii locum leguntur apud Fabr. et P.: *Rursus in significatione materiae feminino. Horatius, Stirpesque raptas et pecus et domos;* ea absunt a Cod. et Ed. pr. quippe a Fabricio adiecta. Iubet etiam Fabr. conferri Servium ad Aen. XII, (208). 12) *Stips — Stirpes — stirpitis* Cod. *Stirps — stirpes — stirpitis* Ed. pr. *Stips — stipes — stipitis* Fabr. P. 13) *Penuaria* Fabr. P. *penuria* Ed. pr. *penaria* Cod. 14) *Licet Cicero* Edd. O. Locus Ciceronis supra iam citatus est p. 52. P. ubi vide, quae notavimus. Recurrit idem infra pag. 114. P. 15) *Epicadus* Cod. Ed. pr. Fabr. *Epicadius* P. Citat eundem Maximus Victorinus de carmine Heroico p. 288. ed. meae, pag. 1957. P. ubi legitur: *Quippe Cornelius Epicadus in eo libro, quem de metris scripsit* cett. Libri ibi exhibent *Epidagus.* Igitur haud dubie scribendus hic Grammaticus: *Cornelius Epicadus*, non *C. Epicadius.* Pro vv. *de cognominibus* in Ed. pr. hiatus est. 16) *Ex his Sibullinis* Cod. *ex his Sibyllinis* Ed. pr. 17) *Facit* Cod. Ed. pr. 18) *Fuerint, similes* Cod. *fuerint, consimiles* Ed. pr. *fuerit, consimiles* Fabr. P. 19) *Sylli* Fabr. P. *psylli* Ed. pr. *syllae* Cod. 20) *Inprudenter populus app.* Cod. atque ita Ed. pr., nisi quod haec ***imprudenter***. Correxit Fabr. quem secutus est P. De *Psyllis* cf. Gellium XVII, 11. 21) *Qui autem* P. 22) *Quartam* ***et*** *quintam* Edd. O. 23) *Diminutio* Edd. *diminutio cum* pro *dem. eius* Ed. pr. 24) Terent. IV, 2, 27. *Quid si tibi* Fabr. P. *quid tibi* Ed. pr. *quod tibi* Cod. atque ita apud Terentium: *Eho tu inpudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo.* 25) *Et — significare* Cod. Ed. pr. Fabr. Fortasse legendum: *et — significare ait.* Ceterum Fabr. *Varro tamen dist.* 26) *Secundum* ***hanc*** *dist.* Edd. O. 27) Virg. Aen. II, 324. 28) Virg. Aen. IV, 169. ubi legitur: *Ille dies primus* ***leti***.

pro uno die; tamen et feminino genere dici spatium significatum ait:

Exspectata dies aderat[1].

XIX. De pronomine.

1. Is homo, idem[2] compositum facit, nisi quia Caesar libro secundo singulariter idem, pluraliter isdem[3] dicendum confirmat, sed consuetudo hoc non servat.

Se et sese pronomina ita distinguit, ut se dicamus, cum aliquem quid in alium fecisse ostendimus: utputa, ille dicit, se hoc illi fecisse; cum autem in seipsum, tunc dicamus sese[4], veluti dixit, sese hoc sibi fecisse.

Nullus nullius facit genitivo casu, sed Terentius ait:

Tam iners, tam nulli consilii sum[5].

2. Mi et mihi pronomina sunt, sed mihi dativi casus est, ut:

Dic mihi Dameta, cuium pecus[6].

Mi vocativus, ut o mi puer, vel o mi[7] senex; nam venit a nominativo meus, nec aliud significat in masculino: *o mi*, quam in feminino: *o mea*. Denique in omnibus fere Comoediis *mi* ad masculinum dicitur, ad femininum nunquam; quod si interiectio esset, etiam diverso sexui communis esset. Dixerunt[8] tamen mi pro mihi[9].

Intro est in locum; intus in loco dicimus, ut etiam apud Graecos εἴσω εἴσω καὶ ἔνδον[10], ideoque Lucilius[11] ait:

Nam veluti intro aliud longe esse atque intus videmus,
Sic apud se longe aliud esse, neque eadem valet at te
Intro nos vocas at, sese [tenet intus apud se.]

3. Peregre venit, sine praepositione dicendum; vim enim adverbii habet, cui praepositio non adiicitur, ut [rure][12] venit, non a rure, nec a peregre.

Quando particulam pro cum ponere[13], Formianus et Fundanius ait ut et Varro[14] [aliique multi] faciunt, nec sine exemplo. Nam Plautus in Menaechmis ita ait:

Non habeo, at tu quando habebis, tum dato[15].

Vitium tamen esse, non[16] dubium est. Quando acuta prima syllaba interrogationem temporis significat, sed posteriore [acuta quoniam vel quandoquidem][17], ut Virgilius: [87]

Quando tot stragis acervos[18].

Si vero producatur, utputa, *quandoque ill[ud faciet*, futurum tempus ostendit][19].

Sed particula *d* litera[20] terminanda est; sedum enim antiqui pro sed ponebant[21], demptaque novissima parte,

1) *Iamque dies infanda aderat* Edd. O. qui locus est Aen. II, 132. Sed Cod. exhibet: *Exspectata dies aderat*, qui locus est Aen. V, 104. 2) *Idem compositum facit*, om. *is homo*, incipit Ed. pr. 3) *Isdem* Cod. *iidem* Ed. pr. Fabr. *iisdem* P. 4) *Sese geminari* P. *tunc sese geminari*, om. *dicamus*, Fabr. Sed Ed. pr. *tunc* (sequitur hiatus) *ut dixit.* 5) *Ait iners iam nulli* Cod. Ed. pr. Terent. Andr. III, 5, 2. 6) Verba *cuium pecus* e Cod. accesserunt. Cf. Virg. Ecl. III, 1. 7) ***Ut** o mi* Edd. O. 8) *Communis* (sequitur hiatus) *dixerunt* Ed. pr. *Communis esset. Aliqui dixerunt* Fabr. P. *Aliqui* non est in Cod. 9) His subiungunt Fabr. P. *Et mi genus ab Iove summo*, quae allevit Fabr. 10) Legendum videtur: εἴσω, ἐντὸς καὶ ἔνδον. 11) Retulit hunc locum Douza ad Lucilii Satyr. lib. IX. Cf. Lucil. Rell. pag. 329. ed. Haverc. ubi sic scribendos censuit hos versus, quos se ex v. Cod. restituisse ait: *Nam velut intro aliud longe esse atque intu' videmus, Sic et apud te longe alid est, neque idem valet ad te. Intro nos vocat ad sese, tenet intus apud se.* Atque haec secutus est P., nisi quod *ad id* pro *ad te*, et ***vocant*** pro ***vocat*** edidit. Contra Ed. pr. et Fabr. locum sic exhibent: *Nam veluti intro aliud longe esse atque intus:* (sequitur hiatus in Ed. pr.) *sic apud se longe aliud esse, neque eadem valet, at tu intro nos vocas et sese tenet.* Codex autem haec praestat: *Nam velut* (sic, suprascr. *i*.) *intro aliud longe esse atque intus videmus, sic apud se longe aliud esse neque eadem valet ad te intro nos vocas at sese;* reliqua obliterata sunt. Hanc Cod. lectionem licet corruptam servavi, relictis etiam, quae Putschius sub finem ex emendatione Douzae in loco obliterato dederat, sed his inclusis. Cf. praeterea Quinctilian. Instt. I, 5, 50. et quae ibi notavit Spalding. 12) Voc. *rure*, quod uncis inclusi, in Cod. obliteratum est. 13) *Poni* P. 14) *Ait ut et Varro* Cod. *ait ut Varro* Ed. pr. *ut ait Varro* Fabr. *ait ut* om. P. Verba quae seqq. *aliique multi* in Ed. pr. Fabr. desunt, in Cod. obliterata sunt. Fortasse locus ita scribendus: ***Quando** particulam pro **cum** poni Formianus et Fundanius aiunt, et Varro alique multi faciunt.* 15) Plaut. Menaechm. III, 3, 23. 16) *Vitium tamen esse **certum**, non* Edd. O. *Certum* recte non apparet in Cod. 17) Quae uncis inclusimus, in Cod. legi non possunt, notavitque Nieb. plura suppleta esse, quam in Cod. fuerint. In Fabr. est: *sed si posterior gravetur, significat quoniam vel quandoquidem.* In Ed. pr. lacuna significata est inter vv. *posterior* et *ut Virg.* 18) Post v. *acervos* sequuntur haec in P. et Fabr. *Teucrorum tua dextra dedit*, quae a Fabricio huc translata sunt ex Virg. Aen. XI, 384. 19) Quae uncis inclusa sunt, non recte leguntur in Cod., nisi quod v. *tempus* apparet. Quae vero sequuntur in Fabr. et P.: *additur fere particula si. Virgilius, Ineunt si quando praelia Parthi. Item si qando lethum horrificum*, ea a Fabricio interpolata sunt. In Ed. pr. totus locus sic legitur: *Si vero producatur, utputa quando;* reliqua desunt et signum lacunae positum est. Adnotavit autem haec Fabricius in Ed. pr. margine: *Hoc puto dicere vult. Quando acuta priore interrogationem temporis significare, ut Ovid. quando ego non timui graviora pericula veris? Sed si posterior gravi sono scribatur, significare quoniam. ut Virg. quando tot stragis acervos Teucrorum tua dextra dedit. Deinde quando interrogativum ultimam corripit; infinitum vero producit.* Citat praeterea Fabr. Servium in Virg. Aen. IV, (v. 291.) ubi haec leguntur: *Quando. Non est temporis, sed significat siquidem, et est coniunctio rationalis. Sane quando **do** brevis est naturaliter. Sic Serenus, Quando flagella ligas, ita liga. Virgilius usurpat, Si quando Tibrim vicinaque Tibridis arva.* Haec Servius. Cf. praeterea Festum pag. 220. et interpp. p. 623. 20) *Terminanda est litera* Fabr. P.; ordinem meliorem praestant Cod. et Ed. pr. 21) Plane geminum locum exhibet Marius Victorinus p. 2458.

literam tamen immutare [non voluerunt, veluti] [1] sat pro satis, ita sedum [2] cum suis literis servavit.

Haud similiter *d* litera terminantur; aū enim Graeca [3] vox *d* litera termina[ri apud antiquos] coepit [4], quibus mos erat *d* lit[eram omnibus] [5] pene vocibus vocali litera finitis [6] adiungere, ut [7]: *Quo ted hoc noctis* [*dicam pro*]-*ficisci foras?* Sed et per *t* scribi sonus vocis admittit.

XX. *De gradibus comparationis sive conlationis.*

1. Comparationum sunt ordines duo: secundus et tertius. Dividuntur autem singuli in tres gradus, et est primus gradus absolutus, quem et primitivum dixerunt, secundus comparativus, tertius superlativus, et declinantur hoc modo.

Secundi ordinis masculina: doctus, doctior, doctissimus; pluraliter docti, doctiores, doctissimi. Feminina docta, doctior, doctissima; pluraliter doctae, doctiores, doctissimae. Neutrāliter [8] doctum, doctius, doctissimum; pluraliter docta, doctiora, doctissima. Adverbialiter docte, comparative doctius, superlative doctissime. Appellatio haec doctrina.

2. Tertii ordinis hoc modo. Masculine felix, felicior, felicissimus; pluraliter felices, feliciores, felicissimi. Feminine felix, felicior, felicissima; pluraliter felices, feliciores, felicissimae. Neutraliter [9] felix, felicius, felicissimum; pluraliter felicia, feliciora, felicissima. Adverbialiter feliciter, comparative felicius, superlative felicissime. Appellatio haec felicitas.

[88] || Sunt quaedam, quae primum et secundum gradum recipiunt tantummodo, ut iuvenis, iuvenior, iunior; senex, senior. Quaedam secundum et tertium, ut ulterior, ultimus, interior, intimus. Quaedam, quae primum et tertium, ut pius, piissimus, fidus, fidissimus; cuius secunda elatio [10] est magis pius, magis fidus. Quaedam autem nulla declinatione in collationem veniunt, quibus accidit magis, item minus, et minime; ut rudis, proprius, sobrius [11]. Dicimus enim magis rudis, magis proprius, magis sobrius; item maxime rudis, maxime proprius, maxime sobrius. Sic e contrario minus rudis, minus proprius, minus sobrius; minime rudis dicitur, et minime proprius, et minime sobrius.

3. Illa autem, quamvis diversa sint, gradus tamen inter se fecerunt, ut bonus melior optimus, malus peior pessimus, magnus maior maximus. Observabimus tamen, quod ipsum iam adnotavimus [12], nomina tantum [13] in comparationibus versari, non etiam participia in his comparationibus secundi ordinis. In adverbiis primi gradus, quae in *e* proferuntur, sunt quatuor haec excepta, quae contra regulam proferuntur per *r*, ut naviter, humaniter, largiter, duriter: quae quamvis antiquitati adsignent [14] Grammatici; tamen [15] etiam secundum suam rectam analogiam proferri posse dicunt [16], ut nave et ignave, humane, large, dure.

Sed ex his [17], quae ante *us* e aut *i* habent, comparationes fieri non possunt. Neque enim ab idoneo idoneor fieri potest, neque a necessario necessarior, et similibus. Non enim sunt quatuor tantum, sed et alia complura; et ex secundo ordine ad tertium derivantur, et ex tertio non derivantur. Virgilius de hac regula dixit in quinto ex parte:

Ergo alacris, cunctosque putans excendere palma [18].

P., ex quo, quid sibi voluerit Charisius, facile perspici potest: *Antiqui pro* ***sed, sedum*** *scribebant, sed cum nostra aetas partem literarum in eo reservarit, partem brevitatis gratia ex eo detraxerit, nonnullam immutarit, et nos per* ***sed*** *quam per* ***set*** *scribamus.* Pro posterioribus scribendum fortasse: *et nos per* ***d*** *quam per* ***t*** *scribamus.* 1) Quae uncis inclusimus, in Cod. non amplius legi possunt. In Ed. pr. est: *immutare non* (sequitur hiatus) *sat pro satis.* Hiatum de suo explevit Fabr. quem sequitur P. Meliorem explendi viam ostendit Marii Victorini locus supra citatus, quare legendum censeo: *literam tamen immutare nostra aetas noluit, quae, ut sat pro satis* cett. 2) *Ita sed pro sedum* P. fortasse recte. — *ita sedum* Cod. Ed. pr. Fabr. sine nota hiatus. 3) *Οὐδὲ enim Graeca vox* Fabr. P. *aut enim graeca vox* Ed. pr. *aū enim graece vox* Cod. Quid illud *aū* vel *aut* sibi velit, difficile est dictu. Marius Victorinus pag. 2462. P. hanc rem ita tractat: *Haud adverbium negandi et significat idem, quod apud Graecos οὐ. Sed ab antiquis cum aspiratione, ut alia quoque verba, dictum est adiecta* ***d*** *litera, quam plerisque verbis adiiciebant.* ***D*** *tamen literam conservat, si sequens verbum incipiat a vocali, ut: haud aliter muros; et: haud equidem. At cum verbum a consonante incipit,* ***d*** *perdit, ut: haut dudum et: haut multum et: haut placitura refert; et inducit* ***t***. Ex his intelligi puto, legendum esse apud Charisium: *οὐ enim Graeca vox* cett.

4) *Terminari apud antiquos coepit.* Sic locum explevit P. *terminatur* (sequitur lacuna) *coepit* Ed. pr. Fabr. Verba uncis inclusa in Cod. non satis legi possunt, qua de re dubitationis signum apposuit Nieb. Fortasse rectius: *apud priscos Latinos.* 5) Vv. uncis inclusa in Cod. obliterata. *Litera* (sequitur hiatus) *pene* Ed. pr. Fabr. 6) *Terminatis* P. *finitis* Cod. Ed. pr. Fabr. 7) *Ut Plautus* Fabr. P. ex emend. Fabr. — *Tede* legitur in Cod., quod non servavi, qui contra mentem Grammatici. Locus Plauti est Curcul. I, 1, init. Syllabae uncis inclusae in Cod. obliteratae. 8) *Neutra* Ed. pr. Fabr. P. *neutrāl* i. e. *neutraliter* Cod. Quare in superioribus, ut infra, *masculine — feminine* pro *masculina — feminina* legendum videtur. 9) *Neutrum* Edd. pr. Fabr. P. In Cod. compendium est, quod sine dubio etiam *neutrum* significare potest. Sed *neutraliter* scribendum esse, ex supp. intelligitur. 10) *Elocutio* Edd. *elatio* Cod. 11) *Subrius* h. l. et infra aliquoties Cod. 12) *Adnotavimus* scriptura e Cod. 13) *Nomina tantum* Cod. *nominativum* Edd. 14) *Adsignent* scriptura e Cod. 15) *Tamen etiam* Cod. *tamen* om. Edd. 16) *Asserunt* Edd. *dicunt* Cod. 17) *Sed et ex iis* Fabr. P. *Sex ex iis* Ed. pr. *Sed ex his* Cod. 18) Virg. Aen. V., 380. *Excendere* scripsi e Cod. *extendere* Ed. pr. *excedere* Fabr. P. Non dubito, verum esse *excedere*; potuit tamen etiam librar. *escendere* in mente habere.

Romanus libro de analogia[1] ita inquit: Alacris[2], licet consuetudo, ut ait Plinius libro sexto dubii sermonis, alacer dicat, ut equester ordo. Nam et haec alacria, ut equestria, possunt neutro dici. Quia tamen superlationem non capit, ut acerrimus, dici non debet alacer, sed et
[89] || Terentius in Eunucho[3]:

Quidve est alacris?

Sed et omnia nomina, quae per *er*[4] terminantur, in superlationibus sic proferuntur, ut pulcher, pulcherrimus, non pulcherissimus; item acerrimus, non acerissimus[5], et cetera.

4. Item et quae per *is* terminantur, haec duntaxat subiecimus, quae in superlationibus similiter proferuntur, ut similis, simillimus, facilis, facillimus, humilis, humillimus, agilis, agillimus, gracilis, gracillimus, reliqua nomina per *issimus* faciunt. Aeque adverbia horum omnium, quae adnotavimus, similia sunt, ut pulcherrime, simillime, facillime, humillime et[6] gracillime. Invenimus tamen apud auctores etiam maturrime[7] adverbialiter, cum debeat maturissime.

Observabimus, in declinatione comparationum adverbium hoc quoque venire[8] ex eo, quod est facilis et difficilis. Dicimus enim non faciliter, nec difficiliter, tametsi veteres dixerunt; sed facile, facilius, facillime et[9] difficile, difficilius, difficillime. Sic etiam ex eo, quod est repens, repenter debuit dici, recens, recenter; dicimus repente, repentius, repentissime; ex eo, quod est recens, quod malum est dicere, recente aut recenter utimur; sic recens venit, quod est pro adverbio nomen, ut libens dixit[10].

5. Omnia, quae per *ter* nominantur, in comparationem non veniunt. Memoriter ex eo fit, quod est memor, memorior non dicimus, nec memorissimus[11]; non habet enim comparationem. Cicero in Laelio: *Quintus Mucius*[12] *augur multa narrare de Gaio*[13] *Laelio socero suo memoriter et iucunde solebat;* et Afranius in Vopisco: *Memini memoriter;* ut Romanus refert in libro de adverbiis sub eodem titulo. Videtur[14] comparationem facere[15] etiam dictio ista: satis, satius.

Aliis ita placuit definire[16], partiones orationis, quae appellantur[17] qualitates, hoc modo observandum. Nam qualitas est et speciei[18], ut est niger, taeter[19], et quantitatis, ut magnus, ingens. Hae partiones trifariam declinantur, id est, absolutive[20], comparative, superlative[21], ex secundo et tertio ordine; ut ex secundo, hic pulcher,
pulchrior, || pulcherrimus; ex tertio, fortis, fortior, for- [90]
tissimus.

6. Harum appellationum comparatio ablativum casum accipit, ut doctior illo; superlatio genitivum, ut doctissimus omnium. Quamvis autem[22] comparantes utamur et singulari et plurali numero, quoniam uno quis potest melior esse, ceteris[23] peior; tamen cum superlativum ponimus, non utimur singulari numero, sed aut dicimus omnium, aut per se ponimus, nihil adiicientes. Ipsa enim superlatio per se praelationem omnium significat, et confirmat, neminem prae illo esse doctiorem, ubi doctissimus appellatur, nec ut solemus dicere magis doctus et valde doctus, ita etiam dicimus magis et valde doctior, vel doctissimus[24]. Illud enim in absolutionem solet adiici de his[25], qui aliis sunt doctiores, et habent alios prae se

1) Iulius Romanus Grammaticus aliquoties citatur ab ipso Charisio videturque totum huius libri caput *de Analogia* ex eo petitum esse. Cf. supra p. 36. p. 45. p. 170. P. et alibi saepe. 2) Hunc totum locum ita distinguendum censeo: *Alacris, licet consuetudo, ut ait Plinius libro sexto dubii sermonis, alacer dicat, ut equester ordo (nam et haec alacria, ut equestria, possunt neutro dici), tamen quia superlationem non capit, ut acerrimus, dici non debet alacer, sed et Ter.* cett. Libri sic variant: *dicit* pro *dicat* Edd. *dicat* Cod. — *quia tamen* Cod. *quod tamen* Edd. — *alacerrimus* pro *alacer* Fabr. P. *alacer* Cod. Ed. pr. Ut facilius percipiatur Grammatici sententia, conferatur locus Servii similia tractans ad Aen. V, 380. *Alacris. Cum acer ubique dicat, alacer tamen non dicit* (Virg.) *licet inde nascatur. Vitat enim confusionem, unde utrumque non vult dicere. Nam alacer nusquam; et iterum acris nusquam dixit. Inde est, quod etiam Papinius supprimit genus, quia dubitatur.* Haec Servius. 3) *Terentius in Eunucho* Cod. *Ter. Eunucho* Edd. Locus est II, 3, 13. ubi legitur: *quidve es al.* Sed Cod. *quidue esta.* Ed. pr. *quidne est al.* 4) *Quae per **er*** Cod. *quae per **r*** Edd. 5) *Pulcherrissimus — acerissimus* Ed. pr. *pulcherrissimus — acerrissimus* Fabr. P. 6) *Et* additum e Cod. 7) *Maturime* P. 8) *Venisse* Edd. O. *venire* Cod. Ceterum significat h. l. *venire* idem quod in usu esse, aut legendum est *usu venire.* 9) *Et* accessit e Cod. 10) Haec superiora, ad quae nihil varietatis e Cod. enotatum est, sine dubio mendosa sunt, ordine tantum, ut videtur, turbato et omissis aliquot vv. Legendum censeo: *Sic etiam cum ex eo, quod est repens, repenter debuerit dici, dicimus repente, repentius, repentissime. Et ex eo, quod est recens, quia malum est dicere recente aut recenter, recens utimur, recentius, recentissime. Sic recens venit* cett. De v. *repens* cf. Servium ad Virg. Aen. XII, 313. 11) *Memorosius* Edd. *memorisius* Cod. i. e. *memorissimus*, quod edidit, quippe unice verum. 12) *Mucius* scriptura e Cod. *Martius* Ed. pr. Ciceronis locus est Lael. init. 13) *Gaio* scriptura e Cod. 14) *Titulo. quia vidit quare comp.* Edd. 15) *Faceret* Fabr. P. 16) *Definisse* Edd. *definire* Cod. 17) *Appellantur* Cod. *appellentur* Edd. 18) *Qualitas est et speciei* Cod. *qualitas est et species* Ed. pr. *qualitatis est et species* Fabr. P. Fortasse legendum: *qualitatis est et speciei.* 19) *Niger et teter* Edd. *niger, taeter* Cod. 20) *Absolute* Fabr. P. 21) ***Et** superlative* Edd. 22) *Quamvis enim* Edd. *quamvis autem* Cod. sed ex corr. 23) *Et caeteris* Fabr. P. *caeteris*, om. *et*, Ed. pr. ***ceteris*** Cod. 24) *Magis et valde doctissimus* Fabr. P. ex prava corr. Fabricii. *ut doctissimus* Ed. pr. *vel doctissimus* Cod. sed *vel* compendio scriptum sic: *ū.* 25) *De iis* Edd. *de his* Cod.

doctiores: ubi autem superlatione utimur, non potest adiici neque magis neque valde: quoniam ipsa superlatio omnia significat, quamquam ait Cicero: *Vel potentissimus* [1], quod est valde potentissimus.

7. Inprimis [2] ergo hoc observare debemus comparantes, quod comparatio absolutionis perissosyllabam necesse [3] est ut habeat, ut doctus, doctior, facilis, facilior. Sed si inciderit appellatio, quae non potest habere perissosyllabam in comparatione, nec comparari potest, quod possumus ex hac comparatione evidentius videre; ut pius, debebat [4] in comparatione pior dici, sed quoniam non habet perissosyllabam, nec comparari potest; sicut nec idoneor dici potest. Quae regula de omnibus appellationibus, quae non habent in comparatione perissosyllabam, observanda est, ut non comparentur. Non minus autem excipimus ex comparationibus, quaecunque nomina *us* pure proferuntur, ut strenuus, necessarius et similia. Comparativa enim non possunt habere, superlativa vero habent ex omnibus quibus veniunt, ut hic piissimus, strenuissimus.

Ex tertia declinatione talia [5] nomina non excipiuntur,
[91] his autem, quae non recipiunt, com||parativa adiicimus [6], magis quam ille, et proferimus per nominativum, ut hic necessarius magis quam ille, hic pius magis quam ille.

Sunt comparativa adverbia ex πρωτοτύποις [7], ut est prope adverbium, ex hoc fit comparativum propior, proxime, item intus, interius, intime, et si qua alia [8].

Omnis vero comparatio in tertii ordinis declinationem redigitur, ut hic doctior, huius doctioris, superlatio in secundi, ut hic doctissimus, huius doctissimi, sed feminina secundum primam declinationem declinantur, ut haec doctissima, huius doctissimae.

8. Adverbia vero, quae ex appellationibus veniunt, hoc modo sunt observanda. Quando appellationis genitivus casus in *is* syllaba terminatur; et [9] adverbium in *er* utique facit, ut hic utilis, huius utilis, utiliter facit adverbium, gravis graviter; et omnia cetera similiter. Sin autem appellationis genitivus casus in *i* litera terminatur; et [10] adverbium utique in *e* literam productam facit, ut hic purus, huius puri, pure facit adverbium; apertus, aperti, aperte, et cetera his similia; exceptis his, quae extra hanc regulam observantur. Ex hoc enim, quod est novus, novi, noviter facit, et sic veteres dixerunt; et hic facilis, huius facilis, faciliter et facile, et vilis, viliter et vile facit, quamquam nove et facile debebat [11] esse:
sed apud veteres dictum est nove. Facile || autem appel- [92]
latio neutralis videtur esse τὸ εὐχερές, et adverbium εὐχερῶς.

Dixerunt veteres naviter et duriter [12], humaniter, quae nos nave, dure, humane; sed humaniter quidem significat φιλανθρώπως, humane autem ἀνθρωπίνως.

9. Similiter haec adverbia sunt nobis [13] observanda, quae [14] quamvis ex appellationibus secundae declinationis veniant, tamen regulam, quam proposuimus, non sequuntur. Debentes [15] enim dicere false et prime, et tertie, secundum appellationes, quae sunt falsus, primus, tertius, non [16] dicimus, sed falso, πλαστῶς [17], primo, πρῶτον, secundo, δεύτερον, tertio, τρίτον. Sed et haec debentes [18] secundum regulam dicere, bene et male, per *e* productam, bonus enim est et malus, appellationes [19]; non dicimus, sed malĕ et benĕ [20], per *e* correptam. Temere proprium adverbium est; neque enim ex appellatione, neque ex verbo venit.

Praecipue et hoc observandum est in primis, quod nunquam adverbium praepositionem recipiat, praeter hoc *adprime*, ἐν τοῖς πρώτοις, et quae dixerunt veteres: mane, et abhinc annos [21] decem natus est [22], quod est, ante annos decem natus est.

Haec sola corrumpunt regulam comparationis, quam supra diximus, magnus, maior, maximus, primus, prior, primarius: malus, peior, pessimus, bonus, melior, optimus.

|| *XXI. De analogia, ut ait Romanus* [23]. [93]

1. Analogia est, ut Graecis placet, συμπλοκὴ λόγων ἀκολουθῶν [24], eaque generalis est. Specialis vero est,

1) *Cicero pro Roscio vel p.* Fabr. P. ex corr. Fabricii. Vv. *pro Roscio* absunt a Cod. et Ed. pr. Cf. Cic. pro Rosc. Am. 2, 6. 2) *Inprimis* scriptura e Cod. 3) *Comparationem ab. p. esse necesse est* Fabr. P. 4) *Debet* Edd. *debebat* Cod. 5) *Talia* accessit e Cod. 6) Cod. *adicimus*, h. e. *adiicimus*. — *dicimus* Edd. 7) *Πρωτοτύποις* Latinis literis scribitur in Cod. 8) Vv. *et si qua alia* accesserunt e Cod. Lacuna significata est in Ed. pr. 9) *Et* tollendum videtur. 10) Etiam h. l. *et* tollendum videtur. 11) *Tanquam nove et facile debeat esse* Edd. O. *Tanquam nove et f. debebat esse* Cod. Scripsi *quamquam*, locum autem sic restituendum existimo: *Ex hoc enim, quod est novus novi, noviter facit; et hic facilis huius facilis, facile, et vilis vile facit; quamquam* ***nove*** *et* ***faciliter*** *et* ***viliter*** *debebat esse.* ***Et*** *apud veteres dictum est nove* cett. Verba: *et sic veteres dixerunt*, insulsum puto esse interpretamentum. 12) ***Et*** *humaniter* Fabr. P. *et* abest a Cod. et Ed. pr. 13) *Vobis* Fabr. P. 14) *Quod* Fabr. P. ex male intellecto compendio. 15) *Debemus* Edd. *debentes* Cod. 16) *Quod non* Fabr. P. *quod* adiectum a Fabr. 17) *Ψευδῶς* Edd. *πλαστος* Cod. 18) *Debemus* Edd. *debentes* Cod. 19) *Appellationes enim* Edd. *enim* om. Cod. 20) *Bene* omittunt Fabr. P. Signa prosodica e Cod. access. 21) *Veteres, Ante annos ab hinc* Fabr. P. *veteres mane abhinc ann.*, om. *et*, Ed. pr. Scribendum fortasse *a mane et abhinc* cett. 22) *Est* h. l. additum e Cod. 23) *C. Iulius Romanus* P. Fabr. Ed. pr. 24) Conferri iubet ad hunc locum Fabr. Donatiani, quod fertur, fragmentum (Mediol. 1503), ubi talia leguntur: *Analogiam sic Graeci definierunt. Analogia est in symploce* (sequitur hiatus, ubi Graeca fuerunt) *id est connexus orationum consequentium. Huiusce generalis analogiae species quaedam spectantur in rebus, quaedam in rationibus. Hanc analogiam Graeci, quae spectatur in di-*

quae spectatur nunc in rebus, nunc in rationibus occupata, cui Graeci modum istiusmodi condiderunt. Analogia est in[1] *συμπλοκῇ λόγων ἀκολούθων ἐν λέξει*. Huic Aristophanes quinque rationes dedit, vel[2] ut alii putant sex. Primo ut eiusdem sint generis, de quibus quaeritur, dein casus, tum exitus, quarto numeri syllabarum, item soni VI[3]. Aristarchus discipulus eius illud addidit, ne unquam simplicia[4] compositis aptemus, cuius rei rectum interim differamus contenti paucis, quae exempli gratia Gaius Iulius Romanus sub eodem titulo exposuit, ut interdum tacente ratione[5], quantum sibi dederit auctoritas, colligamus, scilicet tramitibus nominum per literas stratis.

2. Ut Athos, Arbos[6] non potest accusativo *m* capere[7], exceptis monosyllabis flos, glos, ros. Acer[8]:

Acer, anhelanti similis.

Acrum tamen pro acrem Cn. Matius Iliado. XV[9], Vindex *A* literae lib. I. notat[10]. Acris; Accius in Epinausimache[11]:

Incursio ita erat acris.

Arcuis[12]; Cic. De natura deorum[13] libro tertio: *Cur autem arcuis species[14] non in deorum numero ponatur?*

3. Animale; Lucretius:

Unde animale genus[15],

quod cum ratione dictum inde despicito[16], quod nullum nomen est, quod nominativo plurali nominativus est[17] singularis duabus syllabis crescat, quam rationem si prorsus volueris obtinere, consuetudinis elegantiam relegabis.

4. Alecto[18], hanc Alecto; Maro:

Luctificam Alecto.

Nam:

Et nomine Dido

Saepe vocatu || rum, [94]

eiusdem schematis esse grammatici tradiderunt, non per vocativum, o Dido. Flavius tamen Caper Alecto monoptoton esse Valerium Probum putare ait, hanc Alecto[19].

5. Antiphonem Terentius, quod quidem rectae rationis est:

Apud Antiphonem uterque mater et pater[20],

ut leonis, draconis, leonem, draconem; nec enim nominativus Graecis par est. Alcon, Alconis adaeque facit, nam et Maro sic declinavit. Argo, hanc Argo, Varro Menippea [satyra] Agemodo[21]: *Argo citiremem.*

6. Apollo et Carthago genitivi singularis regulam non tenent. Cicero enim, et quaecunque *o* finita nomina propria[22] sunt, Ciceronis, Catonis, Zenonis, Iunonis faciunt; appellativa vero dupliciter, ut praeconis, latronis; ordinis, marginis.

7. Adam, ὁ πρωτόπλαστος monoptoton est, proin Latine ut est Graece. Abraham adaeque monoptoton esse censeto.

---

ctionibus, *sic definierunt: Analogia est* (sequitur lacuna pro Graecis) *id est connexus orationis in dictione.* Ex quibus apparet, utroque loco eadem Graeca lecta esse in illo fragmento, quae nunc leguntur apud Charisium. 1) *Ἐν συμπλοκῇ* Edd. *In συμπλ.* Cod. 2) *Aut* Edd. *vel* Cod.; error ex non intellecto compendio. 3) *Quarto numeri, quinto syllabarum, item soni sexto* Fabr. P. ex emend. Fabricii. Cf. Fragm. Donatiani supra citatum: *Aristophanes quinque observationes tradit, per quas possint inveniri similia: ut eiusdem sint generis: casus: exitus: numeri syllabarum soni. Aristarchus auditor eius adicit differentiam, id est, ne simplicia cum compositis comparemus.* Igitur apud Charisium sic legendum esse videtur: *Primo ut eiusdem sint generis, de quibus quaeritur, dein casus, tum exitus, quarto numeri syllabarum, item soni. Sexto Aristarchus discipulus eius illud addidit, ne* cett. 4) *Cuius rei rationem* Edd. *cuius rei rectum* Cod. 5) *Iacente ratione* Edd. *tacente ratione* Cod. 6) *Ut Athos, Arbos.* Sine dubio in altero horum vocabulorum vitium latet. *Ut "athos, 'arbos* (sic) Cod., quibus signis librarius vv. inverso ordine legenda esse indicare voluit. Fortasse tamen emendator aliquis haec signa apposuit. *ut arbos athos* Ed. pr. *Arbos Athos*, om. *ut*, Fabr. P. Videtur legendum: *In os, ut Athos, non possunt accusativo **m** capere.* 7) *Accusativo rem capere;* falsam esse hanc lectionem, sponte intelligitur; notavitque Niebuhrius signo dubitationis apposito, unde patet, voculam in Cod. non recte legi posse. Qua re posui, quod unice verum est: *accusativo **m** capere.* 8) *Acer* Cod. *ater* Edd. Novus incipit articulus, id quod in Edd. non expressum est. Locus est Virg. Aen. V, 254. 9) *Cn. Matius Iliado. XV.* Ita Cod. quod dedi. *Cn. Matius Iliados XV.* Ed. pr. *Cn. Matius Iliad.* 15. Fabr. P. nisi quod P. numerorum signa Romana habet. Cn. Matii Iliadem citat Priscian. VII, 11. 57. pag. 329. tom. I. ed. Kr. ubi falso legitur *Matilius*, vulgo *Manlius.* Ceterum de *Cn. Matio* cf. Steph. in Fragmm. Poetar. Latinor. p. 417. seqq. 10) *Vindex lib. I. notat* Edd. *Vindex a litue lib.* 1. *notat* Cod. Caesellius Vindex Grammaticus *lib. B. litterae* citatur infra a Charisio p. 213. P. et *libro L. litterae* ab eodem p. 176. Dubium tamen videri potest, utrum scriptura Codicis habeat *D. litterae* an *A. litterae*, quamquam si de genere atque aetate scripturae recte coniicio, *A* erit scribendum, non *D.* 11) *Accius in Epinausimache* Cod. Ed. pr. nisi quod Ed. pr. *Epinausimachae.* — *Accius ἐν ἐπὶ ναυσὶ μάχῃ* Fabr. P. Cf. Fragm. Attii apud Bothium pag. 201. 12) *Arcuis* Cod. *arcius* Ed. pr. *arquus* Fabr. P. ex emend. Fabr. 13) *De deor. natura;* hoc ordine Cod. Ed. pr. 14) *Arcuis species* Cod. *arcius speties* Ed. pr. *arquus septies* pessime Fabr. P. ex prava corr. Fabr. Cf. Cic. de Nat. Deor. III, 20. ubi Codd. plerique *arci sp.* praestant. Notavit ad h. l. Fabr.: *in Cicerone legitur arqui et intelligitur Iris, quam etiam pluvium arquum nominat Horatius.* 15) Lucret. I, 228. 16) *Despicio* Edd. *Despicito* Cod. Lege *dispicito.* 17) *Quod nominativo plurali nominativus est sing.* Cod. Ed. pr. nisi quod in Ed. pr. *est* non legitur. *Cuius a nominativo plurali nominativus sing.* Fabr. P. Locus mendosus, sententia aperta. 18) *Allecto* et infra semper Cod. Loci sunt Virg. Aen. VII, 324. et IV, 383. ubi meliores Codd. *Allecto.* Pro *Nam* Fabr. P. *Item.* 19) Legendum sine dubio: *haec, huius, huic, hanc, ab hac Alecto.* 20) Terent. Eunuch. V, 2, 1. 21) *Varro Menippeasin Age modo* Ed. pr. *Varro Menippea sin age mō;* sed *s* expuncta, ut videtur, ut legendum sit: *Varro Menippea in Agemodo.* — *Varro Menippea satyra Agemodo* Fabr. P. ex corr. Fabr. Cf. Varr. Fragmm. pag. 262. ed. Bip. Adde notam Ausonii Popmae ad fragmm. Varronis. 22) *Propria* accessit e Cod.

8. Amicities; Plinius Secundus Sermonis dubii libro sexto, Ut planities, inquit, luxuries, mollities, et similia, veteri dignitate. Ceterum rationis via debet amicitia dici. Omnia enim nomina, quae nominativo plurali *ae* syllaba finiuntur, *e* deposita, reddunt nominativo singulari speciem sui iuris ac formae. Quod si manus veterum licentiae porrigemus, potest et copies et observanties et benevolenties dicier.

9. Amazon; quamvis nullum nomen Latinum *on* literis finiatur, et ideo Rhodum et Delum accusativo dicamus; tamen quaedam sunt, inquit Plinius Secundus, quae ad nos usque proprios gentis suae vultus formamque custodiunt, ut Pluton, Xenophon.

10. Autumnal [1]; Varro: *aequinoctium autumnal*, quod idem Plinius eodem libro sexto notat. Videndum tamen est, an reprehensione sit dignum, prius illa nobis spectata ratione. Nomina quaedam sunt principalia, quae
[95] Plinius Secundus eodem li||bro facientia [2] appellat [3]; ex quibus possessiva nascuntur, quae patiendi vocat, ut aquale. Nam Lucilius I. Saturarum: *Aput te neque*, inquit, *aquales* [4]; non ut autumnal. Huius autem principale nomen est aqua: quod vero patitur, ac tenet aquam, aquale, ut equile, sedile, monile; ait idem Plinius aquale [5].

11. Aqualium, an potius aquarium dici debeat, quaerit Plinius Secundus, et putat, ut laterale, laterarium, scutale, scutarium, ut manuale saxum, manuarium vas, proin aqualis, aquarium dici.

12. Ador ut memor genitivo singulari declinabitur, et ut neutralia numero [6] quatuor: aequor, robor, ador, marmor [7]; nec ut soror, sapor.

13. Animal animale faciet, ut autumnal autumnale, capital capitale, tribunal tribunale: quae patiendi non sunt, ut supra diximus. Plinius Secundus animal non animale ait dici debere. Ǵ. Caesar [8] quasi indiscretum hoc sit, ait *l* litera nominativo singulari neutra finita nomina eandem definitionem capere, quam capiant *e* litera terminata: huic animali et ab hoc animali, huic puteali et ab hoc puteali.

14. Ambos; Terentius in Adelphis:

Usque a pueris curavi ambos sedulo [9].

Salustius quoque Historiarum libro quarto: *Inter me atque Lucullum prope inopia rursus ambos incessit* [10]. Idque Helenius Acron sic oportere dici in eadem Terentii fabula disputavit, Verriumque dicit errare, qui putat hos ambo [11] dici debere; indifferenter autem locutos veteres, uberiora dabuntur exempla. Afranius in Panteleo [12]:

Contemnens, inquit, *liber natus est*, *ita mater eius dixit in Gallia*, *cum ambos emerem.*

Item idem in eadem:

Sed eccos ambos.

Qui autem cum Helenio faciunt, hanc sufferunt [13] causam, quia omnis accusativus numeri pluralis, exceptis neutralibus et monoptotis, *s* li||tera finiri debet, quoniam et [96]
has ambas ut doctas, pictas, hos item ambos ut doctos, pictos par erit dicere. Ambo; Afranius in Panteleo [14]:

Revocas nos ambo ad periculum [15].

Terentius in And.:

Hem, *Charine; ambo opportune; vos volo* [16].

Maro Georgicorum IV [17]:

Verum ubi ductores acie revocaveris ambo.

Idem in Bucolicis:

Nam saepe senex spe carminis ambo
Luserat [18].

Quod genus Graeca declinatione profertur; illi enim ἄμφω dicunt [19].

15. Aestifer an aestiferus; Plinius in eodem libro VI. Ut fatifer [20] et aurifer et armiger, lucifer, furcifer, dici

1) Vv. *Autumnal — idem Plinius aquale* et intermedia in Fabr. P. sequentibus *Amazon — Xenophon* praeposita sunt; quo id iure, ignoro. 2) *Faciendi* Fabr. P. 3) *Appellat.* Huic verbo subiicitur *ut aqua* in Fabr. P. ex interpolatione Fabricii. 4) *Nam Lucilius I. Satyrarum, Arutae neque, inquit, aquales.* Fabr. P. quibus consentit Ed. pr. nisi quod ***Saturarum*** et *ne* pro *neque.* Cf. Douza ad Lucilii Rell. pag. 267. ed. Haverc., qui legit: *Arutaenas et aquales*, haec notans: *Vulgo*: ***Arutae neque aquales*** *distractis vocibus.* *Credam*: ***Arutenaeque et aquales.*** De arytena sive artena cf. Festum pag. 18. et interpp. ad eum locum p. 330. ed. meae. — Nos scripsimus, quod in Cod. est: *aput te neque*, *inquit*, *aquales.* 5) *Et ut idem Plinius aquale* P. Fabr. *Aut idem P. a.* Ed. pr. ***ait idem Pl. a.*** Cod. 6) *Numeris* Cod. quod sine dubio mendosum. Conferri iubet Fabricius Charisium supra (p. 17. P.) terminatione ***Or***, ubi neutra in *or* numerantur tria: *hoc marmor*, *robor*, *aequor.* 7) *Aequor arbor marmor* Cod. Ed. pr. Recte sine dubio emendavit Fabr.: *aequor*, *robor*, *ador*, *marmor*, quem secutus est P. 8) *Ḡ Caesar.* Cod. quod servavi. ***G.*** *Caesar* Ed. pr. *Caius Caesar* Fabr. P. Annumeratur locus fragmentis C. Iulii Caesaris librorum de Analogia. Cf. Ed. Oberl. 9) Terent. Adelph. V, 9, 5. *Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo.* 10) Cf. Epistolam Mithridatis ad Arsacem in Fragmm. Hist. Sal. lib. IV, p. 240. ed. Gerlach. *Variis inter me atque Lucullum proeliis*, *inopia rursus ambos incessit.* Notavit ad marg. Nieb., in Cod. sic legi, quemadmodum editum est. 11) *Hoc ambo* P. *hos ambo* Ed. pr. Fabr. *hos ambos* Cod. contra sententiam Grammatici. 12) *Pantaleo* Edd. *Panteleo* Cod. Nomen fabulae fortasse fuit *Panteleum*, *Παντελεῖον.* Locus Afranii fortasse sic legendus: *Contemnes? Liber natus est, ita mater eius dixit*, *In Gallia cum ambos emerem.* Cur *emo* scribendum censuerit Bothius (Fragmm. Scen. V, 2, pag. 181.) metro timens, non video. 13) *Afferunt* Edd. *sufferunt* Cod. Legendum fortasse: *suggerunt.* 14) *Panteleo* Cod. *Pantaleo* Edd. V. quae paullo ante diximus. Cf. Both. Fragmm. Scen. V, 2, p. 181. 15) *Revocas nos ambo ad praelium* P. Fabr. Ed. pr. *R. n. a. ad periculum* Cod. 16) Terent. Andr. II, 2, 8. ubi legitur: *Euge*, *Charine.* 17) *Maro Georg.* 4. Fabr. P. Locus est Ge. IV, 88. 18) Virg. Ecl. VI, 18. 19) Cf. Festus p. 4. et nott. ad h. l. 304. ed. meae. 20) *Facifer* Edd. *fatifer* Cod.

debet[1], quod composita sunt, nec ut quaedam quasi composita, velut[2] Euander, Teucer, dici debent, et interdum *r*[3] litera carere.

16. Augustas. Cur pridie Kal. Augustas[4], et non Augustarum dicimus, ubi Plinius Secundus eodem libro sexto, *a* finita nomina singulari nominativo veteres casu genetivo *as* syllaba declinabant[5], ut Maia, Maias. Nam et Sisenna inquit, eum, qui diceret[6] paterfamiliae[7], patrumfamiliarum oportere dicere. Itaque patrumfamilias consuetudine taedium respuerit, et dicere perseveratum est.

17. Ancipes veteres cum ratione dixerunt, ne genitivo ancipitis duabus videretur syllabis crescere. Plaut. in Rudente:

Post alterinsecus[8] *est securicula ancipes.*

18. Aedile ab hoc aedile, non aedili. P. Rutilius de vita sua quinto, et Varro de Originibus scaenicis[9] secundo:

A Claudio Pulchro aedile[10],

quod cum ratione dictum esse monstrabis, ut ait Secundus sermonis dubii libro tertio, quod nomina quaecunque genitivo singulari *is* syllaba finiuntur, exceptis iis, quae similiter faciunt nominativo, oportet ablativo singulari *e* litera terminari, a prudente, ab homine. Quod si adicias[11] aliquid, idem in eodem Plinius, per *i* debet dici, a prudenti consilio.

19. Avi, puppi; quoniam genitivus similis est nominativo, idcirco[12] non potest ad supradictam regulam pertinere.

20. Agile, ab agile, si de persona dicatur ita debet[13]:
[97] quod si rem significabis, ab hoc || agili dici debet, ut idem Plinius eodem libro.

21. Annalei; Varro Epistolicarum quaestionum lib. VI: *Eclogas ex Annalei descriptas*[14].

22. Agreste; Salustius Historiarum primo[15]; quod idem Plinius eodem libro, in animali, inquit, significatione.

23. Aenea; hic Aenea sine *s* Varro dixit in Age modo[16].

24. Aeribus; Lucretius secundo:

Pulsabant aeribus aera[17],

cum in his nominibus hoc quoque nomen esse videatur, quae singulari quidem numero per omnes casus eunt, plurali non nisi per nominativum et accusativum et vocativum tantum, ut iura, maria, rura, aera. Cato, ut plura aera equestria fiant: *Aeribus equestribus de duobus millibus a cc*[18].

25. Arbor, arboris, non ut uxoris et sororis, cum sit feminini generis, subartatur[19], quasi sit unum ex quatuor suprascriptis[20].

26. *As* finita nomina casu nominativo singulari genitivum varie pronuntiant[21], ut Asprenatis, Thoantis, Atlantis[22]; vocativus singularis similis erit nominativo. Contra est Aeneas, et o Aenea, Marsyas, Amyntas: nec interest Graeca sint necne.

27. Aerem veteres dixerunt, non item aetherem, sed aethera: quia utraque Graeca sunt.

28. Auxiliaris [homo[23],] ab hoc auxiliare homine, ut idem Plinius.

29. Ablativi casus[24] per omne specimen, et quidem quando *i*, quando *e* terminari debeat, collegimus in superioribus.

30. Astyanacte per *e*; quamquam enim genitivus singularis

1) *Et lucifer dici debet* Fabr. P. Ed. pr. nisi quod in hac *et* abest. *Lucifer, furcifer dici debet* Cod. om. *et.* 2) *Ut* Edd. *velut* Cod. 3) ***U** litera* Edd. ***r** litera* Cod. utrumque mendosum. Sine dubio scribendum ***us** syllaba.* 4) *Calend. Augustas* (sic) Fabr. P. *Kal. Augustas* Cod. Ed. pr. 5) *Singulari nominativo **as** declinabant* Fabr. P. *singulari nominativo **as** syllaba declinabant* Ed. pr. Si Douzae Cod. non fictitius, h. l. opem tulisset. Integrum locum dedimus e Cod. 6) *Dicat* Fabr. P. *cum qui dicunt* Ed. pr. 7) *Etiam* h. l. interp. Fabr. P. 8) *Altrinsecus* Fabr. P. *alterius secus* Ed. pr. *alterinsecus* Cod. Non spernenda haec lectio; saepius enim apud Plautum *alteri* et *alterius* scribendum, sed per syncopem enunciandum esse videtur. Locus est Plaut. Rud. IV, 4, 114. Eundem Plauti locum bis citat Prisc. III, 5, 30. et VI, 18, 95. tom. I, p. 127. et p. 286. ed. Kr. 9) *Scaenicis* scripsi e Cod. 10) Cf. Varr. Fragmm. p. 250. ed. Bip. 11) *Adicias* Cod. *adiicias* Edd. 12) *Et idcirco* Cod. et Edd. *et* ego sustuli. 13) *Dici debet* Fabr. P. ex emend. Fabr. *ita debet* Cod. Ed. pr. 14) *Eglogas* Cod. Locum Varronis cf. in Fragmm. p. 197. ed. Bip. *Annalei* libri nostri omnes, quod cur mutatum sit in Varr. Fragmm. l. c., nescio. Ceterum in Edd. articuli ita se excipiunt: *Annali. Aenea. Agreste.* 15) Cf. Sal. Fragmm. p. 224. ed. Gerl. Verba Plinii *in animali* significatione ex superioribus explicanda esse videntur, ubi *agile* de persona, *agili* de re dicendum de Plinii sententia refertur. Ex quo intelligitur, hoc Plinium voluisse, ablativo dicendum *agreste*, ubi de animali vel re animata, sed *agresti*, ubi de re sit sermo. 16) *In Agemo* Ed. pr. in *Archemoro* Fabr. P. *in age mō* Cod. 17) Cf. Lucret. II, 637. ubi *pulsarent.* 18) Eundem Catonis locum citat Priscian. VII, 8, 38. tom. I, p. 317. ed. Kr. *Cato in oratione, qua suasit in Senatu, ut plura aera equestria fierent: Nunc ergo arbitror oportere restitui, quo minus duobus milibus ducentis sit aerum equestrium. In eadem: De aeribus equestribus de duobus milibus actum.* Sub finem loci apud Charisium v. *actum* e Prisc. petitum exhibet P. Sed Cod. et Ed. pr. pro ea voce praestant *a cc.* (sic) Quod si superiorem illum locum a Prisciano citatum comparamus, scribendum videbitur *ac ducentis* pro *actum*, quod ipsum altero loco apud Priscianum legendum erit, quam ibi nulla varietas lectionis enotatur. Ceterum Fabr. Prisciani verba in Charisium intulit: *Cato in oratione — actum.* 19) *Subarctatur* Fabr. P. *subartatur* Cod. Ed. pr. 20) *Suprascriptis nominibus* Edd. om. *nominibus* Cod. 21) *Pronuntiant* scriptura e Cod. 22) *Atlantis* accessit e Cod. ignoratum a Fabr. P. *aspernantis Thoantis anhelantis* Ed. pr. 23) Voc. *homo* in membrana exesa non legi posse in Cod. notavit Nieb. 24) *Ablativus casus* Edd. *ablativi cas.* Cod. Tum pro *in superioribus* Ed. pr. post lacu-

is syllaba finiatur, quod alio communi[1] non est, e nec *i* ablativo cludetur.

31. Aiax; ad eandem rationem id quoque pertinet nomen, Aiace ablativo; hunc tuebitur, nec *i* admittet.

32. Alacer. *Er* finita numero [singulari[2]] casu nominativo ablativum per varias vias dant[3], ut acre, accipitre; ex quibus si qua solent in nomen hominis transire, non sunt dubia.

33. Alexander, si ratio placet, quam sub Euandri nomine disputavimus.

[98] || 34. Ager quoque usu non ratione dicitur, quae mihi ratio vix videtur adhibenda.

35. Aurelii genitivus non tantum crescit cum nominativo, sed ut par sit dativo[4] casui, ut Plinius eodem libro scribit.

36. Amans, amantium; *ns* finita nomina singulari nominativo genitivo plurali *ium* recipiant necesse est. Itaque Terentius:

Amantium irae, amoris reintegratio est[5].

Amantum Caecilius, ut etiam Plinius notat:

Quantum amantum in natica est[6].

37. Aplustre. Omnium nominum, quae sunt neutri generis et in *e* terminantur, ait Plinius, Caesarem scisse eosdem esse ablativos, quales sunt dativi singulares.

38. *Ar* literis nomina neutralia terminata. Idem non minus, ait Caesar[7], quod dativo et ablativo pari iure funguntur, ut idem Plinius scribit.

39. Architectonis; Titinnius in Setina:

Incensus architectonis[8].

40. Algu; Plautus in Rudente:

Tu vel suda, vel peri algu[9].

41. Avi; Cicero de Auguriis: *Omnibus avi incerta*[10].

42. Amni; Maro:

Secundo defluit amni[11],

ubi Plinius eodem libro, Ab antiquis, inquit, quos Varro reprehendit, observatio omnis illa damnata est, non quidem in totum. Dicimus enim, inquit, ab hoc canali, siti, tussi, febri. Maiore tamen ex parte forma mutata est; ab hoc enim cane, orbe, carbone, turre, falce, igne, veste, fine, monte, fonte, ponte, strigile, tegete, . . .[12] asse, axe, nave, classe dicimus. Ac ne illa quidem ratio recepta est, quam G. Caesar[13] ponit in femininis, ut puppim, restim, pulvim. Hoc[14] enim modo et ab hoc cani dicemus[15], et ab hoc cane.

43. Aenigmatis; Varro de utilitate sermonis quarto. Ait enim Plinius, quamquam ab hoc poemate, his poematibus facere debeat, tamen consuetudini et suavitati aurium censet summam esse tribuendam, ut in Aceste, et in Anchise Maroni . . .[16] placitum; et quod Graeca nomina non debent Latinis regulis alligari.

44. Arabis; Maro:

Hyrcanisve Arabisve parant[17], [99]

ubi Plinius: *Es* numero plurali finita nominativa dativo *bus* recipiunt, idque commentatores iubent. Quid ergo si sic declinavit, ut Plautus in Bacchidibus, et in Poenulo[18]: *Arabus, myrrhinus, odor Arabus.* Lucillius XXX[19]:

Arabus artemo.

Denique et G. Cassius[20] iń epistula, quam de Dolabella

nam habet *primus*. 1) *Quod alio communi non est.* Obscura haec. Cod. nihil auxilii fert, nisi quod *commū.* per comp. scriptum exhibet. 2) Pro v. *singulari* in Edd. et Cod. hiatus est. Ego facili emendatione supplevi. Tum pro *nominativo* Cod. exhibet *nom̄.* i. e. *nominativo*, quod rescripsi. Edd. exhibent *nomini.* 3) *Dant* addidi e Cod. *ducit* Ed. pr. om. Fabr. P. Citat Fabr. ad hunc locum Servium in VI Aeneid. (v. 685.) ad illud: *alacris palmas utrasque tetendit*, ubi haec leguntur: *Ipse alacris. Et sciendum antiquos et alacris et alacer, et acris et acer tam de masculino quam de feminino genere dixisse. Nunc masculino utrumque damus; de foeminino alacer et acer nunquam dicimus, licet Ennius dixerit: Aestatem auctumnus, post acer hiems sit. Nam inde est alacer.* 4) *Sed et par fit dativo* Fabr. P. *sed ut par sit dativo* Cod. Ed. pr. 5) Terent. Andr. III, 3, 23. ubi vide Faernum et Bentleium. 6) *In riatica est* Edd. O. *in natica est* Cod., quod dedi, licet vitiosum. Bothius in Poetar. L. Scen. Fragmm. V, 2, p. 151. locum Caecilii sic scripsit: *Quantum amantum viaticum est*, quod probare non possum. 7) Hunc et superiorem, ubi Caesar citatus est, locum ad libros C. Iulii Caesaris de Analogia retulerunt. Cf. Fragmm. Caes. in Ed. Oberl. 8) Stephanus scripsit *architectoni*, et *infensus*. Cf. Fragmm. Poetar. Lat. pag. 290. Adde Titinnii Fragm. apud Both. Poet. Scen. Lat. V, 2, 69. 9) Plaut. Rud. II, 7, 24. Cf. Priscian. VI, 9, 46. tom. I, p. 250. Kr. 10) Pro *Omnibus* in Cod. est sigla notissima: ōmb. Cf. Fragmm. Ciceronis p. 478. ed. Orell. 11) Virg. Georg. II, 447. 12) Post v. *tegete* in Cod. est trium literarum lacuna, in Ed. pr. longior. Nihil desiderarunt Fabr. P. 13) *G. Caesar* scriptura e Cod. 14) *Haec* Edd. In Cod. sigla est, quae *hoc* significare solet. 15) *Dicemus* omiserunt Edd. 16) In Cod. lacuna trium literarum. Et cum statim post in Cod. absit *est*, quod Edd. Fabr. P. post *placitum* exhibent, putem *Maroni est placitum* legendum esse. In Ed. pr. nec hiatus significatus est, et *est* desideratur. 17) Virg. Aen. VII, 605. 18) *Ut Plautus in Bacchidibus Arabus et in Poenulo* Fabr. P. ex emendatione Fabricii. In Bacchidibus nihil tale legitur; in Poenulo Act. V, 4, 6. est: *Arabius myrrhinusque omnis odor.* 19) *Lucillius* 25. P. Fabr. *Lucilius XXV* Ed. pr. *Lucillius XXX* Cod. Locum ad librum Lucilii XXV retulit Douza in Rell. Lucilii pag. 377. comparavitque alium Lucilii locum, ubi *Rhinoceros Aethiopus* legitur. 20) *G. Cassius.* Sic Cod. et Ed. pr. Idem fortasse est *Cassius*, qui supra p. 80. P. *Cassius Severus* ad Maecenatem citatus est, quem eundem locum excitat Priscian. VII, 11, 57. tom. I, pag. 328. Kr. Idem *Cassius* citatur a Prisc. VIII, 4, 17. tom. I, p. 368. Kr. sine praenomine et cognomine; sed a Diomede pag. 370. P. laudatur *Accius Cassius* ad Tiberium secundo, qui alius fuisse videtur. Apud eundem tamen Diomedem p. 368. P. *Cassius Severus* invenitur. Et hi quidem *Cassii* non confundendi sunt cum *L. Cassio Hemina*, scriptore historico. Ceterum *in epistula* scripsi e Cod.

scripsit: *Arabi mirifico animo erga nos fuerunt*, inquit. Araps; Maro[1]:

Omnis Araps, omnes vertebant terga Sabaei.

Florus ad divum Hadrianum: *Quasi de Arabe aut Sarmata manubias*[2].

45. Bos, bovis, non ut gloris, roris, floris, quod haec *r* consonantem unius temporis habent, ut caput non magis placet, licet apud Graecos phthongos plures habeat haec litera, ut vocalis[3], bovis vero tametsi brevem tantum vocalem gerat.

46. Biber, τὸ πιεῖν[4]; G. Fannius Annalium octavo: *Domina eius ubi ad villam venerat*[5], *iubebat biber dari.* Cato quoque Originum, sed et Titinnius in Prilia[6]:

Date illi biber, iracunda haec est.

47. Belidis; Cinna in Propemptico Pollionis:

Nec tam donorum ingentes mirabere acervos,
Innumerabilibus congestos undique saeclis,
Iam inde a Belidis, natalique urbis ab anno
Cecropis, atque alta Tyria ab origine Cadmi[7].

Patronymice dixit, Belidis, ut Arabis[8], at vero Maro *Belidae*[9] *Palamedis* ait.

48. Cretum[10]; Cicero Tusculanarum lib. II: *Cretum legis. Cretenses* Ennius, ut Varro[11] lib. primo de sermone Latino scribit.

49. Contubernale; Pomponius in Macco[12] milite:

Cum contubernale, inquit, *pugnavi, quod meam coenam.*

50. Cereale ablativo *e* terminabitur, si homo sit, Cereali, si res sit et fructus.

51. Consulari nunquam per *e* dari ablativus poterit, quod proprium nomen hominis non sit, sed aptum homini et negotio.

52. Coniuge, quod alii rei non possit esse commune, idcirco per *e* sonabit.

53. Cicatrice sub eadem ratione censebitur.

54. Celere si proprium sit nomen viri[13], quod si femininum, sive id fuerit neutrum communis generis, celeri, id est, ab hoc et ab || hac celeri. Plautus in Sticho: [100]

Ita celeri, inquit, *curriculo fui*[14].

55. Celebre simile dubiis est, ut sub *a* litera diximus, quamquam plurali nominativo in *res* exeant, ut salubre, pultare[15], pedestre, terrestre.

56. Cervicium; ubi Plinius eodem libro exceptis monosyllabis cetera *x* finita nomina seu vocabula absque cognominibus genitivo plurali, quamquam ante *um* *i* non recipiant, ut fruticum, pulicum[16]; radix tamen, ut cervix, radicium facit.

57. Cicatricum non cicatricium; Hortensius pro G. Rabirio: *Cicatricum mearum*, quod emendate dictum sit[17].

58. Compluria; Terentius in Phormione:

Nova compluria[18],

ubi Plinius, Iulius Modestus, inquit, ita definiit: quae nomina comparandi fuerint, et accusativis pluralibus in *is* exient, id est, fortioris[19], fortiorum facere debet, non fortiorium, id est, ante *um* syllabam *i* recipere non debet, [ita[20]] complura et complurum esse dicendum; consuetudo tamen et hos plures dicit, et haec pluria.

1) *Arabs. Maro* Edd. *Araps* scripsi e Cod. Cf. Virg. Aen. VIII, 706. 2) De *Floro* cf. Gerardi Ioannis Vossii de Historicis Lat. lib. I. 3) *Quam vocales* Fabr. P. *ut vocalis* Cod. Ed. pr. Totum autem hunc locum plane esse depravatum, sponte intelligitur. Equidem sic legendum censeam: *Bos, bovis, non ut gloris, roris, floris, quod hoc ante s consonantem, o unius temporis habet, licet apud Graecos phthongos plures habeat; bovis vero brevem tantum vocalem gerit.* Verba: *ut caput non magis placet*, undecunque venerunt, insiticia sunt, et *ut vocalis* putem orta esse ex interpretamento ad v. *phthongos.* 4) *Biber*, τὸ πίειν Fabr. P. Ed. pr. Graeca in Cod. margini adscripta sunt. 5) *Ubi villam venerat* P. fortasse errore typographico, qui error transiit in Collectionem Fragmm. histor. pag. 9. ed. Cort. 6) *In Praelia* Edd. *in Prilia* (ⁱ*plia*) Cod. Cf. Fragmm. Poetar. Scen. V, 2, pag. 66. Legendum videtur: *Dăte ĭllí biber Irácunda haéc est*, quod moneo propter corruptam Bothii mensionem. 7) *Nec tñ* (i. e. *tamen*) — *ingentais* — *acerbos* Cod. Tum *congestis* Fabr. P. atque ita Cod. a pr. m. *In muneralibus congestis* Ed. pr. Correctum in Cod. *congestos*, recte. *Saeclis* e Cod. scr. Deinde *Tyrii* Edd. *Tyria* Cod. De Cinnae loco cf. Weicherti Poetar. Latinor. Reliquiae p. 190. seqq. 8) Pro *Arabis* in Cod. legi *urbis* vel *arbis* testatur Nieb. 9) *Belida* P. ex errore typ. Virg. Aen. II, 82. 10) *Cretam* Edd. *Cretum* Cod. Atque ita etiam paullo post. Locus Cic. est Tusc. II, 14, 34. *Cretum quidem leges, quas sive Iupiter sive Minos sanxit* cett. 11) Cf. Ennii Fragmm. ed. Hessel. p. 329. 12) *In Machomilite* Edd. *in Macco milite* Cod. Cf. Fragmm. Pomponii apud Both. pag. 110. et Munk. de Pomponio Bon. p. 75. 13) *Nomen sit viri* Edd. *sit nomen viri* Cod. 14) Plaut. Stich. II, 2, 13. 15) *Pultare* aut adiectivum, ad pultem pertinens, aut substantivum, vas in quo puls coquitur; lexicis addendum. 16) *Filicum* Edd. *pulicum* Cod. 17) *Dictum est* Edd. *dictum sit* Cod. 18) Ter. Phorm. IV, 3, 6. *nova hic compluria.* 19) *Exient. s. fortioris* Edd. *exient, id est, fortioris* Cod. Quae quid sibi velint, nescio. Quis est enim, qui sibi persuadeat, Grammaticum *exient* scripsisse pro *exeunt* aut *exibunt?* Tum cetera quoque male cohaerent, ita ut aliquid excidisse videatur. In Cod. nulla apparet lacuna. Fortasse sic scribendum: *Quae nomina comparandi fuerint et accusativis pluralibus in **is** exierint, id est, fortioris, ea genitivo plurali **um** non **ium**, id est, fortiorum facere debent non fortiorium, id est, ante **um** syllabam **i** recipere non debent, quare complura et complurum esse dicendum. Consuetudo tamen* cett. Fortasse tamen membra transposita sunt, sic reponenda: *Quae nomina comparandi fuerint et accusativis pluralibus in **is** exierint, ante **um** syllabam **i** recipere non debent, id est, fortioris, fortiorum facere debet, non fortiorium, quare complura* cett. quae lenior medicina videtur et certior. 20) *Ita* in Cod. non comparet, sed dubitationis signum adiecit Nieb., quo illud ipsum addubitaret, utrum revera in Cod. abesset, nec ne.

59. Constante, cum cognomen erit hoc, velut[1] eiusmodi, a praesente, innocente, sapiente, nitente[2], prudente dicemus, ait Plinius, nec interest *ens* an *ans* nominativo singulari claudantur. Sed enim P. Rutilius de vita sua II[3], *Animo*, inquit, *constante*.

60. [Continenti[4];] Varro de gente [P. R.[5]] lib. II: *In terra continente*[6].

61. Candenti; Varro Rerum rusticarum tertio: *Candenti ferro*[7].

62. Civitatium; Annaeus Cornutus ad Italicum de Vergilio, lib. decimo: *Iamque exemplo tuo etiam principes civitatium, o poeta, incipient*[8] *similia fingere.*

63. Canes; Lucilius primo[9]:

Inritata canes quam homo, quod planius dicit,

pro canis, nec enim potest dici ut nubes, sedes, sed ut funis, turris; canicula enim facit, ut turricula, funicula.

64. Cetariis; Pomponius Secundus[10] ad Thraseam, cum ratio cetaribus, inquit Plinius, poscat. Ut moenia, moeni-
[101] bus, ilia, ilibus, || Parilia, Parilibus. Ea enim nomina, quae *i* ante *a* habent, ut cetaria, in *bus* necesse est desinant.

65. Clavim; Tibullus[11]:

Hinc clavim ianua sensit.

Strigilim quoque Lucilius[12]. Varro de poematis[13] secundo *lentim*, quod eorum nominum ablativus singularis in *i* exit. Avem autem et navem; quoniam ab hac ave et nave faciat, accusativus per *i* dari non potest.

66. Diligente; Verrius Flaccus[14], inquit Plinius, eorum nominum, quae *ns* finiuntur casu nominativo, ablativus in e dirigendus est. Itaque Caesar epistularum[15] ad Ciceronem: *Neque*, inquit, *pro cauto ac diligente se castris continuit*[16].

67. Duo, hos duo; Accius in Epinausimache:

Martes armis duo congressos crederes[17].

Terentius in Adelphis:

Tu illos duo olim pro re tollebas tua[18],

ubi Helenius Acron: pro duos. Duorum; Pomponius in Macco Milite:

Nam cibaria[19] *vicem duorum solum me comesse condecet.*

68. Dracontem Accius in Philocteta[20], quod utique venit a nominativo, hic dracon.

69. Domi suae; Varro de sermone Latino libro V[21]. Nec enim potest adverbium dici, cui *suae* pronomen adest. Cato de multa, contra L. Furium: *Domi meae saepe fuit*[22], et est genitivus.

70. Digitum pro digitorum; Varro[23] ad Atticum de vita P. R. lib. I. *Neque ille Callicles, quaternum digitum tabellis nobilis cum esset factus, tamen in pinguendo*[24] *ascendere potuit ad Euphranoris altitudinem.*

71. Damnas, ut cuias, nostras, et cuiatis, nostratis, an quid esse dicemus? Nam et interpretatio eius damnatus[25] participium facit.

72. Dii pro die seu diei Lucani; Virgilius[26] enim:

Libra die[27] *somnique pares ubi fecerit horas.*

Est[28] . . . . . ante iis, arguit diique [per *ii* semper[29]] legendum esse definit, idque in Coeli[30] historia . . I . . . . . re deprehendes[31].

73. Duum; Fronto ad Marcum Antonium, *de feriis*[32] *Olliensibus: duum item vestrum*[33] *doctum principem et navum modulorum et tibicinum studio*[34] *fuisse divino tum scimus.*

1) *Hic ut* Edd. *h. velut* (sic) Cod. 2) *Virente* Fabr. P. *intente* Ed. pr. *nitente* Cod. Post v. *prudente* in Ed. pr. hiatus est indicatus, de quo tacet Nieb. 3) *De vita sua libro secundo* Edd. *de vita sua II.* Cod. 4) Hoc voc. in Cod. evanuisse testatur Nieb. Scribendum videtur *Continente.* 5) *P. R.* absunt hae literae a Cod. Tum *lib. II.* Cod. *lib. primo* aut *lib. I.* Edd. 6) *Continenti* Edd. *continente* Cod. quod verum. In Fragmm. Varronis hic locus libro primo adnumeratur pag. 235. ed. Bip. Ceterum in Cod. pro *in terra* legitur *int ea* (sic). 7) Locum hunc apud Varronem non reperi. Quaerat, cui vacat. 8) *Et poetae incipient* Edd. *o poetae*, *inc.* Cod. 9) Cf. Douzam ad Lucil. Rell. pag. 265. seqq. ed. Haverc. *Inritata* scriptura e Cod. Tum *quam homo hoc quod* Edd. *Plinius dicit* Ed. pr. 10) *Pomponius II.* Cod. 11) Tibull. II, 4, 31. ubi editur *clavem.* 12) Cf. Douzae Rell. Lucil. p. 243. ed. Haverc. 13) *De Poematon* Cod. Cf. Varr. Fragmm. p. 192. ed. Bip. 14) Cf. Festus p. 298. ed. meae. Aut omissum aliquid, aut oratio elliptica, ita ut Verrius Flaccus ipse loqui fingatur, sic fere: *Verrius Flaccus: eorum nominum — dirigendus est.* Tum verba *inquit Plinius* nihil significant, nisi petita haec esse ex Plinio. 15) *Epistularum* scriptura e Cod. 16) Cf. Fragmm. Caesaris apud Oberl. (p. 324. ed. Dähne). 17) Cf. Attii Fragm. apud Both. in Poet. Scen. Lat. V, 1, pag. 201. 18) Terent. Ad. V, 3, 23. ubi vide Bentleium. Paullo post *per duos* Ed. pr. 19) *Nam si cibaria* Edd. *si* abest a Cod. *Machomilite* Edd. *Macco milite* Cod. Cf. Pomponii Fragm. apud Both. in Poet. Scen. Lat. V, 1, p. 111. Adde Munk. de Pomp. Bon. pag. 75. 20) *Filocteta* Cod. 21) Varro L. L. lib. VIIII, 41. p. 506. ed. Sp. *Ab eadem ratione domi suae quisque ubi lavatur, balineum dixerit.* 22) Cf. Fragm. Catonis apud Cort. pag. 26. 23) Cf. Fragmm. Varr. p. 236. ed. Bip. 24) *Pinguendo* scripsi e Cod. Ed. pr. Tum *Eufranoris* Cod. Edd. 25) *Damnatum* Edd. *damnatus* Cod. 26) Pro vv. *Lucani Virg.*, quae Editiones exhibent, in Cod. est: *Lucan paulus.* 27) *Dii* Fabr. P. *die* Cod. Ed. pr. Locus Virg. est Georg. I, 208. De re cf. A. Gellius IX, 14. 28) Post v. *est* lacuna deprehenditur in Cod. et Edd. 29) *Per ii semper* Fabr. P. ex Fabricii correctione. In Cod. legitur: **utſiſ p̄.** Ed. pr. habet: *ut si semper.* 30) *Caelii* Edd. *Coeli* Cod. 31) *Historia deprehendas* Fabr. P. In Cod. locus detersus cum residuis aliquot literis. Similiter in Ed. pr.: *historia* (hiatus) *ere deprehendas.* 32) *De ferro* Edd. Ceterum in Ed. pr. *Fronto* nomen deest, lacuna pro eo relicta. Fabricius in notis Mss. correxit *Antoninum*, sed in editione non expressit. 33) *Vestrorum* Edd. *vestrum* Cod. 34) *Odio* Edd. *studio* Cod. Quam male habitus sit Charisius, vel ex hoc loco intelligi potest. Cf. adnotatio Heindorfii ad M. Cornelii Frontonis Reliqq. ed Niebuhr. pag. 137. Locus Frontonis hic est in epist. III. ad Antoninum de Feriis Alsien-

Naevius in Tarentilla:

[102] *Salvi et fortunati || sitis duo, duum nostrum patres*[1].

74. Dapsile, ab hoc dapsile, si de homine dicas, *e* litera ablativus est terminandus. Dapsili si rem significabis, ab hoc dapsili.

75. Decemvirali; ablativus semper hic erit, nec in *e* literam transiet, ut ab hoc consulari, quod honorum nomina propria hominum esse non possunt.

76. Duumvirali; id quoque ex supradicta ratione consistit.

77. Duplici; Bibaculus: *Duplici*, inquit, *toga involutus*[2], non duplice. Unde quidam errant, qui *x* litera nominativo singulari finita nomina ablativo *e* tantummodo putant claudi, cum mendaci animo et artifici ingenio, et salaci et a minaci[3] proposito, et ab atroci facto et a truci vultu[4], ait Plinius, recte dicamus.

78. Didun; Ateius Philologus[5] librum suum sic edidit inscriptum[6]: *An amaverit Didun Aeneas*, ut refert Plinius, consuetudinem dicens facere hanc Callisto, hanc Calypso, hanc Io, Allecto[7]. Itaque et L. Annaeus Cornutus in Maronis commentariis Aeneidos X. *Didus* ait: *Hospitio Didus exceptum esse Aenean*[8].

79. Elephans. *Ns* literis nominativo singulari finita nomina genitivo singulari in *s* literam necesse est exeant, et saltantis, ablativus singularis ab hoc saltante, quod in elephanto[9] non cadit. Itaque elephantus est vocandus, facit enim huius elephanti et ab hoc elephanto.

80. Egente, ab hoc egente homine. Egenti, ab hac egenti re.

81. Euandrus Maro ait, quod, ut inquit Aurelius[10] Opilius, Graeca nomina *os* syllaba finita Latine [solent[11]] *us* terminari, usus tamen Euander. Sunt sane quaedam, quorum natura consuetudini copulatur, ut Codrus et Hesperus.

82. Ego pronomen ita declinandum dedit. Ego, mei, mihi aut mi[12], me, o ego, ab hoc me.

83. *Er* syllaba finita nomina masculina genitivum duplicis formae dant, ut Euander, Euandri, ager, agri, niger, nigri. At cum per *ris*, ut pauperis, anseris, sequestris, equestris[13], quoniam quaedam eorum sint communis promiscuive generis, feminini etiam, sed et neutri, ut mulieris, pauperis, sileris, aggeris.

84. *Es* producta finita nomina genitivo diei, aciei, luxuriei, faciei facient[14], excepto quies. Quamquam enim et hoc[15] ante *s i* literam habeat, tamen quietis facit, requies vero requiei, adeo ut Maro quarto[16],

Requiem, inquit, *spatiumque furori*,

non requietem, exceptis etiam rei, spei, fidei.

85. Exerciti genitivo Naevius belli Punici libro primo[17]:

M. Valerius consul partem exerciti in expeditionem ducit.

86. Ficos vitium esse corporis, proinde declinari debere quasi pomum. Martialis in Laetilianum iocantis nobis occurrit exemplum, nam ita loquitur:

Cum dixi ficus, rides quasi barbara verba,
Et dici ficos Laetiliane putas.
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicamus ficos Laetiliane tuos[18];

ut sit *ἀσύνδετον*[19], dictum quamvis quidam ficus vitium esse velint, ut doloris quasi[20] sonitus audiatur, ficos ut fagos, moros, fagos, ulmos[21] Varronem dicere, sub *F* litera dedimus exemplum. Ficus Cicero de Oratore libro II: *De ficu suspendit se*[22]. Varro quoque de Scaenicis[23] originibus libro I: *Sub Ruminali ficu.* Itaque Pli-

sibus: *Avum item vestrum, doctum principem et navum, orbis terrarum non regendi tantum sed etiam perambulandi diligentem, modulorum tamen et tibicinum studio devinctum fuisse scimus.* Heind. notavit haec: Iam quivis sic locum Charisii emendabit: *De feriis Alsiensibus: Avum item vestrum duum doctum — studio fuisse devinctum scimus.* Non tamen inde istud *duum* obtruserim Frontoni, qui cum sect. IV. *Traiani proavi vestri*, sect. XII. *maiores vestri* et *proavus vester* dixerit, cur tandem hoc loco pronomini adiecerit *duum?* Ut de Vero, credo, moneret lectorem, dum de otio somnoque et de epulis loquitur. Haec Heindorfius. Non credibile est, citasse Grammaticum hunc locum, nisi ipse ibi legeret *duum*. 1) Cf. Poetas Lat. Scen. Bothii tom. V, 2, p. 19. ubi *sitis* ex coniectura additum, quam Cod. noster confirmat. *Sitis* deest in Edd. O. Paullo infra legitur *transiet*, quod non credo a Grammatico profectum esse, licet Cod. et Edd. exhibeant. 2) Cf. Weichertus in Poetar. Latinor. Rell. p. 362. ubi hic locus iambicis Furii Bibaculi epigrammatis adiudicatur. 3) *A minaci* Cod. praepositionem om. Edd. 4) *Et atroci vultu* Edd. *et truci vultu* Cod. 5) *Ateius Filologus* Cod. *Atteius Phil.* Edd. Idem infra recurrit, ubi eius *πίνακες* a Grammatico citantur. 6) *Scriptum* Cod. Ed. pr. Recte emendavit *inscriptum* Fabr. 7) *Hanc Alecto* Fabr. P. *Allecto* sine pronomine Cod. Ed. pr. 8) *Annaeus Cornutus.* Idem sine dubio, quem supra citavit Charisius p. 100. P. *ad Italicum de Virgilio libro decimo.* Eundem citat idem infra p. 181. 9) *Elephante* Edd. *elephanto* Cod. 10) *Maro quod ut inquit Aurelius* Edd. *Maro quod ut ait inquit Aurelius* Cod. *Euandrus Maro ait, quod ut* cett. scripsi de coniectura. 11) *Solent* abest a Cod et Ed. pr. interpositum a Fabr. 12) *Ut mei* Cod. *aut mei* Ed. pr. 13) *Equestris, sequestris* hoc ordine Edd. 14) *Facient* Cod. *faciunt* Edd. 15) *Haec* Edd. *h.* Cod. i. e. *hoc.* 16) Virg. Aen. IV, 433. *adeo ut — inquit* sic omnes libri; legendum sine dubio *inquiat.* 17) Cf. Herm. in Elem. doctr. metr. p. 630. ubi ex Merulae emendatione scribitur *Manius Valerius.* Paullo post pro *proinde* in Cod. est *proin q.* quod fortasse legendum *proin quoque.* 18) Martial. I, 66. *Laetiliane* et supra *Laetilianum* ex Cod. et Ed. pr. scripsi, ut supra, ubi idem fragmentum legitur. Fabr. P. *Caeciliane* et *Caecilianum*, ut est apud Martialem. 19) *Ἀσύνθετον* male Edd. O. *ἀσύνδετον* Cod. 20) *Quasi.* Pro hac voce in Cod. est *q*[i]*fue*, quod significat *quisue.* 21) *Imnios* Ed. pr. *mimos* Cod. *ulmos* Fabr. P. 22) Cicero de Orat. II, 69. ubi legitur: *uxorem suspendisse se de ficu.* 23) *Scaenicis* scripsi e Cod. Cf. Varronis Fragmm. p. 250. ed. Bip.

nius Secundus recte arborem ita dici ait, pomum vero per *o* literam dici. Fici; Ennius:

Dulciferae fici lactantes ubere toto[1].

Lucilius:

Fici, inquit, *comeduntur et uvae*[2].

87. Felicium. Trium generum nomina genitivo plurali ante *um i* debent recipere, ut pernicium, audacium, ferocium. Alia illa regula est, quam sub *C* litera diximus.

88. Fretus, huius[3] fretus; Porcius Licinius, ut Plinius eodem sermonis dubii libro sexto refert: *falsi fretus*[4]. Messala contra Antonii[5] literas: *Angustiae fretus.* Fretu[6]; Cicero: *A Gaditano*, inquit, *fretu*[7]. Augustus ad Antonium: *Fretu cessi.*

89. Fabrum pro fabrorum, ubi Plinius eodem libro sexto, hoc recte, inquit, usus, et sestertium, inquit, tot milia. M. Scaurus contra Brutum de pecuniis repetundis: *Praefecti fabrum*[8].

[104] 90. Filiabus in testamentis ob discrimen || sexus ait Plinius dici consuesse, cum[9] his tantum nominibus adiici soleat, quae numero plurali *es* literis terminantur, ut cupiditates, dignitates, vel quae *us*, ut anus, manus, senatus, fluctus.

91. Febrim ut tussim, sitim, ait Plinius, exceptis his tribus, cetera accusativo in *em* exeunt.

92. Fontis[10]. Quorum nominum genitivus pluralis ante *um* syllabam *i* litera terminabitur[11], accusativus, inquit Plinius, per *eis* loquitur[12], montium monteis; licet Varro, inquit, exemplis hanc regulam confutare tentarit[13] istiusmodi, falcium falces, non falceis facit, nec has merceis, nec hos axeis, lintreis[14], ventreis, stirpeis, urbeis, corbeis[15], vecteis, nepteis. Et tamen manus dat praemissae regulae, ridicule[16] ut exceptis his nominibus valeat regula.

93. Fures[17]; licet Grammatici velint genitivis tam singulari quam plurali si *i* litera intererit accusativum pluralem in *eis* exire, ut hic funis, horum funium, hos funeis, quam regulam negat Plinius vires habere potuisse. Errant enim, qui putant, ea nomina, quae nominativo singulari et genitivo sing.[18] per *is* terminabuntur, et genitivos[19] per *ium* loquuntur, accusativo funeis posse dicere, quod negat Plinius.

94. Ferocior tamquam peior, melior, ait Stilo[20], in *eis* accusativo posse proferri, ferocioreis.

95. Ferientium, ferienteis idem Stilo putat facere debere, ut docenteis, saltanteis. Quoniam quaecumque[21] secum verbi iura traxissent, ea accusativis pluralibus, adiuvante re dumtaxat, genitivum pluralem in *eis* sonare.

96. *Facilioreis* Caecilius[22], inquit Plinius, idem et *sanctioreis* ait.

97. Fagus; Varro de gente P. R. primo: *Fagus quas Graece φήγους*[23] *vocant fagos.* Gaius[24] Caesar de analogia secundo: *Fagos, populos, ulmos.*

98. Falaridis; [Cicero in Pisonem: *Sed dicunt*[25]] *isti ipsi, qui mala*[26] *dolore, bona voluptate definiunt, sapientem dicturum, etiamsi in Phalaridis*[27] *tauro succensis ignibus torreatur.*

|| 99. Fructi; Terentius in Adelphis: [105]

Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore fero[28];

1) Cf. Hessel. ad Enn. Ann. I, pag. 15. 2) Cf. Lucil. Reliqq. p. 236. ed. Haverc. 3) Pro v. *huius* in Cod. est ℏ. 4) Quis est, qui credat nomen *Porcii Licinii* recte se habere, quae duo sunt nomina gentilitia? Nec quisquam fuit, qui aut *Porcio Catoni* aut *Licinio* cuidam hoc effatum tribuere auderet. Citat tamen eundem Porcium Licinium Gellius XIX, 9. et XVII, 21. ubi in hoc nomine iam offendit Gronovius, quem videas. Cf. etiam Stephan. Fragmm. Poetar. p. 415. Ceterum de eodem satis probabiliter disputavit Weichertus in Poetar. Latinor. Rell. p. 138. qui tamen nihil de nomine. 5) *Antonini* Cod. *Valerius Messala* citatur a Suetonio in vita Octaviani cap. 74. Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. p. 208. seqq. 6) *Fretō* (sic) Cod. 7) De simili huius vocis usu cf. Nonius p. 205. Gronov. ad A Gellii lib. X, 26. *Perangusto fretu* ex Cic. in Verr. V, 26. citat Gellius XIII, 20. *Gaditano fretu* apud Cic. ego non inveni. Quaerant, quibus vacat. 8) *Praefecti.* In Cod. est *pf̃.* Ed. pr. *Praef.* — *Scaurus contra Brutum* etiam citatur a Diomede p. 398. — *Ad Caepionem* aliquoties laudatur infra. Cf. etiam Meyer. in Orat. Rom. Fragmm. pag. 128. seqq. 9) *Cum his tantum.* Sic libri omnes. Legendum sine dubio: *cum bus his tantum nominibus* cett. 10) *Frontis* Cod. *fronteis* Ed. pr. Fabr. P. quod verum videtur. 11) *Littera terminabitur* Fabr. P. ex emendatione Fabricii. Cod. exhibet: *lit cum merebuntur.* Ed. pr. *literam merebuntur.* Recte videtur emendasse Fabr. 12) *Loquutus* Edd. *loq.t'* (sic) Cod. i. e. *loquitur.* Cf. Index siglarum quae in Gaii Cod. reperiuntur, in Ed. Gaii Berol. pagg. CXXVIII et CXLI. Ceterum quod proxime antecedit *eis* in Cod. scriptum est: ϵ*IS*, sic ut ϵ supra scriptum videatur. 13) *Temptarit* Cod. 14) *Lyntreis* Cod. Ed. pr. 15) *Curueis* Cod. 16) *Regulae ridiculae* Edd. *regulae ridicule* Cod.; distinctionem mutandam censuit Nieb. quem secutus sum. 17) *Funes* Edd. *Fures* Cod. Non dubium est, recte scribi *Funes.* 18) *Sing.* deest in Edd. 19) *Genitivos* Cod. *gnto* Ed. pr. *genitivo* Fabr. P. 20) *Aelius Stilo* idem, qui supra p. 64. ed. P. Varronis magister dicitur. Idem citatur ab A. Gellio II, 21. III, 3. V, 21. X, 21. *commentario de proloquiis* XVI, 8. ad quem locum vide quae adnotavit Gronovius. Nomen eius totum: *L. Aelius Stilo Praeconinus.* Cf. Indices ad Gell. 21) *Quaecumque* — *dumtaxat* scriptura e Cod. *dumtaxat* etiam in Ed. pr. 22) Intelligitur sine dubio *Caecilius Statius*, de quo vide Testimonia veterum apud Bothium in Poet. Scen. Lat. V, 2. p. 125. 23) Vv. *quas Graece* desunt in Edd. O. Cf. Varronis Fragmm. p. 235. ed. Bip. 24) *Gaius* scriptura e Cod. Cf. C. Iulii Caesaris Fragmm. p. 332. ed. Daehn. 25) *Cicero in Pisonem: Sed dicunt.* Haec verba in Codice deesse significavit Nieb. Sed exhibet iam Ed. pr. et recte legi videntur. Cf. Cic. in Pison. c. 18. 26) *Malo* Cod. Ed. pr. 27) *Falaridis* Cod. Edd. O. 28) Locus est Terent. Ad. V, 4, 16. Pro *exacta aetate* in Cod. est *exactate.*

ubi Helenius Acron: et huius fructuis, ut senatuis, veteres extulerunt.

100. Facile[1]; ab hoc Facile, si homo vocetur; facili[2], si de re loquaris.

101. Familiare; ab hoc Familiare, si de homine; familiari, si de re.

102. Forte[3]; ab hoc forte. Tullius Oratore, forti: *Ab hoc forti viro*[4]. Generaliter enim dicitur familiari pro familiare. Brutus ad Caesarem: *A Scaptio*[5] *familiari meo.* Cicero quoque de divinatione libro II: *In Aesopo familiari tuo*[6]. Familiare pro familiari; Varro ad Neronem: *A Lare familiare*[7]. Familiare recte P. Rutilius de vita sua libro tertio: *Pro Lucio Familiare*[8] *veniebam.*

103. Pro fragili fragile verti aut dici ablativo duntaxat[9] casu omnino non potest, quod in *e* proprium hominis nomen omnino non vertitur. Ab hoc enim fragili dicimus et homine et negotio.

104. Felice; a Felice defensus felici dic. Feroce, a Feroce adiutus; a feroci et agresti homine prostratum. Nec enim sunt communia, cum aliud sit proprium hominis, aliud generale feritatis.

105. Face, ab hac face, quia nullo[10] aut tenui vestigio potest esse commune.

106. Frus, huius frundis[11], quod sic ab Ennio est declinatum, annalium libro VII: *Rarescunt*[12] *frundes*, non frondes.

107. Fros sine *n* litera, ne faciat, inquit Plinius, frontis, quasi non dicatur nisi frons, *τὸ μέτωπον*, quodque[13] se probare dicit, quoniam una cum *u*[14] non recipiebat *ns*, nec convertet in *o*[15]. Varro rerum rusticarum lib. I: *Ulmos et populos, unde est fros*[16]. Idem antiquit. Rom. libr. XV: *Fros, faenum*[17], *messis.*

108. Femini; Tibullus:

Implicuit[18] *femur femini*,

non femori, quasi sit hoc femur huius feminis. Femen enim nominativo ut semen, nec dum legimus *n* veteribus adsertum.

109. Fragmine; Maro VIIII[19]:

Atque ingenti fragmine montis.

110. Gracile, ab hoc Gracile, si sit hominis nomen; gracili, si de re dicas.

|| 111. Git; Varro ad Ciceronem XI.[20] per omnes casus [106]
id nomen ire debere commeminit; vulgo autem hoc gitti[21] dicunt. Itaque et Plinius[22] sermonis dubii libro sexto.

112. Glossemata, ut *τορεύματα, ἐνθυμήματα, νοήματα, σχήματα, ποιήματα*[23], et his similia omnia Varronis regula, inquit Plinius, dativo et ablativo plurali in *bus* dirigit[24], quia singularis ablativus *e* litera finiatur. Melior tamen ratio est, quam sub *A* litera dedi. Et ideo haec et eiusmodi ex alia formula genitivum pluralem, et ex alia[25] dativum sumunt, horum glossematum, his glossematibus.

113. Glis; Varro in Admirandis: *In sylva mea est glis nullus*[26]. Sed et Cato[27] in Originibus ita est loquutus. Quidam enim hic gliris putant dici[28].

Tum *ab his fero* Fabr. P. quemadmodum est in Codd. Terentii. 1) *Facili* Edd. *Facile* Cod. 2) *Facile* Edd. *facili* Cod. 3) *Ut forte* Fabr. P. *ut* abest ab Ed. pr. et Cod. in quo utroque libro a v. *Forte* incipit etiam novus articulus. Quod secutus sum, licet vera videatur Fabricii emendatio. 4) In Cic. Oratore non inveni. Legitur Inv. II, 34. *Ut si pro aliquo claro et forti viro.* Ceterum in Cod. est: *Tullio Oratore.* 5) *A Sceptio* Edd. *a Scaptio* Cod. Brutus in epistolis citatur a Diomede p. 383. ed. P. et a Prisciano IX, 7. p. 456. tom. I. Kr. Idem Brutus de officiis citatur a Prisciano VI, 1. pag. 222. tom. I. ed. Kr. Praeterea eiusdem laudatio liber de patientia et laudatio Appii Claudii citantur a Diomede p. 378. et p. 364. ed. P. 6) Cic. Div. I, 37. 7) Varronis ad Neronem epistolam citat etiam Nonius p. 167. ubi pro *ad Varronem* sine dubio legendum est *ad Neronem.* Idem p. 26. Cf. Varronis Fragmm. p. 199. ed. Bip. 8) *Pro L. familiare* Edd. *pro Lucio Familiare* Cod. sed minusculis tamen literis initialibus. Ceterum P. Rutilius de vita sua citatur aliquoties a Charisio et Diomede, de quibus locis vide Indicem. Eiusdem orationem pro L. Caerutio ad populum citat Diomedes p. 372. ed. P. 9) *Duntaxat* scribitur h. l. in Cod.; alibi *dumtaxat.* 10) *Nulli* Cod. Ed. pr. 11) *Frus ħ fruis* (sic) Cod. *Frus huius frundis* Edd. quod sententia postulat. 12) *Rarescant* P. *rurescant* Ed. pr. Fabr. *rurrescunt* sive *surrescunt* Cod. Ita enim scriptum e Cod. retulit Nieb., ut litera initialis *s* et *r* esse possit. Si *surrescunt* scriptum fuit, legendum sine dubio *succrescunt.* Apud Hesselium in Ennii Fragmm. p. 77. legitur *rurescant*, ut exhibent Edd. pr. Fabr. Non dubito, verum esse: *rarescunt.* 13) *Quotque* Cod. 14) *Quoniam quum u* Edd. *quoniam una cum u* Cod. quod recepi. 15) *Nec etiam vertet in o* Fabr. P. ex Fabricii emendatione. *Nec cum vertet in o* Cod. et Ed. pr. Putavi emendandum esse *convertet*, quod dedi. 16) Cf. Varro R. R. I, 24. *Quod Cato ait, circum fundum ulmos et populos, unde frons ovibus et bubus sit et materies, seri oportere.* 17) *Facnum* Cod. *foenum* Edd. Varronis libro antiquitatum rerum humanarum hoc fragmentum assignatur. Cf. Varronis Fragmm. pag. 208. ed. Bip. 18) *Implicuitque* Fabr. P. ex corr. Fabr. De Tibulli loco cf. quae supra notavimus ad pag. 66. P. Ceterum Fabr. in notis Mss. ad hunc locum haec: Caper in libris enucleati sermonis dixit femen, sed non posuit exm. Vide Servium in X^m. Aen. (v. 344. et 788.) 19) *Maro. Saxo atque* cett. Fabr. P. *Maro. Nouo atque* Ed. pr. *Maro* ***VIIII*** (nono) *atque* Cod. Virg. Aen. IX, 569. 20) *Ad Ciceronem* 11 Fabr. P. *ad Cic. XI* Cod. Ed. pr. 21) *Hoc gicti* Edd. *hoc gitti* Cod. 22) *Ita ut et Plinius* Fabr. P. ex corr. Fabr. *Itaque ut Plinius* Cod. Ed. pr. quod emendavi. 23) Verba Graeca *τορεύματα* et *ποιήματα* in Cod. Latinis literis exarata esse, testatur Nieb., cetera Graecis. 24) *Derigit* Cod. 25) *Et ex alia* scripsi secundum Cod. qui habet: *et .x. alia.* Edd. exhibent *ex alia* om. *et.* 26) Cf. Charisius supra p. 69. P. ubi idem exemplum citavit. Vide Varr. Fragmm. p. 253. ed. Bip. 27) ***Sed et Cato*** Cod. *Sed* desideratur in Edd. 28) *Quidam enim hic gliris putant dici.* Haec vv. apud P. cursivis

114. Gluten; Maro[1]:

Et lentum de cortice gluten.

Et:

Collectumque haec ipsa ad munera gluten.

Est autem quasi semen, stamen. Glutine; Varro de Bibliothecis: *Glutine*, inquit, *et citro refecit*[2]; quasi semine, stamine. Glutinum; Varro in Scauro: *Glutinum*, inquit, *ferunt Daedalum invenisse*[3]; quasi gaudium, praemium. Itaque Salustius istius potius declinationis usum secutus, *Glutino*, inquit, *adolescebant*[4], ut gaudio, praemio.

115. Hector et Mentor genitivo singulari sonare debet, ut Nestor, et his similia Graeca duntaxat; nec ut rector, rectoris, sed ut rhetor, rhetŏris[5].

116. Habilis ut agilis; **is** enim syllaba finita nominativo singulari eundem[6] debent habere genitivum, ut navis, auris, amnis; exceptis lapis, cinis, pulvis, cucumis, cuspis.

117. Hippocoon, quia istud Graecum merum nomen est, Graeca lege debet genitivi casus servare rationem. Nam et Maro noster, *Exit*, inquit[7], *locus Hippocoontis.* Nam et quia *Μέμνωνος* et *Σίνωνος*[8] dicunt, nos quoque eandem *n* in nominativo literam reservamus.

118. Hebes, hebetis, ut militis, segetis, comitis, teretis, et omnia quae *s* correpta terminantur, genitivo *tis* syllaba
[107] finientur, exceptis residis, obsidis, desidis || nominibus, quia ex verbo generantur.

119. Hebem; Caecilius in *Ὑποβολιμαίῳ*:

Subito res reddent hebem[9].

Ennius XVI.[10] ubi Fl. Caper: Non ut adiunctivo, sed appellativo[11] est locutus.

120. Homo hominis, et caro carnis, et Anio Anienis, quod praeter formam, nec ut tyro, leno, Piso, declinantur, debilia nuncupantur.

121. Heres heredis facit[12] e litera subinflexa, ut Pericletis et Stratocletis. Quid igitur est, quod Grammatici definiunt, *es* finita nomina nominativo singulari, si sint Latina, in genitivo flecti non posse. Videre non possum, nisi forte ea tantum putent, quae *es* correpta cluduntur[13], ut eques, pedes, obses, sales, teres. Teres autem teretis debet facere.

122. Humile de homine aliquo, ut Pomponius Secundus in Aenea[14]:

Ex Humile rege;

humili ablativo, si res est.

123. Herculi pro Herculis, et Ulyxi pro huius Ulyxis, inquit, dici coeptum est, Plinius eodem lib. sexto. Quando[15] regula, inquit, illa si genitivo singulari *ους* literis nomina finientur Graeca, ut[16] *τοῦ Εὐμένους, τοῦ Διογένους,* nos quoque huius Eumenis, huius Diogenis oportet proferre; at si *τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Χρύσου*, tunc demum nostros *u*[17] subtrahere debere. Itaque huius Euripidi, Chrysi debere censere, et[18] *Fortis Achati*, et *Acris Oronti.* Sed nostra, inquit, aetas in totum istam declinationem abolevit, Achillis enim potius et Herculis et his paria per *s*[19] dicimus, *ἧπαρ, ἧμαρ, ἔαρ, ὕδωρ, κρέας, δέπας, κέρας, τέρας*, ne apud ipsos quidem Graecos rationem declinationis certam tenere potuerunt.

124. Irim pro Iridem; Maro Aeneid. nono:

Irim de caelo misit Saturnia Iuno[20].

Cum constet omnia Graecae figurae nominativo singulari *is* syllaba terminata genitivo singulari *is* syllaba crescere, licet Varro et Tullius et Cincius[21] (ut de consortio casuum diximus) huius Sarapis et huius Isis[22].

125. Im pro eum; nam ita Scaurus in arte grammatica disputavit, antiquos in quus[23] hunc eundem significare consuesse, et declina||ri ita: Is, eius, ei, eum vel im[24]; [108]

literis scripta sunt, quasi sint verba Catonis. In Ed. pr. *quid* legitur pro *quidam* et Fabr. locum sic exhibet: *Quidam enim hic gliris putant dici, quidam glir.* pessime. 1) Virg. Georg. IV, 160. et 40. Cf. Charisius supra pag. 67. P. 2) *Et cinere refecit* Fabr. P. ex Fabr. corruptione. Cf. Charisius supra p. 67. ubi eadem corruptio. Vide Varronis Fragmm. p. 260. ed. Bip. — *e citro ref.* Ed. pr. 3) Idem Varronis in Scauro locus supra citatur p. 67. P. 4) Idem Salustii locus supra a Charisio citatur p. 67. P. ubi legitur: *quasi glutino adolescebant.* 5) *Rhetŏris* signum prosodiacum e Cod. 6) *Et eundem* Edd. *et* om Cod. 7) *Nam et Maro noster inquit, ante omnes exit locus* cett. Fabr. P. ex Fabr. corr. *Nam et Maro noster, exit, inquit locus* cett. Cod. Ed. pr. Virg. Aen. V, 492. 8) *Quia μέμνων μέμνωνος*, et *σίνων σίνωνος.* Fabr. P. ex Fabr. emendatione. quae vera videtur. Cod. et Ed. pr. nominativos *Μέμνων* et *Σίνων* om. Ceterum in Cod. *Μέμνωνος* Latinis literis exaratum est, *Σίνωνος* autem scriptum *Cεινωνος.* 9) *Reste reddent Hebem* Edd. *res reddent H.* Cod. Cf. Bothius ad Caecilii Fragmm. p. 138. qui scripsit: *res te reddent hebem.* 10) Cf. Hessel. ad Enn. p. 113. 11) *Adiunctive — apellative* Edd. *adiunctivo — appellativo* Cod. 12) *Heres, heredis* scriptura e Cod. 13) *Cluduntur* scriptura e Cod. *clauduntur* Edd. quod ipsum infra in Cod. legitur. — 14) *Pomponius Secundus, in coena* Ed. pr. *Pomp. Sec. in Coena* Fabr. *P. S. in Caena* P. *Pomponius Secundus in Aenea* Cod. Cf. Bothius in Poet. Lat. Scen. V, 2. pag. 279. 15) *Quomodo* Edd. $\overline{qno}$ Cod. i. e. *quando.* 16) *Ut* Edd. $\overline{uu}$ Cod. i. e. *unde* aut *uelut.* 17) Scribendum puto: *s subtrahere.* 18) *Ut* Edd. *et* Cod. — Cf. Virg. Aen. I, 120. et 220. 19) *Per is dicimus* Fabr. P. *per s dicimus* Cod. 20) Virg. Aen. IX, 1. *Caelo* scripsi e Cod. 21) *Cintius* Edd. *Cincius* Cod. Intelligitur haud dubie *Cincius Alimentus*, de quo vide A. Gellium XVI, 4. ubi interpp. Adde Indicem ad Festi Ed. meam sub nomine et Historicor. Fragmm. p. 4. ed. Cort. 22) *Huius Sarapis et huius Isis* Cod. *huius Serapis, huius Isis* Edd. 23) *Disputavit, Im ques* Edd. *disputavit, antiquos in quus* Cod. Quibus quid facerem, cum nescirem, servavi lectionem Cod. licet corruptam. Certum est, *ques* alienum esse, quod Edd. exhibent. Nam Pacuvii locus non in huius pronominis exemplum citatur, sed ut nominativi *es* pro *ii* formam comprobet. 24) *Eum aut im* Edd. *eum vel im* Cod. Post haec in Fabr. et P. legitur *eo*, quod abest a Cod. et Ed. pr.

numero plurali[1], ut est locutus Pacuvius in Medo: *Ques sunt es ignoti, nescio ques*[2].

126. Iuvenale ablativo *e* litera finietur, si homo sic vocetur; iuvenali, si res: ut ait Maro:

Iuvenali in corpore vires[3].

Res etenim non persona censetur.

127. Incolume; Cicero de gloria secundo: *Quo stante et incolume*[4]. Pomponius quoque in[5] Synephebis:

Incolume illo.

128. Ibes, hae ibes; Aemilius Macer:

Tum sacrae veniunt cultoribus ibes.

Idem:

Altis ex urbibus ibes.

Item:

Auxilium sacrae veniunt cultoribus ibes,

ubi[6] Plinius libro sexto sermonis dubii, Antiquorum, inquit, regula, quoniam[7], quae *is* nominativo singulari sunt terminata, in *es* plurali nominativo clauduntur.

129. Iubar; Plinius ait inter cetera, etiam istud G. Caesarem[8] dedisse praeceptum, quoniam[9] neutra nomina *ar* nominativo clausa per *i* dativum ablativumque singulares ostendant, iubar tamen[10] ab hac regula dissidere. Nam ut huic[11] iubari dicimus, ab hoc iubare dicendum est[12]; ut huic farri et ab hoc farre.

130. Innocente; Varro de rebus urbanis tertio: *Spartaco innocente coniecto ad* [*gladiatorium ludum*[13].]

131. Impotente; Catullus:

Deperit impotente amore[14],

quod ita quoque dictum notat Plinius.

132. Insequenti; Asinius Pollio ad Caesarem: *Primo insequenti die.*

133. Iugeris; Atteius Philologus *πινάκων* tertio. Sed et Cato his iugeris, ut notat Plinius eodem lib. VI. Iugeribus quidam, inquit, Grammatici, Plinius[15], ita dicendum putant, quasi sit hoc iuger, tamquam hoc tuber; et ab hoc iugere, tamquam ab hoc tubere, et ut tuberibus, iugeribus[16], et tantum iugerum. Varro rerum rusticarum III: *Iugerum agelli*, et: *iugero uno*, cum dixerit, idem: *in iugeribus multis*[17]. Sed et primo re[rum rusticarum] *iugeribus* saepe dixit, quod utique descendit[18] a iuger ut tuber.

134. Iteris; Iulius Hyginus in Cynnae propemptico[19]: *Ab Actio navigantes stadia LX*[20] *veniunt ad Isthmum Leucadiensium, ibi solent iteris minuendi causa remulco,* || *quem* [109]
Graece πα[*κτῶνα*][21] *dicunt, navem traducere.* Pacuvius quoque *iteris* dixit, quod genitivo plurali una syllaba debet [plus crescere], quam est nominativus singularis. Itener;

invectum a Fabr. 1) *Numero plurali* ***ii*** Fabr. P. sed ***ii*** abest a Cod. et Ed. pr. 2) *Ques sunt* ***ii*** *ignoti nescio ques* Ed. pr. Fabr. P. Pro ***ii*** legitur *ES* in Cod. quod recepi. Supra p. 70. P., ubi idem Pacuvii locus citatur, Cod. praestat: *q̄ s̄t ignoti nescio ques ignobiles.* Priscian XIII, 3. p. 597. tom. I. Kr. loci Pacuviani haec verba servavit: *Ques sunt isti.* Itaque vix dubito, quin recte servaverit Cod. locum sic scriptum, ut edidimus. His Pacuvii verbis subiungit haec Fabr. *eorum, iis, vel eis, eos, iis vel eis*, quae plane sunt aliena. Ceterum de pronomine ***im*** cf. Festus p. 77. et interpp. ad eum locum p. 452. Adde Macrobium Saturnaliorum I, 4. Cf. etiam quae de accusativis *em* et *emem* leguntur apud Festum p. 57. et interpp. p. 409. 410. Formam *es* pro *ii* asserere non possum. Similis est nominativus *hisce*, quem euphoniae causa pro *hice* protulisse veteres, coniicit Priscianus XII, 5. tom. I. pag. 554. ed. Kr. Adde quae disputavi ad Plauti Milit. II, 6, 6. et Captiv. prol. 35. 3) Virg. Aen. V, 475. ubi editur *iuvenili.* Quod proxime sequitur v. *Res* desideratur in Edd. 4) Cf. Orell. Fragm. Ciceronis p. 488. 5) Praepositio accessit e Cod.; ignorant Edd. Cf. Munk. de Pomp. p. 93. 6) Totum hunc locum ita exhibet Cod.: *Aemilius Macer Tum sacrae veniunt cultoribus id est Altis ex urbibus ibes. item Auxilium sacrae veniunt cultoribus ibes ubi.* Editio pr. locum exhibet, uti nos dedimus. Contra Fabr. P. ex Fabricii emendatione: *Aemilius Macer. Auxilium sacrae veniunt cultoribus ibes. Idem. Altis ex urbibus ibes. ubi.* Mihi quidem non absimile vero videtur, tria loca citare ex Aemilio Macro voluisse Grammaticum, quorum primus et tertius non multum inter se differunt. Quis enim dubitat, versiculum illum apud poetam recurrere potuisse? Cf. Steph. Fragm. Poetar. vet. Lat. p. 416. 7) Cod. *q̄m* h. e. *quum* vel *quoniam.* Edd. *quando.* 8) Praenomen e Cod. restitui. 9) *Quod neutra* Edd. *q̃n* Cod. h. e. *quoniam.* Ed. pr. *quorum.* 10) *Iubar tamen et far* Fabr. P. ex Fabr. corr. 11) *Nam huic* om. *ut* Fabr. P. 12) His interponunt Fabr. P. *sicut Maro, It portis iubare exorto*, quae absunt a Cod. Ed. pr. 13) Dedi Niebuhrii emendationem. Locum in Cod. exesum esse, idem adnotavit, quare, quae ille exesa esse significarit, uncis inclusi. In Ed. pr. hae literae restant: *ad gl.* (hiatus) — *um*, quae etiam Fabr. P. sic exhibent. Verissima videtur Nieb. coniectura. Inter Fragm. Varronis p. 250. ed. Bip. nihil nisi haec: *Spartaco innocente coniecto.* 14) Catull. Carm. XXXV, 12. Statim post: *quod antique dictum* Fabr. P. *quod itaque dictum* Ed. pr. De Asinii Pollionis loco, qui statim sequitur, cf. Meyer. Fragmm. Orator. Rom. p. 217. 15) *Quidam Grammatici, Plinius inquit* Fabr. P. 16) *Ita* add. Fabr. P. ignorant Cod. Ed. pr. 17) *In iugero agelli aut duobus.* Varro R. R. III, 12. *In iugeribus multis* idem ibidem. *De vinearum iugeribus* idem I, 18. *In centum iugeribus vinearum* idem ibid. 18) *Discendit* Cod. Quae statim sequitur praep. ***a*** deest in Cod. et Ed. pr. 19) Intelligitur fortasse *Cinnae Propempticon Pollionis*, de quo vide Weichertum in Poetar. Latinor. Rell. p. 190. seqq. Ad hoc carmen videtur Hyginus commentarium scripsisse, quem h. l. bis citat Grammaticus. Miror, Weichertum in egregia commentatione de *C. Helvio Cinna poeta* ad haec loca non respexisse, cum suam de argumento propemptici sententiam iisdem confirmare posset. 20) Numeri signa in Cod. exesa esse, adnotavit Nieb. In Ed. pr. legitur *LX.* quod servavi. Fabr. et P. male numerum arabicum 40 intulerunt. 21) *Πα* (hiatus) *dicunt.* Ita Cod. Ed. pr.; hiatum explevit Fabr. quem secutus est P. *Πακτῶνα* tamen scribendum, non *πάκτωνα*, ut

idem in eodem[1]: *Quaerunt*, inquit, *etiam nonnulli quamobrem [eius] cura iubeat Action*[2] *navigare, quod est e regione traductionis Leucadiensis, [et] rursus ab Actio circa insulam moneat ire, quam a Corcura*[3] *rectum itener ad Leucatam.* Quidam tamen sic istud notant, quasi sit unum ac novum duabus syllabis crescens.

135. Imber, ut september, october, november, december, pater, mater, frater, equester, quando[4] nec conlationem recipiunt, nec in neutri generis cadunt formam, ut Plinius eodem lib. VI. loquitur, non in *is*[5] casu nominativo, numero singulari, sed in[6] *r* debent vocis exitum ducere.

136. Iurum; Cato Originum VII: *Iurum legumque*[7]*;* numero plurali tantummodo per nominativum et accusativum et vocativum declinetur[8], ut maria, rura, aera, iura.

137. Lepus, leporis, lupus, lupi, quod *us* finita nomina masculina et feminina per *i* vel per *us*[9], aut per *is* faciunt genitivum, neutra per *is.* Excipiuntur in masculinis Ligus, vetus.

138. Laterale an laterare; ubi Plinius eodem lib. VI: si *r* litera praecesserit[10], in ultima syllaba sequi debet *l*, ut augurale. Contra si *l* praecesserit, sequi debet *r*, ut molare. Quod . .[11] *περὶ ὀρθογραφίας* congruit quaestionibus copulare.

139. Later an lateris; et huic nominativum singularem ablativus restituet singularis, si ▫ literam p[onam[12].] Varro de sermone Latino V: *Later, lutum, iugmenta*[13].

140. Lacer an laceris, ut tener, puer. Ultimam enim vocalem si ablativus omiserit, [da]bit scire[14], qualis esse debeat nominativus. Ovidius:

Mille lacer spargere locis[15]*;*

quod ita dici [solet[16].] Caesar de analogia libro secundo, nec non et Valgius de rebus per epistulam[17] quaesitis.

141. Laurus; Maro:

Inter victrices hederas tibi serpere laurus.

[Idem:

Liminaque[18]*] laurusque dei.*

Idem:

Et sacra redimitus tempora lauro.

[Lauri. Maro:]

Et vos o lauri carpam.

Idem:

|| [*Illum etiam lauri, etiam flevere myricae.* [110]

Idem:

Munera sunt lauri.

Lauro; Maro:

Faciemque simillima lauro[19]*.*]

Sed ablativum singularem dativo non habet similem. Ait enim Plinius huic lauro, et tamen ab hac lauru et laurum fecere.

142. Lar, si familiaris erit, genitivo laris faciet[20]; si Tolumni Porsennae[21], Lartis.

143. Meus, mei, meo, meum, mi, a meo. Femininum mea ut Helena declinabitur, inquit Scaurus artis grammaticae libris, additque, quod vocativus singularis generis masculini multos dissidentes etiam nunc generat, o mi, an o meus, facere debeat.

144. Memoris non ut sororis, praetoris, doctoris; est enim et neutrali potestate[22], cum sit commune trium generum, ut sub *A* litera plenius diximus.

145. Mugil an mugilis; Plinius eodem libro sexto: hic mugil, inquit, ut pugil[23] et vigil. Ablativo enim singulari detracta vocali, qualem oporteat nominativum singularem esse, dinosces[24], ut ab hoc consule. Mugilum an[25] mugilium; ut vigilum et pugilum, mugilum quoque dici putato. Propterea itaque ablativus singularis non *i*, sed *e* litera terminatur.

146. Molli nunquam per *e* ablativo singulari evadat, quod proprium id nomen hominis esse non potest.

147. Mars; Mars horum Martum, inquit Plinius, facit, licet sors sortium et nox noctium faciat[26]; quoniam quae

Fabr. P. — Vv. *plus censere*, quae paullo post sequuntur, ad explendam lacunam, quae est in Cod. et Ed. pr., adiecit Fabr. P. 1) *In eadem* Cod. Ed. pr. 2) *Actio* Edd. *Action* Cod. 3) *Corcyra* Fabr. P. *Corcura* Cod. Ed. pr. 4) *Quandoque* Ed. pr. *quando* Fabr. P. *qm̄ q̄* Cod. 5) *Non is* Edd. *non* ***in*** *is* Cod. 6) *Sed in er* Fabr. P. *scilicet in er* Ed. pr. *sed in* ***r*** Cod. 7) Cf. Fragm. Cat. p. 13. ed. Cort. 8) *Declinatur* Fabr. P. *declinetur* Cod. Ed. pr. 9) ***Aut*** *per us* Edd. ***vel*** *per us* Cod. 10) *Praecesserit in qua tanquam syllaba* Ed. pr. *praec. in* ***u*** *penultima syllaba* Fabr. P. *praec. in* ***qem̄q*** *syllaba* Cod. Reliqui *in ultima syllaba*, quia tale quid sententia postulare videbatur. 11) Inter vv. *quod* et *περί* duae literae evanuerunt in Cod. quam rem Edd. non significant. 12) *Ponam* Edd. quod non verum esse, ostendit sententia. Locum in Cod. non recte legi posse, notavit Nieb. 13) Locus Varronis fragmentis annumeratur pag. 190. ed. Bip. *Agmenta* exhibent Edd. *iugmenta* Cod. *caementa* emendavit Forcell. in lexico. 14) *Dabit scire* sine dubio mendosum est. Duae priores literae v. *dabit* in Cod. legi non possunt, quapropter uncis inclusimus. 15) Ovid. Met. III, 522. 16) Pro v. *solet* in Cod. locus, ut videtur, adesus. Bondamus emendavit: *Quod ita dici docet Caesar.* Cf. Caesaris Fragm. ed. Oberl. 17) *Epistulam* scriptura ▫ Cod. — Valgius Grammaticus aliquoties citatur a Charisio et Diomede. Cf. Indicem. Eundem citat A. Gellius XII, 3. et Festus in v. *Secus* pag. 240. Ed. meae. Paullo post *hederam* Edd. *hederas* Cod. 18) *Numinaque* Ed. pr. Loca uncis inclusa in Cod. legi non possunt. Ceterum cf. Virg. Ecl. VIII, 13. Aen. III, 81. 91. Ecl. II, 54. 19) Vv. uncis inclusa in Cod. prorsus obscurata esse, Nieb. adnotavit. Loca Virgilii sunt Ecl. X, 13. III, 63. Georg. II, 131. 20) *Faciet* accessit e Cod. 21) *Tolumnii vel Porsennae* Fabr. P. *Tolumni Porsennae* Cod. Ed. pr. 22) *Neutr̃ potẽ* Cod. *neutrum* Edd. 23) *Ut pugil* accesserunt ▫ Cod. Paullo post in Ed. pr. legitur: *Ablativus enim singularis detracta prima semivocali.* Sed. Cod.: *Ablativo singulari detracta* ***p̊*** ***sena*** *vocali*, quo quid faciam, nunc nescio. 24) *Dinosces* Cod. Ed. pr. *dignosces* Fabr. P. 25) *An* Cod. *aut* Edd. 26) *Faciat* Cod. *facit* Edd.

in duas semivocales aut in duplicem monosyllabam nominativo exeunt, haec genitivo plurali ante *um i* literam habere debent.

148. Murum; Cicero de deorum natura lib. II: *Nec enim homines murum aut formicarum causa frumentum condunt*[1]. Ubi Plinius eodem lib. VI, pro murium, inquit; quoniam non ut fures, furum, et augurum et celerum dicimus, ita quoque[2] murum censere debemus. Quaecunque enim *r* litera nominativo singulari sunt terminata, oportet ea genitivo plurali *um* non *ium* recipere debere. Itaque Trogum de animalibus[3] libro X: *Parium numerorum et imparium*, non recte dixisse, sed parum et imparum.

[111] || 149. Mare; Varro de gente populi Rom. III[4]: *A mare operta oppida*, pro a mari, ut refert Plinius. Idem inquit antiquitatum humanarum lib. XII: *Ab Erythro mare orti*[5]. Et in Fundanio: *In mare aquam frigidam oriri*[6]. Atacinus quoque:

Cingitur oceano, Lybico mare, flumine Nilo[7].

Consuetudo vero per *i* locuta est contra finitionem, quam sub titulo ruris dixit[8]. Plautus in Cistellaria[9]:

Secundo vento vectus est tranquillo mari.

150. Mysis, o Mysis, Terentius[10], ut o crinis, funis, cinis. Graeci demunt *s* literam, nostri parem nominativo custodiunt.

151. Monteis; licet Pomponius Secundus poet, aut refert Plinius, propter homonymum nominativi, accusativo casu omnes[11] non putet[12] dici, sed omneis; tamen idem Plinius in eodem permanet dicens, omnes tum demum posse dici accusativo, ut canes, quod genitivus pluralis horum canum, ante *um i* non habet.

152. Maioreis; Cicero, ut Plinius eodem libro notat, maiores, si ab hoc homine[13] est proprio nomine, [minoreis re] non[14] negotio. Atqui ferunt, quaecunque comparativi gradus sunt, ablativum *i* finiri non posse.

153. Mantus; Maro:

Fatidicae Mantus,

ut Didus.

154. Natale, ab hoc natale per *e*, si homo sit; natali, si dies natalis sit.

155. Nobile, si homo vocetur, ...[15] nobili, si res aliqua praedicetur.

156. Navali per *i* ablativo, non etiam per *e* proferri debet. Itaque Varro epistolicarum quaest. lib. I.: *Corona*, inquit, *navali*[16], quod et homini et negotio aptari potest, nec tamen in proprium hominis nomen cadunt.

157. Neminis; Plautus in Captivis:

Neminis m[isereri certum est[17].]

. . . . nominativo singulari si terminetur genitivus, pluralis ante *um i* recipiat necesse est. Itaque Cicero, rationis memor *parentium*[18] saepe dicit. Fronto pro Ptolemaeensibus: *Parentum tuorum*[19], ut ait Plinius, alias poetarum vicem, quae regulam satis idoneam sopierunt.

158. Nobile; Cicero de iure civili: *Aliquo excellente ac nobile viro* . . . .; id etiam Plinio consercnte[20].

|| 159. Nobiliore. Comparativa Plinius e putat ablativo finiri. [112]
[Caelius[21]] tamen ait per *i*: *Locutos*[22] *quippe fastos omnes et libros a Fulvio Nobiliori scripta retulisse.*

160. *Os* monosyllaba extra analogian[23] esse, Plinius eodem libro sexto scribit, et addit eo magis consuetudinem in eo esse retinendam. Titinnius:

Velim ego osse arare campum cereum[24].

1) Cic. de Nat. Deor. II, 63. ubi *murium* editur. 2) *Ita* Fabr. P. *Itaque* Ed. pr. *itq.* Cod. 3) *Trogum de animalibus* citat supra Charis. p. 79. P. *Trogum Pompeium* in libro VI. et eundem in libro XXII. citat Priscianus lib. VI, 9. et lib. V, 3. quae tamen loca ex historia Trogi petita sunt. 4) Varr. Fragmm. pag. 235. ed. Bip. 5) *Ab Erythraeo mare* Edd. Fabr. P. *Ab erythro mare* Ed. pr. Cod. Cf. Priscian. lib. VII, 11, 55. tom. I, p. 327. ed. Kr. ubi pariter e Codd. editum est *Ab erythro mare orti.* Cf. Varron. Fragmm. pag. 207. ed. Bip. ubi male editur *mari.* 6) Cf. Varron. Fragmm. p. 254. ed. Bip. Eundem locum citat Priscian. lib. VII, 11, 55. tom. I, pag. 327. ed. Kr. 7) Hunc quoque locum excitat Priscian. l. c. Intelligitur autem Varro Atacinus, cuius fragmenta vide apud Stephanum Fragmm. Poetar. Latin. p. 364. seqq. 8) Intelligit Plinium in libris dubii sermonis. Refert hanc finitionem Charisius infra pag. 115. P. Ceterum de illa quaestione, *mare* an *mari* dicendum sit, supra iam egit Grammaticus p. 44. P. 9) Plautus Cist. I, 1, 15. 16. Ceterum totus locus in Cod. ita legitur: *dx̄ Paulus — mare.* At in Ed. pr. *dixit Plautus in Cistellaria Secundo vento vecto est tr. mari.* Fabr. correxit: *Secundo ventu*, sed h. l. non edidit, verum supra p. 44. P. 10) Andriae persona est apud Terentium ac saepe hac vocativi forma legitur. 11) *Omnis* Fabr. P. Ed. pr. *omnes* Cod. 12) *Putat* Edd. pr. Fabr. P. *putent* Cod. 13) *Ab his homineis* Edd. pr. Fabr. P. *Ab h. homim ē* Cod. sine dubio scribendum *ab hoc homine est*, quod dedi. 14) Haec vv., quae uncis inclusa sunt, in Cod. legi non possunt, et Nieb. locum ut *obliteratum* designavit. Locus Virgilii, qui sequitur, legitur Aen. X, 199. 15) Hoc loco hiatum in Cod. esse, adnotavit Nieb. idem significatum in Ed. pr. 16) Varron. Fragmm. pag. 194. ed. Bip. 17) Vv., quae uncis inclusi, in Cod. dubia esse, notavit Nieb. qui in seqq. lacunam significavit, quae etiam in Ed. pr. apparet. Fabricius in nott. Mss. Lucilium comparari iussit in hic: *Neminis ingenio quemquam confidere oportet.* Cf. Lucil. Rell. pag. 428. ed. Haverc. et Priscian. lib. VI, 3, 15. tom. I, pag. 228. Kr. Adde Non. p. 143. ubi locus Lucilii sic legitur: *Neminis ingenium tantum confidere oportet.* 18) Cf. Beier. ad Cic. Off. I, c. 32. 19) *Ptolomaeensibus* Edd. pr. Fabr. P. Cf. M. Corn. Frontonis editio a Nieb. curata pag. XXX. 20) Post v. *viro* in Cod. et Ed. pr. apparet hiatus. Tum *asserente* Fabr. P. ex Fabricii correctione. Fragm. Cic. vide in Ed. Orell. p. 478. 21) Nomen *Caelius* in Cod. obliteratum; in Ed. pr. hiatus est. 22) *Publicatos* Fabr. P. *locatos* Ed. pr. *locutos* Cod. *L. Coelium Antipatrum* intellexit Fabr., ad cuius fragmm. hic locus relatus est. Cf. Fragm. Histor. ed. Corte pag. 40. 23) *Analogiam* Edd. pr. Fabr. P. 24) Cf. Fragmm. Scenicor. apud Both. V, 2, p. 76.

Varro quoque, *Osse*, inquit, *scribebant*[1], non osso. Ossum dici non potest, quoniam neutrale nomen quodcunque nominativo singulari *m* litera terminatur, in *bus* syllabam dativo et ablativo plurali dari non potest, ut aptum, bonum, cavum, datum. Gellius tamen lib. XXXIII[2] *Calvariaeque eius*, inquit, *ipsum ossum expurgarunt inauraveruntque.*

161. Ossu quidam ut veru, genu[3] putarunt, inquit Plinius eodem libro sexto, posse censeri; nam ut veribus, genibus, ossibus quoque posse[4] manifestum est.

162. Os, oris. Omne enim *s* litera terminatum nomen[5] neutri generis non potest in declinatione censum[6] non per *r* literam strepere, ut idem Plinius eodem libro scribit, nec[7] addidit, licet *os* corporis correptius diceretur, os vero faciei productius duceretur[8].

163. Oscen augurium consuetudo dicit[9]; Cicero tamen, inquit Plinius, de auguriis, et *hic oscinis* dixit.

164. Omnis, ab omni, nec etiam ab[10] omne dicemus, quod nec hoc in nomen hominis cadit.

165. [Osso[11]]; Varro ad Ciceronem XIII.: *Olivo et oxo putat*, inquit, *fieri.* Plinius Sermonis dubii libro sexto.

166. Orbi pro orbe; Ciceronem[12] de Rep. lib. V: *Orbi terrarum comprehensos;* sed et P. Rutilium de vita sua quinto: *Ex orbi terrarum;* et frequenter An . . . . ita locutos Plinius[13] eodem libro sexto notat: quia consuetudo melior, inquit, quae faciat[14] *ex orbe* non sine ra[tione in[15]] nomine *Ruris* diximus[16].

167. [Omnes; Salustius[17]] in Catilinam: *Omnes*[18], *P. C. qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia*, ī. a. m. u. d. g.[19] || Idem in eodem: *Omneis*[20] *homines*, *qui sese stu-* [113] *dent praestare ceteris animalibus*; quod ratione potius esse subnixum, sub *F* et sub *M* litera poterit ostendi. Sed Asper, si [genitivus,][21] inquit, omnium *i* literam natura retinet, et in accusativo esse servandam.

168. Poematis, quamvis ratio poematibus faciat. Nam sic[22] inscribit Varro libro suo[23] *de poematis.* [Annaeu]s[24] Florus ad divum Hadrianum: *Poematis delector.*

169. [Pecus[25]] si neutri sit generis, pecoris dicitur; pecudis, si feminini, pecudum[26]. Plautus in [Truculento[27]:]

Ob meam scripturam pecudem cepit.

170. [Penus. Si masculinum sit, dicitur penus; ut[28]:] *Careo tam pulchra*[29] *penu.* Penus, peni, si femininum: penoris, [si neutrum[30]] sit, ut quidam putant[31].

171. Palumbes, mas . . . . . palumbis a'q non . . . . . quaeri solet[32].

1) Varr. Fragmm. pag. 339. ed. Bip. Cf. Charis. supra pag. 40. ed. P. ubi haec loca omnia excitantur, quae h. l. 2) Cf. Fragmm. Histor. pag. 33. ed. Cort. Adde Prisc. libro VII, 8, 37. tom. I, pag. 316. ed. Kr. 3) *Genu*, *veru* Fabr. P. 4) *Posse dici* Edd. pr. Fabr. P. 5) *Nomen quod neutri generis est non* Fabr. P. 6) *In declinationem censeri* Ed. pr. *in declinatione cens.* (sic.) Cod. non plene scripto verbo. *in declinatione non* omisso verbo Fabr. P. *censum* explevi flagitante sententia. 7) *Et addidit* Fabr. P. quod sine dubio verum. 8) *Diceretur* Edd. pr. Fabr. P. Paullo ante *facies* pro *faciei* Ed. pr. 9) *Augurum consuetudo dicit* coni. Nobbius in Fragmm. Cic. pag. 1170. 10) *Ab omne* Cod. Ed. pr. Fabr. Praepos. om. P. 11) *Osso*, sine dubio falsum, in Cod. non satis comparet. In seqq. Cod. exhibet: *Odi et oxo*, quod scribendum putavi *olivo et oxo*. *Oxum* autem puto pro *aceto* dici. 12) *Apud Ciceronem* Edd. pr. Fabr. P. Cf. Cic. de Rep. pag. 481. Ed. Orell. Paullo post *Puplium Rutilium* Cod. 13) *Santra ita loquutus ut Plinius* Edd. pr. Fabr. P. nisi quod Ed. pr. *locutos*. Sed in Cod. legitur: *an . . . .* ^{ita} *locutos* (omisso *ut*) *Plinius*. Quare oratio totius loci sic procedit: *Ciceronem — sed et P. Rutilium — et frequenter An . . . . ita locutos Plinius — notat.* Quis loco hoc obliterato commemoretur, difficile est dicere; fortasse *Annaeus Florus* intelligitur. 14) *Quae facit* Edd. pr. Fabr. P. 15) Uncis inclusa non satis comparent in Cod. 16) *Iuri dominis* pessime Edd. pr. Fabr. P. *Ruris diximus* Cod. Intelligitur locus, ubi de vocis *Rus* declinatione egit Gramm. quem locum alibi citat sic: *sub titulo ruris.* Cf. infra p. 115. ed. P. 17) Verba uncis notata non satis clare leguntur in Cod. 18) *Omnes homines* Fabr. P. ex correctione Fabr. qui Salustium consuluit. 19) *Ab odio, amicitia, ira atque misericordia vacuos esse decet.* Fabr. P. ex Salustio. Ed. pr. exhibet: *ab odio, amicitia id est omneis.* Vv. *id est omneis* etiam Fabr. P. adiungunt. Locus in Cod. sic est constitutus: *ab odio amicitia ī. amū. d. g.* hoc est: *ab odio amicitia ira atque misericordia uacuos decet.* Quid extrema *g* litera sibi velit, nescio. Salust. Cat. 51. 20) *Omnis* Fabr. P. *omneis* Cod. Ed. pr. Salust. Catil. init. 21) V. *genitivus* in Cod. non manifeste comparet. In Ed. pr. hiatus. 22) *Et* Edd. pr. Fabr. P. *sic* Cod. 23) *Librum suum* Fabr. P. *libro suo* Cod. 24) *Anneus Florus* Edd. pr. Fabr. P. Prius nomen in Cod. praeter extremam literam obliteratum. 25) V. *Pecus* oblit. in Cod. 26) *Pecudis si feminini pecudum* sic Cod. nisi quod *pecodum*. — *Pecudis si foeminini pecudem* Ed. pr. *si foem. pecudem* Fabr. P. omissa v. *pecudis*. 27) *Plautus in ob. ob meam* Cod. *Plautus in Trinummo ob meam* Ed. pr. *Plautus in Truculento ob meam* Fabr. P. Locus est Plauti in Truc. I, 2, 42. 28) Notavit ad haec inclusa Nieb. locum in Cod. obliteratum tot vv. non capere. In Ed. pr. unius paene lineae lacuna est. Praeterea significavit Nieb., loci obliterati ultimam literam fuisse *e*, quae adhuc compareat, non *ut*. 29) *Pulchra penu* Cod. Ed. pr. *pulchro p.* Fabr. P. 30) Pro vv. *si neutrum* in Cod. integram lineam deesse, notavit Nieb. In Ed. pr. post v. *penoris* parva lacuna est, ac tum sequuntur haec: *neutra sit ut quidam putant.* 31) His subiicit Fabr.: *Hoc etiam penu et hoc penum Afranius dixit in Talione*, quem secutus est P. Cf. Prisc. V, 8, 44. tom. I, p. 197. Kr. 32) *Palumbes mas . . . . . palumbis aq' non . . . . . quaeri solet.* Hic novus accedit articulus ex Codice, fortasse sic constituendus atque explendus: *Palumbes masculino genere, genitivo palumbis, a quo num palumbi dicatur, quaeri solet.* Similiter enim supra pag. 82. P. *Varro autem in Scauro palumbi dicit, quod consuetudo quoque usurpavit.* Sed nimis manca sunt, quae h. l. in Cod. leguntur.

172. Pometa, ubi poma gignuntur, ut oliveta. Pomaria, ... continentur [1].

173. Pubes, si verendorum pars vel [2] lanuginis significabitur, genitivus pubis facit; si iuventas [3] aut aetas, puberis. Huius utriusque [4] nominis Maro meminit:

Haud aliter puppesque tuae, pubesque tuorum [5].

Et cum in tertio [ait]:

Virgo
Pubetenus postrema immani corpore pistrix [6],

compositio [7] tamen impubis facit [8], non impuberis, ut ait Maro quinto:

Comitemque impubis [9] *Iuli*
Epytiden [10] *vocat.*

174. Patavi; Maro:

Ille urbem Patavi [11],

pro Patavii. Par enim genitivus est [12] nominativo, nec minor, ut huius imperii et ingenii.

175. Pecu; Plautus [13] in Bacchidibus:

Pastor harum dormit, cum hae eunt [14] *a pecu halitantes* [15].

Idem in Rudente [16]:

Non vides referre me [17] *uvidum rete sine squamoso pecu?*

176. Patruele, ab hoc patruele; Cornelius Nepos illustrium virorum libr. XVI: *A fratre patruele*, inquit, rem necessitudinis, sed etiam personam ostendat [18].

177. Pacium an pacum, et lucium an lucum addubitari [19] etiam nunc ait Plinius: quoniam nec finitionem ullam in
[114] monosyllabis, || inquit, grammatici tentaverunt [20]. Nam ut fax, faex [21], nux, crux, rex, lex sine *i* genitivo plurali sunt dictitanda, ita contra nox, falx, salx, arx, lanx cum *i* pronuncianda [22] sunt.

178. Panium Caesar de analogia libro secundo dici debere ait. Sed Verrius contra. Nam *i* detracta panum ait dici debere. Neutrum autem puto posse dici, quia de his [23] est nominibus, quae cum pondere, numero, mensuraque constant, semper sunt singularia.

179. Partum; Caesar in Analogicis [24]: *harum partum.* Cornelius Nepos illustrium [25] decimo quinto. Et Ennius:

Iamque fere quatuor partum [26]:

quoniam ab hac parte facit, et has partes; sed consuetudo, inquit Plinius, ut regnantium [27], optimatium.

180. Poematorum, et in secundo et in tertio idem Varro assidue dicit, et his poematis, tamquam nominativo hoc poematum sit, et non hoc poema. Nam et ad Ciceronem undecimo, *Horum poematorum, et his poematis*, oportere dici [28]. Itaque Cicero pro Gallio *poematorum*, et in Oratore *poematis* dixit [29]. Sed et Q. Laelius ex principibus grammaticis librum suum ita inscripsit: *De vitiis virtutibusque poematorum.* Accius quoque Didascalicorum nono: *Nam quam varia sint genera poematorum, Baebi, quamque longe distincta alia ab aliis, nosce* [30].

181. Quies quietis facit, cum *es* finita nomina genitivum *ei* soleant terminare, ut dies, acies, luxuries, quod tamen nomen iuncta praepositione in regulam redit [31], ut Maro:

Requiem spatiumque furori [32]:

quamvis Cicero [33] *requietem* dixisse memoretur.

182. Rudi; nec hic [34] ablativus in *e* mutavit, quoniam non capit [35] esse nomen proprium hominis, et quia res est, ut a rudi animo.

183. Rude, ab hac rude, si de qua ludimus, ait Plinius, merito *e* litera claudi debet, Itaque et ab hac, inquit, summa rude dici debet.

|| 184. Retium, non retum: quoniam, ut ait Plinius Sermonis [115]
dubii libro sexto, genitivus nunquam pauciores syllabas habet, quam nominativus.

1) *Pomaria ubi servantur, ut penaria* Fabr. P. *Poma*. (sequitur hiatus) Ed. pr. Etiam in Cod. *Poma* tantum legitur; reliqua autem oblitterata praeter finem loci, ubi *continentur* scriptum fuisse apparet. 2) *Vel* Cod. *aut* Edd. pr. Fabr. P. 3) *Iuventus* Edd. *iuventas* Cod. 4) *Huius utriusque* Cod. *Huius* om. Edd.; in Ed. pr. hiatus est notatus. 5) Virg. Aen. I, 399. 6) Virg. Aen. III, 427. *Virgo* deest in Fabr. P. *ait Virgo* desunt in Ed. pr. hiatu notato. *ait* in Cod. non satis legitur. 7) *Composito* Fabr. P. 8) *Facit* deest in Edd. pr. Fabr. P. 9) *Impubes* P. Locus est Virg. Aen. V, 547. 10) *Eurytiden* Fabr. P. *ευρυτίδεν* Ed. pr. *Epytiden* Cod. 11) Virg. Aen. I, 247. 12) V. *est* desideratur in Edd. pr. Fabr. P. *esse* exhibet Cod. Fortasse legendum *esse debet.* 13) *Plutus* Cod. Locus est Plauti in Bacchid. V, 2, 4. 5. 14) *Hae sic eunt* Fabr. P. *autem eunt* Ed. pr. *h̄ eunt* Cod. 15) *Halitantes* Cod. Ed. pr. *palitantes* olim in edd. Plauti. 16) Plaut. Rud. IV, 3, 5. 17) *Me referre* Edd. pr. Fabr. P. *referre me* Cod. edd. Plauti; tum *auidum* Ed. pr. *ubidum* Cod. 18) *Rem necessitudinis sed personam ostendat* Edd. pr. Fabr. P. et cursiva scriptura haec expressa in P. tamquam sint Corn. Nep. verba. Cod. addit *etiam.* Legendum in fine *ostendens.* Cf. Corn. Nep. Ed. Staveren. pag. 340. ed. Stuttgard. 19) *Dubitari* Edd. pr. Fabr. P. *adubitari* Cod. 20) *Temptauerunt* Cod. 21) *Fex* Edd. pr. Fabr. P. *faex* Cod. 22) *Pronuntianda* Cod. Ed. pr. Paullo ante pro *salx*, quod om. libri habent, sine dubio legendum *calx.* 23) *De iis* Edd. pr. Fabr. P. *de his* Cod. 24) *De Analogicis* Fabr. P. *in analogicis* Cod. 25) *In illustrium* Edd. pr. Fabr. P. Cf. Staveren. ad Corn. Nep. Fragmenta ed. Stuttgard. pag. 340. 26) In Enn. Fragmm. ed. Hessel. haec non leguntur, ergo addenda. 27) *Fecit partium ut praegnantium* Fabr. P. *ut pregnatium* Ed. pr. *ut regnantium* Cod. Verba *fecit partium* addidit Fabr. 28) *Oportere dici ait* Fabr. P. *ait* om. Cod. Ed. pr. 29) Cf. Orell. Fragm. Cic. pag. 454. et Cic. Orat. c. 21. adde Voss. Gramm. IV, 14. 30) *Distincta ab aliis nosce* Edd. pr. Fabr. P. *d. alia ab aliis nosce* Cod. Ceterum *Accii didascalicorum* bis meminit Priscianus lib. III, 2, 14. tom. I, p. 112. ed Krehl. et lib. VI, 13, 68. tom. I, p. 264. Kr. 31) *Rediit* Edd. O. *redit* Cod. 32) Virg. Aen. IV, 433. 33) De toto hoc genere cf. Charisium supra pagg. 52. et 85. ed. P. 34) *His* P. ex errore typoth. 35) *Cupit* Edd. pr. Fabr. P. *capit* Cod.

185. Radicium; Varro Rerum rust. I.[1] et III. et Fabianus De animalibus, *Radicum genera*, inquit[2]. Higinius[3] quoque de agricultura secundo: *Ab extremis radicum partibus*: quod magis cum ratione dici, leges sub *C* litera[4].

186. Rure; Terentius in Eunucho[5]:

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi.

Itaque et Varro ad Ciceronem vigesimo-secundo: *Rure veni*[6]. Quem Plinius ad eundem undecimo *rure ordinatum ambustum*[7] dixisse laudat. Sed et Terentium in Adelphis:

Filium negat esse rure[8].

Sed et Titinnium in Hortensio[9]:

In foro aut in curia
Posita potius, quam rure apud te inclusa.

Cum nemo dubitet et[10] tametsi nulla possit esse nominis regula certior[11], in signis tamen adverbialibus non potest nominibus esse commune. Quamvis enim finitio istius sit eiusmodi: Quaecunque nomina genitivo singulari in *is* venerint, ablativum singularem in *e* venire; tamen contra, *Ruri agere vitam, perparce ac duriter se habere*[12], Micionem[13] Terentius in Adelphis loquentem de fratre commeminit, non rure.

187. Rudis sive scipio[14], quem lanista liberandis gladiatoribus gerit, sive imperitus, eundem nominativum habent, licet diversos ablativos, *summa rudi.* Item Plinius eodem libro sexto: *ablativus, ab hac rude summa; rude homine*[15], *a rudi animo, a rudi consilio.*

188. Salutare, ab hoc salutare, si homo sic vocetur; salutari, si res sit, ut est medicamentum.

189. Sodale, si homo sit; sodalis, sodali, si res sit.

190. Seculare, si homo sic vocetur; seculari, si temporis.

191. Saguntinorum, Coelius[16]; *Saguntium*, Salustius, ut Paulus in Coelii hist.[17] libro primo notat.

192. Suave, a Suave invitatus sum[18]; suavi, a suavi victu[19].

|| 193. Senatuis ut fluctuis, ita genitivum, inquit Plinius, [116]
declinabant, ut G. Fannius Cos. contra G. Gracchum: *Senatuis consulta*[20]. Senati Salustius: *Senati decretum fit*[21], ut lauri. Cicero quoque de divinatione in Verrem[22]; et pro Oppio II: *senati.*

194. Supellectilis. Genitivus una syllaba crescere debet, excepto hoc nomine, et quia[23] dativo minor esse non debet, et quia nominativus in *x* litera, quae duplex est, terminatur.

195. Saturnalium[24]. *A* litera finita nominativo plurali alia *um*, alia *rum* terminabuntur: inspiciendum itaque nobis est, dativus et ablativus plurales in *is* syllabam an in *bus* exeant. Itaque fulmina, fulminum, lupanaria, lupanarium, Saturnalia, Saturnalium; *bus* enim syllaba dativus et ablativus clauduntur. Balneorum vero et ferreorum ideo dicimus, quod eorum dativi et ablativi non *bus*, sed *is* terminantur. Secunda ratio, qua Plinius ait Valgium niti, talis est. Nomina semper pluralia si ante novissimam *a* literam *i* habebunt, deposita *a* et assumpta *um* facere genitivos plurales, velut[25] Liberalia, Floralia, Liberalium, Floralium. Sin autem ante *a i* non habebunt, in *rum* faciant necesse est genitivum. Itaque exta, castra, extorum castrorumque facit.

196. Sinapi, huius sinapis tantum posse dici aiunt, quibus curae est grammatica, ceteros vero casus esse similes singulari nominativo, ut cummi, cummis[26].

197. Siremps tantum per nominativum et vocativum declinatur, sirempa, ut tabis et pluris, ab hac sirempse, plure, tabe, Caesare: ergo sirempa lex esto, quasi sacrum violaverit, dixisse pronuntiandus est, nisi forte quidam adverbialiter legere maluerint[27], similiter lex esto.

1) Varro de R. R. I, 45. fin. et alibi. 2) *Inquit* cursivis literis expressum in P., tamquam ad Fabiani verba pertineat. 3) *Higinius* Cod. Fabr. P. *Hyginus* Ed. pr. 4) *Sub litera c.* Fabr. P. *sub C litera* Cod. Ed. pr. 5) Terent. Eun. V, 5, 1. 6) Cf. Varr. Fragmm. pag. 188. ed. Bip. 7) *Arbustum* Edd. pr. Fabr. P. *ambustum* Cod. Vix dubitari licet, scribendum esse cum Edd. *arbustum*, quod pro *arboreto* positum esse videtur. Cf. Varr. Fragmm. pag. 187. 8) Terent. Ad. IV, 2, 3. ubi tamen nunc legitur *ruri*, quod Bentl. quoque servavit. 9) Cf. Poet. Scenic. Lat. apud Bothium tom. V, 2, p. 619. In Cod. legitur *inclausa* pro *inclusa.* 10) *Et* desideratur in Edd. exhibet Cod.; tum *tamen et si* pro *tametsi* Ed. pr. 11) *Et* hoc loco male interpositum delevi de coni. 12) Terent. Adelph. I, 1, 20. *Semper parce* legitur apud Ter. 13) *Mitionem* Edd. O. *Micionem* Cod. 14) *Species* pro *scipio* male Cod. Ed. pr. *Virgae* in marg. adscripsit Fabr. 15) *Rude a rude homine* Edd. O. Recte in Cod. *a rude homine*, omisso priori adiectivo. 16) *Coelius* scriptura Codicis. 17) *In Caelii historia* Edd. O. *in Coelii hist.*, non plene scripta extrema voce, Cod., ut alia quoque suppleri possint, veluti *historiarum.* Cf. Fragmm. Hist. Lat. apud Cortium pag. 39. 18) *Imitatus sum* Edd. pr. Fabr. P. *invitatus sum* Cod. 19) *A suavi vita* Edd. O. *suavi, a suavi victu* Cod. 20) Hanc C. Fannii orationem laudat Cicero in Bruto his verbis (cap. 26.): *Horum aetatibus adiuncti duo C. Fannii, C. et M. filii, fuerunt, quorum Caii filius, qui Cos. cum Domitio fuit, unam orationem de sociis et nomine Latino contra Gracchum reliquit, sane et bonam et nobilem.* Cf. etiam Meyer. Orator. Rom. Fragmm. pag. 110. ubi plura de Fannio. Adde Ellendt. ad Cic. l. c. 21) Salust. Cat. c. 53. 22) Cic. Div. in Caecil. 5, 19. Ex hoc Ciceronis loco Charisium ita emendavit Fabr.: *in Verrem, Quod in unaquaque re beneficio senati*, quem sequitur P. Sed in Cod. est: *in Verrem. Et pro Oppio II senati.* In Ed. pr.: *in Verrem. Et quod Oppio ii senati.* Scripsisse Ciceronem duas pro Oppio orationes, haud aliunde cognitum est. Cf. Fragmm. Cic. apud Orellium pag. 444. seq. Locis ibi collectis hic Charisii accedat. De re cf. A. Gellius IV, 14. et Charis. supra p. 10. et p. 40. P. 23) *Quod* Edd. O. 24) Cf. Macrob. Saturn. I, 4. et Charis. supra p. 37. P. 25) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 26) *Gummi, gummis* Edd. O. *cumi, cummis* Cod. 27) *Ergo legere maluerint*, omissis mediis Edd. O. De formula *Sirempa*

198. Senex senecis [1] facere deberet. *Ex* enim syllaba finita nomina genitivo aut *gis*, aut *cis* recipiunt, ut vertex, verticis, simplicis, supplicis, duplicis. Est ergo de exceptis senex, senis namque facit.

199. Supellex [2], et hoc inter excepta esse [3] praeter regulam suprascriptam notandum grammatici putaverunt:
[117] nam supelle||ctilis facit. *Gis* autem finiuntur, ut gregis, regis, remigis.

200. Strix avis dicitur, et declinatur strix, strigis, strigi, strigem, strix [4], a strige.

201. Sinapis; Plautus in Pseudulo [5]:

Teritur sinapis scelera, quod illi qui terit,
Priusquam contrivit, oculi ut exstillent facit.

202. Supellex [6] quosdam nominativo haec supellectilis posse dici tentasse retulerunt, ne genitivus duabus syllabis cresceret, sed necdum nobis idoneum proin [7] loquentis occurrit exemplum, velut ancipes [8] et praecipes, quod vetustas cum ratione rancidum [9] protulit.

203. Schema quasi monoptoton sit, proinde declinasse Caelius in Ἀρπαζομένῳ denotatur.

Utinam, inquit, *te scioli schema* [10] *sine cruribus videam*; pro schemate. Plautus in Amphitryone:

Huc ego processi cum servili schema [11].

204. Spino, ab hac spino; Maro [12]:

Eduramque pirum et spinos.

205. Spinu, ab hac spinu; Varro: *In Asia fax* [13] *ex spinu alba praefertur, quod purgationis causa adhibetur.*

206. Tristi, ab hoc tristi, nec potest in *e* moveri, quod id quoque in hominis proprium nomen non potest cadere.

207. *Tus* aut *lus* nominativo singulari producto finita nomina non recipiunt *i* ante *um* genitivo plurali, ut virtus, salus, palus: quoniam nec accusativus *is* sed *es* recipit.

208. Turbo, Turbonis, si proprium sit hominis nomen; turbinis, si procellam voluerimus exprimere; aut in eo, inquit Plinius, qui est in lusu puerorum. Sed Caesar de Analogia secundo [14], turbonem non turbinem etiam in tempestate [15] dici debere ait, ut Cato, Catonis, non ut homo, hominis.

209. Tanaidis; Varro Antiquitatum humanarum XIII [16]; non huius Tanais, ut Tiberis [17], inquit Plinius.

210. Titanas, ubi Plinius, Nec Paeanas accusativo, inquit, recte dicimus. Nullum enim nomen accusativo plurali in *as* venit, nisi quod nominativo plurali in *ae* sonabit.

211. Turben; Tibullus [18]:

Namque agor ut per plana citus sola verbere turben;

quem Maro septimo turbonem vocat.

Tortus sub || verbere turbo [19]. [118]

Et ita putant dici debere hic turben, quia et homo, et tempestas, et buxum eodem possint nominativo perhiberi.

212. Tu. Quidam hunc nominativum non per eandem aliis viam rationemve duxerunt, sed ita, Tu, tis, tibi, te, tu [20], a te; hi vos, vestri, vobis, vos, o vos, a vobis.

213. Te ablativo, *clam te est* [21]. At quin [22] Plautus in Menaechmis [23]:

Clam uxorem est;

nisi forte clam et accusativo [24] et ablativo possit aptari.

214. Torques, hic et haec torques nominativo [25] ut hic et haec canes [26], a Lucilio libro primo dictum [27] legimus,

lex esto cf. Festum pag. 264. et pag. 715. seqq. Ed. meae. Locus Charisii obscurus., quo pacto emendandus, non liquet. 1) *Senicis* Edd. pr. Fabr. P. 2) *Suppellex* Cod. 3) *Excepta esse* scripsi e Cod. ubi est: *excepta ē*, quod proprie quidem *excèpta est*, legendum, sed ex errore librarii pro *excepta ēē* scriptum esse apparet. — *esse* desideratur in Edd. O. 4) *O strix* Edd. O.: om. *o* Cod. 5) *Pseudolo* Fabr. P. Locus est Plaut. Pseud. III, 2, 28. ubi legitur vulgo: *Teritur sinapis scelerata cum illis: qui terunt, priusquam triverunt, oculi ut exstillent, facit.* Sed Cod. Charisii habet: *Teritur sinapis scelera, quod*ᶜ (sic) *illi qui terit priusquam contriuit oculi ut ex*ˢ*tillent* (sic) *facit.* His consentiunt Edd. nisi quod Ed. pr. *scelerata, quot* et *extillent;* Fabr. P. *scelerata, quom — extillent.* Miro consensu Codd. MS. apud Plautum exhibent *sinapis celera cum illis — extilient.* Apud Priscianum lib. V, 3, 14. tom. I, p. 226. legitur quidem *sinapis scelerata*, sed ibi quoque Cod. Heidelb. exhibet *scelera.* Quare legendum putem apud Charisium: *Teritur sinapis scelera, quod illi qui terit, Priusquam contrivit, oculi ut exstillent, facit.* Apud Plautum vero: *Teritur sinapis scelera, quae illis, qui terunt, Priusquam triverunt, oculi ut exstillent, facit.* Dicitur autem *scelera sinapis*, pro *scelesta*, cuius sententiae quoque est Servius ad Aen. IX. 486: *Ut homo scelerus sicuti scelestus vel scelerosus dicebatur. Plautus in Pseudulo: Teritur sinapis scelera.* Quod idem Servius huc refert *scelerum caput*, saepe lectum apud Plautum, errat; nam in illa formula *scelerum* genitivus est. Vulgatam *scelerata* falsam esse, ipsum metrum arguit. 6) *Suppellex* Cod. Ed. pr. Paullo post *suppellectilis* Cod., et *rettulerunt* idem. *Temptasse* pro *tentasse* pariter Cod. 7) *Proinde* Fabr. P. *proin* Cod. Ed. pr. 8) *Aut ancipes* Edd. O. 9) *Rancida* Fabr. P. *rancidum* Cod. Ed. pr. 10) *Te sine schema* Edd. pr. Fabr. P. *te scioli schema*, quod dedi, Cod. Cf. Both. in Fragmm. Scenicor. Poetar. V, 2, 135. 11) Plaut. Amphitr. prol. 117. 12) Virg. Georg. IV, 145. 13) *In Asia fax* sic recte emendatum esse videtur apud P. *in Asia fylaxe* Cod. Ed. pr. *in Asia fylax* Fabr. Quorsum hoc fragm. Varronis retulerunt viri docti, reperire non potui. 14) Cf. Caes. Fragmm. pag. 332. ed. Daehne. De re cf. Priscian. lib. VI, 3, 16. tom. I, p. 228. ed. Kr. 15) *De tempestate* Fabr. P. *in temp.* Cod. Ed. pr. 16) Cf. Varr. Fragmm. p. 208. ed. Bip. 17) *Tyberis* Fabr. P. *Tiberius* Ed. pr. 18) Tibull. I, 5, 3. 19) Virg. Aen. VII, 378. ubi editur: *Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo.* 20) *O tu* Fabr. P. 21) *Te ablativo, Terent. Nec clam te est* Fabr. P. Correxit ita Fabr. Sed vv. *Terent. Nec* ignorantur a Cod. et Ed. pr. 22) *Atqui* Fabr. P. *at quin* Cod. Ed. pr. 23) *Macnaechmis* Cod. *Maenechmis* Edd. pr. Fabr. P. Locus Plauti est Men. I, 2, 43. et V, 9, 78. 24) *Et accusativo* Cod. om. *et* Edd. O. 25) *Nominativo* om. Edd. O. 26) *Can$\overset{i}{e}$s* (sic) Cod. 27) *Dictas* Cod. Edd. pr. Fabr. P. Scripsi

itaque[1] dixisse veteres Caper his exemplis docet. Naevius Cypriae Iliadis[2] libro primo:

Collum marmoreum torques[3] *gemmata coronat.*

215. Testu, ut genu Flavius Caper veteres ait uti[4] solitos. Mummius in Attellanar.[5]:

Iunius ad spectacula est videre in testu, quantum sit caput.

Afranius[6]:

Indignum vero dici solet testu.

At Maro *testam* dixit[7].

216. Torcular. Afer[8] pro Taurinis; sed torculare dici debet, quod genitivo *a* litera producitur, non ut iubaris, lucaris, sed torcularis.

217. Tores; Servilius, ut etiam Flavius Pomponianus notat: *aureum tores*[9], pro torque[10].

218. Tabis, huius tabis. Cinna in Smyrna[11] dixit, nullo ante se usus auctore, quoniam[12] per nominativum et ablativum tantummodo declinari posse grammatici pronuntient[13], proin ab hac tabe, ut plure, sirempse; cum sit eorum nominativus tabes, plures[14], siremps.

219. Tergum dorsum: hoc tergum, tergi, tergo; pluraliter haec terga, tergorum. At vero tergus huius tergoris facit, et haec tergora, horum tergorum correpte. Virgilius tamen contra *Terga boum*[15] dixit, et in nono:

Hinc raptas fugientibus ingerit hastas[16]
In tergus.

Quibus exemplis inpunitas[17] etiam illis datur, qui putant tergum hominis, tergus vero pecoris nominari[18].

220. Vera[19] rectius dicimus et testa, quam ut genua, cornua; nam et tonitrua[20] an tonitra[21] dici debeant dissidetur.

|| 221. *Us* literis finita neutri generis genitivo adaeque [119]
singulari *ris* finiuntur, ut operis, oneris[22]: exceptis vulgo et pelago, quod interdum vulgus masculini sit generis[23], pelagus commune cum Graecis.

222. Vitale, ab hoc vitale, si hominis proprium nomen sit, recte dicemus; vitali, si res aliqua dicatur.

223. Utile, ab hoc utile nomini proprio debetur; utili, si rem aliquam velimus ostendere.

224. Vestale; Nepos Exemplorum II[24]: *A virgine Vestale*, inquit, pro Vestali; quia non personam sed rem significat.

225. Venali per *i*, non etiam per *e* ablativus est finiendus, quoniam et de homine, inquit Plinius, dicimus, et de negocio.

226. Veloce, a Veloce honoratus, a veloci vero equo superatus.

227. Vas, huius vasis, ut huius vadis. Itaque genitivus pluralis horum vasuum[25].

228. Vasi genitivo singulari. *I* finita nomina genitivo plurali *rum* syllabam capiunt, vasorum, et nominativus erit hoc vasum. Pluralis utrisque communis est, haec vasa.

229. Volucrium; Cicero De finibus bonorum et malorum[26], nec non et Fabianus Causarum[27] libro secundo et tertio. *Volucrum*, Maecenas[28] in dialogo secundo, et consuetudo, ut idem ait Plinius.

230. Vectigaliorum; Cicero ad Atticum[29]. At enim in ratione consiliorum suorum[30], sed et de lege agraria:

dictum de coni. 1) *Itaque* Cod. *ita* Edd. pr. Fabr. P. 2) *Iliados* Edd. O. *Iliadis* Cod. 3) *Torquis* Edd. O. *torques* Cod. Locum ad fragmenta Naevii retulerunt viri docti, veluti Stephanus p. 224. Eundem Naevium in Iliade citat Priscian. lib. X, 2, 10. tom. I, p. 479. Kr. 4) *Dicere* Fabr. P. *uti* Cod. omisit verbum Ed. pr. 5) *In Atellana* Edd. O. *in Atellaniar.* (sic) Cod. *Mumii* locum alium affert Priscian. lib. X, 9, 57. tom. I, pag. 514. Kr. qui locus oratoris esse non potest, de qua re dubitabat Meyerus in Orator. Romanor. Fragmm. pag. 108. Ab hoc distinguendus est, qui *C. Memmius* scribitur apud Macrob. Saturn. X, 1. p. 240. tom. I, Bip. *C. Memmius — — post Novium et Pomponium diu iacentem Atellaniam suscitavit.* Cf. Schober die Atell. Schausp. der Römer p. 46. et Munk. de Pomponio Bononiensi p. 43. *Memmii* poetae Ovidius quoque meminit Trist. II, 433. Cf. Ellendt. in Prolegg. ad Ciceronis Brut. p. LXI. 6) Cf. Bothium Poet. Scen. Lat. tom. V, 2. p. 199. In seqq. *vero* exhibet Cod. Ed. pr. *velut* Fabr. P. 7) Virg. Georg. I, 391. 8) Inter Domitii Afri fragmm. posuit Meyerus Orator. Rom. Fragmm. p. 231. recte, ut mihi videtur. 9) *Aureus tores* Edd. pr. Fabr. P. *aureum t.* Cod. Servilius sine dubio intelligendus *Q. Servilius Caepio*, orator, de quo cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. pag. 130. seqq. ubi tamen hic locus desideratur. 10) *Torques* Edd. pr. Fabr. P. *torque* (sic; *i* superscr.) Cod. 11) Cf. Weichert. Poetar. Latinor. Rell. pag. 190. 12) *Quomodo* Ed. pr. 13) *Pronunciant* Fabr. P. *pronuntient* Cod. Ed. pr. Statim post *proinde* Fabr. P. *proin* Cod. Ed. pr. 14) *Pluris* Fabr. P. *plures* Cod. Ed. pr. 15) *Bouum* Cod. *boum* Edd. O. Virg. Aen. V, 405. 16) Virg. Aen. IX, 763. 17) *Inpunitas* scriptura est Codicis. 18) *Nominare* Edd. O. *nominari* Cod. 19) Videbatur Niebuhrio in Cod. scriptum esse *Vara* 20) *Tonitrua* h. l. Cod. *tonitra* Edd. O. 21) *Tonitrua* h. l. Edd. O. Duae ultimae literae, vel potius extrema syllaba, in Cod. obliteratae. 22) *Opus operis, onus oneris* Fabr. P. 23) *Generis sit* Edd. pr. Fabr. P. *sit generis* Cod. 24) *Nepos Exemplorum II.* Eundem librum Cornelii Nepotis citat Gellius N. A. VII, 18, 11. Cf. Fragmm. Cornelii Nepotis in Edit. Stutgardiana Stavereni tom. II, pag. 334. 25) Nescio, quis alius hunc genitivum testatus sit. Neque credo, loci scripturam sanam esse. 26) Cic. de Fin. lib. II, 33, 110. Rem tetigit Goerenz. ad h. l., intactam reliquit Otto. Codd. Ciceronis omnes exhibent *volucrum.* 27) *Fabianus Naturalium causarum* Fabr. P. Vocem *Naturalium* om. Cod. Ed. pr. *Fabianus* causarum tertio citatur a Diomede p. 372. P. et supra apud Charis. pag. 82. ubi *causarum naturalium.* 28) *Moecenas* Edd. pr. Fabr. P. Veram scripturam tenet Cod. *Maecenas* in decimo supra laudatur p. 61. P. 29) Testimonium Charisii multi excitant, locum nemo diligentius monstravit. 30) *Ait enim in ratione vectigaliorum suorum* Fabr. P. atque in P. haec verba sic scripta, tamquam sint Ciceronis

vectigalium[1]. At vero Varro[2] de Bibliothecis secundo: *vectigaliorum*. Et Asinius Pollio: *Vectigaliorum reip. curam esse habendam*[3]. Vectigalium; Messala: *De vectigalium Asiae constitutione*[4]. P. quoque Rutilius de vita sua lib. IV[5]. Scaurus lib. III: *Vectigalium se minus fructos*[6].

231. Volgus, huius volgus; Varro Antiquitatum divinarum decimoquinto: *Volgus rumorem*[7].

232. Vulgu, hoc vulgu[8]; Oppius de vita Cassii. Idem de vita prioris Africani: *vulgu*[9] *opinante*. Varro Hebdomadon nono: *A vulgu condemnaretur*[10].

233. Vetere; *vetere vino*, Varro[11] de actionibus scenis tertio, non veteri.

[122] || 234. Volucris, non volucer, sed ut equester, ait Plinius dici debere.

235. Ungui; Licinius Calvus in poemate[12]:
Vaga candido nympha quod secet ungui.

236. Vulturius; M. Aemilius Scaurus contra Quintum Caepionem actione secunda: *Nefarius vulturius*[13], *patriae parricida*. Idem in eadem: *Scaurus, vulturius reipublicae*[14]. Cicero in Pisonem: *Vulturius illius provinciae*[15].

237. Vultur; Maro Aeneidos sexto[16]:
Rostroque immanis vultur obunco;
ut turtur. Volturus[17]; Ennius:
Vulturus in spineto supinum mandebat hominem[18].

XXII. De ablativo casu[19].

Ablativus casus singularis, ut ait Cominianus[20] grammaticus, quinque vocalibus terminatur, *a*, *e*, *i*, *o*, *u*. Semivocalibus duabus, *m* et *s*. Exceptis pronominibus, ut ab eodem, et ab hoc, et nominibus appellativis monoptotis, ut nequam, nugas.

Quaecunque nomina *a* aut *o* productam habuerint, ea genitivo plurali *rum* syllabam adsumunt, dativo et ablativo *is*, ut ab hoc Catilina, horum Catilinarum, his et ab his Catilinis. Item ab hoc docto, horum doctorum, his et ab his doctis.

Quae *e* finientur, ea producentur aut corripientur. Quae producentur, ea genitivo plurali *rum* syllabam assumunt, dativo et ablativo *bus*, ut ab hac re, harum rerum, his et ab his rebus. Quae corripiuntur[21], ea amissa *e* ultima genitivo plurali *um* syllabam assumunt, dativo et ablativo *bus*, ut ab hoc pariete, horum parietum, his et ab his parietibus. Sunt autem, quae commutant declinationem praedictam, et genitivum pluralem in *ium* faciunt, ut ab hoc fonte, horum fontium, his et ab his fontibus.

Quae *u* finientur[22], ea ad integram formam genitivo plurali *um* syllabam assumunt, dativo et ablativo *bus*, ut ab hoc versu, horum versuum, his et ab his versibus.

Quae *i* finientur, ea genitivo plurali *um* assumunt, dativo et ablativo *bus*, ut ab || hoc agili, horum agilium, [121]

ex epistola quadam ad Atticum intelligenda. *At enim in ratione consiliorum suorum* Cod. Ed. pr. Nempe intelligitur Ciceronis libellus *de suis consiliis*, sive *expositio suorum consiliorum*, de quo vide Nobbium in Fragmm. Cic. et Orell. ibidem p. 401. quibus fragmentis iam hic locus accedit, quem dolendum est nihil nisi vocem *vectigalium* exhibere. 1) *Vectigaliorum* Fabr. P. ex Fabr. corr. Nam *vectigalium* Cod. Ed. pr. 2) *At Varro* Fabr. P. *At vero Varro* Cod. Ed. pr. 3) Cf. Meyer. Fragmm. Orator. Romanor. pag. 217. adde Macrob. Sat. I, 4. 4) Cf. Meyer. Fragmm. Orator. Rom. p. 210. 5) Ad Rutilii orationes hunc locum non retulit Meyerus pag. 152. recte, ut mihi videtur; non enim in oratione ad populum de vita sua exposuisse credibile est Rutilium, sed in scripto historico. Quapropter historicis eum inseruerunt viri docti. Cf. Fragmm. Histor. Latinor. p. 44. ed. Cort. 6) *Scaurum* de vita sua tertio excitat Diomedes pag. 371. P. Eundem de vita sua sine nota libri laudat idem p. 373. P. Idem pag. 381. P. refert, Scaurum de vita sua tertio dixisse *poteratur* et *possitur*. 7) Cf. Varr. Fragmm. p. 221. ed. Bip. 8) *Huius vulgu* pessime Edd. O. *h· vulgu* Cod. i. e. *hoc vulgu*. 9) *Opinante vulgu* conieceram dudum; sero vidi idem coniecisse Bondamum Varr. lectt. p. 233. sed postea melius visum mihi ordinem invertere. Omittunt *vulgu* Cod. et Edd. O. De C. Oppio historico cf. Fragmm. Histor. Lat. apud Cortium p. 74. seqq. 10) Cf. Varr. Fragmm. pag. 259. ed. Bip. 11) Varr. Fragmm. pag. 251. ed. Bip. 12) Cf. Weichertus Poetar. Latinor. Rell. p. 145. *Licinnius* scriptum in Cod. 13) *V*$\overset{u}{o}$*lturius* (sic) Cod. Cf. de loco Meyer. Orator. Romanor. Fragmm. pag. 128. 14) Hunc locum, in Cod. et Edd. O. post sequentem Cic. locum positum, de Niebuhrii sententia transposui et Scauro continuavi. Est enim sine dubio ex eadem Scauri actione secunda in Caepionem desumptus, licet *Scauri* nomen maledicto addito dehonestatum sit, quod sic explicandum, ut statuamus, *Scauri* ex Caepionis aut alius adversarii persona illud attulisse. 15) Cic. in Pisonem c. 16. *Appellatus est hic vulturius illius provinciae, si diis placet, imperator.* 16) Cf. Virg. Aen. VI, 597. Locus legitur sic in Cod. et Ed. pr.: *immanis vultur obunco rostro.* Mutavit Fabr. ex Virgilio: *Rostroque immanis vultur adunco;* quem secutus est P. *Obunco* editur nunc etiam apud Virgilium. 17) *Vulturis* Fabr. P. *volturus* Cod. *vulturus* Ed. pr. 18) *Vulturis in sylvis miserum mandebat homonem* emendavit Fabr. ex Servio ad Aen. VI, 597. *Sane in usu est vultur, licet Cicero vulturius dixerit, quod quidem potest esse et derivatum. Ennius: vulturis in campos miserum mandebat homonem.* Priscianus lib. VI, 3, 15. tom. I, p. 228. sic citat: *Vulturis in silvis miserum mandebat homonem, Heu quam crudeli condebat membra sepulcro.* Fabricium sequitur P. sed Cod. et Ed. pr. exhibent: *Vulturus in spineto supinum mandebat hominem*, nisi Ed. pr. *homonem*. 19) *De Ablativo casu* Fabr. P. *Explicitus lib. de analogia. Incip. de ablativo casu* Cod. *Finis libri de Analogia. Incipit de Ablativo casu* Ed. pr. 20) *Cominianus* Cod. *Comminianus* Edd. O. Eadem *Cominiani* repetit Diomedes lib. I, p. 279. P. non nominato auctore. 21) *Corripiuntur* Cod. *corripientur* Fabr. P. *corripiunt* Ed. pr. 22) *Finientur* Cod. *finiuntur* Edd. O.

his et ab his agilibus. Accusativus quoque in *is* syllabam exhibet[1]. Quae[2] detracta *s* litera, et adposita *a*, neutrum genus ex se facient, ut haec agilia.

Quae *m* et *s* habuerint, ea et in plurali[3] numero monoptota erunt[4], ut nequam, nugas.

Aliis de ablativo casu et catholicis eius observationibus ita placuit definire[5]. Ablativus casus numeri singularis, observata novissima syllaba literave, facile monstrabit[6], quomodo declinare pluralem numerum debeamus.

Nomina, quae ablativo casu numero singulari *a* litera finiuntur, adiecta *e* litera faciunt nominativum et vocativum pluralem, ut ab hac Musa, hae Musae, et o Musae. Remota autem *e* litera, et adposita *s*, faciunt accusativum pluralem, ut ab hac Musa, has Musas. Si removeas *s* literam, et adponas *rum* syllabam, fiet genitivus pluralis, ut[7] ab hac Musa, harum Musarum. Sublata autem de ablativo singulari *a* novissima litera, et adposita *is* syllaba, fiet dativus et ablativus pluralis[8], ut ab hac Musa, his et ab his Musis. Nam deabus et filiabus, et quidquid[9] huiusmodi est, discernendi sexus gratia, contra rationem receptum est.

Nomina, quae ablativo casu numero singulari *e* litera producta finiuntur, adiecta *s* litera faciunt similiter producta novissima syllaba nominativum et accusativum et vocativum pluralem, ut ab hoc vel[10] ab hac die, hi aut hae dies, hos aut has dies, et o dies. Remota *s* litera, appositaque[11] *rum* syllaba, fiet genitivus pluralis, ut ab hoc vel[12] ab hac die, horum vel harum dierum. Si removeas *rum*, et adponas *bus* syllabam, dativum et ablativum pluralem facies, ut ab hoc aut ab hac die, his et ab his diebus.

Nomina, quae ablativo casu numero singulari *e* litera correpta finiuntur, tam genere masculino quam feminino adiecta *s* litera, nominativum et accusativum et vocativum pluralem faciunt, interdum producta ultima syllaba, ut ab
[122] hoc et ab hac divite; hi et hae divites, hos || et has divites, et o divites.

Interdum correpta ultima syllaba nominativum et vocativum pluralem faciunt, ut ab hoc Daphnide, et ab hac Bacchide, hi Daphnides et hae Bacchides o Daphnides et o Bacchides. Nam accusativus hos Daphnidas et has Bacchidas facit. Sed haec in Graecis tantum[13] nominibus observari necesse est.

In neutrali vero genere ablativi singularis ultimam *e* literam in *a* literam verte, et fiet nominativus, accusativus, vocativus pluralis, ut ab hoc ore, haec ora et o ora. [Genitivum[14]] pluralem in omni genere ablativus singularis correpta *e* litera finitus pari modo faci[et; muta]ta[15] *e* litera, aut in *i* conversa, adieceris[16] *um* syllabam, ut ab hoc et ab hac paupere, [horum et[17]] harum pauperum, ab hoc et ab hac dite, horum et harum ditium. Ex hac eadem specie ablativi singularis, si *e* literam in *i* vertas, et adiicias *bus* syllabam, pari modo in omni genere fiet dativus et ablativus pluralis, ut ab hoc hospite, et ab hac matre, et ab hoc ore, his et ab his hospitibus, matribus, oribus.

Nomina, quae ablativo casu numero singulari *i* litera finiuntur genere masculino et feminino, sublata *i* ultima et adposita *es* syllaba producta, faciunt nominativum et vocativum pluralem, ut ab hoc et ab hac agili, hi et hae agiles, et o agiles. Nam accusativus iuxta regulam manente *i* litera debet enuntiari[18], hos et has agilis, ut est[19]: *Omnis homines;* sed eum ad nominativi et vocativi formam consuetudo transduxit.

In neutrali autem genere ad singularem ablativum adiecta *a* litera fiet nominativus, accusativus et vocativus[20] pluralis, ut ab hoc agili, haec agilia, et o agilia. Genitivum vero pluralem in omni genere pari modo facies, si adiicias *um* syllabam ablativo singulari, ut ab hoc et ab hac agili, horum et harum agilium.

Item in omni genere dativum et ablativum pluralem facies, si singulari ablativo adiicias *bus* syllabam, ut ab
hoc et ab || hac agili, his et ab his agilibus. [123]

Nomina, quae numero singulari casu ablativo *o* litera finiuntur, genere masculino, sublata *o* et adposita *i*, nominativum et vocativum pluralem facient, ut ab hoc Scauro, hi Scauri et[21] o Scauri. Accusativum autem pluralem facies, si ablativo singulari adieceris *s* literam, ut ab hoc Scauro, hos Scauros. In neutrali vero genere, si ablativo singulari sublata *o* novissima[22] *a* literam ponas, fiet nominativus, accusativus, vocativus pluralis, ut ab hoc [templo[23],] haec templa, o templa. Pari autem modo et

1) Verba haec: *Accusativus quoque in is syllabam exibit*, accesserunt e Cod. 2) Cod. habet siglam *q*. 3) *In plurali numero* Cod. Ed. pr. Praepositio desideratur in Fabr. et P. 4) *Erunt* accessit e Cod. 5) *Diffinire* est in Cod. 6) *Facilem monstrabit rationem* Fabr. P. *facilem monstrabit*, omissa v. *rationem*, Cod. Ed. pr. Scripsi ergo: *facile monstrabit.* 7) *Ut* abest in Fabr. et P. 8) *Fiet dativo et ablativo plurali* Cod. Edd. O. Rescripsi nominativum. 9) *Quicquid* Edd. O. *quidquid* Cod. 10) *Et* Fabr. P. *aut* Ed. pr. *vel* Cod. 11) *Et adposita* Edd. O. *appositaque* Cod. 12) *Et* Fabr. P. *aut* Ed. pr. *uel* Cod. 13) *Tantum* accessit e Cod. 14) Uncis inclusum voc. non clare legitur in Cod.; habet Ed. pr. 15) Uncis inclusa in Cod. oblitterata; adsunt in Ed. pr. 16) *Si adieceris* Fabr. P. *si* abest in Cod. et Ed. pr. 17) Quae uncis inclusa sunt, in Cod. oblitterata, in Ed. pr. adsunt. 18) Scriptura e Cod. et Ed. pr.; *enunciari* Fabr. P. 19) Hic adiecta sunt verba *apud Sallustium* in Fabr. P., quae absunt in Cod. et Ed. pr. 20) *Et vocativus* Cod. Praepos. deest in Edd. pr. Fabr. P. 21) *Et* abest a Fabr. et P.; habent Cod. Ed. pr. 22) *U novissima* Fabr. P. *O novissima* Cod. Ed. pr. 23) Quae hic et paullo post aliquoties uncis inclusa leguntur in Cod. paullum oblitterata, in Ed. pr. plane scripta apparent.

masculino et neutrali genere fiet genitivus pluralis, si ablativo [singulari] adiicias *rum* syllabam, ut ab hoc Scauro, horum Scaurorum, ab hoc templo, horum templorum. [Dativus quoque] et ablativus pluralis et masculino et neutro genere pari modo fiet, si ablativus singularis sublata *o* litera *is* syllabam ponas[1], ut ab hoc Scauro, et ab hoc templo, his et ab his Scauris et his et ab his templis[2].

Nomina, quae ablativo casu numero singulari *u* litera finiuntur, masculino et feminino genere adiecta *s* litera faciunt [nominativum et] accusativum [et vocativum plu]ralem, ut ab hoc versu, et ab hac manu, hi versus, hos versus[3], o versus: et hae manus, has manus, et [o manus]. In neutrali autem genere adiecta *a* litera faciunt nominativum et accusativum et vocativum pluralem, ut ab h[oc cornu, haec cornua et haec cornua, et o cornua[4]]. Genitivum vero pluralem in omni genere pari modo facies, si adiicias ablativo singulari *um* syllabam, ut ab hoc [versu, ab hac] manu, et ab hoc cornu, horum versuum, harum manuum, horum cornuum. Dativus quoque et [ablativus pluralis in omni genere pari] modo fiet, si ablativo singulari *u* literam in *i* commutes, et adiicias *bus* syl[labam, ut ab hoc versu, et ab hac] manu, ab hoc cornu, his et ab his versibus, manibus, cornibus . . . . . .[5].

[124]-|| ### *XXIII. De formis casualibus*[6].

Formae casuales sunt sex: senaria, quinaria, quaternaria, ternaria[7], bipertita, simplex aut unita[8]. Senaria forma est, quae in omnibus[9] sex casibus varia forma in declinationibus effertur, ut est unus, et solus, et nullus. Nam declinamus hic unus, unius, uni, unum, o une, ab hoc[10] uno. Quinaria forma est, cum dativus et ablativus sociantur in declinationibus, ut est doctus et probus[11]. Quaternaria forma est, cum invenitur nominativus idem qui et vocativus, et genitivus idem qui et dativus, ut res, spes, et reliqua huius ordinis. Ternaria forma est, quae in neutralibus nominibus invenitur, in quibus nominativus, accusativus, vocativus[12] sociantur, ut scamnum, scrinium, dativus et ablativus, huic scamno, ab hoc scamno, et cetera. Non minus haec forma etiam in communibus nominibus invenitur his[13] literis finitis, in quibus nominativus, genitivus et vocativus sociantur, ut facilis, agilis[14]. Dativus et ablativus huic facili, ab hoc facili[15]. Bipertita forma est, quae in neutralibus nominibus *u* litera finitis est, quibus nominativus et accusativus et vocativus sociantur, ut genu, veru, genitivus dativum et ablativum, segregatum[16] ab his, producet[17]. Dicimus enim hoc genu, huic genu, et ab hoc genu. Unita[18] aut simplex forma est, quae in monoptotis nominibus invenitur, ut nequam. Dicimus enim in omnibus casibus similiter: hic nequam[19], huius nequam, huic nequam, hunc[20] nequam, o nequam, ab hoc nequam. Pluralis vero numerus quaternariam habet, cum invenitur nominativus idem qui et vocativus, et dativus idem qui et ablativus, ut sunt docti et probi. Ternaria forma est, in quibus nominativus, accusativus, vocativus pluralis sociantur, et dativus et ablativus, ut sunt scrinia et parietes[21].

1) *Ponat* Fabr. P. *ponas* Cod. Ed. pr. 2) *Et his et ab his t.* Cod. prius *et* om. Edd. O. 3) *Et hos versus* Edd. O. Coniunctionem om. Cod. 4) Quae h. l. uncis a me sunt inclusa, in Cod. plane non leguntur, et hiatus minor, quam verba in Edd. expressa complent. 5) Plura in Cod. olim lecta sunt, quam in Editis nunc apparent, sed obliterata. 6) Iubet conferri ad hunc locum totum Diomedem libro I. (p. 286. P.) Fabr. 7) *Trinaria* Edd. O. *ternaria* Cod. 8) *Unica* Edd. O. *unita* Cod. 9) *In omnibus* Cod. deest praep. in Edd. pr. Fabr. P. 10) *Ab hoc uno* Cod. *hoc* deest in Edd. O. 11) *Bonus* Edd. O. *probus* Cod. 12) *Et accusativus et vocativus* Edd. O. utrumque *et* abest a Cod. Sic paullo post *et ab hoc scamno* Fabr. P. 13) *Is literis* P. *his lit.* Cod. Ed. pr. Fabr. 14) *Gracilis* Edd. O. *agilis* Cod. 15) *Et ab facili* Edd. O. *ab hoc facili*, om. *et*, Cod. 16) *Segregat* Cod. Ed. pr. *segregatum* Fabr. P. ex emendatione Fabr. 17) *Producet* Cod. *producit* Edd. O. 18) *Unica* Edd. pr. Fabr. P. *unita* Cod. 19) *Hoc nequam* Edd. O. *hi* (sic) *nequam* Cod. 20) *Hoc* Edd. O. *hunc* Cod. 21) Subiicit his Cod.: *Finit lib. I. Inc. lib. II.* Adiecit Fabricius notam hanc: Deest aliquid ad finem huius libri, quod videtur fuisse quasi ἀνακεφαλαίωσις formarum casualium.

[125] ||

LIBER II.[1]

I.

1. *De definitione.*

DEFINITIO est oratio, quae id, de quo quaeritur, aperte describit et determinat.

2. *De genere.*

Genus est dictio, qua plures continentur species, ut animale et inanimale.

3. *De specie.*

Species est dictio originem trahens a genere, paucioribus confusa significationibus, quam genus, ut homo, arbor.

4. *De oratione.*

Oratio est ore missa et per dictiones ordinata pronunciatio, ut oris ratio.

5. *De partibus orationis.*

Orationis partes sunt octo: nomen, pronomen, verbum, adverbium, participium, coniunctio, praepositio, interiectio.

II.

De nomine.

1. Nomen est pars orationis cum casu, sine tempore, significans rem corporalem, aut incorporalem, proprie communiterque[2]; proprie, ut Roma, Tiberis[3]; communiter, ut urbs, civitas, flumen.

Nomina aut[4] propria sunt, aut appellativa. Propria hominum tantummodo, quae in species quatuor dividuntur: praenomen, nomen, cognomen, agnomen, ut Publius[5] Cornelius Scipio Africanus. Nam agnomina[6] cognominibus ex aliqua ratione aut virtute adduntur, velut[7] Africa||nus, Creticus, Asiaticus, Numantinus, et his similia. [126] Praenomen ergo est, quod nomini praeponitur, ut Publius. Nomen, quod familiae originem declarat, ut Cornelius. Cognomen, quod nomini subiungitur, ut Scipio. Agnomen, quod extrinsecus adiici solet, ut Africanus. Appellativa autem, quae generaliter communiterque dicuntur, quaeque in duas species dividuntur, quarum altera significat res corporales, quae videri tangique possunt, ut est homo, terra, mare: altera incorporales, ut est pietas, iusti[tia[8], dignita]s, quae [intellectu] tantummodo[9] percipiuntur, verum neque videri, nec[10] tangi possunt.

2. Nomini accidunt: qualitas, genus, figura, numerus, casus. Qualitas est, qua intelligitur proprium sit an appellativum.

3. Genera nominum [sunt quatuor[11],] aut, ut quibusdam placet, quinque: masculinum, femininum, neutrum, commune, promiscuum. [Masculinum est,] cui numero singulari casu nominativo pronomen praeponitur hic, ut hic praeceptor. Femininum est, cui numero singulari casu nominativo pronomen [praeponitur haec,] ut haec schola. Neutrum est, cui numero singulari casu nominativo praeponitur hoc, ut hoc scrinium. Commune [enim fit] duobus modis. Sunt communia aut ex genere masculino et feminino, ut hic et haec canis, aut ex genere masculino, feminino et neutro, [ut hic et haec] et hoc felix. Promiscua || etiam sunt nomina, quae Graeci ἐπί-[127] κοινα appellant, velut passer[12], aquila, [mustela[13].] Haec enim sub uno genere duorum habent intellectum. Nam passerem feminam accipimus et aquilam [et mu]-

1) Titulum libri secundi hunc exhibent Edd. O. FLAVII SOSIPATRI CHARISII, INSTITUTIONUM GRAMMATICARUM LIB. II. 2) *Communiterue* Fabr. P. *communiterque* Cod. 3) *Tyberis* Fabr. P. *Tiberius* Ed. pr. *Tiberis* Cod. 4) *Aut* accessit e Cod. 5) *Puplius* Cod. 6) *Nomina* Edd. pr. Fabr. P. *agnomina* Cod. 7) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 8) Quae pars huius vocabuli in Cod. manifesto legitur, ostendit, *iustitia* scriptum fuisse. 9) *Tantum* Edd. O. *tantummodo* Cod. 10) *Neque* Edd. O. *nec* Cod. 11) Quae hic, et proxime quater, uncis inclusa apparent, in Cod. plane evanuerunt; in Ed. pr. nihil hiatus significatum. 12) *Ut passer* Edd. O. 13) Uncis

stelam, quae masculino quoque genere intelligimus, quamvis feminino genere tantum dicantur [1].

4. Figura in nominibus aut simplex est [2], ut felix, aut composita, ut infelix. | Componuntur autem nomina modis quatuor: ex duobus integris, ut suburbanum; ex duobus corruptis, ut opifex, artifex; ex integro et corrupto, ut ineptus; ex corrupto et integro, ut omnipotens; aliquando ex compluribus, ut inexpugnabilis.

5. Numeri sunt duo: singularis, ut hic praeceptor, pluralis, ut hi praeceptores. Dualis enim apud Romanos non est. Sunt quaedam semper singularia, ut aurum, oleum; quaedam semper pluralia, ut sordes, moenia; quaedam singularem pluralemque numerum communiter significantia, ut dies, nubes; quaedam positione singularia, intellectu pluralia [3], ut populus, concio; quaedam positione pluralia, intellectu singularia, ut Mycenae, Cumae [4], Thebae, Athenae.

6. Casus sunt, ut quidam volunt, sex, ratione tamen sunt quinque: genitivus, dativus, accusativus, vocativus, ablativus. Nominativum enim optime casum esse noluerunt, quoniam quidem sit positio aut recta nominis aut declinationis regula, quem nominativum Graeci non πτῶσιν, sed ὀρθήν aut εὐθεῖαν vocant. *Καταχρηστικῶς* tamen nominativum casum dicimus.

7. Sed [quaedam nomina [5]] per omnes figuras variantur, quaedam nomina inveniuntur, quae flecti non possunt, ut frugi, nequam, nihili. Adiicitur a diligentioribus etiam septimus casus. Ubi enim in [6] re aut loco dicimus, ablativo utimur, ubi autem [7] septimo magis casu utimur, ut est illud:

Et ignem fomite capit [8].
Spe posse confidere [9]; et:
Ducente Deo [10].

Et ut generaliter dicam [11] . . . . . . per passivum modum ablativo utimur, septimo casu activo modo [12].

|| Quaedam [quatuor [13]] aut tribus casibus tantum flectuntur, ut Iuppiter nominativo et vocativo casu, et Opis; [128]
nam in singulari genitivum invenimus.

8. [Quaedam sunt,] quae gentem significant, ut Afer, Dacus, Hispanus [14]. Alia numerum, ut unus, duo. [Alia] ordinem, ut primus, secundus. Alia qualitatem, ut bonus, malus, magnus, albus, niger. Alia [quantitatem,] ut proculus [15], altus, magnus, sublimis, humilis. Alia ab accidentibus aut consequentibus tr[ahuntur [16],] ut beatus [17], dives, pauper. Sunt quaedam derivativa, quae ab aliqua persona propter coniunctionem generis [declina]ntur [18], ut Pelides, Aeacides, quae Graeci πατρωνυμικά [19] appellant. Quaedam possessiva, ut Pelius [20], [Aeneius.] Ex hac specie:

Aeneia puppis
Prima tenet [21],

et:

Romuleo [22] *recens horrebat regia culmo*,
[et: *Phineia postqu*]*am*
Clausa domus [23].

Haec Graeci κτητικά appellant. Sunt [deminutiva [24],] quae ab absolutis nominibus, adiecta in novissima parte aut litera aut syllaba, capiunt deminutionem [25] sine ulla comparatione, ut montanus, montaniculus, scholasticus, scholasticulus, parvus, parvulus, adulescens, adulescentulus. Illud vero [26] meminerimus, quod semper deminutiones [27] generibus suis, unde oriuntur, consonant, pauca dissonant, ut rana, raniculus [28], unguis, ungula, glandium, glandula, beta, betaceus, malva, malvaceus, pistrinum, pistrilla, ut Terentius in Adelphis. Ensis, ensicula, et ensiculus. Plautus *ensiculum* in Rudente [29].

inclusa hic et paullo post in Cod. obscurata. 1) *Dicatur* Cod. Ed. pr. 2) *Est* Cod. Ed. pr. — Om. *est* Fabr. P. 3) Hic adiecit Fabr. *quae graeci περιληπτικὰ nominant*, quem secutus est P. Absunt in Cod. et Ed. pr. 4) Pro nomine *Cumae* in Cod. legitur *Cenae*. 5) Obscurata in Cod.; in Ed. pr. lacuna nulla. 6) *In* accessit e Cod. 7) *Ubi autem revera dicimus, septimo* Fabr. P. ex emendatione Fabr. qui tamen in notis Ms. volebat: *ubi autem revera* **non** *dicimus*. Cod. et Ed. pr. sine nota hiatus: *ubi autem septimo*. Sine dubio omissa sunt quaedam, veluti: *ubi autem nec in re nec in loco dicimus, septimo* cett. De casu septimo cf. Priscian. lib. V, 14, 78. pag. 215. tom. I. ed. Kr. 8) Ductum fortasse ex Virg. Aen. I, 176. *Rapuitque in fomite flammam*. 9) *Confugere* Edd. pr. Fabr. P. *configere* Cod. scripsi *confidere*. 10) Virg. Aen. II, 632. 11) Post v. *dicam* in Cod. et Ed. pr. hiatus sex literarum. 12) *Per actiuum modum* Fabr. P., ex coniectura Fabr. 13) V. *quatuor* obscurum in Cod. sed nullus hiatus in Ed. pr. Similiter in seqq. vv. *Quaedam sunt* Cod. obscurata habet, Ed. pr. nihil lacunae. 14) His adiuncta leguntur in Fabr. P.: *alia patriam, ut Troianus, Romanus*. Cf. Diomedes lib. I, pag. 308. 15) *Procerus* Edd. O. *proculus* Cod. 16) In v. *trahuntur* duae extremae syllabae oblitteratae in Cod.; in Ed. pr. *tra*, sequente hiatu, legitur. 17) *Ut caeruleus, ruber, beatus* Fabr. P. ex coniectura Fabricii. *Ut beatus* Cod. Ed. pr. omissis duabus mediis vocabulis. 18) In v. *declinantur* duae priores syllabae obscuratae in Cod.; habet eas Ed. pr. 19) V. πατρωνυμικά in Cod. et Ed. pr. Latine scriptum est. 20) *Ut Pelius* Cod. *ut peluis* Ed. pr. *ut Euandrius* Fabr. P. ex Fabricii coniectura. Quod sequitur nomen *Aencius* in Cod. obscuratum, in Ed. pr. expressum est. 21) Virg. Aen. X, 156. seqq. 22) *Romuleoque* Fabr. P. *Romyleo* Cod. *Romuleo* Ed. pr. *que* addidit Fabr. Virg. Aen. VIII, 654. 23) De vv. *Phineia postquam* in Cod. nihil superest, nisi ***f — — m***. In Ed. pr. lacuna nulla. Virg. Aen. III, 212. seq. 24) V. *deminutiva* in Cod. oblitteratum, in Ed. pr. hiatus nullus. 25) *Diminutionem* Fabr. P. *dem*. Cod. Ed. pr. 26) *Quoque* Edd. O. *vero* Cod. 27) *Diminutiones* Fabr. P. Ed. pr. *dem*. Cod. 28) *Ranunculus* Edd. O. *raniculus* Cod. Forma *raniculus* vix alibi testata legitur. 29) *Et ensiculus, Plautus in Rudente* Fabr. P. *Et ensiculus. Plautus*

9. Monoptota vero nomina, et haec quae natura singularia sunt, id est elementa [1], item fluminum et montium nomina et urbium, item deorum et hominum nomina propria, item dies festi, item literarum elementa, item numeri deminutionem, quam Graeci ὑποκορισμόν [2] appellant, non recipiunt.

10. Sunt etiam, quae ab his ῥηματικά dicuntur, nos non absurde verbialia [3] diximus, ut a verbo lego lectio, et dico dictio, et oro oratio, et raptor et percussor,
[129] ex eo, quod est rapio et percutio [4]. Quaedam genera||lia sunt [5], quibus multa continentur dissimilia, ut animal, arbor. Ex his nascuntur specialia, quae tamen insunt originibus suis generalibus, ut homo, equus, taurus, laurus, pinus, fraxinus. Quaedam ficta sunt a sono aut vocibus [6], ut stridor, clangor, hinnitus, ululatus, fremitus, mugitus. Quaedam descendunt ab adverbiis, ut hesternus [7], hodiernus, crastinus, serus, nimius, citus. Alia a participiis, ut ludibundus et laudabundus. Sunt etiam, quae a Graecis ἐπικτητικά [8] dicuntur, quae quibusque [9] personis adiiciuntur laudandi gratia aut vituperandi. Laudandi, ut:

Lausus equum domitor [10], *debellatorque ferarum.*

Vituperandi:

Et ipse doli fabricator Epios [11].

Sed haec nomina quamquam species sunt nominum, absolute tamen nomina dicuntur, et singulis rebus personisve apposita sunt. Sunt quaedam nomina, quae per se sine alterius partis orationis adminiculo intelligi [12] non possunt, quae Graeci dicunt τῶν πρός τι, id est, ad aliquid, quae non possunt intelligi sola, ut pater, mater; iungunt enim sibi et illa propter quae intelliguntur. Sunt his similia, quae Graeci dicunt τῶν πρός τί πως ἔχοντα, id est ad aliquid quodammodo habentia, ut dexterior, sinisterior. Sunt quoque quaedam ὁμώνυμα [13], quae una loquela [14] plura significant, ut nepos, acies; significat enim *nepos* et certum cognationis gradum, et rei avitae consumptorem, similiter *acies* oculorum, et ferri, et exercitus. Quaedam συνώνυμα [15], quae plurimis loquelis idem tamen significant, tamquam terra, humus; ensis, mucro, gladius. Quaedam mediae potestatis, quae significationem a coniunctis sumunt, ut magnus, fortis. Haec enim per se nullum habent intellectum, et ideo a quibusdam adiectiones vocantur, ut magnus vir, fortis exercitus. His et comparatio accidit, quoniam aut in qualitate sunt aut quantitate, ut [16] magnus, maior, maximus; fortis, fortior, fortissimus.

10. Non omnia nomina gradus comparationis recipiunt, sed sola quae in qualitate sunt aut in quantitate; cetera au||tem non habent collationem, velut [17] quae corpus si- [130]
gnificant, ut homo, arbor; aut quae gentes, ut Graecus, Hispanus; aut quae numerum, ut unus, duo; aut quae ordinem, ut secundus, tertius; aut quae ad aliquid referuntur, ut pater, frater. Quaedam nomina quamvis qualitatem significent, gradus tamen collationis [18] non recipiunt, ut mediocris, sobrius, rudis, grandis. Non enim fit mediocrior, sobrior, rudior, grandior. Sed cum sint comparationis gradus tres, positivus, ut fortis, comparativus, ut fortior, superlativus, ut fortissimus, de quibus iam suo loco [19] exposuimus, invenimus non in omnibus nominibus tres gradus perseverare. Aliquando enim [20] primus tantum gradus invenitur, ut mediocris; aliquando primus et secundus, ut senex, senior, iuvenis, iuvenior aut iunior [21]; aliquando primus et tertius, ut pius, piissimus; nam pro secundo gradu *magis* adverbium ponimus, ut magis pius; aliquando secundus et tertius, ut ulterior, ultimus; aliquando tertius tantum, ut novissimus.

11. Sunt quaedam etiam nomina, quae sicut nata sunt, efferuntur, ut mons, schola. Sunt item nova superlativa, quae absolutum non habent, sed ab adverbio [22], ut citerior, citissimus [23], a citra; inferior, infimus, ab infra; superior, superrimus [24], a supra; prior etiam [25] et primus, ab adverbio prius, et [26] peior, pessimus, ab adverbio peius. Quaedam sunt, quae diversis figuris in colla-

ensicula in Rudente Ed. pr. *et ensiculus. Plautus ensiculum in prudente* Cod. Apud Plautum in Rud. IV, 4, 112. vulgo editur: *ensiculust aureolus primum litteratus.* E Plauti Codd. nihil varietatis adnotatum. *Pistrilla* legitur apud Terent. Ad. IV, 2, 45. 1) *Singularia sunt, hypocorismata non recipiunt, neque elementa* Fabr. P. *singularia sunt id est elementa* Cod. Ed. pr. Sine dubio vv. *id est elementa* interpolata sunt. Omnis enim locus sic legendus est: *Monoptota vero nomina et haec quae natura singularia sunt, item fluminum et montium nomina et urbium*, cett. ita ut verbum *non recipiunt* ad haec assumendum sit. 2) V. ὑποκορισμόν Latine scriptum in Cod. 3) *Verbalia* Edd. O. *verbialia* Cod. 4) *Rapio, percutio* Edd. O. *rapio et percutio* Cod. 5) Graecam vocem γενικά Fabr. P. addunt, ignorant Cod. Ed. pr. 6) *A sono vocis ποιητικὰ* Fabr. P. *a sono vocis* Ed. pr. *a sono ā uocib.*, hoc est *aut vocibus*, Cod. 7) *Ut externus, hesternus* Fabr. P. *ut externus*, om. *hesternus* Ed. pr. *ut hesternus* Cod. 8) Ἐπίκτητα Fabr. P. ἐπικτητικά recte Ed. pr. Cod. 9) *Quibusque* Cod. Ed. pr. *quibuscunque* Fabr. P. 10) Sic Cod. Fabr. P. sed locum sic exhibet Ed. pr.: *laudandi gratia aut vituperandi aut lusus equorum domitor.* Locus est Virg. Aen. VII, 651. 11) *Epeus* Edd. O. *Epios* Cod. Virg. Aen. II, 264. 12) *Et intelligi* P. ex errore typogr. 13) V. ὁμώνυμα Latine scriptum in Cod. Ed. pr. 14) *Loquella* et paullo post *loquellis* Cod. 15) *Synonyma* Latine scr. in Cod. Ed. pr. 16) *Ut* accessit e Cod. 17) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 18) *Conlationis* Edd. O. *collationis* Cod. Sed infra aliquoties recurrens idem vocab. scribitur in Cod. et Edd. *conlat.* 19) *Loco suo* Edd. O. *suo loco* Cod. 20) *Enim* desideratur in Edd. O. 21) *Iunior aut iuvenior* Edd. O. *iuvenior aut iunior* Cod. 22) *Sed adverbium* Edd. O. *sed ab adverbio* Cod. 23) *Citimus* Edd. O. quod verum videtur; *citissmus* Cod. 24) *Superrimus* Cod. Edd. O.; scribendum *supremus.* 25) *Etiam* accessit e Cod. 26) *Ut* Edd. O. *et* Cod.

tionem veniunt, ut malus, peior, pessimus; bonus, melior, optimus. His enim per omnes tres gradus comparatio processit, nec tamen unam formam nominis tenuit. Sunt alia absoluta, quae nullo quidem gradu comparationis figurantur, recipiunt tamen collationem, si illis *magis* adverbium iungatur, sicut superius dictum est, ut magis rudis, magis pius, maxime [1], similiter. Sic et e contrario minus et minime adduntur. Utimur autem gradu comparativorum in uno et altero, prope aequalibus ac similibus; nam dissimilium comparatio nulla est, ut hi
[131] duo viri fortes, sed hic al||tero fortior. Item comparativus et his, qui sui generis sunt, et his, qui alterius sunt, comparatur, ut equus velocior equo dicitur, qui eiusdem generis est, item velocior cane, qui alterius generis est. Superlativus vero gradus omnibus his tantum, qui sui generis sunt, praeponitur; nam velocissimus equus non dicitur, nisi equis comparatus. Itaque superlativus gradus aut omnibus sui generis praeponitur, ut:

O Danaum fortissime gentis
Tydide [2];

aut nullis. Scito autem comparativum gradum ablativum casum trahere numeri tam singularis quam pluralis, ut doctior illo, doctior illis; superlativum vero genitivum trahere casum et tantum plurali numero iungi, ut iustissimus omnium.

III.

De pronomine.

1. Pronomen est pars orationis, quae posita pro nomine minus quidem, paene [3] idem tamen significat.

Pronomini accidunt: qualitas, genus, figura, numerus, casus, persona. Qualitas pronominum finita est aut infinita. Finita est, quae [4] notat certam personam, ut ego, tu, ille [5]. Infinita est, quae cuilibet personae potest aptari, ut quis, quantus, qualis [6]. Genera pronominum sunt quatuor: masculinum, ut hic, femininum, ut haec, neutrum, ut hoc, commune, ut ego. Figura in pronominibus aut simplex est, ut quis, aut composita, ut quisquis. Numeri sunt duo: singularis, ut qualis, pluralis, ut quales. Communis quoque numeri invenitur, ut qui; dicimus enim qui vir et qui viri. Casus pronominum totidem sunt, quot et nominum. Personae pronominum sunt tres: prima, ut ego, secunda, ut tu, tertia, ut ille.

2. Sunt pronomina ad aliquid [7], ut meus, tuus; nam et haec sine aliquo non possunt sola intelligi. Pronominum declinationes finitae sive absolutae: hic, huius, huic et cetera. Sed vocativum habere non potest, quia nemo dicit, o ego, nisi exclamatio sit, ut apud Horatium:

O ego infelix, quem tu fugis [8].

Nec pluralis [9] habet vocativum, nisi si aeque exclamatio sit, ut cum || dicimus: o nos felices. Pronomen hoc, id [132]
est nos, trium generum est commune. Non est tamen repudianda illorum sententia, qui dixerunt in quibusdam pronominibus vocativum non posse cadere, cum etiam paene [10] in omnibus pronominibus non debeat esse vocativus [11]. Sed nos nondum [12] refragamur rationi, vocativum adiicientes [13], sed quoniam contextum declinationis habere volumus, instruendi gratia fecimus mentionem. Quamquam vocativum non solum non [14] invenimus, verum etiam in quibusdam casibus deficere videmus, ea, tu et cetera [15].

3. Hic quoque pronomen omnium generum est commune, velut [16] dicimus hic, huius; haec, huius; hoc, huius; iste [17], istius; ista, istius; istud, istius; istuc.

Ipsum quare non ipsud, ut illud et istud? Quoniam veteres nominativum non ipse dicebant, sed ipsus, quod etiam in Comoediis veteribus invenimus. Ille, illius; illa, illae et illius; illud, illuc, illius [18].

4. Infinita quis et qui, cuius [19]; quae, cuius; quod, cuius; sed veteres nominativum pluralem *ques* [20] dixerunt, regulam secuti, unde etiam dativus mansit in consuetudine, nam dicimus quibus pro quis. Nonnunquam dicimus quisque, cuiusque; quaeque, cuiusque; quodque, cuiusque, cum *que* in omnibus casibus indeclinabile manet postremum. Alius, alius; alia, alius; aliud, alius; sed veteres alia, aliae, aliae. Alter, alterius; altera, alterius; alterum, alterius. Neuter, neutrius; neutra, neutrius; neutrum, neutrius; sed veteres neutra, neutrae, neutrae. Uter, utrius, πότερος; utra, utrius; utrum, utrius; sed

1) *Maxime rudis, maxime pius. Similiter si et* Fabr. P. *maxime, similiter. Sic et* Cod. Ed. pr. Vv. *maxime, similiter*, explico: *maxime, et cetera.* Ceterum emendatio est Fabricii, qui locum non intellexerat. 2) Virg. Aen. I, 95. seqq. 3) Codex sic: *plene* | Edd. *pene.* 4) *Finita est quae* Cod. *est* desideratur in Edd. O. 5) Vv. *tu, ille* e Cod. accesserunt. 6) *Quis, qualis, quantus, qualis* Edd. O. prius *qualis* om. Cod. 7) *Ad aliquid dicta* Edd. O. *dicta* abest in Cod. 8) Horat. Epod. 12, 25. ubi editur: *O ego non felix quam tu fugis.* 9) *Pluralem* Edd. O. *pluralis* Cod. 10) *Pene* Edd. O. *paene* Cod. 11) *Nominativus* Edd. O. *vocativus* Cod. 12) *Non quoniam* Fabr. P. *nondum* Cod. 13) *Adiicimus* Fabr. P. *adiicientes* Cod. Ed. pr. 14) *Quanquam non solum vocativum non* Edd. O. *quanquam vocativum non solum non* Cod. 15) Vv. *ea, tu, et cetera* e Cod. addita sunt. 16) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 17) *Et iste* Edd. O. *et* abest a Cod. 18) *Illuc et illius* Cod. Ed. pr. male. 19) *Quis cuius* Cod. *qui cuius* Edd. O. 20) *Ques* Edd. O. vere. *quis* Cod.

veteres utra, utrae, utrae. Uterque, utriusque; utraque, usque; utrumque, usque; sed veteres utraque, utraeque, utraequae; *que*[1] per omnem declinationem postremum aeque manet. Alteruter, alterutrius; alterutra, alterutrius; alterutrum, alterutrius; sed veteres alterutra, alterutrae, alterutrae. Unus, unius; una, unius; unum, unius; sed veteres una, unae, unae. Unusquisque, uniuscuiusque; unaquaeque, uniuscuiusque; unumquodque, uniuscuiusque;
[133] sed veteres unaquae||que, unaecuiusque, unaecuique[2]. Quidam, cuiusdam; quaedam, cuiusdam; quoddam, cuiusdam; postrema syllaba manet in omnibus casibus indeclinabilis. Aliquis, alicuius; aliqua, alicuius; aliquid, alicuius. Antiqui *aliques* dicebant, unde mansit aliquibus; sed veteres aliqua, aliquae, aliquae. Ullus, ullius; ulla, ullius; ullum, ullius; sed veteres ulla, ullae, ullae. Nullus, nullius; nulla, nullius; nullum, nullius; sed veteres nulla, nullae, nullae. Totus, totius; tota, totius; totum, totius; sed veteres similiter superioribus. Hic qualis, qualis; haec qualis[3], qualis; hoc quale, qualis. Hoc pronomen quod est qualis, item quod sequitur talis, communia sunt masculini et feminini generis, hic talis, talis; haec talis, talis; tale, talis. Item quantus, quanti; quanta, quantae; quantum, quanti. Tantus, tanti; tanta, tantae; tantum, tanti. Quotus, quoti; quota, quotae; quotum, quoti.

5. Possessiva: Meus, mei; mea, meae; meum, mei; sed veteres *mius* pro meus dicebant, ut merito et vocativus secundum regulam manserit, ut sic sit[4]. Omnia, quae nominativo ante *us* novissimam syllabam *i* habent, vocativo *i* terminantur, velut[5] hic Salustius, o Salusti; hic Orontius, o Oronti; hic Lucilius, o Lucili. Sic et mius, o mi, et iam ordine suo hanc quoque regulam adnotavimus. Tuus, tui; tua, tuae; tuum, tui.

Ex his pronominibus aliquot sunt[6], quae adverbialiter quodammodo intelligentur, sed et si qua alia pronomina incident, adnotare non pigebit. Idem, eiusdem; eadem, eiusdem; idem, eiusdem. Quispiam, cuiuspiam; quaepiam, cuiuspiam; quodpiam, cuiuspiam. Nostras, vestras. Nemo pronomen non habet genitivum, ut neminis[7], ut quibusdam videtur; sicut et alius pronomen genitivum non habet, ut dicamus alius, tametsi antiqui genitivum alius producta *us* dixerunt, quorum auctoritatem secuti et nos adiecerimus[8]; cuius nominativum veteres non tantum alius dixerunt, sed etiam *alis*, sicut et Salustius: *Alis alibi stantes*[9], *omnes tamen adversis*[10] *vulneribus conciderunt.* Convincitur vero haec opinio auctoritate Plauti, qui ita dixit in || Captivis: [134]

Neminis misereri certum est, quia mei miseret neminem[11].

6. Aliis ita placuit de pronominibus disserere. Pronomina sunt quae et ipsum, et cuius quod[12] est, singulariter indicant. Sunt quae et contrario[13] utrunque pluraliter et ipsos, et quod eorum est, significant, quae exemplis manifestiora erunt. Utrunque igitur singulare, et quod est, et cuius quod est[14], in his intelligitur, meus, tuus; mea, tua; meum, tuum. Utrunque pluraliter, nostros, vestros; nostras, vestras; nam vel[15] in istis ipsis, cuius quod est, unum significatur. Ea autem, quae subiecta sunt, pluraliter: meos, tuos; meorum, tuorum. Horum animadversio a Graecis notata est, neque enim cum his solis communis est nobis loquela[16], sed etiam cum plurimis nationibus[17]. Pronomina quaedam, sicut nomina et participia, referuntur ad aliquid, ut meus, tuus; noster, illius, illorum; nam et in his ut in illis[18] bina intelligimus.

7. Pronominum alia sunt simplicia, alia composita, ut haec: ecquis, quemnam[19], meapte, suapte, quispiam, quippiam, quoipiam, haecine[20], et etiam eorundem, quorundam. Dispar praecedentibus natura est, ut tute, temet, semet, nosmet. Nam his non pars[21] orationis, sed adiectamentum quoddam accedit, qua ex causa nunquam hae voces his[22] pronominibus separari possunt; aut si separantur, nusquam utiles esse possunt, sicut praepositiones[23] et coniunctiones, ceteraeque lexis. Ideoque nova vocabula quidem propria habent omnes partes orationis, nec ipsae ullis, quam pronominibus, accedunt; nec enim significatio earum[24] legitima magis quam symbolica est.

1) *Que* in Cod. scr. *q̄*. 2) *Unaecuique* deest in Edd. O. *unaecuiusque* bis habet Cod. unde emendavimus. 3) *Huius qualis* Edd. O. *haec qualis* Cod. 4) Fortasse legendum: *ut **mi** sit.* 5) *Ut hic* Edd. O. *velut hic* Cod. 6) *Sunt aliquot* Edd. O. *aliquot sunt* Cod. 7) *Ut dicamus neminis* Fabr. P.; verbum *dicamus* om. Cod. Ed. pr. Haec et sequentia verbatim apud Diomedem pag. 322. P. inveniuntur, ubi vide quae diximus. 8) *Accedimus* Fabr. P. *adiecerimus* Cod. Ed. pr. Cf. Diomed. l. c. 9) *Ceciderunt* hic interponunt Cod. et Ed. pr. male. Cf. Diomedem l. c. et Salustii Catilin. c. 61. ubi tamen paullo aliter: *Pauci autem, quos cohors praetoria disiecerat medios, paullo diversius, sed omnes tamen advorsis volneribus conciderant.* Fortasse alium locum intelligit Charisius, inter fragmenta reponendum. Ceterum adnotavit ad h. l. Fabricius: *Utitur et Catullus Epigrammatis,* ***Coniugium quod non fortior ausit alis.*** *Ita enim msptum quoddam.* 10) *Adversis* Edd. O. *advorsis* Cod. 11) Plaut. Captiv. III, 5, 106. *Nemine* in Cod. est pro *neminem.* 12) Lege: *cuius **quid** est.* 13) Scribe: *e contrario.* 14) Lege: *cuius quid est.* Accessit *est* e Cod. 15) *Ut in istis* Edd. O. *ūū in istis* Cod.; scripsi *vel in istis.* 16) *Loquella* Cod. 17) *Notationibus* P. *nationibus* Cod. Ed. pr. Fabr. 18) *Et in his et in illis* Edd. O. *et in his **ut** in illis* Cod. 19) *Quaenam* Edd. O. *quemnam* Cod. 20) *Quispiam, quipiam, quodpiam, hoccine* Edd. O. nisi quod Ed. pr. *quopiam* pro *quodpiam.* Sed Codex habet: *quispiam, quippiam, quoipiam, haccine.* 21) *Nam **met** non est pars* Edd. O. *nam his non pars* Cod. 22) *Ab his* Edd. O. *ab* abest a Cod. 23) *Ut praepositiones* Fabr. P. *Sunt praepositiones* Ed. pr. ubi Fabr. corr. *sed sunt praepos.* quod in edit. non recepit. *sicut praepos.* Cod. 24) *Eorum*

In his illud quoque observandum est, quod ista omnia, quae quasi adiectamenta [1] diximus, tam singulari numero quam plurali accedunt; unum autem abest *quam* per singulare; non enim ut quisquam, quenquam, sic utique quidquam, quippiam dicimus [2].

8. Pronomina a nominibus et participiis ita discernimus, si omni percunctationi responsionem suam exhibebi-
[135] mus; nam hoc quasi proprium pronominum [3] est. || Ut cum dictum sit quis, subiungas hic aut ille, aut cum quas, has: aut qualis, talis: deinde quantus, tantus: mox quot, tot.

Quaedam pronomina ad aliquid pronuntiantur et utraque significatione singularia sunt, ut meus, tuus; aut utraque pluralia, ut nostri, vestri; aut extrinsecus pluralia, intrinsecus singularia, ut noster, vester; aut intrinsecus singularia, extrinsecus pluralia, ut mei, tui.

9. Per casus pronomina ita ut nomina declinantur, carentia scilicet vocativo casu. Nam alia sunt, quae ad vocativum casum referuntur, neque sunt ex declinato [4], ut tu, vos; alia accusativo ablativoque [5], ut te; alia per singulares casus declinantur, neque sunt casualia, ut ego, tu, hic [6]; mei, tui, huius [7]; mi [8], tibi, huic; me, te, hunc. Et pluraliter: nos, vos, hos; nostrorum, vestrorum, horum; nobis, vobis, his. Item feminina singularia: Ego, tu, haec; meae, tuae [9], huius; mi, tibi, huic; me, te, hanc. Pluraliter: nos, vos, hae; nostrum, vestrum [10], harum; nobis, vobis, his. Neutralia singularia: Ego, tu, hoc; mei, tui, huius; mi, tibi, huic; me, te, hoc. Pluraliter: nos, vos, haec; nostrum, vestrum [11], horum; nobis, vobis, his; nos, vos, haec; nobis, vobis, his.

10. Aliis ita placuit declinare, persona prima singulariter: Ego, mei, mihi, me, o, a me. Pluraliter: nos, nostrum, nobis, o, a nobis [12]. Secunda persona singulariter: Tu, tui, vel tis [13], tibi, te, tu, a te [14]. Pluraliter: Vos, vestrum, vobis, vos, o, a vobis [15]. Tertia persona singulariter: Ille, illius, illi, illum [16], ille, ab illo. Pluraliter: illi, illorum, illis, illos, illi, ab illis. Feminina singularia: Illa, illius, illi, illam, illa, ab illa. Pluraliter: illae, illarum, illis, illas, illae, ab illis. Neutralia singularia: Illud, illius, illi, illud, ab illo. Pluraliter: illa, illorum, illis, illa, illa, ab illis.

11. Et alia pronomina simili modo: Masculini singularis [17]: Iste, istius, isti, istum, iste, isto. Pluraliter: isti, istorum, istis, istos, isti, istis. Feminina singularia: Ista, istius aut istae, isti aut istae, istam [18], ista, ab ista. Pluraliter: istae, istarum, istis, istas, istae, ab istis [19]. Neutra singularia: Istud, istius, isti, istud, istud, ab isto. Pluraliter: ista, istorum, istis, ista, ista [20], ab istis.

|| Minus quam finita masculina singularia: Ipse aut ipsus, [136]
ipsius aut ipsi, ipsi aut ipso, ipsum [21], o ipse, ab ipso. Pluraliter: ipsi, rum, sis, sos, si, sis. Feminina singularia: Ipsa, ipsius aut ipsae, ipsi aut ipsae, ipsam, ipsa, ab ipsa. Pluraliter: ipsae, rum, sis, sas, sae, ab sis [22]. Neutra singularia: ipsum, us, si, ipsum, ab ipso. Pluraliter: ipsa, rum, sis, sa, sa, ab sis [23].

Infinita masculina singularia: Quis, cuius, cui, quem, qui, a quo. Pluraliter: ques, cuium [24], quis, ques, ques [25], a quis.

Minus quam finita masculina singularia: Qui, cuius, cui, quem, qui, a qui. Pluraliter: qui, quorum, quibus, quos, a quibus [26]. Feminina singularia: Quae, cuius,

Edd. O. *earum* Cod. 1) *Obiecta menda* Ed. pr. 2) Totus hic locus emendatione eget. Interim scripsi, quae Cod. exhibet: *unum autem abest quam per singulare. non enim ut quisquam quenquam, sic utique quidquam quippiam dicimus.* Quae aperte mendosa sunt. Cum Cod. consentit Ed. pr. Sed: *unum autem est quam singulare. non enim ut quisquam quenquam, sic utique quiquam, quosquam dicimus* Fabr. P. ex emendatione Fabricii, qui tamen in notis Mss. haec: *Unum autem est quamquod et singulare.* Sine dubio sententia haec est, non posse ut *quisquam quenquam*, sic etiam haec verba pluraliter dici. 3) *Pronominis* Ed. pr. Fabr. P. *pronominum* Cod. 4) *Exdeclinata* sic coniunctim Edd. O. *ex declinato* Cod. 5) *Vocativoque* Cod. *ablativoque* Edd. O. quod servandum duxi. 6) *Ille* addit Cod. Ed. pr. sed expunctum est in Cod. 7) Locum hunc ita exhibet Cod. et Ed. pr.: *mei tui* ***illius*** *mei tui huius.* Sed v. *illius* expuncta est in Cod. 8) *Mihi vel mi* Fabr. P. *mi*, *tui*, *huic* Ed. pr. *mi*, *tibi*, *huic* Cod. 9) *Mea tua huius* Edd. O. *meae*, *tuae*, *huius* Cod. 10) *Nostrarum vestrarum* (sic) Cod. 11) *Nostrorum vestrorum* (sic) Cod. 12) *O nos*, *a nobis* Edd. O. Sed Cod. *o*, *a nobis*, ut supra *o*, *a me.* 13) *Tui* ***vel*** *tis* e Cod. dedi. Vv. *vel tis* absunt ab Edd. 14) *Te*, ***tu***, *a te* Cod. *tu* om. Edd. 15) *Vos*, *a vobis* Edd. O. *vos* om. Cod. 16) *Illi*, *illum*, ***ille*** Cod. *ille* om. Edd. 17) *Numeri singularis* Edd. O. *m̄. sing.* Cod. i. e. masculini sing. 18) *Ista istius aut istae istam* Edd. O. Sed emendate Cod. *Ista*, *istius aut istae*, *isti aut istae*, *istam.* Quae rescribenda erant. 19) *Ab istis* Cod. praep. desideratur in Edd. 20) *Ista*, *ista* ut accusativus et vocativus intelligatur, Cod. Alterum *ista* om. Edd. 21) *Ipsum* accessit e Cod. 22) *Ab sis.* Ita Cod. praepos. om. Edd. 23) *Neutra singularia: Ipsum*, *us*, *si*, *ipsum*, *ab ipso. Pluraliter: ipsa*, *rum*, *sis*, *sa*, *sa*, *ab sis.* Totus hic locus desideratur in Edd. accessit e Cod. 24) *Quorum* Edd. *cuium* Cod. Atque hic est ille genitivus, qui legitur in Plauti Trinummo II, 4, 133. ubi Codd. recte *cuium fuit* et Ms. Decurt. *ciuium fuit.* Quamquam scriptura V. C. *quoium* praeferenda videtur. Notandum tamen, apud Plautum relativum esse *cuium*, non interrogativum. 25) *Ques*, *ques*, alterum *ques* accessit e Cod. 26) *Quos* a *qui*, *a quibus* Fabr. P. *quos* a *a quibus* Ed. pr. Vv. a *qui* om. Cod.

cui, quam, quae, a qua[1]. Pluraliter: quae, quarum, quis, quas, quae, a quis. Neutra singularia: Quod aut quid, cuius, cui, quod [aut quid, o quod aut quid[2],] a quo aut a qui. Et[3] pluraliter: quae, quorum aut cuium[4], quis aut quibus, quae, quae, a quis aut a quibus[5].

Minus quam finita masculina singularia: Is, eius, ei, eum, is, ab eo. Pluraliter: ii, eorum, iis[6], eos, ii, ab iis. Feminina singularia: Ea, [eius,] ei, [eam[7],] ea, ab ea. Pluraliter: eae, earum, iis, eas, eae, ab iis. Neutra singularia: Id, eius, ei, id, id, ab eo. Pluraliter: ea, eorum, iis, [ea, ab iis.]

12. Possessiva ad aliquid masculina singularia: Meus, mei, meo, meum, a meo. Pluraliter: nostri, nostrorum, nostris, nostros, nostri, a nostris. Feminina: Mea, meae, meae, am, a, a mea[8]. Pluraliter: meae, arum, meis, meas, ae, a meis. Nostrae, rum, ris, as, ae, a nostris. Neutra singularia: Meum, i, o, m, m, a meo[9]. Pluraliter: nostra, nostrorum, is, a, a nostris. Masculina singularia: Tuus, tui, tuo, tuum, us, a tuo. Pluraliter: vestri, vestrorum, is, os, ri, i, a vestris. Feminina singularia: Tua, tuae, tuae, tuam, tua, a tua. Pluraliter: vestrae, vestrarum, ris, as, ae, a vestris. Neutra singularia: Tuum, i, o, um, um, a tuo. Pluraliter: vestra, rum, ris, a, a, a vestris.

13. Intrinsecus singularia et extrinsecus pluralia masculina: Mei, meorum, meis, meos, mei[10], a meis. Feminina: Meae, mearum, meis, meas, meae, a meis. Neutra: Mea, meorum, meis, mea, mea, a meis. Masculina: Tui, tuorum, tuis, tuos, tui, a tuis. Feminina:
[137] Tuae, tuarum, tuis, tuas, tuae, a tuis. Neu||tra: Tua, tuorum, tuis, tua, tua[11], a tuis.

Intrinsecus plurale, extrinsecus singulare. Masculina: Noster, nostri, nostro, um, er, a nostro. Feminina: Nostra, ae, ae, am, nostra, a nostra. Neutra: Nostrum, i, o, um, um, a nostro. Masculina: Vester, i, o, m, r, a vestro. Feminina: Vestra, vestrae, ae, am, a, a vestra. Neutrum: Vestrum, i, o, um, um, a vestro.

14. Intrinsecus singulare, extrinsecus singulare, in tertia persona masculino singulari: Suus, sui, suo, suum, suus, a suo. Pluraliter: sui, orum, is, os, sui, a suis. Feminina singularia: Sua, ae, ae, am, a, a sua. Pluraliter: suae, rum, is, as, ae, a suis. Neutra: Suum, sui, o, um, um, a suo. Pluraliter: sua, orum, is[12], a, a, a suis. Item masculina singularia: Uter, utrius, tri, um, uter, ab utro. Pluraliter: utri, utrorum, utris, os, ab utris. Feminina singularia: Utra, utrius aut utrae, utri aut utrae, am, a, ab utra. Pluraliter: utrae, rum, is, as, ae, ab utris. Neutra singularia: Utrum, i, o, um, um, ab utro. Pluraliter: utra, rum, is, a, a, ab utris. Item masculina singularia: Alter, ius, i, um, r, ab altero. Pluraliter: alteri, rum, is, os, i, ab alteris. Feminina singularia: Altera, ius, rae, ram, a, ab altera. Pluraliter: alterae, rum, is, as, rae, ab alteris. Neutra singularia: Alterum, ri, ro, um, um, ab altero. Pluraliter: altera, rum, is, a, a, ab alteris. Item masculina singularia: Alius, alii, alius, alio, alii[13], alium, us, ab [alio. Pluraliter[14]:] alii, rum, aliis, os, lii, ab aliis. Feminina singularia: Alia, ae, alius, ae, alii[15], am, a, ab alia. Pluraliter: aliae, [rum, iis, as,] ae, ab aliis. Neutra singularia: Aliud, alii, alius, alio, alii, aliud, aliud, ab alio. Pluraliter: alia, aliorum, aliis, alia, alia, ab aliis.

15. Praepositiva masculina singularia: Quantus, quanti, to, tum, tus, a quanto. Feminina singularia: Quanta, ae, [ae, am, ta, a quanta[16].] Neutra singularia: Quantum, ti, to, tum, tum, a quanto. Pluraliter masculina: Quanti, tum, is, os, ti, a quantis. Pluraliter [feminina: Quantae,] rum, tis, tas, tae, a quantis. Pluraliter neutra: Quanta, torum, tis, ta, ta, a quantis.

16. Subiunctiva masculina singularia: Tantus, ti, to,
tantum, tantus, a tanto. Feminina || singularia: Tanta, [tae, [138]
tae, tanta, a tanta. Neutra singularia[17]: N̄. tantum, ti, t|o, tum, tum, a tanto.] Pluralia masculini generis[18]: Tanti, orum, is, os, ti, a tantis. Pluralia feminina: Tantae, tantarum, tis, tas, tae, a tantis. [Neutra pluralia: Tanta, tantorum[19],] tis, ta, ta, a tantis.

17. Communia subiunctiva masculina et feminina singularia: Talis, lis, li, lem, lis, a tali. Pluraliter: [tales, ium, talibus, tales, les, a talibus. Neutra singularia:] Tale, lis, li, le, le, li[20]. Pluraliter: talia, talium, talibus, talia, talia, a [talibus.]

Sunt et alia pronomina, quae simili modo declinantur: Quisque, quicunque, quiscunque.

1) *Quam, quae, a qua* Cod. *quae* om. Edd. O. 2) Uncis inclusa non recte legi possunt in Cod. 3) *Et* accessit e Cod. 4) De genitivo *cuium* cf. quae statim ante diximus. 5) *Quae, quae, a quis aut a quibus.* Ita Cod. *quae quis aut quibus* Edd. 6) *Iis* Cod. *eis* Edd. 7) Uncis inclusa non recte leguntur in Cod. In Ed. pr. hiatus nullus. 8) *A mea;* praepos. accessit e Cod. 9) *Meum, a meo* Edd. *m, m, a meo* i. e. *meum, meum, a meo* Cod. 10) *Mei* accessit e Cod. 11) Alterum *tua* accessit e Cod. 12) In Cod. male hic interponitur *os.* 13) *Alii vel alius, alio vel alii* Fabr. P. *vel* utrumque abest a Cod. et Ed. pr. 14) Uncis inclusa non recte legi possunt in Cod. Sic etiam paullo post. 15) Verba *alius* et *alii* e Cod. accesserunt. 16) Haec uncis inclusa et quae paullo post pariter signata sunt, in Cod. non amplius legi possunt; in Ed. pr. lacuna nulla. 17) Quae h. l. uncis inclusa sunt, neque ipsa in Cod. legi iam possunt; sed ante voc. *tantum* apparet sigla *n̄.* quae sine dubio *neutra* significat. 18) *Pluralia masculina* Edd. pr. Fabr. P. *pluralia m. gen.* (sic) Cod. 19) Uncis inclusa hic et in seqq. in Cod. legi non possunt; in Ed. pr. lacuna nulla, quae res olim lecta esse ostendit. 20) *Li le le li* Cod.

IV.

De verbo.

1. Verbum est pars orationis administrationem rei significans cum tempore et persona numerisque, carens casu. Verbo accidunt: qualitas, genus, figura, numerus, modus, tempus, persona, coniugatio.

Qualitas verborum finita est aut infinita. Qualitas verborum finita est, quae notat certum numerum, certum modum [1], certum tempus, certam personam, ut lego, scribo [2]. Infinita est, quae nihil certum habet, ut legere, scribere [3]. Haec enim in omnibus numeris, temporibus, personis finita sunt [4]. Ceterum legisse, scripsisse dicuntur quidem finita, sed tempore solo [5] finita sunt.

2. Verborum genera sunt quinque: activum, ut lego, scribo; passivum, ut legor, scribor; neutrum, ut sedeo, curro; commune, ut adulor, criminor; deponens, ut luctor, convivor. Praeterea sunt et inpersonalia [6], ut sedetur, itur, videtur. Non minus et illa impersonalia dicuntur, ut taedet, pudet, poenitet [7].

3. Quibusdam placuit verborum genera esse quatuor: agens, patiens, commune, neutrum. Agens verbum intelligitur, quod *o* litera terminatur, et adsumpta *r* litera fit patiens [8], ut moneo, scribo, participia habet duo, in-
[139] stantis temporis et futuri, ut monens, scribens, monitu||rus, scripturus. Adsumpta *r* litera facit passivum, ut moneor, scribor, quod participia habet duo, praeteriti temporis et futuri, ut monitus, monendus, scriptus, scribendus. Ergo neque activum sine passivo est [9], neque passivum sine activo. Nam ubi est, qui facit, necesse est ut sit, qui patitur [10]. Commune verbum intelligitur, quod *r* litera terminatur, et eandem nunquam amittit, et in duas cadit potestates, agentis et patientis, ut consolor [11], criminor; dicimus enim consolor illum et ab illo; non enim facit consolo et [12] crimino. Participia habet quatuor, secundum formam quidem activam praesentis temporis et futuri, ut consolans, consolaturus, criminans, criminaturus; secundum formam autem passivam praeteriti temporis et futuri, ut consolatus, consolandus, criminatus, criminandus, et similia, ut osculor, ludificor, depopulor, blandior. Neutrum verbum intelligitur, quod habitum significat, *o* litera terminatum, et non accipit *r* literam, ut faciat patiens, ut sedeo, ambulo; non enim facit sedeor, ambulor. Participia habet duo, instantis temporis et futuri, ut ambulans, ambulaturus, sedens, sessurus. Ideo autem neutralia dicuntur, quod neque adficiunt, neque patiuntur, ut sto, iaceo, algeo, sitio, esurio, curro, venio.

4. Etiam quintum genus verborum alii dixerunt, simplex aut deponens, de quo dicendum est. Simplex aut deponens verbum intelligitur, quod *r* litera terminatur, et eandem habet potestatem agentis, ut luctor, irascor; non enim facit lucto, irasco. Participia habent tria, praesentis, praeteriti, futuri, ut luctans, luctatus, luctaturus, et similia, sequor, conor. Luctandus non dicimus: luctandum tamen dicimus figura illa, qua in omnibus verbis utimur, velut [13] luctandum mihi est, eundum est, gaudendum mihi est, standum mihi est, veniendum est [14].

5. Item e contrario quod forma agendi significat patientiam, ut veneo, vapulo, ardeo, flagro; utraque verba
in neutrorum spe||cie quidam posuerunt, alii supina dixe- [140]
runt. Participia habet duo, praesens et futurum; praesens, ut vapulans, futuri [15], ut vapulaturus. Erraverunt, qui in neutrorum specie ista verba posuerunt. Nam in neutris verbis aut aliquot partibus *r* litera admittitur, aut significationem quodammodo passivam exprimunt, velut [16] in impersonalibus sedetur, ambulatur, etiam ambulatum est; in infinitis quoque ambulari dicimus.

6. Aliis placuit omnium omnino verborum genera esse tria: activum, passivum, habitivum, et ita distingunt [17]. Activum est, quod facere quid significabit [18], ut lego, corporis [19] motum significans, [ut uro aut [20]] animi, provideo [21]. Passivum est activo contrarium, quod pati quid significat, ut utor. Haec quoque, [ut su]perius [22] dictum est, habent animi motum significantia. Nam et facit namque cogitur 'cor . . . . [23] salior. Habitiva, quae per se quid fieri aut esse significant, ut nascitur, crescit, ori-

li le le ▪ *tali* Edd. O. 1) Vv. *certum modum* e Cod. accesserunt. 2) *Ut ego scribo* Edd. O. *ut lego scribo* Cod. 3) *Legere et scribere* Edd. O. *et* om. Cod. 4) *Infinita sunt* Fabr. P. *finita sunt* Cod. Ed. pr. Sine dubio recte emendavit Fabr. nisi forte *facit* legendum, ut infra. 5) *Solum* Edd. O. *solo* Cod. 6) *Inpersonalia* scriptura e Cod. 7) *Paenitet* scriptum in Cod. 8) *Fit patiens* Fabr. P. *fit* om. Cod. Ed. pr. male. 9) *Ergo activum sine passivo non est* Edd. O. *Ergo neque activum sine passivo est* Cod. 10) *Patiatur* Edd. O. *patitur* Cod. 11) *Consulor* Cod. atque ita semper in seqq. 12) *Et* additum ex Cod. 13) *Ut* Edd. *velut* Cod. 14) *Veniündum* est (sic) Cod. 15) *Futurum* Edd. O. *futuri* Cod. 16) *Ut* Edd. *velut* Cod. 17) *Distingunt* Cod. *distinguunt* Edd. O. 18) *Significat* Fabr. P. *significabit* Cod. Ed. pr. 19) *Aut corporis* Fabr. P. *aut* om. Cod. Ed. pr. 20) Vv. *ut uro aut*, quae uncis inclusi, in Cod. magnopere dubiae sunt scripturae; sed Ed. pr. exhibet *ut uro*, post quae vv. sequitur hiatus maiorem, quam unius syllabae, defectum indicans. 21) *Animi ut provideo* Fabr. P. *animi provideo* Cod. Ed. pr. 22) *Ut superius*. In Ed. pr. hiatus nullus. Intelligitur autem id, quod paullo ante de corporis et animi motu in activo dictum est. 23) Haec ad literam in Cod. et Ed. pr. leguntur; in Ed. pr. etiam hiatus signatus est, cuius locus in Cod. extritus. Quae restant, turbata et sensu cassa sunt. Ad

tur. Haec [qua]si indifferentia [1] a passivis repugnant, et passiva et activa tantummodo sunt.

7. [Activo]rum autem species sunt duae, quarum una passivum non habet, ut ambulat, currit; altera habet, ut iubet, docet . . . . [2]. Passivorum quoque species sunt totidem, quarum una est, quae natura pati quid significat, ut moritur, senescit, quibus etiam illa adnumerantur, quae per se quidem venire significant, ut cadit, labitur, tremit; alterum exstat, cum illi [3], qui patitur, accidere quid significatur, ut verberatur, uritur.

8. Est et aliud genus, quod commune vocatur, ut vador, ulciscor; communiter enim tam agit, quam patitur. Quaedam [4] et tempus, et personam, et numerum significant, velut [5] lego, scribo; est enim et instantis temporis, et personae primae, et numeri singularis significatio. Quaedam vero sine persona solam rem per tempora ostendunt, ut currebatur, curretur, curritur. Item et pluralia fieri, neque ad personam referri possunt, at eadem composita habent in eadem forma; nam significant quasi per-
[141] curritur, inambulatur, et || in passivam personam referuntur et numerum; dicimus enim percurritur campus, perambulatur forum, circuitur civitas, aditur magistratus [6].

9. [Simil]iter haec sive simplicia sive composita sine numero personaque, cum tempore tamen ostenduntur, ut decuit, decet, decebit, oportet, licet, taedet, ... [7], pudet, piget. His enim cum adiicitur nomen aut pronomen, personam designant, quasi decet illum, ... et Gaium [8]. Eadem ad praeteritum tempus relata tribus modis intelliguntur; nam part[im dup]licantur addito aliquo verbo, ut taedet, taesum est, partim sine adiectione, [ut dec]et, decuit. Nec enim aut taedium aut taesum est [9], nec rursus taeduit, ut decuit dici potest. [Quaedam] species est eorum, quae in utramque formam cadant, ut licuit, licitum est, puduit, puditum est. [Quaedam sunt] activa passivorum figura enunciata, ut testificatur, execratur. Melius [autem [10]] erat dicere testificat, quasi testem facit, ut amplificat, quasi amplum facit, [atque ex]ecrat, ut obsecrat, quam testificatur, exsecratur [11], quasi ipse ab alio. [Quaedam sunt e con]trario passiva, quae speciem activorum optinent [12], ut veneo per praeconem, [ardeo amor]e, fio magistratus, vapulo pendens [Quaedam sunt neutra, et inceptionem significant,] . . . [13], ut tepescit, frigescit, calescit. Ex quibus habitiva fiunt, cum inceptionem transierint, ut [tepet, friget, callet,] . . . [14], pallet.

10. Cum omnia verba aut actione activa, aut passione passiva, aut habitu habitiva dicantur, non immerito habitiva cum activis adnumerantur, quae habent ἐνέργειαν [15], ut cernit, videt, aspicit. At contraria eorum καταχρηστικῶς [16] nominantur passiva, nullum enim πάθος habet, quod cernitur ab aliis sive videtur [17]. Amatur igitur [18] et suspicitur, auditur et excusatur, defenditur, quoniam non minus haec in praesentis, quam in absentis [19] cadunt, qui [20] illa etiam ignorare possunt.

Sunt verba quaedam sine dubio activa, ut scio, volo, quibus cum accesserint adverbia, fiunt [21] habitiva, ut nolo, nescio. || Talis et haec [22] adverbii natura, ut addi- [142]
to verbo contrariam significationem faciat.

11. Figura verborum aut simplex est, ut scribo; aut composita, ut inscribo.

Numeri sunt duo: singularis, ut scribo; pluralis, ut scribimus.

Modi sunt septem: indicativus, imperativus, promissivus, optativus, coniunctivus, perpetuus, impersonalis.

Tempora sunt [23] tria: praesens, ut lego; praeteritum, ut legi; futurum, ut legam.

sententiam locus fortasse sic constituendus est: *Haec quoque habent et corporis et animi motum significantia, animi, ut cogor, corporis, ut salior.* 1) *Haec quasi indifferentia.* Hiatus in Cod. et in Ed. pr. est, sed longe amplior, quam hic locus uncis inclusus. In Ed. pr. hiatus ante *quasi*, quod diserte legitur. Ceterum hic locus sic scribendus videtur: *Haec autem cum sint indifferentia, passivis repugnant, et aut activa aut passiva tantummodo sunt.* 2) Parvum hiatum in Cod. esse h. l., hoc est aliquot literas extritas, significavit Nieb. 3) *Tremit, moeret, cum illi* Edd. O. *tremit; alterum exstat, cum illi* Cod. 4) *Ulciscor, quaedam* Edd. O. Vv. *communiter enim tam agit quam patitur* accesserunt e Cod. 5) *Ut* Edd. *velut* Cod. 6) *Magister* Edd. O. *magistratus* Cod. 7) Post v. *taedet* aliquot literarum lacunam in Cod. esse, notavit Nieb.; in Ed. pr. nullum hiatus signum. 8) *Decet illum, taedet Caium* Edd. pr. Fabr. P. In Cod. post quatuor literas extritas legitur *et*, ut credibile sit *decet illum, dedecet Gaium* lectum esse. Proprii nominis scriptura e Cod. est. 9) *Nec enim dictum est taeduit, ut taesum est* Edd. O. *Nec enim aut taedium aut taesum est* Cod. quod scripsi, etsi non dubium sit, quin falsum. Fortasse locus sic emendandus: *Neque enim decitum est, ut taesum est, nec rursus taeduit ut decuit dici potest.* 10) Plus desiderari in Cod. adnotavit Nieb. 11) *Exsecratur* scriptura e Cod. 12) *Optinent* scriptura e Cod. 13) Plus deesse in Cod. quam quae uncis inclusa sunt, adnotavit Nieb. In Ed. pr. hiatus est trium vel quatuor verborum. Vv. *Quaedam sunt neutra et inceptionem significant* a Fabr. suppleta sunt. 14) Plura deesse, testatur Nieb. In Ed. pr. lacuna nulla. 15) *Ἐνεργιαν* Cod. 16) *Καταχρεστικως* Cod. 17) *Habent, quae cernuntur ab aliis sive videntur* Fabr. P. *habent, quae cernitur — videtur* Ed. pr. *habet quae cernitur — videtur* Cod. quod servavi, nisi quod pro *quae* scripsi *quod.* 18) *Item* Fabr. P. *igitur* Cod. Ed. pr. 19) *Praesentes — absentes* Fabr. P. *praesentis — absentis* Cod. Ed. pr. 20) *Quae* Ed. pr. $\overset{o}{q}$ (sic) Cod. *qui* Fabr. P. 21) *Sunt* Edd. *fiunt* Cod. 22) *Talis est haec* Edd. *talis et haec* Cod. 23) *Tempora verborum sunt* Edd. om. *verborum* Cod. Ad haec et proxime superiora Fabr. artem Donati secundam conferri iussit. Cf. Corpus Gramm. tom. I, p. 17. et 19.

Aliis ita disserere placuit. Tempus est diuturnitatis spatium, aut ipsius spatii intervallum, aut rei administrativae mora. Tempora sunt tria: instans, praeteritum, futurum. Instans, cum in praesenti quid fieri ostendit, ut limo, scribo. Praeteritum, cum transactum quid significamus [1], ut limavi, scribsi [2]. Futurum, cum facturum aliquem [3] demonstrat, ut limabo, scribam. Praeteriti tamen differentiae sunt quatuor. Incohativae [4] sive imperfectae, ut legebam, limabam. Praeteritae, ut limavi, legi. Obliteratae, ut limaveram, legeram. Recordativae, ut limaverim, legerim.

12. Persona est substantia nominis ad propriam significationem dicendi relata. Personarum notitia est triplex: primae, secundae, tertiae. Prima est quae loquitur, id est, a qua dicitur, ut lego, legimus. Secunda est a qua dicitur, et ad quam personam dicitur, ut dicis, dicitis. Tertia est de qua dicitur, et ad quam personam dicitur, ut dixit, dixerunt [5]. Quaedam verba quid semel factum significant, ut lego; quaedam saepe, ut lecto; quaedam saepius, ut lectito.

13. Breviter autem et apertius ab aliis significatio verborum definita est, qui in species quinque eam diviserunt, hoc modo: activa est, ut lego; passiva, ut legor; neutra, ut sto; deponens, ut nascor; communis, ut populor. Ergo hae significationes sic facillime intelligi poterunt.

[143] Activum erit verbum [6], quod pronuncia||tivo modo, praesenti tempore, persona prima, o litera finitum, accipere poterit *r* literam et facere verbum passivum, ut scribo, scribor; lego, legor.

Passivum erit, quod *r* litera finitum amittere eam poterit et facere verbum activum, ut ducor, trahor; sublata enim *r* fiet activum, duco [7], traho.

Neutrum erit, quod *o* litera finitum *r* literam non recipit, et cum sit activa specie, passivam non habebit, ut curro; non enim dicimus curror.

Deponens per antiphrasin [8] dicitur, id est, e contrario, quod verbum *r* litera finitum deponere eam non potest, et cum sit passiva specie, activum non habebit, ut nascor; non enim dicimus nasco.

Commune est verbum [9], quod specie passivae declinationis et passivam et activam continet significationem, ut populor te, populor a te.

V.

De ordinibus verborum.

1. Ordines verborum sunt quatuor, qui verba dispertiunt. Primi ordinis est verbum, cuius secunda persona *as* literis terminatur, velut amo, amas, amat [10]. Secundi ordinis est verbum, cuius secunda persona *es* terminatur, velut [11] teneo, tenes. Tertii ordinis est verbum, cuius secunda persona per *is* correptam terminatur, ut ago, agis. Quarti ordinis est verbum, cuius secunda persona productis *is* literis terminatur, velut [12] munio, munis. Itaque omnia verba, quae eiusmodi ordinis erunt, similem etiam declinationem habent, et ideo satis est ex quoque ordine cuiusque verbi tam activi quam passivi declinationem per omnia tempora et modos exempli gratia perscribere [13]. Nam modi verborum sive qualitates sunt quinque: pronunciativus seu finitivus, imperativus, optativus, subiunctivus seu coniunctivus, infinitivus; declinantur autem hoc modo.

Declinatio verbi ordinis primi [14].

2. Verbum finitivum [15] ordinis primi, activum et passivum, temporis in||stantis, numeri singularis: [144]

Amo, amas, amat.
Et pluraliter: amamus, amatis, amant.
Praeteriti imperfecti [16]: amabam, amabas, amabat.
Perfecti [17]: amavi.
Plusquamperfecti: amaveram.
Futuri: amabo.

Imperativa instantis: ama, amet.
Futuri: amato tu, amato ille.

Optativa praeteriti imperfecti: ut amarem.
Perfecti: ut amaverim.
Plusquamperfecti: ut amavissem.
Futuri: ut amem.

Subiunctiva instantis: cum amem.
Praeteriti: cum amarem.
Praeteriti perfecti: cum amaverim.
Plusquamperfecti: cum amavissem.
Futuri: cum amavero.

1) *Signif.*: sic non plene scripto verbo Cod. Fortasse *significat.* 2) *Scribsi* Cod. 3) *Facturum quid aliquem* Edd. *quid* om. Cod. 4) *Incubative* Cod. *inchoativae* Edd. O. 5) *Dicunt* Edd. *dixerunt* Cod. 6) *Activum erit verbum* Cod. *Activum est v.* Edd. 7) *Ut duco* Edd. O. *ut* abest in Cod. 8) *Antifrasin* scriptum in Cod. 9) *Verbum est* Edd. O. *est verbum* Cod. 10) *Ut amo amas* Fabr. P. *ut amo amas amat* Ed. pr. *velut amo amas amat* Cod. 11) *Ut* Edd. *velut* Cod. 12) *Ut* Edd. *velut* Cod. 13) *Praescribere* Edd. O. *perscribere* Cod. 14) *De declinationibus verborum. Declinatio ordinis primi* Fabr. P. Priorem partem inscriptionis adiecit Fabr. de suo; secutus est, ut solet, P.; ignorant Cod. Ed. pr. 15) *Verbum infinitivum* Edd. O. *verbum finitivum* Cod. 16) *Praeteriti imperf.* Cod. *praeterito imperfecto* Edd. In seqq. fere semper in Cod. non plene scripta sunt haec temporum nomina, sed ubi scripta inveniuntur, genitivo leguntur, quam formam ubique restitui. In formis optativi sine dubio semper legendum *utinam* pro *ut.* 17) *Praeterito perfecto* Edd. *perfecti* Cod. om. priori voce.

Infinitiva instantis temporis: amare.
Praeteriti: amasse.
Futuri: amatum ire.
Participia instantis: amans.
Futuri: amaturus.
Supina aut adverbia[1]: amandi, amando, amandum[2].
Passiva instantis temporis: amor, amaris, amatur.
Pluraliter: amamur, amamini, amantur.
Passiva imperfecti: amabar, amabaris, amabatur
Passiva perfecti: amatus sum.
Passiva plusquamperfecti: amatus eram.
Passiva futuri: amabor.
Passiva imperativa instantis: amare, ametur.
Futuri: amator, ametur[3].
Optativa instantis et imperfecti: ut amarer.
Perfecti: ut amatus sim et fuerim[4].
Plusquamperfecti: ut amatus essem, fuissem.
Futuri: ut amer.
Subiunctiva instantis passiva: cum amer.
Praeteriti imperfecti: cum amarer.
Perfecti: cum amatus sim vel fuerim.
[145] || Plusquamperfecti: cum amatus essem, fuissem.
Futuri: cum amatus ero, fuero.
Passiva infinita instantis: amari.
Praeteriti: amatum esse.
Futuri: amatum iri.
Participia praeteriti passivi: amatus.
Futuri: amandus.
Passiva impersonalia: amatum, amatu.
Appellatio: amatio.
Nomen: amator.
Adverbium: amabiliter.

3. Ergo in primo ordine, ita ut praedictum est, secundam personam per *as* observabis finitam, ut amo, amas; quae *a* litera per totam declinationem media invenitur. Futura primam personam per *bo*, ut amabo[5]. Optativa *em*. Coniunctiva *ro*. Imperativus modus *a* literam habet, subtracta *s*, ut ama; cui[6] impones *re* literas, et facies infinitivum, ut amare. *Explicit declinatio verbi primi ordinis*[7].

VI.

Declinatio verbi ordinis secundi.

1. Verbum ordinis secundi activum, temporis instantis, numeri singularis[8]:
Exerceo, exerces, exercet.
Et pluraliter: exercemus, exercetis, exercent.
Praeteriti[9]: exercebam.
Perfecti[10]: exercui.
Plusquamperfecti: exercueram.
Futuri: exercebo.
Imp. instantis[11]: exerce.
Futuri: exerceto.
Optativa instantis et imperfecti[12]: ut exercerem.
Perfecti[13]: utinam exercuerim.
Plusquamperfecti: ut exercuissem.
Futuri: utinam exerceam.
Subiunctiva instantis temporis: cum exerceam.
Praeteriti: cum exercerem.
Perfecti[14]: cum exercuerim.
Plusquamperfecti: cum exercuissem.
Futuri: cum exercuero.
Infinita instantis activi: exercere.
Praeteriti: exercuisse.
Futuri: exercitum ire, aut exerciturum esse[15].
Participia instantis: exercens.
Futuri: exerciturus.
|| Supina aut adverbia: exercendi, exercendo, exercendum. [146]
Exercitum, exercitu.
Passiva instantis temporis indicativo modo: exerceor, exerceris, exercetur.
Pluraliter: exercemur, exercemini, exercentur.
Passiva imperfecti[16]: exercebar.
Perfecti[17]: exercitus sum.
Plusquamperfecti[18]: exercitus eram, fueram.
Futuri: exercebor.
Imperativa passiva instantis[19] temporis: exercere, exerceatur.
Futuri: exercetor tu, exercetor ille.

1) *Adverbia* Edd. Fabr. P. *adverbialiter* Ed. pr. quod idem etiam Codicis librarius voluisse videtur. 2) His subiecit *amatum amatu* de suo Fabr. secutus est P. 3) *Amator et ametur* Edd. *et* om. Cod. 4) *Et fuerim* Cod. Ed. pr. *et* om. Fabr. P. 5) *Ambo* P. ex errore typographi. 6) *Et* pro *cui* Edd. O. 7) Vv. *Explicit declinatio verbi primi ordinis* e Cod. rescripsi; desunt in Edd. O. 8) Vv. *Verbum ordinis — numeri singularis* in Edd. O. infra non suo loco leguntur, ubi a nobis significatum est. Cod. recte h. l. addit. 9) *Praeterito imperfecto* Edd. Plerumque compendio scripta haec temporum nomina sunt in Cod., sed ubicunque plene scripta, genitivo expressa sunt, quem ubique restitui. Aliquoties etiam Edd. genitivum exhibent. 10) *Praeterito perfecto* Edd. 11) *Imperativa instantis* Edd. *Imp. instantis* Cod. 12) *Imperfecta* Edd. In formis optativi sine dubio semper legendum *utinam* pro *ut*, quod h. l. Cod. aliquoties exhibet. 13) *Praeterito perfecto* Edd. 14) *Praeterito perfecto* Edd. 15) *Exercitum iri, aut exercitum esse* Cod. Ed. pr. *exercitum iri aut exerciturum esse* Fabr. P. utrumque male. *Exercitum ire aut exerciturum esse* emendavi. 16) *Passiva imperfecta* Edd. *Passiua imp.* Cod. sic non plene scripta voce. 17) *Praeterita perfecta* Edd. 18) *Praeterita plusquamperfecta* Edd. 19) *Instantis passiva tem-*

Optativa passiva instantis et imperfecti: ut exercerer.
Perfecti: ut exercitus sim, fuerim.
Plusquamperfecti: ut exercitus essem, fuissem.
Futuri: ut exercear.

Subiunctiva passiva temporis instantis: cum exercear.
Praeteriti imperfecti: cum exercerer.
Perfecti[1]: cum exercitus sim, fuerim.
Plusquamperfecti: cum exercitus essem, fuissem.
Futuri: cum exercitus ero, fuero.

Infinita instantis passiva: exerceri.
Praeteriti: exercitum esse.
Futuri: exercitum iri.
Participia praeteriti passiva: exercitus, futuri: exercendus[2].
Appellatio: exercitatio.
Nomen: exercitator.

2. In secundo ordine observandum est, quod secunda persona instantis per *es* facit, ut exerceo, exerces; quae *e* litera per totam declinationem media invenitur. Futuri prima persona aeque ut in primo ordine per *bo*, ut exercebo. Optativo *eam*. Subiunctivo *ro*. Imperativus modus *e* literam habet, sublata *s*, ut exerce, cui impones *re* literas, et facies infinitivum, ut exercere.

[147] || VII.

Declinatio verbi ordinis tertii.

1. Verbum finitivum[3], ordinis tertii, activum, temporis instantis, numeri singularis:

Premo, premis, premit.
Et pluraliter: premimus, premitis, premunt.
Imperfecti: premebam.
Perfecti: pressi.
Plusquamperfecti: presseram.
Futuri[4]: premam.
Imperativi instantis: preme, premat.
Futuri[5]: premito[6].

Optativi instantis et praeteriti imperfecti: ut premerem.
Perfecti[7]: ut presserim.
Plusquamperfecti: pressissem.
Futuri: premam.

Subiunctivi instantis: cum premam.
Praeteriti imperfecti: cum premerem.
Perfecti[8]: cum presserim.
Plusquamperfecti: cum pressissem.
Futuri: cum pressero.
Infiniti instantis temporis: premere.
Praeteriti[9]: pressisse.
Futuri: pressum ire, aut pressurum esse[10].
Participia instantis[11]: premens.
Futuri: pressurus.
Supina: premendi, premendo, premendum.
Participia: pressum, pressu.

Passiva instantis temporis, indicativi modi: premor, premeris, premitur.
Et pluraliter: premimur, premimini, premuntur.
Passiva praeteriti imperfecti: premebar.
Perfecti[12]: pressus sum, fui.
Plusquamperfecti[13]: pressus eram, fueram.
Futuri: premar.
Imperativa instantis: premere, prematur.
Futuri[14]: premitor.

Optativa temporis instantis et praeteriti imp.: ut premerer.
Perfecti: ut pressus sim[15], fuerim.
Plusquamperfecti: pressus[16] essem, fuissem.
Futuri: premar[17].
Subiunctiva instantis: cum premar.
Praeteriti imperfecti: cum premerer.
Perfecti[18]: cum pressus sim, fuerim.
|| Plusquamperfecti: cum pressus essem, fuissem. [148]
Futuri: cum pressus ero, fuero.
Infinita instantis: premi.
Praeteriti: pressum esse.
Futuri: pressum iri[19].
Participia praeteriti: pressus.
Futuri: premendus.
Appellatio: pressio.
Nomen: pressor.

2. Ergo tertius ordo est, qui per *is* correptam exit, ut premo, premis; dico, dicis; ago, agis. Huius futurum

poris. Hoc pravo ordine Edd. 1) *Praeterita perfecta* Edd. 2) Hic male interponitur inscriptio in supp. omissa: *Verbum ordinis secundi activum, temporis instantis, numeri singularis* Edd. O. 3) *Verbum infinitum* Edd. O. *v. finitivum* Cod. 4) *Imperfecta — Perfecta — Plusquamperfecta — Futura* Edd. 5) *Futura* Edd. Atque ita in seqq. ubi semper genitivum rescripsi. 6) *Premeto* Ed. pr. 7) *Praeterita perfecta* Edd. In optativi exemplis sine dubio legendum *utinam* pro *ut*, quemadmodum supra. 8) *Praeteriti perfecti* Edd. *perfecti* Cod. Hoc loco genitivus etiam in Edd. quemadmodum in proximo: *Plusquamperfecti.* 9) *Praeteriti* hic et in proximis genitivus etiam in Edd. 10) Vv. *aut pressurum esse* addidi ex seqq., ubi haec inter formas passivi posita. Cf. quae supra notavimus ad futurum activum primi ordinis. 11) *Instantis temporis* Edd. *temporis* om. Cod. 12) *Praeteriti perfecti* Edd. 13) *Plusquamperfecto* Edd. 14) *Futuro* Edd. 15) *Praeteriti ut pressus sim* Edd. *Perfecti u. p. s.* Cod. 16) *Ut pressus essem* Fabr. P. *ut* om. Cod. Ed. pr. 17) *Ut premar* Fabr. P. *ut* om. Cod. Ed. pr. 18) *Praeter. perfecti* Edd. O. 19) *Pressum iri aut pressurum esse* Edd. Cod. pessime. Vide quae supra diximus.

tempus finitivi[1] in *am* exit, ut premam; imperativa in *e* literam facit[2], ut preme: cui adpones *re* literas, et facies infinitivum, ut premere. Rursus in tertii ordinis verbo futurum finitivi hoc differt, quod in primo et secundo ordine *bo* facit, in tertio vero per *am*. Item optativa[3] per *am*, subiunctiva vero per *ro*, velut finitiva[4]: premam, agam, dicam. Optativa, ut premam, agam, dicam. Subiunctiva, cum pressero[5], egero, dixero. Meminisse autem debemus eorum verborum, quae sunt tertii ordinis duo genera esse. Unum eorum, quorum secunda persona finitivi[6] per *is* literas correptas terminatur, velut[7] ago, agis; alterum eorum, quorum per *is* literas productas terminatur, ut servio, servis. Sed excepto tempore et productione literarum, per totam declinationem isdem[8] literis terminantur, quare in uno ordine ea copulare non dubitabimus[9]. Praeterea animadvertendum est, praeteritum imperfectum eorum verborum[10], quae sunt tertii ordinis ex prima persona finitivi[11], quae per *io* literas terminantur, semper per *ie* literas medias terminari, velut[12] facio, faciebam, et similia. Et ideo summo errore aguntur[13], qui servibam et servibo dicunt, quod observatur in his verbis, quae quarti ordinis esse definimus[14]. Sed eos fallit secunda persona finitivi, simili tempore et productione isdem[15] *is* literis terminata, videlicet non perspicientes[16] primam personam quarti ordinis ubique per *io* terminatam ordinis distinctionem declinationisque differentiam facere.

[149] ||

VIII.

Declinatio verbi[17] ordinis quarti.

1. Verbum ordinis quarti activum et passivum finitum, temporis instantis, numeri singularis et pluralis. Activi instantis:

Audio, audis, audit.
Et pluraliter: audimus, auditis, audiunt.
Praeteriti imperfecti: audiebam.
Perfecti[18]: audivi.
Plusquamperfecti: audiveram.
Futuri: audiam.
Et passiva[19]: audior, diris, ditur, audimur, mini, untur.
Passivi imperfecti: audiebar.
Passivi perfecti: auditus sum, fui.
Plusquamperfecti: auditus eram, fueram.
Futuri: audiar.

Imperativi instantis activi: audi.
Futuri: audito tu, ille.

Optativi instantis et praet. imperfecti: ut audirem.
Perfecti: ut audierim.
Plusquam perfecti: ut audivissem.
Futuri: ut audiam.
Subiunctivi instantis: cum audiam.
Praeteriti imperfecti: cum audirem.
Perfecti: cum audierim.
Plusquamperfecti: cum audivissem.
Futuri: cum audiero.

Imperativi passivi instantis: audire.
Futuri: auditor tu, ille.

Optativi instantis et praet. imperfecti: ut audirer.
Perfecti: ut auditus sim, fuerim.
Plusquamperfecti: cum auditus essem, fuissem.
Futuri: audiar.

Subiunctivi instantis temporis: cum audiar.
Praeteriti imperfecti: cum audirer.
Perfecti[20]: cum auditus sim, fuerim.
Plusquam perfecti: cum auditus essem, fuissem.
Futuri: cum auditus ero, fuero.

Infinitiva instantis activa[21]: audire.
Praeteriti: audisse.
Futuri: auditum ire, aut auditurum esse.
Infinita passiva temporis instantis: audiri.
Praeteriti: auditum esse.
|| Futuri: auditum iri. [150]
Participia passiva praeteriti: auditus.
Futuri: audiendus.
Appellatio: auditio.
Nomen: auditor.
Participia activi instantis; audiens.
Futuri: auditurus.
Supina activa, aut[22] adverbia: audiendi, do, dum.
Passiva: auditum, auditu.

1) *Finitivi* e Cod. accessit, ubi *finit.* compendio scr. 2) *Literam et facit* Cod. Fortasse legendum *efficit*. 3) *Optativa finitiva* Fabr. P. *finitiva* om. Ed. pr. Cod. 4) *Ut finitiva* Edd. Tum statim *ut premam* Fabr. P. *ut* om. Cod. Ed. pr. 5) *Ut cum pressero, legero* Edd. O. *cum pressero egero* Cod. om. *ut*. 6) *Persona finitivi* Cod. *finitivi* om. Edd. O. Ceterum in Ed. pr. *duorum* pro *quorum*. 7) *Velut* Cod. *ut* Edd. 8) *Hisdem* Cod. Ed. pr. *iisdem* Fabr. P. Lege *isdem*. 9) *Dubitamus* Edd. O. *dubitabimus* Cod. 10) *Verborum eorum* Edd. O. *eorum verborum* Cod. 11) *Finit.* Cod. *finit* sine puncto apposito Ed. pr. *fieri* Fabr. P. 12) *Ut* Edd. *velut* Cod. 13) *Arguuntur* Fabr. P. *aguntur* Cod. Ed. pr. 14) *Diffinimus* Cod. Ed. pr. *definivimus* Fabr. P. 15) *Isdem* Cod. Ed. pr. recte. *iisdem* Fabr. P. 16) *Prospicientes* Edd. O. *perspicientes* Cod. 17) *Verbi* accessit ex Cod. et Ed. pr. 18) *Praeteriti perfecti* Edd. O. 19) *Et pass* (sic) Cod. *Et passiva* Edd. In seqq. modorum nomina in Edd. plerumque accusativo elata sunt. 20) *Praeteriti perfecti* Edd. O. 21) *Infinitiva instantis activa.* Sic Cod. et Edd. hoc loco. 22) *Ut* Edd. *aut* Cod.

2. Quartus ergo est ordo, ubi secunda persona finitivi[1] per *is* syllabam terminatur, ut audio, audis; haurio, hauris, cuius futurum tempus *bo* et *am* terminatur. Sed ista differentia est, si prima persona finitivorum *eo*[2] terminatum verbum invenies huius ordinis, futurum tempus per *bo* efferes, ut transeo, transis, transibo; redeo, dis, dibo. Cetera *am* finies, ut hauro, ris, am; munio, nis, am. Imperativa facies sublata *s* litera de secunda persona finitivorum, ut audio, audi, cui adpones *re*, et facies infinitum, ut audire. Alii dixerunt in quarto ordinis verbo futurum finitum tantundem inter se differre, quantum in verbo secundi ordinis, nam dicimus adibo, et utinam adeam, et cum adiero. Sed in hoc amplius observatur praeteritum imperfectum, media *e* litera tantummodo detracta, *i* literam recipere, velut[3] adibam, praeteribam. Nam ut detrahatur *e* litera tempore imperfecto, et futuro finitivo *b* addatur, prima persona eius praebet observationem, quae per *eo* terminatur, quamvis secunda persona *is* literis similiter productis terminetur. Cuius autem ordinis sit verbum, facile intelligi poterit ex infinitivorum observatione. Primi enim ordinis verbum ante novissimam syllabam *a* accipit, velut[4] amare; secundi *e* productam, velut[5] habere; tertii *ĕ* correptam, velut[6] scribere; quarti *i*, velut[7] munire. Potest et alias. Si enim secundae personae auferas[8] novissimam literam et adiicias *re*, facis infinitiva, velut[9] amo, amas, amare; habeo, habes, habere[10].

[151] 3. Eo verbum quarti ordinis est, et quae || ex eo composita sunt, velut[11] exeo, transeo[12], praetereo, adeo, abeo, veneo, ineo, prodeo. Haec quamvis sint quarti ordinis, tamen imperfecto tempore *e* non admittunt, ut ibam, ibamus, exibam, exibamus, et cetera[13]. Item eadem futura[14] finitivorum per *bo*[15] declinantur, ut ibo, ibis, ibit, et cetera similiter. Item participium exiens, et genitivus exeuntis. Quarti[16] ordinis futurum in *am* est; sed in *bo*[17] effertur, quotiens est ex eo, quod est eo[18], *πορεύομαι*, et quae ex ipso derivantur, veneo, *πιπράσκομαι*, transeo, *παρέρχομαι*[19], circumeo, *περιέρχομαι*, exeo, *ἐξέρχομαι*[20], praetereo, *διαβαίνω*, adeo, *προςέρχομαι*, abeo, *ἀπέρχομαι*, ineo, *εἰςέρχομαι*, prodeo, *προέρχομαι*. *Finit declinatio verbi IIII ordinis*[21].

4. Igitur ex quatuor ordinibus verborum declinationem bifariam activorum et passivorum plenam per species digessimus, ex discrimine eius. In ceteris omnibus verbis [eadem omnino oratio est[22],] ne sit opus pluribus instrui, quod satis ex istis . . .[23] cognoscetur; sed tamen quaedam de differentia observatio[ne collegimus, et[24]] respeximus simul [cuiusque[25]] ordinis verbum[26], quibusque temporibus, et quales [bre]vitates[27] recipiant, iuxta veteres auctores[28].

IX.

1. Et est primi ordinis activum, tempore finitivo perfecto. Hoc recipit et peragit, quod frequenter in usu dicitur[29], pro paravisti parasti, item parare pro paravere, pararunt pro paraverunt. Item plusquamperfecto pararam, ras, rat; pararamus, ratis, rant; pro paraveram, veras, verat; paraveramus, veratis, verant. Item optativo perfecto, utinam pararim pro paraverim et cetera. Item subiunctivo futuro, pararo pro paravero. Praeterea in passivo eiusdem ordinis finitivo imperfecto parabare pro parabaris, item futuro parabere pro paraberis. Item optativo praesenti et imperfecto, utinam pararere pro parareris[30]. [Item in finitivo praesenti[31],] et imperativo,

1) *Finita* Edd. *finit.* Cod. i. e. *finitivi.* 2) *Eō* sic in Cod. scriptum, ut lineola supra utramque literam ducta appareat. 3) *Ut* Edd. *velut* Cod. 4) *Ut* Edd. *velut* Cod. 5) *Ut* Edd. *velut* Cod. 6) *Ut* Edd. *velut* Cod. In v. *ĕ correptam* signum prosodicum e Cod. accessit. 7) *Ut* Edd. *velut* Cod. Statim ante in Edd. *productum i.* Voc. *productum* non est in Cod. 8) *Auferas* Fabr. P. *accipias* Cod. Ed. pr. 9) *Ut* Edd. *velut* Cod. 10) His subiunxit Fabr. quem sequitur P.: *munio, munis, munire. In tertio ordine paullo aliter, ut lego, legis, legere;* quae omnia ignorantur a Cod. et Ed. pr. 11) *Ut* Edd. *velut* Cod. 12) His subiicit Fabr. quem seq. P.: *coeo, circumeo, redeo.* 13) *Et cetera* Cod. *et similiter* Edd. O. 14) *Ut futura* Fabr. P. *ut* om. Cod. Ed. pr. 15) *Per bo* addita e Cod. 16) *In quarti ordinis futur. in am* Cod. *in quarti ordinis futurum in am* Ed. pr. *Quarti ordinis futurum in am* Fabr. P. Fortasse legendum: *In quarti ordinis futuro iam est.* 17) *Sed cum in bo* Cod. et Edd. O. Abieci *cum* sententia flagitante. 18) *A simplici eo* Fabr. P. vv. *a simplici* a Cod. et Ed. pr. absunt. Paullo ante *exeo* una voce scriptum in Fabr. P. 19) Hic interponitur a Fabr. P. *coeo συνέρχομαι.* 20) His addunt Fabr. P. *redeo ἀνέρχομαι.* 21) *Finit declinatio verbi IIII ordinis* e Cod. sunt. 22) Pro his inclusis hiatus signum habet Ed. pr.; sed in Codice plura deesse, notavit Nieb. Ceterum Fabr. in notis Mss. correxit: *eadem omnino ratio est;* in ed. vero *oratio* expressum. 23) In Cod. hic duas vel tres literas evanuisse, notavit Nieb. In Ed. pr. nihil desideratur. 24) *De differentiarum observatione collegimus et* Fabr. P. ex emendatione Fabr. *de differentia observatio* (sequitur hiatus) Cod. Ed. pr. 25) V. *cuiusque* delere iubet e Cod. Nieb.; adest in Edd. pr. Fabr. P. 26) Hic interponitur a Fabr. P. *quibus modis*, quae e Cod. delere iubet Nieb. In Ed. pr. absunt sine nota hiatus. 27) Vocis *brevitates* in Cod. tres primae literae evanuerunt. Tum *recipiat* pro *recipiant* Fabr. P. 28) Hic novum caput incipiunt Fabr. P. Pergit Ed. pr. sine interpellatione: *auctores, et est primi ordinis* cett. Inscriptionem *Primi ordinis* seqq. supra posuit Fabr. quem seq. P. In Cod. novum caput sine inscriptione incipit sic: ***Et est** primi ordinis.* 29) *Dicitur* accessit e Cod. 30) *Utinam pararis pro paraveris* Edd. O. *utinam pararere pro parareris* Cod. 31) Verba uncis inclusa secundum Cod. delere iubet Nieb. Pro iis lacunam indicavit Ed. pr. quam explevit

in optativo futuro et in coniunctivo [1], velut amare [2] pro [152] amaris, || parare pro pararis [3].

Ordinis secundi.

2. In secundi ordinis [4] . . . . . haec repperiuntur . . . . habuere pro habuer. . In passivo autem eiusdem imperfecto finitivo [5] habebare pro habebaris; futuro habebere pro habeberis. Optativo praesenti et imperfecto utinam haberere pro habereris. Subiunctivo imperfecto cum haberere pro habereris. Futuro optativo et subiunctivo instanti habeare pro habearis.

Ordinis tertii.

3. Rursus in tertio ordinis in finito [6] perfecto scripsere pro scripserunt; item consuestis pro consuevistis, consuerunt pro consueverunt; peti, petisti pro petivi, petivisti. At in passivo eiusdem imperfecto finitivo [7] scribebare pro scribebaris, et in futuro scribere pro scriberis, et in optativo praesenti et [8] imperfecto et in coniunctivo imperfecto scriberere, *ἀντὶ τοῦ* scriberes. Item optativo futuro et coniunctivo [9] praesenti revertare pro revertaris.

Ordinis quarti.

4. Amplius in quarto ordine finitivo perfecto, veni, venisti, venit, *ἀντὶ τοῦ* venivi, venivisti, venivit. Item adiere pro adierunt. In passivo [10] autem eiusdem imperfecto adibare pro adibaris, futuro adibere, *ἀντὶ τοῦ* adiberis. Optativo praesenti et imperfecto, et coniunctivo imperfecto adirere pro adireris [11]. Item optativo futuro et coniunctivo praesenti. Apud auctores historicos, velut Salustium [12], Livium, parare, arcere, facere, adire, pro parabant, arcebant, faciebant, adibant, ut ex ipsis lectionibus cognosci poterit. Item quasi infinitum in verbis repperitur [13]: adoratum eo, pransum eo, perditum aliquem locum eo [14], auditum eo, venum eo. Item confitendum est, agendum est, adeundum est. Ut autem [15] omissa ordinum observatione generaliter absolvam, admonendi sumus infinitiva passiva verba, ita solitos veteres [16] terminare, ut agitarier, docerier, legier, audirier, posteriores *i* litera, ut agitari, doceri, legi, au||diri. In secunda [153] persona passivorum [17] numero singulari, finitivo modo, veteres ita declinabant: amare pro amaris, velut [18] amor, amare, amatur; docere pro doceris, ut doceor, docere, docetur; munire pro muniris, et similiter per tempora instantis, et praeteriti imperfecti et futuri in optativis et [19] subiunctivis efferebant. Tantum absunt [20] haec perfecto et plusquamperfecto. In tertia persona activorum, numeri pluralis, finitivi modi, temporis perfecti duntaxat figura haec observatur [21], ut iam adnotavimus, amavere pro amaverunt, docuere pro docuerunt, dixere pro dixerunt, muniere pro munierunt, quam figuram alii duplicem existimant, de qua etiam Velius Longus in secundo Aeneidos satis commentatus est:

Conticuere omnes intentique ora tenebant [22].

5. Quidam Grammatici dicunt in passivorum imperativis non esse coniungenda tempora praesentis et futuri, sed ita distingunt, id [23] quod pro utroque notavimus, esse praesentis tantum, futuri autem in hunc modum declinari: amator, ametur; pluraliter amemur, amemini, amentur: movetor, moveatur; pluraliter moveamur, moveamini, mo-

Fabr., quemadmodum cum P. edidi. 1) *In coniuntivo* Cod. Ed. pr. 2) *Velut amare* Cod. *utinam amare* Ed. pr. *amare*, omisso adverbio, Fabr. P. 3) His subiungunt Fabr. P. *amere pro ameris, parere pro pareris*, ex em. Fabr., quae ignorant Cod. Ed. pr. 4) Hic locus sic in Cod. turbatus et extritus est, ut eum exhiberi iussimus. In Ed. pr. sic legitur: *In secundi ordinis* (hiatus) *haec reperiuntur* (hiatus) *habere pro haberis* (hiatus) *in passivo autem eiusdem imperfecto* cett. Sed ex emendatione Fabr. sic dederunt Fabr. P.: *In secundi ordinis finitivo perfecto, habuere pro habuerunt. In passivo autem finitivo praesenti habere pro haberis. in eiusdem imperfecto finito habebare* cett. Apertum est, non feliciter locum a Fabricio esse emendatum, quippe qui Codice, quem contulit Niebuhrius, non recte uteretur, sed ad Ed. pr. se componeret, et ne hanc quidem fideliter sequeretur. Sic legendum videtur: *In secundi ordinis activo haec reperiuntur: In perfecto finitivo habuere pro habuerunt. In passivo autem eiusdem* (sc. ordinis) *imperfecto finitivo habebare* cett. Quod praesens tempus passivi omissum est, non magnopere mirandum; idem enim in tertii ordinis enumeratione formarum in seqq. factum esse videmus. 5) *Finito* Edd. O. *finiti͠* Cod. i. e. *finitivo*. 6) *Finito* Edd. *in finito* Cod. Fortasse scribendum *in finitivo*. 7) *Imperfecto in finitivo* Fabr. P. *imperfecto finitivo* Cod. *imperfecto infinitivo* Ed. pr. 8) *Et* accessit e Cod. 9) *Et in coniunctivo* Edd. O. *in* om. Cod. 10) *Im passivo* Cod. 11) *Adirere pro adireris* Edd. recte. *Adiberere* pro *adibereris* Cod. 12) *Ut apud Sallustium* Edd. O. nisi quod Ed. pr. *Salustium*. Cod. exhibet: *velut Sallustium*. 13) *Repperitur* scriptura e Cod. 14) *Perditum eo, locutum eo.* Ita Edd. Sed Cod.: *perditum aliquem locum eo.* Fortasse legendum: *perditum eo, allocutum eo.* Interim dedi Cod. lectionem. 15) *Atque ut* Fabr. P. *ut* Ed. pr. *Ut autem* Cod. 16) *Veteres* accessit e Cod. 17) *Activorum* Ed. pr. correxit Fabr. 18) *Ut* Edd. *velut* Cod. 19) *Et instantis in subi.* Fabr. P. Vv. *instantis in* om. Cod. Ed. pr. 20) *Adsunt* Fabr. P. *absunt* Ed. pr. et fortasse etiam Cod. Servavi *absunt*, puncto post v. *plusquamperfecto* posito. 21) *Figura hac observata* Fabr. P. *figura haec observantur* Ed. pr. *figura haec observatur* Cod. 22) Virg. Aen. II, 1. Velium Longum de re ad orthographiam spectante citat Cassiodorus p. 2292. P. Cf. quae supra de eodem diximus ad pag. huius editionis 52. pag. 73. P. 23) *Distingunt ut id* Cod.

veantur: vincitor, vincatur; pluraliter vincamur, vincamini, vincantur: munitor, muniatur; pluraliter muniamur, amini, antur[1], et similia. Sed tota ista declinatio adeo absurda videtur, ut etiam apud auctores rarissima sit.

Verba supina sunt haec: docendi, docendo, docendum[2], doctum, doctu, quae quidam declinant primo finitiva adiungentes, non similia. Quidam putant verba infinitiva. Alii inter adverbia qualitatis posuerunt[3].

X.

1. De coniugationibus, quas nos ordines praediximus, Cominianus[4] disertissimus Grammaticus ita disseruit. Coniugationes, quas Graeci συζυγίας[5] appellant, sunt apud nos tres: prima, secunda, tertia; hae dinoscuntur in verbis activis et neutralibus sic:

[154] || 2. Primae[6] coniugationis verba indicativi modi, temporis praesentis, persona secunda, *as* literis productis terminantur, ut amo, amas; canto, tas. Secundae coniugationis verba indicativi modi, temporis praesentis, persona secunda, *es* literis productis terminantur, ut video, des; moneo, nes; sedeo, des. Tertiae coniugationis verba indicativi modi, temporis praesentis, persona secunda, *is* literis interdum producte [terminantur[7]], interdum correpte. Correpte, ut lego, legis; producte, ut audio, audis; nutrio, nutris. [Primae con]iugationis verba indicativi modi, temporis praesentis, persona prima, aut *o* litera nulla alia praecedente voca[li terminantur, ut amo,] as; canto, as: aut *e* et *o*, ut commeo, as; calceo, as: aut *i* et *o*, ut la[nio, lani]as; satio, satias: aut *vo*, ut adiuvo, adiuvas; sublevo, sublevas. Primae coniugationis verba imperativi modi, temporis praesentis, ad secundam personam *a* litera terminantur, ut amo, ama; canto, canta. Primae coniugationis verba, promissivo modo, adiecta ad imperativum modum *bo* syllaba terminantur, ut ama, amabo canta, cantabo. Primae coniugationis verba[8], infinito modo, adiecta ad imperativum modum *re* syllaba terminantur, ut ama, amare; canta, cantare. Primae coniugationis verba, indicativo modo, tempore praeterito, specie perfecta, adiecta ad imperativum modum *vi* syllaba terminantur, ut ama, amavi; canta, cantavi: sed consuetudo saepe brevitatem appetens, *a* literam subtrahit, et *i* ab *u* disiungit, ut tona, tonui; intona, intonui, ut apud Virgilium[9]:

Intonuit laevum.

Primae coniugationis verba, indicativo modo, tempore praeterito[10], specie incohativa[11], adiecta ad imperativum modum *bam* syllaba terminantur, ut ama, amabam; canta, cantabam. Primae coniugationis verba, indicativo modo, tempore praeterito, specie recordativa, adiectis ad imperativum modum *veram* syllabis terminantur, ut ama, amaveram; canta, cantaveram[12].

3. Secundae coniugationis verba indicati||vi modi, temporis praesentis, prima persona, *eo* literis terminantur, [155]
video, vides; moneo, mones. Secundae coniugationis verba, imperativo modo, tempore praesenti, ad secundam personam per *e* literam exeunt, ut video, vide; moneo, mone. Secundae coniugationis verba, promissivo modo, adiecta ad imperativum modum *bo* syllaba terminantur, ut vide, videbo. Secundae coniugationis verba, infinito modo, adiecta ad imperativum modum *re* syllaba manente productione terminantur, ut vide, videre; mone, monere. Secundae coniugationis verba, indicativo modo, tempore praeterito, specie absoluta et exacta forma, regulae non serviunt, sed potius consuetudine declinantur. Interdum enim resolvuntur et in formam passivorum et deponentium. Sic fit enim ut[13] ab eo, quod est audeo, ausus sum, es, est; gavisus sum, es, est[14]; et in exacta specie, gavisus eram[15], eras, erat. Interdum retinentia formam generis sui euphoniae potius quam rationi succumbunt, ut video, vidi; moneo, monui; augeo, auxi. Secundae coniugationis verba, indicativo modo, tempore praeterito, specie incohativa[16], adiecta ad imperativum modum *bam* syllaba terminantur, ut vide, videbam; mone, monebam[17].

4. [Tertiae coniugationis] correptae verba, indicativo modo, tempore praesenti, prima persona, aut *o* litera[18], nulla alia praecedente vocali, terminantur, ut lego, legis; peto, petis: aut *io*, ut rapio, rapis; facio, facis: aut *uo*, ut induo, induis; inruo, inruis. [Tertiae coniugationis] correptae verba, quae indicativo modo, tempore praesenti, de prima persona aut *o* litera[19], nulla alia prae-

Ed. pr. *distinguunt id* Edd. Fabr. P. 1) *Munimini muniantur* Edd. *amini, antur* Cod. 2) *Dicendi, dicendo, dicendum* Edd. O. Paullo ante *ut apud auctores etiam* Edd. O. ordinem, qui est in Cod., restitui. 3) His titulum *De coniugationibus* subiiciunt Fabr. P. 4) *Comminianus* Edd. *Cominianus* Cod. 5) *συνζυγιας* Cod. 6) His praemittunt titulum *De prima coniugatione* Fabr. P. 7) *Producte, interdum correpte terminantur* Edd. O. *producte terminantur, interdum correpte* Cod. 8) *Infinitivo modo sive perpetuo adiecta* Fabr. P. *infinitivo modo, adiecta* Ed. pr. *infinito modo adiecta* Cod. 9) Virg. Aen. II, 693. 10) *Tempore imperfecto* Edd. O. *tempore praeterito* Cod. 11) *Inchoativa* Edd. *incohativa* Cod. recte. 12) His subiiciunt Fabr. P. titulum hunc: *De secunda coniugatione*, quem ignorant Cod. Ed. pr. 13) *Sic fit enim ab* Fabr. P. *sic fit enim ut ab* Cod. Ed. pr. 14) *Gavisus sum, es, est* accesserunt e Cod. 15) *Ausus eram* Edd. O. *gavisus eram* Cod. 16) *Inchoativa* Edd. *incohativa* Cod. 17) His titulus subiicitur *De tertia coniugatione correpta* in Fabr. P. 18) *In o literam* Fabr. P. *ut o litera* Ed. pr. *aut o litera* Cod. 19) *O litera* Fabr. P. *aut o litera* Ed. pr. Cod.

cedente vocali, terminantur . . . . . em[1] imperativo modo, *e* correpta, praecedente consonante terminantur, ut lego, lege; peto, pete . . . . .; quae vero *u*, eadem imperativo modo retinebunt, ut induo, indue; inruo, inrue. [Tertiae coniugationis correptae verba,] promissivo modo *am* syllaba terminantur, praecedente aut consonante primae [156] positionis [aut vocali, ut lego,] legam; || peto, petam; rapio, rapiam; facio, faciam; induo, induam; inruo, inruam. Tertiae coniugationis correptae verba, infinito[2] modo, adiecta ad imperativum modum, *e* syllaba manente correpta, *re* terminantur, ut lege, legere; pete, petere; rape, rapere; face, facere; indue, induere; inrue, inruere. Tertiae coniugationis correptae verba, indicativo[3], tempore praeterito, specie absoluta, exacta forma[4], regulae non serviunt, sed potius consuetudine declinantur[5]. At enim ab eo, quod est[6] lego, legi, legeram; rego, rexi, rexeram; pungo, pupugi, pupugeram; expungo, expunxi, expunxeram; induo, indui, indueram; inruo, inrui, inrueram. Tertiae coniugationis correptae verba, indicativo modo, tempore praeterito, specie incohativa[7], adiecta ad imperativum modum *bam* syllaba terminantur, praecedente aut consonante primae positionis aut vocali, ut lege, legebam; pete, petebam; rape, rapiebam; face, faciebam; indue, induebam; inrue, inruebam.

XI.

De tertia coniugatione producta.

1. Tertiae coniugationis productae verba, indicativo modo, tempore praesenti, de prima persona, aut *eo* literis terminantur, ut adeo, adis; prodeo, prodis: aut *io*, nutrio[8], nutris. Tertiae coniugationis productae verba, imperativo modo, tempore praesenti, ad secundam personam *i* producta terminantur, ut audio, audi; prodeo, prodi; adeo, adi; exeo, exi. Tertiae coniugationis productae[9] verba, indicativo modo, tempore praesenti, de prima persona si *e* habuerint ante *o*[10], eadem, promissivo modo, adiecta ad imperativum modum *bo* syllaba terminantur, ut adeo, adi, adibo; prodeo, prodi, prodibo. Quae vero *io*, eadem promissivo modo *am* syllaba terminantur, ut audio, audiam; nutrio, nutriam. Tertiae coniugationis verba productae, infinito[11] modo, adiecta ad imperativum modum *re* syllaba, manente productione[12], terminantur, ut audi, audire; nutri, nutrire. Tertiae coniugationis productae verba, indicativo modo, tempore praeterito[13], specie absoluta, adiecta ad imperativum modum *vi* syl||laba [157] terminantur, ut audio, audivi; nutrio, nutrivi; sed tamen in omnibus consuetudo brevitatem appetens *u* literam subtrahit et *i* literam[14] geminat, ut audii, prodii, nutrii. Tertiae coniugationis productae verba, quae indicativo modo, tempore praesenti, de prima persona *eo* literis terminantur, eadem indicativo modo tempore praeterito, specie incohativa[15], adiecta ad imperativum modum *bam* syllaba terminantur, ut adeo, adi, adibam; prodeo, prodi, prodibam. Quae vero *io*, eadem iniiciunt *e* prope ultimam syllabam, ut audio, audi, audiebam; nutrio, nutri, nutriebam. Sed haec veteres sine *e* litera pronunciabant, audibam et nutribam dicentes, ut apud Virgilium:

Nutribant Turrusque pater[16],

pro nutriebant[17]. Tertiae coniugationis productae verba indicativo modo, tempore praeterito, specie exacta, adiectis[18] ad imperativum modum *veram* syllabis terminantur, ut adeo, adi, adiveram; nutrio, nutri, nutriveram; sed tamen in omnibus consuetudo brevitatem appetens *u* literam subtrahit, et *i* literam corripit, ut audieram, prodieram, nutrieram. Sunt et aliae verborum seu coniugationum observationes diversae, quas, completis ordine partibus octo orationis, deinceps adiungemus.

1) Haec sic comparata sunt in Ed. pr.: *terminantur, ut lego lege, peto pete* (hiatus) *quae vero* ***uo***, *eadem imperativo modo retinebunt, ut induo indue, irruo irrue. Tertiae coniugationis correptae verba* (hiatus) *promissiuo modo,* ***am*** *syllaba terminantur, praecedente autem consonante primae positionis* (hiatus) *peto petam.* Fabr. et P. ex Fabricii emendatione locum sic exhibent: *terminantur, ea imperativo modo tempore praesenti, persona secunda* ***e*** *litera, praecedente consonante terminantur, ut lego lege peto, pete: quae vero* ***vo*** *eandem formam imperativo modo retinebunt, ut induo indue, inruo inrue. Tertiae coniugationis correptae verba promissiuo modo* ***am*** *syllaba terminantur, praecedente aut consonante primae positionis, aut vocali, ut lego legam, peto petam.* Dedi quae sunt in Cod. notatis, quae ibi legi non poterant. 2) *Infinitivo* Edd. O. *infinito* Cod. 3) *Indicativo modo* Fabr. P. om. *modo* Cod. Ed. pr. 4) *Et exacta forma* Fabr. P. *et* om. in Cod. Ed. pr. 5) *Regulae non serviunt, sed potius consuetudine declinantur.* Haec verba omissa sunt in sola Ed. pr. Interposuit Fabr., addicit Cod. 6) *At enim ab eo quod est.* Haec verba accesserunt e Cod. 7) *Inchoativa* Edd. *incohativa* Cod. 8) *Audio audis* his adiiciunt Fabr. P. ignorant Cod. Ed. pr. 9) *Producta* Fabr. P. 10) *Si* ***eo*** *habuerint ante* Cod. 11) *Infinito* Cod. *infinitivo* Edd. 12) *Producta* Edd. *productione* Cod. 13) *Praesenti* Cod. Ed. pr. *praeterito* Fabr. P. quod verum. 14) *Ultimam* Fabr. P. *literam* Ed. pr. *litteram* Cod. 15) *Inchoativa* Edd. O. Ex Cod. h. l. nihil notavit Nieb. Sed supra semper in Cod. esse vidimus *incohativa.* 16) Virg. Aen. VII, 584. ubi editur *Tyrrheusque.* Ed. pr. *Turnusque.* Fabr. P. *Tyrrhusque.* Cod. *Turrusque.* 17) *Nutriebat* Cod. Ed. pr. 18) *Adiecta* Cod.

XII.

De participio.

1. Participium est pars orationis cum tempore et casu, sine persona activa aut passiva aliquid significans, ut limans, legens. In participiis eadem plerumque omnia observabimus, quae in appellationibus verbisque.

2. Participiorum alia ad praeteritum tempus referuntur, ut limatus, scriptus; alia ad instans, ut limans, scribens; alia ad futurum, ut limaturus, scripturus. Praeteriti temporis quaedam sunt activa tantummodo, quaedam passiva. Activa: limatus, scriptus; passiva: fugatus [1], ablatus; neutra: natus, ortus. Neque enim ut ducit, fugat, facit *ductus*, *fugatus*, eandem etiam in *natus* et *ortus* [2] formam verborum possumus exprimere; tam activa quam passiva sunt. Alia vadatus [3], criminatus; tam enim [4] egisse quid, quam passum esse significant. Itaque in-
[158] stanti futuroque fiunt aequa, ut va||dans, criminans, vadaturus, criminaturus. Participia, quae *um* exeunt, fiunt etiam verba infinitiva, ut scriptum, lectum. Sunt participia, quorum declinatio in praeteritum non venit, partim enim activa, partim neutra sunt; et quidem activa ea, quibus contraria [5] non exstant [6], ut ambulans, currens; neutra, ut videns, dormiens. Participia quaedam activa aut passiva sunt, ut amans, amatus; dolens, dicens [7]. Participia praeteriti et futuri temporis genera distinguunt, ut doctus, docta, doctum; futuri, docturus, doctura, docturum; praesentis confundunt, ut docens. His tamen pauca discrepant, quae non Latine, sed consuetudine pronunciantur, ut pudibundus, ludibundus, quorum et feminina habent [8] suam formam cum neutralibus, nam et pudibunda [9], ludibunda, et pudibundum [10], ludibundum dicimus. Participia semper generaliter, non specialiter feruntur, nunquam enim certam personam notant, ut pulsus, pulsurus. Participia, sicut verba, interdum semel, interdum saepius agere quid significant, et quidem praeteriti temporis lectitatus [11], praesentis lectitans, futuri lectitaturus, nec tamen omnia in eandem formam cadunt, sicut criminans, rubens, cadens [12]. Quaedam participia sunt inceptiva, ut calescens, tepescens, a quibus neutra nascuntur feminina habentia, ut rubens, calens, nec tamen in praeteritum exeunt tempus, sicut secans, sectus. Omnia participia praeteriti temporis perfectae rei habent significationem, ut emptus, captus; praesentis interdum imperfectae rei, ut lucens, tepens. Videndum erit, ne appellationes, quae in formam participiorum incidunt, participia putentur, ut recens, frequens, decrepitus, hastatus, togatus, palliatus, barbatus. Haec enim et similia speciem habent participiorum, sunt tamen appellationes, quia nullius in se verbi vim [13] continent. At in femininis quaedam speciem participiorum habent, quaedam etiam ipsam vim, ut pictura, litura, scriptura. Sunt enim appellationes et participia futuri temporis, in masculinis li-
turus, scripturus, picturus. At || cum dico in verbo litura [159]
est, et bona scriptura, pictura mirabilis, fiunt appellationes, binasque habent significationes; nam ars ipsa pictura appellatur et opus, quod pictum est. Item cum dicimus nullus [14] animatus, bene animatus, utrumque in appellationem cadit. Etenim homo est tantum animatus, et est tantum [15] bene animatus. Fiunt tamen participia. Item doctus et sapiens; nam doctum ita ut peritum declinamus, et [sapientem ut amantem [16]:] utrumque tamen appellationis vim optinet [17], et nihilominus in participia [veniunt [18],] a verbo quod est sapit [19]. Sunt quaedam participia praesentis temporis, quae nec in praeteritum, nec in futurum tempus cadunt, ut potens, pollens; quaedam praeterito carent, ut [stans, sedens, ambulans [20];] quaedam praeteritum habent solum, ut fretus. Neque enim praesens aut futurum admittit.

XIII.

Cominianus [21] *Grammaticus ita de participio breviter refert.*

1. Participium est pars orationis cum tempore et casu. Participium autem dictum videtur, quod partem capiat nominis, partemque verbi; trahit enim casum a no-

1) *Figuratus* Edd. *fugatus* Cod. 2) Verba haec: *Neque enim ut ducit, fugat, facit ductus, fugatus, eandem etiam in natus et ortus* in Edd. O. absunt, integra videlicet linea omissa. In sequentibus distinctio mutanda erat. 3) *Alia vadatus* Cod. Ed. pr. *itaque vadatus* Fabr. P. 4) *Enim* accsesit e Cod. Ante v. *tam* distinctio maior ponenda erat, quae plane abest a P.; in Ed. pr. et Fabr. comma legitur. 5) In Cod. pro *contraria* sigla legitur: ɔɔ, quae sigla semel posita *con* significat plerumque, interdum etiam *contra* et *contrarium.* Bis posita, pluralem indicat. 6) *Exstant* e Cod. scriptum. 7) His adiiciunt *dolendus, dicendus* Fabr. P. ex emendatione Fabr. 8) *Suam habent* Edd. *habent suam* Cod. 9) *Et* hic interponunt Edd. om. Cod. 10) *Et* h. l. interponunt Edd. om. Cod. 11) *Lectitans* male Cod. Ed. pr. 12) *Candens* Edd. *cadens* Cod. 13) *Vim verbi* Edd. O. *verbi vim* Cod. 14) *Male animatus* Edd. O. *nullus animatus* Cod. 15) Bis pro *tantum* Cod. exhibet *tn̄*. Sententia est: Cum dicimus *nullus animatus* et *bene animatus*, hominem tantum intelligimus, ut sit: *nullus animatus* kein Lebender, et *bene animatus* ein Gutgesinnter. 16) Uncis inclusa in Cod. evanuerunt; in Ed. pr. hiatus est. 17) *Optinet* scriptura est e Cod. 18) Multo plura h. l. in Codice evanuisse, quam quae uncis inclusa sunt, notavit Nieb. In Ed. pr. vix unius verbi lacuna. 19) His addunt *et docet* Fabr. P. ex Fabr. emendatione. 20) Uncis inclusa in Cod. non diserte amplius legi possunt. 21) *Cominianus* Cod. *Comminianus* Edd.

mine, tempus a verbo. Participia autem trahuntur a verbo activo duo: praesentis temporis et futuri, ut scribens, scripturus; a passivo duo: praeteriti temporis et futuri, ut scriptus, scribendus; a neutrali duo: praesentis temporis[1] et futuri, ut sedens, sessurus; a communi quatuor: praesens[2], praeteritum et duo futura, ut vadans[3], vadaturus, vadatus, vadandus; a deponenti tria: praesens, praeteritum et futurum, ut luctans, luctatus, luctaturus.

2. Sunt multa nomina, quae speciem participiorum habeant, ut tunicatus, galeatus, quae cum partem verbi non habeant, non recte participia dicuntur; neque enim dici potest tunico aut galeo. Quaedam participia similia sunt appellationibus, ut passus, visus, cultus, sed in declinationibus deprehenduntur. Nam quae participia sunt, genitivo casu in *i* exeunt, ut huius passi, visi, culti; quae vero appellationes, in *us*, ut huius passus, visus, cultus[4].
[160] Participiis accidunt genus a nomine[5], figura ab utroque, numerus ab utroque, casus a nomine, tempus a verbo, qualitas a verbo.

XIV.

De adverbio[6].

1. Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius implet atque explanat. Adverbia aut suae sunt positionis, aut ab aliis transeunt. A se nascuntur, ut heri, nuper; ab aliis transeunt, ut doctus, docte, sapiens, sapienter. Adverbiis accidunt: significatio, figura, comparatio. Significationes adverbiorum sunt plurimae; significant enim tempus, ut heri, nuper; locum, ut hic; numerum, ut semel; negationem, ut non; adfirmationem, ut etiam; demonstrationem, ut ecce; hortationem, ut heia[7]; optationem, ut utinam; ordinationem, ut deinde; interrogationem, ut cur; similitudinem, ut quasi; dubitationem, ut fortasse; invocationem, ut heus; responsionem, ut eu[8]; prohibitionem, ut ne; communicationem, ut pariter, simul; separationem, ut seorsum; comparationem, ut magis, potius; eventum, ut forte; qualitatem, ut bene; quantitatem, ut nimium. Figura in adverbiis sicut in omnibus partibus orationis aut simplex est, ut iuste, aut composita, ut iniuste. Comparationem recipiunt adverbia, quotiens appellationes, unde transeunt, comparantur, ut docte, doctius, doctissime, quia doctus, doctior, doctissimus. Adverbiis omnibus praepositio separatim adiici non debet. Et haec quidem breviter Cominianus[9] Grammaticus disseruit, alii autem per eadem, aut eo amplius processerunt sic.

Adverbium est pars orationis, quae praeposita verbo significationem eius implet atque explanat. Adverbio accidunt: significatio, comparatio, figura. Quaedam[10] sunt loci, ut hic, illic, ibi; temporis, hodie, cras, heri, nuper; numeri, semel, bis, centies[11]; negandi, haud, non; monstrandi, ecce, eccum, eccere: hortandi, heia[12], age, agite; quamvis age et agite vim obtineant activi verbi[13] im||perativi modi; optandi, utinam, velim; ordinis, dein- [161]
ceps, deinde; percontandi, cur, quid ita, quapropter, quare; quamvis quapropter et quare impleant aliquando et confirmandi vicem; similitudinis, ut ceu, quasi, velut[14]; dubitandi, forsitan, fortasse, fortassis[15], fors; personative[16], mecum, tecum; vocative, heus, quid est[17], ecquis est, ioe, heia[18]; respondendi, eu[19], adfirmandi, etiam; prohibendi, ne; communicative[20], pariter, simul; separandi, seorsum; comparandi, magis, potius; eventus, forte; qualitatis, bene; quantitatis, nimium. Adverbia non omnia ex praepositis partibus orationis proficiscuntur, ut sunt, quae aut tempus significant, ut heri, cras, postea; aut locum, ut hic, illic, ibi[21]; et quae trahuntur[22] ex omnibus[23]: tamen ex omni genere vocabulorum figurantur. Statim enim *a* litera terminata nomina Latina nulla ex se adverbia faciunt Latina. Nam neque a Catilina Sisennaque Catiliniter aut Sisenniter recte dicimus. Hoc idcirco[24] introduximus, ut sciant, si qua inveniunt, non nisi Graeca se inventuros, quae scilicet in usum veniunt Latinitatis. Nam et a poeta et pirata, quae sunt Graeca,

1) *Temporis* accessit e Cod. 2) *Et* h. l. intrudunt Edd. O. om. Cod. 3) *Ut vadans* Cod. *ut* om. Edd. O. 4) *Visus*, *cultus*, *passus* Fabr. P. *passus* om. h. l. Ed. pr. *passus*, *visus*, *cultus* Cod. 5) Verba haec: *a nomine — ab utroque — ab utroque — a nomine*, *a verbo — a verbo* in Cod. supra scripta sunt, sed ab eadem manu. 6) Huic titulo verba *ex Comminiano* subiiciunt Edd. pr. Fabr. P. 7) *Eia* Fabr. *heia* Cod. Ed. pr. 8) *Heu* Cod. Ed. pr. *hem* Fabr. P. Lege ***eu.*** 9) *Cominianus* Cod. *Comminianus* Edd. 10) *Quae* Cod. *Quaedam* Edd. O. 11) *Centies* h. l. in Cod. sic scriptum esse, notavit Nieb. 12) *Eia* Fabr. P. *heia* Cod. 13) *Verbi* accessit e Cod. 14) *Quasi*, *ceu velut* Fabr. P. *quasi*, *ceu*, *quasi*, *velut* Ed. pr. *ceu*, *quasi*, *velut* Cod. 15) *Fortassis*, *fortasse* Edd. *fortasse*, *fortassis* Cod. 16) *Percontatiue* Edd. *personatiue* Cod. 17) *Quid est* acc. e Cod. 18) *Ohe*, *eia* Fabr. P. *ohe*, *heia* Ed. pr. *ioe*, *heia* Cod. quod servavi, licet scribendum putem ***oiei, eia.*** Cf. Bentlei. ad Terent. Eunuch. IV, 4, 47. 19) *Hem* Fabr. P. *heu* Ed. pr. Cod. Scripsi *eu*, ut supra p. 160. P. 20) *Communicandi* Fabr. P. *communicatiue* Ed. pr. Cod. 21) *Ubi* Edd. O. *ibi* Cod. 22) *Et quamuis praecipue trahuntur* Fabr. P. ex Fabr. coni. *et quae trahuntur* Ed. pr. Cod. 23) *Ex nominibus*, *non tamen* Fabr. P. *ex omnibus*, *tamen* Ed. pr. Cod. Sententia huius lectionis, quam non intellexit Fabr., haec est: Non omnia adverbia ex partibus orationis, antea a nobis tractatis, derivantur, veluti quae sunt temporis et loci, et quae ex omnibus reliquis trahuntur; sed tamen ex omni genere vocabulorum derivari solent. Nam a nominibus propriis nulla derivantur; sed ex vocabulis, h. e. appellativis, ut poetice, piratice, ordinate, mucronatim. At ne hoc quidem satis recte statui posse videtur; nam *ordinate* ab *ordinatus* et *mucronatim* ab eo, quod est *mucronatus*, descendit. 24) *Haec*

poetice et piratice dicimus. *E* litera terminata nomina καθολικῶς nulla ex se adverbia faciunt, quae non sunt nisi Graeca, ut Agaue, Telete. Sed[1] neque ex his Agauice, aut Teletice recte pronunciabitur. Fuerunt autem, qui ex his, quae *o* terminantur, putarent adverbia trahi posse, ut est ordo, mucro, diversis tamen figuris. Ab ordine enim ordinate, et a mucrone mucronatim dicimus. Sed mihi non videtur hoc, quod est ordinate, ab ordine tractum, sed ab ordinatione, minus a mucrone mucronatim, sed a mucronato. Ac ne singula persequamur, unde non proficiscantur adverbia, ad ea veniamus, quae canonis ratione subnixa videntur.

2. *R* litera terminata nomina, hanc literam quotiens[2] *e* antecedit, quatuor modis fiunt adverbia; aut enim *e* finiuntur, et totidem syllabas servant, ut piger, aeger,
[162] pigre, aegre faciunt; aut in eandem lite||ram desinunt, et syllabis crescunt, nam et liber miserque, libere, misere[3] faciunt. Tertia species eorum, quae *er* syllaba faciunt, celer, acer, celeriter, acriter. Sed circa hoc nomen utique sistit quaestio, quia quidam non putant ab eo, quod est acer, acriter recte factum, sed ab acris, quod refellitur. Nam huius adverbii superlationes, cuius *is* literis nomina terminantur, ut agilis, docilis, et[4] superlativo literam *s* geminant, efficiuntque agilissimus, docilissimus, agilissime, docilissime dicuntur[5]. At cum non aliter dicamus acerrime quam celerrime, manifestum est acriter factum ab eo, quod est acer, ut celer. Quarta species est eorum, quae per *im* literas terminantur, ut passer, anser, passeratim, anseratim. Tenere an teneriter dici debeat quaesitum est, nam quidam teneriter efferunt[6], ut celeriter; alii vero tenere, ut libere. Sed inspiciendum est, unde potissimum adverbia figurari debeant. Nam cum sit et tener et celer et liber eiusdem terminationis, necessario ambigitur in adverbii figuratione. Nominativus casus nullum discrimen ostendit, sequitur itaque, ut obliquis[7] casibus formam adverbiorum intuemur[8]. Ea itaque, quae genitivo casu . . litera terminantur, *i* in *e*[9] mutant, et faciunt adverbia, ut ex eo, quod est pigri, pigre, et nigri, nigre. Nec minus etiam quae crescunt obliquis casibus, ut liberi, libere, miseri, misere. Ergo cum per omnes casus tener non aliter declinetur, quam liber, sequitur, ut tenere proportione dicatur ut libere. Nam ea, quae *ter* syllaba finiuntur in adverbiis, utique in nomine genitivum habent *is* literis terminatum, ut celeris, celeriter, acris, acriter[10], alacris, alacriter.

3. *Or* literis terminata nomina, ut quidam putant, duabus, sed diversis ex se figuris adverbia faciunt, ut orator, oratorie; memor, memoriter. Sed animadvertendum est, num oratorie non ab oratore, sed ab oratione trahatur. Nam ut est alicuius vis oratoria et oratorius modus, sic forsitan figurari possit oratorium, un||de pro- [163]
ficiscatur hoc adverbium, quod oratorie dicitur.

4. *Ur* literis terminata nomina faciunt ex se adverbia duobus modis figurata, ut satur, sature, fur, furtim. Notabimus autem, satur nomen inter ea esse, quae ad analogiam non pertinent, cum cetera[11] *ur* literis terminata in genitivo casu *is* finiuntur, ut turtur, turturis, murmur, murmuris.

5. *Es* terminata nomina videntur ex se duobus modis adverbia figurare, ut quadrupes, quadrupedatim, miles, militariter; sed ut in superioribus dictum est, militariter ab eo venit, quod est militaris.

6. *Is* terminata in adverbiis *ter* finiuntur, ut docilis, dociliter, agilis[12], agiliter, atque . . . . quidam[13] consentiunt[14]; aiunt etiam utiliter dici oportere et faciliter, quoniam quidam ea antiquius[15] usurpaverint. Nonnulli etiam faculter aiunt oportere dici, cuius compositum hodieque in usu est, quoniam quidem dicunt difficulter. Sed ridiculum [est[16]] legem adversus consuetudinem ferre, quae sola in nostro sermone dominatur. De . . . usu[17] pronunciativo magis et facile me egisse audaciter dixerim, ut viriliter emisse; nec verebor, ne quis me putet vocabulum pro adverbio posuisse: siquidem multa sunt alia, quae vocabulorum speciem in adverbiis teneant. Nam et Romae sum, et ruri[18] fui, quid aliud est, quam adverbium loci? Nec dubitari tamen potest, non in his apparere et casus et vocabuli speciem.

7. *Us* terminata nomina quinque modis adverbia faciunt, aut e correpta, velut[19] malus, male; aut e pro-

igitur Edd. O. *Hoc idcirco* Cod. 1) *Sed* Edd. O. et Cod. Videtur tamen scribendum esse: *Neque enim ex his.* 2) *Quoties* Edd. *quotiens* Cod. 3) *Liber et misere* P. *libere et misere* Fabr. *libere misere* Cod. Ed. pr. 4) *Et superlativo* Cod. Ed. pr. *et* om. Fabr. P. 5) *Dicuntur* Cod. Ed. pr., quod v. om. Fabr. P. 6) *Egerunt* Cod. *efferunt* Edd. O. quod servavi. 7) *In obliquis.* Ita Ed. pr. sed om. *ut.* Cod. habet *ut*, om. *in.* Sed *ut in obliquis* Fabr. P. 8) *Intueamur* Fabr. P. *intuemur* Cod. Ed. pr. 9) *Genitivo casu terminantur per literam i, eamque in e mutant* Fabr. P. *genitivo casu terminantur per literam i, in e mutant* Ed. pr. *genitivo casu . . littera terminantur, i in e mutant* Cod. Sine dubio Grammaticus scribere voluit: *Ea itaque, quae genitivo casu i litera terminantur, i in e mutant.* 10) *Acris, acriter* acc. e Cod. 11) *Ut caetera* Edd. O. *cum caetera* Cod. 12) *Agilis* accessit e Cod. 13) *Atque . . . . quidam consentiunt.* Ita in Cod. scriptum Nieb. indicavit, ut quatuor literarum vocabulum extritum esse appareat. 14) Huic verbo subiungunt Fabr. P. *ut dicant facile et docile*, quae a Fabricio addita, ignorant Cod. Ed. pr. 15) *Quidem ea antiqui* Fabr. et P. et apud Fabr. *quoniamquidem* una voce scriptum est. *quoniam quidam ea antiquius* Cod. Ed. pr. 16) *Est* oblitteratum in Cod. 17) *De usu* Fabr. P. *de . . . usu* Cod. tribus literis, ut videtur, extritis. Hiatum inter *de* et *usu* significavit Ed. pr. In seqq. pro *viriliter emisse* lege *viliter emisse.* 18) *Ruri fui* Cod. *rure fui* Edd. O. 19) *Ut* Edd. *velut* Cod.

ducta, ut doctus, docte; aut *o* producta, ut falsus, falso; aut *o* correpta, ut citus, cito; aut *im*, ut strictus, strictim; nec tamen his omnibus legibus recessit[1] consuetudo. Nam ut a superioribus recedamus, qui ab eo, quod est humanus, humaniter dixerunt, et multa similia; usque
[164] ad nos certe consuetudo permansit, ut ab eo, || quod est divinus, divinitus dicatur, et ab eo, quod est antiquus[2], antiquitus; cum interim in his maneant etiam prioris legis adverbia[3]. Nam non minus per hanc significationem divine et antique dicimus, item ab eo, quod est largus, remansit in consuetudine, ut largiter diceremus[4], siquidem in differentiam veniat large ab eo[5], quod est largiter, quod large quidem[6] significat effuse et abundanter, ut dicimus: *Large et liberaliter patrimonio usus est;* et largiter: *Multum largiter pecuniae habuit.*

8. *Ns* literis terminata uno modo ex se faciunt[7] adverbia *ter* [terminata[8],] ut decens, decenter. Nonnulli etiam ex participiis putaverunt talia figurari, ut Verrius Flaccus, qui ab eo, quod est aud[ens] . . ., audenter[9], aut certe superiores dixerunt, quatenus in recenti con . . . . e . . inde usitatum est c . . . d . st . . . . abusi . . . . particip . .[10]; et cum ex se adverbium facit, vocabuli vicem obtinet, tam her^{e} al quam cum recipit[11] comparationem; nam sicut comparat[iones non reci]piunt[12] participia, ita ne adverbia[13] quidem transeunt, alioquin si ab eo, quod est audens, significatione participii audenter diceretur, procul dubio et ex eo, quod est faciens et scribens, similiter quiddam exprimeremus; aut si dicemus[14] audenter tamquam sapienter, fateor, siquidem sapiens non qua[15] participium, sed qua vocabulum est, quo quis etiam sapientior dicitur. In adverbium tamen non sapienter, ut cum sapientia, audenter qua[16] audentia; aut ne nos fallat figura quorundam vocabulorum, quae eadem est participiorum, hanc legem advertimus, non alibi inventuros nos adverbia ab his partibus orationis terminata, quam in quibus comparatio potest inveniri, ut est elegans, elegantior, eleganter; decens, decentior, decenter; pudens, pudentior, pudenter: sic ergo audens, audentior, audenter, qua vocabulum, non qua participium in adverbium transfiguratur.

9. *Rs* terminata duplici modo ex || se adverbia faci- [165]
unt in *er* decurrentia, quorum unus est, qui *i* literam servat ante novissimam syllabam, ut vecors, vecorditer: alter, qui sine *i* litera effertur, ut sollers, sollerter. Neque omnia tamen, quae *rs* literis terminantur, in adverbia transeunt, sicut concors. Iners quoque habuit dubitationem, an omnino in adverbium transire possit, quamvis in vulgari consuetudine sit inerter: non statim tamen adnuere[17] debemus, nisi auctoritas eruditi alicuius[18] accesserit. Nam inertissime quin recte dicatur, dubitare non possumus, cum ab eo, quod est inertissimus, veniat. Fors quoque variatum figurarum adverbia facit. Dicimus enim forsitan, fortasse, fortassis; et consuetudine quidem obtinuit, ut fortasse libenter diceretur, quam fortassis, quoniam fortassis auribus nostris absurdius videtur. At forsan[19] et forsitan poetis relinquemus[20], quae Latina esse nemo dubitabit, cum et Virgilius dicat:

Forsan et haec olim meminisse iuvabit[21]*:*
Forsitan et Priami fuerint quae fata requires[22].

Nec minus fors pro adverbio ponitur, ut:

Fors aequatis cepissent praemia nostris[23].

10. *X* litera terminata duobus modis in adverbia transeunt: aut enim *im* literis terminantur, ut grex, gre-

1) *Recessit* Cod. Ed. pr. *accessit* Fabr. P. quod verum videtur. 2) Pro *antiquus* in Cod. est *an.* 3) Inter hanc et seq. voc. hiatus in Ed. pr. significatus. 4) Verba: *item ab eo, quod est largus, remansit in consuetudine, ut largiter diceremus* e Codice restituta sunt, in Edd. desunt. 5) *Ab eo* desunt in Fabr. P. 6) *Quidem* acc. e Cod. 7) *Ex se faciunt* Cod. *faciunt ex se* Edd. 8) *Ter terminata* Edd. O. sed v. *terminata* in Cod. non amplius clare legitur. 9) *Audens audenter* Edd. Ultimae literae in v. *audens* non amplius apparent in Cod. et tres literae etiam desiderantur ante v. *audenter;* in Ed. pr. lacuna nulla. 10) *Quatenus in recenti ɔ . . . . e . . inde usitatum est c . . . d . st . . . . abusi . . . . particip . .* Sic e Cod. locum enotavit Niebuhr. At Editio princeps sic exhibet: *quatenus in recenti* (hiatus) *inde usitatum est. at audens* (hiatus) *participium.* Ex his talia fecit Fabr. quem sequitur P.: *quatenus in recenti* (hiatus) *inde usitatum est. At audens cum ex se adverbium non facit, est participium.* Notandum etiam est, verba illa Codicis: *st — abusi — particip.* lineolis supra ductis esse signata, ita ut *st* videatur sigla esse, quae *sunt* significat. Ceterum varie explicari possunt lacunae, quapropter Codicis scripturam reddere satis habui. At vero etiam in seqq. multa et obscura et turbata esse videntur. 11) *Tam her^{e} al quam cum recipit.* Hic quoque scripturam Cod., licet mancam, exhibere satius duxi, quam somnia substituere, ut Fabr. fecit. Ed. pr. habet: *tam haec quam ille quam cum recipit.* Ex quibus fecit Fabr. et secutus eum P.: *tam hic quam illic cum recipit.* 12) Quae hic uncis inclusa sunt, punctis subnotatis signavit Nieb. quod signum est, non amplius recte legi posse literas in Cod. In Ed. pr. nihil lacunae notatum est. 13) *Ita nec adverbia* Fabr. P. *ita ne adv.* Ed. pr. **icene** *adv.* Cod. Sine dubio legendum: *ita ne adverbia quidem*, nisi forte legendum: *ita ne in adver bia quidem*, quod probabile est. 14) *Diceremus* Fabr. P. *dicemus* Cod. Ed. pr. Locus obscurus. Fortasse legendum: At si dicemus *audenter* tamquam sapienter, fatebor recte dici, siquidem — — in adverbium transit. 15) *Nunquam* Edd. *non qua* Cod. Similia vide infra p. 166. P. 16) *Qua* Cod. Edd. pr. Fabr. P. Legendum videtur *cum.* Sed plura in his emendanda. 17) *Annuere* Edd. *adnuere* Cod. 18) *Alicuius eruditi* Edd. *eruditi alicuius* Cod. 19) *At forsam* (sic) Cod. *Forsan*, om. *At*, Edd. O. 20) *Potius reliquemus* (sic) Cod. *potius relinquemus* Ed. pr. *poetis relinquemus* recte Fabr. P. 21) Virg. Aen. I, 203. 22) Virg. Aen. II, 506. 23) Virg. Aen. V, 232. *Et fors aequatis* Fabr. P. *Et* om. Ed. pr. Cod.

gatim; aut per *r*, ut audax, audaciter, loquax, loquaciter. Sed meminerimus audacter eruditorum consuetudine sine *i* litera elatum[1], non ut procaciter aut loquaciter.

11. A femininis quoque nominibus *a* litera terminatis nascuntur adverbia *im* literis finita, ut fascia, fasciatim, centuria, centuriatim, decuria, decuriatim. Nonnulli autem decuriatim et centuriatim non a decuria[2] et centuria, sed a decurione et centurione tracta putant; sicuti ab ordine ordinatim, aut ab ordinato, non intelligentes similia nomina non esse ordinem et centurionem. Nam ut ordo et centurio ea figura, qua utrumque *o* terminatur,
[166] similia sunt, ita qua || litate et significatione disparia. Fasciatim quoque non a fascia putant tractum, sed a fasce; siquidem fasciatim tractum non per fascias, sed per fasces, ut centuriatim non per centuriones, sed per centurias.

12. A neutris quoque nominibus trahuntur adverbia *im* literis terminata, ut membrum, membratim, uber, ubertim. Nonnullis Grammaticis placet, ut a nominibus, sic etiam a participiis et pronominibus, ut verbis[3] adverbia figurari, ut ab eo, quod est iustus, iuste fiat; ab eo, quod est sapiens, sapienter dicatur. Nec minus a pronomine me meatim, te tuatim[4]; denique ab eo, quod est curro, cursim, pungo, punctim. Mihi videntur errare, quod adverbium sapienter putent a participio descendere[5], cum sapiens tam nomen sit quam participium; verum participium indiget tempore, comparatione[6] nomen, ut haec ipsa figurando[7] ex se adverbia faciat; siquidem legens, vocans nequaquam transeant in adverbia. At[8] an evidenter dicamus, sapienter, audenter, quis dubitat? Sed non ea lege, qua participia sunt, sed qua etiam comparationem recipiant, quod est nominum proprium. Nam si ab eo, quod est constans, adverbium diceretur constanter, quis dubitabit et ab eo, quod est aedifico, aedificans, aedificanter dici; et si ab eo, quod est sapiens, sapienter, [item sapi]o[9], sapiens, sapienter. Quod cum omnino regula Latini sermonis non admittat, [procul d]ubio remota participia sunt ab hac figurandorum ex se adverbiorum facultate. Et si qua videntur a pronominibus trahi adverbia, tantum in Grammaticorum commentariis animadvertimus, in consuetudine non videmus; quae ut fuerint, tamen consensu publici usus antiquata sunt. Etsi nonnullis placet a verbis fieri adverbia, ut ab eo, quod est curro, cursim, pungo, punctim; ego tamen quaero, quid ita non potius adverbia a vocabu || lis tracta [167]
sint, ab eo, quod est[10] punctum, punctim, et ab eo, quod est cursus, cursim; sic enim in superioribus diximus: nomina *us* terminata nonnunquam ex se adverbia facere in *im* exeuntia. Animadvertimus enim omnia verba, quae non possunt etiam ad nomina transire, nulla ex se adverbia facere.

13. Adverbia localia significant aut in loco, ut Romae; aut in locum, ut Romam; aut per locum, ut hac, illac. Adverbia, quae a nominibus[11] trahuntur, aut integram figuram nominum servant, ut Romae, Puteolis; aut imminuunt aut[12] immutant, ut domi, noctu. Sicut in nominibus diximus, quaedam aut comparationem non recipere, aut superlationem, aut utrumque, aut prima positione carere; ita etiam[13] in adverbiis hanc *.m.* finiuntur sententiae[14], ab eisdem initium et saepe faciunt[15] sequentes.

14. Aliis[16] de adverbiis longius disserere ita placuit. Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius explanat atque implet. Ita nam cum dico: Palaemon docet, nondum significo satis vim plenam verbi, nisi adiecero bene aut male.

15. Sed quoniam multae species sunt adverbiorum, singulas adiecimus. Qualitatis et quantitatis sunt, quae ex secundo ordine derivantur in *e*, ut doctus, docte; item lepidus, lepide. Excipiuntur autem ex secundo ordine duo, quae in *e* breve veniunt, ut bene, male. Sunt quae a tertio ordine derivantur in *ter*, velut[17] fortis, fortiter, felix, feliciter. Excipiuntur ex tertio ordine, ut facilis, facile, vilis, vile. Sed in compositione facilis, quod est difficilis, difficulter facit.

16. Ex omnibus, quae *us* terminantur, veniunt comparationes et superlationes, praeterquam ex bene et male, quae correpta sunt; sed ex his, quae *e* ante *us* habent,

1) *Sed meminerimus eruditorum consuetudinem per i litteram elatum.* Ita Cod. aperte contra mentem Grammatici. Emendavit iam Ed. pr. De adverbio *audacter* et *audaciter* cf. Priscian. lib. XV, 4, 21. pag. 625. tom. I. ed. Kr. 2) *Non a curia* Ed. pr. 3) *Et a verbis* Fabr. P. *ut a verbis* Ed. pr. *ut verbis* Cod. 4) *Te tuatim* Edd. *et tuatim* Cod. 5) *Descendere* Edd. *defendere* Cod. 6) *Comparatione* Fabr. P. *comparatio* Ed. pr. Cod. In Ed. pr. ante v. *comparatio* plena est interpunctio. 7) *Ut haec ipsa figurando* Fabr. P. *haec ipsa figurandi* Ed. pr. om. *ut.* *Hac ipsa figurandi* Cod. om. *ut.* 8) *At.* In Cod. est *at* sic lineola supra ducta. 9) Haec et quae mox uncis sunt inclusa in Cod. non recte legi possunt; in Ed. pr. hiatus est nullus. 10) *Est* desideratur in Fabr. P.

11) ***Ex** nominibus* Fabr. P. *a nom.* Ed. pr. Cod. 12) *Aut imminuunt et immutant* Fabr. P. *aut imminuent aut immutent* Cod. Ed. pr. 13) *Ita enim etiam* Ed. pr. 14) *Hac finiantur sententia* Fabr. P. *hanc .m. finiuntur sententiae* Cod. Ed. pr. nisi quod in Ed. pr. puncta, quibus interpositum est *m*, absunt, et pro *finiuntur* legitur *finiatur.* 15) *Ut saepe faciant* Fabr. P. *ut saepe faciunt* Ed. pr. *et saepe faciunt* Cod. Totus locus obscurus est, nec multum iuvant Fabr. emendationes. Pertinere haec videntur ad ea, quae infra pag. 170. P. leguntur: *conlata sunt adverbia* cett. 16) Citat ad hunc locum Fabr. Diomedem libro primo. Locus est pag. 398. P. ubi haec: Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius implet atque explanat. Ita cum dico: Palaemon docet cett. 17) *Ut* Edd. *velut* Cod.

et *i* ante *us*, comparationes fieri non possunt. Neque enim ab idoneo idoneor fieri potest, neque a necessario necessarior, et similibus.

[168] Sed qualitatis adverbia etiam aliis li||teris terminantur in *us*, velut[1] funditus, radicitus, divinitus, humanitus, antiquitus, coelitus, publicitus. Item in *im*, velut[2] caesim, viritim, alternatim, vicatim, partim, cursim, gradatim[3], separatim, paulatim, minutatim, sensim, furtim, deditim[4], carptim, vicissim. Item in *o*, velut[5] consulto, tuto, falso, supervacuo, cito, secreto, bipertito, tripertito, quadripertito, fortuito, continuo, opinato, clandestino, matutino. Item in *am*, velut[6] clam, nequiquam[7], palam, obviam, bifariam, trifariam, quadrifariam[8]. Plinius Secundus inter adverbia qualitatis posuit: dicendo, legendo, dicendi, legendi, quae quidam amplius verba putant infinitiva aut usurpativa, de quibus et supra notavimus.

17. Numeri adverbia sunt, velut[9] totiens, quotiens, aliquotiens, saepe, saepius, saepissime, semel, bis, ter, quater, deinceps, primum, iterum, tertium, quartum.

Temporis adverbia sunt infinitiva, velut[10] olim, aliquando, quondam, nuper, tantidem[11], sed est numeri; etiamnum, id est, adhuc, tandem, iam, tum, inde, iamdudum, unquam, nunquam, mox, interim, cottidie[12], interea, interdum, subinde, cum maxime[13], nunc, confestim, actutum, evestigio, ilico[14], statim, continuo, subito, repente et repentino, extemplo, recens, frequenter, semper, tantisper, paulisper, parumper, postea, ante, antea, postquam, antequam, dum, donec, donicum, simul, simulatque, vix[15], vixdum. Item temporis finitiva adverbia, hodie, cras, perendie[16], diequarto, heri, nudiustertius, nudiusquartus, nudiusquintus, mane, vesperi, noctu, interdiu, pridie, postridie[17], postmeridiem, antemeridiem.

18. Loci adverbia sunt sic: primum in loco, ubi[18], ibi, hic, illic, ibidem, istic, intus, foris, comminus. In locum, velut[19] quo, hoc, illo, utro, utroque, neutro, huc, illuc, istuc, isto, eodem, intro, foras, introrsum, extrorsum, sinistrorsum, retrorsum. Eadem et per *s* literam extremam efferuntur, velut[20] extrorsus, sinistrorsus, et cetera. E loco, velut[21] unde, hinc, illinc, utrinque, inde, in||didem[22], istinc, intrinsecus. Sunt etiam, quae [169] et in locum[23] et in loco significant infinita, ut susum[24], deorsum, supra, infra, ultra, citra, extra, intra, super[25], subter, ante, post. Per locum, ut hac, illac, ista[26], recta, qua.

19. Sunt etiam adverbia quaedam in loco, quaedam e loco, quaedam in locum. Ut primum in loco: velut ubi eras, Romae[27]; de loco: unde venis, Roma; in locum: quo is[28], Romam. Est ergo in loco per genitivum, cum ex primo et secundo ordine veniunt, ut Romae sum, Beryti sum[29], domi sum, secundum veteres, qui ita declinaverunt: haec domus, huius domi. Cum vero tertii ordinis sunt, ablativo casu utimur, ut Carthagine, Sidone, quamquam recentiores Carthagini et Sidoni sum[30], per dativum voluerunt; etenim dicimus ruri sum. At cum e loco dicimus, ablativo ex omni nomine civitatis utimur, ut Roma venio, Carthagine venio, et utique sine praepositione. Quamquam cum de praepositionibus dicere coeperimus, etiam de hoc plenius adnotari[31] necesse est.

20. Negandi adverbia sunt, ut non, nequaquam[32], haudquaquam, parum. Adfirmandi adverbia sunt, ut scilicet, etiam, quidni, nimirum, ilicet, profecto, plane. Percontandi, ut cur, quare, quid ita, ecquidnam[33], nonne, utrum, utrumne, an, an non. Demonstrandi adverbia sunt, ut en, ecce. Optandi, ut utinam, velim. Ordinis, deinde, deinceps, tunc, ante, post. Similitudinis, ita, perinde, ac si, prout, item, adeo. Videntur et haec inter comparativas coniunctiones alii posuisse[34] tamquam, ut tamquam bonus amicus, tam ille quam hic. Dubitandi, fors, forsitan, forsan, fortassis, fortasse, fortassan[35]. Congregandi, ut una, simul, pariter. Personalia, ut mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum, mea, tua, sua, nostra, vestra. Hortandi, heia[36], age, agedum. Compellandi, ut[37] heus. Respondendi, ut eu[38]. Pro-

1) *Ut* Edd. *velut* Cod. 2) *Ut* Edd. *velut* Cod. 3) *Quadratim* Edd. *gradatim* Cod. 4) *Deductim* Edd. *deditim* Cod. 5) *Ut* Edd. *velut* Cod. 6) *Ut* Edd. *velut* Cod. 7) *Nequicquam* Edd. *nequiquam* Cod. quae vera est scriptura. 8) Addunt *multifariam* Fabr. P. 9) *Ut* Edd. *velut* Cod. 10) *Ut* Edd. *velut* Cod. 11) *Tandem* Fabr. P. Ed. pr. quod verum. *Tantidem* Cod., ad quam lectionem spectant, quae sequuntur: *sed est numeri.* Ergo si legitur *tantidem*, haec necessaria sunt. Sed si legitur *tandem*, omittenda sunt; et videntur insiticia. Quare et haec et quod sequitur *tandem* omittenda. 12) *Quotidie* Fabr. P. *cottidie* Ed. pr. Cod. 13) *Quum* Edd. O. *cum maxime* Cod. 14) *Illico* Fabr. P. *ilico* Cod. Ed. pr. 15) *Vixdum* Edd. O. *vix*, *vixdum* Cod. 16) *Perendie* Edd. O. recte. Cod. *repente* ex errore. 17) *Postridie* Fabr. P. *postpridie* Cod. Ed. pr. 18) *Ut ubi* Fabr. P. *ut* om. Cod. Ed. pr. 19) *Ut* Edd. *velut* Cod. 20) *Ut* Edd. *velut* Cod. 21) *Ut* Edd. *velut* Cod. 22) *Indidiem* Cod. 23) *Et in locum* Cod. *et* om. Edd. 24) *Susum* Cod. *sursum* Edd. 25) *Super* Cod. *supra* Edd. 26) *Ista* Cod. *istac* Edd. 27) *Ut ubi eras Romae* Fabr. P. *Velut ubi eras Romae* Cod. *ut ubi eras*, om. *Romae*, Ed. pr. 28) *Ubi is* Cod. *quo is* Edd. recte. 29) *Beriti sum* Edd. O. *Beryti sum* Cod. 30) *Sunt* Cod. *sum* Edd. 31) *Adnotare* Edd. *adnotari* Cod. 32) *Neque* Edd. *nequaquam* Cod. 33) *Quidnam* Fabr. *etquidnam* Cod. Ed. pr. Scripsi *ecquidnam.* 34) *Posuerunt* Cod. Ed. pr. *posuisse* Fabr. P. ex Fabr. emendatione. 35) *Fortassan* om. Edd. *fortansan* (sic) Cod. 36) *Eia* Edd. *heia* Cod. 37) *Ut* acc. = Cod. 38) *Hem* Fabr. P. *heu* Cod. Ed. pr.

hibendi, ut: ne feceris. Negandi modo: ne id facias. Adfirmandi modo: *Nae tu, Eruci, accusator*[1] *ridiculus esses.*

[170] 21. In adverbio nonnunquam quaestio ori || tur, negationis sit an temporis: utrumque videtur in se habere et negationem et tempus. Neque enim aliud est nunquam, quam non.

Inter[2] adverbia numeri haec quoque alii adiecerunt: quot, tot, quotquot[3], aliquot; quae ita posita inter adverbia non est nostrae aestimationis reprobare; certe inter aptota nomina pluralia posuimus, secuti praecepta magistri nostri; alii inter pronomina posuerunt.

22. Item ex praepositionibus, quae mutato accentu in adverbia recidunt, haec[4]: infra, infra stat; supra, supra stat; extra, extra stat; intra, intra sedebat[5]; ultra, ultra non faciam; citra, citra discurrit; circa, circa equitat[6]; iuxta, iuxta facit, id est similiter; contra, contra contendit[7]; subtus, subtus erat; coram, coram stetit, id est palam; ante, ante veni[8]; post, post sedet[9]; prope, prope cecidit, hoc est paene[10]; usque, usque illum multavit[11], hoc est valde; item illo usque cum venisset[12]; subter, super. Et[13] quamdiu sine casibus enumerantur, adverbia erunt; receptis casibus, praepositiones sunt.

23. Inter adverbia quidam haec posuerunt, quae etiam apud veteres observata sunt, velut[14] translatui, dimissui, receptui, ostentui, et si qua[15] eiusmodi sunt alia, quae casui dantur, in quibus observabimus ita dicere, translatui est et translatui facit; mittit translatui[16] non dicimus, et cetera similiter. Quidam tamen dicunt similia his esse decori, usui, et cetera.

Conlata sunt adverbia[17]. Varro sic esse in tertio περὶ χαρακτήρων, propius[18], proxime. In his extra consuetudinem communem[19], frequenter perfectis uti solet Plautus, ut[20] in Aulularia:

Ea sublevit os mihi plenissime[21];

et in Mostellaria:

Quid faciam? in latebras condas pectori penitissimo[22];

et in Curculione:

Salve oculissime homo[23].

Sed num oculissime βραχέως legendum?

Inter adverbia a pronominibus deducta aliquid ex eo, quod est aliquis; quippiam, quispiam; quicque ex eo, quod est quisque; quid, numquid[24].

24. G.[25] Iulius Romanus ita refert de adverbio || sub [171] titulo ἀφορμῶν[26]. Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius explanat atque implet. Est enim verbum scribo, [cui si adiiciatur[27]] bene sive male, quod est adverbium, faciet bene scribo, male scribo. Eadem est et in Graecis adverbiis cum artibus[28] constitutio: ἐπίῤῥημά ἐστιν μέρος λόγου ἄκλιτον, ἐπὶ τὸ ῥῆμα τὴν ἀναφορὰν ἔχον[29]. Qua ratione igitur σχετλιασμὸν δηλωτικὰ ἐπιῤῥήματα[30] dixerunt, parum specto. Quam partem orationis nostri[31], non ut numerum octo partium

1) *Nae tu eras cum accusator* Ed. pr. Locus est Cic. pro Roscio A. c. 18. a multis Grammaticorum citatus. 2) *Item* Fabr. P. *Inter* Cod. Ed. pr. 3) *Quotquot* acc. e Cod. 4) *Intra, intra stat* praemittit Fabr. quem sequitur P. Haec eadem habet Ed. pr. sed omittit *infra, infra stat.* Cod. tamen *infra, infra stat* omissis *intra, intra stat.* 5) *Infra, infra sedebat* Edd. *intra, intra sedebat* Cod. 6) *Equitatum* Cod. Ed. pr. *equitat* Fabr. P. 7) *Condit* Ed. pr. *odit* (sic) Cod. *contendit* Fabr. P. 8) *Venit* Fabr. P. *veni* Cod. Ed. pr. 9) *Sedit* Fabr. P. *sedet* Cod. Ed. pr. 10) *Pene* Edd. *paene* Cod. 11) *Mulctavit* Fabr. P. *multavit* Ed. pr. Cod. 12) *Cum venisset* Fabr. P. Cod. *convenisset* Ed. pr. 13) *Et* om. Fabr. P. 14) *Velut* Cod. *ut* Edd. 15) *Si qua* Cod. *si* Edd. O. 16) *Translatui* Fabr. P. recte ut videtur. *Translatum* Cod. Ed. pr. 17) *Conlata sunt adverbia.* Haec et sequentia sine dubio ab hoc loco sunt aliena. Dixi supra, pertinere huc videri ea, quae in supp. leguntur p. 167. P. Praeterea deest in seqq. aliquid ad explendam sententiam, velut: *Varro sic esse refert* cett. Vel: *Varro sic posuit in tertio.* Quomodo vero reconcinnanda sit oratio, difficile est dicere. 18) *Proprius* Cod. Cf. Varron Fragmm. p. 201. Ed. Bip. 19) *Communium* Edd. O. *communem* Cod. 20) *Plautus ut in Aul.* Cod. *ut* om. Edd. O. 21) *Plenissime* Cod. et Edd. O. Correxerat in notis Mss. *penissime* Fabr. sed in Ed. non expressit. Apud Plautum Aulul. IV, 6, 2. legitur *paenissume*, quod ipsum voluisse videtur Grammaticus. 22) *Penitissime* Edd. O. atque ita voluit fortasse Gramm. Sed in Cod. est, ut apud Plautum: *penitissimo.* Locus Plauti non in Mostellaria, sed in Cistellaria I, 1, 65. *Quid faciam? In latebras abscondas pectore penitissimo.* Recte Gramm. *pectori.* 23) Plaut. Curcul. I, 2, 28. Quae sequuntur, dubitationem continent Grammatici, qui dubitabat, *oculissime* esse adverbium, qui sine dubio vocativus est. 24) *Aliquid ex eo quod est quispiam. quicque ex eo quod est quisque, quid num quid.* Ed. pr. Fabr. P. nisi quod Fabr. et P. *nunquid.* — *Aliquid ex eo quod est aliquis; quippiam, quispiam;* cett. Cod. Ceterum hic locus manifeste ostendit, superiora, ubi de collatione adverbiorum agitur, non suo loco legi. Omnino multa in his disiecta esse et ordine turbato legi videntur, quae nisi reconcinnatis Codicis plagulis vix in meliorem ordinem restitui posse probabile est. 25) *G. Iulius Romanus* Cod. Praenominis signum deest in Edd. O. 26) Hoc est: in libro ἀφορμῶν, ubi de variis rebus grammaticis tractaverat Romanus, ut ex multis Charisii locis intelligi potest. Cf. quae supra diximus ad pag. huius ed. 30. not. 17. 27) Vv. *cui si adiiciatur* desunt in Cod.; interpolata iudicat Nieb. sed habent Edd. O. et necessaria sunt. 28) *In Graecis aduerbiis cum partibus* P. *in Gr. adv. cum artibus* Cod. Ed. pr. Fabr. Legendum videtur: *in Graecis artibus;* intelliguntur enim sine dubio *libri grammatici Graecorum.* Vel: *Eadem est in Graecis artibus adverbii constitutio.* 29) In his Graecis consentiunt libri omnes, nisi quod Ed. pr. μέτρος pro μέρος, Cod. ἐπιρημα εστιν et ἄκλειτον exhibent. In v. ἔστιν Cod. videtur ν exhibere expunctum. 30) Δειλωτικά Edd. O. δηλωτικα Cod. Deinde idem Cod. ἐπιρήματα. 31) *Inde* Edd. O. *nī* Cod. i. e. *nostri*, quod verum esse, sententia docet.

articulo, id est τῷ ἄρθρῳ, deficienti [1] supplerent, sed quia videbant, adverbium esse non posse, segregaverunt [2]: non quia nesciam quaedam aliis partibus orationis adverbia esse communia, et velut [3] nominis iuncta consortiis, ut gratis, falso, vero [4], domi est, domo venit [5]; nec minus verbo, ut [6] subito; item coniunctionum nexibus strictiora, ut cum dicimus, inquit Umbrius Primus [7], ubi, si, ut, ergo [8]; aut praepositionibus similia, ut pro, sub, prae, propter [9]; et Umbrius tamen interiectionibus locum non dedit. Cum autem extrema linea duci postremo vel ab his posset, qui eam orationis partem adverbii totam esse voluerunt, quorum si quis defensione [10] ineat; tamen quod idcirco πανδέκτης a Stoicis ea pars orationis habeatur, eodem illo summoveri se posse respiciet, unde confidit. Nam cum πανδέκτης iure dicatur, cur non alligit [11] consortium sui? Eam quoque interiectionis partem vocavit [12] secretius, nisi quod rideri metu[erunt . . et inl . . tam]etsi [13], nec, nam quidem ratio temere se deliberationi suae sententiisque permisit, qui . . . . . . [14] propriae virtutis cum orationem istam vinclis alienae servitutis eximer [15] et non etiam tim . . . . . . exitus [16] Graeciae, qui tamen nulli sunt. Itaque nomen ei partitum acriter reddiderunt. Interiectionem vero . . . . . [17] cachinnum gemitumve dici media pergentes aestimaverunt, ut inter adverbia quoque pergere si iuberet affectus, aut, ut id [18] multis solet, casus afferret, esset impunitas. Et quid
[172] ego de meris interiectionis viribus per||timesco, cum etiam quae omnium confessione putantur adverbia, ratio subtilior eius partis esse noluerit, sed interiectionis sensibus reservarit. Heus [19] enim vocandi habens vim [20], ohe respondendi, ea non [21] potius nominibus adiunxit, nec verbis potuit, licet mallet [22]. Omnes etenim adverbiorum cernimus semitas ire cum verbis, sive per verba: nec potest ulla qualitas nisi verbo subsequente resonare. Loci namque si fuerit adverbium, velut [23] illic, istic, hoc [24], huc, illoc, illuc, istoc, istuc, per se nihil faciet, nec ullam poterit significantis [25] adhibere caliginem, nisi causa cum verbo, velut [26] quaedam in tenebris lux clarior et facies [27] antevertat. Itaque illic sto, illic ero, illic [28] abeo, illicve [29] luctabor, verborum accessu fit adverbium multi luminis ac potestatis. Temporis non minus fiet adverbium, nunc veni, modo fecit, cras abibo [30]. Sed et numeri par causa rationis est; semel etenim feci dicimus, bis dixi, ter ante praeceperam. Negandi quoque similis inceptio est: minime dixeram, non putavi. Affirmandi, ut; quidni putaveram, quippe respondit, utique certavit, nempe dicebam, prorsus extinxit. Demonstrandi: en abit, ecce venit, currit, adsistit. Hortandi; age propera, macto nitier [31].

Eia age, rumpe moras [32].

Optandi: utinam veniat, velim currat. [Quam voluntatem gaudio proximam esse cum dicimus, ut:

Seque ortum antiqua Teucrorum a stirpe volebat [33];

votis [34] esse comparem credimus. Itaque nec fideicommissorum voluntas sequius [35] accessit, ut non in ea praeter indicium quamvis tacitum, nec adscriptum, votorum solis nisibus et beneficiis crederemus.] Ordinis item produntur adverbia, ut dein dixit, denique subsecuta ratio est, non

1) *Deficiente* Edd. *deficienti* Cod. 2) Ab hoc loco quae sequuntur, cum superioribus quomodo cohaereant, non video. 3) *Et iam ut* Edd. O. *ū ut* Cod. i. e. *velut*. 4) *Subito* h. l. interponunt Cod. Ed. pr. Aliud subest. 5) *Domo venit* Cod. *domi venit* Edd. pr. Fabr. P. 6) *Ut occulto subito* Fabr. P. ex em. Fabr. *occulto* om. Cod. Ed. pr. 7) *Umbrius Primus* aliunde, nisi ex Charisio, mihi quidem non cognitus. Idem paullo infra excitatur pag. 173. ed. P. 8) *Sic, ergo* Edd. O. *si ut ergo* Cod. 9) *Sub, per, propter* Edd. O. *sub, prae, propter* Cod. 10) *Defensionis* Cod. Hiat sententia tota, nec habeo, quomodo succurram. 11) *Alligat* Ed. pr. *alliget* Fabr. P. *alligit* Cod. 12) *Iam quoque interiectionis expertem vocavit* Edd. O. praemisso interrogationis signo. Sed in Cod. est: ***eam*** *quoque interiectionis* ***partem vocaue*** *secretius*, in quibus Nieb. v. *partem* dubitandi signo notavit et in verbo *vocaue* supra ultimam syllabam tria puncta scripta esse indicavit sic: ***vocaue*** quod fortasse *vocat* legendum. Quae vero horum et sequentium verborum sententia sit, plane ignoro, nec possum emendando succurrere. 13) *Nisi quod rideri metuerunt* (hiatus) *tametsi, etsi* Edd. O. In Cod. syllabae *erunt* non satis diserte legi possunt; tum sequuntur: . . *et inl* . ., hoc est, ante literas *et inl* et post eas duae literae non amplius legi possunt; deinde vocula *tam* non amplius manifeste apparet et alterum *etsi* abest. Ex quibus quid faciam, non habeo dicere. Omnia hiulca sunt et disturbata. 14) Hic in Cod. sex literarum defectum indicavit Nieb. In Edd. O. hiatus signum apparet. 15) *Eximere* Edd. O. *eximeret* Cod. 16) *Non etiam tum* (hiatus) *exitus* Edd. pr. Fabr. P. Consentit Cod. nisi quod *tim* exhibet, duobus punctis infra positis, ac postea sex literarum defectum habet, ut indicavit Nieb. 17) Sex literarum spatium vacuum indicavit Nieb. In Edd. O. hiatus est. 18) *Id* Cod. Ed. pr. *in* Fabr. P. quod verum videtur. 19) *Heus* Edd. Fabr. P. *Quis* Ed. pr. Cod. 20) *Habet vim* Edd. pr. Fabr. P. *hēs ū* Cod. quod *habens vim* denotare videtur. 21) *Ea non* Edd. O. ***ue ū*** (sic) Cod. quod quid sit, nescio. 22) *Mallet* Edd. *malet* Cod. 23) *Ut* Fabr. *velut* Cod. *aut ut* Ed. pr. 24) *Hic* Edd. O. *hoc* Cod. 25) *Significanti* Edd. O. *significantis* Cod. 26) *Ut* Fabr. P. *aut ut* Ed. pr. *velut* Cod. 27) *Fax* Edd. O. fortasse vere. *facies* Cod. 28) *Illuc* Edd. O. *illic* Cod. 29) *Illic reluctabor* Fabr. P. *illicve luctabor* Cod. Ed. pr. 30) *Adibo* Edd. O. *abibo* Cod. 31) *Macte virtute* Edd. O. *macte nitier* Cod. 32) *Heia age* Cod. Locus est Virg. Aen. IV, 569. 33) Virg. Aen. I, 626. 34) *Voti esse compotem* Edd. O. *votis esse comparem* Cod. 35) *Aequius* Edd. O. *sequius* Cod. Omne hoc enunciatum: *Itaque — crederemus* aliunde huc illatum est, nec ullo modo in hac caussa grammatica locum habet, quippe ex libro aliquo iuridico desumptum. Nec tamen melius intelligo superiora: *Quam voluntatem* cett. Quare omnia ista uncis inclusi.

minus expedit. Qualitatis: strenue versatus, fortiter restitit, segniter subremansit. Interrogandi: cur reliquisti?

Quianam [1] *tanti cinxerunt aethera nimbi?*

Comparandi quoque ita est; dicimus et [2]:

Sic pater ille deum faciat, sic sanctus Apollo.

Et:

Quasi cum ludas tesseris [3].

Tamquam currat [4]. Praeferendi: magis potest, potius
[173] est credere. || Dubitandi: num, fortasse, an, aut [5] fecit aut facturus est. Annuendi: scilicet, plane, vero, vero [6] dicit, licet facias. Causalis [7]: ideoque feci, idcirco dixi. Personalis etiam; vis enim adverbiorum per eandem vim tenoremque rationis incedit, mecum it, tecum est, secum duxit [8], vobiscum putavit, nobiscum fuit. Vocandi respondendive, qui [9] videri potest similis incessus aut ordo sermonis: heus curre, en [10] veniebam. Absurdum utique nec socium isti πανδέκτῃ, dignumque quod interiectionis propria vis et potestas adgnoscat [11]. Sed collatio, quamquam [12] comparationem Umbrius Primus ita nominat, [defensionis aliquid possit adferre, quantitatis vix posse fatearis, quando prope[modum [13]] solis qualitatis adverbiis nec aliis obsecundet. Iustus etenim facit iuste, dein iustius; superlatio [14] iustissime factum esse profitebitur. Item docte, doctius, doctissime; ut tam ea, quae qualitatis quam [15] quantitatis habentur adverbia, collatione priventur. Quorum ratio cum in *e* literam dirigatur, ut rare, rarius, rarissime, et manifeste, manifestius, manifestissime; Cicero tamen ad Atticum lib. VII: *Ubi tutissimo*, inquit, *essent* [16]. Ferendum etenim est illud ad eundem Atticum: *Rhetoris tu convivis tuis arcano legis* [17]. Immo [18] vero cum ratione prolatum: etenim hoc non capit collationis officia, ut arcane, arcanius, arcanissimeque dicamus, aut false [19], falsius, falsissime; sed ut sedulo, nec consulto [20], vel tuto. Haec enim duo possunt ordines ducere, et per augmenta venire sublimius. Itaque clanculo, non item dicere raro, sed rare duntaxat cum ratione poterimus. Viderit etenim Helenius Acron commentariis, quos Adelphis Terenti [21] non indiligentes attulit, quid altioris causae reive perspexerit, nam ita disserit [22]: *Ut falso*, inquit, *et consulto, ita sedulo dictitatum* [23], nisi forte sine dolo putat esse sedulo: nec cum industria, aut ideo cum industria, cum sit utique [24] diversum. Nec enim convenit ei, cui puerorum ineunte vita salus credita est, retexenti curam sollicitudinemve, quam ceperat, *Ego vos usque a pueris* [25] *curavi ambos se||dulo*, quasi ei de satisfactione criminis dolique [174]
certandum [esset,] ac non prae se ferendum de ostentatione [26] meritorum. Sed quidam non ea contenti ratione, consortii iure putant *e* et *o* inter se literas expedire, quod ego vix adducor, ut credam, non quia negem Voturios pro Veturios, et vorsus, et olli, et contra dictum esse repperiri [27]. In mediis haec est verborum activis lepidi pictura sermonis u . . *e* litera [28] terminantur aiunt, quia succedens ei *o*, aut ei contra *e* litera [29], si ō t . . . modo vincit, modo alternat, modo par est. Vincit, cum dicimus

1) *Heu, quianam* Fabr. P. *quia non* Ed. pr. om. *heu.* — *Quianam*, om. *heu*, Cod. Locus est Virg. Aen. V, 13. 2) *Dicimus enim* Fabr. P. *dicimus et* Cod. Ed. pr. Tum *illi* pro *ille* Ed. pr. Locus est Virg. Aen. X, 875. ubi vulgo editur: *altus Apollo.* 3) Terent. Adelph. IV, 7, 21. ubi editur: *quasi si.* 4) Verba *tanquam currat* in P. sic scripta sunt, quasi sint ex scriptore quodam in exemplum petita, quod non videtur. 5) *Nam fortasse aut* Fabr. P. *nam fortasse an aut* Ed. pr. *num fortasse, an, aut* Cod. Videtur tamen *num* Nieb. esse coniectura. 6) *Plane vero* Edd. O. *plane vero, vero* Cod. 7) *Casualis* male Edd. Fabr. P. *causalis* Cod. Ed. pr. 8) *Id secum duxit* Edd. O. om. *id* Cod. 9) *Qui* adiectum e Cod. om. Edd. O. 10) *Curro, heu* Cod. *curre, heu* Ed. pr. *curre, hem* Fabr. P. Scripsi *curre, en* quae videtur voluisse Gramm. 11) *Adgnoscat* Cod. *agnoscat* Edd. 12) *Quanquam* Edd. In Cod. est *quamq.*, sic puncto ad posteriorem *q* apposito. 13) Haec duo uncis inclusa in Cod. extrita. 14) *Superlatiuo* Fabr. P. *superlatio* Cod. Ed. pr. 15) *Quam quantitatis* Fabr. P. ex emend. Fabr. *aut quantitatis* Ed. pr. Cod. Recte emendavit Fabr. 16) Cic. ad Att. VIII, 1. *ubi tutissimo essem.* 17) Cic. ad Att. XVI, 3. *Hunc tu tralatum in macrocollum lege arcano convivis tuis.* Cf. Charisius infra pag. 179. P. ubi in Cod. legitur: *Tu convivis tuis arcano legis.* Abest *tu* hoc loco in Edd. O. 18) *Imo* Fabr. P. *immo* Cod. Ed. pr. 19) *Aut ut false* Fabr. P. *ut false*, om. *aut*, Ed. pr. *aut false* Cod. 20) *Vel consulto* Fabr. P. *nec consulto* Ed. pr. Cod. 21) *Terentii* Fabr. P. Ed. pr. *Terenti* Cod. Helenii Acronis commentarii in Terentii Adelphos saepe citantur a Charisio. Vide supra p. 95. P. 22) *Quid altioris causae reive perspexerit, nam ita dicit* Fabr. P. *quid altioris causae reive perspicit nam ita dixerit* Ed. pr. *qui altioris causae reive p̄spexerit nam ita disserit* Cod. 23) *Dictatum* Edd. O. *dictitatum* Cod. 24) *Constituique* Fabr. P. *constitutique* Ed. pr. *cum sit utique* Cod. 25) *Ego vobis a pueris usque* Fabr. P. *Ego vos a pueris usque* Ed. pr. *Ego vos usque a pueris* Cod. Locus est Terent. Ad. V, 9, 5. *Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo.* 26) *Ostentione* Cod. Paullo ante *certam dum* pro *certandum* in Ed. pr. 27) *Reperiri* Edd. *repperiri* Cod. 28) *Sermonis* (hiatus) *e litera* Edd. O. In Cod. legitur: *sermonis u . . e littera*, ita ut post literam *u* duas literas nunc evanidas, olim lectas esse appareat. In Ed. pr. longe maior est hiatus. 29) *Aut ei contra litera o* (hiatus) *modo vincit modo alternat* Ed. pr. *aut ei contra litera o, quae cum est in novissima parte vocis, modo vincit, modo vincitur, modo alternat* Fabr. P. ex Fabr. emendatione. *aut ei contra e littera si ō t . . modo vincit modo alternat* Cod. ita ut trium tantum literarum iactura e Cod. enotata sit. Nec sententiam nec scripturam loci enucleare audeo. Adnotavit ad hunc locum Fabricius: *Charisius infra in littera F* (p. 179. P.) *E non habuerunt certi Campaniae populi, sed in o mutarunt. Contra o litteram non habuerunt Umbri et Thusci, et eius loco u posuerunt. Plinius de Grammatica.*

liquido vel raro[1], et vero non vere[2]; vincitur, cum rarissime dicimus non rarissimo[3]; et condigne [et indigne[4],] cum possumus[5] dicere digno te, et indigno te fecisti, et cum coditiano non coditiane[6] disserimus. Par est, ut in multis generibus istiusmodi dictionis commod . . . . . . ut Plautus[7] in Frivolaria: *Commodo dictitemus.* Non quia negem ultra Sasinum[8] inter quaestionem[9] Osteatinis ut Marucinis[10] esse moris *e* literam relegare, *o* videlicet pro eadem litera claudentibus dictionem. Itaque veteres[11] nec haec seu facultas sive natio[12] seu quidquid est elegantiarum potuit evadere. Denique Q. Caepio in M. Aemilium Scaurum lege Varia: *Cum ab isto viderem*, inquit, *cotidie hosteis adiuvari*[13]. Quae quidem ego reprehendenda non iudico[14], si qua ratio fortasse non firma, nec in legibus suis durans, interdumve succumbit, alienis elegantiarum remediis acquiescens, fidemque[15] proclamat, auctoritatis videlicet, nec adeo sanctionis, alienis viribus manus tradens. Nam cum dialecticae[16] statum non eadem via, nec substantia terminarint, et cetera, quae Graece sequuntur, multo magis ego cui danda quidem est, sed tamen cautio et[17] impunitas differendi, differentia morabor ingenia loquelarum, quod adeo iudico moderatius exsequendum[18], ut exemplis idem istud bonorum[19]
[175] sit nobis ratio subrogata. De||nique Sisenna Milesiarum lib. XIII.[20], velut sciens regulae, quia solis qualitatibus et quantitatibus *o* litera clauderetur, ita protulit: *Nisi comminus*[21] *excidisset, quanti dantur, tanti, inquit Olumpias*[22], *simul hoc*[23] *dicens suavium dedit, ut scilicet subsonaret quanti preti*[24]. Tametsi mox idem: *Proin dato aliquid, quod domi habebis, inquit, quod tibi non magno stabit.* Et tamen passim magni te facit dicimus et multi, et quia saepenumero contendere a nobis non desinitis, licet Statilius Maximus[25] de singularibus apud Ciceronem quoque positis saepenumero notet, ut in ceteris antiqua[26] ratio teneat examen, per easdem vias pedetentim subire conabimur, quidve sit cum officiis rectae constitutaeque rationis, quidve licentius proditum requiramus, et prius illud praeverbium an adverbium dici debeat disputemus. Suetonius etenim[27] Tranquillus praeverbium putat dici debere, quod ante, vel adverbium, quod post verbum appellationem[28] etiam nomenque ponatur. Sed ut facilitas legentibus adsit, non requisita[29] placeat, non per sapores specimenque[30] partis istius et enumerata membra regulis alligata, sed ire per literas maxime, cum adverbium Stoici, ut alias diximus, πανδέκτην[31] vocent. Nam omnia in se capit, quasi collata[32] per saturam[33] concessa sibi rerum varia potestate.

25. Aliter pro alias; Salustius Histor. I: *Sanctus alias*[34] *et ingenio validus.* Item in eadem: *Insanum aliter sua sententia atque aliarum mulierum.*

1) *Liquido seu raro* Edd. O. In Cod. pro *seu* legitur *uc* (sic), expuncta, ut videtur, litera prima. 2) *Raro — vere — vero* Fabr. P. *raro — vero — vere* Ed. pr. *rare — vero — vere* Cod. 3) Hic interponunt Fabr. P. verba haec: *alternat cum dicimus*, quae a Fabr. sunt adiecta. 4) *Condigne et indigne* Edd. O. Vv. *et indigne* in Cod. non amplius recte legi possunt. 5) *Possimus* Fabr. P. *possumus* Ed. pr. Cod. 6) *Cotidiane non cotidiano* Edd. O. *cotidiano non cotidiane* Cod. sic tamen, ut ultima tantum syllaba *ne* recte legi possit. 7) *Generibus commodo dictionis eiusmodi ut Plaut.* Fabr. P. *generibus commodo dictionis* (hiatus) *ut Plautus* Ed. pr. *generibus istiusmodi dictionis commod . . . . . . ut Plautus* Cod. ita ut post voc. *commod* sex literae extritae esse videantur. Locus Plauti inter Fragmenta Frivolariae recensetur. Infra apud Charisium p. 177. legitur: *Similiter et commodo dixerunt ut Plautus in Frivolaria.* 8) *Sarsinum* Fabr. P. *Sasinum* Cod. *safinum* Ed. pr. 9) *Quaestionem* Edd. O. *quaestion.* (sic) Cod. 10) *Osceatinis et Marrucinis* Fabr. P. *Osteatinis ut Marucinis* Cod. 11) *Vetustas* Fabr. P. *veteres* Cod. Ed. pr. 12) *Natio* legitur in Cod. et Edd. O., ne quis putet *ratio* scribendum esse. Tum *quidquid* e Cod. scripsimus. 13) *Cotidio hostes consiliis adiuvari* Fabr. P. *cotidie hostis adiurari* Ed. pr. Cod. nisi quod Cod. *hosteis.* Infra p. 177. P. in Cod. idem locus sic citatur: *cotidio consiliis osteis adiuuari.* In supp. pro *Q. Caepio* in Ed. pr. legitur *quae Caepio.* Ceterum Cf. Meyer. Oratorum Romanorum Fragmenta pag. 131. 14) *Non reprehendenda iudico* Fabr. P. *non reprehendenda non iudico* Ed. pr. *n̄* (sic) *reprehendenda non iudico* Cod. 15) *Fideque* Edd. O. *fidemque* Cod. 16) *Dialectecae* Cod. 17) *Et* desideratur in Cod. Ed. pr. 18) *Exsequendum* scriptura e Cod. 19) *Bonorum* accessit e Cod. 20) *Milesiarum* 13. Fabr. P. *Milesiarum libro XIII.* Ed. pr. *milesiarum lib. XIII.* Cod. Ceterum L. Cornelius Sisenna in historiarum libris citatur aliquoties ab A. Gellio et Nonio. Cf. Gellius lib. IX, 14. ubi vide Gronovium. Milesiarum libros citant Servius ad Aen. I, et Charisius infra p. 176. p. 177. p. 178. p. 180. 185. 186. 187. 197. P. Eiusdem commentarii in Plauti Amphitruonem et alias fabulas citantur a Charisio et Rufino de Metris. Cf. etiam Fragmm. historicorum Latinorum pag. 66. ed. Cort. Rufin. de Metris Com. apud Gaisford. Scriptt. Latt. Rei Metr. pag. 384. De L. Sisenna oratore cf. Meyer. Oratt. Rom. Fragmm. p. 167. seqq. 21) *Comminus* scriptura e Cod. 22) *Olympias* Fabr. P. *Olympicis* Ed. pr. *Olumpias* Cod. 23) *Haec* Edd. O. *hoc* Cod. 24) *Pretii* Ed. pr. *precii* Fabr. P. *preti* Cod. 25) *Statilius Maximus* de singularibus apud Ciceronem aliquoties apud Charisium laudatur, idem *ad Catonem*, ad *Salustii historias;* sed vix alibi invenitur. In seqq. *quaeque* pro *quoque* Ed. pr. 26) *An* Edd. O. *antiqua* Cod. ubi scripturae compendium *an.* 27) *Etenim* Cod. Ed. pr. *enim* Fabr. P. 28) *Appellatio* Fabr. P. *appellationem* Cod. Ed. pr. 29) *Accersita* P. *requisita* Fabr. Ed. pr. Cod. 30) *Per saporis speciem, cumque* P. *per sapores speciemque* Edd. pr. Fabr. *per sapores specimenque* Cod. 31) *Πανδέκτην* in Cod. Latin. litt. scriptum et in margine addita haec: *pandectes est quod omne in se capit.* 32) *Colta* P. ex errore typ. 33) *Per saturam* scriptura e Cod. 34) *Aliter* Edd. O. vere. *alias* Cod. Cf. Salust. Fragmm. apud Gerlach. p. 223.

26. Actutum, cito; Maro IX:

Tum cetera reddent
Actutum pius Aeneas, atque integer aevi
Ascanius [1].

27. Alias pro aliter; Terent. in Andria:

Quid alias malim quam hodie istas fieri nuptias [2]?

ubi Fl. Caper de Latinitate: non ausim affirmare pro aliter [3] dici; nam neque pronomen est, neque adverbium temporis. Sed [4] proximum vero est, ut pro aliter [5] dictum esse fateamur.

28. Abhinc; Pacuvius in Armorum iudicio:

Seque ad ludos iam inde abhinc exerceant [6].

Plautus in Mustellaria [7]:

[176] *Qui abhinc sexaginta || annis occisus foret* [8];

ubi Caper: utroque casu recte dicimus, quamvis ut sordidum et vulgare, inquit, quidam improbent.

29. Amplius; Lucilius Saturarum I [9]:

Quo pacto populum atque urbem servare potissit [10]
Amplius Romanam.

Quod adeo [11] prolixum temporis spatium significat, ut iudices, quotiescunque significarent [12] adhuc [13] se audire velle, *amplius* dicebant [14]. Itaque negocium differebant, unde hodieque *ampliari iudicium* differri dicitur.

30. Ampliter; Plautus pro ample [15]. Omnia enim nomina, quae in qualitate sunt aut in quantitate, si dativo casu in *o* exeant, adverbia per *e* literam faciunt, ut doctus, docte, amplus, ample; sed veteres non observaverunt.

31. Artificiose; P. Rutilius Rufus de vita sua libro primo: *Pompeius elaboravit uti populum Romanum nosset, eumque artificiose salutaret* [16]. Asellio [17] quoque rerum Romanarum quadragesimo: *Tam pulchrum opus, tamque artificiose factum passus est dirui.* Ubi Fl. Caper, quamvis artificiosus dici non possit, ut malitiosus [18].

32. Acriter; Crispus tertio: *Non tu scis, si quas aedes ignis cepit acriter* [19], *haud facile sunt defensu, qui ne comburantur* [20] *proxumae.*

33. Aegre faciam filiis. Idem in eadem; subaudiri debet verbum, ut sit aegre, aliter [21]. Plautus in Bacchidibus:

Aegre impetravi [22].

Item Caesellius [23] Vindex libro L literae, aegre ut docte ait posse dici.

34. Brevi pro breviter; M. Tullius de Oratore ad Quintum fratrem: *Ac ne plura quidem, quae sunt innumerabilia, consecter, comprehendam brevi* [24].

35. Confidenter pro audacter; Terentius in Eunucho:

Quae eius confidentia est [25]?

36. Confestim, velut [26] competenti festinatione; Si-

Alterum fragm. Sal. cf. apud eundem p. 224. 1) *Reddet* Fabr. P. *reddent* Cod. Ed. pr. Locus est Virg. Aen. IX, 254. seqq. 2) *Istas* Cod. Ed. pr. *has* Fabr. P. ex Fabr. emendatione. Locus est Terent. Andr. III, 2, 49. ubi legitur: *Quando alias malim quam hodie, has fieri n.* 3) *Alias pro aliter* P. *alias* abest in Cod. Edd. pr. Fabr. 4) *Temporis est; sed* Edd. O. *temporis sed* Cod. Plene interpunxi post v. *temporis;* ad quod usque voc. pertinent verba Capri. 5) *Pro eo quod est aliter* Edd. O. *pro aliter* Cod. 6) Cf. Pacuvii Fragmm. apud Bothium pag. 106. 7) *Mustellaria* scriptura e Cod. Ed. pr. 8) *Quadraginta* Fabr. P. *Quid abhinc lx annis* Ed. pr. *qui abhinc LX annis* Cod. Locus legitur Plaut. Mostell. II, 2, 63. ubi est *sexaginta.* 9) *Saturarum* scriptura e Cod. Cf. Lucilii Rell. ed. Douza p. 260. Haverc. 10) *Potis sit* Edd. pr. Fabr. *potissit* P. Cod. Volebat Douza *potis sint*, ipse edens *potissit.* Cf. notata Douzae ad h. l. Ceterum in Cod. est: q̊ (sic) *pactum populum* cett. *Quo pactum* etiam in Ed. pr. 11) *Namque adeo* P. Vv. *namque adeo — significat* desiderantur in Edd. pr. Fabr. *Quod adeo* Cod. 12) *Significarent* Edd. *signif̃* (sic) Cod. 13) *Adhuc* Edd. *adhoc* Cod. 14) *Dicebant* Edd. Cod. At requiritur *dicerent.* 15) *Plautus pro ample in Bacchis* P. *Plautus pro ample* Edd. Fabr. pr. *Plautus in pro ample* Cod. *Ampliter* saepe apud Plautum legitur, atque etiam in Bacchidibus IV, 4, 26. ubi *parum immersti ampliter.* Ceterum apud Charisium sine dubio legendum est *Plautus M.* i. e. *Mercatore.* Nam legitur in prol. Merc. v. 98. ubi *hilare atque ampliter.* 16) De P. Rutilio Rufo cf. quae supra diximus ad pag. 121. P. nostrae edit. p. 85. 17) Publii Sempronii Asellionis historiae citantur ab A. Gellio, Prisciano, Nonio, Charisio infra p. 195. P. Fragmenta eius collecta reperias apud Cortium p. 44. seqq. Ibi cur hoc fragmentum libro undecimo sit adscriptum, nescio. 18) *Artificiosius dici non posset, ut maliciosius* Edd. O. nisi quod Ed. pr. *malitiosius*, quod *t* litera sola differt. — *artificiosus dici non possit, ut malitiosus* Cod. quod unice verum. 19) *Coepit*, om. *acriter*, P. *coepit acriter* Fabr. *caepit acriter* Ed. pr. *cepit acriter* Cod. 20) *Quin et comburantur* Edd. O. quod verum videtur. ***qui ne** comburantur* Cod. quod certis de causis mutare nolui. Alieno loco hoc fragmentum posuit Gerlachius, recte tamen supplens *acriter*, quamquam et hoc loco non iusto. Cf. Fragmm. Salustii in Ed. Gerlach. p. 260. 21) *Difficulter* Edd. O. *aliter* Cod. Disiecta esse h. l. quaedam, ex superioribus apparet, ubi legitur: ***Idem in eadem***, nec antecessit, quorsum referatur. 22) Locus Plauti est Bacchid. IV, 4, 40. 23) *Cassellius* Ed. pr. *Cascellius* (sic) Cod. *Caesellius Vindex* Grammaticus aliquoties citatur a Charisio et a Prisciano, apud quem eius *Stromateus* laudatur tom. I, pag. 231. Kr. et ibid. pag. 246. Cf. quae supra notavimus ad p. 93. P. nostrae edit. p. 67. 24) Cic. de Orat. I, 8. extr. *quae sunt **paene** innumerabilia* apud Cic. editur. Vide Orell. 25) Terent. Eunuch. V, 1, 23. 26) *Ut* Edd. *velut* Cod.

senna Milesiarum XIII: *Confestim secuta est*[1]. Confestim pro continuo et sine intervallo; sed iugi festinationis studio pergentis. Sallust. lib. . .: *Fecit ut nunciis confestim lugubribus*[2]. Ubi Statilius Maximus: Ordine, inquit, et sine intermissione. Sisenna Milesiarum XIII: *Confestim*
[177] *secuta est*[3]. || Naevius in Tarentilla et in[4] Corollaria.

37. Cotidio ut falso, pro cotidie; Q. Caepio in M. Aemilium Scaurum lege Varia: *Cum ab isto viderem cotidio consiliis hosteis adiuvari*[5]. Similiter et commodo dixerunt, ut Plautus in Frivolaria. Commode[6]; Titinius in Iurisperita:

Nunc adeo visam; rem magnam aiebat velle[7] *sese mecum loqui, et commode eccum exit*[8].

Id est, in tempore. Sisenna Milesiarum decimotertio: *Eamus ad ipsum; atque ipse commode*[9] *de parte superiore descendebat.*

38. Concorditer; Ennius Annalium libro primo:

Aeternum seritote diem concorditer ambo[10].

39. Ceterum[11]; Salustius historiarum quarto[12]: *Scio equidem tibi magnas opes virorum, armorum et auri esse, et ea re ab nobis ad societatem, ab illis ad praedam petieris*[13]. *Ceterum consilium est Tigranis, regno integro, meis militibus belli prudentibus, procul a domo per nostra corpora bellum conficere.* Ubi Asper: Ceterum quo modo positum est, pro alioquin consilium est, an pro relicuum[14], ut sit nomen relicum, consilium est?

40. Communiter; G. Gracchus, ut lex[15] Papiria accipiatur: *Qui sapientem eum faciet, qui et vobis et Reip. et sibi communiter prospiciat, non qui pro syllahumanem trucidet*[16].

41. Cotidiano; Afranius in Vopisco:

Etenim cotidiano in rebus maximis
Qui propositis non nunc potest[17], *qui meo sit nixus nomine.*

Fronto quoque ad Marcum invicem IIII[18]: *Satis abundeque honorum est, quos mihi cottidiano tribuas*[19].

42. Compecto[20]; Afranius in Emancipato:

Te facere compecto omnia.

Verbum enim[21] quaero an possit esse impersonale, quamvis primae[22] positionis ei status desit. Nemo enim etiam nunc dixit[23] compaciscor.

43. Dedita opera, declinari quidem, ut nomen, potest[24], sed tamen vim adverbii retinet. Naevius in Agitatoria:

Quasi dedita opera quae ego volo, ea tu non vis[25], *quae ego nolo, ea cupis.*

44. De compecto[26]; Plautus in Captivis:

Rem de compecto gero[27].

|| 45. Donicum pro donec, ita Livius, inquit[28], usurpat: [178]

Ibi manens sedeto, donicum videbis me carpento vehentem domum venisse[29].

1) *Sequuta est* Edd. *secuta est* Cod. De *Sisenna* cf. quae diximus supra ad pag. 175. P. 2) Numerus libri Salustiani in Cod. excidit, editiones quoque signum lacunae habent. Tum pro *fecit*, quod est editionum omnium, in Cod. est vel *fersit* vel *fessit* vel *fercit*, quod non satis dignosci potuit a Nieb. Fragmentis incertorum librorum adnumeravit Gerlach. pag. 244. De Statilio Maximo vide quae paullo ante diximus ad pag. 175. P. 3) Idem paullo ante enotatum Sisennae fragmentum cur hic repetatur, nescio. Ceterum etiam h. l. *sequuta est* Ed. pr. 4) *In* acc. e Cod. Cf. Bothii Fragmm. Scen. V, 2, pag. 13. 5) *Consilio hosteis* Fabr. P. *consiliis hosteis* Ed. pr. *consiliis osteis* Cod. Vide supra ad pag. 174. P. 6) *Ut Plautus in Frivolaria, pro commode.* Sic falso interpunxerunt Fabr. P. *Ut Plautus in Trivolaria. Commode*, omisso recte *pro*, Ed. pr. Cod. 7) *Velle rem magnam aiebat* P. *Velle* om. Ed. pr. Fabr. *rem magnam aiebat velle* Cod. 8) *Commodo eccum exit* Fabr. P. *commodo et cum exit* Ed. pr. *commode eccum exit* Cod. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 64. 9) *Commodo* Fabr. P. *commode* Cod. Ed. pr. Ceterum in Cod. *ipsam* scriptum esse videbatur Nieb. pro *ipsum*. Cf. Fragm. Hist. Lat. p. 66. ed. Cort. 10) Cf. Ennii Fragm. ed. Hessel. p. 33. ubi editur *Alternum*, nescio, qua auctoritate. 11) *Ceterum* scriptura e Cod. 12) *Libro quarto* P. V. *libro* om. Fabr. Ed. pr. Cod. 13) *Peteris* P. *petieris* Cod. Ed. pr. Fabr. Cf. Fragm. Hist. Salust. apud Gerlach. pag. 240. in epistola Mithridatis ad Arsacem. Legitur ibi: *ab nobis* — *peteris* — *ab domo.* 14) *Relicuum* scriptura e Cod. Statim vv. *ut sit nomen relicum* e Cod. accesserunt. 15) *C. Graccus uti lex* Fabr. P. *C. Gracchus ut lex* Ed. pr. *G. Gracchus ut lex* Cod. 16) *Sylla hominem trucidet* Edd. O. *syllahumanem* (corrupte) *trucidet* Cod. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragm. p. 116. ubi adnotatum vv. *pro Sylla* corrupta videri. Sed latius patet corruptio in Cod. Ceterum in Cod. pro *eum* videtur legi *cum* et pro *Reip.* est *Reipūr* (sic). 17) *Praepositus nunc potest* Fabr. P. *praepositis nunc potest* Ed. pr. *propositis non nunc potest* Cod. nisi quod ex compendio scripturae etiam *perpositis* legi possit, non vero *praepositis.* Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 196. qui scripsit: *Quis praepositus.* In vv. *non nunc* pariter vitium latet. 18) *Ad Marcum Imp. Mihi* Fabr. P. *ad Marcum Inuicem mi* Ed. pr. *ad Marcum invicem IIII.* Cod. recte. Nam citantur Frontonis et Marci epistolae alternae. Cf. Cornelii Frontonis Rell. p. 18. seqq. ed Nieb. ubi tamen duo tantum priores libri illarum epistolarum leguntur, et ne illae quidem integrae. Ceterum cf. Fragmm. Frontonis apud Maium p. 464. 19) *Cottidie* scriptura e Cod. tum *tribuas* Cod. *tribuis* Edd. O. 20) *Compacto* Edd. O. *compecto* Cod. Similiter paullo post. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 166. 21) *Etiam* Fabr. P. *enim* Cod. Ed. pr. 22) *Primae* accessit e Cod. 23) *Dicit* Edd. O. *dixit* Cod. 24) *Potest ut nomen* Edd. O. *ut nomen potest* Cod. 25) *Neuis* Fabr. P. ex emend. Fabr. *non vis* Cod. Ed. pr. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 10. 26) *De compacto* Edd. O. *de compecto* Cod. 27) *Rem de compacto geri* Fabr. P. *Spem de compacto gero* Ed. pr. Cod. nisi quod Cod. etiam h. l. *compecto.* Cf. Plaut. Capt. III, 1, 14. ubi *Rem de compacto geri* legitur. 28) *Inquit* om. Fabr. P. addunt Cod. Ed. pr. At quis? Fortasse *Comminianus.* Vide supra p. 160. P. Ceterum ad haec omnia de Adverbio disputata non sine fructu comparabis scriptionem meam scholasticam: *Inedita Latina*, part. I, totam. 29) Livii Andronici est locus ex Odysseae

Plautus quoque:

Inimicus esto, donicum ego revenero[1].

Sed et Cato: *Tu otiosus ambulas, quia apud regem fuisti, donicum ille tibi interdixit rem capitalem*[2].

46. Duriter; Terentius in Adelphis:

Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Sese habere[3];

ubi Acron: Secundum antiquorum, inquit, consuetudinem. Nam et Ennius in Phoenice[4]:

Quam tibi ex ore orationem duriter dictis dedit.

47. Doctus, lautus, docte, laute facit: cur bonus et malus non item[5] producunt in adverbio e literam? Aiunt quidam, quoniam et in comparatione dissimiles sunt; doctus enim et lautus doctior, lautior[6] facit, malus ac bonus non item.

48. Defricate; Naevius in Tarentilla:

Facete et defricate[7].

49. Decolorem pro sine colore; Cicero Tusculanarum secundo, cum Herculem daret ingemiscentem[8]:

Iam decolorem sanguinem omnem exorbuit.

50. Dapsiliter; Naevius in Corollaria:

Ultro meretur, quamobrem ametur, ita dapsiliter suos amicos alit[9].

51. Dis pro valde; Plautus in Bacchidibus:

Nam illa[10] *memorare, quae illum facere vidi, dispudet.*

Terentius in Phormione:

Cum hoc pol distaedet loqui[11].

52. Efflictim; Naevius in Corollaria:

Nolo ego hanc adeo efflictim amare; diu vivat volo,
Ut mihi prodesse possit[12];

ubi Probus: Usque donicum eflligatur[13].

53. Me dio[14] fidio, per Iovem, aut fidem filiumve Iovis Herculem, quae iuratio propria virorum est, ut feminarum, Edepol[15], Ecastor[16], Eiuno. Denique Titinius[17] in Setina molliculum adulescentulum effeminate loquentem cum reprehendere magis vellet[18],

An, inquit, *quia pol edepol fabulare, edi medi*[19].

Edi; Titinius in Barrato[20]:

Id necesse respondet edi;

pro edius fidius[21].

54. Examussim; Plautus in Amphitryone:

Examussim[22] *est optima;*

ubi Sisenna: Pro examinato, inquit; amussis[23] autem[24] est tabula rubricata, quae dimittitur examinandi operis gratia, an rectum opus surgat.

55. Eruditius; Cicero de senectute[25]: *Qui si eruditius videbitur disputare, quam consuevit ipse in suis libris.*

56. Effrenate; Cicero de senectute: *Avidae libidines*[26] *temere et effrenate ad potiundum*[27] *incitarentur.*

|| 57. Emendate; Cicero de optimo genere Oratorum[28]: [179] *Nam quoniam eloquentia constat ex verbis et ex sententiis, perficiendum est, ut pure et emendate loquentes, quod est Latine, verborum praeterea et propriorum et tralatorum elegantiam persequamur.*

libro sexto, qui respondet Graecae Odysseae eiusdem libri vv. 295. seqq.

Ἔνθα καθεζόμενος μεῖναι χρόνον, εἰςόκεν ἡμεῖς
Ἄστυδε ἔλθωμεν καὶ ἱκώμεθα δώματα πατρὸς
Αὐτὰρ ἐπὴν ἡμέας ἔλπῃ ποτὶ δώματ' ἀφῖχθαι κ. τ. λ.

Fragmentum hoc addendum est Livianae Odysseae fragmentis apud Hermannum in Elem. doctr. metr. p. 623. *Vehementem* Cod. pro *vehentem.* 1) Annumeratur hic Plauti versus Fragmentis poetae, quae ex amissis citantur, amisso etiam comoediae nomine. Cf. Plauti Ed. Gronov. II., p. 485. Lips. Pro *inimicus* Both. coni. *Inibi iutus.* 2) Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 89. qui ex oratione contra Thermum desumptum et regem Ptolemaeum minorem intelligi existimat. 3) Terent. Ad. I, 1, 20. ubi *se* pro *sese* editur. 4) *Poenice* Cod. Cf. Ennii Fragm. ed. Hessel. pag. 277. et Both. in Poet. Scen. V, 1, p. 58. 5) *Itidem* P. *item* Cod. Ed. pr. Fabr. 6) *Doctior et lautior* Edd. O. *et* om. Cod. 7) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, 19. 8) Verba: *Cum Herculem daret ingemiscentem* in Edd. O. male sic scripta sunt, quasi Ciceronis essent. Cf. Cic. Tusc. dispp. II, 8. Ceterum pro *daret* sine dubio scribendum *diceret*, et pro *ingemiscentem* in Cod. est *ingemescentem.* 9) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, 13. *Quam orbem* Ed. pr. 10) *Alia* Fabr. P. *illa* Cod. Ed. pr. *Alia* etiam apud Plautum, et recte quidem, editur. Bacch. III, 3, 77. 11) *Cum hac pol distaedet* Fabr. P. *cum ha* (sic) *pol distaedet* Ed. pr. *cum h' po disistaedet* (sic) Cod. corrupte. Cf. Terent. Phorm. V, 9, 22. ubi legitur: *Nam me cum isto distaedet loqui.* 12) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, 13. 13) *Exfligatur* Edd. O. *effligatur* Cod. *Valerius Probus* aliquoties citatur a Charisio, veluti supra pag. 94. P. editionis huius p. 67. et infra p. 189. P. Eundem saepe citant Diomedes et Priscianus. De quo alibi explicatius dicam. 14) Hic articulus ab Editoribus infra p. 183. post articulum *Large* positus, secundum Cod. auctoritatem huc retrahendus erat. 15) *Aedepol* Edd. O. *Edepol* Cod. 16) *Ecastore* Cod. *Ecastor* Edd. 17) *Titinius* Cod. Ed. pr. *Titinnius* Fabr. P. Atque ita infra. 18) Verba: *Molliculum adulescentulum effeminate loquentem cum reprehendere magis vellet*, in P. sic expressa sunt, tamquam verba essent Titinii. Pro *effeminate* in Cod. est *femina*, quod fortasse *feminate* fuit. Sic Cic. Tusc. dispp. II, 9. legitur *feminata virtus.* Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 69. 19) *Edi, medi* Edd. O. *edime diemini* (sic) Cod. Bothius scripsit: *An quia pol „Edepol" fabulare? Dic „Medi."* Ceterum cf. de voc. *edi medi* scriptionem meam *Inedita Latina* p. 15. 20) *Barathro* Fabr. P. *Baratro* Ed. pr. *Baratto* Cod. *Barbato* volebat Both. Poet. Scen. V, 2, p. 58. Locus Titinii sic scribitur in Cod.: *Id necesses R edi* (sic). Bothius scribendum censuit: *Id necesse est. Respondent edi.* 21) Vv. *pro edius fidius* apud P. sic scripta sunt, tamquam sint verba *Titinii.* De toto hoc Charisii loco cf. quae dixi in scriptione mea *Inedita Latina* inscripta p. 15. seqq. 22) *Examusim* h. l. Cod. Pl. Amphitr. II, 2, 213. 23) *Amusis* Cod. 24) *Enim* Edd. O. *autem* Cod. 25) Cic. De Sen. I, fin. 26) *Quorum avidae libidines* Fabr. P. *avidae libidines*, om. *quorum*, Ed. pr. *avide alibines* (sic) Cod. Apud Cic. Sen. 12. legitur: *cuius voluptatis avidae libidines* cett. 27) *Ab rotiendum* (corrupte) Cod. 28) Cic. de opt. gen. or. c. 2. init. ubi *translatorum* editur.

58. Elate; Cicero de optimo genere Oratorum [1]: *Ita fit, ut Demosthenes certe possit summisse dicere et elate; Lysias fortasse non possit.* Idem in Bruto: *Nihil ornatum vel verborum gravitate vel sententiarum, quo quicquam esset elatius* [2]; ut etiam Flavius Caper refert.

59. Ferme, ut apud Terentium lectum ferunt:

Ferme in diebus paucis, quibus haec acta sunt,
Chrysis vicina haec moritur [3].

At qui detracta *m* litera legerunt, fere, producere solent, quae diversitas vix distingui potest. Si quis tamen illam non utilem [4] tueri velit, regulam facile defendet adverbiorum, quaedam suae positionis esse, ut heri, nuper: alia ex aliis, ut doctus, docte, bonus, bone.

60. Furax furaciter facere debet, fur furtim, furtivus [5] furtive, furans furanter, facilis, facile; sed contra similis similiter, docilis dociliter, agilis agiliter, fortis fortiter.

61. Falso; Naevius in Acontizomeno [6]:

Huius autem gnatus dicitur geminum alterum
Falso occidisse.

Si subauditur iudicio, nomen est. Salustius tamen adverbialiter dixit: *Falso queritur de natura sua genus humanum* [7]. Sed et Cicero [8] ad Atticum: *Tu convivis tuis arcano legis* [9]. O litera cum est in novissima parte vocis, ut supra diximus, modo vincit, modo vincitur, modo alternat, modo par est [10]. M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Ei rei da operam* [11], *ut mihi falso maledicatur.* False; Sisenna libro quarto [12]: *Iudicium false factum.*

62. Fabre; Plautus in Caeco aut in praedonibus [13]:

Nihil quicquam factum nisi fabre,
Nec quicquam positum sine luco, auro, ebore, argento, purpura,
Picturis, spoliis, tum statuis.

63. Firme ab eo, quod est firmus, ut docte, laute. Firmiter ab eo, quod est firmis, ut agiliter, dociliter.

|| 64. Festivissime. [180]

Diem hunc decorare festum festivissime [14].

Nam et nomina interdum accidunt, quae nec absolutum nec comparativum, sed tantum superlativum ferant.

65. Gratiis; Plautus in Bacchidibus:

Sin lenocinium forte collibitum est tibi,
Videas mercedis quid tibi est aecum [15] *dari,*
Ne istac aetate me [16] *sectere gratiis* [17].

66. Heri; Terentius in Phormione. Et [18] Cicero quoque Tusculanarum lib. II: *Et heri feci.* Quidam here putant dici debere quamdiu, heri quando. Afranius tamen in Emancipato:

Quod heri valetudo, inquit, *obstitit* [19].

67. Hilariter ab eo, quod est hilaris, hilare autem ab hilarus, ut Helenius Acron in Terenti [20] Adelphis, ubi Terentius:

Hilarem hunc sumamus, inquit, *diem* [21].

Sed et Afranius in Sororibus:

Nunc se [22] *obsequentem, atque hilarem dixi* [23] *praebeat* [24].

68. Hesterno; Sisenna Milesiarum XIII: *Te istuc hesterno quoque haesisse oportuerat Arista* [25].

69. Hispane; Ennius Annalium libro:

Hispane non Romane memoretis loqui me [26].

70. Isto vilius. Rex qui vocabat ad caenam [27], si sibi ea res exhibenda indiceretur, quam exhibere non posset, respondit, ut Tranquillus refert: *isto vilius hominis erit caena* [28].

1) Cic. ibid. c. 4. ubi editur: *summisse dicere: elate Lysias.* Sed Cod. et Ed. pr. *summisse dicere et elate, Lysias,* nisi quod in Cod. est *Lusias.* Cum Cic. edit. consentiunt Fabr. P. 2) Cic. Brut. c. 9. *Nihil oratum* Cod. Ed. pr. *Nihil tam ornatum* Fabr. P. *aut — aut* Edd. O. *vel — vel* Cod. et Editt. apud Cic. *Tam* ne apud Cic. quidem legitur. 3) Terent. Andr. I, 1, 77. ubi editur *Fere.* 4) *Non inutilem* Fabr. P. *non utilem* Cod. Ed. pr. 5) *Furtivum* Cod. 6) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, 10. Pro *alterum* in Cod. est *altrum* (sic). 7) Salust. Iug. init. 8) *Sed Cicero* Edd. O. *Sed et Cic.* Cod. 9) Cf. Charis. supra p. 173. P. Cic. ad Att. XVI, 3. 10) Cf. Charis. supra p. 174. P. 11) *Dant operam* Fabr. P. *da operam* Ed. pr. *dam* (sic) Cod. Cf. Meyer. Fragm. Orat. Romm. p. 77. 12) *Libro q.* (sic) Cod. Cf. Fragm. Histor. Rom. p. 64. ed. Corte, ubi ad historias relatum. 13) Cf. Both. Fragmm. Plaut. p. 436. ubi pro *luco*, quod etiam in Cod. est, legit *luxu*, quod verum videtur. Idem Both. duos tetrametros troch. esse existimat, transpositis vv. *picturis*, *purpura.* 14) *Festissime* bis P. *Festivissime*, utrobique, Edd. Fabr. pr. Cod. Senarius est, nescio unde desumptus. In P. non scriptus est, tamquam exemplum ex poeta petitum. Cf. quae dixi in scriptione schol. sic inscripta: *Inedita Latina*, part. I, pag. 18. 15) *Aecum* Cod. Ed. pr. *aequum* Fabr. P. 16) *Istac aetate me* Cod. *istanc aetatem* Ed. pr. Fabr. *ista aetate me* P. 17) *Gratis* Edd. O. *gratiis* Cod. Locus annumeratur his, qui ex Commoediis, quae hodie exstant, citantur, sed in hodiernis exemplis non apparent. Cf. Fragmm. Plaut. p. 429. ed. Both. 18) *Et* accessit e Cod. Terent. Phorm. I, 1, 2. Cic. Tusc. II, 2, 5. *Ut enim heri feci.* 19) Cf. Poet. Scen. V, 2, 166. Pro *obstitit* in Cod. est *obstetit* (sic). 20) *Terentii* Edd. O. *Terenti* Cod. 21) Terent. Ad. II, 4, 23. Ibi recte editur *hilare*, quod ipsum Charisius quoque voluisse videtur. Cf. Bentleius ad hunc Terentii locum. 22) *Te* Fabr. P. *se* Cod. Ed. pr. 23) *Hilarem, ut dixi* Fabr. P. *hilarem dixi* Cod. Ed. pr. *hilaram* legendum esse, recte censet Bentl. ad l. c. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, 190. 24) *Praebeas* Edd. O. Cod. sed si supra recte *se* legitur, h. l. *praebeat* legendum. 25) In Cod. pro *quoque* est *q.* (sic) et pro *haesisse* legitur *hesisse.* Deinde *Aristaee* P. *aristae* Cod. Ed. pr. Fabr. Cf. Fragm. Histor. p. 66. ed. Cort. 26) Cf. Ennii Fragm. ed. Hessel. p. 120. 27) *Coenam* Edd. O. *caenam* Cod. 28) *Coena* Edd. O. *caena* Cod. Paullo ante in Ed. pr. *non posset id est non respondet non, ut Tr.* quae Fabr. sic correxit et edidit: *id est non responderet ut Tr.* Sed recte Cod. et

71. Ilicet; Maro undecimo [1], ubi Celsus: Nunc pro ilico [2], id est statim; antiqui pro eas licet. Ilicet pro nunc; Afranius in Materteris, cum is Balbum supra modum disserere conantem laudaret:

An tu eloquens ilicet [3];

id est subito, aut extemplo.

72. Interea loci; Terentius in Eunucho:

Interea loci [4];

ubi Acron: Quaeritur, inquit, quo accentu dici debeat interea loci.

73. Intus [5]; Plautus in Menaechmis:

Evocate intus mihi cocum Cylindrum actutum foras [6].

Praepositiones etenim adverbiis denegantur. Idem in Bacchidibus:

Ego tibi argentum iubebo iam intus ecferri foras [7].

In Amphitryone non minus [8].

74. In mundo pro palam et in expedito, ac cito; Plautus in *:

[181] *Quia sciebam*, inquit, *pi||strinum in mundo fore* [9].

Caecilius quoque ut Annaeus Cornutus [10] libro tab. castarum patris sui:

Profecto qui nobis in mundo futurum lectum.

Item:

Idem namque malum in mundo is ire.

Ennius:

Tibi vita seu mors in mundo est [11].

75. Ilico [12] pro in loco; Plautus in Bacchidibus:

Ulixem [13] *audivi fuisse aerumnosissimum,*
Qui annis viginti errans a patria afuit:
Verum hic adulescens multo Ulixem anteit,
Qui ilico errat intra muros civicos.

Idem:

Insta ilico [14].

76. Ibidem; Plautus in Bacchidibus:

Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam [15].

77. Immane pro immaniter. Maro septimo:

Spirans immane [16],

et:

Immane sonat per saxa [17].

78. *Ilicet obruimur numero* [18], ubi Martius Salutaris interiectionem [19] ait esse graviter ingemiscentis. Nam et Terentius [20] in Eunucho:

Infecta pace, inquit, *ultro ad eam venies* [21], *indicans*
Te amare, ferre non posse, actum est, ilicet
Peristi.

Nam et hic non est in loco, aut statim, continuo [22], sed pro eo, quod est *hem*, ut sit: hem peristi.

79. Iniuriose; G. Gracchus [23], uti lex Papiria accipiatur: *Ne quaquam iniuriose nobis contumeliam imponi sinatis.*

80. Imperabiliter [24]; Cato Senex, ubi Maximus pro nimis imperiose, dure [25].

81. Inimiciter; Tubero historiarum quarto: *Inimiciter irascendum non est* [26].

82. Inridenter; Laberius in Tusca [27]:

Inridenter petit.

P. *non posset, respondit, ut Tr.* Cf. Fragmm. Suetonii incerta in Ed. Baumgarten — Crusii tom. II, p. 419. 1) His subiungunt Fabr. P. versum Virgilii Aen. XI, 468. *Ilicet in muros tota discurritur urbe*, quem ignorant Cod. et Ed. pr. 2) *Illico* Fabr. P. *ilico* Cod. Ed. pr. 3) Verba: *Cum is Balbum supra modum disserere conantem laudaret* sic in Edd. O. exhibita sunt, tamquam essent poetae, quod falsum esse, iam Bothius vidit Poet. Scen. V, 2, pag. 179. Idem Both. in his legendum censet ***quis*** pro ***is***. 4) Terent. Eun. I, 2, 46. 5) *Intus*, *foras* Fabr. P. *foras* om. Cod. Ed. pr. 6) Plaut. Menaechm. I, 3, 35. ubi verba hoc ordine leguntur: *Evocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.* In Cod. scribitur: *Cilyndrum.* 7) *Tum intus etcaeteri* Ed. pr. *tam intus ecceteri* Cod. *iam intus ecferri* Fabr. P. Locus est Plaut. Bacch. I, 1, 62. ubi editur *iubeo.* 8) *In Amphitryone non minus.* Ita Cod. et Ed. pr. Sed Fabr. P. ex Fabricii emendatione: *In Amphitryone: Tu Thessala intus pateram proferto foras*, quem locum Fabr. desumpsit ex Amphitr. II, 2, 138. 9) *Plautus*, *Quia sciebam* Fabr. P. *Plautus in quia sciebam* Cod. *Plautus in* (sequitur hiatus) *Quia sciebam* Ed. pr. Nomen fabulae excidit, quamvis post v. *in* Cod. nullam habet lacunam. De formula *in mundo esse* cf. Pareus. in Lex. Pl. sub. v., Rostius in Cuped. Plaut. ferc. et Weisius ad Plaut. Asin. II, 1, 16. et in Indice sub v. *Mundus.* Locus Plauti est in Pseud. I, 5, 84. 85. Ceterum *in pistrinum in* Cod. Ed. pr. 10) *Ut Annaeus Cornutus libro tab.* Edd. O. *ut tannaeus Cornutus libro tab.* Cod. Sigla *tab.* fortasse legenda: *fabularum.* Totus autem locus sic legendus videtur: *Caecilius quoque, ut Annaeus Cornutus libro fabularum castarum patris sui: Profecto qui nobis in mundo futurum lectum. Item. Idem num qui malum in mundo sciret.* Verba *castarum patris sui* in Edd. O. ita sunt scripta, tamquam Caecilii sint vel Cornuti. Scripserat igitur Annaeus Cornutus *librum Fabularum castarum patris sui*, qui liber quid rei fuerit, dicere non habeo. 11) *Ennius*, *seu tibi vita* P. *Ennius: Tibi vita* Cod. Edd. pr. Fabr. Cf. Hessel. Fragm. Ennii p. 288. ubi verba haec ad Ennii Alcestim ex Euripidea redditam referuntur. 12) *Illico* Fabr. P. *ilico* Ed. pr. Cod. atque ita paullo post. 13) *Ulyssem* Edd. O. *Ulixem* Cod. atque ita infra. Locus ex iis est, qui hodie in Bacchidibus non reperiuntur. 14) Plaut. Bacch. II, 3, 69. ubi *tristes illico.* 15) Plaut. Bacch. I, 2, 26. 16) Virg. Aen. VII, 510. 17) Virg. Georg. III, 239. 18) Virg. Aen. II, 424. 19) *Iniectionem* Cod. *interiectionem* Edd. O. *ait* accessit e Cod. 20) *Terentium* Cod. Edd. O. Scripsi *Terentius.* Locus est Eun. I, 1, 9. 21) *Veniens* Cod. Ed. pr. *venies* Fabr. P. Tum apud Terent. editur *et ferre non posse.* 22) *Statim et continuo* Fabr. P. *statim*, *continuo* Cod. Ed. pr. 23) *G. Gracchus* Cod. *C. Graccus* Edd. O. Cf. Meyer. Fragm. Orat. Rom. pag. 117. *Nequam* Fabr. P. *nequaquam* Cod. Ed. pr. 24) *Imperiabiliter* P. *Imperabiliter* Cod. Edd. pr. Fabr. 25) *Et dure* Fabr. P. 26) Cf. Fragm. Histor. Rom. pag. 42. ed. Cort. 27) *Thusca* Fabr. P. *Tusca* Cod. Ed. pr. Cf. Fragmm. Poet. Scen. Both. V, 2, 216.

83. Inauratae pro non auratae; Titinnius in Barrato[1]:
Inauratae atque inlautae mulieris.

84. Inopinans rectius dicitur quam necopinans[2].

85. Integriter vitiose putant dici, sed integre, ut impigre.

86. Industriosissime; M. Cato Originum secundo: *Pleraque Gallia duas res industriosissime persequitur, rem militarem et argute loqui*[3].

87. Industrie; M. Cato dierum dictarum de Consulatu
[182] suo: *Ego q̄*[4] *iampridem cognovi* || *atque intellexi, atque arbitror Remp. curare industrie, summum periculum esse.*

88. Impariter; Horatius Epistolarum[5]:
Versibus impariter iunctis;
ubi Q. Terentius[6] Sc[aurus in com]mentariis in artem poeticam lib. X: Adverbium, inquit, figuravit.

89. Invito, ut falso; Plautus in Caeco aut in praedonibus:
Neque eam invito a me umquam abduces[7].
Quod idcirco putavi tractandum, quod numero plurali, adverbialiter invitis video dictum, et apud eos forsitan cum continua voce laetentur.

90. Inlecebrosius; Plautus in Bacchidibus[8]:
Isthoc inlecebrosius fieri non potest.

91. Impendio; Afranius in Vopisco:
Quo casu cecidit spes reducendi domum,
Quam cupio, cuius ego indies impendio
Ex desiderio magis magisque maceror[9].

92. Ignave; M. Tullius Tusculanarum II: *Providendum est, ne quid abiecte, ne quid timide, ne quid ignave, ne quid serviliter muliebriterve faciamus*[10].

93. Indecorabiliter; Accius in Bacchis:
Indecorabiliter alienos alunt[11].

94. Localibus adverbiis praepositiones hae serviunt: a, ad, ex, in; ut a foro, ad forum, ex arce, in arcem. Duplices casus: sub, super et subter, ut tamen super et subter adverbiales sint.

95. Localibus adverbiis gratia dictionis inest multa, si quis eam cautius diligens[12] producat in medium.

96. Longe pro praecipue, maxime, ut:
Tyberinaque longe Ostia[13].
Longe pro longitudine[14]; Lucillius Satur. tertio:
Longe tria mil. passuum[15].
Coelius[16] historiarum primo: *Duodecies centena mil.*[17] *passuum longe.*

97. Lautus, laute, pius, pie, cur et malus et bonus non producuntur velut[18] male, bene? Quia in comparatione dissimiles sunt, facit enim lautus lautior, lautissime, malus autem nequior, bonus melior.

98. Luci; Plautus in Amphitryone[19]:
Hoc luci;
ubi Sisenna: Quaecunque nomina e litera ablativo singulari terminantur, *i* litera finita adverbia fiunt, ut mani.

99. Libere; Cicero pro Sexto Ros.: *Ego etsi*[20] *omnia, quae dicenda sunt, libere dixero.*

|| 100. Lilybaeo; Coelius[21] historiarum I: *Sempronius* [183]
Lilybaeo celocem in Africam mittit, visere locum, ubi exercitum exponat. Praepositiones etenim civitatibus denegantur, gentibus serviunt.

101. Lente; Afranius in Consobrinis[22]:
Non sum apud me. R. em[23] *lentus lenteque te rogabo.*

1) *Barathro* Fabr. P. *Baratro* Ed. pr. *barrato* Cod. Superius *Inauratae pro non auratae* exhibent Cod. et P. Sed in Edd. pr. et Fabr. *Inaurate pro non aurate.* Mirum est, Grammaticum illum locum huc retulisse et inter adverbiorum exempla posuisse. Ceterum in Ed. pr. legitur *Titinius*, una *n* litera. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, 59. 2) Hic quoque locus non huc pertinere videtur, cum exemplum non sit adverbii. Ceterum *necopinans* Terentii, Ciceronis, Phaedri auctoritate nititur. 3) Cf. Fragm. Histor. Vett. pag. 10. ed. Cort. 4) *Egoque* Fabr. P. *Ego quae* Ed. pr. *Ego q̄* Cod. quod scripturae compendium significare potest ***que, quae, qui, quam,*** quorum quid sit verum propter brevitatem enunciati intelligi non potest. Cf. Index siglarum quae in Gaii Cod. rep. pag. 123. seqq. in Ed. Gaii Berol. 1820. et Putsch. Gramm. p. 1679. Cf. Fragmm. Orat. Romm. p. 74. 5) In Cod. legitur mire *persius epistolarum.* At Edd. O. *Horat. Ep.* Locus est Horat. Art. P. 75. 6) *Ubi Terentius* Fabr. P. *ubique Ter.* Ed. pr. *ubi Q. Terentius* Cod. *Q. Terentius Scaurus* idem fortasse, quem supra citavit Charisius p. 107. et 110. P. (p. 76. 78. ed. huius). De eodem cf. A. Gellium XI, 15, 3. et quae ibi adnotavit Gronovius. 7) Cf. Plauti Fragm. tom. II, p. 478. ed. Gronov. Lips. et Both. Poet. Scen. II, p. 436. Scriptura *umquam* e Cod. 8) Plaut. Bacchid. I, 1, 54. *Nihil isthoc inlecebrosius fieri potest* Fabr. P. *Istoc inlecebrosius fieri potest* Ed. pr. *Isthoc inlecebrosius fieri non potest* Cod. Apud Plautum editur: *Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest.* 9) Cf. Fragm. Poet. Scen. ed. Both. V, 2, 196. Pro *impendio* in Cod. scribitur *impedio.* 10) Cic. Tuscul. II, 23. 11) Cf. Poet. Scen. Lat. ed. Both. V, 1, p. 190. 12) *Deligens* Fabr. P. *diligens* Cod. Ed. pr. 13) Virg. Aen. I, 13. seqq. 14) *Ostia. pro longitudine* Edd. O. *Ostia. Longe pro longitudine* Cod. 15) *Lucillius Satyrarum tertio, Longo tria millia passuum* Edd. O. nisi quod Ed. pr. *Lucilius* una *l* litera. *Lucillius **Satur.** tertio Longe tria **mil.** passuum* Cod. Cf. Lucilii Reliq. ed. Douza et Haverc. pag. 275. 16) *Caelius* Edd. O. *Coelius* Cod. 17) *Duodecies eentena millia* Fabr. P. *Duodecies C mil.* Ed. pr. *Duodecies centena mil.* (sic) Cod. Cf. Fragm. Histor. Vett. p. 39. ed. Cort. 18) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 19) *Amfitryone* Cod. Locus est Plaut. Amphitr. I, 1, 11 (14). *Nonne idem hoc luci me mittere potuit.* Cf. quae a me ad Plauti hunc locum sunt adnotata. 20) *Ego etiamsi omnia* Fabr. P. *Ego omnia* Ed. pr. *Ego etsi omnia* Cod. Cf. Cic. pro Roscio Am. c. 1. ubi editur: *Ego etiam si omnia*, sed Palimpsestus Nieb. exhibet: *Ego autem si omnia.* 21) *Caelius* Edd. O. *Coelius* Cod. Cf. Fragm. Hist. Vett. pag. 39. ed. Cort. 22) *Consubrinis* Cod. Ed. pr. 23) *Apud me, hem* Fabr. P. *apud me em* Ed. pr. In Cod. est *apud me R em*, quae sigla significare solet *res, responde, respondet, responsum* et similia. Fortasse scripserat Afranius: *Non sum apud me? Responde, em, lentus lenteque te rogabo.* Cf.

Idem in Emancipato:

Quam lente tractat me atque inludit [1].

102. Longum clamet; Horatius epistolarum:

Licet „succurrite“ longum
Clamet [2],

ut Maro quoque:

Et longum formose vale, vale, inquit, Iolla [3].

103. Longe optimum esse; Cicero Tusculanarum secundo: *Volo autem dicere, illud homini longe optimum esse, quod ipsum sit optandum per se a virtute profectum, aut in ipsa virtute situm, sua sponte laudabile* [4].

104. Longiter; Lucretius tertio:

Non, ut opinor, id a leto iam longiter errat [5].

105. Lasciviter; Laevius [6] 'Ερωτοπαιγνίων sexto:

Lasciviter ludunt [7].

106. Lepide; Plautus in Bacchidibus [8]:

Quid si hoc potis est, ut tu taceas [9], *ego loquar. Lepide;* pro recte [10].

107. Large; Iulius Modestus [11] ait qualitatis hoc esse. Largiter idem Modestus ait quantitatis. Denique Laberius in Augure:

Largiter, inquit, *lucri feci* [12].

108. Mature duo significat, et cito et tarde; Plautus in Curculione [13]:

Qui homo mature quaesivit pecuniam,
Nisi eam [14] *mature parsit, mature esurit.*

Est enim sensus, qui homo vix et aegre [15] quaesiit pecuniam.

109. Munde; Titinnius in Setina:

Verrite aedis [16], *spargite munde, facite in suo quaeque loco ut sita sint.*

‖ 110. Mox; Maro Georg. I: [184]

Tuque adeo quem mox quae sint habitura deorum
Concilia, incertum est [17];

ubi Gnifo, pro cito significare ait. Alii, paullo post, ut Terentius:

Nam aut mox revertere [18].

Aliud est:

Mox Italus Mnestheus [19].

111. Meditate; Plautus in Bacchidibus:

Edepol ne [20] *tu illorum mores perquam meditate tenes.*

In quibusdam non ferunt [21].

112. Mordicus; Afranius in Consobrinis [22]:

Vaha retinet homo linguam mordicus.

Naevius in Corollaria:

Utinam nasum abstulisset mordicus [23].

113. Maturissime; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Item uti ab Thermopylis* [24] *atque ex Asia maximos tumultus maturissime disieci atque consedavi.*

114. Mutuo, ut Varro de sermone Latino libro quinto loquitur, in cognitione [25] est; mutue vero ut docti [26] sic putant, necnon et illi, qui de differentiis scribunt [27].

115. Maturrime [28]; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Laudant me maximis laudibus, tantum navium, tantum* [29] *exercitum, tantum commeatum* [30] *non opinatum esse quemquam hominem maturrime* [31] *comparare potuisse.* Idem: *Tam maturrime* [32] *comparavisse.* Salustius Hist. I:

Both. Fragm. Poet. Scen. V, 2, p. 163. 1) Cf. Fragm. Scen. Poet. V, 2, p. 166. ed. Both. 2) Horat. Art. P. 459. seqq. 3) Virg. Eclog. III, 79. Huic loco subiungunt Edd. O. versum Aen. VII, 399. *Et: Torvumque repente Clamat*, quae nescit Cod. quapropter delevi. 4) Cic. Tusc. II, 20. 5) Lucret. III, 677. (676.) ubi editur *ab leto.* 6) *Livius* Edd. O. *Laevius* Cod. *Erotopaegnia*, quae saepe a Grammaticis citantur, non a *Livio*, sed a *Laevio* scripta, dudum consentiunt viri docti. Cf. Priscian. I, p. 464. I, p. 506. ed. Kr. 7) *Lasciuiterque ludunt* P. *lasciviterque dum dant* Fabr. Ed. pr. *lasciviter ludunt* Cod. 8) Plaut. Bacch. I, 1, 1. ubi legitur: *Quid si hoc potis est, ut taceas, ego loquor. Lepide: licet.* 9) *Ut tu taccas* P. *ut tuta, cras* Ed. pr. *ut tute cras* Fabr. *ut tu tacras* Cod. 10) *Lepide. licet* P. *tute pro recte* Ed. pr. *tute pro tecte* Fabr. *Lepide pro recte* Cod. Verum hoc. Vult enim Gramm. *lepide* responsionem esse eiusdem modi, quae vulgo *recte* dicatur. 11) Iulium Modestum supra iam citavit Gramm. p. 100. P. p. 71. huius edit. Cf. interpr. ad A. Gellium III, 9. 12) *Lucri feci* Edd. O. *lati feci* Cod. male. Cf. Both. Poet. Scen. Lat. V, 2, pag. 208. 13) *Corculione* Cod. 14) *Causa* Edd. O. *eam* Cod. ut est apud Plautum. Cf. Curcul. III, 10, 11. 15) *Vixit aegre* Cod. Ed. pr. *vix et aegre* Fabr. P. 16) *Aedeis* Fabr. P. *aedis* Cod. Ed. pr. Tum *suo quaeque loco* recte Edd. O. *suo quisque loco* Cod. Cf. Both. Poet. Scen. Lat. V, 2, p. 69. qui rescripsit: *facite in suo sita quaeque loco ut sint*, trochaicum tetr. iudicans. 17) Virg. Georg. I, 25. 18) Terent. Eun. II, 1, 13. ubi editur: *Nam aut iam revertere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia.* 19) Virg. Aen. V, 117. 20) *Aedepol nae* Fabr. P. *Aedepol ne* Ed. pr. *Edepol ne* Cod. Locus est Plaut. Bacch. III, 6, 16. 21) Verba: *in quibusdam non ferunt* non habent, quo referantur. Videtur aliquid ante haec excidisse. E Codice nihil auxilii exspectari posse, adnotavit Nieb. 22) *Consubrinis*, ut supra, Cod. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 163. 23) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 13. 24) *Ab Thermopylis* scripsi e Cod., ubi est *ab Thermopolicis. A Thermopylis* Edd. O. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 74. 25) *In cognitione est* Edd. O. Sed Cod. scripturae compendium habet: *in cognōē est*, quod *cognatione, cogitatione, cognomine*, alia significat, quorum nihil huc pertinere videtur. 26) *Ut docte* Ed. pr. *ut docti* Cod. Fabr. P. Hic quoque quaedam excidisse videntur. In illis, quae hodie restant Varronis, nihil huiusmodi legitur, nisi huc trahas De L. L. V, 36, p. 178. ed. Sp. *Si datum, quod reddatur, mutuum, quod Siculi μοῖτον* cett. quae tamen ab hoc loco sunt aliena. 27) In differentiarum libris, qui exstant, nihil tale legitur. 28) *Maturome* Cod. *maturrime* Edd. O. Scribendum *Maturrume.* 29) *Tantum* accessit e Cod. 30) *Commeatum* Edd. O. recte. — *meatum* Cod. hausta prima syllaba a sup. voc. 31) Hoc loco *maturrime* in Cod. et Ed. pr. desideratur. 32) *Maturome* Cod. *maturrime* Edd. O. Lege *maturrume.* Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. pag. 74.

Uti Lepidus et Catulus decretis[1] *exercitibus maturrime proficiscerentur.*

116. Memoriter; Afranius in Vopisco:

Memini memoriter[2].

Cicero in Laelio aut de Amicitia: *Q. Mucius augur multa narrare de G. Laelio socero suo memoriter et iucunde solebat*[3].

117. Male pro valde; Fronto ad Antoninum invicem[4], libro II: *Male me, Marce, praeteritae vitae meae paenitet*[5]. Ceterum [ineptum[6]] est, male paenitet.

118. Multo; Cicero pro Sexto Roscio: *Multo plura dixisse putaretur*[7].

119. [Misere, male,] vel ut sit miseratione[8] dignum; Terentius in Eunucho:

Quam oculos terendo misere[9].

120. Mauricatim; Laberius in Caeculis:

[*Non intellexi*] *te mauricatim scire*[10].

121. Malitiose; Cato Senex: *Malitiose istorum iurator . . . . uertoue*[11].

[185] 122. Modice; Tullius de Senectute: *Etsi te* || *quidem id modice ac sapienter, sicut omnia et ferre et laturum esse certe scio*[12]. Plautus in[13] [Bacchid.:]

Ingenium in animo utibile et modicum est.

Idem in Persa:

Modice et modeste est [*melius vitam ducere*[14].]

123. Muliebriter; Cicero Tusculanarum II: *Si se lamentis muliebriter lachrymisque dedecoret*[15].

124. Minime pro non; Cicero Tusculanarum primo: *Venit Epicurus, homo minime malus, aut potius vir optimus; tantum monet, quantum intellegit*[16].

125. Naviter; Terentius in Eunucho:

Neque portendes naviter[17].

Lucretius quoque de rebus naturalibus tertio[18]; et Sisenna Milesiarum XIII: *Quid nunc ostium*[19] *scalpis, quid tergiversaris, nec bene naviter is?* pro recta via.

126. Nauci[20] pro nihili te duco. Est autem fabae granum, cum se aperit.

127. Nullus et[21] adverbium est et nomen, nemo autem nomen. Adverbium hoc exemplo dabis. Terentius:

Nullus, inquit, *dixeris*[22],

pro non.

128. Nimie melius dici quam nimis; venit enim ab eo, quod est nimius, ut doctus, pictus.

129. Nimium; Afranius in Emancipato:

Cur nimium adpetimus[23]. ***R.*** *nemini nimium bene est.*

Nimium quantum; Terentius in Phormione, ubi Celsus: Pro nimium, uti immane quantum, incredibile quantum.

1) *Decetis* Cod. *decretis* Edd. O. Cf. Gerlach. Ed. Sal. p. 223. qui scripsit *maturrume*, pro quo h. l. Cod. *maturrime* sine varietate exhibet. 2) Cf. supra pag. 89. P. pag. 65. huius edit. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 196. 3) Cf. supra p. 89. P. p. 65. huius edit. Ceterum *Mucius* et ***G.*** scripsi ▪ Cod. Praeterea pro *Q. Mucius* in Cod. ***Quae*** *Mucius.* Ante haec verba lacunae signum in Ed. pr. 4) *Ad Antoninum Imp. libro* Fabr. P. *ad Antoninum invicem l.* Cod. Ed. pr. Recte. Vide, quae supra notavi ad p. 177. P. Ceterum cf. Fragm. Frontonis in Maii Edit. p. 464. 5) *Paenitet* hic et paullo post scriptura est Cod. *poenitet* Edd. O. In Ed. pr. locus Frontonis sic scriptus est: *Male me Marce* (sequitur hiatus) *in vitae meae poenitet;* Fabr. omisit v. *praeteritae* hiatu non significato. 6) *Caeterum certum est* Fabr. *caeterum* (lacuna) *certum est* Ed. pr. *ineptum* scripsit P.; in Cod. vocabulum non satis apparet. 7) *Multo plura dixisse, quam dixisset, putaretur* Fabr. *multo plura dixisse putaretur* Cod. Ed. pr. P. Cf. Cic. pro Roscio Am. c. 1. ubi est: *multo plura dixisse, quam dixisset, putaretur.* 8) *Misere autem sit miseratione* Ed. pr. *misere ut sit miseratione* Fabr. *Misere, male, vel ut sit mis.* P. Atque ita in Cod. nisi quod vv. *misere, male* satis legi non possunt. 9) Cf. Terent. Eunuch. I. 1, 23. ubi editur *misera.* 10) Post v. *Caeculis* in Ed. pr. hiatus est indicatus, pro quo in P. vv. *Non intellexi*, quae in Cod. non satis apparent, quare uncis inclusi. Cf. scriptionem meam scholasticam: *Inedita Latina* part. I, pag. 20. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 209. 11) *Malitiose istorum iura* Edd. pr. Fabr. P. nihil amplius. Sed ***Bondam.*** Varr. Lectt. pag. 234. ad h. l. sic notavit: *Douzae Cod. ita: Malitiose. Cato senex, Malitiose istorum iura. iuratorque eo verbo ut maximus. Bonaventura Vulcanius, qui ex Douzae codice varias lectiones, quas possideo, excerpserat, adscripsit, suspicari se, legendum esse: utiturque eo verbo et Maximus.* ***Sed attendenti ad modum, quo Statilium hunc Maximum noster semper citat, haec coniectura non satisfaciet:*** *An scripserat noster: utiturque eo Cicero, ut Maximus. Cf. p.* 196. 190. 191. 193. *P. Cicero vocabulo malitiose usus est. Orat. c.* 56. *ad Att. XV*, 13. Hactenus Bondamus. Cod. alia scripta esse, indicat, licet quae fuerint, non satis luculente iam intelligatur: *Malitiose istorum iurator . . . . uertoue*, que restituere non possum. 12) Cic. Cato c. 1. In Cod. est *sic* pro *sicut.* Pro *certe* apud Cic. editur *certo.* 13) *In Bacchid.* Sic Edd. O. At in Cod. nomen fabulae luculente non legitur. Plura leguntur apud Nonium citata p. 342. ed. Merc., qui idem ex Bacchidibus citat: *Quibus ignes* (lege *ingenium*) *in animo utibile est, modicum et sine vernilitate.* Hodie in Bacch. nihil tale legitur. 14) Verba: *melius vitam ducere* in Cod. non clare leguntur. In Ed. pr. post *Modice et* hiatus est, neque quidquam amplius legitur. Locus Plauti est Pers. III, 1, 18. ubi editur: *Modice et modeste est melius vitam vivere*, quae iisdem verbis refert Nonius p. 342. Merc. Ex his suppleverunt Charisii locum Fabr. P. *melius vitam ducere.* 15) *Lachrymisque uita* (hiatus) *dedecoret* Ed. pr. *lachrymisque dedet, uinciatur* Fabr. *lachrymisque dedecoret, vinciatur* P. *lachrymisque dedecoret* Cod. nihil amplius. Cf. Cic. Tusc. II, 21. ubi libri *dedet*, pro *dedecoret.* 16) *Intellegit* scriptura Cod. Cf. Tusc. II, 19. init. ubi editur *vel potius.* 17) *Pertentes naviter* P. *pol. tendes nav.* Ed. pr. Fabr. Sed in notis Mss. emendavit Fabr. *pertendes*, quod editur apud Ter. Eun. I, 1, 6. *Portendes nauiter* Cod. 18) *De rebus naturalibus tertio.* Titulus hic sine dubio ex male intellectis scribendi compendiis ortus. Lucret. de Rer. natur. I, 526. habet: *Quoniam nec plenum gnaviter exstat.* 19) *Ostium* Cod. *ostuum* Edd. O. sine dubio vere. Cf. Fragm. Hist. Vett. pag. 66. ed. Cort. 20) *Nausci* Cod. *Nauci* Edd. O. 21) *Et* accessit ▪ Cod. 22) Terent. Hecyr. I, 2, 4. 23) Hic interposita littera ***R***, quae in Cod. sigla est ***R.***, responsio-

Licet quidam sic legant, inquit, ut nimium servus dicat, quantum vero senex; sed sequentia intelliguntur [1].

130. Noctu diuque; Salustius historiarum secundo: *Noctu diuque stationes et vigilias tentare* [2]. At vero Titinnius in Barratro [3]:

Noctu diusque [4]

ait. Naevius in Acontizomeno:

Sulpicii noctu interfecit [5].

131. Nudiustertius; Caecilius in Hymnide [6]. Cicero vero Philipp.: *Nudiustertius dicimus* [7]. Afranius in Emancipato:

Nudiustertius tute advenisti [8].

Significat autem nunc est dies tertius. Item nudiusquartus [9].

133. Nocte; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Deinde* [10] *postquam Massiliam praeterimus, inde omnem classem ventus auster lenis fert, mare velis florere videres*
[186] *ultra* || *angulum Gallicum, ad Illimerim atque Ruscinonen* [11] *deferimur, inde nocte* [12] *aura profecti sumus.*

134. Novissime; Tiro in Pandecte non recte ait dici, adiicitque quod sua coeperit aetate id adverbium, ubi Fl. Caper de Latinitate: Miror, inquit, id dixisse Tironem, cum Valerius Antias libro secundo: *Mater cum novissime aegrotasset* [13], inquit, *vovisse fertur.* Idem XXII: *Quod novissime nobiscum foedus* [14] *fecissent.*

135. Nocte vagari [15], non noctu; Sisenna Milesiarum XIII [16].

136. Nimio pro nimis; Naevius in Agitatoria [17]:

Nimio arte colligo, cur re inquaesita colligor.

Plautus in Bacchidibus:

Nimio docilior [18].

Nimis; Naevius in Tarentilla [19]:

Nunquam quisquam amico amanti amica nimis fiet fidelis,
Nec nimis erit morigera et nota quisque.

Idem in Corollaria [20]:

Nimis homo formidulosus est.

Idem in Figulo:

Nimis avarus [21].

137. Nequaquam; idem [22] de Senectute: *Est istud* [23] *quidem, Laeli, aliquid, sed nequaquam tibi concedendum fuit.*

138. Neutiquam; Cicero de Senectute: *Mihi vero neutiquam* [24] *probari potuit tam flagitiosa et tam perdita libido.* Idem in commentario de virtutibus: *Illud neutiquam probantes* [25].

139. Nec[essario; M. Cato] in L. Furium de multa [26]: *Necessario faciendum fuit.* G. Gracchus [27] in rogatione Cn. Marci [28] Censorini: *Si vobis probati essent* [29] *homines*

nem sive respondentis personam denotat. Pro ea in Ed. pr. Fabr. est: *si respondetur.* Cf. Bothius Poet. Scen. V, 2, p. 166. 1) *Sed sequentia non intelligunt* P. *et sequentia intelligantur* Fabr. *sed sequentia intelligantur* Ed. pr. *sed sequentia intelliguntur* Cod. Cf. Terent. Phorm. IV, 3, 38. Citat Fabr. ad hunc locum Donatum, qui sic habet: *Apud quosdam diversae personae cum verbis singulis.* Ceterum Bentleius sic legit Celsi locum: *sed sententiam non intellegunt.* Cf. Bentleius ad Terent. l. c. 2) *Temptare* Cod. Ed. pr. *tentare* Fabr. P. Cf. Fragm. Salust. apud Gerlach. pag. 227. 3) *In Barathro* Fabr. P. *in baratro* Ed. pr. *in barrato* Cod. 4) *Noctu diuque* Edd. O. *noctu diusque* Cod. recte. 5) *In Acotizomenos* Cod. Tum *Sulpicii* Cod. *Sulpitii* Edd. O. Ceterum Cod. nihil confert ad hunc locum emendandum. Cf. Both. Poet. Scen. Lat. V, 2, pag. 10. qui *filium* vel *servum* Sulpicii supplendum opinatur. 6) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 136. 7) Cic. Philipp. V, 2, init. 8) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 166. Infra pag. 192. P. recurrit idem exemplum, sed auctum verbis *quam diluculo.* 9) His adduntur verba: *nunc est dies quartus, dicitur* in sola P. 10) *Deinde* addidit iam P. idem exhibet Cod.; abest vero ab Ed. pr. F. 11) *Ad illum enim atque Rusci nomen* P. *ut illic memini. at quaeras cum nomen* Ed. pr. Fabr. *at illi merim* (sic) *atque Rusci nonen* Cod. hoc est *ad Illiberim atque Ruscinonem*, qui fluvii sunt Galliae, quorum ostia intelliguntur. Retinui tamen *Illimerim*, quod scriptura huius nominis magnopere variat. Cf. Strabo Geogr. lib. IV, p. 275. (182.) Ἐκ μὲν τῆς Πυῤῥήνης ὅ τε Ῥουσκίνων καὶ ὁ Ἰλυβίῤῥις, πόλιν ἔχων ὁμώνυμον ἑκάτερος αὐτῶν. Cf. Interpp. ad h. Strabonis l. Ceterum *Ruscinonem* recte iam emendaverat Meyer. Orat. Rom. Fragmm. pag. 75., qui in supp. male omisit voc. *ventus.* 12) *Noctu* Edd. O. contra mentem Grammatici. Recte Cod. *nocte.* 13) *Aegrotasse* Cod. *aegrotasset* Edd. O. Cf. Fragmm. Hist. Vett. p. 55. ed. Cort. 14) *Foedis* Cod. *foedus* Edd. O. Cf. Fragmm. Hist. Vett. pag. 56. ed. Cort. 15) Post v. *vagari* in Cod. legitur nota X, quae, ut notum est, plerumque *decem* significat. Sed quid hic hoc loco numerus? An forte eadem sigla *dixit* indicat? Nec tamen ausim affirmare. 16) His subiungit vv. *Nocte venimus* P. quae recte om. Cod. et Ed. pr. Fabr. Cf. Fragmm. Hist. Vett. p. 66. ed. Cort. ubi vv. *Nocte venimus* delenda proque his scribenda: *Nocte vagari.* 17) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 11. Ubi recte Bothius legendum censuit: *Nimio arte colligor; cur re inquaesita colligor.* 18) Plaut. Bacch. I, 2, 56. *nimio dociliter* Ed. pr. 19) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 19. *siet* Fabr. P. *fiet* Cod. Ed. pr. Tum *morigera nota* Edd. O. *morigeret nota* Cod. pro quo scripsi *morigera et nota.* Finem versiculi *quisque* sic enotavit Nieb., ut videatur de ultima syllaba dubitare. Forsitan legendum *quisquis est.* 20) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 13. 21) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 15. 22) *Idem de Senectute.* Ita Cod. diserte. *Cicero de Sen.* Edd. O. Hic quoque locus testatur, aut excidisse multa in scripto Grammatici, aut ipsum ex Cominiano excerpta non satis diligenter ordinasse. 23) *Illud* Edd. O. *istud* Cod. Cf. Cic. De Sen. c. 3. ubi legitur: *Est istuc quidem, Laeli, aliquid; sed nequaquam in isto omnia.* 24) *Mihi vero et Flacco neutiquam* Fabr. P. *Mihi quomodo neutiquam* Ed. pr. *Mihi vero neutiquam* Cod. Cf. Cic. De Sen. c. 12. ubi legitur: *mihi vero et Flacco neutiquam* cett. 25) Cf. Fragm. Cic. ed. Orell. IV, 2, p. 492. 26) *De mulcta* Fabr. P. *De multa* Cod. Ed. pr. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 33. 27) *C. Graccus* Fabr. P. *C. Gracchus* Ed. pr. *G. Gracchus* Cod. 28) *Marii* Edd. O. *Marci* Cod. Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. p. 125. Legendum suadet Meyerus aut *Lucii Marcii*, aut *C. Marcii.* 29) *Esse* Cod. *essent* Edd. O. Tum *adulescentes* Cod. Ed. pr.

adulescentes, tamen necessario vobis tr. mil. veteres faciundi essent.

Necessum; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Eas res non posse sustineri nisi eo praesidia magna frumentumque. Nam*[1] *ita dicunt palam necesse esse obcuratum*[2]. Positio sermonis necessum[3]; Afranius in Vopisco:

Praefestinamus quae sit causa sciscere,
Quod sit necessum scire, praesertim in brevi[4].
Finem[5] *portusque tenebunt*
Ausonios olim.

140. Occulto, ut falso; Afranius in Repudiato:

Age curre cursim ad Numisium occulto[6].

[187] ‖ 141. Ostiatim, vicatim; Cicero. Quod Statilius Maximus notat nesciens, quia ut continuo statim[7] est, continuatim frequentativum.

142. Obviam pro obvius; Salust. Histor. II[8]. Ubi Asper[9] ait: Vetuste *obviam fuere,* adverbio maluit uti quam nomine. Sisenna Miles. XIII: *Obviam venit*[10]. M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Mihi atque classi obviam fiunt*[11]. Plautus in Bacchidibus:

Oh, o, oportune mihi est obviam[12].

143. *Οὐδὲν ἧττον*[13], nihilosecius, nihilo deterius, nihilominus.

144. Obiter; Divus Hadrianus sermonum primo quaerit, an Latinum sit: *Quamquam,* inquit, *apud Laberium haec vox esse dicatur, et cum*[14] *Scaurus Latinum esse neget.* Addit, quod veteres *eadem* soliti sint dicere, non addentes *via*, ut sit κατὰ ἔλλειψιν, ut Plautus, inquit:

Eadem bibes, eadem tibi dedero savium[15].

Quamquam Divus Augustus reprehendens T. Claudium[16] ita loquitur: *Scribis enim perviam,* ἀντὶ τοῦ *obiter.* Sed[17] Divus Hadrianus: *Tametsi,* inquit, *Augustus non pereruditus homo fuerit, ut id adverbium ex usu potius quam lectione*[18] *protulerit.* * rationem paenitus invisere[19], de [consortio] praepositionum[20], quem adaeque sub titulo ἀφορμῶν[21] dedimus, [legere, non[22]] gravetur.

145. [Odiose; Plaut.] in Bacchidibus:

Odiose facis, care vero[23].

146. Opulenter; Plautus in Caeco aut in[24] praedonibus:

Spectavi[25] *ludos magnifice atque opulenter.*

147. Oppido pro vero aut statim; Plautus in Bacchidibus:

Reddidi aurum omne oppido[26].

148. [Officiose;] Afranius in Repudiato:

Te istuc facere officiose scio[27].

M. Scaurus . . . [de] pecuniis repetundis[28]: *M. Brutum ita officiose atque observanter . . . . . ites triumphavere*[29].

1) *Frumentumque. Nam.* Sic sine signo hiatus Cod. exhibet. Hiatus signum habent Edd. O. 2) *Obturata* Ed. pr. Fabr. P. quae omnes hiatus signum post hanc vocem referunt. *obcuratum* Cod. sine hiatus signo. 3) Non puto excidisse quidquam. Hoc vult Gramm., vocabuli formam nativam et primitivam esse *necessum*, ex qua *necesse* esse derivatum. 4) Cf. Both. Poet. Scen. Lat. V, 2, pag. 196. Pro *in brevi* in Ed. pr. *in bre* cum signo hiatus. 5) *Olim. Maro 9. finem.* Fabr. P. *uimen* Ed. pr. omissis prioribus. *Nem portusque* Cod. item om. priora. Virg. Aen. IX, 98. 6) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 187. 7) *Ostiatim* P. *statim* Cod. Edd. pr. Fabr. De Statilio Maximo cf. supra ad pag. 184. P. 8) Cf. Salust. Ed. Gerlach. pag. 226. 9) De *Aspero* Grammatico alibi dicemus explicatius. Apud Charisium supra iam aliquoties eius nomen legimus pag. 113. 117. P. recurrit infra p. 192. 191. P. 10) Cf. Fragmm. Hist. Vett. pag. 66. ed. Cort. 11) Cf. Meyer. Fragm. Orat. Rom. p. 75. 12) *Oh oportune* Fabr. P. *oho oportune* Cod. Ed. pr. Similis locus legitur apud Plaut. in Bacch. IV, 4, 16. *Sed quem quaero, optume ecce obviam mihi est.* 13) Quid sibi h. l. velit Graeca formula, non intelligo. Adscripsit Fabricius locum Demosthenis *περὶ στεφάνου: ταῦτα εἰδὼς Αἰσχίνης, οὐδὲν ἧττον ἐμοῦ, πομπεύειν ἀντὶ τοῦ κατηγορεῖν εἵλετο.* 14) *Et cum* in omnibus libris est. Nieb. coniecit *tamen*, quod satis est probabile. Tum in seqq. *negat* scrib. De Hadriano scriptore cf. quae dixit Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 255. 15) Plaut. Bacch. I, 1, 15. *Eadem biberis, eadem dedero tibi, ubi biberis, sauium.* — *Suavium* Fabr. P. *savium* Cod. Ed. pr. 16) *Tib. Claudium* Fabr. P. *T. Claudium* Cod. Ed. pr. 17) *Sed* desideratur in Ed. pr. et Fabr. 18) *Ratione* P. *lectione* Cod. Ed. pr. Fabr. Paullo ante pro verbis: *ut id adverbium* Fabr. et Ed. pr. exhibent: *uti dudum diximus.* 19) *Protulerit. Si quis autem eius rei rationem velit penitus investigare* P. *protulit rationem penitus invisere* Cod. Ed. pr. Fabr. nisi quod in Cod. est *paenitus.* 20) *De consortio praepositionum quem* P. *de* (sequitur hiatus) *coniunctio praepositionum quem* Ed. pr. Fabr. In Cod. v. *consortio* sic detritum, ut non amplius intelligatur, quid olim fuerit. 21) Haec igitur ex Iulio Romano Grammatico, non ex Cominiano, excerpta sunt. Cf. supra p. 170. 171. ubi *Iulius Romanus sub titulo ἀφορμῶν* citatur, et de adverbio sententiae eius exponuntur. 22) Haec et superiora, quae uncis inclusa, in Cod. legi luculente non possunt. In Ed. pr. post v. *dedimus* sequitur hiatus, ac tum ponitur *paueretur.* In Fabr. post *dedimus* nihil amplius comparet ac statim sequitur *Odiose.* 23) *Caue vero* Fabr. P. *care vero* Cod. Ed. pr. Plaut. Bacch. IV, 9, 139. ubi legitur: *cape vero. odiose facis.* Verba uncis inlusa incerta sunt scriptura in Cod.; lacuna tamen nulla est in Ed. pr. 24) *In* praep. habent Cod. Ed. pr. Fabr. deest in P. 25) *Spectari* legitur in Collectt. Fragm. Plauti, male. Cf. Both. Poet. Scen. I, 2, p. 436. *Opulentiter* scripsit Weisius in nupera ed. Plauti. 26) Plaut. Bacch. IV, 4, 30. *Reddidisti? Reddidi. Omnene? Oppido. Occisi sumus.* 27) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 187. Pro *facere* in Cod. est *face.* Notavit de hoc loco **Bondamus** in Varr. Lectt. p. 19.: *Codex: Officiose. Afranius in Repudiato: Te istuc facere officiose scio. Afranius. aeque observare officiose ipsi milites triumphaturi. M. Scaurus de pec. rep. etc. Suspectum est repetitum nomen Afranii, cum Charis. semper* ***idem*** *dicat. cf. p.* 188. 189. 190. *Fortasse* ***Asinius*** *legendum est.* Cf. L. I, p. 46. et 119. 64. 77. 108. 28) *M. Scaurus . . . . . pecuniis repetundis.* Ita Codex, qui post nomen *Scaurus* locum habet detritum quinque literarum, ut ne praep. *de* quidem compareat. Hanc praep. sine lacunae nota exhibent Edd. O. Fortasse legendum: *M. Scaurus orat. de p. r.* Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. pag. 129. Cf. supra p. 103. P. edit. huius p. 74. 29) *Atque observanter tra-*

149. Primum; Lucretius:

Primum animum dico, mentem quam saepe vocamus;

[ubi Velius Longus: Primum, inquit, adverbialiter [1]] audiendum est.

[188] 150. Primiter; Pomponius in Maccis Gelminis prioribus:

Bono animo es, eripis primiter [2].

151. Prima pro primo; Terentius in Adelphis:

In prima fabula [3];

ubi Elenius [4] Acron: Pro in primo; et Maro:

Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem [5].

152. Prius pro melius, utilius, antiquius; Terentius in Eunucho:

Nihil prius neque fortius,

nisi Helenium Acronem errasse dicendum est, qui prius non sic intellexit, non [6] fortius, id est gloriosius, quamquam iuxta sit summum et egregium [7] excellentemque esse laude virtutis. Itaque Plautus in Bacchidibus:

Fortasse iam opus est, immo etiam prius [8].

153. Primus pro imprimis, ut [9] Maro:

Troiae qui primus ab oris;

ubi Q. Terentius Scaurus [10] commentariis in artem poeticam libro decimo: Non qui [11] ante omnes, inquit, sed ante quem nemo est, et addit: quo genere plures primi accipi possunt.

154. Pluris [12]; Naevius in Agitatoria:

Ego semper pluris feci, potioremque habui libertatem multo quam pecuniam [13].

155. Perinde pro proinde; Plautus in Sticho:

Ut proinde [14] *homini res parata est, perinde amicis utitur.*

156. Paenitus [15] pro valde; Maro nono:

Penitus modo non genus omne perosus Femineum [16].

157. Prime; Naevius ἐν Ἀκοντιζομένῳ:

Acontizomenus fabula est prime proba [17].

158. Protinus trium temporum significationem capit: instantis, ut Maro tertio Aeneidos:

Protinus aerias Phaeacum abscondimus arces [18];

praeteriti, ut idem eodem libro:

Cum protinus utraque tellus Una foret [19];

futuri, ut Terentius in Phormione:

Aliquid convasassem, atque hinc me conicerem protinus in pedes [20].

159. Per pro perquam, valde, ut perduellio perquam duellio, et plusquam hostis, ut Rabirius, qui perduellionem fecisse ducebatur [21], id est, contra Remp. sensisse. Quod iudicii genus Sacer in eandem orationem M. Tullii [22] ab Horatio sumptum ait, dictumque quod per tempus belli sit factum, cum is in sororem suam gladio usus esset.

|| 160. Prorsus; Salustius in Catilina: *Prorsus in facie* [189]
vultuque vecordia inerat [23]. Cicero Tusculanarum II: *Non*

ctavere P. Fabr. ex Fabr. emendatione. In Ed. pr. est: *atque observanter* (sequitur hiatus) *triumphauere.* Sed Cod. exhibet: *atque observanter . . . . . ites triumphavere*, ita ut ante literas *ites* quinque aliae literae detritae videantur. Iam comparato haec cum superioribus illis a Bondamo notatis, ubi locus citatus est, ut ille putat, ex Asinio: *aeque observare officiose ipsi milites triumphaturi.* Codex, quo usus est Bondamus, alius est nullus, nisi Douzae, quo eodem usus est Putschius. Hic vero nihil huiusmodi mutavit. Si qua fides Bondami Cod., quam nullam esse existimo, legam totum locum ita: *Afranius in Repudiato: Te istuc facere officiose scio. M. Scaurus orat. de pecuniis repetundis: Marcum Brutum ita officiose atque observanter ipsi milites triumphaturi tractavere.* 1) Verba uncis inclusa in Cod. extrita sunt; in Ed. pr. nulla significatur lacuna, et verba ista diserte leguntur. Locus Lucretii est lib. III, 49. 2) Idem fragmentum ter excitat Nonius pagg. 154. 438. 506. quibus locis sic legitur: *Quin bono animo es, video, eripis primiter de pannibus.* Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 110. et Munk. de Pomp. Bonon. p. 74. 3) Terent. Ad. prol. 9. 4) *Elenius* sic Cod. h. l. infra, ut editt., *Helenius.* 5) Virg. Aen. IX, 244. 6) *Non fortius* Cod. Ed. pr. *neque fortius* Fabr. P. Terent. Eun. I, 1, 5. 7) *Summum et egregium.* Sic Cod. et P. *summa egregium* Ed. pr. Fabr. Totus locus sic refingendus esse videtur: *Nisi Helenium Acronem errasse dicendum est, qui* **prius** *sic intellexit, non* **fortius**, *id est, gloriosius, quamquam iuxta sit summum, egregium excellentemque esse laude virtutis.* 8) Plaut. Bacch. II, 2, 43. 9) *Uti Maro* Edd. O. *ut Maro* Cod. Aen. I, 1. 10) *Ubi Terentius Scaurus* Edd. O.; praenomen Q. accessit e Cod. De Scauro vide supra ad p. 182. P. 11) *Quia* Edd. O. *qui* Cod. 12) *Plenius* Ed. pr. *pluris* Cod. Fabr. P. 13) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 11. qui scripsit: *Semper pluris feci potioremque ego Libertatem habui multo, quam pecuniam.* 14) *Ut perinde* Edd. O. *Ut proinde* Cod. Locus est Plaut. Stich. IV, 1, 16. ubi vulgo sic editur: *Ut cuique homini res parata est, firmi amici sunt.* Voluit sine dubio Gramm.: *Ut quoique homini res parata est, perinde amicis utitur.* Apud Plautum duo versus in unum contracti, excisis aliquot verbis mediis. Locus ita legendus videtur: *Út quoique hómini rés parátast, périnde amícis útitur. Sí res fírmast, fírmi amíci súnt; si lássa rés labat, Ítidem amíci cóllabáscunt* cett. 15) *Paenitus* Cod. sed statim post *penitus* idem. 16) *Perosum Femineum* Fabr. P. *perosos femineum* Cod. Ed. pr. nisi quod Ed. pr. *foemineum.* Virg. Aen. IX, 141. 17) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 10. 18) Virg. Aen. III, 291. *Faeacum* scribitur in Cod. 19) Idem ibid. III, 416. ubi v. *protenus* recte explicat Servius διηνεκῶς. 20) Terent. Phorm. I, 4, 13. Bentl. rescripsit *conrasissem*, quem vide. Ceterum idem locus a multis citatur veluti a Nonio pag. 87. M. Eutych. II, 14. aliis. Apud Eutych. Cod. Bob. exhibet *convasem.* Post v. *Phormione* in Cod. sigla legitur haec: *R*, quae quid hoc loco sibi velit, nescio. 21) Verba *qui perduellionem fecisse dicebatur* in Edd. O. sic scripta sunt, tamquam locum e scriptore quodam citatum continerent. In Cod. legitur *ducebatur.* 22) Intelligitur M. Tullii Ciceronis oratio pro *Rabirio.* 23) Salust. Cat. 15. *Vercordia* Cod. Sequuntur apud P. *Idem de Sempronia, Prorsus multae facetiae, multusque lepos inerat.* Quae ignorantur a Cod.

ultro appetendus, sed subeundus et excipiendus[1] *dolor est. Ita prorsus existimo.*

161. Plure; Plautus in Caeco aut in praedonibus:

Plure altero tanto, quanto eius fundus est velim[2].

Cicero quoque: *Plure venit*[3]. Lucilius:

Plure foras vendunt, quod pro minore emptum[4],

antique.

162. Prorsum; Plautus in Caeco aut in praedonibus:

Ita sunt praedones, prorsum parcunt nemini[5].

M. Cato in L. Furium de multa: *Prorsum quodcunque iubebat*[6] *fecisse, neque quenquam observavisse.*

164. Plurimum; Terentius in Phormione[7]:

Ibi plurimum est;

ubi Celsus: Nunc adverbium est pro ibi saepe, ibi frequenter est[8]. Cicero pro Sexto Roscio: *A me id contenderunt, qui apud me et amicitia, et beneficiis*[9], *et dignitate plurimum possunt.*

164. Parcissime; Probus de inaequalitate consuetudinis quaerit, an quis[10] extulerit, quod et ipsum credo non parcissime factum.

165. Praefiscini; Titinnius in Setina[11]:

Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito,
Praefiscini, ne puella fascinetur.

166. Praefiscine; Afranius in Consobrinis[12]:

Scis habitum ita ut nunc obtinet, praefiscine,

per *e* non per *i*.

167. Placate; Cicero, ut Maximus quoque notat: *Placate et moderate feramus*[13].

168. Peregri autem[14], cum in loco est; Plautus in Persa:

Qui erus peregri est[15].

Naevius in Tarentilla:

Primum ad virtutem ut reductis[16], *abeatis ab ignavia,*
Domos, patres, patriam[17] *ut colatis potius quam peregri probro.*

Peregre cum abit dicimus[18] quis in locum, ut Titinnius in Tibicina:

Ut hic legatus abit peregre publice[19].

Plautus quoque in praedonibus aut in Caeco:

In peregre est[20].

Idem in Bacchidibus:

Caenam peregre advenienti[21].

Peregre pro peregri; Naevius in Tarentilla:

Ubi isti duo adulescentes[22] *habent,*
Qui hic ante parta patria peregre prodigunt.

‖ 169. Porro; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Inde pergo porro ire in Turtam*[23]. Idem supra: *Itaque porro in Turtam proficiscor servatum illos*[24]. Pro longius; Afranius in Vopisco: [190]

Sinunt di[25] *et porro passuros scio.*

Porro pro in futurum; M. Cato in eodem: *Me sollicitum atque exercitum habitum esse, atque porro fore*[26].

Edd. pr. Fabr. 1) *Non ultro appetendus sed subeundus excipiendusque* P. *Sed ultro appetendus, subeundus, excipiendus* Fabr. *Non ultro appetendus, sed subeundus excipiendus* Ed. pr. *Non ultro app. sed subeundus et excipiendus* Cod. Cf. Cic. Tusc. dispp. II, 5. *Quis est non modo recusandus, sed non ultro appetendus, subeundus, excipiendus dolor? Ita prorsus existimo.* 2) Cf. Both. Poet. Scen. I, 2, pag. 436. 3) Cf. Fragm. Ciceronis apud Orellium IV, 2, pag. 582. 4) Cf. Lucilii Rell. ed. Douza p. 236. Haverc. ubi nihil nisi verba *Plure foras vendunt* Lucilio tribuitur. Versus fortasse sic legendus: *Plure foras vendunt quod pro minore coemptum.* 5) Both. Poet. Scen. I, 2, p. 436. 6) *Iubebat* Cod. *videbat* Edd. O. Ceterum cf. Fragmm. Orat. Rom. ed. Meyer. pag. 33. *Multa*, pro *mulcta*, exhibent Cod. Ed. pr. 7) Terent. Phorm. I, 4, 17. 8) *Ibis saepe, ibi frequenterares* Cod. quod iam in Ed. pr. correctum *ibi saepe, ibi frequenter est.* 9) Vv. *et beneficiis* accesserunt e Cod. Cf. Cic. pro Rosc. Am. c. 1. ubi legitur: *a me autem ii contenderunt, qui apud me et amicitia et beneficiis et dignitate plurimum possunt.* 10) *Quaeritur an quibus* Edd. O. *qr an quis* Cod. hoc est, *quaerit an quis*, quod rescripsi. De *Valerio Probo* Grammatico adeatur Gellius I, 15. VII, 7, 9. XV, 30. Eius *commentarius de occulta literarum significatione C. Caesaris* citatur ab eodem Gellio XVII, 9. Cf. ad hunc locum Gronov. 11) *Sentina* Cod. Ed. pr. *Setina* Fabr. P. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 69. Verba: *ne puella fascinetur* in Edd. non sic scripta sunt, tamquam poetae verbis adiungantur. Sunt vero sine dubio adiungenda. 12) *Consubrinis* Cod. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 163. 13) Cic. ad Fam. VI, 1. Maximus, qui h. l. citatus, Statilius est Maximus, de quo supra aliquoties Charisius p. 184. 187. P. ubi vide, quae notata sunt. 14) *Peregri autem* Cod. Ed. pr. Haec sine dubio alio ordine legebantur, sequentibus adiuncta, sic: *Peregre dicimus, cum abit quis in locum, peregri autem, cum in loco est.* 15) Plautus Pers. I, 1, 30. *Quia herus* Fabr. P. *Quis herus* Ed. pr. *Qui erus* Cod. Apud Plautum editur: *Quia herus peregre est.* 16) *Reductis* Cod. *redactis* Ed. pr. *redeatis* Fabr. P. quod verum videtur. 17) *Domo praesens patriam* Edd. O. *domos patres patriam* Cod. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 19. sic rescripsit: *Primum ad virtutem ut redeatis, abeatis ab ignavia; Tum in praesens patriam ut colatis potius quam peregri probro.* Vix dubium erit, quin legendum sit cum Cod. *Domos, patres, patriam ut colatis; domos* pro monosyllabo est. 18) *Cum abit dicimus quis* Cod. *cum abit quis dicimus* Ed. pr. Fabr. vere. *dicimus cum abit quis* P. 19) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 70. 20) *Peregre est* P. *In peregre est* Cod. Ed. pr. Fabr. Fortasse legendum: *Iam peregre est.* Cf. Both. Poet. Scen. I, 2, p. 436. 21) Plaut. Bacch. III, 6, 7. ubi legitur: *Salvos cum peregre advenis, scena detur.* 22) *Adulescentes* scriptura Cod. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 19. 23) *In Turtam.* Sic plane ac diserte esse in Cod., Nieb. diligenter ad marginem notavit. Ceterum de h. l. cf. Meyer. in Fragm. Orat. Romm. p. 75. — *ire Turtam* Ed. pr. 24) Meyer. l. c. 25) *Fiunt dii* P. *Sinunt di* Cod. Verba *Sinunt di et* plane desiderantur in Edd. pr. Fabr. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 196. qui correxit: *Ferunt di.* 26) Meyer. Fragm. Orat. Romm. pag. 75.

Afranius in Emancipato:

Post narravero [1],
Nunc est distentus animus ut [2] *negotiis;*
Porro autem propero.

170. Pudenter; Cicero, ut etiam Maximo notatum [3]. Afranius Emancipato:

Malo pudenter metientem [4].

171. Perdite pro valde [5]:

Eam amare coepit perdite.

Nam ita Aruntius [6] Celsus, et addit: antiqui enim dicebant ardere pro amare.

172. Propere produci debet, ut abunde, honeste, quod an possit esse rationis vix specto, quoniam nec abunde, ut nec propere, putant quidam dici debere. Quamvis Maro sexto *propere* [7] dixerit pro properanter, et *abunde* pro abundanter. Abundans enim abundanter facit, ut properans properanter, elegans eleganter, prudens prudenter; honestus autem honeste, ut doctus docte, pius pie, castus caste.

173. Perplexim; Plautus in Sticho:

Utrum ego perplexim lacessam orationem [8].

174. Publicitus; idem in eadem [9]:

Nonne hoc publicitus [10];

ubi Celsus: Publicitus [11] et claritus, inquit, dicunt, nos publice clareque dicimus. Titinius [12] in Setina:

Statui statuam publicitus.

Terentius quoque in Phormione [13]. Sed et Plautus in Bacchidibus:

In aede Dianae publicitus aurum servant [14].

Idem in Amphitryone:

Ita peregre advenies publicitus hospitio [15].

175. Pedetemptim [16]; Lucilius:

Pedetemptim hunc resalutem [17].

Tullius Tusculanarum secundo: *Pedetemptim ac sedato nisu* [18]. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Eam ego vim* [19] *pedetemptim temptabam.*

176. Piger, pigre, pulcher, pulchre. Celer nescio an celere produci possit, nisi forte illud dicat Terentius:

Celere consilium [20],

ut non sit adverbium, sed nomen.

|| 177. Pauxillo prius; Afranius in Repudiato: [191]

Pauxillo prius me convenit [21].

178. Pariter pro pariliter; Cicero [22] ut Maximus notat. Similiter et Maro undecimo, ubi Celsus: Pro aequaliter. Idem Georgicorum [23]:

Pariter frumenta sequentur.

Et:

Pariter puero donisque movetur [24].

179. Posterius; Terentius in Adelphis:

Posterius nolo in illum gravius dicere [25].

Item idem:

Tu quod te posterius purges, hanc iniuriam mihi nolle factam esse [26].

180. Pone versus; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Nostros pone versus hosteis esse ab dextera parte* [27]. Item idem: *Postquam auspicavi atque exercitum adduxi pone* [28] *castra hostium.* * . . [29] *villa est patrui, hic ager* [30] *est ubi stas; pone versum illac mare est.*

1) *Naravero* Cod. *narravero* Edd. O. 2) *Ut* Cod. Ed. pr. *ut* deest in Fabr. P. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2. p. 168, qui correxit: *Nunc ut distentus animus est negotiis.* Notavit ***Bondamus:*** MS. *ut negotiis. Emendat Vulcan. nunc est distentus animus vi negotii. Sicque citant Pareus Lex. Crit. h. v. et Taubm. in notis ad Plaut. Poen. I,* 4, 1., *ubi vim negotii dixit.* Varr. Lectt. pag. 236. 3) *Maximus notat tum* Edd. O. *Maximus notatum* Cod. De Statilio Maximo cf. pagg. 187. 189. P. 4) *Mentientem* Fabr. P. *metientem* Cod. Ed. pr. 5) His subiiciunt Fabr. P.: *Terentius in Phormione*, quae absunt a Cod. et Ed. pr. Cf. Ter. Phorm. I, 2, 32. ubi est *hanc. am.* cett. 6) *Arruntius* Cod. Idem *Aruntius Celsus* citatur a Charisio supra pagg. 185. 189. P. et infra pag. 196. P. *Aruntius* quidam *Claudius* legitur apud Diomedem p. 307. P. ubi legendum: *Aruntius Celsus.* 7) Virg. Aen. VI, 236. *Abunde* legitur Virg. Aen. VII, 552. 8) *Oratione* Fabr. P. *orationem* Cod. Ed. pr. Plaut. Stich. I, 2, 18. ubi *oratione.* 9) *Plautus in eadem* Fabr. P. *Idem in eadem* Cod. Ed. pr. Stichi hic locus hodie non reperitur in hac fabula. Cf. Both. Poet. Scen. I, 2, p. 432. Locus fortasse ex Terent. Phorm. V, 8, 85. petitus. 10) *Pollicitus* Ed. pr. 11) Hoc loco v. *publicitus*, quod ad sententiam necessarium est, in Cod. et Ed. pr. non legitur, recte suppletum a Fabricio. 12) *Titinius* h. l. Cod. ut supra aliquoties. Sed pag. superiore 189. P. idem aliquoties *Titinnius.* In tali variatione scripturae Codicem scito me secutum esse, quatenus huius scripturam enotavit Nieb. Both. Poet. Scen. p. 69. 13) Terent. Phorm. V, 8, 85. vide supra. 14) Plaut. Bacch. II, 3, 79. ubi editur: *Quin in ipsa aede Dianae conditum est; Ibidem publicitus servant.* De quo Plauti loco cf. quae dixi in censura Bacchidum a Ritschelio editarum inserta Annalibus Jahnii philologicis 19, 2, p. 144. 15) *Adveniens publicitus hospitio accipiar* Fabr. P. *advenies publ. hospitio* Cod. om. *accipiar.* Atque ita etiam Ed. pr. nisi quod haec *adveniens.* Locus est Plaut. Amphitr. I, 1, 9. 16) *Pedetemptim* scriptura e Cod.; atque ita in seqq. 17) Cf. Lucilii Rell. ed. Douza p. 235. Hav. ubi Douza *pedetentimne* legendum suadet. 18) Cic. Tusc. II, 21. 19) *Viam* Fabr. P. *vim* Cod. Ed. pr. Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. pag. 75. 20) Terent. Phorm. I, 4, 1. 21) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 187. 22) *Pariter* Cic. saepissime dixit, sed quo iure pro *pariliter*, non invenio. De Statilio Maximo et Aruntio Celso statim dixi. 23) Virg. Georg. I, 189. 24) Virg. Aen. I, 714. 25) Terent. Adelph. I, 2, 60. 26) Idem ibid. II, 1, 8. In Ed. pr. legitur: *Tu quod te et nollem.* 27) Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. pag. 75. 28) *Pone versus castra* P. *pone castra* Cod. Edd. pr. Fabr. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. pag. 75. 29) Quae hic sequuntur verba: *villa — mare est*, in Cod. leguntur infra sub articulo *Proxime*, post verba Ciceronis: *videntur accedere.* Aperte vero huc pertinent, qua de causa iam in Ed. pr. huc relata atque expressa sunt; cuius correctionis locus ille in Ed. pr. vestigium servat, ubi post verba: *videntur accedere* adduntur haec: *immigravit in alienum.* Cuius autem sit locus ille aut unde petitus, non liquet. 30) *Age*

181. Perditim; Afranius in Vopisco:
Quia scit me illam amare perditim[1].

182. Paulo prius; Afranius in Emancipato:
Paulo prius hinc abiit[2];
nos paulo ante dicimus.

183. Procul; Salust. Historiarum II: *Nam procul et diversis ex regionibus*[3]; ubi Asper: Ergo procul e loco est.

184. Prope pro iuxta; Plautus in Persa:
Prope me hic nescio qui loquitur[4].

185. Proxime[5]; Cicero de Senectute[6]: *Sophocles ad summam senectutem tragoedias fecit, quem com*[7] *a re familiari ut desipientem removissent, filiis eius arguentibus, cum senex Οἰδίπουν ἐπὶ κολωνῷ*[8], *quam proxime*[9] *scripserat, recitasset, liberatus est.* Idem in eadem[10]: *Et mihi ad sapientis vitam proxime*[11] *videntur accedere*[12].

186. Perendie, quasi per ea die[13], quod notaverunt Grammatici: quia cum de futuro dicimus, diem novissimo loco dicemus, non ut die quarto.

187. Principio; Tullius Tusc. II: *G.*[14] *Marius rusticanus vir, cum secaretur, principio vetuit se alligari.* Et Maro:
Principio arboribus varia est natura creandis[15].

188. Primo pedatu[16]; Cato Senex[17]: *In his duobus bellis alteras stipendio agrique parte multati*[18], *alteras op-*
[192] *pidum* || *vi captum, alteras primo pedatu*[19] *et secundo;* ut Maximus notat, hodieque nostri per Campaniam sic locuntur[20].

189. Pedibus adverbialiter; Cicero de Senectute: *Ingressus iter pedibus*[21]. Et ad[22] Salustium: *Pedibus in sententiam*[23].

190. Quippiam; Naevius in Corollaria:
Num quippiam[24].

191. Quaquam[25]; Salustius: *Tametsi haud*[26] *quaquam par gloria sequitur scriptorem et auctorem*[27] *rerum.* Pomponius quoque in *:
Negas nuptam quaquam[28].

192. Quo procul[29]:
Quo te Moeri pedes, an quo via ducit[30]*?*
Aut cui rei, ut dicas, quo prope est, ut eadem gratia Titinius in Setina[31] locutus esse videatur: *De aedi summa quo avolavit*[32] *gallus gallinaceus?* Non ex qua, nec e quo sedit[33].

193. Quod poteris; Terentius in Eunuch.:
Munus nostrum ornato verbis quod poteris[34];
ubi Helenius Acron: Pro in quantum poteris.

194. Quanti, cum interrogamus, nec emimus; quanto[35], cum emptam rem quaerimus. Atqui Cato in primo in Furium[36] de multa[37], de caro emptis: *O quanti ille agros*, inquit, *emit, qua aquam duceret.* Naevius in Tarentilla[38]:

Quae ego in theatro hic meis probavi plausibus,
Ea non audere quenquam regem rumpere?
Quanto libertatem hanc hic superat servitus?

Absolute quanto; Cato de Consulatu suo: *Videtote quanto secus ego fecerim*[39].

195. Quam maxime; Cicero secundo Tusculanarum: *In stadio cursores exclamant quam maxime possunt; faciunt idem cum exercentur athletae*[40].

196. Quam diluculo; Afranius in Emancipato:
Nudiustertius tute advenisti quam diluculo[41].

Edd. O. *ager* Cod. 1) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 196. 2) Both. ibid. V, 2, p. 167. 3) Cf. Salust. Ed. Gerlach. p. 226. De *Aspero* Grammatico supra diximus ad p. 187. P. 4) Plaut. Pers. I, 3, 19. ubi vulgo editur *nescio quis.* Huic loco subiiciuntur vv. *Idem in Rudente* in Fabr. P. quae ignorantur a Cod. et Ed. pr. 5) *Proximo* P. *Proxime* Cod. Edd. pr. Fabr. 6) Cic. de Sen. c. 7. 7) *Tam* Ed. pr. *cum* Fabr. P. *com* Cod. fortasse fuit *quom.* 8) Graece haec scripta in Cod. ubi *κολωνων.* 9) *Proximo* P. *proxime* Cod. Edd. pr. Fabr. 10) Cic. de Sen. c. 15. 11) *Proximo* P. *proxime* Cod. Edd. pr. Fabr. 12) His subiiciuntur in Cod. verba: *villa — mare est*, ut supra diximus. In Ed. pr. adduntur haec: *immigravit in alienum*, ut pariter supra iam retulimus. 13) *Quasi perempta die* Edd. O. *quasi per ea die* Cod. Fortasse legendum: *per eam diem.* 14) *G. Marius* Cod. *C. Marius* Edd. O. Cic. Tusc. II, 22. 15) Virg. Georg. II, 9. 16) *Pedato* P. *pedatu* Cod. Edd. pr. Fabr. 17) *Cato Senex in historiarum II.* P. *in hist. II.* om. Cod. et Edd. pr. Fabr. Ad hunc hist. librum refertur hic locus in Histor. Vett. Fragm. pag. 11. ed. Cort. 18) *Mulctati* Fabr. P. *multati* Cod. Ed. pr. 19) *Pedato* P. *pedatu* Cod. Edd. pr. Fabr. 20) *Locuntur* scripsi e Cod. 21) Cic. de Sen. c. 10. 22) *Et apud* Fabr. P. *Et ad* Cod. Ed. pr. Nec tamen sic citare solet Charisius. Latet aliud. 23) Salust. Cat. c. 50. 24) *Num non vis te moneam unum, si videtur, quippiam* P. *Nam quippiam* Ed. pr. Omnia desunt apud Fabr. *Num quippiam* Cod. Unde P. sua hauserit, nescio. 25) *Quamquam* Cod. *Quaquam* Edd. O. 26) *Haud* Edd. O. *ā* (sic) Cod. 27) *Actorem* Fabr. P. *auctorem* Cod. Ed. pr. Cf. Salust. Cat. c. 3. 28) *Pomponius, Quaquam negas nuptam* Edd. O. *Pomponius quoque in negas nuptam quanquam* Cod. 29) *Maro* inseritur a Fabr. P. abest a Cod. Ed. pr. Virg. Ecl. IX, init. 30) *In urbem* add. Edd. O. 31) *Saetina* h. l. Cod. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 69. 32) *De aede summa quo evolavit* P. *de acdis anima quo avolavit* Ed. pr. Fabr. *de aedi summa quo avolavit* Cod. 33) *Neque quo sedet* P. *nec e quo redit* Fabr. *nec e quo reddit* Ed. pr. *nec e quo sedit* Cod. 34) Terent. Eun. II, 1, 8. Helenius Acron commentariis in Terentium saepe citatur a Charisio. Vide indicem. 35) *Quantum* Edd. O. *quanto* Cod. 36) *Contra Furium* Fabr. P. *in Fur.* Cod. Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. pag. 33. 37) *Mulcta* Fabr. P. *multa* Cod. Ed. pr. 38) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 19. 39) Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 76. 40) Cic. Tusc. II, 23. 41) Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 166.

197. Rumore primo; Salustius Historiarum * [1], ubi Asper: Non est, inquit, nomen, sed adverbium, ut illud:

Obstipuit primo aspectu Sidonia Dido [2].

198. Recens; Asper comment. Salustii Historiarum primo nunc adverbium, nunc nomen id esse dicit; *recens scrip.* [3] potest enim [4] esse temporis.

[193] || 199. Rursus negant dici debere, sed rursum, ut iterum. Maro tamen rursus inveni. Nam is in Tarentilla:

Qua pro confidentia usus verbum cum eo fuerim facere [5].

200. Repentino pro repente; Cicero [6], ut Statilius Maximus notat. Afranius in Emancipato:

Ut sint repentino apparandae nuptiae [7].

Idem in Vopisco: *Ubique repentino huius consimile accidit* [8].

201. Raro Cicero pro rare [9]; ut [10] idem Maximus notat, Catonem quoque ita locutum. Sed et Plautus in Rudente:

Verum rare capitur [11].

Rarissime, ut manifestissime; quoniam quotiescunque comparativo gradu sunt adverbia, in *e* literam exeunt. Cicero tamen ad Atticum sexto: *Ubi tutissimo*, inquit, *essent* [12].

Rarenter; Cicero [13], ut idem Maximus notat, pro raro.

202. Rite; Afranius in Emancipato:

Idem es qui semper, idque ut rite intelligas
Te facere [14].

203. Saepe per tempus recte dicimus, aliquotiens autem per personam, itaque:

Saepe fugam Danai [Troia volu]ere relicta
Moliri [15];

pro aliquotiens accipere debemus. Saepius, Maro Georgicorum primo:

Saepius et tectis [16] *penetralibus extulit ova*
Angustum formica terens iter.

204. Satis diverse acci[pitur, ἀντὶ τοῦ] par; Lucilius Saturarum [17]:

Cui si coniuret populus vix totus satis sit.

[Sic Plautus:

Quibus sat esse non queam [18].]

Terentius in Adelphis:

Satis mihi habeam [19] *[supp]licii, dum illos ulciscar* [20] *modo.*

Item satis pro aequo est [21]; Coelius [22] Historiarum primo: *Commodum est* [23], *satis videtur.* Nec enim pro sufficienti, inquit Paulus [24], accipi debet, sed pro pari et aequo. Item satis pro intente; Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Iam apud vallum nostri satis agebant* [25]. Terentius in Heautontimorumeno:

Etsi suarum rerum sat agitat [26], *tamen*
Habet bene [27] *et pudice eductam.*

205. Stomachose; Cicero [28], ut Statilius Maxi||mus de [194]
singularibus apud eum quoque [29] positis notat.

1) *Historiarum I.* P. numeri signum non est in Cod. Ed. pr. Fabr. Cf. Salust. Ed. Gorlach. pag. 225. 2) Virg. Aen. I, 613. *Obstupuit* Edd. O. *obstipuit* Cod. 3) *Recens scripsi* Fabr. P. *recens scrip.* (sic) Cod. Ed. pr. 4) *Etiam* P. *enim* Cod. Edd. pr. Fabr. 5) Locus pessime habitus, qui in Cod. sic exhibetur: *Maro tamen rursus inveni. Nam is in Tarentilla: qua pro confidentia usus verbum cum eo fuerim facere.* Consentit Ed. pr. nisi quod haec locum ex Tarentilla sic reddit: *qua porro confidentia verbum cum eo ausim facere.* Fabr. dedit: *Maro tamen, Scandunt rursus equum. Naevius in Tarentilla, Qua porro confidentia rursus verbum cum eo ausim facere.* Sed P. longe plura: *Maro tamen, Rursus in arma feror: Scandunt rursus equum. Et tamen in locis Naevii rursus invenimus. Nam is in Tarentilla, Qua porro confidentia ausus fuerim rursus verbum cum eo facere.* Manifestum est, excidisse in Cod. post vv. *Maro tamen* integram lineam aut duas, in quibus et locus Virgilii et Naevii nomen legeretur. Naevii autem locus sic legendus videtur: *Qua pro confidentia Rursum ausus verbum cum eo facere fuerim;* ubi *fuerim* sic pronunciandum, ut prima producatur: *fuverim.* 6) Cic. pro Quint. c. 4. *et moritur repentino.* 7) Both. Fragm. Poet. Scen. V, 2, p. 167. 8) Cf. idem ibidem p. 196. *Cum simile* pro *consimile* Ed. pr. 9) *Rare Cicero pro raro* P. vere, ut videtur. *Raro Cicero pro rare* Cod. Edd. pr. Fabr. Inter fragmenta Ciceronis notatur. Cf. Orell. IV, 2, p. 582. 10) *Ubi* P. *ut* Cod. Edd. pr. Fabr. 11) Plaut. Rud. IV, 3, p. 56., ubi vulgo editur: *Vero rare capitur.* Reizius edidit: *Verum raro*, atque ita etiam Fabr. hoc Charisii loco exhibet. *Verum rare* Cod. Ed. pr. P. 12) Cic. Epp. ad Att. VIII, 1. Cf. Charis. supra p. 173. P. edit. huius p. 113. 13) Inter fragmenta Ciceronis recensetur. Cf. Orell. IV, 2, pag. 582. 14) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 167. 15) Virg. Aen. II. 108. 16) *E tectis* Edd. O. *et tectis* Cod. Atque ita legitur apud Virg. Georg. I, 379. 17) *Satyrarum* Edd. O. *saturarum* Cod. Ad librum primum Lucilii hoc fragm. retulit Douza p. 262. ed. Haverc. 18) Hic locus: *Sic Plautus — non queam* neque in Cod. neque in Edd. comparet. Sic autem ad h. l. notavit Bondamus: *Inter utrumque hunc locum* (Lucilii et Terentii) *alius Plauti omissus est, ex MS. hunc in modum restituendus: Sic Plautus: Quibus sat esse non queam. Pers. I*, 1, p. 25. Mihi non dubium est, hunc totum locum ab aliena manu ascriptum esse, quiqui ille fuit Codex Douzae, quo usi sunt Bondamus et Putschius. Quare recepi quidem, sed ut spurium, uncis inclusi. 19) *Id habeam* Fabr. P. *habeam*, om. *id*, Cod. Ed. pr. 20) *Ulciscor* Ed. pr. Fabr. *ulsiscar* Cod. P. Locus est Terent. Ad. III, 2, 15. 21) *Idem satis pro acquo est.* Ita vere P. *Idem satis per accusativum est* Ed. pr. Fabr. *Idem satis pro aecus est* (h. e. *acquus*) Cod. 22) *Caelius* Edd. O. *Coelius* Cod. 23) *Commodum esse satis videtur* Fabr. P. *commodum est satis videtur* Cod. Ed. pr. Cf. Fragmm. Histor. Vett. p. 39. Cort. 24) *Pauli* comm. in Coelii historias libro primo supra iam citatur a Charisio p. 115. huius edit. pag. 88. Idem citatur infra pag. 214. P. 25) Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. pag. 74. 26) *Satis agitat* Edd. O. *sat agitat* Cod. 27) *Habet bene* Cod. Fabr. P. *haec bene* Ed. pr. Terent. Heaut. II, 1, 14. 28) Cic. ad Att. X, 5. *Rescripsi ei stomachosius.* 29) *Quoque* Cod. *quanquam* Ed. pr. om. Fabr. P.

206. Sane pro valde; Cicero in Verrem actione secunda: *Interea sane perturbatus et ipse, et eius amici et consiliarii moleste ferre coeperunt* [1].

207. Sincere; Terentius in Eunucho:

Si istud crederem sincere dici, quidvis possem perpeti [2].

Quidam tamen nomen putant esse neutri generis.

208. Sempiterno; Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Ego mihi haec monimenta sempiterno* [3] *posui quae cepi.*

209. Surde; Afranius in Vopisco:

Amentes [4], *quibus animi non sunt integri, surde audiunt.*

210. Sic pro ita; Terentius in Eunucho:

Immo [5] *sic homo est;*
Perpaucorum hominum,

id est, *πάνυ ἀραιῶν ἀνθρώπων* [6].

211. Semitatim; Titinius [7] in Caeco:

Ita semitatim fugi atque effugi patrem [8].

212. Summatim; Afranius in Emancipato:

Ne [9] *tu summatim ratio*[nem] *putes.*

213. Salutariter [10]; Cicero, ut idem Maximus notat, quasi salubriter. [Salutarius; Cicero, ut idem notat, quasi salubrius [11].]

214. Siqua pro siquo, aliquo [12] modo, ut:

Siqua fata sinant [13].

Quod ita quidam etiam in illo legerunt:

Anthea siqua
Iactatum vento videat, Phrygiasque biremis [14].

Aliud autem est in illo:

Si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris [15].

Quamquam et hic si quo modo sit [sub]audiendum [16].

215. Sedulo; Helenius Acron in Adelphis Terenti [17]: Ut falso, inquit, et consulto [18], ni ... te hic non sine dolo:

Usque a pueris curavi ambos sedulo [19].

Quamquam sit [sine dolo, per se tamen] sedulo sic utique est, ut falso.

216. Sedulum; Plautus in Caeco aut in praedonibus:

Velim te arbitrari factum.
R. [20] *Sedulum est, summoventur hostes, removentur lapides.*

217. Secius [21] tarditatem facientis indicat, serius temporis; Maro V [22]:

Currit iter tutum non secius aequore classis.

Et in Georg. III:

Interea to[*to non secius aere ningit* [23].]

218. Strenue; Plautus in Caeco aut in praedo||nibus: [195]

Si non strenue fatetur ubi sit aurum, membra exsecemus serra [24].

Idem in Bacchidibus:

Converrite scopis, agite strenue [25].

219. Seorsum; Cato Senex: *Suapte* [26] *natio sua separata seorsum.*

Seorsus; Afranius in Emancipato:

Principium autem oro in animo ut sic tuo statuas,
Officiis cogi, ut abs te seorsus sentiam
De uxoria re [27].

1) Cic. in Verrem II, 17. 2) Terent. Eun. I, 2, 96. seqq. ubi editur *istuc.* 3) *Ego mihi monumenta haec sempiterno* P. *Ego mihi monumenta sempiterno* Ed. pr. Fabr. nisi quod Ed. pr. *monimenta.* Sed Cod. *Ego mihi haec monimenta sempiterno.* Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 76. 4) *Am$\overset{e}{a}$ntes* (sic) Cod. *Amentes* Edd. O. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 196. qui corrigit *Amens es; quibus* cett. Sed sine dubio legendum est *amantes.* 5) *Immo* Cod. Ed. pr. *Imo* Fabr. P. Terent. Eun. III, 1, 18. 6) *Πάνυ πανρῶν ἀνθρώπων* Edd. O. *Πάνυ ΑΡΕΩΝΘΡΩΠΩΝ* Cod. i. e. *πάνυ ἀραιῶν ἀνθρώπων*, quod dedi. 7) *Titinius.* Haec scripturae variatio in Cod. est. Supra aliquoties *Titinnius.* 8) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 60. 9) *Nae* Fabr. P. *Ne* Cod. Ed. pr. Tum *ratio putes* Cod. Ed. pr. *rationem putas* Fabr. P. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 167. 10) Cic. Brut. c. 2. *quemadmodum salutariter uterentur.* Hic articulus in P. ponitur post articulum *Si qua;* in Cod. Ed. pr. Fabr. huic anteponitur. 11) Hic articulus: *Salutarius — salubrius* in Cod. Ed. pr. Fabr. abest, legitur in P. sed ita, ut singuli art. sic se excipiant: *Si qua; Salutariter; Salubrius.* Servavi, sed uncos admovi. Ubi Cicero *salutarius* dixerit, non reperio. 12) *Hoc est, si aliquo* Fabr. P. Vv. *hoc est si* om. Cod. Ed. pr. 13) Virg. Aen. I, 18. 14) Virg. Aen. I, 182. ubi legitur: *Anthea si quem.* Tum *biremes* Edd. O. *biremis* Cod. 15) Virg. Aen. VI, 883. 16) *Subaudiendum* Fabr. P. *audiendum* Ed. pr. Dubitat Nieb. et in Cod. nihil nisi *audiendum* legi suspicatur. 17) *Terenti* Cod. 18) *Consulto, ita sedulo dictitatum: nisi forte hic est sine dolo* P. *consulto, ita sedulo dictitatum: nec hic non est sine dolo* Fabr. *consulto* (sequitur hiatus) *nec hic non est sine dolo* Ed. pr. *consulto ni ... te hic non sine dolo* Cod. ita ut tres tantum literae excidisse videantur, unde patet legendum esse: *consulto,* ***ni forte hic*** *sine dolo.* Similia dixit supra Charisius p. 173. P. 19) Cf. Charisius supra pag. 173. P. 20) ***R.*** Cod. ***R.*** Edd. O. Hoc signum, quod in supp. aliquoties iam recurrit, *responsionem*, vel respondentis personam significat. Cf. Both. Poet. Scen. I, 2, p. 436. qui rescripsit: *Velim ted arbitrari factum sedulo esse. Submoventur hostes, removentur lapides.* Male. 21) *Setius* Cod. *Secius* Edd. O. Atque item infra. 22) Virg. Aen. V, 862. 23) Virg. Georg. III, 367. Extrema huius loci in Cod. non satis manifeste leguntur; in Edd. lacuna nulla. 24) Both. Poet. Scen. I, 2, p. 436. ubi *eius* post v. *membra* additum legitur, nescio quo auctore. 25) Hodie non leguntur haec in Plauti Bacchidibus. Neque reperio, quorsum retulerint Fragmentorum collectores. 26) *Qua arte* P. *Suapte* Cod. Edd. pr. Fabr. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 89. 27) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 167. *Principium hoc oro* Edd. O. *Principium autem oro* Cod. Tum pro *sic* in Codice Nieb. esse videbatur *sis.*

220. Singularie pro singulariter, quasi unice; Cicero, ut Maximus notat.

221. Stirpitus; Cicero, quod apud eum idem[1] Maximus semel positum notat, ut, inquit, funditus, radicitus.

222. Sponte nomen quidem est aptoton, et eo *q.* C. Cotta Cn. Veterio[2] libro primo: *t . . plus hic cum optimis*[3], *tu de tua sponte hic cum religione.*

223. Secius pro minus; Afranius in Repudiato[4]:

Perdit ingens imbecillitas tua me quo secius me colligam[5].

Sequius; idem in eodem:

Sin id, quod non spero, ratio talis sequius ceciderit[6].

224. Statim; Accius in Didascalicon IX: *Vectigalia legerant vestra, et servantur statim*[7]; pro statute et ordinate.

225. Subinde; Nepos de illustribus viris[8] lib. II., sed et Brutus, et Coelius frequenter eo usi sunt.

226. Secus pro post; Sempronius Asellio Historiarum libro decimo quarto: *Nepos* sentent aut rationes*[9] *facere hoc secus*, id est, non multo post.

227. Secunde[10]; Cato senex, ut Maximus notat.

228. Sedate; Cicero Tusculanarum secundo: *Exclamabis ut mulier, nec constanter et sedate feres*[11].

229. Secus pro aliter; Naevius in Agitatoria:

Secus si unquam quicquam feci, carnificem cedo[12].

Et Plautus in Caeco:

Nihil feci secus quam me decet[13].

Cato de Consulatu suo: *Secus aetatem agerem quam illi egissent*[14].

230. Serio pro vere; Naevius in Tarentilla:

Vereor serio[15].

Plautus in Bacchidibus: *Iocon' adsimulem*[16] *an serio?*

231. Sarcte pro integre; sarcire enim est integrum facere. Hinc *sarta*[17] *tecta uti* || *sint*, opera publica pu- [196]
blice locantur[18], et ut Porphyrio[19] ex Verrio et Festo, in Auguralibus, inquit, libris ita est, *sane sarcteque*[20].

232. Secreto; Afranius in Emancipato:

Idcirco haec agere tecum secreto institi[21].

Secreta pro sola, an secreto[22], ut siqua pro siquo modo[23]; Maro Aeneid. IV:

[*Tum secreta*] *pyram tecto interiore*[24].

233. Tuatim; Plautus in Amphitryone[25], ubi Sisenna: Ut nostratim. Significat autem tuo more.

234. Taetre[26]; Cato Senex: *Taetre aetatem exigit*[27].

235. Tractim; Plautus in Amphitryone[28]. Ubi Sisenna pro lente, inquit, non ut Maro [pro iugiter, quarto Georgic]orum:

Tractimque susurrant[29],

inquit.

236. Temere pro facile; Plautus in Bacchidibus:

Rapidus fluvius est hic, [*non hac temere transiri*] *potest*[30].

1) *Apud eundem* Edd. O. *apud eum idem* Cod. Cf. Cic. Tusc. IV, 38. *Hunc errorem, quasi radicem malorum omnium, stirpitus philosophia se extracturam pollicetur.* 2) *Et eo utitur C. Cotta pro Cn. Veterio* P. *et eo quod C. Cotta Cn. Veterio* Edd. pr. Fabr. *et eo q* (sic, lineola subducta) *c. Cotta cn. Veterio* Cod. Hic primum notandum erat, in Cod. alias praenomina ista scribi *G.* et *Gn.*, qua de causa credibile est, alia h. l. lecta esse, quae librarius non intelligeret. Meyerus ad Fragmm. Orat. Rom. p. 164. legendum suadet *Cato pro Veturio.* At Cato non dixit *pro Veturio*, sed oratio eius *contra Veturium* saepe citatur. Cf. idem Meyer. ibid. p. 30. seqq. Nec probabile est, orationem illam habuisse plures libros, quorum hic primus eitetur. 3) *Libro primo, Hic cum optimus* Fabr. P. *lib.* 1. *Hic cum optimus* Ed. pr. *libro primo t . . plus hic cum optimis* Cod. Haec qua ratione restituam, non habeo. 4) *Afran. Repudiato* P. *Afran. pro Repudiato* Fabr. *Afranius in Repudiato* Cod. Ed. pr. 5) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 187. 6) Idem ibidem. 7) De Accii Didascalicis cf. quae supra diximus ad p. 114. P. huius edit. p. 81. Ibi citatis adde Nonium pagg. 341. 514. et Gellium III, 11. ibique Gronovium. Cf. etiam Stephani Fragmm. Poet. Vett. Latt. pag. 41. seqq. 8) De Cornelii Nepotis illustrium virorum libris cf. Fragmm. Nepotis c. III, p. 337. tom. II. edit. Staveren. De Coelio Antipatro cf. Fragmm. Hist. Vett. p. 38. seqq. Cort. M. Iunii Bruti scripta ferebantur philosophica de officiis, de patientia, epistolae, oratoria. Cf. quae supra notavi ad pag. 105. P. huius edit. 75. quibus adde Meyerum in Orat. Rom. Fragm. p. 205. Ceterum *Coelius* Cod. *Caelius* Edd. O. 9) *Ne possent aut stationes* Edd. O. *Nepos sente aut rationes* Cod. quae licet corrupta, tamen fideliter repraesentanda duxi. Cf. Fragm. Hist. Vett. p. 44. seqq. Cort. 10) *Secundo* Edd. O. *Secunde* Cod. 11) Cic. Tusc. II, 20. ubi *non* pro *nec.* 12) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 11. 13) Both. ibid. I, 2, p. 436. 14) Cf. Meyer. Fragm. Orat. Rom. p. 77. 15) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 20. 16) *Adsimulem* scriptura Cod. Plaut. Bacch. I, 1, 42. *adsimulem* desideratur in Edd. pr. Fabr. 17) *Sarcta* Edd. O. *sarta* Cod. 18) Post v. *locantur* in Edd. pr. Fabr. desiderantur voculae *et ut*, et signum hiatus ponitur. 19) *Porfurio* Cod. qui idem exhibet *Verio* pro *Verrio.* 20) Cf. Festus p. 146. p. 252. nostrae edit. 21) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 167. 22) *Aut secreto* P. *an secreto* Cod. Edd. pr. Fabr. 23) *Modo* accessit e Codice. 24) *Locavit* subiungunt Fabr. P. *locavi* Ed. pr. om. Cod. Ceterum verba *Tum secreta* dubia sunt in Cod. Virg. Aen. IV, 494. 25) His vv. *iam tuatim facis* add. Fabr. P. absunt eadem a Cod. et Ed. pr. Tum Cod. exhibet *Sisinna* et *nostrum.* Plaut. Amphitr. II, 1, 4. 26) *Taetre* in Cod. scriptum utrobique. 27) *Tetre aetatem* Edd. pr. Fabr. *Tetre aetatem exigit, ut Maximus* P. *Taetre aetatem exigit* Cod. 28) Plaut. Amphitr. I, 1, 157. *Quid si ego illum tractim tangam ut dormiat.* 29) Virg. Georg. IV, 260. Adde Servium ad h. l. *tractim, sine intermissione, iugiter et longo tractu.* Ceterum Cod. iterum *Sisinna.* Verba uncis inclusa in Cod. dubia; in Ed. pr. lacuna est significata. 30) Plaut. Bacch. I, 1, 52. Verba uncis inclusa in Cod. dubia sunt. In Ed. pr. lacuna significata.

Cato de Consulatu suo: [*Si cuperent*] *hostes fieri, temere fieri nunc*[1] *possent.*

237. Testatim[2]; [Iuventius:

Caput ei[3]] *testatim defregero.*

238. Tempestive; Cicero de Senectute: * *delector, propter sermonis delectationem*[4].

239. Tertio[5]; Maro:

Tertio[6] *sed postquam maiore hastilia nisu*
Aggredior.

240. Tuto; Maro undecimo:

Quae tuto tibi magna volant[7];

ubi Aruntius Celsus: Non est, inquit, ut falso et raro. Haec enim Latina sunt.

241. Toleranter; Cicero Tuscul. II: *Idem morbos toleranter atque humane ferunt*[8]. Item alio loco eodem lib.: *Possumusne nos*[9] *contempnere dolorem, cum ipsum Herculem tam intoleranter dolere videamus?*

242. Temere pro negligenter; Maro nono:

Haud temere est visum, conclamat ab agmine Volscens[10].

243. Tertium; M. Cato de Consulatu suo: *Id ego primo minus animadverti; veniunt iterum atque tertium tumultuosius*[11].

244. Timidius; idem in eadem Cato: *Censores qui posthac fiant, formidulosius*[12], *atque segnius, atque timidius pro republica nitentur.*

[197] || 245. Tumultuose; Afranius in Vopisco:

Tumultuose et cunctis copiis[13].

246. Valdissime[14]; Divus Hadrianus[15] Orationum XII: *A vobis P. C. peto, et impetratum valdissime*[16] *cupio, ut proxime imaginem Augusti argenteum*[17] *potius clupeum sicut Augusto ponatis.*

247. Una locum simul spacium[18] designat. Recte itaque dicimus: *simul consules fuerunt, una ambulabant.*

Uniter contra Grammaticorum, inquit[19], observationem, qui negant oportere nomina *us* syllaba terminata in *er*[20] adverbialiter flecti, libro VI[21].

248. Ut pro utinam[22]:

Ut te quidem omnes di deaeque;

ubi Aruntius Celsus: Pro utinam Terentius in Phormione.

249. Usquequaque, quasi diceret longe lateque; M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Omnia tumultus*[23] *plena, simul hostium copiae magnae contra me sedebant; usquequaque lacessebamur.* Quod manifestius idem ita disserit: *Interea*[24] *ad socios nostros sedulo dispertieram, alio frumentum, alio legatos, alio literas, alio praesidium usquequaque.*

250. Unice; Plautus in Bacchidibus:

Imo[25] *unice unum plurimique pendit.*

251. Usquequaque; Plautus in Bacchidibus:

Chrysalus[26] *mihi usquequaque loquitur nec recte, pater.*

G. Gracchus uti lex Papiria accipiatur: *Usquequaque curavit*[27]. Fronto ad Marcum invicem[28]: *Adest etiam usquequaque tibi natura, situs*[29], *lepos et venustas.*

1) *Si cuperent hostes fieri, temere fieri* ***non*** *possent* P. *temere hostes fieri, temere fieri* ***nunc*** *possent* Ed. pr. Fabr. Verba *si cuperent* in Cod. dubia sunt; ceterum Cod. quoque *nunc* exhibet. 2) Articuli *Testatim* et *Tempestive* in Edd, pr. et Fabr. desiderantur; leguntur in Cod. et P. 3) Vv. *Iuventius*, *Caput ei*, quae exhibet P., in Cod. sunt dubia. De Iuventio adi Ianum Rutgersium Varr. Lectt. IV, 19. et Bothium Poet. Scen. V, 2, p. 95. 4) *Tempestive quoque conviviis delector propter sermonis delectionem* P. Sed verba: *Tempestive quoque conviviis* absunt a Codice, quare omisi, apposita sine dubio ab editore ex Cicerone. Apud Cic. de Sen. c. 14. est: *Ego vero propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector.* Ceterum *delectationem* est quoque in Cod. Charisii. In Cod. integra linea excidisse videtur, ubi tale quid scriptum fuisse videtur, quale reposuit P. 5) *Tertia pro tertio. Maro* P. Fabr. *Tertio. Maro* Cod. Ed. pr. 6) *Tertia* Fabr. P. *Tertio* Cod. Ed. pr. Locus est Virg. Aen. III, 37. Credibile est, Grammaticum legisse *Tertio*, et ut dissyllabum enunciasse. *hostilia* Fabr. P. *hastilia* Cod. Ed. pr. 7) Virg. Aen. XI, 381. Notandus error Grammatici, qui *tuto* pro adverbio acceperit. Melius rem intellexisse videtur Celsus, qui negavit, accipiendum esse ut *falso* et *raro*. Verum si idem verbis, quae sequuntur, *haec enim Latina sunt*, dubitare videtur, utrum *tuto* Latinum sit, idem erravit. Fortasse tamen legendum: *Haec enim adverbia sunt, illud nomen.* Ceterum *Arruntius* in Cod. scribitur. 8) Cic. Tusc. II, 18. 9) *No* (sic) Cod. *non* Ed. pr. Tum *continere* P. *contemnere* Ed. pr. Fabr. *contempnere* Cod. Cic. Tusc. II, 10. 10) *Volcens* Cod. Virg. Aen. IX, 375. 11) Cf. Meyer. Fragm. Orat. Romm. p. 76. 12) *Fiant* Cod. Ed. pr. *fient* Fabr. P. *formidulosius* est scriptura Cod. Cf. Meyer. l. c. 13) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 196. 14) *Validissime* Edd. O. *valdissime* Cod. 15) *D. Adrianus* Edd. O. *Diuus Hadrianus* Cod. 16) *Validissime* Edd. O. *valdissime* Cod. 17) *Argentum* P. *argenteum* Cod. Edd. pr. Fabr. Cf. Meyer. Fragm. Orat. Romm. p. 254. 18) *Simul vero spacium* P. Fabr. *simul tamen spacium* Ed. pr. *simul spacium* Cod. 19) *Inquit Plinius* Fabr. P. *inquit* Cod. Ed. pr. Nec *Plinius* supplendum videtur, sed *Romanus*. 20) *In r* Edd. O. *in er* Cod. 21) *Libro VI.* P. *libro* 6. Fabr. *libro*, om. numeri signo, Cod. Ed. pr. Numeri signum sine dubio haustum a literis seqq. 22) *Ut, pro utinam* Fabr. P. *Utinam* Cod. Ed. pr. Verum est, quod Fabr. restituit. Terent. Phorm. IV, 4, 6. *Ut te quidem tumultus omnes* Ed. pr. 23) *Tumultu* P. *tumultus* Cod.; deest voc. in Ed. pr. et Fabr. Cf. Meyer. Fragm. Orat. Romm. p. 76. 24) *Et ad* P. *et* om. Fabr. Ed. pr. Cod. Cf. Meyer. ibid. p. 76. 25) *Imo* Cod. *Immo* Edd. O. Plaut. Bacch. II, 2, 28. ubi *plurimi* pro *plurimique*. 26) *Crissalus* Cod. *Chrysalus* Edd. O. Plaut. Bacch. IV, 4, 83. 27) *C. Graccus* Fabr. P. *C. Gracchus* Ed. pr. *G. Gracchus* Cod. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 117. 28) *Ad Marcum imperatorem* P. *ad manum invicem* Edd. pr. Fabr. *ad Marium inuicem* Cod. In reliquiis epistolarum Frontonis locus hodie non reperitur. 29) *Situs, lepos.* Nieb. legendum suasit *scitus lepos;* mihi vera videtur Cod. lectio. Non enim opus est, de homine esse sermonem. Cf. Cic. ad Brut. Epp.

252. Viciniae; *hic viciniae*[1] Terentius in Hecura[2]; ubi Celsus: Adverbialiter, inquit, ut domi militiaeque. Plautus in Bacchidibus:

Proxime[3] *viciniae.*

253. Unciatim; Terentius in Phormione:

Quod ille unciatim vix de dimenso suo,
Suum defraudans genium, compersit miser[4].

254. Utero pro in uterum; Sisenna[5] Milesiarum XIII: *Ut cum paenitus*[6] *utero suo recepit.*

255. Vesperi; Plautus in Poenulo:

Importuna vis venit vesperi[7].

256. Utpote; Lucilius tertio[8]. Plautus vero in Poenulo et pro verbo posuit:

[198] *Non enim pote quaestus fieri, nisi sumptus* || *sequitur scio*[9].

Afranius in Vopisco:

Quasi verbum fecerim de isto, utpote[10].

257. Vespera; Salustius Historiarum secundo, et[11] Aurelius Caesar ad Frontonem II: *Vespera fatigatus, luce dormitans.* Fronto vero ad Antoninum[12] quinto: *At enim vesperi in triduum mittam*[13].

258. Utrubi[14]; Naevius in Tarentilla:

Utrubi coenaturi estis, hicine[15], *an in triclinio?*

259. Ut quammaxime significem; Tullius Tusculanarum secundo: *Nihil enim habet natura praestantius, nihil quod magis expetat, quam honestatem, quam decus: his ergo pluribus nominibus unam rem declarari volo, sed utar, ut quammaxime significem, pluribus*[16].

260. Vicissim; Cato de Consulatu suo: *Qui maximis vicibus*[17], inquit, *ac vicissim.* Et Cicero de Senectute: *Vicissim umbris aquisve refrigerari*[18].

261. Vitiosius; Cicero de Senectute: *Caecilius vitiosius illud ait de senectute*[19].

262. Viritim; Cicero de Senectute: *Sp. Carbilio, C. Flaminio tr. pleb.*[20], *quoad potuit Fl. Maximus*[21], *restitit agrum Picentem et Gallicum viritim contra senatus auctoritatem dividenti.*

263. Universe; Cicero pro Scauro[22].

264. Utrinde; Cato pro Hispanis[23]: *De frumento utrubi bona, utrobi*[24] *mala gratia capiatur, utrinque*[25] *iram, utrinde factiones tibi pares.*

265. Unde pro e quo loco; Plautus in Rudente:

Unde nos hostias agere voluisti[26]*?*

266. Vehementissime pro fortissime et vere; Calvus in Vatinium: *Vehementissime probare*[27].

267. Vehementer; Caepio in M. Aemilium Scaurum lege Varia: *Q.*[28] *Albius vir bonus est et vehementer idoneus.*

XV.

Coniunctio, ut ait Cominianus[29].

1. Coniunctio est pars orationis nectens ordinansque sententiam. Coniunctioni accidunt: figura, ordo, potestas. Figura est, qua appellatur || aut simplex, ut quidem, [199]
aut composita, ut equidem. Ordo est, quo apparet,

lib. II, 16. *Quos tu situs, quas naturas rerum et locorum, quos mores, quas gentes* cett. 1) *Viciniae, huc viciniae* P. *Viciniae, huic viciniae* Fabr. *Vicinie, huic uiciniae* Ed. pr. *Viciniae hic viciniae* Cod. 2) *Hecura* scriptura Cod. At Terentii locus non in Hecyra, sed in Phormione legitur I, 2, 45. 3) *Proximae* Ed. pr. Fabr. P. *proxime* Cod. Plaut. Bacch. II, 2, 27. ubi legendum *proxime viciniae habitat*, ut h. l. in Cod. Charisii scriptum exstat, quantumvis Codd. Plauti *proximae* tueantur. 4) *Comparsit miser* Edd. O. *compersit miser* Cod. Cf. Terent. Phorm. I, 1, 9. 10. ubi editur *compersit.* 5) *Sisinna* Cod. 6) *Ut eum penitus* Edd. O. *ut cum paenitus* Cod. Cf. Fragmm. Histor. Vett. p. 66. 7) Hodie apud Plautum in Poenulo non legitur. Cf. Pareus Fragm. Plauti Edit. Neap. p. 8. ubi scribitur: *importuna avis venit vesperi*, censetque Pareus, versum excidisse in Poenulo V, 2, 15. ubi est: *Sed quaenam illaec avis est, quae huc cum tunicis advenit.* 8) Cf. Douza Lucil. Rell. p. 283. ed. Haverc. 9) *Non pote quaestus consistere, si eum sumptus superat soror* Fabr. P. *Non enim pote* (sequitur hiatus) *questus fieri nisi sumptus sequatur scio* Ed. pr. *Non enim pote quaestus fieri, nisi sumptus seq̄* (sic) *scio* Cod. Locus est Plauti Poen. I, 2, 74. *Non enim potest quaestus consistere, si eum sumptus superat, soror.* 10) Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 196. *utpute* Cod. *utpote* Edd. O. 11) *Et Aurelius* Cod. *et cur.* (sic) Ed. pr. utramque voc. om. Fabr. *Aurelius*, om. *et*, P. 12) *Antonium* Cod. Ed pr. *Antoninum* Fabr. P. 13) *Ad eum vespera in triduum mittant* P. *At enim vesperi in triduum mittam* Cod. Edd. pr. Fabr. 14) *Utribi* Edd. O. *Utrubi* Cod. Atque ita postea. 15) *Hiccine* Edd. O. *hicine* Cod. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 20. 16) Cic. Tusc. II, 20. ubi editur: *quam honestatem, quam laudem, quam dignitatem, quam decus* et post *hisce ego* et *utor.* 17) *Vocibus* P. *vicibus* Cod. Fabr. Ed. pr. Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. pag. 76. 18) Cic. de Sen. c. 16. extr. 19) Idem ibid. c. 8. *Illud vero idem Caecilius vitiosius: Tum equidem in senecta* cett. *Caelius* pro *Caecilius* Ed. pr. 20) *Trib. pleb.* Fabr. P. *Tr. Pl.* Ed. pr. *tr. pleb.* Cod. 21) *Fabius Maximus* Fabr. P. *Fl. Maximus* Cod. Recte emendavit Fabr. Ceterum sic legitur apud Cic. de Sen. c. 4: *qui consul iterum, Sp. Carvilio collega quiescente, C. Flaminio tribuno plebis, quoad potuit, restitit agrum Picentem et Gallicum viritim contra senatus auctoritatem dividenti.* Quare intelligitur, *dividentibus*, quod Fabr. P. habent, non veram esse lectionem. *Dividenti* Cod. Ed. pr. 22) Accedat haec vox fragmentis Scaurianae apud Cic. 23) *Pro Lusitanis Hispanis* Fabr. P. *pro Hispanis* Cod. Ed. pr. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. p. 45. 46. 24) Variat scriptura Cod. hoc loco *utrobi* superius *utrubi* exhibentis *utrobi* Edd. O. *utrobique.* 25) *Utrinde* Edd. O. *utrinque* Cod. falso. 26) *Plautus in prudente* Cod. Plaut. Rud. I, 5, 15. 27) Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. p. 203. 28) *Quia Albius* Edd. O. *Q. Albius* Cod. Tum *vehimenter* Cod. Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. p. 131. qui *Caii* praenomen dat Albio. 29) Inscriptio in Edd. O. talis: *De coniunctione, ut ait Comminianus.* Cod. exhibet: *Con-*

praeponi[1] tantum possit, ut *et*, an[2] supponi, ut *que*[3]. Potestas coniunctionum[4] in quinque species dividitur: sunt enim copulativae, disiunctivae, expletivae, causales, rationales. Copulativae: et, que, at, ast, ac, atque; disiunctivae: aut, ve, vel, ne, nec, neque; expletivae: quidem, equidem, quoque, autem, tamen, porro; causales, *αἰτιολογικοί*: si, etsi, tametsi, siquidem, quando, quandoquidem, quin, quinetiam, sin, seu, sive, nam, namque, ne, enim, nisisi, nenisi; praeterea rationales: quamobrem, praesertim, item, itemque, enim, etenim[5], enimvero, quia, quapropter, quippe, quoniam, quoniamquidem, ergo, ideo, scilicet, propterea[6].

2. Palaemon[7] autem ita definit: coniunctionum quaedam sunt principales, aliae subsequentes, aliae mediae, quibus utralibet parte positis sine vitio coniungatur[8] oratio. Principalis igitur est coniunctio sed, velut[9]:

Sed te qui virum[10] *casus age fare vicissim*,

ut ait Virgilius. Ille enim ordo ubi postponitur, poeticus est, *κατ᾽ ἀναστροφὴν* factus:

Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis[11].

Sed ipsa subsequens est, quae media est etiam.

3. Habent etiam figuras coniunctiones, quae sunt aut simplices, aut compositae; simplices, ut nam; compositae, ut namque.

4. Cum est igitur de figura et ordine dictum, inspiciamus nunc, quae sint potestates[12]. Et sunt hae copulativae[13]: que, et, porro, quidem[14]; causales hae: quoque, itaque, etiam, ac, item, autem, vero, nam, enim, quia, quoniam, eo, ideo, quod, idcirco, propterea[15], causa, gratia, ergo. Hae enim, ubi causa redditur rerum, coniungere orationem solent, velut ita[16]: non dedit, quoniam non habuit. Ratiocinativae hae, *συλλογιστικοί*[17]: quare, quapropter, igitur, ergo, itaque, quando gravi accentu, quatenus, quoniam, ideoque, quoniamquidem, quandoquidem, siquidem. Dictae || autem sunt ratiocinativae, quod [200]
quamque rem praepositam[18] ratione confirmant, in hunc modum: lucet, igitur dies est. Nam hic coniunxi rationem, lucem ideo esse, quod sit dies, seu diem ideo esse, quod sit lux. Dubitandi sunt hae, *διςτακτικοί*[19]: si, siquidem[20], sive, seu, nisi. Disiungendi sunt hae, *διαζευκτικοί*: ve, vel, an, ne, aut, neque, neu, nec, neve; admonendi[21]: atque; petendi: sed, verum; quas quidam inter causales posuerunt, hoc modo: peccavit, sed rogat; laesit, verum et profuit. Relativae ad aliquid, ut Plinius ait, sive comparativae, hae: magis, potius, immo, in hunc modum: hic eat, immo ille aut potius ille. Idem ait Plinius, potestatem[22] habere comparandi tam, quam[23], sed haec adverbia videntur magis similitudinis, ut: tamquam bonus amicus; et: tam ille quam hic. Sane eo habent comparandi potestatem quam ubi dicitur ante, quod et melius quam subiciendi, * quas Palaemon expletivas ait, hae: equidem, enimvero[24]; repletivae, *ἀναπληρωματικοί*: saltem, tamen, tandem, ne, adeo; inlativae: quamquam, quamvis, etsi, tametsi; infinitivae: dum, quamquam, postquam[25], antequam, quatenus, ut cum, *ὅταν ὡς σημαίνει*[26]. Alii dicunt cum, ut sit quo tempore, per hoc et adverbium potest esse temporis. Optativae: utinam, ut, ne, velim; subiunctivae: cum, si, et quae ab eo compositae sunt, tametsi, antequam, donec, quamvis, dummodo, licet, postquam, priusquam, dum[27], cum pro donec accipitur, aut pro dummodo. Nec te moveat, si quaedam esse adverbia et coniunctiones recognoveris[28].

5. Superest[29], ut dicamus, quae coniunctio cui qualitati iungatur. Cum iungitur modo finitivis, modo subiun-

iunctio, ut ait Cominianus. 1) *An praeponi* Fabr. P. *aut praeponi* Ed. pr. *praeponi* Cod. 2) *Aut supponi* Cod. Ed. pr. *an supp.* Fabr. P. In Cod. tamen sigla est *ū*, quae fortasse fuit *ā*. 3) *An utrumque, ut itaque namque.* Haec verba hic interponunt Fabr. P.; absunt a Cod. Ed. pr. 4) *Coniunction.* (sic) Cod. *coniunctionum* Edd. O. 5) *Etenim* accessit e Cod. 6) *Praeterea* Edd. O. *propterea* Cod. Paullo ante *quoniam* ante *quoniamquidem* om. Ed. pr. 7) *Palemon* Cod. Cum omni hoc loco cf. quae dixit Diomedes p. 409. P. 8) *Coniungitur* Fabr. P. *coniungatur* Cod. Ed. pr. 9) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 10) *Viuum* Edd. O. *virum* Cod. Virg. Aen. VI, 531. 11) Virg. Aen. I, 353. seqq. Paullo ante *per ἀναστροφὴν* Ed. pr. 12) *Potestatis* Cod. *potestates* Edd. O. 13) *Copulativae* om. Cod. Ed. pr. recte interposuit Fabr. ex Diomede, quem cf. p. 409. P. 14) *Quidem* acc. e Cod. Ed. pr. desideratur in Fabr. P. 15) *Propter* Cod. *propterea* Edd. O. 16) *Velut ita* Cod. *ut ita* Edd. O. Paullo ante *rationem* Cod. Ed. pr. 17) *Cυλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* Fabr. P. *συλλογιστικοί* Cod. Ed. pr. (sed Cod. *συνλογιστικοι*) om. altera voce. 18) *Praeposita* Fabr. P. *praepositam* Cod. Ed. pr. 19) *Ἀπορηματικοί* Edd. O. *διςτακτικοί* diserte Cod. 20) *Siquidem* Edd. O. *si siquidem* Cod. 21) *Admovendi* Fabr. P. *admonendi* Cod. Ed. pr. 22) *Idem Plinius ait habere potestatem* Fabr. P. *ait Plinius habere potestatem* Ed. pr. *Idem ait Plinius potestatem habere* Cod. 23) *Tanquam et tam* Fabr. P. *tam quam* Cod. *tanquam* Ed. pr. Vide tamen Diomedem p. 410. P. 24) Totum hoc enunciatum, in quo nihil varietatis libri praestant, nisi quod Edd. *subiiciendi* et Cod. *expletivi*, ultima litera longius producta, sic videtur restituendum: *Sane habet comparandi potestatem* **quam** *ubi dicitur ante* **tam**, *quod et melius quam subiiciendi. Repletivae, quas Palaemon expletivas ait, hae, ἀναπληρωματικοί: equidem, enim vero, saltem, tamen, tandem* cett. 25) *Postquam* accessit e Cod. 26) *Ὅταν ὡς σημαίνει* Fabr. P. *ὅταν ὡς συμαίνει* Ed. pr. *ὅταν ὡς σημένει* Cod. Indicativus particulae *ὅταν* adiunctus nescio an recte se habeat apud huius aetatis scriptorem. Cf. Viger. p. 436. et Hermann. ad hunc Vig. locum p. 792. 27) *Donicum* Fabr. P. *dum* Cod. Ed. pr. Cf. Diomed. pag. 410. P. Statim ante *priusquam* ignorat Ed. pr. 28) *Cognoveris* Edd. O. *recognoveris* Cod. Cf. Diomed. l. c. Statim ante *coniugationes* pro *coniunctiones* Ed. pr. 29) Notavit

ctivis, velut[1]: cum dico, cum dicebam. Item ceteris[2] finitivis temporibus; subiunctivis quoque sic: cum dicam, cum dicerem; item ceteris subiunctivis temporibus[3]; sed interest, utrum finitivis an subiunctivis iungatur. Finitivis enim iungitur, quotiens ad id tempus, quo agebam, refertur: cum declamo, venit, id est, ipso tempore, quo de-
[201] clamo; cum declamabam[4]. || Ut[5] apud Virgilium:

Cum venit, aulaeis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda[6];

id est, tempore ipso, quo veniebat[7]. Et apud Ciceronem: *Tantum profeci, cum te a consulatu reppuli*[8]. Proficiscitur quoque et futuro iungitur finitivorum, ut apud Virgilium:

Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet[9];

quod est, ipso tempore, quo dabit amplexus, et figet oscula. Sic et Cicero: *An cum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt, tunc te non existimas*[10]? Significat enim illo tempore se invidia[11] conflagraturum, quo vastabitur Italia, tecta ardebunt. Hoc pacto iungitur finitivis; subiunctivis vero, cum post factum aliquid significat, ut: cum venisset, declamavi. Significat enim prius venisse, et sic se coepisse[12] declamare, ut apud Ciceronem: *Cum ille*[13] *homo audacissimus conscientia convictus*[14] *reticuisset, patefeci;* nam primum Catilina tacuit, et tunc Cicero patefecit.

6. Si modo finitivo, modo subiunctivo iungitur, velut[15]: si venio, si veniam[16]. Item ceteris finitivis temporibus. Sed finitivis iungitur hoc modo, quotiens res factas significat, ut apud Ciceronem: *Si inlustrantur, si erumpunt omnia, mutet Catilina mentem*[17]. Sic quoque et perfecto iungitur, ut apud Virgilium:

Si potuit manes accersere coniugis Orpheus[18].

Adfirmat enim potuisse. Et apud Ciceronem: *Quid si haec non dico*[19], *maiora fuerunt in Clodio, quam in Milone?* Subiunctivo vero iungitur, quotiens condicionalis[20] et incertus sermo est, velut[21]: si facias, si faceret[22]. Qui enim sic loquitur, non factum interim declarat.

7. Dum iungitur finitivo, velut[23]: dum venio. Quotiens vero pro eo, quod est dummodo, ponitur, subiunctiva recipit, ut apud Virgilium:

Dum conderet urbem[24];

id est, dummodo conderet. Dum etiam, si alius praeponitur sermo declinationis, ad illum reformatur, velut: petebam[25], ut dum venires facerem[26]; sic quoque recipiunt[27] subiunctiva.

|| 8. Donec iungitur subiunctivis, velut[28]: donec veniam. [202]

9. Num, si praepositum illi fuerit aliud verbum finitivum, recipit subiunctiva, velut[29]: *Interrogavi num dubitaret eo proficisci*, ut sit species relativa. Fere enim semper[30] praeposito finitivo verbo parti orationis coniunctivae[31] subiungitur species subiunctiva, velut: nescio[32], quid dixerit, nescio, quid fecerit, nescio, quare venerit, nescio, cur dixerit, et cetera similiter. Aliter vero finitiva, ut apud Terentium:

Num aliud me tibi opus est[33]?

Item: quare venisti, cur dixisti, cur fecisti, et similia; quoniam non praeponitur verbum. Item quamvis subiunctiva, velut[34]: quamvis veneris. Item dummodo subiunctiva,

ad hunc locum Fabr.: *haec ad verbum fere Diomedes habet, ubi agit de verbo: usque ad illum locum qui adducitur ex C. Iul. Romano.* Locus Diomed. legitur p. 386. P. 1) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 2) *Ceteris* sic h. l. scriptum in Cod. 3) Haec verba: *subiunctivis quoque sic: cum dicam, cum dicerem; item ceteris subiunctivis temporibus* desunt in Edd. O. praestat Cod. eadem leguntur apud Diomedem l. c. 4) Hic interseruit vv. haec Fabr.: *venit si eo ipso tempore, quo declamabam, venisset;* ex Diomede p. 386. 5) *Et* Fabr. P. *Ut* Cod. Ed. pr. 6) Virg. Aen. I, 697. seqq. 7) *Venit* Fabr. P. recte. *veniebat* Cod. Ed. pr. quod servavi. 8) Cic. in Cat. I, 10. ubi est: *tantum profeci tum, cum* cett. *reppuli* Cod. Ed. pr. *repuli* Fabr. P. His subiiciunt Fabr. P.: *id est, ipso tempore, quo repuli, profeci. Sic quoque* ex Diomede p. 386. P. quae excidisse videntur apud Charisium. Sed tamen repraesentavi Cod. scripturam: *reppuli. Proficiscitur quoque*, quae eadem exhibet Ed. pr. 9) Virg. Aen. I, 687. Huic exemplo subiungit Cod. haec: *quod est, ipso tempore, quo dabit amplexus, et figet oscula*, quae totidem verbis leguntur apud Diomedem l. c., desunt vero in Edd. O. 10) *Tunc te non existimas invidiae incendio conflagraturum?* Fabr. P. Vv. *invidiae incendio conflagraturum* absunt a Cod. Ed. pr. et apud Diomedem. Cic. in Cat. I, 11. 11) *Invidia ipsum* Fabr. P. *se invidia* Cod. Ed. pr. 12) *Sic cepisse* Fabr. P. *si sic se caepisse* Ed. pr. *sic se coepisse* Cod. 13) Vv. *Cum ille* desunt in Cod. et Ed. pr. sed necessaria sunt et a Grammatico sine dubio posita, qua de causa recte restituta a Fabr. Leguntur etiam apud Diomedem. Cic. in Cat. II, 6. 14) *Convictus primo reticuisset, patefeci caetera* Fabr. P. *convictus reticuisset, patefeci* Cod. Ed. pr. 15) *Velut* Cod. *ut* Edd. O. 16) *Veniam* Fabr. P. quod servavi. — *veniebam* Ed. pr. Cod. 17) Cf. Cic. in Cat. I, 3. *Si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta iam istam mentem, mihi crede* cett. In Cod. *Catillina* scribitur. 18) Virg. Aen. VI, 119. In Cod. scribitur *Orfeus*. 19) *Quae dico* Fabr. P. *non dico* Ed. pr. Cod. Pro *Quid si* Ed. pr. *Qui si.* Cic. pro Milone c. 13. *Quid si haec, non dico, maiora fuerunt in Clodio, quam in Milone.* 20) *Condicionalis* scriptura Cod. 21) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 22) *Faceres* Fabr. P. *faceret* Cod. Ed. pr. 23) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 24) Virg. Aen. I, 5. 25) *Ut petebas* Fabr. P. *ut petebam* Ed. pr. *velut petebam* Cod. Verum est *petebas.* 26) *Sacrum* Ed. pr. *facerem* Cod. Fabr. P. 27) *Recipiunt* Cod. Ed. pr. *recipit* Fabr. P., quod verum. 28) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 29) *Ut Cicero* Fabr. P. *velut*, om. *Cicero*, Cod. Ed. pr. Locus sine dubio corruptus est ex Cic. in Cat. II, 6. *Quum haesitaret, quum teneretur, quaesivi, quid dubitaret proficisci eo, quo iam pridem pararet.* 30) *Semper* om. Fabr. P. exhibent Cod. Ed. pr. 31) *Dubitativae* Fabr. P. *coniunctivae* Cod. Ed. pr. 32) *Ut Nescio* Edd. O. *velut nescio* Cod. 33) Terentii locum non reperi; similes sunt Phorm. I, 2, 101. Ibid. III, 3, 30. 34) *Ut* Edd. O. *velut* Cod.

velut[1]: dummodo venias. Item licet subiunctiva: licet venias. Quamquam[2] finitiva, ut apud Virgilium:

Quamquam animus meminisse horret[3].

Item ut recipit finitiva accentu elatum[4]; effertur autem, quotiens pro eo accipitur, quod est quomodo, ut apud Ciceronem: *Ut sustinuit*[5], *immo vero ut contempsit?* id est quomodo. Quotiens vero pro eo, quod est ἵνα apud Graecos, recipit optativa, velut: ut faciam[6]. Nonnunquam tamen acuto accentu elatum[7] recipit subiunctiva, praeposito sane finito verbo[8], more quo supra formari relativa diximus, ut apud Virgilium:

Infandum, regina, iubes renovare dolorem,
Troianas ut opes et lamentabile regnum
Eruerint Danai[9].

Item utinam recipit optativa, velut[10]: utinam venias. Item ne, acuto accentu imperativa, velut[11]: ne fac. Quotiens vero gravi accentu pro eo, quod est apud Graecos ἵνα μή, accipitur, optativa recipit, ut apud Horatium:

Ne facias quod Umidius[12].

Nonnunquam autem etiamsi acuto accentu efferatur, optativa quoque recipit, velut[13]: ne facias, ne scribas; sed interest inter hoc et illud, quod diximus, ne fac, quod hoc[14] imperamus, superius suademus. Recipit quoque id ipsum acuto accentu elatum finitiva, quotiens εἰρωνικῶς[15] accipimus pro eo, quod est apud Graecos ναί, istius ad-
[203] firmatio[16], quod est apud Ciceronem: *Ne illi vehe||menter errant*[17]. Quotiens vero rei dubiae, et quasi condicionali[18] aptatur, recipit et subiunctiva eodem accentu elatum, ut apud Ciceronem: *Ne*[19] *tu Eruci accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses*; hoc est, si esses natus, esses ridiculus. Item postquam modo finitivo, modo subiunctivo. Finitivo[20], quotiens iunctum accipitur, ut est apud Virgilium:

Postquam res Asiae Priamique evertere gentem[21],

ut sit postquam visum; subiunctivo vero, quotiens secernitur: postquam venisset, factum est, et similia. Item antequam modo finitivis, modo subiunctivis iungitur, contra ac superius. Iunctum subiunctivis, velut[22]: antequam venisset[23]; disiunctum finitivis, ut apud Virgilium:

Ante pudor quam te violo[24].

Item ni et nisi subiunctivis[25]: ni fecisset, et nisi fecisset. Quamquam apud Ciceronem nonnunquam finitivis iungitur, tum maxime cum parum dubius sit sensus, ut apud eundem Ciceronem: *Nisi forte melius est, patefacere vobis*[26] *provincias, quo exire possitis*[27], *quam curare, ut etiam illi, qui absunt, habeant, quo victores revertantur.* Item etsi, ut ait Gaius Iulius Romanus, ἀνακόλουθον est, quotiescunque τῷ etsi non reddimus tamen, ut Terenti[28] illud ex Hecyra est:

Etsi ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem,
Sed non adeo, ut facilitas mea corrumpat animum[29].

10. At[30] pro autem; Licinnius[31] Calvus in Fuscinium ambitus[32]: *At ita mihi Iovem deosque immortales velim bene fecisse iudices, ut ego pro certo habeo si parvuli*[33]. At[34] coniunctionem esse, *ad* vero praepositionem[35], εὐφωνότερον[36] tamen est, ut hic[37] per *d* scribatur, ne sub-

1) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 2) *Item quanquam* Fabr. P. *Quanquam*, om. *item*, Cod. Ed. pr. 3) Virg. Aen. II, 12. 4) *Acuto elatum* Fabr. P. *elatum* Ed. pr. *relatum* Cod. om. *acuto* Cod. Ed. pr. 5) *Substinuit* Edd. O. *sustinuit* Cod. Cic. pro Milone c. 24. *Ut sustinuit! dii immortales! sustinuit? immo vero ut contempsit ac pro nihilo habuit.* 6) *Ut faciam* Edd. O. *velut ut faciam* Cod. 7) *Elatum* Fabr. P. *latum* Cod. Ed. pr. 8) *Praeposito finito verbo* Fabr. P. *praepositus ὥσπερ infinito verbo* Ed. pr. *praepositis ANEIN finito verbo* (sic) Cod. Verum esse videtur, quod Diomedes in compari loco habet p. 388. P. *Nonnunquam tamen acuto accentu elatum recipit subiunctivum, praeposito sane finitivo* cett. 9) Virg. Aen. II, 3. Huic exemplo subiiciunt: *id est ὥσπερ* Fabr. P. quae absunt a Cod. et Ed. pr. 10) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 11) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 12) *Numidius* Fabr. P. *humidius* Ed. pr. *omidius* (sic, *u* supra *o*) Cod. Cf. Horat. Sat. I, 1, 94. 95. ubi vide Bentl. 13) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 14) *Hic* Fabr. P. *autem* Ed. pr. *h'* (sic) Cod. id est *hoc*. 15) *Ironicos* Latinis literis scriptum exhibent Cod. et Ed. pr. 16) *Apud Graecos ναὶ facta admiratione* Fabr. P. *apud Graecos istius adfirmatio* Cod. Ed. pr. Apud Diomedem pag. 388. P. legitur loco pari: *apud Graecos ναὶ facta adfirmatione*, quo tamen loco Codd. mei exhibent: *apud Graecos Ne rei factae adfirmatione*, pro quibus fortasse et hic et apud Charisium rescribendum est: *apud Graecos ναὶ in rei factae adfirmatione*. Ceterum Fabr. P. *Nae*. Cod. Ed. pr. *Ne* in loco Ciceronis. 17) Cic. in Cat. II, 3. extr. 18) *Condicionali* scriptura Cod. 19) *Nae tu Eruci* Fabr. P. *Ne tu era* (hiatus) *cum* Ed. pr. *Ne tu Eruci* Cod. Cic. pro Rosc. Am. c. 18. 20) *Finitiuo* Fabr. P. *finitum* Ed. pr. Cod. 21) Virg. Aen. III, init. Verba: *Immeritam visum superis* adduntur in Fabr. P. nesciuntur a Cod. et Ed. pr. 22) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 23) *Dixi* subiung. Fabr. P. In Ed. pr. est: *venisset dixi iunctum.* Sed Cod. exhibet: *venisset. disiunctum.* 24) Virg. Aen. IV, 27. 25) *Subiunctiva* Cod. Ed. pr. *subiunctivis* Fabr. P. 26) *Nobis* Fabr. P. *uobis* Cod. Ed. pr. 27) *Possimus* Fabr. P. *possitis* Cod. Ed. pr. Cic. in Catilin. IV, 10. ubi editur: *maius est* pro *melius est* et *nobis* et *possimus*. 28) *Terentii* Ed. pr. Fabr. P. *Terenti* Cod. 29) *Facilitas mea illorum corrumpat animos* Fabr. P. *facilitas mea corrumpat animum* Ed. pr. Cod. Terent. Hecyr. II, 2, 5. *Et ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem; sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum animos.* 30) *At* Fabr. P. *Ad* Cod. Ed. pr. 31) *Licinius* Edd. O. *Licinnius* Cod. Cf. Meyer. Orat. Rom. Fragmm. pag. 203. 32) *Ambitus reum* P. *ambitus*, om. *reum*, Cod. Ed. pr. Fabr. 33) *Si parvuli* Cod. Ed. pr. *si parvi* Fabr. His subiungit P.: *de ambitu iudicarent*, quae absunt a Cod. Ed. pr. Fabr. Unde P. verba ista *de ambitu iudicarent* sumserit, non reperio. 34) *At* Edd. O. *Ad* Cod. Post v. *coniunctionem* add. *esse* Cod. quod om. Edd. O. 35) *Scribunt* addidit Fabr. quem secutus est P. 36) *Εὐφωνότερον* Latine scribunt Cod. et Ed. pr. 37) *Haec* Fabr. P. *hic* Cod. Ed. pr.

sequens *t* litera[1], duriorem suique similem sonum literae amplexa, dictum faciat immitius.

11. An pro num[2]; Maro Bucolicon:

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula caprum[3]*?*

nisi, ut de distinctionibus diximus, *ὑπακουόμενον* sit: an aecum[4] videatur, sed Marcius[5] Salutaris vir perfectissimus pro ergo rectius sensit. *Ἀσύνδετον*[6] quoque fit
[204] || cum pluralis numerus singulari coniungitur[7].

12. Atque pro et; Terentius in Adelphis:

Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre[8]*;*

ubi Acron: Argute, inquit; nam per hanc coniunctionem transitum fecit ad narrationem. Cn. Naevius in Agitatoria, sed et in Tarentilla; Plautus in Bacchidibus:

Quae sodalem atque me exercitos[9] *habet.*

Cato dierum dictarum de Consulatu suo: *Atque quamquam multa nova miracula fecere inimici mei, tamen nequeo desinere mirari eorum audaciam atque confidentiam*[10].

13. Ast apud antiquos variam vim contulit vocibus pro atque, pro ac, pro ergo, pro sed, pro tamen, pro tum, pro cum, ut in glossis antiquitatum legimus scriptum. Sunt et aliae plurimae coniunctiones pro aliis apud veteres auctores interpositae, de quibus plenius G.[11] Iulius Romanus libro *ἀφορμῶν* sub titulo de coniunctione disseruit.

XVI.

De praepositione, ut ait Cominianus[12].

1. Praepositio est pars orationis, quae praeposita alii parti orationis significationem eius immutat aut simplicem servat, ut: scribo, subscribo, scribo, rescribo. Praepositiones aut casibus serviunt, aut loquelis[13]. Quae casibus serviunt: apud[14], penes, ut: apud vos, penes te; loquelis[15]: ut con, di, re, se[16], ut: congredior, diduco, refero, secedo[17]. Ceterae praepositiones verbis[18] sic cohaerent, ut casibus, ut: perfer huc, admove ad urbem. Quae casibus serviunt, aut accusativum habent aut ablativum aut utrumque. Et sunt accusativi casus: *ad*, ad domum, ad fines; *apud*, apud Maronem; *ante*, ante ostium, ante tribunal; *adversum*, adversum hostem; *am*, am segetes[19]; *contra*, contra Capitolium, contra hostem; *circum*, circum montem; *circiter*, circiter ducentos; *citra*, citra gratiam, citra montem; *circa*, circa forum; *cis*, cis Padum, cis Alpes; *extra*, extra urbem; *erga*, erga parentes; || *in*, in Pisonem; *inter*, inter querelas, inter te; [205]
infra, infra collem; *intra*, intra kalendas, intra moenia; *iuxta*, iuxta aedem; *ob*, ob merita, ob[20] causam, ob iter[21]; *per*, per vias, per medium; *praeter*, praeter malos; *propter*, propter illum; *post*, post annum; *prope*, prope urbem; *pone*, pone litus, pone me; *penes*, penes hospitem[22]; *subter*, subter mare; *supra*, supra Ilium, supra fortunam; *suptus*, suptus[23] lectum; *secundum*, secundum mare; *trans*, trans Tiberim[24]; *ultra*, ultra terminum, ultra fines; *usque*, usque Romam.

2. Item ablativi casus: *a*, a propinquis; *ab*, ab homine; *abs*, absque nobis, abs te; *cum*, cum sociis et cum patre; *coram*, coram amicis, coram multis; *clam*, clam patre; *de*, de civitate; *e*, e foro[25]; *ex*, ex provincia; *pro*, pro patre, pro Rep.; *prae*, prae metu, prae dolore; *palam*, palam omnibus; *sine*, sine domino; *tenus*, tenus rure[26].

3. Item utriusque casus: *in*, in ius eo, in iure sto; *sub*, sub montem veni, sub monte moror[27]; *super*, super arma, super armis, ut Maro:

Stratoque super discumbitur ostro[28]*;*

subter, subter mare, subter mari; *super*, super Hectore, super Priamo[29], hoc est de Priamo[30].

XVII.

De praepositionibus Palaemon ita definit.

1. Praepositiones sunt dictae ex eo, quod praeponantur tam casibus quam verbis; casibus incusativo[31] tantum

1) *Litteram* Cod. Ed. pr. *litera* Fabr. P. 2) *Cum* Cod. Ed. pr. *num* Fabr. P. 3) Virg. Bucol. III, 22. 4) *An ne cum* Edd. O. *an aecum* Cod. i. e. *aequum*. 5) *Martius* Edd. O. *Marcius* Cod. 6) *ἀσύνϑετον* Edd. O. *ἀσύνδετον* Cod. 7) *Iungitur* Edd. O. *coniungitur* Cod. 8) Terent. Adelph. I, 1, 15. 9) *Exercitos* Fabr. P. *exercitus* Ed. pr. *exercitis* Cod. Ceterum non legitur hodie fragmentum hoc in Bacchidibus; idem tamen eodem titulo citatur a Nonio p. 6. Merc. 10) Cf. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. p. 76. 11) **G.** *Iulius* Cod. **C.** *Iulius* Edd. O. 12) *Comminianus* Edd. O. *Cominianus* Cod. Ceterum quae in seqq. de praepositionibus traduntur, eadem fere exstant apud Diomedem p. 404. P. 13) *Loquellis* Cod. *loquelis* Edd. O. 14) *Ut apud* Fabr. P. *ut* om. Cod. Ed. pr. 15) *Quae loquelis* Fabr. P. *loquelis*, om. *quae*, Ed. pr. *loquellis*, om. *quae*, Cod. 16) *Am* addidit Fabr., quem sequitur P. abest *am* a Cod. Ed. pr. 17) *Amplector* addidit Fabr., quem seq. P. abest a Cod. Ed. pr. 18) *Adverbiis* Cod. Ed. pr. male. *verbis* recte Fabr. P. 19) *Am segetes.* Cf. Festus p. 18. et interpp. ad Festum p. 330. ed. meae. 20) *Ob ob causam* Cod. 21) *Obter* Cod. *ob iter* Edd. O. 22) *Penes hostem* Edd. O. *penes hospitem* Cod. 23) *Subtus*, *subtus* Edd. O. *suptus*, *suptus* Cod. 24) *Tyberim* Edd. O. *Tiberim* Cod. 25) *De foro* Edd. O. *e*, *e foro* Cod. 26) *Tenus crure* Fabr. P. *tenus rupe* Ed. pr. *tenus rure* Cod.; sine dubio verum vidit Fabr. 27) *Moror* Edd. O. *morar* Cod. 28) Virg. Aen. I, 700. 29) Licet non dubium sit, Grammaticum respexisse versiculum Virg. Aen. II, 750. *Multa super Priamo rogitans super Hectore multa;* tamen versum ipsum non posuit, qua de caussa haec verba non erant, ut versus, scribenda, velut fecit P. 30) *De Hectore*, *de Priamo* Fabr. P. *de Priamo* Cod. Ed. pr. omissis prioribus. 31) *In accusativo* Edd. O. *incusativo* Cod.

et ablativo. Sunt quaedam communes utriusque casus. Nonnullae tam casu[1] quam verbo praeponuntur, aliae tantum verbo, quaedam tantum casui. Aliae mutato accentu in adverbia accedunt. Et quidem quae sint[2] accusativi casus, item quae ablativi, sed et utriusque, superioribus explanantur, nunc quae sint verborum propria exponamus. Et sunt verborum propriae hae: *di* diducere, *dis* dispargere, *co* coemere, *con* convertere, *re* revocare, *se* seponere, *as* aspellere. Sunt etiam ex universis, quae et casui et verbo praeponuntur, velut: a coelo, amoveo, ab arte, abhorreo; *abs*, abs te abstraho; *ad*, ad illum adgredior; *am*, am fines, am segetes, ambio, amplector;
[206] *ante*, ante tribunal, antecedo[3]; || *contra*, contra illum, contradico; *circum*, circum oppidum, circumeo; *de*, de illo, decipio; *e*, e coelo, educo; *ex*, ex alto, excipio; *in*[4], in Pisonem, invado; *inter*, inter illum, interdico; *ob*, ob illum, obeo, obiicio; *prae*, prae viribus, praedico; *pro*, pro illo, promitto; *praeter*, praeter filium, praetereo; *per*, per flumen, perago; *sub*, sub illum, subeo; *super*, super lectum, supergredior; *trans*, trans flumen, transeo. Eaedem praepositiones et adverbio et participio et pronomini[5] praeponuntur. Adverbio quidem ita: adprime, impudenter. Participio vero ita: inscriptus, dereptus[6]. Pronomini etiam ita: ad illum, pro me, de hoc. Similiter ex universis tantum casibus iunguntur[7] hae: propter, apud[8], sine, circiter, subtus, infra, coram, intra, cis, extra, post, supra, prope, ultra, usque, citra, secundum, erga, pone, circa, penes, iuxta. Quaedam similiter ex universis mutato accentu in adverbia accedunt, quae etiam in adverbiis notavimus, et sunt: *infra*, infra stat, supra[9] stat, extra stat, intra sedebat, ultra non faciam, citra discurrit, circa equitatum, iuxta fecit. Similiter contra contendebat[10], subtus erat, coram stetit, ante venit, post sedit, prope cecidit, id est[11], pene, usque illum mulcavit[12], id est, valde, item usque illo cum venisset. Et quamdiu sine casibus enunciantur, adverbia aliter erunt[13]; receptis casibus in praepositiones numerantur[14].

2. Nomina civitatium[15] sine praepositione sunt cum verbis[16] eundi, manendi, redeundi; sed et rus sine praepositione: rus eo, ruri sum, rure venio; et domus sine praepositione, velut[17]: domum eo, domi sum, domo venio, sed et de domo dumtaxat[18]. In tertia persona invenimus saepius in domum it[19]. Generaliter autem et canonice, ut Romanus disertissimus[20] artis scriptor refert[21]. Praepositiones gentibus seu nationibus adduntur, civitatibus adimuntur et detrahuntur, licet contra nonnullos veteres dixisse repperiamus[22], ut apud eundem Roma||num inve- [207]
nies. Apud Palaemonem etiam aliae observationes paenitus[23] digestae sunt, utputa, praepositio per praeponitur tantummodo absolutis nominibus, peccant autem, qui dicunt peroptimus. Circum, circa, circiter hoc[24] differunt, quod circum loci est, circum theatrum; circa temporis[25], circa Kalendas; circiter numeri, circiter horas decem, et si aliter inveniantur, licentia dictum videtur. Contra et adversus hoc[26] differunt, quod contra loci, velut[27]: contra basilicam; adversus ad animi motum, velut[28]: adversus illum facio; interdum autem promiscue accipitur.

3. Item *ante*, *post*, *penes*, *inter*, nunc praeponuntur casibus, nunc mutato accentu subiunguntur, ut: ante illum, illum ante.

4. Item *ab* duplex est, nam et pro ἀπό et pro ἐπί apud nos accipitur, ut: ab bibliotheca, ab epistolis[29]. Item *a* et *ab* hoc differunt. *A* praeponitur nomini, quod a consonante incipit aut vocali, quae pro consonante accipitur; *ab* his praeponitur, quae a vocali incipiunt, quamvis etiam *h* praecedat, quae pro adspiratione accipitur. Superius, velut: a magno, a maximo[30]. Sequens: ab Indis, ab errore, ab humo, et ab Hyla, et ab Hyacintho, quod et *y* litera peraeque[31] apud nos vocalis existimatur. Has praepositiones nonnullis visum est non debere propriis ci-

Notavit ad hunc locum Fabricius: *Haec in Rhemnii Palaemonis arte, quae nunc exstat, non leguntur.* 1) *Tam casui* Edd. O. *etiam casu* Cod. 2) *Sunt* Edd. O. *sint* Cod. 3) *Praeponuntur, ut ad illum, accedo. ante, ante ostium, antecedo. ab, ab arce, amoveo. contra* Fabr. P. *praeponuntur, ut accedo, amoueo, ab arce, antecedo. contra* Ed. pr. Quae dedi, Nieb. e Cod. enotavit. 4) *In.* Hoc prius *in* abest a Cod. 5) *Et pronomini* accesserunt e Cod. 6) *Descriptus* Edd. O. *dereptus* Cod. 7) *Iungitur* Cod. male. *iunguntur* Edd. O. recte. 8) *Opter* hic intrudit Cod. quod unde profectum sit, nescio. 9) *Supra, supra* Edd. O. alterum *supra* ignorat Cod. 10) *Contendebat* Edd. O. recte. *condebat* Cod. 11) *Idem* Ed. pr. *id est* Cod. Fabr. P. 12) *Mulcavit* Cod. *multavit* Edd. O. 13) *Adverbia erunt* Fabr. P. *adverbia aliter erunt* Cod. Ed. pr. Scribendum videtur: *adverbia erunt; aliter receptis* cett. 14) *Inter praepositiones numerantur* Fabr. P. *inter praepositiones*, om. *numerantur*, Ed. pr. *in praepositiones* Cod. qui item v. *numerantur* omittit, quod recte restitutum videtur a Fabr. 15) *Civitatium* Cod. *civitatum* Edd. O. 16) Vv. *cum verbis* interposuit Fabr. secutus est P.; ignorantur ea a Cod. et Ed. pr. sed necessaria sunt. 17) *Velut* Cod. *ut* Edd. O. 18) *Dumtaxat* scriptura Cod. item exhibet Ed. pr. 19) *In domum* Fabr. P. *in domum, id* Ed. pr. *in domum it* Cod. 20) *Dissertissimus* Cod. *disertissimus* Edd. O. 21) Post v. *refert* commate distinguitur in Fabr. P. Sed in Cod. trium punctorum signum sequitur, ad hunc modum ∴ Etiam in Ed. pr. plene interpungitur. 22) *Repperiamus* scriptura Cod. 23) *Paenitus* scriptura Cod. 24) *Hae differunt* Fabr. P. *haec diff.* Ed. pr. *hoc differunt* Cod. 25) *Tempus* Ed. pr. *temporis* Cod. Fabr. P. 26) *Ita* Edd. O. *hoc* Cod. 27) *Contra ad locum ut* Fabr. P. *contra locum ut* Ed. pr. *contra loci velut* Cod. 28) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 29) *Epistolis* sic scribi in Cod., diserte adnotavit Nieb. 30) *Superius a magno et a maximo* Edd. O. *superius velut a magno a maximo* Cod. 31) *Quae y litera peraeque* Edd. O. *quod et y littera per* .ϵ. (sic) Cod. Nescio quid haec sigla sibi velit.

vitatium[1] nominibus praeponi, sed sic: Antiochia veni, Roma veni[2]. Et Cicero: *Tum cum multi*[3] *principes civitatis Romae non tam sui conservandi*, et cetera.

5. Item *cum* tertiae personae praeponitur tantum, velut[4]: cum illo; nam primam et secundam subsequitur: mecum, tecum, item nobiscum, vobiscum, cum illis. Item *tenus*[5] subsequitur: pubetenus, facietenus, paulotenus. Item *in* praepositio quotiens significationem habet in loco, quod est apud Graecos [ἐν τῇ πόλει[6],] recipit casum ablativum, velut: in civitate. Eadem *in* praepositio[7] derog[ativa et] στερητική[8], ut: probus, improbus, doctus, indoctus; nonnunquam etiam adiectiva προςθετική[9], ut: po-
[208] tens, impotens, id est, || valde potens. Quamquam in hac appellatione etiam derogativa intelligatur, ut sit impotens. Item *super*, quotiens supra significat, accusativum recipit casum, ut est: super subsellium; quotiens vero *de* significat, recipit ablativum, id est[10]:

Super Hectore multa[11].

Item *per* diversas habet significationes; non enim tantum pro eo, quod est apud Graecos * δι' ἐμοῦ ἢ δι' ἐκείνου[12], id est, per me, aut per illum intelligitur, nec pro eo tantum, quod aeque apud Graecos sumitur ἐπὶ ἐμοῦ, ἐπὶ σοῦ γέγονεν, quasi per me aut per te factum est, sed etiam nonnunquam pro eo accipitur, quod apud Graecos iurandi exactione usurpatur, id est, τοὺς θεούς, τὴν πίστιν σοι, τὰ ἄστρα σοι[13], ita ut ait poeta:

Per superos atque hoc coeli spirabile numen.
Per sidera testor[14].

Item accipitur pro eo, quod cum nostra voluntate[15] iureiurando affirmamus aut negamus; μὰ τοὺς θεούς, νὴ τοὺς θεούς, ut[16] Graeci dicunt, quale est apud Virgilium:

Per ego has lacrimas dextramque tuam[17] *te,*
Per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos,

ut sit per lacrimas, per dextram, per te, quod [Graeci] μά dicunt[18]; per connubia, per hymenaeos, ut sit νὴ τὸν γάμον, νὴ τὸν ὑμεναῖον. Item intelligitur, quotiens solemus incusantes aut excusantes ponere, quod Graeci dicunt παρ' αὐτοῦ[19] γέγονεν, παρ' ἐμοῦ οὐδὲν γέγονεν, per illum factum est, ut fieret, per me non est factum, ut fieret. Item accipitur etiam pro eo, quod est valde, ut cum dicimus perdoctus, id est, valde doctus, quod est doctissimus. Praeponitur autem absolutis[20]; ergo ut Scipio peroptumus, secuti veteres, non dicimus[21]. Item *ad* et *apud* hoc differunt. *Ad* enim ad locum perfertur, quasi: ad illum eo; *apud* in loco, quasi: apud illum sum. Item *in* et *erga* hoc differunt: fere enim *erga* ad affectum refertur[22], quasi erga illum sum benignus; *in* ad simultatem, quasi in illum sum saevus. Item *secundum* duplicem intellectum habet; modo ad proximitatem, quasi: secundum illum sedeo, id est, prope; modo ad aemulationem, quasi:
|| secundum Epicurum vivo, id est, similiter illi. [209]

6. Item ante illum, post illum, inter illum, penes illum, hae praepositiones nonnunquam promiscue accipiuntur, et postponi solent; accentum utique mutant aliquando[23] et casum, quale est paucis ante diebus, item paucos post annos[24]; item:

Arma inter iuvenum[25];

item: illum penes; ut sit penes illum, inter paucos dies[26], inter arma iuvenum.

1) *Civitatum* Edd. O. *civitatium* Cod. 2) *Antiochia venit, venit Roma* Fabr. P. *Antiochia venit veni Roma* Ed. pr. *Antiochia veni, Roma veni* Cod. 3) *Cum multi* Edd. O. *Tum cum multi* Cod. 4) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 5) *Tenus* Edd. O. *hactenus* Cod. fortasse legendum: *Item tenus subsequitur, hactenus, pubetenus* cett. 6) Verba Graeca in Cod. extrita sunt. 7) *Eadem praepositio* Edd. O. *Eadem in praepositio* Cod. 8) *Derogativa et ἀναιρετικὴ vel στερητικὴ* Edd. O. nisi quod *ἀναιρητικὴ* Ed. pr. In Cod. ultimae syllabae vocis *derogativa* legi non possunt; ceterum prior vox Graeca et v. *vel* absunt. 9) *Αὐξητικὴ vel προσθετικὴ* Fabr. P. Verba *αὐξητικὴ vel* in Ed. pr. absunt, quorum loco signum hiatus. In Cod. nihil nisi *προςθετική*. 10) *Ut est* Fabr. P. *id est* Cod. Ed. pr. 11) Virg. Aen. I, 750. 12) *Apud Graecos δι' ἐμοῦ, δι' ἐκείνου* Edd. O. *apud Graecos ΔΙΑ UICЄI* (sic) |δι' ἐμοῦ ἢ δι' ἐκίνου (sic) Cod. Quid sibi velint ista priora Graeca, non extrico. Latet fortasse vox quaedam Latina. 13) *Τοῖς θεοῖσιν τὴν πίστιν* Edd. O. *τοὺς θεούς, τὴν πίστιν σοι, τὰ ἄστρα σοι* Cod. quae non satis intelligo. 14) *Per sidera testor, Per superos, atque hoc coeli spirabile numen* Fabr. P. *Per superos atque hoc coeli spirabile numen, Per sydera testor* Cod. Ed. pr. nisi quod Cod. *sidera.* Virg. Aen. III, 600. 15) *Pro eo quod ex nostra voluntate* Fabr. P. *pro eo quod est nosta voluntate* Ed. pr. *pro cum nostra voluntate* Cod. si recte enotavit Nieb. De qua re cum h. l. dubitem, scripsi: *pro eo, quod cum nostra voluntate.* 16) *Ut* desideratur in Edd. O. Tum Ed. pr. *νὴ θεοὺς* om. articulo. 17) *Dextramque tuamque te* Ed. pr. *dextramque tuam te* Cod. Fabr. P. Virg. Aen. IV, 314. 316. Ceterum scriptura *lacrimas* est in Cod. qui item scriptum habet *conubia* et *hymaeneos.* 18) *Quod Graeci νὴ dicunt* Edd. O. *quod - - - μὰ dicunt* Cod. non enim vox *Graeci* amplius legi potest in Cod. 19) *Παρ' αὐτὸν* Cod. *παρ' αὐτοῦ* Edd. O. 20) *Quod reliquis doctior et doctissimus non praeponitur. praeponitur autem tantum absolutis.* Fabr. P. *quod doctissimus, praeponitur autem absolutius* Cod. Ed. pr. 21) *Ergo et nos veteres secuti peroptumus non dicimus* Fabr. P. *ergo ut Scipio peroptumus dicimus, ergo ut scio sequi veteres peroptumus non dicimus* Cod. cui consentit Ed. pr. nisi quod haec: *ergo ut Scipio peroptimus* **dicitur.** Scribendum putavi: *Ergo, ut Scipio peroptumus, secuti veteres, non dicimus*, hac sententia: veteres quidem *Scipio peroptumus* dixerunt; at nos eos non sequimur. Intelligit fortasse Grammaticus veterem aliquam Scipionis praedicationem in inscriptione vetusta obviam, qua ille *peroptumus* diceretur. Quae supersunt inscriptiones *Scipionum* sepulcrales nil tale exhibent. 22) *Refertum* Cod. *refertur* Edd. O. 23) *Alique modo* Edd. O. *aliquando* Cod. 24) *Paucis post annis* Fabr. P. *paucos post annos* Cod. Ed. pr. 25) Virg. Aen. VII, 453. ubi legitur: *Arma inter regum.* 26) *Ante*

7. Item *ex* et *de* praepositiones nonnunquam mediae inveniuntur, cum [1] dicimus fac tua ex re, qua de re agitur. Quidam *ex* referunt ad locum, unde eximus, quasi: ex fundo venio, ex agro venio. At vero *de* ad id, quod Graeci *περὶ* dicunt, quasi: de Marcello, ut Cicero de amicitia: *Q. Mucius* [2] *augur multa narrare de C.* [3] *Laelio socero suo memoriter et iucunde solebat.* Item *e* praepositio non tantum ex loco significat, quasi e coelo, sed et pro eo [4], quod est pro, accipitur, cum dicimus [5] e Rep., id est pro Rep. Item e re est.

8. Abs autem fere praepositio hoc modo profertur, ut dicamus abs te [6]; abs me, abs illo non dicitur.

9. Item *pro* multas significationes admittit. Accipitur enim pro eo, quod est ante, id est [7] pro templis, et:

Pro turribus adstant [8].

Significat et cis [9], cum quasi apertum sit in medio et dicatur: provocavit illum, produxit illum, id est, porro illum vocavit, aut duxit. Significat et longe, quasi: proiectus [10]. Item quod apud Graecos *ὑπέρ* dicitur, quasi: pro Rabirio, pro Milone. Item quod apud Graecos *ἀντὶ* dicitur, quasi: *οὗτος ἀντ' ἐκείνου* [11]. Significat etiam aliam derogationem [12], id est *στέρησιν*, cum dicimus profanus lucus [13], id est, non sacer, quasi porro a fano positus, quod Graeci *βέβηλον* dicunt. Significat etiam *σχετλιασμόν*, cum animus movetur: *Pro Deum atque hominum fidem*, aut:

Pro dii immortales, qui hic interluxit dies [14]?

Item quod apud [15] Graecos *κατά* dicitur, quasi: pro meis viribus, *κατὰ τὴν ἐμὴν δύναμιν.*

[210] || 10. [Item] *prae* praepositio diversas habet significationes, accipitur enim pro valde, ut cum dicimus praedurum [16] [apud] Virgilium:

Praedurum viribus hostem,

quod est valde fortissimum. Significat et propter, prae illius virtute [17]. Item pro eo nonnunquam, quod est sine, accipitur: praefascine, id est, sine fascine, quod Graeci *ἀβάσκαντα* [18] dicunt. Significat et ante, cum dicimus prae te, ille . . . . [19]; quod Graeci *παρά σε* dicunt. Ergo differt, utrum proscribo an praescribo dicamus. Est enim pro . . . palam [20] et [aperte] scriptum pono, ut cum bona alicuius proscribo; praescribo autem *παραγράφομαι* significat, quales sunt praescriptiones [21] apud Iurisconsultos. Eadem ratione refert, utrumne praepono dicatur an propono; ut [22] cum [quis] declamat controversiam aut disputat, solet dicere, quaestionem propono, praepono vero, cum alterum altero praefero.

11. Sub praepositio quotiens localem significationem habet, accipit accusativum, si in locum significat, quale est:

Volat [23] *ire sub umbras;*

item:

Et nunc magna mei sub terras ibit imago [24].

Ablativum quotiens in loco [25] significat, quale est:

Troiae sub moenibus altis [26];

item:

Clipeique sub orbe teguntur [27].

Cum vero nulla loci significatio est, indistincte praeponitur, quale est:

Sub te tolerare magistro
Militiam [28].

Item accusativum sub eundem sensum:

Ecce autem primi sub lumina [29] *solis, et ortus.*

vel post paucos dies Fabr. P. *inter paucos dies* Cod. Ed. pr. 1) *Ut cum* Fabr. P. *cum*, om. *ut*, Cod. Ed. pr. 2) *Mutius* Edd. O. *Mucius* Cod. Cic. Lael. init. 3) Hoc loco **C.** in Cod. non **G.** 4) *Sed et pro eo* Cod. *et* om. Edd. O. 5) *Ut si dicimus* Fabr. P. *c/i* (sic) *dicimus* Ed. pr. *cum dicimus* Cod. 6) *Abs te* desiderantur in Edd. O. 7) *Ut est* Fabr. P. *id est* Ed. pr. Cod. Tum *pro templis et* Fabr. P. *pro templis est* Cod. Ed. pr. 8) Virg. Aen. IX, 677. 9) *Cis* Edd. O. *eis* Cod. 10) His subiiciunt Fabr. P.: *ut*, *Proiectaque saxa Pachyni.* Locus petitus est ex Virg. Aen. III, 699. 11) His addit Fabr. quem sequitur P.: *ut*, *Pro dulci Ascanio veniat.* Locus est petitus ex Virg. Aen. I, 659. 12) *Alia significatione derogationem* Fabr. P. *aliam significationem derogationem* Ed. pr. *aliam derogationem* Cod. Fortasse legendum: *significat etiam aliter derogationem.* 13) *Locus* Edd. O. *lucus* Cod. 14) *Intercipit dies* Edd. O. *interluxit dies* Cod. Unde hic senarius depromptus sit, nescio. 15) *Idem quod apud* Cod. *quod* om. Edd. O. 16) *Praedurum vulnus*, *Praenimium id est valde, ut apud Virgilium* Edd. O. Ad haec adnotavit Nieb.: vv. *Praenimium id est valde ut* in Cod. plane deesse; addit, prave additum sibi videri *vulnus* et nihil praeter *apud* scriptum fuisse h. l., ut igitur in Cod. fuerit: *praedurum apud Virgilium: praedurum viribus hostem.* Virg. Aen. X, 748. ubi legitur: *praedurum viribus Orsen.* 17) *Prae illo, hoc est, propter ipsius virtutem* Fabr. P. *significat et propter ipsius virtutem* Ed. pr. nihil amplius. *Significat et propter, prae* **illius** *virtutem* (sic) Cod. 18) *Ἀβασκάντως* P. *ἀβάσκαντος* Ed. pr. Fabr. *abascanta* Cod. 19) *Prae te, prae se ferre* Fabr. P. *prae te, prae se, ferè* Ed. pr. *prae te ille* . . . . Cod. ita ut quatuor extremae literae legi non possint. 20) *Est enim propalam* P. *Est enim proscribo palam* Fabr. *Est proscribo palam* Ed. pr. *Est enim pro . . . palam* Cod. Voc. *aperte* in Cod. non amplius recte legi potest. 21) *Subscriptiones* Edd. O. *praescriptiones* Cod. 22) *An propono. nam cum quis* Fabr. P. Vv. *an propono* in Cod. et Ed. pr. desunt, at necessaria videntur. Tum pro *nam* in Ed. pr. est *aut*, in Cod. *ut.* *Quis* in Cod. extritum. 23) *Volitare* Edd. O. *volat ire* Cod. Fortasse scribendum: *iuvat ire.* Virg. Aen. IV, 660. 24) Virg. Aen. IV, 654. In Cod. male legitur *ire imago.* 25) *Ablativo quotiens in locum* Cod. *Ablativum quotiens in locum* Ed. pr. *Ablativum quotiens in loco* Fabr. P. 26) Virg. Aen. I, 95. 27) Idem ibid. II, 227. Dubitat Nieb. utrum in Cod. legatur *tegantur.* Ceterum *Clipeique* scriptum in Cod. *clypeique* Edd. O. 28) Virg. Aen. VIII, 515. 29) *Lumine* Cod. *limine* Ed. pr. contra mentem Grammatici. *lumina*

12. Omne verbum, quodcunque praepositionem recipit, eiusdem ordinis declinationem facit, velut[1]: scando, scandis, ascendo, ascendis, mordeo, mordes, remordeo, remordes. Exceptis his: sapio, sapere; adiecta enim praepositione facit resipio resipere, et fit tertii ordinis, sed desipio desipire[2] facit, non desipere, cieo ciere, accio accire, concio concire, exeo exire[3], do dare, addo addere, et alia si qua inveniuntur.

13. Gaius[4] Iulius Romanus de praepositionibus libro ἀφορμῶν ita refert. Suetonius Tranquillus de rebus va-
[211] riis: Praepositio‖nes, inquit, omnes omnino sunt Graecae duodeviginti, qui numerus inter omnes criticos Grammaticos profecto[5] convenit, nostras vero esse has: ab, ad, praeter, pro, prae, in, ex, sub, super, subter. Praepositiones, quae praeponuntur, merito censentur; nam et illud Salustii historiarum libro primo: *Quos inter maxime*[6], praepositio est, quam per anastropham[7] dicimus posse converti. Praepositiones aut casibus serviunt aut loquelis, aut et casibus et loquelis; casibus serviunt, ut apud, penes, apud te, penes te; loquelis: am, con, de, di, dis, re, se, an, ut: amplector, consedi, desinit[8]. Ceterae et verbis cohaerent et casibus. Praepositiones sunt hae: a, ab, ac[9], ad, adversus, am, ante, apud, as[10], cum, coram, cis, citra[11], circum, contra, circa, con, co, de, di, dis, e, ex, erga, extra, in, inter, intra, iuxta, infra, ob, of, oc, penes, per, post, propter[12], praeter, pro, prae, palam, prope, pone, prode, re, suc, se, sine[13], sub, super, subter, secundum, trans, tenus, ultra, uls. Velut[14]: a rationibus, ante forum, ab auctoribus, appellare, abs te, apud iudicem, accepit, astulit, ut veter., adtraxit[15], aufugit, addictus[16], cum legionibus, adversus edictum, cis Padum, citra gratiam[17], circum amicos, contra inimicos[18], circiter kalendas, circa urbem, concepit, cognitus, per te, post rem, propter nos, praeter iocos, pro reo, prae risu, palam populo, prope rus, detulit, pone sepem, dimovit, prodest, distulit, removit, e iure, sub domo, domum, ex arce, super caput, erga diligentiam, subterfugit, extra limitem, supra fortunam, iniecit, sine dolo, in forum, subter mare, inter cives, subter mari, intra caulas, transtulit, iuxta litus, trans ripam, infra gradus, tenus fine, ob iram, usque ad portum, penes me, ultra modum.

14. Ablativo casui servientes hae: a, ab, cum, coram, de, e, ex, pro, prae, palam, sine[19], tenus. Accusativo serviunt hae: ad, apud, ante, adversus, cis, citra, circum, contra, circa, erga, extra, inter, intra, iuxta, infra, ob, penes, per, post, propter, praeter, prope, pone, trans, ultra. Accusativo et ablativo serviunt hae: in, su[20], sub, super, subter. Super, ut Maro:

Stratoque super discumbitur ostro[21].

Ver‖bis serviunt, aut participiis, aut adverbiis hae: ac, [212]
con, di, dis, re, se. Verbis[22] ita: conduco[23], diduco, incurro, discedo, succurro, reduco, subvenio, secerno, supervenio; participiis: subterfugiens, incurrens et accingens[24], alia similiter; adverbiis: constricte, restricte, districte, indecenter, incunctanter, improbe, deformiter. Hae vero ut superiores coire non possunt, velut[25]: cum, apud, penes, propter, et ideo ablativum tantum aut accusativum praecedunt, nec aliis quam casualibus praeponuntur, id est, nomini, pronomini, participio; cum Cicerone, cum illo, cum electo, quaeque in partitione versus separari debent a cohaerentibus[26] partibus orationis.

15. Praepositiones interdum ultimas literas immutant, et iunctorum sibi verborum primas adsumunt, velut a pro ab[27], ut: avehit, et aquilone procella[28], pro ab aquilone, per synaloephan, nec mirum cum infra etiam subaudia-

Fabr. P. Virg. Aen. VI, 255. 1) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 2) *Desipere* (sic) Cod. Quo auctore hoc dicat Grammaticus, nescitur. Dudum viri docti allegaverunt locum Horatii Carmm. IV, 12, extr. *Dulce est, desipere in loco.* 3) *Excepto excire* Fabr. P. *exeo exire* Cod. Ed. pr. 4) *Gaius* sic plena scriptura Cod. *Caius* Ed. pr. *C.* Fabr. P. 5) *Perfecte* P. *profecto* Cod. Ed. pr. Fabr. 6) Cf. Salust. ed. Gerlach. p. 225. 7) *κατ' ἀναστροφὴν* P. Fabr. *per anastropham* Ed. pr. *per anastrofam* Cod. 8) Haec ita leguntur in Fabr. P.: *Praepositiones aut casibus serviunt ut ad, apud, et caeterae: aut loquelis, am con, di, dis, re, se, an, ut amplector, consedi, et similia. Caeterae.* Ed. pr. sic exhibet: *Praepositiones aut casibus serviunt, aut loquelis, am, con, de, di, dis, re, se, an, ut amplector, consedi, definit. Caeterae.* Quae dedimus, Cod. praestitit, nisi quod ibi *loquellis* scriptum legitur. 9) *A, ab, abs, ac* Fabr. P. *abs* om. Cod. Ed. pr. 10) *As* abest in Fabr. P. Ed. pr. In Cod. legitur *us.* 11) *Cis, circiter, citra* Fabr. P. *circiter* abest in Cod. Ed. pr. 12) *Praeter, propter* Edd. O. *propter, praeter* Cod. 13) *Pone, suc, re, sine* Fabr. P. *pone, pro, de, suc, re, sine* Edd. pr. *pone, pro, de, re, suc, se, sine* Cod. 14) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 15) *Abstulit, abstraxit, adtraxit* Fabr. P. *astulit, ut uter, adtraxit* Ed. pr. *astulit, ut veter., adtraxit* Cod. 16) *Abditus* Edd. O. *addictus* Cod. 17) *Contra gratiam* Edd. O. *citra gratiam* Cod. 18) Vv. *contra inimicos* acc. e Cod. 19) *Absque* h. l. addunt Edd. O. quod ignoratur a Cod. 20) In Cod. legitur *su* vel *sa*, non enim satis distinguitur. Voluisse Grammaticum *su*, facile intelligitur comparanti superiora. 21) Virg. Aen. I, 700. 22) *Re, se, an. verbis* Ed. pr. Fabr. P. *an* Cod. om. 23) *Conduco* hic interposui, cum in Cod. et Ed. pr. infra post vv. *alia similiter* legatur, a Fabr. et P. plane absit. Male transpositum a librario fuit; nam inter participia locum habere non potest. 24) *Accingens et aliae similiter* Fabr. P. *et accingens, alia similiter, conduco* Cod. *accingens et alia similiter conduco* Ed. pr. 25) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 26) *Cohercentibus* Edd. O. *coherentibus* Cod. 27) *Ut A pro ab* Edd. O. *velut a pro ab* Cod. 28) *Stridens aquilone procella* Fabr. P. *aquilone procella* Cod. Ed. pr. Non videtur poeta versum poetae excitare voluisse, quamquam sine dubio ad poetae locum respexit. Virg. Aen. I, 102.

tur[1], soluturus, pro absoluturus. A pro ad, Titinius in Barato[2]:

Priusquam auro privatae, purpuramque[3] abteximus[4].

Nam et apes quasi aptae[5] sunt, quod invicem colligentur. Maro Georgicorum tertio:

Aptos

Iunge pares, et coge gradum conferre iuvencos[6].

A pro con, ut Maro:

Coniugis ut magicis sanos avertere sacris[7]

etc. Quamquam ante sit avertere, dein[8] convertere, ut cum tamen utrumque videamus.

16. Sunt et aliae plurimae praepositiones pro aliis apud veteres auctores interpositae, de quibus plenius idem Iulius Romanus libro ἀφορμῶν sub titulo de praepositione disseruit.

XVIII.

De interiectione, ut ait Cominianus[9].

1. Interiectio est pars orationis significans adfectum animi. Vario autem adfectu movetur. Nam aut laetitiam animi significamus, ut: aaha[10], aut dolorem, ut: heu, aut admirationem, ut: babae. Ex his colligi deinceps alii motus animorum possunt.

2. Palaemon[11] ita definit. Interiectiones sunt, quae nihil docibile habent, significant || tamen adfectum animi, [213]
velut[12]: heu, eheu, item ehem, eho, hoe, pop, papae, attatae[13].

3. G.[14] Iulius Romanus ita refert: Interiectio est pars orationis motum animi significans laetantis, ut: aaha[15], dolentis, ut heu, admirantis, ut: babae, papae. Quae quamvis πάθους στάσιν nec ἤθους[16], invenimus tamen etiam apud eos, qui videntur ethici, mediocriter pathos solere concire[17].

4. Fufae[18], ut cum putoris aliquid perhorrescimus, quae vox numquid Aegyptium pathos ducit[19]? Nam, ut Hermes ἐν τῷ κρυφίῳ λόγῳ[20] scribit, *ὗός ἐλέχθη σαπρὰ σπορά. τὸ γὰρ ὕσπορός ἐστιν, τὸ δὲ ὗον οὐσία καθότι τὸ γένος ἀνθρώπων ἐκ πυρὸς καὶ θανάτου στόλης ἐγένετο.* Numquid ergo posterior aetas *f* literam addit, et, pro *y u* loquens, *fu* loqui coepit, cum antea sola *y* litera[21] vituperatio videretur[22]?

5. Tax pax; Naevius in Agitatoria:

Age, ne tibi me[23] advorsari[24] dicas, hunc unum diem
De meo sequor sinam, ego illos esse tax pax, postea
Currenteis ego illos vendam, nisi tu viceris.

6. Eho; idem in eodem[25]:

Eho an vicimus?
Vicistis. Volop, quomodo dicam tibi.

1) *Subauditur* Edd. O. *subaudiatur* Cod. Apud quem scriptorem illud *soluturus infra* a poeta intelligatur lectum esse, non constat; non legitur apud Virgilium. 2) *Titinnius in Barathro* Fabr. P. *Titinius in Barathro* Ed. pr. *Titinius in Barato* h. l. Cod. 3) *Purpuram quae* Ed. pr. *purpuramque* Cod. Fabr. P. 4) *Abteximus* Edd. O. *abtaerimus* (sic) Cod. Legendum sine dubio *atteximus*. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 60. 5) *Abtae* Cod. *aptae* Edd. O. 6) Virg. Georg. III, 168. 169. 7) Addunt Fabr. P. *Experiar sensus.* Cod. pro his habet: ***et*** i. e. *et cetera.* Locus est Virg. Buc. VIII, 66. Ceterum in Cod. est *coniungis* pro *coniugis.* 8) *Deinde* Edd. O. *dein* Cod. 9) *Comminianus* Edd. O. *Cominianus* Cod. 10) *Ahaha* Edd. O. *aaha* Cod. 11) *Palemon* Cod. 12) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 13) *Attate* Edd. O. *attatae* Cod. 14) *G.* Cod. *C.* Edd. O. 15) *Haha* Edd. O. *aaha* Cod. 16) *Στάσιν καὶ ἤθους* Edd. O. *στάσιν* N∈C *ἤθους* Cod. i. e. *στάσιν **nec** ἤθους*, quod verum esse, sequentia ostendunt. 17) *Conciri* Edd. O. *concire* Cod. 18) *Fafae* Edd. O. Suspicatur Nieb., scriptum legi in Cod. *Fufae*, quod legendum esse, sequentia docere videntur. 19) *Ducat* Cod. Ed. pr. *ducit* Fabr. P. 20) Hermes ἐν τῷ κρυφίῳ λόγῳ idem scriptor, ementito nomine, esse videtur, de quo Galenus tom. II, p. 68. *Ἀλλ' ἔν τινι τῶν εἰς Ἑρμῆν τὸν Αἰγύπτιον ἀναφερομένων βιβλίων περιέχοντι τὰς λά τῶν ὡροσκόπων ἱερὰς βοτάνας.* Hunc vero Charisii locum sic emendandum censet Fabricius in bibliotheca Graeca tom. I, p. 79. lib. I, cap. 9.: ***Fufu** dicimus, cum putoris aliquid perhorrescimus, quae vox numquid Aegyptium πάθος ducit? Nam ut Hermes ἐν τῷ κρυφίῳ λόγῳ scribit, ὗὸς ἐλέχθη σαπρὰ σπορά. Τὸ γὰρ ὗ σαπρόν ἐστιν, τὸ δὲ ὗν οὐσία, καθότι τὸ γένος ἀνθρώπων ἐκ πυρὸς καὶ θανάτου στολῆς ἐγένετο. Numquid ergo posterior aetas **f** litteram addidit et pro **y u** loquens, **fu** loqui coepit (sic Graeci dicunt φῦ φῦ) cum antea sola **u** littera vituperatio videatur.* In Codice Charisii ΥCΠΟΡΟC pro ὕσπορος manifeste legitur et ΥΟΝ (sic) pro ὗον. Ceterum nihil varietatis in Graecis adnotatur. 21) *Sola **u** litera* Edd. O. *sola **y** littera* Cod. 22) *Videatur* Edd. O. *videtur* Cod. i. e. *videretur.* 23) *Ne te mihi* Fabr. P. *ne tibi mihi* Ed. pr. *ne tibi me* Cod. 24) *Adversari* Edd. O. *advorsari* Cod. Ad hunc locum notavit Bondamus Varr. Lectt. pag. 238.: Cod. pro *te mihi* in loco Naevii *tibi me* habet, et pro *sequor*, *equos.* Huius lectionis ope adiutus ita per personas interloquentes distinguendos esse versus puto, licet aliam viam ingressus fuerit J. Gulielmus Plautin. Quaestt. in Asinar. c. 5, p. 37.: ***A.** Age, ne tibi me adversari dicas, hunc unum diem De meo equos sinam ego illos esse. **B.** tax pax. **A.** postea Currenteis ego illos vendam, nisi tu viceris.* Postquam unus dixit, se permissurum, ut unum diem equi, de quibus invicem certabant, de suo ederent et alerentur, alter gratulantis in morem consensum suum interiicit, sibique dicta illa placere significat per illud *tax pax.* Interiectionem autem istam proprie gratulantis esse, docent nos excerpta MSS. ex Cominiano, quae hucusque inedita ex membranaceo Cod. bibliothecae Leidensis descripsimus. In iis enim legitur: ***Tux** pax* gratulantis, quod an nostro *tax pax* praestet, haud facile dixerim. Ut autem hic Naevius *de meo*, ita etiam Terent. Ad. I, 2, 37. Sueton. Caes. c. 19. Hactenus ***Bondamus.*** Ceterum cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 11., qui Naevii locum sic scribendum censet: *Age, ne me tibi a. d., h. u. d. De meo servos sinam ego illos esse, tax pax; postea Curr. ego,* (vel *Ego curr.*) *i. v., nisi tu pretio viceris.* 25) ***In eodem*** sic Cod. et Edd. O. Cf. Both. Poet. Scen. V,

7. Trit; Naevius in Corollaria. Significat autem mut . . . t Plautus in quadam [1]:

Crepitum polentarium,

id est peditum, in Curculione.

8. Bat; sonus ex ore cornicinis [2] lituum eximentis, ut Caesellius Vindex lib. B. literae scribit [3].

9. Ei ei; Naevius in Tarentilla:

Ei ei, etiam se audenti mecum [4] una apparere.

10. At at tatae; idem in eadem:

At at tatae, cave cadas amabo [5].

11. Vita deûm immortalium; Cato Senex, ubi Statilius Maximus· Ἐκφώνησις, inquit, ἀρχαϊκή, ὡς ὦ πόποι.

12. Mu; Plautus in Caeco aut in praedonibus:

Quis tu es, qui ducis me? mu, peri hercle, Afer est [6].

13. Evax; Plautus in Bacchidibus:

Evax aspersisti aquam fili nuntio [7].

Ennius quoque annalium libro:

Aquast aspersa Latinis [8].

14. Mu pro mutire [9]; Lucilius Saturarum libro:

Non laudare hominem quenquam, neque mu facere unquam [10].

15. O dolentis est, ut [11]:

O terque, qua||terque beati [12]. [214]

Afranius in Emancipato:

O quid clamas [13].

16. Cuccuru [14]; Afranius in Cinerario:

Id me celabat cuccuru [15].

An nomen est, ut veru, genu?

17. Em [16]; G. Gracchus [17], ut [18] lex Papiria accipiatur: *Pessimi Tiberium [19] fratrem meum optimum interfecerunt; em [20], videte, quam par pari sint.* At quidam *em* pro *en* volunt esse, sed decet commemoratione fraternae mortis ingemiscere [21]. Itaque mora distinctionis par est ostendere adfectus. Plautus in Poenulo:

Em, istaec volo ego vos meminisse omnia [22].

18. Attat, tatat at tatae; Naevius in Corollaria:

Quid salve, at tat tat at at tatae.
Rivalis, salve, quid istud vero te [23] advertisti tam cito?

19. St [24]; Naevius in Corollaria:

St [25], tale cave [26] verbum faxis.

2, p. 11. Legit B: *Vicistis? Volupe est. Quomodo? Dicam tibi.* 1) *Significat autem vocem murum, ut Plautus inquit, Eiiciam.* Fabr. P. *significat autem vocem murum, ut Plautus inquit in quadam da.* Ed. pr. *significat autem mut . . . t Plautus in quadam* Cod. Sic dedi. Notavit Bondamus ad h. l. Varr. Lectt. p. 238.: ***Trit.*** Vereor sane, ne plura desint. Exemplum enim Plauti ex Curcul. II, 3, 16. hic plane ἀπροςδιόνοσον est. Quid enim? An inde patet, de murium voce vel sono ***trit*** proprie usurpari? In eo autem loco pro *eiiciam* Cod. MS. *excutiam.* At vero in vulgatis Plauti editionibus hodie legitur *exciam.* Ceterum interiectionem hanc proprie stupentis esse, docent eadem illa excerpta MSS. ex Cominiano. De sono autem murium dicitur *mintire* et *murrire.* Auctor Philomelae v. 55. uti a Schotto Obs. lib. II, v. 51. ex membranis editus fuit: *Mus avidus mindrit, velox mustecula drindit.* Fortasse *drindrit* vel *drindrat.* Glossarium ineditum de Sonis Animalium, idem fortasse vel saltem non multum diversum ab isto, quod sub veteris Grammatici Sidonii nomine in testimonium advocat Boxhornius ad Plauti Menaechm. IV, 2, 90. *Mustelae drindrant.* Eaedem Glossae MSS. *Mures mintriunt vel munniunt.*

Ita in duobus exemplaribus Bibl. Leid. scriptum inveni, sed legendum *murriunt.* Isidori Glossae: *Murrire, clamare, proprie murium.* Excerpta Pithoeana p. 67.: *Murrire, clamare, proprie murium. Soricum naenia*, Plauto. Respicitur ad Bacchid. IV, 8, 48. Eadem Excerpta: *muriat, murmurat.* Lege: *murrit* vel *murrat*, quod et Isidori Glossae agnoscunt: *Murrat, murmurat.* Propius tamen ad nostrum ***trit*** accedit Graecorum τρίζειν, quod de sono vespertilionum proprie usurpatur. Homer. Od. XXIV, 6. νυκτερίδες-τρίζουσαι. Νυκτερὶς τρίζει est in Glossario Graeco de sonis animalium, quod primus in lucem protulit Valckenarius in Animadvv. ad Ammon. l. III, c. 18. pag. 231. Haec ***Bondamus.*** Apud Charisium legendum videtur: *significat autem mutum, ut Plautus in* (desunt duae lineae aut plures) *cutiam crepitum polentarium* cett. 2) *Cornicinis* Edd. O. *cornicis* Cod. 3) His addunt Fabr. P. *Utitur Plautus in Pseudulo;* quae non leguntur in Cod. Ed. pr. Notavit Bondamus ad hunc locum: Pro *Bat* dederat Charisius *But.* Persuadet id Cod. MS. Accedit Cominianus in Exc. MSS. ubi est: ***Eho*** *annuentis.* ***Trit*** *stupentis.* ***But*** *sonantis.* ***Ei*** *timentis.* Accedit quod in MS. pro *cornicinis lituum eximentis* legitur: *cornicis lutum eximentis.* Glossae MSS. de sonis anim. *Cornices butant.* Fortasse idem est apud Plautum Pseud. I, 3, 6. ubi hodie *bat* legitur. De butionis seu ardeae stellaris sono *butire* usurpavit auctor Philomelae v. 38.: *Inque paludiferis butio butit aquis.* Haec ***Bondamus.*** Varr. Lectt. l. c. 4) *Mecum* Fabr. P. *ne cum* Ed. pr. *inecum* Cod. Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 20. qui scribit: *Oi ei! etiam se audent mecum una adparare.* 5) In Cod. est: *Attat tatae* et *ambo* pro *amabo.* Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, pag. 20. 6) Cf. Both. Poet. Scen. I, 2, p. 436. 7) *Fili nuntio* desunt in Fabr. P. habet Cod. Ed. pr. Non leguntur apud Plautum Bacchid. II, 3, 13. Grammaticus ex memoria citavit. 8) *lib. IV. Asper a latinis* P. *lib. 4. Aspera Latinis* Fabr. *libro Aquast aspera Latinis* Ed. pr. *libro aquast aspersa Latinis* Cod.; libri numerus excidit. 9) *Mu facere pro mutire* Fabr. P. Verbum *facere* abest a Cod. et Ed. pr. 10) Cf. Douza Lucil. Rell. p. 343. ed. Haverc. In versu Luciliano pro *mu* in Cod. est $\overset{\textit{in}}{\textit{um}}$ (sic). 11) *Ut Maro* Fabr. P. *Maro* abest a Cod. et Ed. pr. 12) Virg. Aen. I, 94. 13) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 167. 14) *Cucurru* P. *cuccurru* Fabr. *cuccuru* Cod. Ed. pr. 15) *Cucurru* Fabr. P. *cucuru* Ed. pr. *cuccuru* Cod. Cf. Both. V, 2, p. 162. 16) *Hem* Fabr. P. *Em* Cod. Ed. pr. 17) ***G.*** *Graccus* P. ***C.*** *Graccus* Fabr. ***C.*** *Gracchus* Ed. pr. ***G.*** *Gracchus* Cod. 18) *Uti* Fabr. P. *ut* Ed. pr. Cod. 19) Praenomen ***Ti.*** ex Cod. accessit. Meyer. Fragmm. Orat. Rom. p. 116. 20) *Hem* Fabr. P. *em* Cod. Ed. pr. atque ita bis in seqq. 21) *Ingemescere* Cod. *ingemiscere* Edd. O. 22) Plaut. Poen. III, 4, 16. ubi legitur *commeminisse* et *ergo* pro *ego.* 23) *At tatae* Fabr. P. ***a te*** Ed. pr. *vero te* Cod. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 14. 24) *St.* Fabr. P. ☩c (sic) Cod. *It* Ed. pr. Notavit ad h. l. Fabricius: Verrius Flaccus de hac silentii nota et Velius Longus annotarunt. 25) *St* Fabr. P. *Se* Cod. Ed. pr. 26) *Verbum cave*

20. Mut; *Mut non facere audet*, ut apud Apuleium Platonicum[1] de proverbiis scriptum est libro secundo.

21. Spattaro[2]; Afranius in Aequalibus, quam vocem frequenter apud eum positam, ait Paulus, ἐξουθενισμοῦ vim sensumque sufferre.

22. Evoe[3]; Maro septimo:

Evoe Bacche fremens[4], *solum te virgine dignum*
Vociferans.

Ennius in Athamante:

His[5] *erat in ore Bromius, his Bacchus pater,*
Illis Lyaeus[6], *vitis inventor sacrae,*
Tum pariter Evan, Evius[7],
Ignotus iuvenum coetus, alterna vice
Inibat alacris, Bacchico insultans[8] *modo.*

23. Au; Afranius in Emancipato:

Au mi homo, immo edepol[9] *vos supremum meum concelebretis diem.*

Item in eadem:

Au quid me censes, obsecro non audisti[10]*?*

24. Hem; Afranius in Emancipato:

Hem quid ais, mane servi[11] *quaeso, nisi molestum est, pauca sunt tecum quae volo.*

25. Pro Iuppiter[12]; pro gaudentis[13]:

Pro Iuppiter, ut mihi quicquid ago, lepide omnia, prospereque eveniunt.

Pro Iuppiter, irati; Terentius in *[14]:

Pro Iuppiter tu homo adigis me ad insaniam.

|| Ἤθη, ut ait Varro de Latino sermone lib. V. nulli [215]
alii[15] servare convenit, inquit, quam Titinio, Terentio, Attae[16]; πάθη vero[17] Trabea, inquit, Atilius, Caecilius[18] facile moverant.

Egone illam? quae illum? quae me? quae non? sine modo,
Mori me malim, sentiet qui vir fiem[19].

Praecise[20], inquit Varro, generat animi passionem, quod novi generis cum non sit interiectio, sed ademptio tamen[21], interiecti animi causa vocitamus.

Tu me homo adigis ad insaniam[22],

irascentis et haec oratio est, licet nulla sit || interiecta [216]
particula.

Tun consulis quicquam[23]*?*

et haec irascentis oratio est.

Tremo horreoque postquam aspexi hanc[24].

Adfectus ob amorem.

Heus heus pater, heus Hector[25],

a dolore[26] mentis adfectae.

Mane mane, porro ut audias[27],

cupiditatis adfectus est.

Butu batta. Haec Plautus pro nihilo et pro nugis posuit, ut in glossis veterum, but tut ti[28], fluctus quidam sonus[29] vocis effeminatior, ut esse in sacris Anagninorum[30], vocum veterum interpretes scribunt[31].

Edd. O. *cave verbum* Cod. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 14. 1) *Platinicum* Cod. *Platonicum* Edd. O. 2) *Spataro* Edd. O. *Spattaro* Cod. 3) *Euhoe.* Ita scriptum in Cod. et Edd. O. Sed item scriptum habet Cod. *Euhan* et *euhium* infra, quae Edd. recte scribunt. 4) *Fremens* (hiatus) *dignam uociferans* Ed. pr. At nec in Cod. neque in ceteris Edd. lacunae signum notatum. Virg. Aen. VII, 389. seqq. 5) *Is* Cod. Ed. pr. *His* Fabr. P. Cf. Ennii Fragmm. ed. Hessel. p. 264. 6) *Lisaeus* Cod. *Lyaeus* Edd. pr. Fabr. P. 7) *Euan, euhoe euhoe, Euius* Fabr. P. *Euan Euius* Ed. pr. *Euhan euhium* Cod. 8) *Exsultas* Cod. *exsultans* Edd. O. 9) *Aedepol* P. *edepol* Cod. Ed. pr. F. In supp. *omo* Cod. pro *homo.* Cf. Both. Poet. Scen. V, 2, p. 167. 10) Both. Poet. Scen. V, 2, p. 167. 11) *Serva* Edd. O. *servi* Cod. Cf. Both. Poet. Scen. ibid. 12) *Iuppiter* scriptura Cod. atque ita in seqq. 13) Versui nomen *Plautus* praemittunt Fabr. P. omittunt Ed. pr. Cod. Locus Plauti est Pseud. II, 1. init. 14) *Terentius in Adelphis* Fabr. P. *Terentius in*, om. nomine, Ed. pr. Cod. In Ed. pr. hiatus est signum. Locus est Adelph. I, 2, 31. 15) *Nulli alii* Edd. O. *nullus ali* (sic) Cod. 16) *Quam Titinnio et Terentio* Fabr P. *quam Titinio Terentio* Ed. pr. *quam Titinio, Terentio, Atte* Cod. 17) *Πάθη vero* Fabr. P. *Pathe, Pathe vero* Ed. pr. *pathe vero* Cod. 18) *Et Attilius et Caecilius* Fabr. P. *Attilius, Caecilius* Ed. pr. *Atilius Caecilius* Cod. 19) Terent. Eun. I, 1, 20. 21. 20) Cf. Fragmm. Varronis p. 190. ed. Bip. 21) *Tantum* Edd. O. *tamen* Cod. Locus obscurus est. Fortasse sic legas: *Praecisio, inquit Varro, generat animi passionem; quod novi generis cum non sit interiectio, sed affectio animi, interiectionem tamen affecti animi causa vocitamus.* 22) Terent. Adelph. I, 2, 31. Cf. paullo ante. 23) Terent. Ad. I. 2, 47. 24) Terent. Eun. I, 2, 4. 25) Locum nondum inter fragmenta vett. poetarum relatum reperio. 26) *Dolere* Cod. *dolore* Edd. O. 27) Notavit ad hunc l. Fabricius: *Sex. Pompeius Naevius legit.* Cf. Festus p. 29. ubi haec: ***Butubatta*** *Naevius pro nugatoriis posuit, hoc est, nullius dignationis*, ad quem locum cf. interpp. p. 351. 352. 28) *Bat tat ti* Edd. O. *but tut ti* Cod. 29) *Et sonus* Fabr. P. *et* abest a Cod. Ed. pr. 30) *Anagmenorum* Fabr. P. *an agmenorum* Ed. pr. *anagninorum* Cod. *axamentorum* correxit Meursius citante Dacerio ad Festum pag. 352. non *anaxamentorum*, ut ibi legitur. Ceterum *Anagnini* sunt cives *Anagniae*, oppidi in Latio. Quae vero eorum sacra intelligantur, nescio. 31) *Interpres scribit* Edd. O. *interpretes scribunt* Cod. His subiiciunt Edd. O. *Libri secundi finis*, pro quibus Cod. exhibet: *Explicit liber II.*

LIBER III.[1]

I.

[215] || 1. Completis octo partibus orationis, ita ut promisimus, ad alias quoque verborum observationes ordine veniamus[2].

De perfectis ordinum quattuor.

2. In primo ordine verborum perfectum tempus formae mutationem capit modis quatuor; primo, cum maior pars ita cedat[3], nulla duce consonante: aro, aras, aravi; probo, bas, bavi; noto, tas, tavi. In his vero decidit *a* litera, ut: sono, nas, sonui, non sonavi; tono, nas, nui; frico, cas, cui, τρίβω[4]; veto, tas, tui; Maro lib. *[5]:

Insonuit laevum;

seco, cas, cui; plico, cas, cui[6]; domo, as, mui; mico, cas, cui; neco, necas, necui[7]; et adiectis [similiter prae-
[216] positionibus,] velut: plico[8], com||plico, perplico. Item aliam formam faciunt, qua syllaba depo[sita[9]] et prima producitur, ut: lavo, lavas, vi; iuvo, vas, vi; et similiter adiectis praepositionibus: adiuvo, vas, vi. Item alia forma est, qua *a* litera eximitur, et prolatio syllabae fit, velut[10]: do, das, dedi; sto, stas, steti; et similiter adiectis praepositionibus, velut: praesteti, insteti, resteti, persteti[11].

3. In secundo ordine formae sunt quinque. Prima, quae in *i* literam cadit perfecto, nulla litera consonante duce, velut[12]: splendeo, splendes, splendui; niteo, tes, tui; vigo et vigeo, ges, gui; floreo, res, rui; teneo, nes, nui; palleo, les, lui; horreo, res, rui; stupeo, pes, pui; terreo, res, rui; tepeo, pes, pui; caleo, les, lui; torpeo, pes, pui; calleo, les, lui; ti||meo, mes, mui; [217]
doceo[13], ces, cui; valeo, les, lui; arceo, ces, cui[14]; habeo, bes, bui; praebeo, bes, bui; debeo, bes, bui; sorbeo, sorbes, sorbui et sorbsi[15]; egeo, eges, egui; studeo, des, dui; rubeo, bes, bui; censeo, ses, sui; et adiectis similiter praepositionibus, velut[16]: adhibeo, bui; prohibeo, bui; inhibeo, bui; cohibeo, bui.

4. Secunda forma est, qua prima syllaba ex correpta producitur perfecto, ut: sedeo, sedes, sedi; faveo, ves, vi; foveo[17], ves, vi[18]; voveo, ves, vi; paveo, ves, vi; caveo, caves, cavi; video, vides, vidi; neo, nes, nevi; fleo, fles, flevi; prandeo, des, prandi; cieo, cies, cii et civi.

5. Tertia forma est, qua perfectum tempus in *si* syllabam terminatur, ut: ardeo, des, arsi; haereo, res, haesi; mulceo, ces, si; suadeo, des, si; indulgeo, ges, indulsi; fulgeo, ges, si; urgeo, ges, ursi; torqueo, ques, torsi; rideo[19], des, si; tergeo, ges, si; maneo, nes, si.

6. Quarta forma est, quae perfectum tempus extrema syllaba in *xi* literas cadit, velut[20]: frigeo, ges, xi; mulgeo, ges, xi; lugeo, ges, xi; porceo, ces, xi, βιάζομαι[21]; alliceo, allices, allexi[22]; luceo, ces, xi[23]; vageo, ges, xi[24]; pelliceo, ces, xi, δελεάζω.

1) *Liber III.* Sic Cod. ***Flavii Sosipatri Charisii, Institutionum Grammaticarum, Lib. III.*** Edd. O. His addunt etiam Fabr. P.: *De perfectis ordinum quatuor*, quae h. l. ignorantur a Cod. et Ed. pr. 2) *Et primum de perfectis ordinum quatuor* subiiciuntur a Fabr. P. Tum iidem inscriptionis loco: *De primo ordine.* Pro his omnibus inscriptionem habent hanc Cod. Ed. pr.: *De perfectis ordinum quattuor*, nisi quod *quatuor* scriptum in Ed. pr. 3) *In i literam cadit* Edd. O. *ita cedat* Cod. 4) Graecum verbum τρίβω in Cod. supra ascriptum. 5) *Maro* Edd. O. *Maro lib.*, omisso libri numero, Cod. Cf. Virg. Aen. II, 693. ubi *Intonuit.* 6) *Plico cas cui*, *seco as cui* (sic) Edd. O. *seco cas cui*, *plico cas cui* Cod. 7) *Neco, necas, necui* accesserunt e Cod. 8) *Et adiectis similiter praepositionibus*, *ut explico* Edd. O. Verba: *similiter praepositionibus* in Cod. extrita sunt, nisi quod ab initio lacunae literae ***iti*** comparere videntur. Ceterum pro *ut explico* in Cod. est: *velut plico.* 9) *Deposita* Edd. O. *extremae* literae vocis in Cod. non clare leguntur. 10) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 11) *Ut praestiti, institi, restiti, perstiti* Edd. O. *velut praesteti, insteti, resteti, persteti* Cod. His subiiciunt Edd. O.: *De secundo ordine*, quae absunt a Cod. 12) *Velut* Cod. *ut* Edd. O. 13) *Arceo ces cui* Fabr. P. *arceo ces cui, doceo ces cui* Ed. pr. *doceo ces cui* Cod. 14) *Urgeo ges gui* Fabr. P. Ed. pr. *arceo ces cui* Cod. 15) *Sorbsi* scriptura Cod. 16) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 17) *Faueo — faveo* Edd. O. *faveo — foveo* Cod. 18) *Moueo es vi* interponunt Fabr. P. 19) *Video* Edd. O. *rideo* Cod. 20) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 21) Graecum verbum βιάζομαι infra lin. scriptum in Cod. Verbum *porceo* attestatur Nonius p. 159. 160. Merc. 22) Hic Graecam vocem δελεάζω interponunt Edd. O. ignorat Cod. 23) *Luceo, ces, xi* exhibent Cod. Ed. pr. ignorant Fabr. P. 24) *Vageo* legendum videtur *augeo.*

7. Quinta forma est, qua perfecto iteratur syllaba prima [1], ut: pendeo, pendes, pependi; mordeo, des, momordi; spondeo, des, spopondi; tondeo, des, totondi.

8. In tertio [2] ordine formae sunt novem, et est prima, qua in *i* cadit perfectum tempus, nulla duce consonante, velut [3]: colo, lis, lui; alo, lis, lui; rapio, pis, pui; statuo, tuis, tui; vomo, mis, mui; tremo, mis, mui; fremo, mis, mui; arguo, uis, argui; molo, lis, lui; diruo, ruis, rui; pecto, tis, pexui [4]; meto, tis, messui; pono, ponis, posui, et posivi veteres dixerunt; minuo, nuis, nui [5]; exuo, uis, ui; acuo, uis, ui; incumbo, incumbis, incubui; consulo, lis, lui; necto, nectis, nexui; texo, is, ui; cons[uo, suis, sui;] sterto, is, tui, ῥέγχω [6]; metuo, tuis, tui.

9. Secunda forma est, qua perfecto prima syllaba iteratur, velut: curro, ris, cucurri [7]; disco, cis, didici; cano, nis, cecini; tango, tangis, tetigi; tendo, dis, tetendi; pendeo, dis, pependi, ἀποτιννύω; pello, pellis, pepuli; tundo, tundis, tutundi [8], κόπτω; pungo, gis, pupugi;
[218] parco, || cis, peperci; pedo, dis, pepedi, πέρδομαι; fallo, lis, fefelli; cado, dis, cecidi; caedo, dis, caecidi [9], ἀναιρῶ; tollo, tollis, tetuli.

10. Tertia forma est, qua perfecto iteratio syllabae [10] secundae est, velut [11]: addo, addis, addidi; reddo, dis, reddidi; condo, dis, didi; trado, dis, didi; credo, dis, didi; abdo, dis, didi; prodo, dis, didi.

11. Quarta forma est, qua perfectum in *xi* literas cadit, velut [12]: dico, cis, xi; rego, gis, xi; pingo, gis, xi; pungo, gis, xi [13]; lingo, gis, xi; fingo, gis, xi; frigo, gis, xi [14]; meio, meis, minxi; stringo, gis, xi; iungo, gis, xi [15]; adfligo, gis, xi; pollingo, gis, pollinxi, σιροπλοκῶ [16]; pergo, gis, perrexi; cingo [17], gis, xi; diligo, diligis, dilexi; fluo, is, xi; struo, is, xi [18]; sugo, gis, xi; figo, gis, xi; vivo, vis, xi; ungo, gis, xi; tingo, tingis, xi; vergo, gis, verxi; surgo, gis, surrexi; ango, is, xi [19]; aspicio, aspicis, aspexi; coquo, coquis, coxi; pecto, pectis, pexi [20].

12. Quinta forma est, qua perfectum in *si* literas cadit, velut [21]: sumo, mis, sumpsi; mitto, tis, misi; scribo, bis, bsi [22]; allido, dis, lisi; carpo, pis, rpsi; mergo, gis, si; parc[o, cis, si;] spargo, gis, sparsi; trudo, dis, trusi; cudo, dis, si [23]; rado, dis, si; sarpo, pis, sarpsi [24]; ludo, dis, lusi; plaudo, dis, si; cedo, dis, cessi; claudo, dis, si; premo, mis, [ssi;] promo, mis, prompsi; uro, ris, ussi; gero, geris, gessi; demo, demis, demsi; concutio, tis, concussi [25]; nubo, nubis, nupsi; facesso, sis, facessi; viso, sis, si; capesso, [sis, si [26].]

13. Sexta forma est, qua perfecto prima syllaba ex correpta producitur, velut [27]: rumpo, pis, rupi; fundo, dis, fudi; cudo, dis, cudi [28]; vinco, cis, vici; . . . . lego [29], gis, gi; facio, facis, feci; iacio, iacis, ieci; sperno, nis,

1) *Iterant syllabam primam* Fabr. P. *iterant syllaba prima* Ed. pr. *iteratur syllaba prima* Cod. 2) *Interiecto* Ed. pr. Inscriptio ante hanc vocem: *De tertio ordine*, quam habent Edd. O., abest a Cod. 3) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 4) Notavit h. l. Fabricius, Priscianum dicere videri, Charisium protulisse *pexi.* Cf. Prisc. lib. X, 8, 47. tom. I, pag. 505. Kr. *In* ***to c*** *antecedente invenio pecto, cuius praeteritum plerique* ***pexui****, Asper tamen* ***pectivi****, Charisius* ***pexi*** *protulerunt.* Cf. tamen infra. 5) *Innuo is nui* Edd. O. *minuo is nui* Cod. 6) Graecam vocem scriptam habet Cod. *PϵNXΩ*, Ed. pr. ῥένχω. 7) *Ut cucurri* P. *ut curro is cucurri* Fabr. Ed. pr. *velut curro, is, cucurri* Cod. 8) *Tutudi* Edd. O. *tutundi* Cod. Penultimam in perfecto *contudit*, quod fortasse scribendum *contundit*, produxit Ennius apud Prisc. X, 5, 26. tom. I, pag. 492. Kr. *Viresque valentes contudit crudelis hiems.* 9) *Caecidi* scriptura Cod. Graecum v. ἀναίρω scriptum in Ed. pr. 10) *Syllaba* P. ex errore typogr. 11) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 12) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 13) *Pungo, gis, xi* accesserunt e Cod. sed legendum fortasse *pango, gis, xi.* Vide quae paullo infra de Prisciani loco diximus. 14) *Frigo, gis, xi* accesserunt e Cod. 15) *Ningo ningis ninxi* Edd. O. *iungo gis xi* Cod. 16) σωροπλόκω Fabr. P. σιροπλόκω Cod. Ed. pr. Cf. Gloss. Philoxeni pag. 140. *Pollingo*, περιστέλλω νεκρόν, σιροπλοκω. ἐνταφιάζω. ταρχεύω (scr. ταριχεύω). σοροπλοκῶ. Legendum est σιροποιῶ et σοροποιῶ. Simili modo ibidem p. 166. legitur σιροπλοκω, quod legendum σιροποιῶ. Atque ita etiam apud Charisium legendum σιροποιῶ. 17) *Iungo* Edd. O. *cingo* Cod. 18) *Pluo is xi, fluo is xi* Fabr. P. *pluo is xi, struo is xi* Ed. pr. *fluo is xi struo is xi* Cod. 19) *Ango is xi* acc. e Cod. 20) *Pecto pectis pexi* Edd. O. *pecto as pexi* Cod. i. e. *pecto is xi.* His addit Fabr. *pango is xi*, motus sine dubio Prisciani auctoritate, qui lib. X, 5, 32. tom. I, p. 495. Kr. ait: *Simplex tamen pango etiam pepigi facit secundum Charisium et panxi.* Sed vide quae paullo ante ad v. *pungo gis xi* adnotavi. Nam hoc quidem loco Cod. et Ed. pr. ignorant *pango, is, xi.* Cf. tamen infra, ubi *pango* duplicem perfecti formam habere refert Gramm. 21) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 22) *Scribsi* scriptura est Cod. 23) *Cudo dis si* non leguntur in Ed. pr. 24) *Serpo pis psi* Fabr. P. *sarpo pis si* Ed. pr. *sarpo pis sarpsi* Cod. De verbo *sarpo* cf. Festus p. 146. 267. ibique interpp. 25) *Quatio is si in usu non est sed concutio et percutio tis cussi* Fabr. P. *concutio tis cussi* Ed. pr. *concussi*, nihil amplius, Cod. Vera est Ed. pr. scriptura. 26) De formis *facessi, visi, capessi* cf. Priscian. X, 8, 46. tom. I, p. 504. seqq. *Haec eadem secundum Diomedem et Charisium* ***o*** *in* ***i*** *convertentia faciunt praeteritum perfectum facesso facessi, capesso capessi, viso visi.* 27) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 28) *Cudo, dis, cudi* Cod. Ed. pr. hic interponunt, deleta a Fabricio, quem secutus est P. *Cudo, dis, si* iam supra a Grammatico positum est; h. l. alteram flexionem illam, *cudo, dis, di* commemorat. Cf. Priscian. lib. X, 4, 23. tom. I, p. 490. *Cudo secundum Diomedem et Charisium et Phocam* ***cusi****, secundum alios* ***cudi****. Et videtur etiam Virgilius sic protulisse in primo Aeneidos* (v. 174.). *Ac primum silici scintillam excudit Achates, Suscepitque ignem foliis.* 29) Ante v. *lego* quatuor literas excidisse, indicat e Cod Nieb.

sprevi; . . . . . . emo [1], emis, emi; cerno, nis, crevi; sero, seris, sevi et serui; . . . . . . incipio [2], incipis, incepi; frango, gis, fregi; sat . . . . . gis . . . . . uerri [3], σαίρω; sino, sinis, sivi.

14. Septima forma est, qua perfectum in *i* literam [4] cadit duce vocali, quae loco consonantis est, velut [5]: cupio, cupis, cupivi; sapio, pis, sapivi et sapui; peto, petis, petivi; quaero, quaeris, quaesivi [6]; tero, ris, trivi; pono, ponis, sivi.

15. Octava forma est, qua perfectum cadit in similitudinem verborum primi ordinis, velut [7]: pasco, pascis, pavi; sterno, sternis, stravi.

[219] 16. Nona forma est, quae perfectum facit || secundae personae dempta *s* litera, velut [8]: mando, dis, di; pando, dis, di.

De quarto ordine.

17. In quarto ordine formae sunt quinque. Prima est, qua perfectum cadit in *i* duce *u* litera, in usu tamen capta, velut [9]: munio, nis, nivi et munii; servio, vis, servivi et servii. Item in ceteris: lenio, nis, nii; garrio, ris, rii; gestio, stis, stii; salio, salis, salii; saevio, saevis, saevii; esurio, ris, rii; ligurrio, ris, gurrii [10], hoc est, degusto; parturio, ris, rii; praesagio, gis, gii; vestio, tis, tii; hinnio, nis, nii; mugio, gis, mugii; insanio, nis, nii; hirrio [11], ris, rii; mollio, lis, lii; polio, lis, lii; sepelio, lis, lii; reperio, ris, rii; grunnio, nis, nii; audio, dis, dii et audivi.

18. Secunda forma est, qua in *i* perfectum desinit, nulla vocali nec consonante duce, velut [12]: volo, vis, volui; malo, malis, malui; operio, operis, operui; aperio, aperis, aperui.

19. Tertia forma est, qua perfectum cadit in *si* literas, velut: farcio, farcis, farsi; sarcio, sarcis, sarsi; fulcio, cis, fulsi; saepio [13], saepis, saepsi; sentio, tis, si; cambio, cambis, cambsi, h. e. muto; haurio, ris, hausi. In his litera geminata perfectis non cadit.

20. Quarta forma est, qua perfectum cadit in *xi* literas, velut: sancio, sancis, sanxi; vincio, cis, vinxi. Neque in his perfectis [14] geminata cadit, nec alia sunt excepta, quam haec duo verba. Item septem superiora.

21. Quinta forma est, qua perfectum prima persona in similitudinem cadit verborum secundi ordinis; secunda mutatur in quarta [15], perfectum cadit in *i* duce *u* litera, ut; eo, is, ivi, et si qua eorum praepositionibus adiectis fiunt, ut: transeo, transis, transivi; exeo, exis, exivi; subeo, subis, ivi; sedeo [16], es, ivi; queo, quis, quivi; veneo [17], nis, nivi. Quorum verborum futurum tempus in *bo* cadit, quia [18], ut supra diximus, prima persona secundi ordinis similitudinem sequitur, alioquin futurum tempus in quarto ordine in *am* literas terminatur, velut [19]: sentiam, serviam, muniam.

22. Sunt quaedam perfecta similia ab instantibus derivata diversis, facta in his symptosi [20], ut: aceo, aces, acui, et acuo, is, acui; frigeo, ges, xi, et frigo, gis, frixi; lugeo, ges, xi, luceo, ces, xi; fulcio, cis, fulsi, fulgeo, ges, fulsi; cerno, nis, crevi, et cresco, scis, crevi; paveo, ves, pavi, || et pasco, pascis, pavi; sisto, [220]
sistis, steti, et sto, stas, steti; consisto, tis, constiti, consto, constas, stiti; fero, fers, tuli, et tollo, tollis, tuli; quod in consuetudine sustuli facit; eius tamen perfecti instans apud veteres sustulo; pendeo, pendes, pependi, pendo, pendis, pependi; pandor, panderis, passus sum, aut pansus, patior, pateris, passus sum; vertor, verteris, versus sum, verror, verreris, versus sum.

23. Sunt quaedam verba, quae habent perfecta duplicia, velut [21]: pango, pangis, pepigi et pansi et panxi [22]; parco, parcis, peperci et parsi; pungo, pungis, pupugi et punxi; vello, vellis, velli et vulsi; nitor, niteris, nisus et nixus sum; teneo, tenes, tenui et tenivi apud veteres; tundo, tundis, tutudi et tunsi; tollo, lis, tetuli et sustuli; alor, aleris, alitus sum et altus; dirimo, mis, diremi et dirempsi, sed magis diremi; deleo, les, delui et levi; tero, ris, terui [23] et trivi, iuxta Apuleium.

II.

De defectivis.

1. Sunt quaedam verba, quae ex forma agendi in passivam perfecto vertuntur, quae etiam defectiva appellan-

1) Ante v. *emo* sex literas excidisse, e Cod. significat Nieb. 2) Ante v. *incipio* sex literas in Cod. exciderunt, teste Nieb. 3) Pro vv. *verro ris ri* in Cod. est: *sat . . . . . gis . . . . . uerri* utrobique quinque literis amissis, teste Nieb. Graeca v. σ ά ρ ω scribitur in Cod. 4) *Literam* acc. e Cod. 5) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 6) *Quaeso sis quaesiui* Ed. pr. Fabr. P. *quaero, ris, quaesivi* Cod. 7) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 8) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 9) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 10) *Ligurio ris rii* Edd. O. *ligurrio, ris, ligurii* Cod. 11) *Hirrio.* Cf. Festus pag. 75. et interpp. p. 449. ed. meae. Adde Philoxeni Gloss. pag. 84. *Hirrio, κυνὸς ἀπειλή, ὅτε ὑλακτεῖ* et *Hirio ὑλακτῶ* et *Hirrit ὅταν κύων ἀπειλῇ ὑλακτῶν.* 12) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 13) *Saepio* scriptura Cod. 14) *Perfecti* Ed. pr. Fabr. P. *perfectis* Cod. 15) *In quartam* Fabr. P. *in quarta* Cod. Ed. pr. utrumque falsum. Totus locus sic videtur corrigendus: *Quinta forma est, qua verbum prima personā in similitudinem cadit verborum secundi ordinis, secunda mutatur in* ***quarti,*** (scil. ordinis personam) *perfectum cadit* cett. 16) *Seeo* Fabr. P. *sedeo* Cod. Ed. pr. Fabr. in not. Mss. *forte* ***sido,*** quod nihili. Scribendum *redeo.* 17) *Venio* Edd. O. *veneo* Cod. 18) *Quia* accessit e Cod. 19) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 20) *Synthesi* Edd. O. *symptosi* Cod. 21) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 22) Ad hunc locum credibile est respexisse Priscianum, lib. X, 5. tom. I, p. 495., quem supra citavi ad v. *pecto.* 23) *Terii* Edd.

tur secundi ordinis, velut[1]: soleo, soles, solitus sum; audeo, audes, ausus sum; gaudeo, gaudes, gavisus sum; sed soleo verbum futurum omnino non habet, quia vim habet praeteriti, nec potest aliquis futuris consuesse. Tertii ordinis: fido, fidis, fisus sum; diffido, diffidis, diffisus sum. Quarti ordinis: fio, fis, factus sum, et ex eodem patefio, fis, patefactus sum; calfio, fis, factus sum; similiter tepefio, madefio et expergefio, expergefactus sum et experrectus sum[2]; arefio, arefis, arefactus sum.

2. Infinitivum huius verbi, quod est fio, fieri facit, cum omnia verba activa voce elata in ■ f[aciant, ut: a]mare, docere, dicere, munire. Haec verba, quorum perfectum in passivam deduc[itur formam[3]], participia habent tria, secundum formam quidem activam praesentis temporis [et futuri,] velut[4]: confidens, confisurus, audens, ausurus. Secundum formam [passivam praeteriti t]emporis, velut[5]: confisus, ausus. Infinitivum instantis: solere; perfecto et
[221] plus||quamperfecto: solitum esse et fuisse[6] . . . um ire aut soliturum esse; participium instantis: solens; perfecti: hic solitus; futuri: soliturus . . . . quamvis futura declinata sint, tamen dici non possunt, quod praeteritis non futuris potest aliquis . . . . memoraverunt.

* ut dicatur audendus, gaudendus, confidendus. Illud tamen observabimus, quod quamvis dicatur[7] confidendum, audendum, figura dicitur non participio, quod ipsum etiam ab omnibus verbis figurari potest, de qua figura iam annotavimus. Haec verba qualitate deficere dicuntur, quorum declinationes loco[8] suo inservimus. Adnotandum[9] tamen est, quod eadem verba, quae ex fio veniunt, ut: calefio, olfio[10], tepefio, arefio, etiam activam declinationem totam habere possint, velut[11]: tepefacio, calefacio, patefacio.

3. Sunt quaedam verba, quae, quoniam non habent sua perfecta tempora, usurpant tamen eiusdem significationis verborum perfecta, velut[12] vescor pastus sum facit, ex eo tamen venit, quod est pascor; vescitus enim sum nemo dicit. Item arguor convictus sum facit, quod ex eo verbo convincor; habet tamen apud antiquos argutus sum[13]. Item angor anxius sum; anxius autem nomen est, quod significat sollicitus. Item fero tuli, quod est ex verbo tollo. Haec quoque defectiva dicuntur, quoniam figura immutantur. Item reminiscor recordatus sum facit; nemo enim dicit rementus sum, nec opperior, oppertus sum.

4. Declinantur autem praedicta verba hoc modo. Secundi ordinis finitivi[14] instantis: soleo, les, let; solebam, bas, bat; solitus sum, eram[15], solebo. Imperativo: sole, solitus esto. Optativo: solerem, solitus sim, tus essem, soleam. Coniunctivo: soleam, rem, tus sim, tus essem, tus ero. Et quae ex *fio* nascuntur[16], eodem modo declinantur: expergefio, expergefacio; calfio, calfacio; arefio, arefacio; adsuefio, adsuefacio; mansuefio, mansuefacio; liquefio, liquefacio; stupefio, stupefacio; et si qua alia huiusmodi inveniuntur. Item aliud || finitivo instanti: tol- [222]
lo, lis, lit, lebam[17]; sustuli, leram, tollam. Imperativo: tolle, quasi futuro, tollito tu. Optativo: tollerem, sustulissem, tollam. Subiunctivo: cum tollam, tollerem, sustulerim, sustulissem, sustulero. Infinitivo: tollere, sustulisse, sublatum ire et sublaturum esse. Participia instantis: hic tollens; futuri: hic sublaturus, et cetera.

5. Item passiva[18] modo finitivo instanti: tollor, tollebar, sublatus sum, eram[19], tollar. Imperativo: tollere, quasi futuro, sublatus esto. Optativo: lerer, sublatus sim, essem, lar. Coniunctivo: lar, rer[20], sublatus sim, essem, ero. Infinitivo: tolli, sublatum esse, sublatum iri, aut sublaturum esse. Participia: sublatus, tollendus.

6. Tertii ordinis simili modo declinantur: fido, fisus sum, et quae ex ipso derivantur: diffido, diffisus sum; confido, confisus sum.

O. *terui* Cod. 1) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 2) *Et experrectus sum* addidi e Cod. ubi tamen legitur: *et experfactus sum.* 3) Locus in Cod. extritus; et dubitat Nieb., hoc an aliud legendum sit. In Ed. pr. hiatus est signum inter vv. *dedu — participia habent.* 4) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 5) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. Paullo ante pro *praeteriti* in Ed. pr. *futuri*, ceterum nihil deest; in Cod. verba uncis inclusa detrita sunt. 6) *Solitum ire aut solitum esse* Edd. O. *solitum esse et fuisse* Cod. Hinc sequuntur in Fabr. et P. talia: *participium instantis, solens, praeteriti perfecti hic solitus, futuri soliturus: haec autem quamvis futuro declinata sint, tamen dici non possunt: quoniam praeteritis non futuris potest aliquis consuescere, ut memoratum est.* Iam sequitur hiatus et oratio incipit rursum a verbis: *ut dicatur audendus* cett. Ed. pr. haec habet: *participium instantis solens, praeteriti perfecti hic solitus, futuri soliturus* (hiatus) *quamvis futuro declinata sint tamen dici non possunt $\overset{u}{q}$ praeteriti non futuri potest aliquis* (hiatus) *memoratum est.* Cod. autem sic locum praestat: . . . *um ire ū soliturum ēē par̄ tia inst. solens p̄f hic solitus fut̄ soliturus . . . . quamuis fut̄ declinata sint tn̄ dici non possunt quod p̄tc̄r n̄ fut̄ potest aliquis . . . . memorauerunt.* Iam sequitur in Nieb. enotatis signum novae paginae incipientis, ac tum haec tamquam in Cod. scripta posuit idem, nec tamen signo posito, quorsum sint referenda: *esto derem ausus sim plus̄ ausus essem . . . . deo de bam bas bat au . . . . m debo aude fut̄ ausus . . . . ausum ēe fut* (sic) *ausum ire . . . . et cetera.* Haec referenda esse videntur infra ad locum, ubi verbum *soleo* declinatum reperitur. 7) *Gaudendum* interposuit hic Fabricius, quem sequitur P. 8) *Suo loco* Edd. O. *loco suo* Cod. 9) *Adnotandum* scriptura Cod. 10) *Olfio* acc. ■ Cod. 11) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 12) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 13) *Sum* acc. e Cod. 14) *Infinitivi* Fabr. P. *finitivi* Cod. Ed. pr. 15) *Solitus eram* Fabr. P. *eram* Cod. Ed. pr. 16) *Et quae ex eo nascuntur* Fabr. P. *et quae ex fio nascuntur* Cod. Ed. pr. 17) *lebam* syllabae acc. ■ Cod. 18) Codex habet *pass̃.* 19) *Sublatus eram* Fabr. P. *eram* Cod. Ed. pr. 20) *lerer* Fabr. P. Ed. pr. *lar*, *rer* Cod.

7. Quarti ordinis simili modo declinantur, finitivo instanti: fio, fis, fit, fiebam, factus sum et fui, factus eram et fueram, fiam. Imperativo instanti: fi, fiat. Optativo: fierem, factus sim, factus essem, fiam. Subiunctivo: fiam, fierem, sim fuerim, essem fuissem, factus ero. Infinitivo: fieri, factum esse et fuisse; futuro: fiendum esse et fieri et futurum iri. Participia: fiens[1], facturus, factus, fiendus.

8. Item aliud finitivo instanti: ferio, ris, rit, feriebam, feri, ferieram, feribo. Imperativo: feri, quasi futurum non habet. Optativo: ferirem, ferierim, ferissem, feriam. Subiunctivo: cum feriam, ferirem, ferierim, ferissem, feriero. Infinitivo: ferire, ferisse, feritum ire. Participia: hic feriens. Item passiva modo finitivo instanti: ferior, feriris, feritur, feriebar, ictus sum, eram, feribor. Imperativo instanti: ferire, quasi futurum non habet. Optativo: ferirer, ictus sim, essem, feriar. Subiunctivo: cum feriar, ferirer, ictus sim, essem, ictus ero. Infinitivo: feriri, ictum esse, ictum iri. Participia: hic ictus, feriendus.

9. Item aliud finitivo instanti: meto, metis, metit, metimus, metitis, metunt; metebam, messem feci, messem feceram, metam. Imperativo: mete, quasi futuro metito
[223] tu. || Optativo: utinam meterem, messem fecerim, messem fecissem, metam. Subiunctivo: cum metam, meterem, messem fecerim, messem fecissem, fecero. Infinitivo: metere, messem fecisse, messum ire. Participia: metens, messurus. Item passiva finitivo instanti: metor, meteris, metitur; metebar, baris, batur; messus sum[2], eram, metar[3]. Optativo: meterer, messus sim, essem, tar. Subiunctivo: cum metar, meterer, messus sim, essem, messus ero. Infinitivo: meti, messum esse, messum iri. Participia: messus, metendus.

III.

De inchoativis.

1. Sunt quaedam verba, quae inchoativa appellantur, ἀρκτικά[4], quaeque rem modo inchoatam et futuram significant, velut[5]: horresco, id est, incipio horrere; torpesco, incipio torpere; et regulariter dicendum est, inchoativa ea appellari, quae *sco* syllaba terminantur, sive ab his verbis veniant, quae *o* litera terminantur, ut: horreo, horresco; sive ab his, quae *r* litera terminantur, ut: misereor, miseresco. Nec habent praeteritum perfectum, quia quod inchoatum est, non est perfectum. Unde quidam solent in declinatione inchoativorum, cum ad perfectum venerint, quamvis inchoative declinant, nihilominus inchoativi verbi perfecto uti, velut[6]: horresco, horrui, ut ex eo, quod est horreo, horrui, et pallesco, pallui ex eo, quod est palleo[7].

2. Horum inchoativorum verba nunc in usu sunt, ut: tepesco, quia dictum est tepeo; albesco autem albeo. Nam primam positionem eius figuravit Virgilius, cum ait:

Campique ingentes ossibus albent[8].

Item iuvenesco non habet iuveneo. Senesco autem nunc in usu est frequens, apud antiquos tamen et seneo dicebatur, unde et Catullus[9] sic rettulit:

Nunc recondita
Senet quiete, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor et gemelle Castoris[10].

Ex quacunque autem coniugatione ortum fuerit verbum inchoativum, in tertia declinabitur coniugatione. Fiunt autem inchoativa aut a verbis, aut declinationibus; velut[11]:
caleo, calesco; || deliteo, delitesco; frondeo, frondesco; [224]
floreo, floresco; consueui, consuesco[12], et cetera. De declinationibus vero app̄. haec, velut[13]: aeger est[14], aegrescit, ex flamma flammescit, ex dumis dumescit, ex herba herbescit. Haec verba inchoativa, quae ex appellativis derivantur, perfectum[15] non habent omnino[16].

IV.

1. Sunt quaedam verba impersonalia, velut[17] primi ordinis: iuvat me, te, illum; restat; distat; secundi ordinis similiter: decet me, te, illum; libet mihi, tibi, illi; taedet me, te, illum; liquet mihi, tibi, illi; dictum a liquido; item licet ■ licito[18]. Declinatur[19] autem sic: liqueo, ques, quet, unde figuratum est liquefactum. Oportet me, poenitet me, pudet me, piget me, miseret me;

1) Formae *fiens*, *fiendus*, *fiendum* etiam apud Diomedem recitantur, verum pariter sine exemplis. Cf. Diomed. lib. I, pag. 352. ed. P. 2) *Messus eram* Fabr. P. *messus sum, eram* Cod. Ed. pr. 3) Interponuntur hoc loco in Edd. O. *Imperativo metere*, *futuro messus esto*, quae ignorat Cod. 4) ἀρκτικῶς Ed. pr. Iubet Fabr. conferri Diomedem lib. I, de verborum qualitatibus (pag. 333. 334. P.). 5) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 6) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 7) *Palleo*, *pallui* Edd. O. *pallui* h. l. om. Cod. 8) Virg. Aen. XII, 36. 9) *Catulus* Cod. *rettulit* scriptura Cod. 10) Pro *senet* in Cod. est *s̄t*, et verba *gemelle Castor et* in Cod. desunt. Cf. Catull. Carmm. IV, 25. 11) *Aut* ■ *verbis aut de appellationibus. A verbis* Fabr. P. *aut* ■ *verbis aut declinationibus velut* Cod. Ed. pr. nisi quod Ed. pr. *ut* pro *velut*. 12) *Consueo consuesco* Fabr. P. vere. *consueui consuesco* Cod. Ed. pr. 13) *De appellationibus vero fiunt haec*, *ut* Fabr. P. *de declinationibus vero app̄. haec velut* Cod. Ed. pr. nisi quod Ed. pr. *ut* pro *velut*. Sigla illa significat fortasse *appellativorum*. 14) *Ex aegro est* Fabr. P. *aeger est* Cod. Ed. pr. 15) *Praeteritum perfectum* Edd. O. *praeteritum* om. Cod. 16) *De impersonalibus* inscriptio sequitur hic in Fabr. P. quae abest ■ Cod. et Ed. pr. 17) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 18) *Libet a libito* hic addit Fabr. quem sequitur P. 19) *Decli-*

quamvis Salustius dixerit in prima historia: *Lepidum poenitentem consili* [1]. Tertii ordinis: accidit, contingit; quarti ordinis: expedit, convenit, evenit. Interest, refert; haec enim primam et secundam personam non habent, tertia vero persona addito pronomine, id est, me, te, tres personae significantur. Ex his quaedam perfectum faciunt etiam [2] in hunc modum: licitum est, puditum est, pertaesum est, libitum est, pigitum est, placitum est, misertum est. Est alterum genus impersonalium, quae in rem conferunt, quibus non qui [3] facit, sed id quod fiat significatur, velut [4] apud Virgilium:

Pugnatur comminus armis [5].
Discumbitur ostro [6].
Vivitur hoc pacto [7].
Itur in antiquam sylvam [8].

Sedetur, inambulatur, et similia verba neutralia *, velut [9] bene et male, et cetera. Accommodantur autem loco, tempori, personae. Velut: bene [10] illo loco studetur; tempori: bene illa hora studetur [11]; personae, ut: bene apud illum studetur. Declinari [12] autem passivo modo non possunt, quantum ad primam et secundam personam; nam tertia persona tantum exauditur, quod alio loco plenius adnotavimus.

2. Omnia verba, quae funguntur incusativum casum [13], eadem in passivum revertuntur, velut [14]: credo te, doceo
[225] te, negligo te; faciunt || enim credor, doceor, negligor. Si quando autem alio casu fungantur, excepto incusativo, tunc ex sese parere passivum non possunt, sed per tertiam personam passivam significationem exprimunt, velut [15] ex eo, quod est noceo tibi, nocetur mihi a te, facit; do tibi, datur mihi a te; obicio [16] tibi, obicitur mihi a te. Nemo enim dicit dor, noceor, obicior. Sic Albanus [17] ea verba ἰδιώματα [18] appellavit, quae dativum recipiunt, ut: noceo tibi, consulo tibi, parco tibi, provideo tibi, impero tibi [19]. Passive faciunt similiter; per dativum dicimus [20] enim nocetur mihi, consulitur mihi, imperatur mihi, obicitur mihi, et similia; haec passivam naturam habent. Ceterum, sicut [21] supra notavimus, tantum tertia declinantur [22]. Nemo enim dicit noceor, parcor, imperor. Dum illud tamen sciamus, etiam infinitivis omnibus cadere, ut quae passivam significationem habeant [23], praeter ea verba, quae in [24] declinatione activa tantum sunt, et intellectu passiva, de quibus supra notavimus; ut: veneo, vapulo, ardeo.

3. Sunt quaedam verba, in quibus tantum imperativum modum declinamus in secunda persona duntaxat [25] singulariter et pluraliter, ietm in infinitivo modo praesentis tantum temporis; et sunt haec duo: imperativo modo: have [26], havete; futuro [27]: haveto tu, haveto ille. Infinitivo modo praesentis temporis: havere te volo et vos [28] et illos. Item imperativo modo: salve, salvete; futuro: salveto tu, salveto ille, Infinitivo modo praesentis temporis: salvere te volo et vos [29] et illos. Habet et adverbium hoc verbum, cum [30] dicimus: Satisne salvest domi [31]? Ex praedictis autem verbis impersonalibus exempli gratia, quae declinabimus sic secundum ordinis finitivum instantem [32].

4. Pudet me, te, illum; imperfectum: pudebat me, te, illum; perfecto: puduit me, te, illum; plusquamperfecto:

nantur Edd. O. *declinatur* Cod. 1) Cf. Fragm. Salustii in ed. Gerlach. p. 223. *Consilii* Edd. O. *consili* Cod. Ceterum in Ed. pr. est scriptura *Laepidum.* 2) *Etiam* Cod. Ed. pr. quod om. Fabr. P. 3) *Qui* Cod. *quod* Edd. O. 4) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 5) Virg. Aen. VII, 553. 6) Vv. *Stratoque super* h. l. addidit Fabr. quem sequitur P.; absunt ea a Cod. et Ed. pr. Virg. Aen. I, 700. 7) Persius Sat. IV, 43. Idem exemplum citatur a Diomede p. 393. P. 8) Virg. Aen. VI, 179. 9) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. Ante hanc vocem integra linea excidisse videtur, in hunc modum: *quibus nonnunquam adiunguntur adverbia, velut bene* cett. 10) *Personae. loco, ut bene* Edd. O. *personae. Velut bene* Cod. 11) Vv. *tempori, bene illa hora studetur* desunt in Ed. pr. *tempori bene illo die studetur* Fabr. P. 12) Cf. iubet ad h. l. Fabr. Diomedem lib. I. de impersonalibus (p. 393. P.) 13) *Incusatiuo casu* Fabr. P. *incusatiuum casum* Ed. pr. *incusati͂ casum* Cod. 14) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 15) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 16) *Obiicio* Edd. O. *obicio* Cod. atque ita in seqq. 17) *Sic Albanus.* Ita Cod. et Edd. O. Sine dubio latet in vocula *Sic* praenomen vel nomen, quod compendio notatum a librario non est intellectum. Ceterum nihil praeterea de Albano illo constat. *Albinus* quidam librum scripsit de metris teste Max. Victor. pag. 289. Corp. Gramm. tom. I. ubi duo versus ex illo libro recitantur. Idem fortasse *Albinus* teste Prisciano tom. I, p. 305. ed. Kr. libr. VII, 5. res Romanas versibus conscripserat, quorum aliquot citat Priscianus ibidem. His aetate maior ille est *Albinus*, qui res Romanas Graeca oratione scripserat testibus Cicerone in Bruto c. 21. et Gellio XI, 8. et Macrobio Saturn. I, praef. 18) Graeca vox Latinis literis scripta in Cod. et Ed. pr. 19) *Imperativi* Cod. *impero tibi* Edd. O. Statim *pāss* pro *passive* in Cod. 20) *Dicimus* accessit e Cod. 21) *Ut* Edd. O. *sicut* Cod. 22) *In tertia persona declinantur* Fabr. P. *in tertii decl.* Ed. pr. *n̄ declinantur* Cod. Scripserat fortasse librarius: *tantum III declinantur.* 23) *Habeant* desideratur in Cod. et Ed. pr. 24) *In* acc. e Cod. 25) *In secunda duntaxat persona* Fabr. P. *in secunda persona* Ed. pr. *in secunda persona duntaxat* Cod. 26) *Ave* Edd. O. *have* Cod. atque ita in seqq. semper. 27) *Futuro* accessit e Cod. 28) *Et vos et* Cod. prius *et* om. Edd. O. 29) *Et vos et* Cod. Ed. pr. prius *et* om. Fabr. P. 30) *Quum* Edd. O. *cum* Cod. 31) *Satin salve, salve est domi* Fabr. P. *saluisse, salvost domi* Cod. Ed. pr. Mihi non dubium est, scribendum esse: *Satisne salve est domi?* Apud Diomedem p. 340. P. in pari loco legitur: *Habet hoc verbum et adverbium, cum dicimus: salve, i. e. satis salve domine.* Ubi Codd. mei nihil variant, nisi quod *saltis* pro *satis.* 32) Hic locus, ad quem nihil varietatis praestant libri, sic scribendus esse videtur: *Ex praedictis autem verbis impersonalibus exempli gratia quaedam hic declinabimus. Secundi ordinis finitivo instanti: pudet me, te, illum; im-*

puduerat me [1]; futuro: pudebit me, te, illum. Imperativo instanti: pudeat me. Optativo instanti et imperfecto: utinam puderet me; perfecto: puduerit me; plusquamperfecto: puduisset me; futuro: pudeat me. Subiunctivo in-
[226] stanti: cum pudeat me, pude||ret me, puduerit me, puduisset me, puduerit me. Infinitivo instanti: pudere me; praeterito: puduisse me. Simili modo declinantur et cetera: piget me, libet me [2], poenitet me, et fere activa impersonalia secundi ordinis sunt.

5. Item verbum passivum impersonalis ordinis declinatur sic: itur a me, itur a te, itur ab illo; iri a me, iri a te, iri ab illo; perfecto [3] et plusquamperfecto: itum esse a me, a te, ab illo, et cetera tempora, quae possunt admitti.

6. Item verbum passivum ordinis quarti, quod an impersonale sit quaerendum est. Finitivo instanti: misereor, reris, retur; imperfecto: miserebar, baris, batur; perfecto: miseritus sum [4] et fui; plusquamperfecto: miseritus eram et fueram; futuro: miserebor. Imperativo instanti: miserere; futuro: miseritus esto. Optativo instanti et imperfecto: utinam misererer, miseritus sim, essem, miserear. Subiunctivo instanti: miserear, rerer, miseritus sim, essem, ero. Infinitivo instanti: misereri; praeterito: miseritum esse et fuisse; futuro: miseritum iri. Participia instantis: hic miserens; perfecti: miseritus [5]; futuri: hic misériturus. Impersonalia neque activum neque passivum participium habent, nam pudens non est participium, sed nomen, unde impudens componitur.

V.

De frequentativis.

Sunt quaedam verba, quae frequentativa sive iterativa appellantur, quibus significatur id, quod saepius futurum est, velut [6]: dico, dictito, id est, saepius dico; mitto, misito [7]; facio, factito [8], et similia figura saepius dicendi; ita tamen, ut sic intelligamus, omnia iterativa, ex quacunque coniugatione figurata fuerint, primae declinationis coniugationem habere. Sed invenimus et scriptitare, ex eo, quod est scribo, scriptito; item datare, id est, dato, datas, datare [9].

VI.

De paragogis.

1. Sunt quaedam verba, quae παράγωγα appellantur, quaeque ex [10] primitivi verbi || declinatione [11] et mutationem [227] et adiectionem literarum capiunt, et nihilominus idem significant [12]; interdum variant, velut [13]: lacesso [14], ex eo, quod est lacero [15]. Sed hoc variatur. Lacessere enim est concitare. Facesso aeque hinc fit; facessere [16] discedere intelligitur. Arcesso [17]. Errant, qui putant, ex eo, quod est arcessio [18], sed accersio sicut arcesso [19]. Sed interest, quod arcessere [20] est accusare, accersere autem vocare. Haec duo verba sunt tertii ordinis, et arcessere [21] et accersere infinitivum faciunt arcessere, non arcessire [22], accersere, non accersire, et imperativum arcesse [23] et accerse, non arcessi [24] et accersi. Capesso [25] capio figura saepius capiendi.

perfecto: pudebat cett. 1) *Te, illum* Edd. O. hic addunt, quae om. Cod.; contra hic Cod. interponit: *Fut. pudebit me, te, illum*, quae ignorantur ab Edd. O. 2) *Taedet me* Fabr. P. *libet me* Cod. Ed. pr. 3) *Praeterito perfecto* Edd. O. *perfecto* Cod. 4) *Vel misertus sum* Fabr. P. Vv. *vel misertus* om. Cod. Ed. pr. 5) *Perfecti hic misertus* Fabr. P. *perfecti misertus* Ed. pr. *perfecti miseritus* Cod. 6) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 7) *Mittito* Edd. O. *misito* Cod. 8) *Factito* Fabr. P. *facito* Cod. Ed. pr. quod errori scribentis tribuendum puto. 9) His adiecit Fabr. quem seqq. P. *ex eo quod est do*, quae ignorat Cod. Ed. pr. 10) *Quae a pr.* Fabr. P. *ex pr.* Ed. pr. *quaeque ex pr.* Cod. Graecam vocem Lat. litt. scriptam exhibent Cod. Ed. pr. 11) *Declinatione* recte videtur adiectum a Fabr. quem seq. P. om. Cod. Ed. pr. Cf. Diomedes p. 374. P. qui locum sic exhibet: *Sunt quaedam verba, quae παράγωγα appellantur, quae et primitivi declinationem et mutationem et adiectionem literarum capiunt et nihilominus idem significant; interdum variant* cett., ubi Codd. mei omnes praestant: *quae* ***ex*** *primitivi* ***verbi*** *declinatione.* 12) Vv. *idem significant* accesserunt e Codice. 13) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 14) *Lacesso et facesso* Fabr. P. *lacesso* Cod. Ed. pr. 15) *Lacero et facio* Fabr. P. *lacero* Cod. Ed. pr. 16) *Facesso aeque, sic hinc se facessere* P. *f. a.* ***si*** *hinc f. f.* Fabr. *facesso aeque hinc sit facessere* Cod. Ed. pr. Diomedes p. 375. P. locum sic exhibet: *facesso aeque* ***fit;*** *facessere discedere intelligitur;* ubi Codd. mei ***hic fit.*** Scripsi igitur apud Charisium: *facesso aeque hinc fit.* Ceterum Cod. ***hic*** (sic) [n superscr.]. 17) *Item accerso et per* ***r*** *scribitur, arcerso* Fabr. P. hoc merum est Fabricii inventum. *Arcesso*, nihil aliud, Cod. Ed. pr. 18) *Arcessio.* Ita Cod. et Edd. O. Scribe *arceo.* Iubet ad h. l. conferri Fabricius Scaurum de orthographia (p. 2260. P.) *Item accerso, quamvis alii arcesso dicant, non sine ratione* cett. *Sed quidam differentiam esse voluerunt, ut arcesso quidem ab eo verbo esset, quod est* ***arceo;*** *accerso vero ab eo quod est* ***accio.*** Haec Scaurus. 19) *Sed accerso sicut arcerso* Fabr. P. *sed accerso sicut arcesco* Ed. pr. *sed accersio sicut arcesso* Cod. Sine dubio vult Grammaticus, dici *accerso* pariter atque *arcesso*, sed significatione differre. Scribendum igitur: *Sed accerso sicut arcesso dicitur.* 20) *Arcersere* Fabr. P. *arcescere* Ed. pr. *arcessere* Cod. 21) *Arcersere* Fabr. P. *arcessere* Cod. Ed. pr. 22) *Arcersere non arcersire* Fabr. P. *arcessere non arcessire* Cod. Ed. pr. 23) *Arcerse* Fabr. P. *arcesse* Cod. Ed. pr. 24) *Arcersi* Fabr. P. *arcessi* Cod. Ed. pr. 25) *Capesco* Ed. pr.

2. Sunt quaedam verba, quae instanti modo similiter efferuntur, et in declinatione diversam significationem mutatione literae habent, velut[1]: pando, pandis et pandas, ἐξαπλοῖς διαστρέφεις[2]. Infinitivo: pandere, pandare; mando, mandas, mandis, mandare, mandere[3]; fundo, fundis, fundas, fundere, fundare[4]; compello, compellis, compellas, compellere, compellare; volo, vis, volas, velle, volare; dico, dicis, dicas, dicere, dicare, et siqua alia inveniuntur.

3. Omnia imperativa tertiae declinationis[5] secundam personam instantis temporis per e literam terminantur. Corrumpuntur autem haec tria, velut[6]: facio, fac, dico, dic, duco, duc, et quae ab his sunt: dico, abdico, abdic, praedico, praedic, indico, indic, abduco, abduc, adduco, adduc, perduco, perduc, reduco, reduc[7]. Sed facio, quod subnotavimus, si praepositionem acceperit, redit ad regulam, velut[8]: inficio, infice, adficio, adfice, conficio, confice. Sed apud veteres salva est regula; nam dixerunt face, duce, dice.

4. Omnia verba, quorum perfecto prima syllaba iteratur, adiecta praepositione desinunt iterare, velut[9]: tendo, tetendi, cado, cecidi[10]. Adiecta praepositione intendo intendi facit, incidi et repuli et expuli, et cetera. Praeter haec: disco, didici, et adiecta praepositione: addisco,
[228] addidici, et || curro, cucurri, recurro, recucurri[11], excurro, excucurri. Sic enim apud auctores[12] nonnunquam invenimus; alioquin recurri dicimus et excurri. Quare autem perfectum[13] tempus aut syllabis crescat aut minuatur aut par sit, non est inventa ratio, nec cur a correptis producatur, velut[14]: traho, traxi, aut a[15] productis corripiatur, ut: iaceo, iacui[16].

VII.

De confusis.

1. Sunt quaedam verba confusis[17] temporibus, velut[18]: odi, novi, pepigi, memini. In his enim instans et perfectum tempus idem est; item imperfectum et plusquamperfectum, nec participium fere habent. Temporibus autem deficere dicuntur; declinantur autem hoc modo. Verbum finitivum temporis instantis et perfecti[19]: odi, odisti, odit; imperfecto et plusquamperfecto: oderam; passivo modo: osus eram et fueram; futuro: odero. Instanti imperativo: oderis, oderit. Optativo instanti et imperfecto: oderem[20], oderim; eiusdem temporis passivo modo: osus sim; plusquamperfecto: odissem; eiusdem temporis passivo modo: osus essem; futuro: oderim[21]. Subiunctivo instanti: cum oderim, oderem, oderim; eiusdem temporis passivo modo: osus sim; plusquamperfecto: odissem; eiusdem temporis passivo modo: osus essem; futuro: cum[22] odero. Infinitivo instanti: odere[23]; praeterito perfecto et plusquamperfecto: odisse; passivo modo: perosum[24] esse; futuro: osurum esse. Participium instantis non habet; futurum: hic osurus, et cetera. Huic verba similia sunt memini, novi. Sed haec etiam quasi[25] futurum habent imperativi[26]: memini quidem, memento tu, memento ille, mementote; novi autem, novito tu, novito ille, novitote, noverint. Haec verba passiva non habent, sed cum observatis suis perfectis per suas angustias declinantur, dum tamen perfectum per passivam formam exprimant. Videntur[27] enim in similitudinem mixtorum verborum declinari. Nam perfectum odi quidem, passivo modo: exosus sim et fuerim; plusquamperfecto: exosus essem et fuissem;
memini, optativo: utinam [memor] sim || et fuerim, et me- [229]
mor essem et fuissem; novi: utinam notum habuerim, [et notum[28]] habuissem. Declinantur autem et ista hoc modo. Finitivo instanti: novi, [novisti, novit[29];] imperfecto: noveram; perfecto: novi; plusquamperfecto: noveram; futuro: novero. [Optativo instanti et imperfecto[30]:] utinam noverim; perfecto et plusquamperfecto: utinam[31] novissem et nossem; eiusdem temporis passivo [modo[32]:] utinam notum habuissem; futuro: utinam noverim. Subiunctivo instanti et perfecto: cum noverim; imperfecto et[33] plusquamperfecto: cum novissem; eiusdem temporis passivo modo: cum

1) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. Paullo ante *diversa significatione* Cod. 2) *Διαστρέφειν* Edd. O. *διαστρέφεις* Cod. Citat Fabr. ad h. l. Priscian. lib. VIII. c. 7. tom. I, pag. 386. Kr. 3) Graecam vocem *μασσᾶσθαι* addidit Fabr. quem seq. P. 4) *θεμελιοῦν* adiecit Fabr. quem seq. P. Graeca haec duo e Prisciano l. c. sunt petita. 5) *Coniugationis* Fabr. P. *declinationis* Cod. Ed. pr. Citat ad h. l. Fabricius Diomedem de coniugationibus verborum (p. 341. P.), unde hausit idem correctiones suas. 6) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 7) *Seduco*, *seduc* addidit Fabr. ex Diomede l. c.; secutus est P. Non habent Cod. Ed. pr. 8) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 9) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 10) *Pello pepuli* propter seqq. addidit Fabr. seq. P. absunt ea a Cod. et Ed. pr. 11) *Recurro recucurri* desunt in Ed. pr. Ablegat Fabr. ad Priscian. lib. X, 8, p. 503. tom. I. ed. Kr. 12) *Auctores* Cod. Ed. pr. *autores* Fabr. P. 13) *Imperfectum* Edd. O. *perfectum* Cod. *autem* deest in Ed. pr. 14) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 15) Praepos. *a* desideratur in Cod. 16) *Ut disco dici* Ed. pr. *ut disco didici* Fabr. P. *ut iaceo iacui* Cod. Legendum sine dubio: *ut iacio, ieci.* 17) *Confusa* Fabr. P. *confusis temporibus* Cod. Ed. pr. 18) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 19) *Imperfecti* Edd. O. *perfecti* Cod. 20) *Odirem oderim* Cod. 21) *Odirem oderim* Cod. 22) *Quum* Edd. O. *cum* Cod. 23) *Odire* Cod. 24) *Osum* Fabr. P. *perosum* Cod. Ed. pr. 25) *Etiam quandoque* Edd. O. *etiam quasi* Cod. 26) *Imperativo* Edd. O. *imperat* (sic) Cod. 27) *Videtur* Cod. Edd. O. *videntur* scribendum erat ex sententia scriptoris. 28) In Cod. extrita, in Ed. pr. lacuna nulla. 29) In Cod. extrita, in Ed. pr. lacuna nulla. 30) In Cod. extrita, in Ed. pr. nullum hiatus signum. 31) *Utinam* accessit e Cod. 32) *Modo* in Cod. extritum, habent Edd. O. 33) *Imperfecto et* accesserunt e Cod.

notum habuerim; plusquamperfecto: cum notus [essem [1]]; futuro: cum novero. Infinitivo instanti: nosse; praeterito perfecto et plusquamperfecto: novisse aut notum habuisse; futuro: notum habiturum . . . .[2]. Participium: notum habiturus. Item aliud finitivo instanti et perfecto: memini, meministi, meminit; imperfecto et plusquamperfecto: memineram [3]. Passivo modo: memor sum et fui, memor eram et fueram; futuro: meminero. Imperativo instanti: memineris; futuro: memento [4], mementote. Optativo instanti et imperfecto: utinam meminerim; perfecto et plusquamperfecto: meminissem; passivo modo: utinam memor sim; plusquamperfecto: utinam memor essem; futuro: utinam meminerim. Subiunctivo instanti: cum meminerim; imperfecto: cum meminerem, cum meminerim, meminissem, meminero. Infinitivo praeteriti temporis: meminisse; futuro: memorem futurum. Haec tria [5] verba, novi, odi, memini [6], iuxta quosdam ne imperativa quidem habent omnino, cum etiam in eo, quod est memini, futurum tantum sit, et hoc in secunda duntaxat [7] persona. In his verbis [8], quibus notavimus imperativum deesse, quae sunt memini, odi, novi [9], grammatici inducunt imperativum hoc modo. Dicunt enim omnia imperativa tribus modis intendi posse, velut [10]: dic, dicas, dixeris; et ita distinguunt. Dic ex eo, quod est solitae regulae, quam in declinatione observamus. Dicas autem et dixeris per defectionem impe-
[230]ra||tivi, ut sit: fac dicas, et fac dixeris: quorum alterum, hoc est, dicas, optativorum futurum est, item subiunctivorum instans; alterum, quod est dixeris, subiunctivorum futurum sive perfectum est. Hoc modo [11] ergo imperativa [12] verbis, quae praeposuimus [13], adsignant, quae non habere notavimus, ut memineris, quod figuratur ita: fac memineris. Quod ipsum etiam in omnibus observari verbis potest, quamvis habeant sua imperativa, velut: ames, ut sit: fac ames et amaveris. Similiter et cetera [14]: doceas, fac doceas, fac docueris; item: vincas, fac vincas, fac viceris; item: munias, fac munias [15]. Praeponuntur autem imperativis [16] alia multa, velut [17]: rogo, volo, oro, moneo [18], quaeso, hortor, id est, volo facias, rogo dicas, et cetera.

2. Imperativa iterum praecedente *ne* syllaba quadrifariam exprimuntur, velut [19]: ne nega, ne neges, ne negaveris, noli negare; item [20]: ne timeas, ne timueris, noli timere, et cetera similiter.

3. Item eorum verborum, quorum declinationes inseruimus, quae videntur et ipsa defectiva seu corrupta esse, ideoque [21] inter confusa relata et ambigue declinari [22], sunt haec. Velut finitivo [23] instanti: volo, vis, vult, volebam, volui, volueram, volam, les, let. Imperativo instanti: velis, velit; futurum non habet. Optativo instanti et imperfecto: utinam vellem, voluerim, utinam [24], voluissem, velim. Subiunctivo instanti: cum velim, vellem, voluerim, voluissem, voluero. Infinitivo instanti: velle; praeterito: voluisse; futurum non habet. Participium instans tantum: hic volens. Similiter nolo, nonvis, nonvult; malo, mavis [25], mavult. Quamquam etiam circa haec verba similiter imperativa observare debemus secundum annotationem praecedentem. Sed sunt, qui ita dicunt: malis, nolis, et optativo tantum instantis et praeteriti [26]: utinam malim, malis, malit, et nolim, nolis, nolit. V[idendum] [27] est, ne in similitudinem cadant volo et volvo, quod est κυλίω [28], ubi enim *υ* [29] duas vocales ad semel [30] declinaverit: volvo, volvebam [31], volvi. Volvo autem est tertiae declinationis:

1) *Essem* extritum in Cod. habent Edd. O. 2) *Habiturum iri* male Edd. O. posterius v. in Cod. extritum; legendum sine dubio *esse*. 3) Inter hoc et sequens verbum hiatus signum in Ed. pr. Nihil tale enotavit Nieb. 4) *Memento* accessit e Cod. 5) *Tria* ignorant Fabr. P. habent Cod. Ed. pr. Notavit ad h. l. Fabr.: *Diomedes de coniugationibus verborum temporibus confusorum eadem ad verbum.* Cf. Diomed. p. 353. P. ubi nunc editur: *Novi odi pepigi, haec tria ne imperativum quidem habent omnino, cum etiam in eo quod est memini futurum tantum sit, et hoc in secunda persona duntaxát. In iis tamen verbis, quibus notavimus imperativa deficere, quae sunt novi, memini, pepigi, odi, coepi, Grammatici imperativa inducunt hoc modo* et cetera ad eundem modum. In his pro *pepigi* sine dubio legendum est *memini*. 6) *Odi, novi, memini, pepigi* Fabr. P. Ed. pr. sed in Cod. *pepigi* inter lineas adscriptum, ut ab hoc loco plane absonum, delevi. Codd. apud Diomedem *odi memini pepigi* ubi contra sententiam scriptoris *novi* omissum et *pepigi* praeter rem additum. 7) *In secunda duntaxat persona.* Ita recte Cod. *duntaxat persona* Ed. pr. om. *in secunda.* — *duntaxat in secunda persona* Fabr. P. Paullo ante pro *quum etiam* in Cod. est *tum quum.* 8) *In quibus* Fabr. P. praepositio *in* abest a Cod. Ed. pr. et apud Diomedem in loco pari. 9) *Pepigi* addunt h. l. Cod. Edd. O. delendum fuit ex sententia Grammatici. 10) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 11) *Hoc ergo modo* Fabr. P. *Hinc ergo modo* Ed. pr. *Hoc modo ergo* Cod. 12) *Imperativis* Cod. Ed. pr. *imperativa* Fabr. P. 13) *Praeposuimus* Edd. O. *pposuimus* (sic) Cod. 14) *Cetera* Cod. *rem* Ed. pr. om. Fabr. P. Paullo ante *ut ames* Ed. pr. *velut ames* Cod. Fabr. P. 15) *Fac munieris* addiderunt Fabr. P. 16) *Imperativo* Fabr. P. *in passivo* Ed. pr. *imperativis* Cod. 17) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 18) *Rogo, peto, volo, moneo* Fabr. P. *rogo, volo, moneo* Ed. pr. *rogo volo oro* Cod. 19) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 20) *Ne time* addidit Fabr. quem seq. P. 21) *Ideo quod* Ed. pr. *ideoque* Cod. Fabr. P. 22) *Declinari et* Cod. Ed. pr. *et* om. Fabr. P. recte. 23) *In infinitiuo* Fabr. P. *ut infinitivo* Ed. pr. *velut finitivo* Cod. 24) *Utinam* acc. e Cod. 25) *Malis* Fabr. P. *mauis* Cod. Ed. pr. 26) *Instanti et praeterito imperfecto* Edd. O. *instantis et praeteriti* Cod. om. *imp.* 27) *Videndum est.* In Cod. literae extritae, quas inclusi; in Ed. pr. lacuna nulla. 28) *κυλῶ* Fabr. Ed. pr. *κυλίω* Cod. P. 29) Litera *υ* accessit e Cod. 30) *Ad semet* Edd. O. *ad semel* Cod. εἰςάπαξ, h. e. una. 31) *Volo, volebam* Fabr. P. *volvo ebam* Ed. pr. *voluo voluebam* Cod.

[241] *Tot* || *volvere casus*[1].
Nam volo, volas primae est:
Volat ille per aera magnum[2];
et quae ex volo verba fiunt. Nolo et malo futurum neque infinito[3] neque participium habent.

4. Item aliud[4] verbum ita declinatur. Finitivo instantis: sum, es, est; imperfecto: eram; perfecto: fui; plusquamperfecto: fueram; futuro: ero. Imperativo instantis: esto[5]; aliis: sis, sit, simus, este, sint; futuri aut quasi futuri: esto tu et ille, essemus, estote, sint et sunto. Optativo instanti et imperfecto: essem[6]; perfecto: fuerim; plusquamperfecto: fuissem; futuro: sim. Subiunctivo instanti: cum sim, essem, fuerim, fuissem, ero et fuero[7]. Infinitivo instanti: esse; praeterito[8]: fuisse; futuro[9]: futurum esse et futurum ire[10]. Nec appellationem, nec nomen, nec participium praebet, sed nec passivum facit, participia tamen recipit haec tantum: singularis, ut: hic futurus, et pluraliter: hi futuri[11], et cetera. Similiter declinantur etiam, quae ex eo composita sunt, velut[12]: prosum, adsum[13], praesum, desum, obsum, intersum, insum, et siqua alia ex his derivantur. Sed ex his duo ita habent participia etiam instantis: praesum et absum; nam et[14] praesens et absens dicimus. Inter haec, quae a *sum* verbo pronunciantur, unum possum[15] non potest videri; facit enim perfectum potui, cuius declinationem inseruimus. Velut[16] finitivo instanti: possum, potes, potest, poteram, potui, potueram, potero. Imperativo instanti: potes, possit, possimus, potestote[17], possint, possunto. Optativo instanti et imperfecto: utinam possem, potuerim, potuissem, possim. Subiunctivo instanti: cum possim, possem, potuerim, potuissem, potuero. Infinitivo instanti et praeterito tantum: posse, potuisse; futurum non habet. Participium instans tantum: hic potens; sed quidam dicunt participium instans temporis[18] ne quidem hoc[19] habere, nam potens nomen est sive appellatio, non participium.

5. Item aliud verbum finitivum instantis: eo, is, it,
[232] ibam, ii, ieram, ibo. Imperativum: || i, eat, eamus, ite, eant; quasi futuro: ito, eat, eamus, itote, eant. Optativo instans et imperfectum: utinam irem, ierim, issem, eam. Subiunctivo: cum eam, irem, ierim, issem, iero. Infinitum instantis: ire, isse, itum esse; futuro: itum ire, iturum esse. Participium instans: hic iens; futurum: hic iturus; et cetera similiter, quae ab eo composita sunt, velut: abeo[20], ineo, subeo, adeo, prodeo, circumeo, intereo, pereo, praetereo, exeo, praeeo, coeo, veneo, queo[21], nequeo, redeo, transeo, anteeo. Prodeuntem, abeuntem, subeuntem dicemus et cetera non prodientem, alioquin peccabimus; item abientem, subientem.

6. Item aliud verbum finitivum instantis: fero, fers, fert, ferebam, tuli, tuleram, feram, res, ret. Imperativum instans: fer, ferat; futuro ferto: tu et ille. Optativum instans et imperfectum[22]: utinam ferrem, tulerim, tulissem, feram. Subiunctivum[23]: cum feram, ferrem, tulerim, tulissem, tulero. Infinitivum: ferre, tulisse, latum ire et laturum esse; passivum: latum iri. Participia: ferens, laturus; et cetera similiter, quae ab eo composita sunt, tam activo quam etiam passivo modo declinantur, velut[24]: defero, adfero, profero, praefero, effero, differo, confero, refero, antefero, aufero, suffero, circumfero, transfero.

7. Item aliud verbum finitivum instans: edo, es, est, edimus, editis, edunt; sed veteres: edo, edis, edit; imperfecto: edebam; perfecto: edi; plusquamperfecto: ederam; futuro: edam. Imperativum instans[25]: ede, edat, edamus, edite vel este, edant; futuro: edito, edat, edamus, editote, edant vel edunto[26]; quasi futuro: esto, edat, edamus, estote, edant. Optativum instans et imperfectum: utinam ederem, edissem, essem, edam. Subiunctivum: cum[27] edam, ederem, ederim, edissem, essem, edero. Infinitivum: edere, edisse, esse, esum ire, esurum esse. Participia: hic edens, hic esurus[28]; et cetera similiter, quae ex eo veniunt, velut[29]: comedo, ambedo[30], circumedo. Passivo modo: edor.

8. Verba, quae perfectum mutant, sicut in superioribus varie comprehensum est, haec sunt: spondeo, spopondi; pasco, pavi; fe||rio, feri[31]; percussi; meio, minxi; verro, [233]

1) *Insignem pietate virum* addit Fabr. quem seq. P. Virg. Aen. I, 9. 2) Virg. Aen. I, 300. 3) *Infinitum* Fabr. P. Ed. pr. *infinito* Cod. Cf. Diomedes pag. 381. P. *Id verbum deficit futuro infinitivo et participio futuro.* Legendum apud Charisium: *neque infinitivo neque participio habent.* 4) *Aliquod* Edd. O. *aliud* Cod. 5) *Es* Fabr. P. *esto* Cod. Ed. pr. Lege: *es*, *esto.* 6) *Utinam essem* Edd. O. *utinam* om. Cod. 7) *Ero et fuero* Cod. *fuero et ero* Edd. O. 8) *Praeterito plusquamperfecto* Edd. O. *praeterito* Cod. 9) *Fore et* h. l. addidit Fabr. quem seq. P. *Futuro* om. Ed. pr. 10) *Futurum ire* Cod. Edd. O. quae forma aliunde non constat. 11) *Ut hi futuri* Edd. O. *ut* om. h. l. Cod. 12) *Sint, ut* Edd. O. *sunt velut* Cod. 13) *Absum* addidit Fabr. quem seq. P. 14) *Et* accessit e Cod. 15) *Solum possum* Fabr. P. *ut possum* Ed. pr. *unum possum* Cod. 16) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 17) *Potest*, *possit*, *possimus*, *postestote*, *possint et possunto* Cod. et Ed. pr. nisi quod Cod. recte *potes* pro *potest.* — *potes*, *possit*, *possimus*, *poteste*, *possint*, *quasi futuro*, *potesto possit*, *potestote*, *possint et possunto.* Fabr. P. 18) *Temporis praesentis* Fabr. P. Ed. pr. *praesentis* om. Cod. Lege *instantis temporis.* 19) *Haec* Cod. Edd. O. Scripsi *hoc;* intelligitur enim verbum *posse.* 20) *Ut adeo abeo* Fabr. P. *ut abeo* Ed. pr. *velut abeo* Cod. 21) *Quaeo* Cod. 22) *Imperfecto* Edd. O. *impf.* (sic) Cod. 23) *Subiunctivum* deest in Cod. et Ed. pr. 24) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 25) *Imperat. inst.* (sic) Cod. 26) *Edant vel edunto* addidit Fabr. quem seq. P. Quae quamquam ignorant Cod. et Ed. pr. tamen addenda videbantur, nisi forte in seqq. post vv. *estote*, *edant* addendum erat *edunto.* 27) *Cum* accessit e Cod. 28) *Essum — essurum — essurus* Cod. 29) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 30) *Ambedo* Fabr. P. *abedo* Cod. Ed. pr. 31) *Feri* Cod. Ed. pr. i. e. *ferii;* om. Fabr. P. De his, quae seqq. cf.

verri; necto, nexui; vincio, vinxi; pecto, pe[xui; ince-] do, incessi; fero, tuli; sero, sevi; urgeo, ursi; texo, texui; torqueo, torsi; scindo, scidi; prandeo, prandi;. . . . . it[1]; tollo, sustuli; confero, contuli; ludo, lusi; denseo, densi; incipio, incepi; coepi; prosto, prostiti; mergo, mersi; eruo, erui; frango, fregi; desino, desii; cambio, campsi [2]; haereo, haesi; haurio, hausi; farcio, farsi; satago, sategi; ago, egi; dico, dixi; volo, volui, volavi [3]; contero, contrivi; promo, prompsi; adsuesco, adsuevi; calfio, calfactus sum; madefio, madefactus sum; sum [4], fui; tero, trivi; disco, didici; sterno, stravi; concoquo, concoxi; allido, allisi; obsto, obstiti; cresco, crevi; cano, cecini; pergo, perrexi; tueor, tuitus sum; vescor, pastus sum; audeo, ausus sum.

9. Admonendi tamen sumus, participialia in activis praeteriti temporis non esse, ut Graece dicimus φιλήσας, ποιήσας [5]. Recipiuntur autem in positione passiva, quae non habent passivam declinationem, sicut apud veteres inveniuntur, ut iuratus; non enim dicimus iuror; similiter et pransus, cenatus [6], potus, iniuratus. Haec enim, quoniam sunt activa et non patiuntur, recipiuntur passivo modo. Haec in ceteris verbis et participiis dici non possunt. Quidam autem dicunt et ca . . sol, δύνας ὁ ἥλιος [7].

10. Item in passivis participia praesentis temporis non sunt, abutuntur autem veteres activo pro passivo, ut apud Virgilium:

Genibusque volutans
Haerebat [8];

deest *se*, ut sit: volutans se [9].

Praecipitans traxit omnia [10];

deest *se*, ut sit: praecipitans se.

VIII.

De qualitatibus Latini sermonis et temporibus.

1. Qualitates sermonis Latini certissimas, quibus tempora copulata sermone [11] connectuntur, istas accepimus: finitivam, optativam, subiunctivam, quas notas omnibus certo scio, ideoque de his, quid || quaeque [12] significet, simul, [234]
quod non alienum ab re est, tempora quoque omnia principalia, et quae ex his derivantur, explanavimus. Sunt enim tempora instans, quod et praesens, praeteritum imperfectum, perfectum, plusquamperfectum, futurum, de quibus, ut breviter dicam, universa nobis administrabitur oratio. Igitur ista tempora, quoniam modo finitiva, nonnunquam optativa, saepenumero subiunctiva sunt, prout ratio suadet, iungentur.

2. Sermo, dum finitivus est, absolutive [13] effertur, aut [14] dum optamus, aut dum, ut repleatur [15] sensus, necessario subiungimus, unde subiunctiva quoque appellata est verbi qualitas. Itaque coniunguntur inter se tempora [16] hoc modo. Instans finitivorum iungitur instanti subiunctivorum, velut [17]: dico, quamvis intelligas. Item idem tempus instans finitivi iungitur perfecto subiunctivi, velut [18]: dico, quamvis intellexeris. Idem tempus iungitur et futuro optativorum, velut [19]: dico, ut intelligas, ut apud Virgilium, non enim refugimus quaedam exemplis probare:

Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit,
Incipiam [20].

3. Imperfectum finitivorum iungitur imperfecto subiunctivorum, velut [21]: dicebam, quamvis intelligeres. Item id tempus iungitur et plusquamperfecto subiunctivorum, velut [22]: dicebam, quamvis intellexisses. Perfectum finitivi et plusquamperfectum iungitur imperfecto subiunctivorum et plusquamperfecto, velut [23]: dixi, quamvis intelligeres, dixi, quamvis intellexisses, dixeram, quamvis intelligeres, dixeram, quamvis intellexisses. Item futurum finitivorum iungitur instanti subiunctivorum et perfecto et futuro et optativorum futuro ita: dicam, quamvis intelligas, dicam, quamvis intellexeris, dicam, si intellexeris, dicam [24], ut intelligas.

Priscian. lib. IX, 9, 48. tom. I, pag. 464. seqq. et lib. X, 3, 15. 16. tom. I, pag. 483. Kr. 1) *Prandi, tollo* Edd. O. Post v. prandi in Cod. quinque literae extritae sunt; quae supersunt *it* syllabam referre videntur. 2) Graecam vocem ἀμείβομαι, quae in Fabr. et P. hic interposita est, addidit Fabr.; ea abest a Cod. Ed. pr. 3) *Neco, necui et necavi* interp. hic Fabr. P. 4) *Madefactus sum, fui* Edd. O. *madefactus sum; sum fui* Cod. 5) Hic subiunxit Fabr. quem seq. P. *sed loco participii verbo et nomine infinito utimur;* quae ignorantur ■ Cod. et Ed. pr. Ceterum cf. Diomedes pag. 396. P. 6) *Coenatus* Edd. O. *cenatus* Cod. De his quoque cf. Diomedes l. c. 7) *Quaedam nomina manent, ut occasus solis, nam dici non potest sol occasus,* δύσας ὁ ἥλιος. Fabr. P. *Quidam* (hiatus) *et casus* δύνας ὁ ἥλιος Ed. pr. *Quidam autem dicunt et ca . . sol* δυνας ο ηλιος Cod. δύνας in loco simili etiam apud Priscianum legitur lib. X, 9, 49. tom. 1, pag. 464. Kr., quae forma vitiosa iudicatur a Graecis Grammaticis. Cf. Thesaurus Graecae linguae a Steph. constr. ed. Paris. nova Vol. II. sub voce *Δύνω*.

8) Virg. Aen. III, 608. 9) *Nam si activa significatione acciperetur, deesset se, ut diceret, volutans se* Fabr. P. *Deest se, ut sit volutans se* Ed. pr. Cod. Similia leguntur apud Diomedem pag. 397. P. qui locus ex hoc Charisii loco emendandus est. 10) Virg. Aen. VI, 351. *Praecipitans traxi mecum.* 11) *Inter se* Fabr. P. *sermone* Cod. Ed. pr. Notavit ad initium huius capitis Fabr.: *Diomedes de verborum qualitatibus lib. 1. hac ipsa quoque utens, paucis verbis immutatis, praefatiuncula.* Cf. Diomed. pag. 383. P. segmento, quod inscriptum est: *de coniunctione temporum.* Ibi pariter legitur *sermone.* 12) *Quaequae* P. ex errore typ. 13) *Absolute* Edd. O. *absolutive* Cod. atque ita etiam Codd. mei apud Diomedem l. c. 14) *At* Edd. O. *aut* Cod. atque ita quoque Cod. apud Diomedem. 15) *Repellatur* P. ex errore typ. 16) *Tempora inter se* Ed. pr. Fabr. P. *inter se tempora* Cod. 17) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 18) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 19) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 20) Virg. Aen. II, 12. 21) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 22) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 23) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 24) *Dicat* Cod. Ed. pr. *dicam* Fabr. P.

Nonnunquam iungitur perfectum finitivorum[1] futuro optativorum ita: dixi, ut facias. Ceterum quod superius et imperfecto subiunctivorum iungi diximus, hanc adfert differentiam, ut intersit, utrum[2]: dixi, ut faceres, an: dixi, ut
[235] facias, quoniam superius: dixi, ut faceres, et tempore, quo|| dixi, et tempore, quo ut fiat dixi, praeterisse[3] significat. In eo vero, quod est dixi, ut facias, dicti[4] tempus praeteritum significat, facti[5] in futuro suspendit, cum adhuc, quoniam fieri posset, quod iussit, incertum sit, fiat nec ne.

4. Repperimus[6] apud veteres instans[7] finitivorum iungi etiam imperfecto[8] subiunctivorum, quod raro fit; eius exempli probandi gratia vel sola Ciceronis sufficiat autoritas pro Sexto Roscio, velut[9]: *Cum nulla etiam proscriptionis memoratio*[10] *fieret, cum etiam, qui antea proscripti erant, sederent, nomen refertur in tabulas Sexti Roscii.* Item subiunctiva vi||cissim inter se iunguntur hoc pacto, [236]
imperfectum imperfecto sic: dicerem, si scirem; plusquamperfectum plusquamperfecto sic: dixissem, si scissem[11]. Item plusquamperfectum imperfecto sic: scripsissem tibi, si scirem. Et priore quidem sermone: scriberem tibi, si scissem, significat[12] saepe scripturum fuisse, si vel semel sciret[13]. Sequenti vero: scripsissem tibi, si scirem, significat scripturum fuisse, vel si saepius cognovisset. Si quid difficultatis inesse videtur, rei tenuitati non nobis imputandum est.

Finit lib. III.[14]

1) *Nonnunquam iungitur perfecto finitivo futuro* Ed. pr. 2) *Enunciemus* h. l. addidit Fabr. quem seq. P.; ignorant Cod. Ed. pr. 3) *Praeteriisse* Fabr. P. *praeterisse* Cod. Ed. pr. 4) *Dictum* Edd. O. *dicti* Cod. 5) *Et factum* Fabr. P. *facti* Cod. Ed. pr. 6) *Repperimus* scriptura Cod. 7) *Instanti* Edd. O. *instans* Cod. 8) *Imperfectum* Edd. O. *impf.* (sic) Cod. 9) *Velut* Cod. *ut* Ed. pr. om. Fabr. P. 10) *Cum iam nulla proscriptionis commemoratio* Fabr. P. *cum nulla etiam proscr. commemoratio* Ed. pr. *cum nulla etiam pr. memoratio* Cod. Cf. Cic. pro Roscio Am. c. 8, 21. ubi editur: *Quum iam proscriptionis mentio nulla fieret et quum etiam, qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur; nomen refertur in tabulas Sexti Roscii.* Ad quem locum vid. Orell. 11) Hic interposuit Fabr. quem seq. P.: *Item imperfectum plusquamperfecto sic, scriberem tibi si scissem,* quae absunt a Cod. et Ed. pr. 12) *Significat* Edd. O. *signif.* (sic) Cod. 13) *Scisset* Fabr. P. *sciret* Cod. Ed. pr. 14) *Libri tertii finis* Edd. O. *Finit lib. III.* Cod.

[237] ||

LIBER IV.[1]

Incipit de barbarismo, ut ait Cominianus[2].

I.

1. BARBARISMUS est dictio vitiosa. Haec autem definitio generalis est, haut specialis[3]. Sed quoniam in contextu orationis una pars eius intelligitur, consuetudo hunc tantum barbarismum appellat, qui fit[4] in una parte orationis, aptius tamen hac utemur[5] definitione[6].

2. Barbarismus est una pars orationis corrupta, sed hoc vitium in soluta oratione nomen suum retinet, ceterum apud poetas μεταπλασμός[7] vocatur, soloecismus autem schema. Barbarismus est βάρβαρος λέξις[8], id est, dictio barbara. Sed hoc vitium inter se differt, quod barbarismus fit in nostra loquela, βάρβαρος λέξις in peregrina.

3. Barbarismus fit modis quatuor: adiectione, detractione, transmutatione, immutatione[9]. Adiectione temporis, ut:

Italiam fato profugus[10];

cum Italia corripi debeat. Literae, ut:

Relliquias Danaum[11];

cum reliquiae dicantur. Syllabae, ut:

Nos abisse rati[12];

pro isse. Detractione temporis, ut:

Fervere Leucaten[13];

pro fervere, producta e litera. Literae, ut si quis dicat Plionem pro Polione[14]. Syllabae, ut imperiti dicunt salmentum[15] pro salsamento. Transmutatione literae, ut si quis dicat reilcum pro eo, quod est relicum[16]. Immutatione literae, ut si quis dicat olli pro illi. Fit immutatio et per sonos, cum aut acutus pro gravi, aut gravis pro acuto, aut alio quolibet, ponitur sonus in pronuntiatione [238] tione[17] invenitur. Similiter[18] ad||spiratio ad sonum pertinet, tametsi nos non[19] quasi literam ponimus. Sed hoc vitium in scripto invenitur, cum aut choronam pro corona, aut umum pro humo legimus. Aliis uberius ita placuit definire[20] de barbarismo.

4. Barbarismus est dictio aut pronuntiatione, aut scriptura aliqua sui parte vitiosa. Barbarismus fit modis quatuor: adiectione, detractione, immutatione, transmutatione. Adiectione, cum una pluresve literae iniiciuntur non necessariae, ut:

Nec[21] Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

Detractione, cum litera literaeve inconvenienter detrahuntur, ut:

Actae non alio rege puertiae[22];

proprie enim pueritiae dicuntur[23], et cum nantes ἀντὶ τοῦ[24] natantes ponimus. Immutatione:

Conticuere omnes[25];

pro conticuerunt. Transmutatione:

1) ***Flavii Sosipatri Charisii institutionum Grammaticarum, lib. IV.*** Edd. O. ***Lib. IV.*** Cod. 2) *De Barbarismo ut ait Comminianus* Edd. O. *Incipit de barbarismo ut ait Cominianus* Cod. 3) *Non specialis* Fabr. P. *aut sp.* Cod. Ed. pr. i. e. *haut.* 4) *Qui fit* Edd. O. *qui sit* Cod. 5) *Utemur hac* Edd. O. *hac utemur* Cod. 6) *Diffinitione* Ed. pr. 7) *Metaplasmos* Cod. Ed. pr. 8) *Βαρβαρόλεξις* Edd. O. *barbaros lexis* Cod. atque ita etiam paullo post. 9) *Immutatione* deest in Ed. pr. 10) Virg. Aen. I, 2. 11) *Ut: Relliquias* Cod. *ut* deest in Edd. O. Virg. Aen. I, 30. 12) Virg. Aen. II, 25. *abiisse* Edd. O. *abisse* Cod. 13) Virg. Aen. VIII, 677. 14) *Polionem* Edd. O. *Polione* Cod. 15) *Salumentum* Cod. sic expuncta *u* litera. 16) *Reliquum* Fabr. P. *relicuum* Ed. pr. *relicum* Cod. 17) *Permutatione* Edd. O. *pronuntiatione* Cod. Delendum est in supp. *ponitur*, licet in Cod. et Edd. O. inveniatur, scribendumque: *aut alio quolibet, sonus in pronuntiatione invenitur.* 18) *Similiter etiam* Fabr. P. *Similiter enim* Cod. Ed. pr. sed *enim* in Cod. punctis subter positis deletum est. 19) *Non* Cod. Ed. pr. — om. Fabr. P. 20) *Diffinire* Ed. pr. 21) *Nc* (sic) Cod. Horat. Carmm. I, 1, 33. 34. Ceterum in Cod. legitur *Polyhumnia.* 22) Horat. Carmm. I, 36, 8. In Cod. est *ree* pro *rege.* Tum *propriae* pro *proprie* P. ex errore typ. 23) *Dicuntur;* lege *dicitur.* 24) *Ἀντὶ τοῦ* Latinis literis scr. in Cod. 25) Virg. Aen, II, init.

Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis [1],

cum sit corulus [2] arbor. Praeterea enuntiatione, cum aut producimus, aut corripimus, aut adspiramus, aut adspirationem subtrahimus, non postulante ratione. Inter barbarismum et soloecismum hoc interest, quod barbarismus in singulis verbis fit, in quocunque ordine [3] contra morem Latinitatis; soloecismus autem, quando discrepantes inter se [4] dictiones habet.

II.

De soloecismo, ut ait Cominianus [5].

1. Soloecismus est oratio inconsequens. Fit autem per partes orationis, aut per accidentia partibus [6] orationis. Per partes orationis, ut:

[239] *Invalidus, etiamque tremens, || etiam inscius aevi* [7];

iam pro etiam nunc, coniunctio posita pro adverbio. Per accidentia partibus [8] orationis fit soloecismus in plures species divisus, per qualitates, genera, numeros, modos, tempora, comparationes, casus, personas [9]. Per qualitates nominum, ut [10]:

Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus [11];

pro Dardanius, posuit proprium nomen pro appellativo. Per qualitates verborum, ut:

At vero Rutulis impar ea pugna videri
Iamdudum [12];

pro videbatur, posuit infinitivum verbum pro finitivo. Per qualitates adverbiorum, ut intus eo pro introeo, aut intro sum pro intus sum. Per qualitates praepositionum, ut:

Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est [13];

pro apud quem. Per genera nominum:

Haec finis Priami [14];

pro hic finis. Per genera verborum, ut: *Balneum lavatur;* pro lavat. Per numeros, ut:

Pars in frusta secant [15];

pro secat, posuit pluralem numerum pro singulari. Per casus, ut:

Vir bonus et sapiens dictis ait esse paratus [16];

pro paratum se esse. Per personas, ut:

Vosque lares tectum nomen qui funditus curant [17];

pro curatis. Per modos, ut:

Nec veni nisi fata locum sedemque dedissent [18];

pro nec venissem, posuit indicativum modum pro subiunctivo. Per tempora, ut:

Ceciditque superbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troia [19];

pro fumavit. Per comparativum, ut si quis dicat: magis doctior, cum aut per se doctior dici debeat, aut magis doctus, ut apud Virgilium:

Sequimur te sancte deorum,
Quisquis es [20];

pro sanctissime. Fit soloecismus et per ordinem coniunctionum [21], ut si quis dicat: autem fieri non debet, cum sit dicendum: fieri autem non debet. Dicunt quidam soloecismum et in uno verbo fieri, ut si quis feminam ostendat, et dicat *hic;* sed [22] intelligendum est huic dictioni accidere demonstrationem, et sic effecit duas partes orationis.

2. Aliis ita placuit definire de soloecismo. Soloecismus est non conveniens orationi sermonis verborumque iunctura. Soloecismus quoque fit modis quatuor: a adiectione, detractione, immutatione, transmutatione. Adiectione, cum supervacuo || quid sententiae adiicitur, ut: [240]

Reginam petit, haec oculis, haec pectore toto
Haeret, et interdum gremio fovet inscia Dido [23].

Hic enim Dido abundat. Detractione, cum minus quam debet sententia verborum habet, ut:

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinae [24];

deest enim carnis. Immutatione cum aliae partes orationis pro aliis collocantur, aut accidentia eis immutantur [25], ut:

Nec [26] *ille satum quo te mentiris Achilles,*
Talis in hoste fuit Priamo;

debuit enim *me* dixisse. Et econtrario:

Degeneremque Neoptolemum narrare memento [27];

1) Virg. Georg. II, 396. 2) *Corylus* Edd. O. *corulus* Cod. 3) *Modo* Edd. O. *ordine* Cod. 4) *Aut inconsequentes* addidit Fabr. quem seq. P.; absunt a Cod. Ed. pr. 5) *Cominianus*, ut semper, Cod. *Comminianus* Edd. O. Ceterum ad totum hunc de soloecismo locum Fabr. conferri iubet *Sinnium Capitonem* apud A. Gellium lib. V, c. 20. Adde Eichenfeld. ad M. Claudii Sacerdotis Art. Gram. I, 90. 91. 6) *Partium* Edd. O. *pār* Cod. 7) Virg. Georg. III, 189. Legitur ibi *etiamque — etiam*, atque ita etiam apud Charisium pro *et iamque* atque *et iam* scribendum existimavi. Apertum enim est, Charisium voluisse exemplo probare, coniunctionem poni pro adverbio. Atqui coniunctio est *etiam*, adverbium *iam;* ergo scribendum est in versu *etiam*, et deinde: *etiam pro iam nunc.* 8) *Partium* Fabr. P. *partibus* Cod. Ed. pr. 9) *Casus, personas, modos, tempora, comparationes* Fabr. P. *modos, tempora, comparationes, casus, personas* Cod. Ed. pr. 10) *Ut* accessit e Cod. 11) Virg. Aen. IV, 661. 12) Virg. Aen. XII, 216. 13) Idem ibid. I, 64. 14) *Fatorum* addunt Fabr. P. ignorant Cod. Ed. pr. Virg. Aen. II, 554. 15) Virg. Aen. I, 212. 16) Horat. Epist. I, 7, 22. ubi *dignis* legitur pro *dictis.* 17) Incerti poetae versus, fortasse sic legendus: *Vosque, lares, nostrum tectum qui funditu' curant.* 18) Virg. Aen. XI, 112. 19) Idem ibidem III, 2. 3. 20) Idem ibidem IV, 576. seq. 21) *Inversum* hic addit Fabr. quem seq. P.; ignorant Cod. Ed. pr. 22) *Sed* acc. e Cod. 23) Virg. Aen. I, 718. 24) Idem ibid. I, 215. 25) *Immutentur* Cod. Ed. pr. *immutantur* Fabr. P. 26) *At non ille* Edd. O. *Nec ille* Cod. Cf. Virg. Aen. II, 540. seq. ubi: *At non ille.* 27) Virg. Aen. II, 549.

immo *me* [1]. Transmutatione, cum nomen pro verbo ponitur, ut:

Non metus, omnino [2] *nec te certasse priorem*
Paeniteat [3];

pro non metuendum esse [4]. Nomen pro participio, ut:

Hinc populum late regem [5];

pro late regnantem. Participium pro nomine, ut:

Vitaeque volantum [6];

pro volucrum. Participium pro verbo:

Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto [7];

pro sic orsus est. Pro adverbio coniunctio:

Ut [8] *hic ad veteres fagos;*

pro sicut hic. Et cum accidentia partibus [9] orationis immutantur [10], qualitatem, numerum, figuram [11], genera, personas, ordines, tempora, significationes. Qualitates, ut in nominibus; absolutum pro relativo, ut:

Neve putes alium sapiente bonoque beatum [12];

pro beatiorem. Absolutum pro superlativo, ut:

Sequimur te sancte deorum [13];

pro sanctissime. Absolutum pro derivativo, ut:

Purpura Maeandro duplici Meliboea cucurri [14];

pro Meliboeensis. Item cum [15] finitiva pronomina pro qualitatis significatione ponuntur [16], ut:

Hunc ego te Euryale aspicio [17];

pro talem. Verbis, cum pronuntiativum pro adiunctivo ponitur, ut:

Quamvis solus avem coelo deiecit ab alto [18];

pro deiecisset. Adverbiis, cum relativum pro absoluto, ut:

Saepius Andromache ferre incomitata solebat [19];

pro saepe. Praepositionibus, ut:

Area cum primis ingenti aequanda culindro [20];

pro cum imprimis. Coniunctionibus:

Semper erunt quarum mutari [21] *corpora malis,*
Semper enim refice;

pro semper itaque. Per genera nominibus [22], ut:

Timidi venient ad pocula dammae [23];

pro timidae. Pronominibus, ut:

Quis tu es mulier [24]?

pro || quae. Participiis, ut: [241]

Aut oculis capti fodere cubilia talpae [25];

pro captos habentes oculos. Per numerum nominibus, ut:

Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra [26];

pro multae. Pronominibus:

Et nos aliquod nomenque decusque
Gessimus [27];

ἀντὶ τοῦ [28] et ego gessi. Participiis:

Sensit medios delapsus [29] *in hostis* [30];

pro sensit se delapsum. Praepositionibus, ut:

Destrictus [31] *ensis cui super impia* [32]
Cervice dependet [33];

pro super impiam. Figuris [34], ut:

Falsa ad coelum mittunt insomnia [35].

Et:

Incanaque menta [36];

pro cana menta [37]. Pronominibus, ut:

Ipsa egomet dudum Beroen [38];

pro ipsa ego, composuit ipsa egomet, quod non debuit. Verbis, ut:

Litore aena [39] *locant alii;*

pro conlocant [40]; et:

Recalent nostro Tyberina [41] *fluenta*
Sanguine;

1) Vv. *immo me* accesserunt e Cod. 2) *Non metus officio* Edd. O. *Non metus omnino* Cod. Virg. Aen. I, 548. seq. ubi est: *Non metus, officio ne te c. pr. P.* 3) *Paeniteat* scriptura Cod. 4) Lege: *non metuendum est.* 5) Virg. Aen. I, 21. 6) Idem ibid. VI, 728. 7) Idem ibid. II, 2. 8) *Aut hic* Fabr. P. *Ut hic* Cod. Ed. pr. Virg. Bucol. III, 12. ubi legitur *Aut hic*, quod sine dubio etiam apud Charisium reponendum. 9) *Partium* Fabr. P. *partibus* Cod. Ed. pr. 10) *Immutant* Fabr. P. *immutantur* Cod. Ed. pr. Cf. supra: *aut accidentia eis immutantur.* 11) *Genera, numerum, figuram* Fabr. P. *numerum figuram genera* Cod. Ed. pr. Nominativi, non accusativi, ponendi erant. 12) Horat. Epist. I, 16, 20. 13) Virg. Aen. IV, 576. vide supra. 14) Idem ibidem V, 251. *Meliboea* scriptura Cod. *Melibaea* Edd. O. 15) *Quum* Edd. O. *cum* Cod. 16) *Ponunt* Ed. pr. *ponuntur* Cod. Fabr. P. 17) Virg. Aen. IX, 481. 18) Idem ibid. V, 542. 19) Idem ibid. II, 456. Paullo ante *Adverbia*, pro *adverbiis*, Ed. pr. 20) *Culindro* Cod. *cylindro* Edd. O. Virg. Georg. I, 178. 21) *Maturi* Ed. pr. ex errore typ. Virg. Georg. III, 69. seq. 22) *Nominum* Ed. pr. *nominibus* Cod. Fabr. P. 23) *Dammae* scriptura Cod. *damae* Edd. O. Virg. Bucol. VIII, 28. 24) Cf. Donat. in Terent. Adelph. IV, 4, 27. Priscian. XIII, 3, 13. tom. I, pag. 566. seq. Kr. Adde Plaut. Epid. V, 2, 37. Trucul. I, 1, 76. Stich. I, 3, 83. 25) Virg. Georg. I, 183. *Aut* deest in Cod. *foedere* pro *fodere* Cod. 26) Virg. Aen. I, 334. 27) Idem ibid. II, 89. V. *Gessimus* deest in Ed. pr. 28) Graeca haec Latinis literis scripta in Cod. 29) *Dilapsus* Cod. Ed. pr. Fabr. *delapsus* P. Atque ita statim post. 30) *Hosteis* Fabr. P. *hostis* Cod. Ed. pr. Virg. Aen. II, 377. 31) *Districtus* Edd. O. *destrictus* Cod. 32) *Impia super tui* Fabr. P. *tui super impia* Cod. Ed. pr. Scribendum erat *cui*, quod sine dubio voluit Gramm. 33) *Ceruice pendet* Fabr. P. *ceruice dependet* Cod. Ed. pr. Cf. Horat. Carmm. III, 1, 17. 34) *Per figuras nominibus* Fabr. P. *Figuris* Cod. Ed. pr. 35) *Mittunt ut insomnia* Cod. *ut* ortum est ex male repetitis extremis literis verbi praecedentis. Virg. Aen. VI, 897. 36) Virg. Georg. III, 311. 37) *Pro falsa somnia et cana menta* Fabr. P. *pro cana menta* Cod. Ed. pr. Credibile est illud: *pro falsa somnia* post prius exemplum excidisse. 38) Virg. Aen. V, 650. 39) *Littore ahena* Edd. O. *litore aena* Cod. Virg. Aen. I, 213. 40) *Conlocant* scriptura Cod. 41) *Nostro Tyberina* Fabr. P. *non Tyberina* Ed. pr. *nō* (sic) *thyberina* Cod. Virg. Aen. XII, 35.

pro calent. Participiis[1]:

Somno positae sub nocte silenti[2].

Personae immutantur, pronominibus, ut:

Quid furis[3], *aut quonam nostri tibi cura recessit?*

pro tuorum. Verbis[4]:

Migrantis[5] *cernas, totaque ex urbe ruentes;*

pro cernat quis[6]. Ordo immutatur, pronominibus, cum praepositiva pro coniunctivis ponuntur, ut:

Hic canit errantem[7];

pro is. Coniunctionibus.

Horum quod[8] *mavis stultus ne malus ne videri;*

pro stultus ne an malus. Temporibus verborum aut participiorum, ut:

Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci,
Audierat[9];

et:

Suspensi Eurypylum[10] *scitatum oracula Phoebi*
Mittimus;

pro sciscitatum. Significationibus verborum participiorumque, ut:

Et iam nox[11] *humida coelo*
Praecipitat;

pro praecipitatur, activum pro passivo. Adverbiorum significationibus, ut:

Hic regina gravem gemmis[12];

pro tunc. Locale positum pro temporali, aut quantitatis:

Multum ille et terris[13];

pro diu[14]. Transmutatione, ut:

Solus qui Pdridem solitus contendere contra[15].

|| [242]

III.

De vitiis ceteris.

1. De acyrologia.

Ἀκυρολογία[16] est dictio impropria, ut:

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem[17];

sperare enim dixit pro timere.

2. De cacemphato[18].

Κακέμφατον[19] est compositio verborum obscaenae[20] significationis, aut unius verbi obscaena pronuntiatio[21]. Compositione fit, ut: cum Numerio fui; sed emendabitur hoc vitium interposita aliqua parte orationis, ut: cum quodam Numerio fui. Fit et in uno verbo, ut apud Salustium: *Ductabat exercitum*[22]; et: *Arrexit animos militum*[23].

3. De pleonasmo.

Πλεονασμός est sententia verbo plus quam necesse est abundans, ut:

Sic ore locuta est[24];

cum sufficeret dici: sic locuta est.

4. De ellipsi[25].

Ἔλλειψις est sententia verbo minor[26] quam necesse est, salva tamen compositione verborum, ut:

Par est[27] *in medio victoria ponto.*

Etiam Danai nisi referunt; pro nec si quidem[28] referunt.

1) *Participiis, ut* Fabr. P. *ut* abest a Cod. et Ed. pr. 2) Virg. Aen. IV, 527. 3) *Furis* Edd. O. *fueris* Cod. Virg. Aen. II, 595. 4) *Verbis, ut* Fabr. P. recte. *Adverbiis,* om. *ut*, Cod. Ed. pr. 5) *Migrantes* Fabr. P. *migrantis* Cod. Ed. pr. Virg. Aen. IV, 401. ubi *ruentis* quoque legitur, quod in Cod. Charisii *ruentes.* 6) *Pro cernat quis* Fabr. P. *pro cernas quis* Ed. pr. *pro cernas quos* Cod. Recte emendavit Fabr. 7) *Errantem lunam* Fabr. P. *lunam* om. Cod. Ed. pr. Virg. Aen. I, 742. 8) *Aliquis* Fabr. P. *quia* Ed. pr. *quod* Cod. 9) *Audierat* Edd. O. *audieram* Cod. Virg. Aen. I, 19. 20. 10) *Eurypilum* Edd. O. *Eurypylum* Cod. Virg. II, 113. seq. 11) *Et mox iam* Edd. O. *Et iam nox* Cod. Virg. Aen. II, 9. 12) Virg. Aen. I, 728. 13) Idem ibid. I, 3. 14) Hic interserit Fabr. quem seq. P.: *Coniunctionum significationibus, Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona Praecipitare iubet, subiectisque urere flammis. Ultimum que pro aut. coniunctiua pro disiunctiua.* 15) Virg. Aen. V, 370. 16) *De acyrologia* Cod. male repetita ex titulo praepositione. 17) Virg. Aen. IV, 419. 18) *De Cacephato* Edd. O. *De cacemfato* Cod. 19) *Cacenfaton* Cod. *Κακέφατον* Fabr. P. *cacephaton* Ed. pr. In Ed. pr. et Cod. omnia haec vitiorum nomina Latinis literis scripta sunt; Fabricius ea, praeter titulos, Graece scripsit, quem sequitur P. Grammaticum Graece scripta nomina ponere voluisse, testimonio sunt terminationes Graecae et interpositae quaedam literae Graecae, quae in mediis Latinis reperiuntur. 20) *Obscoenae* Edd. O. *obscaenae* Cod. atque ita paullo post. 21) *Pronuntiatio.* Scriptura Cod. 22) Haec duo Salustii fragmenta non reperio in huius Fragmm. collectionibus; neque exstant ea apud Grammaticos alios, qui de rebus similibus scripserunt, praeter Diomedem, qui eadem exempla citat pag. 446. P. 23) Discrimen facit Claudius Sacerdos lib. I, 107. 108. inter cacemphaton et aeschrologiam, quod ignorat Charisius, servat tamen etiam Diomedes pag. 446. P. 24) Locus similis aliquoties legitur apud Virg. Cf. Aen. I, 614. ibid. IX, 5. Ceterum cf. Donatum III, 3, pag. 20. ed. meae. Claudium Sacerdotem I, 109. Diomedem pag. 444. 25) *De Enlipsi* Cod. atque ita *Enlipsis* statim post. *Ἔνλειψις* legitur apud Donatum III, 3. *Eclipsis* habet etiam Cod. Claudii Sacerdotis et Pompeius. 26) *Minor* Fabr. P. *minus* Cod. Ed. pr. Alia prorsus explicatio apud Diomedem pag. 445. P. similis apud Claudium Sacerdotem I, 113. *Ellipsis est sensus minus habens verborum, quam necessitas postulat.* Unde coniicias, legendum esse apud Charisium: *Ellipsis est sententia verborum minus habens quam necesse est.* Cf. etiam Donatum III, 3. pag. 29. ed. meae. 27) *Par in medio* Fabr. P. *par est in m.* Ed. pr. *per est in medio* Cod. Fortasse recte *est* omittitur. 28) *Ne sic quidem referunt* Edd. O. *nex si quidem ref.* Cod. Totus locus fortasse sic legendus: *Et: Iam Danai ne si referunt;* pro *ne si quidem referunt*, vel *ne si referunt quidem.*

5. *De perissologia.*

Περισσολογία est multorum verborum adiectio supervacua, ut:

Ibant qua poterant, qua non poterant, non ibant[1];

hic enim, excepto ibant, omnia supervacua sunt.

6. *De macrologia.*

Μακρολογία est oratio longa sine cultu, ut apud Livium: *Legati*[2] *non impetrata pace, retro, unde venerant, domum reversi sunt;* nullum enim pondus adiecit sententiae longitudo, sed magis[3] decorem abstulit.

7. *De tautologia.*

Ταυτολογία est eiusdem aut idem significantis verbi iteratio, ut: egometipse[4].

8. *De tapinosi.*

Ταπείνωσις est rei magnae humilis expositio, ut apud Horatium Flaccum:

Pelidae[5] *stomachum cedere nescii*[6];

humiliter enim stomachum dixit pro ira[7].

[243] || 9. *De cacosyntheto.*

Κακοσύνθετον est indecens structura verborum talis[8], ut:

Versaque iuvencum
Terga fatigamus hasta[9].

10. *De amphibolia*[10].

Ἀμφιβολία est dictio sententiave dubiae significationis. Dictio, ut: vadatur Cato. Sententia, ut:

Aio te Acacida[11] *Romanos vincere posse;*

ambigua enim sors fuit ante eventum, utrum Pyrrhus a Romanis, an Romani a Pyrrho vinci possent. Fiet aliquando et in uno verbo, ut si quis se[12] dicat hominem occidisse, cum appareat eum[13], qui loquitur, occisum non esse[14].

IV.

De tropis.

1. Tropus est dictio translata a propria significatione ad non propriam similitudinem[15], decoris aut necessitatis aut cultus gratia. Tropi sunt numero duodecim: metaphora, catachresis, metalepsis[16], metonymia, antonomasia, synecdoche, onomatopoeia, periphrasis, hyperbaton, hyperbole[17], allegoria, homoeosis[18]. Horum omnium generalis est metaphora, ceteri eiusdem[19] specie dividuntur.

De metaphora.

2. *Μεταφορά* est dictio translata a propria significatione ad non propriam similitudinem[20], decoris aut necessitatis aut cultus gratia. Haec fit modis quatuor: ab animali ad animale; ab animali ad inanimale; ab inanimali ad animale; ab inanimali ad inanimale. Ab animali ad animale, sicut:

Tiphyn aurigam celeres fecere carinae[21];

ab agitatore ad gubernatorem transtulit. Ab animali ad inanimale, sicut;

1) Exemplum hoc, fictum fortasse a Grammaticis, citatur in re simili a multis. Cf. Pompeius pag. 441. Claudius Sacerdos I, 110. et quae ibi notavit Eichenfeld. V. Cl. Donatus III, 3, pag. 29. Diomedes pag. 444. P. 2) *Legio* Cod. male. *Legati* Edd. O. Ceterum de eodem Livii loco cf. quae notavit Eichenfeld. ad Claudium Sacerdotem I, 111, pag. 31. 3) *Magis* accessit a Cod. 4) His subiunxit Fabr. quem seq. P.: *cum suffecerit ego*, quae ignorantur a Cod. et Ed. pr. Desumpta sunt ex Diomede pag. 445. P. 5) *Paelidae* Cod. Ed. pr. 6) *Nescit* Cod. Statim ante *caedere* Ed. pr. Horat. Carmm. I, 6, 6. 7) *Pro ira dixit* Edd. O. *dixit pro ira* Cod. 8) *Talis* deest in Fabr. P. *tulis* Cod. *talis* Ed. pr. 9) Virg. Aen. IX, 609. 610. 10) *De Amphibologia* Edd. O. *De Amphibolia* Cod. Vetus hoc est mendum in talibus locis Grammaticorum, quod iam e Donato removi. Cf. Donat. III, 3, pag. 29. ed. meae. Adde Pompeium p. 443. Claudium Sacerdotem I, 119. *Ἀμφιβολογία* statim post Edd. O. *Amphibolia* Cod. 11) *Eacida* Cod. Cf. Cic. de Div. II, 56. Idem in eadem re exemplum citatur a Diomede pag. 444. P. 12) *Te* Edd. O. *se* Cod. Legendum fortasse: *si quis se dicat occidisse.* 13) *Et eum* Edd. O. *eum*, om. *et*, Cod. 14) *Occisum esse* Fabr. P. *occisum non esse* Cod. Ed. pr. Addidit his Fabr.: *et alterum ad quem fit sermo, occisum non esse*, quae recepit P. Sine dubio hanc vult ambiguitatem Grammaticus, si quis dicat: *occidi!* quod et occisum esse et occidisse aliquem significare potest. 15) *Propter similitudinem* Fabr. P. om. *propter* Cod. Ed. pr. Cf. Diomedes pag. 450. P. *Tropus est, ut ait Scaurus, modus ornatae orationis, et dictio translata a propria significatione ad non propriam, decoris aut necessitatis aut cultus aut ἐμφάσεως gratia.* Adde Donatum III, 6, 1. pag. 32. ed. meae, ubi plane ita: *ad non propriam similitudinem.* 16) *Metalempsis* Cod. 17) *Ýperbaton ýperbole* (sic) Cod. Sine dubio haec etiam Graece scripta dederat Gramm. 18) *Homoeusis* Cod. 19) *Ex eiusdem* Fabr. P. om. *ex* Cod. Ed. pr. 20) *Propter similitudinem* Fabr. P. *sumi*, om. *propter*, Ed. pr. *similitudinem*, om. *propter*, Cod. Notavit Fabr. apud Diomedem legi *per similitudinem*, quod non est verum. Sic enim legitur apud Diomed. pag. 451. P.: *Metaphora est rerum verborumque translatio a propria significatione ad non propriam* (Codd. addunt *similitudinem*), *decoris aut necessitatis aut cultus aut emphaseos gratia.* Paullo post vv. haec in Ed. pr. omissa sunt: *ab inanimali ad animale. ab inanimali ad inanimale. ab animali ad animale.* 21) Citatur idem versiculus in eadem re ab omnibus Grammaticis, qui hoc argumentum tractant. Cf. quae notavi ad Pompeii Comm. pag. 464. et ad Donatum III, 6, 2. pag. 32. ed. meae. Ceterum in Cod. scriptum est **Tü-**

At[1] *procul excelso miratus vertice montis;*
pro cacumine nunc verticem dixit, qui est animalium. Ab inanimali ad animale, sicut:

Si tantum pectore robur
Concipis[2];

a ligno ad hominem transtulit. Ab inanimali ad inanimale, sicut:

Pelagus[3] *tenuere rates;*

pro navibus nunc[4] rates dixit. Metaphorae quaedam sunt communes[5], quae a Graecis ἀκόλουθοι[6] appellantur, ut:

Tiphyn aurigam celeres[7] *fecere carinae;*

[244] quod quemadmodum in navi || auriga dicitur, et[8] in curru gubernator, ut:

Magna contorsit equos vi gubernator[9].

Quaedam non communes, quae a Graecis ἀνακόλουθοι[10] appellantur, ut:

Vertice montis[11];

non enim potest invicem dici cacumen hominis, sicut[12] vertex montis.

De catachresi.

3. Κατάχρησις est dictio alienae rei necessario posita. Haec a metaphora hoc differt, quod illa vocabulum habenti largitur, haec, quod[13] non habet proprium, alieno utitur. Ut parricida dicitur, qui fratrem, aut sororem occidit, cum sit ille proprie parricida non qui fratrem aut sororem, sed qui patrem occidit[14].

De metalepsi[15].

4. Μετάληψις[16] est dictio per gradus homonymiae ad propriam significationem descendens, ut:

Speluncis abdidit atris[17];

ab atris enim nigrae intelliguntur, et ex[18] nigris tenebras habentes, ex[19] hoc in praeceps profundae[20].

De metonymia.

5. Μετωνυμία est dictio ab aliis significationibus[21] ad aliam proximitatem translata. Est autem metonymia latior tropus, qui[22], ut possit per omnes species in artem referri, necessariis tradetur exemplis, ut: *literas tuas accepi*, cum significet epistulam[23]. Per inventorem dominantemve inventum subiectumve, ut:

Sine Cerere et Libero friget Venus[24];

vult enim per Cererem intelligi panem, per Liberum vinum, per Venerem concubitum. Per inventum subiectumve inventorem dominantemve, ut si quis[25] Vulcanum significare velit, ignem dicat. A faciente id, quod fit[26], ut: stilo desertus sum, pro destitutus sum scriptis. Aut ab eo, quod fit, id quod facit[27], ut pigrum dicitur frigus. Non enim ipsum frigus pigrum est, sed pigros facit.

De antonomasia et eius specie[28].

6. Ἀντονομασία est dictio per accidens proprium significans, ut cum domitor maris dicitur, et intelligitur Neptunus. Huius tropi species est epitheton.

|| 7. Ἐπίθετον est dictio vocabulo adiecta ornandi[29], [245]
aut destruendi aut indicandi causa. Ornat epitheton[30], sicut:

Divus Ulixes[31].

Destruit, sicut:

Scelerumque inventor Ulixes[32].

Indicat, sicut:

Larissaeus[33] *Achilles.*

Sumuntur autem aut ab animo, aut a corpore, aut extrinsecus. Ab animo, ut:

Contemptorque deum Mezentius[34].

phin (sic) et *celeris*; in Edd. O. *Typhin* et *celeres*. 1) *Ad* Cod. Virg. Aen. V, 35. 2) Virg. Aen. XI, 369. sq. 3) *Ut pelagus* Fabr. P. *Ut* om. Cod. Ed. pr. Virg. Aen. V, 8. 4) *Nunc* Cod. om. Edd. O. 5) *Communes sunt* Fabr. P. *sunt communes* Cod. Nihil horum, nisi hoc, in Ed. pr. *Metaphorae quae a graecis Acoluthoi appellantur.* 6) Ἀκόλουθοι Fabr. *acholūthoi* Cod. *Acoluthoi* Ed. pr. 7) *Typhin* Edd. O. Cod. *celeris* Cod. 8) *Ita et* Fabr. P. *ita* om. Cod. Ed. pr. 9) *Cumque gubernator magna contorsit equos vi* Fabr. P. *magna contorsit equos vi gubernator* Cod. Ed. pr. Eundem versiculum poetae ignoti citat Quinctilian. VIII, 6, 9. sic: *gubernator magna contorsit equum vi;* et Claudius Sacerdos I, 173., ubi sic: *Atque gubernator magna contorsit equos vi.* Eundem sic exhibet Diomedes pag. 451. P.: *Cumque gubernator magno contorsit equo*, ubi Codd. non multum variant. 10) Ἀνακόλουθοι Fabr. P. *anacoluthoi* Ed. pr. *anacoluthoe* Cod. 11) *Cum vertice montis ab alto* Fabr. P. *vertice montis* Cod. Ed. pr. Cf. Virg. Aen. V, 35. Claud. Sacerd. I, 173. Diomed. pag. 251. P. 12) *Dicitur vertex* Fabr. P. *dicitur* om. Cod. Ed. pr. 13) *Quia* Edd. O. *quod* Cod. 14) *Cum sit ille proprie parricida dicitur qui fratrem aut sororem occidit cum sit ille proprie parricida qui patrem occidit* Cod. ex prava repetitione. 15) *De Metalempsi* Cod. 16) *Metalempsis* Cod. 17) Virg. Aen. I, 60. 18) *Ut ex* Edd. O. *et ex* Cod. 19) *Et ex* Fabr. P. *et* om. Cod. Ed. pr. 20) *Profundae* Fabr. P. *profundum* Cod. Ed. pr. 21) *Significantibus* Edd. O. *significationibus* Cod. 22) *Quam* Edd. O. *qui* Cod. 23) *Epistolam* Edd. O. *epistulam* Cod. 24) Terent. Eunuch. IV, 5, 6. 25) *Si qui* Fabr. P. *si quis* Cod. Ed. pr. 26) *Aut a faciente id quo fit* Fabr. P. *Aut faciente id quod fit* Ed. pr. *A faciente id quod fit* Cod. 27) *Aut ab eo quod fit id quod facit* Cod. Fabr. P. *ab eo quod fit id facit* Ed. pr. 28) Vv. *et eius specie* desunt in Ed. pr. 29) *Aut ornandi* Fabr. P. *aut* om. Cod. Ed. pr. 30) *Epitheton ornat* Fabr. P. *ornat epitheton* Cod. deest *ornat* in Ed. pr. 31) *Divus Ulysses* Edd. O. *d. Ulixes* Cod. Legendum fortasse: *dirus Ulixes.* Cf. Virg. Aen. II, 762. 32) *Ulysses* Edd. O. *Ulixes* Cod. Virg. Aen. II, 164. 33) *Larisseus* Cod. Ed. pr. *Larissaeus* Fabr. P. Virg. Aen. II, 197. 34) Idem ibid. VIII, 7.

A corpore, ut:

Pulcher Iulus [1].

Extrinsecus quae sumuntur, in plures species dividuntur; descendunt enim a genere, loco, actu, eventu. A genere, ut Achilles dicitur Aeacides aut Pelides. A loco, ut Ulixes[2] dicitur Ithacus aut Pelasgus. Ab actu, ut:

Aeneia nutrix Caieta [3].

Ab eventu, ut:

Insula dives opum Tenedos [4].

Epitheton ab antonomasia hoc differt, quod antonomasia per se accidens habet, ut cum Tydides dicitur, et intelligitur Diomedes; epitheton vero habet accidens, sed cum suo[5] vocabulo proprio, ut:

Saturnia Iuno [6].

De synecdoche.

8. *Συνεκδοχή* est dictio plus minusve pronuntians,* magis intelligitur [7]. Modo parte nomine aut totum accipitur[8], a toto pars[9], ut:

Ingens a vertice pontus [10]
In puppim ferit;

non enim pelagus[11] fuisse tradit, id[12] quod navem percusserit, sed partem[13] pelagi, id est fluctus. A parte totum, ut:

Haud aliter puppesque tuae pubesque tuorum [14];

a puppibus enim naves significantur, et a pube toti homines[15].

De onomatopoeia.

9. *Ὀνοματοποιΐα* est dictio ad imitandum sonum vocis confuse ficta[16], ut cum dicimus: hinnire equos, balare oves, stridere valvas, et cetera his similia.

De periphrasi.

10. *Περίφρασις* est oratio longa cum cultu. Fit autem, aut ut brevitatem splendide producat, aut ut foeditatem circuitu devitet. Splendide producit[17] sic:

Et iam prima novo spargebat lumine terras,
Tithoni croceum linquens aurora cubile [18];

potuisset enim dicere: iam lucebat, aut: iam dies ortus erat. Foeditatem circuitu devitat sic:

Placidumque petivit
Coniugis infusus gremio per membra soporem [19];

hoc enim cir||cuitu decenter vitavit obscoenitatem, osten- [246]
dens concubitum.

De hyperbato [20].

11. *Ὑπέρβατον* est dictio deducta a verbis non suo loco positis, sed hic tropus generalis est. Species enim sunt quatuor: anastrophe[21], diacope, dialysis, synchysis[22].

12. *Ἀναστροφή* est duorum verborum mutatus ordo nullo interposito, ut:

Transtra per et remos [23];

dicendum enim fuit: per transtra et per remos. *Διακοπή* est dissectio compositae dictionis interposito[24] extrinsecus verbo, ut:

Septem subiecta trioni [25];

cum subiungi debeat septemtrioni. *Διάλυσις* est, cum ordo orationis interposita sententia deducitur, ut:

Tum[26] *socios, namque omnis eum stipata tegebat*
Turba ducum, sic incipiens hortatur ovantis [27];

cum sit ordo hic: cum socios sic incipiens hortatur ovan-

1) Virg. Aen. V, 570. 2) *Ulysses* Edd. O. *Ulixes* Cod. 3) *Caïeta* (sic) Cod. Virg. Aen. VII, 2. 4) Idem ibid. II, 21. 5) *Sed cum suo* Cod. *sed* om. Edd. O. 6) Virg. Aen. III, 380. 7) *Magis intelligens* Fabr. P. *magis intelligitur* Cod. Ed. pr. Desunt quaedam sine dubio, nec recte se habet v. *magis*. Cf. Diomed. pag. 453. P. *Synecdoche est dictio plus minusve pronuncians, quam significans. Modo enim toto dicto pars intelligitur*, cett. Ex quibus facile intelligitur, quomodo Charisii locus sit emendandus. 8) *Modo enim a parte nominata totum accipitur* Fabr. P. *Modo parte nomine ā totum accipitur* Cod. nisi quod Ed. pr. *aut*. Diomed. l. c. *Modo parte nominata totum accipitur.* 9) *Modo a toto pars* Fabr. P. *a toto pars*, om. *modo*, Cod. Ed. pr. i. e. *aut toto pars*. Totus igitur Charisii locus ita legendus videtur: *Συνεκδοχή est dictio plus minusve pronuncians, quam significans. Modo enim toto dicto pars intelligitur, modo parte nominata aut totum accipitur aut toto pars, ut* cett. nisi forte prius *aut* rectius omittitur. 10) Virg. Aen. I, 114. seq. 11) *Non enim totum pelagus* Fabr. P. *totum* om. Cod. Ed. pr. Legitur tamen *totum* in eadem re apud Diomedem pag. 453. 12) *Ad* Cod. *id* Edd. O. 13) *Pars* Cod. *partem* Edd. O. 14) Virg. Aen. I, 399. 15) *Ut a pube ipsi homines* Fabr. P. *ut a pube toti homines* Ed. pr. *et a pube toti homines* Cod. Cf. Diomed. pag. 453. P. ubi editur: *a pube ipsos homines*, sed Codd. habent: *a pube totos homines*. 16) *Conficta* Fabr. P. *confuse ficta* Cod. Ed. pr. 17) *Splendide brevitatem producit* Fabr. P. *brevitatem* om. Cod. Ed. pr. 18) Virg. Aen. IV, 584. seq. Georg. I, 447. 19) Virg. Aen. VIII, 405. seq. 20) *De Hyperbato eiusque speciebus quatuor* Fabr. P. *De Hyperbato* Ed. pr. *De Yperbato* Cod. 21) *Anastropha* Fabr. P. *anastrophe* Cod. Ed. pr. Tum *dialipsis* pro *dialysis* Ed. pr. atque ita etiam infra. 22) *Synchysis* Fabr. P. *syncrisis* Cod. Ed. pr. h. e. *synerisis*, *συναίρεσις*. Cf. Consentii Ars de barb. et met. c. VII, pag. 10. ubi *synerisis* pro *συναίρεσις*. Non tamen dubium esse videtur, quin Grammaticus voluerit *σύγχυσις*, quod vocabulum in eadem re habet Diomedes pag. 454. et quod verum huius generis nomen est. Cf. Donatus III, 6. pag. 35. ed. meae et Pompeius pag. 475. 23) Virg. Aen. V, 663. 24) *Dissectio compositae dictionis interposito* Fabr. P. *dictio composita dictionis interpositae* Cod. Ed. pr. Cf. Diomedes l. c. 25) Virg. Georg. III, 381. 26) *Tum* Cod. Ed. pr. *Cum* Fabr. P. Infra *cum* in Cod. et Edd. O. est sine varietate. 27) *Ovanteis* Fabr. P. *ovantis* Cod. Ed. pr. Virg. Aen. XI, 12.

tis[1], namque omnis eum stipata tegebat turba ducum. *Σύγχυσις*[2] est hyperbaton obscurum, ut:

Tris notus abreptas in saxa latentia torquet,
Saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras[3]*;*

cuius recta compositio est talis: tris notus abreptas in saxa torquet, quae saxa mediis fluctibus latentia Itali aras vocant.

De hyperbole.

13. *Ὑπερβολή* est dictio fidem excedens augendi minuendiue. Augendi, ut: *nive candidior, velocior Euro*[4]. Minuendi, ut:

Extractam puteo situlam qui ponit in horto,
Ulterius standi non habet ipse locum[5].

Aliis ita placuit definire per hyperbolen:

In ventrem didicit sapere[6] *nimirum Solon,*
Qui lege cavit, ut vitia transcenderent
Auctoris poenae; nulla poena[7] *acerbior*
Excogitari potuit uxoris malis.

Quod etiam in schemate dianoeas invenies de hyperbole.

De allegoria[8].

14. *Ἀλληγορία* est oratio aliud dicens, aliud significans per obscuram contrario similitudinem, ut apud Virgilium:

Et iam tempus equum[9] *fumantia solvere colla;*

[247] significat enim carmen esse finiendum. Hu||ius tropi species sunt septem: ironia, antiphrasis, aenigma, charientismos, paroemia, sarcasmos, asteïsmos[10].

15. *Εἰρωνεία* est oratio pronunciationis gravitate in contrarium deducens sensum verborum, ut:

Me duce[11] *Dardanius Spartam expugnavit adulter?*

Haec enim sententia, nisi graviter pronuntietur, non negantis erit, sed confitentis. *Ἀντίφρασις* est dictio ex contrario significans. Haec ab ironia hoc differt, quod ironia adfectuum mutat significationem, antiphrasis vero diversitatem rei nominat, ut bellum, quod minime sit bellum; et lucus[12], quod in eo minime luceat. *Αἴνιγμα* est oratio aliud palam ostendens, aliud significans per obscuram diversitatem, ut:

Mater me genuit, eadem mox gignitur ex me[13]*;*

cum significet ex aqua glaciem concrescere, et glaciem in aquam resolvi. *Χαριεντισμός* est dictio per ea, quae grata sunt, aliud dicens, aliud significans, ut cum interrogamus, num quis nos quaesierit; et respondetur: bona salus, unde intelligimus nos neminem[14] quaesisse.

16. *Παροιμία*[15] est vulgaris verbi[16] usurpatio cum aliqua diversitate, ut: *Cocta numerabimus exta*[17]*;* cum significet: ex eventu sciemus. Et: *Contra stimulum calces*[18], id est, rei contrariae resistere. *Σαρκασμός* est allegoriae figura deridendi causa ficta, ut: *Rite Thesprotum pudeat rei, quod ipse a Tantalo ducat genus*[19]; per haec enim vult intelligi, ignobilem esse Thesprotum. *Ἀστεϊσμός*[20] est allegoria cum urbanitate, ut: *Philippus cum vellet Moritas hostis*[21] *suos in potestatem redigere, scripsit missos a se milites, quoniam comperisset eos seditionibus vexari, et bonorum amicorum esse*[22] *in tali tempore subvenire.*

De homoeosi[23].

17. *Ὁμοίωσις* est imago ignotae rei, per similitudinem eius, quae nota est, descriptio. Huius species sunt tres: icon, parabole, paradigma.

18. *Εἰκών* est personarum eorumque, quae personis accidunt, comparatio, ut:

Os humerosque deo similis[24].

1) *Ovanteis* Fabr. P. *ovantis* Cod. Ed. pr. 2) *Syncrisis* Cod. Ed. pr. *σύγχυσις* Fabr. P. Vide quae supra diximus. 3) Virg. Aen. I, 108. seq. 4) Eadem haec exempla citat Diomedes pag. 457. *Nive candidior, tardior testudine* affert exempli loco Donatus III, 6. p. 35. ed. meae. 5) Idem exemplum habet Diomedes l. c. Cf. Anthol. Lat. tom. I, pag. 493. ed. Burmann. *Extracta* Cod. *Extractam* Edd. O. 6) *In ventre sapere dicit* P. *In ventre sapere didicit* Fabr. *In ventre didicit sapere* Ed. pr. *In ventrem didicit sapere* Cod. Recurrunt iidem versiculi infra pag. 253. P. ubi de hyperbole inter schemata *διανοίας* sermo est. Hoc autem loco aliena esse videntur, qua de caussa totum locum a seriori manu huc translatum esse existimo, quod ipsum arguunt verba *per hyperbolen*, quae hic aliena sunt et insulsa, infra vero apta. Quare omnia ista: *Aliis ita placuit — invenias de hyperbole* hic delenda esse censeo. 7) *Poena nulla* Fabr. P. *nulla poena* Cod. Ed. pr. Paullo ante in Ed. pr. *auctores* pro *auctoris*. 8) *De allegoria et eius speciebus septem* Fabr. P. *De allegoria* Cod. Inscriptio deest in Ed. pr. 9) *Equm* Cod. *equum* Edd. O. Virg. Georg. II. fin. 10) *Astysmos* Edd. O. *astaismos* Cod. Scribendum *asteïsmos*. 11) *Verborum. Virgilius. Me duce* Edd. O. *verborum, ut: Me duce* Cod. Virg. Aen. X, 92. 12) *Et lucus* Cod. *et* om. Edd. O. 13) Idem exemplum aenigmatis laudatur ab aliis. Cf. Donatus III, 6, pag. 35. ed. meae. Pompeius p. 477. Claudius Sacerdos I, 157. ubi Virgilii quoque versus citatus est Bucol. III, 105. *Tris pateat coeli spatium non amplius ulnas.* 14) *Neminem nos* Fabr. P. *nos neminem* Cod. Ed. pr. 15) *Παροιμία* Fabr. P. *Paroemia* Ed. pr. *Parhoemia* Cod. 16) *Rei* Edd. O. *verbi* Cod. 17) Idem exemplum in eadem re affertur a Diomede p. 458. P. 18) Idem exemplum in eadem re affertur a Diomede l. c.; a Donato III, 6, 35. ed. meae; a Pompeio pag. 478. seq.; a Claudio Sacerdote I, 158. 19) Nullus Grammaticorum hoc exemplum affert, praeter Charisium. Insigniter tamen corruptum est, quare dolendum, quod emendatio aliunde peti non potest. *Ritae* pro *rite* Ed. pr. Cf. tamen Bothius Poet. Scen. V, 1, pag. 281. qui legit: *Rite Thesprotum pudet Rei, quod ipse a Tantalo ductat genus.* 20) *Ἀστυσμὸς* Fabr. P. Ed. pr. *Astaismos* Cod. 21) *Oricios hostes* Fabr. P. *Noritios hostes* Ed. pr. *Moritas hostis* Cod. Diomedes pag. 459. P. habet *Persas in potestatem suam*, idem exemplum referens. 22) *Esse* deest in Cod. habent Edd. O. 23) *De Homoeosi et eius speciebus tribus* Fabr. P. *De Homoeosi* Cod. Ed. pr. 24) Virg. Aen. I, 589.

[248] *Παραβολή* est rerum || administratarum genere dissimilium comparatio; ut apud Virgilium:

Clamores simul horrendos ad sidera tollit,
Qualis[1] *mugitus fugit cum*[2] *saucius aram*
Taurus.

Παράδειγμα est rei praeteritae relatio, adhortationem dehortationemve significans. Adhortationem[3], ut:

Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
Illyricos penetrare sinus[4].

Dehortationem, ut:

Non viderunt[5] *moenia Troiae,*
Neptuni fabricata manu, considere in ignis[6].

V.

De metaplasmo[7].

1. Metaplasmus est dictio aliter quam debuit figurata, metri aut decoris causa. Huius species sunt quatuordecim, hae: prothesis[8], parenthesis, prosparalepsis[9], aphaeresis[10], syncope, apocope, ectasis, systole[11], diaeresis, episynaloephe, synaloephe[12], ecthlipsis[13], antithesis, metathesis.

2. *Πρόθεσις*[14] est quidam generalis metaplasmus, qui fit per adiectionem, sed specialiter sic definitur. Prothesis[15] est, cum primae parti[16] dictionis aut litera adiicitur aut syllaba. Litera, ut:

Turnum servet gnatoque patrique[17];

pro nato[18]. Syllaba, ut:

Concitum tetuli gradum[19];

pro tuli.

3. *Παρένθεσις* est, cum inter primam et ultimam syllabam aut litera adiicitur aut syllaba. Litera, ut:

Hac casti maneant in relligione nepotes[20];

pro religione. Syllaba, ut:

Mavortis in antro[21];

pro Martis; et induperator pro imperator.

4. *Προςπαράληψις*[22] est, cum aliquid ad novissimam partem dictionis accedit, ut:

Admittier orant[23];

pro admitti.

5. *Ἀφαίρεσις* est aeque generalis metaplasmus, qui fit per detractionem, sed specialiter sic observatur prima parte dictionis, ut:

Temnere divos;

pro contemnere[24].

6. *Συγκοπή* est, cum mediae parti dictionis aliquid subducitur, ut[25]:

Extinxti te meque[26];

pro extinxisti[27].

7. *Ἀποκοπή* est, cum ex ultima parte loque||lae[28] aut litera detrahitur aut syllaba. Litera, ut: [249]

Aspice num mage sit nostrum[29] *penetrabile telum;*

pro magis. Syllaba, ut:

Endo suam do;

hoc est, domum[30].

8. *Ἔκτασις* est, cum correpta syllaba[31] contra rationem producitur, ut:

Exercet Diana choros[32];

et:

Versa pulvis inscribitur hasta[33].

1) *Quales* Fabr. P. *Qualis* Cod. Ed. pr. Virg. Aen. II, 222. seqq. 2) *Quum* Fabr. P. *cum* Cod. Ed. pr. 3) Vv. *significans. Adhortationem* desiderantur in Cod. et Ed. pr. in qua scriptum est: *relatio ad hortationem dehortationemve.* Emendavit Fabr. quem seq. P. 4) Virg. Aen. I, 242. seq. 5) *An non viderunt* Fabr. P. *Non viderunt* Cod. Ed. pr. Virg. Aen. IX, 144. seq. 6) *Ignes* Fabr. P. *igni* Cod. Ed. pr. *ignis* editur apud Virg. quod sine dubio voluit quoque Grammaticus. 7) *De metaplasmo et eius speciebus quatuordecim* Fabr. P. *De Metaplasmo* Cod. Ed. pr. 8) *Prosthesis* P. *Prothesis* Cod. Ed. pr. Fabr. Vide quae de hac varietate notavit Eichenfeld. ad Claudium Sacerdot. I, 92. et quae ego dixi ad Pompeium pag. 446. 9) *Prosparalempsis* Cod. *prosparalepsis* Edd. O. 10) *Aferesis* Cod. 11) *Synstole* Cod. 12) *Episynaliphe*, *synaliphe* Cod. 13) *Eclipsis* Edd. O. *ecclipsis* Cod. Scribendum *ecthlipsis*, ἔκθλιψις. 14) *Πρόσθεσις* P. *Πρόθεσις* Fabr. *Prothesis* Cod. Ed. pr. Paullo post *dividitur*, pro *definitur*, Ed. pr. 15) *Pro thesis* P. *Profthesis* Cod. Ed. pr. Fabr. 16) *Partis* Cod. *parti* Edd. O. 17) Virg. Aen. XI, 178. ubi legitur: *Turnum gnatoque patrique, Quam debere vides.* Sed Cod. apud Charisium habet *servet*. Ed. pr. *servit*. Fabr. P. *serva*. Idem exemplum legitur apud Diomedem pag. 435. P. ubi recte legitur in Codd. *Turnum gnatoque patrique.* 18) Vv. *pro nato* accesserunt e Cod. 19) Idem exemplum legitur apud Diomedem pag. 435. P. 20) Virg. Aen. III, 409. 21) Idem ibid. VIII, 630. 22) *Prosparalempsis* Cod. 23) Virg. Aen. IX, 231. 24) *Sed specialiter sic observatur, cum primae parti dictionis aut litera aufertur, aut syllaba. Litera, ut Spumas salis aere ruebant, pro eruebant. Syllaba, ut Non temnere divos, pro contemnere* Fabr. P. *sed specialiter sic observatur, prima parte dictionis, ut temnere divos, pro contemnere* Cod. Ed. pr. nisi quod in Cod. *tempnere* et *contempnere* scriptum. Ceterum cf. Virg. Aen. I, 35. et ibid. VI, 620. Diomedes pag. 436. P. 25) *Ut* accessit e Cod. 26) *Extinxti et meque, soror,* Fabr. P. *soror* om. Cod. Ed. pr. Cf. Virg. Aen. IV, 682. ubi legitur *me teque* inverso ordine. 27) *Pro te extinxisti et me* Fabr. P. *pro extinxisti* Cod. Ed. pr. 28) *Loquellae* Cod. ut semper. 29) *Num magi nostrum* Cod. *num mage sit* Edd. O. Virg. Aen. X, 481. 30) *Endo suam hoc est modum* Cod. *tendo suam hoc est modum* Ed. pr. *endo suam do, hoc est, domum* Fabr. P. Citatur saepe hic locus a Grammaticis. Cf. Hessel. Fragm. Ennii pag. 146. 31) *Vocalis* Edd. O. *syllaba* Cod. 32) Virg. Aen. I, 499. 33) Idem ibidem I, 478.

9. *Συστολή*[1] est, cum producta syllaba contra rationem corripitur, ut:

Urbemque Fidenam[2];

cum prima syllaba debeat produci.

10. *Διαίρεσις*[3] est, cum una syllaba in duas dividitur, ut:

Pictai vestis[4];

pro pictae.

11. *Ἐπισυναλοιφή*[5] est una syllaba ex duabus syllabis facta, ut:

Fixerit aeripedem cervam licet[6];

cum aeripedem[7] quinque syllabis dicere debeamus[8].

12. *Συναλοιφή*[9] est duarum vocalium concursio, alterius[10] elisio:

Atque ea diversa penitus dum parte geruntur[11].

E literam hinc necesse est excludi[12].

13. *Ἔκθλιψις* est, cum duabus dictionibus[13] aliqua consonantium aut plures quas habet eliduntur, ut:

Multum ille et terris iactatus et alto[14];

pro multum.

14. *Ἀντίθεσις* est literae pro litera immutatio, ut:

Impete nunc vasto ceu concitus imbribus amnis[15];

pro impetu.

15. *Μετάθεσις* est ordo literarum mutatus, ut:

Nam tibi Thymbre caput Evandrius abstulit ensis[16];

ratione enim Thymber dicitur.

VI.

De schemate lexeos[17].

1. *Σχήματα λέξεως* sunt et *διανοίας*[18], id est, figurae verborum et[19] sensuum. Sed cum ad oratorias virtutes pertineat schema[20] dianoeas; nos de eo loquemur, quod schema lexeos dicitur, cuius definitio est talis. Schema lexeos est ordo verborum aliter quam debuit figuratus, metri aut decoris causa. Huius species sunt multae, sed necessariae[21] traduntur decem et octo: prolepsis[22], zeugma, hypozeuxis, syllepsis[23], asyndeton, anadiplosis, anaphora[24], epanalepsis[25], epizeuxis, paronomasia, schesis onomaton, paromoeon[26], homoeoteleuton, homoeoptoton, polyptoton, hirmos[27], polysyndeton[28], dialyton.

|| 2. *Πρόληψις*[29] est, cum ante numerus verbo reddi- [250]
tur, quam res personaeve rei finiantur, ut:

Continuo reges, ingenti mole Latinus
Quadriiugo vehitur curru;
bigis it Turnus in albis,
Tum pater Aeneas Romanae stirpis origo,
Et iuxta Ascanius, magna[30] *spes altera Romae,*
Procedunt castris.

3. *Ζεῦγμα* est verbum, quod in duplici multiplicive sententia aptatur, sed quod omnibus communiter redditur, ut:

Troiugena interpres divum, qui numina Phoebi,
Qui tripodas, Clarii laurus[31], *qui sidera sentis;*

verbum enim sentis singulis quibusque debetur. Aliis ita placuit zeugma definire: *Nihil hominum te fortuna, nihil commiserescit me fingi*[32] *advenam esse*[33], *nihil fraterni nominis sollemne*[34] *auxilium et nomen pietatis movet.* Plures sententiae uno verbo cluduntur[35].

4. *Ὑπόζευξις* est, cum singulae res aut personae verbis suis cluduntur[36], ut:

Regem adit et regi memorat nomenque genusque,
Quidve ferat, quidve ipse petat, Mezentius arma,
Quae tibi[37] *conciliet, violentaque pectora Turni*
Edocet[38], *humanis quae sit fiducia rebus*

1) *Synstole* Cod. 2) Virg. Aen. VI, 773. Prima syllaba huius nominis producitur Horat. Epist. I, 11, 8. Propert. IV (V), 1, 36. Sil. Punicor. XV, 91. Iuven. IV, 57. Idem X, 100. 3) *Dieresis* Cod. 4) Virg. Aen. IX, 26. 5) *Episynalyphe* Cod. 6) Virg. Aen. VI, 803. Multi Grammatici sic falso acceperunt v. *aeripes*, *χαλκόπους*, et pro *ἀελλόπους* dictum statuerunt, cf. Pompeius pag. 449. Donatus III, 4. pag. 30. ed. meae. Claudius Sacerdos I, 102. p. 30. Diomedes pag. 437. P. Probus I, 18, pag. 100. ed. meae. 7) *Cum aeripedem* Cod. *Aeripedem* P. Fabr. Ed. pr. ita tamen in Edit. pr. ut *licet* antecedens ad sequentem Grammatici explicationem pertineat. Cf. Diomedes l. c. 8) *Debemus* Fabr. P. *debeamus* Cod. Ed. pr. 9) *Synalifhe* Cod. 10) *Atque alterius* Fabr. P. om. *atque* Cod. Ed. pr. 11) Virg. Aen. IX, 1. 12) Addit his Fabr. *Atqu' ea*, quae recepit P. ignorant Cod. Ed. pr. 13) *Eiectionibus* Fab. P. *eictionibus* (sic) Ed. pr. ex errore typ. *dictionibus* Cod. 14) Virg. Aen. I, 3. Subiungit huic exemplo Cod. *pro multum*, quae om. Edd. O. 15) Ovid. Metam. III, 79. Idem in eadem re citatur exemplum a Probo I, 18. pag. 100. ed. meae et a Diomede pag. 437. P. 16) Virg. Aen. X, 394. 17) *De schemate λέξεως* Edd. O. *De sch. lexeos* Cod. 18) *Εἰσὶ καὶ διανοίας* Fabr. P. *sunt et dianoeas* Cod. Ed. pr. 19) *Sunt et* Fabr. P. *sunt* om. Cod. Ed. pr. 20) *Pertineant schemata* Edd. O. *pertineat schema* Cod. 21) *Necessario* Edd. O. *necessariae* Cod. 22) *Prolempsis* Cod. 23) *Synlempsis* Cod. 24) *Anafora* Cod. 25) *Epanalempsis* Cod. 26) *Parhomoeon* Cod. 27) *Hyrmos* Cod. 28) *Polysyntheton* Edd. O. *polysyndeton* Cod. 29) *Prolempsis* Cod. 30) *Magnae* Edd. O. *magna* Cod. Virg. Aen. XII, 161. 162. 164. 166. 168. 169. ubi editur *Interea* pro *Continuo; Hinc* pro *Tum; magnae* pro *magna.* 31) *Clarii laurus* Edd. O. *clā laū.* Cod. Virg. Aen. III, 359. seq. 32) *Fingi* Edd. O. *fingé* (sic) Cod. 33) *Esse* Cod. *te* Edd. O. 34) *Solenne* Edd. O. *sollemne* Cod. Ceterum unde petitum sit exemplum, non reperio. 35) *Clauduntur* Edd. O. *cluduntur* Cod. Eadem forma verbi utitur Quinctilian. IX, 3, 62. 36) *Clauduntur* Edd. O. *cluduntur* Cod. 37) *Quae sibi conc.* Fabr. P. *Quae tibi conc.* Cod. Ed. pr. 38) *Et docet* Cod. Ed. pr. *Edocet* Fabr. P. Locus est Virg. Aen. X, 149. seqq. ubi est: *Quidve petat, quidve ipse ferat — Quae sibi conciliet — Tarcho.*

Admonet, admiscetque preces. Haut fit mora, Tarchon
Iungit opes, foedusque ferit.

5. *Σύλληψις* est, cum singularis dictio plurali verbo concluditur, ut:

Sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles, et pressi copia lactis [1].

6. *Ἀσύνδετον* est, cum pluralis dictio singulari verbo concluditur, ut:

Hic illius arma,
Hic currus fuit [2];

debuit enim dicere: hic illius arma fuerunt.

7. *Ἀναδίπλωσις* est, cum eadem dictio in principio [3] sequentis ponitur, ut:

Sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens, et versicoloribus armis [4].

8. *Ἀναφορά* [5] est, cum eadem dictio in principio versus et in clausula ponitur [6], ut:

Nate, meae vires, mea magna potentia, solus,
Nate, patris summi qui tela Typhoea temnis [7].

9. *Ἐπανάληψις* est, cum eadem dictio [8] in principio versus et in clausula ponitur, ut:

Pater, inquam, me, lumine orbavit, pater [9].

[251] 10. *Ἐπίζευξις* est repetitio dictionis eius||dem cum impetu pronuntiationis, ut:

Me, me, adsum qui feci, in me convertite ferrum,
O Rutuli, mea fraus omnis [10].

11. *Παρονομασία* est, cum dictio iteratur, mutata tamen aut litera aut syllaba, ut apud Ciceronem: *Qui fuit lucus* [11] *religiosissimus, nunc erit locus desertissimus.* Et: *Custodire sacrum non honoris, sed oneris esse existimabitur.*

12. *Σχέσις ὀνομάτων* est, cum iuxta [12] plures antonomasiae ponuntur, ut:

Marsa manus, Peligna cohors, festina virum vis [13].

13. *Παρόμοιον* [14] est, cum verba omnia similiter incipiunt, ut:

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti [15].

14. *Ὁμοιοτέλευτον* oratio pari verborum exitu finita, ut: *Hos seduci* [16] *quam relinqui, devehi quam deseri* [17] *malui.*

15. *Ὁμοιόπτωτον* est oratio excurrens in eosdem casus similes, ut:

Merentes [18], *flentes, lacrimantes* [19] *ac miserantes.*

16. *Πολύπτωτον* est oratio per plures variata casus, ut:

Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis, pugnent ipsique nepotesque [20].

17. *Εἱρμός* [21] est oratio unius tenorem casus ad clausulam usque custodiens, ut:

Principio coelum ac terras camposque liquentes,
Lucentemque globum lunae, Titaniaque astra
Spiritus intus alit [22].

18. *Πολυσύνδετον* est pluribus coniunctionibus nexa oratio, ut:

Athamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, et ipse doli fabricator Epios [23].

1) Virg. Bucol. I, 81. seq. In supp. *Synlempsis* Cod. 2) Virg. Aen. I, 16. seq. 3) *In principio versus sequentis* Fabr. P. *in principio sequentis* Cod. Ed. pr. Excidit aliquid, fortasse recte a Fabr. suppletum. 4) Virg. Aen. X, 180. seq. In Ed. pr. bis est *Astor*; in Cod. priori tantum loco sic scribitur. 5) *Anafora* Cod. 6) *Versuum plurimorum ponitur* Fabr. P. *versus et* **in** *clausula ponitur* Cod. *versus et clausula ponitur* Ed. pr. Sine dubio male. Nam et exemplum, quod sequitur, et res ipsa contradicit. Cf. Diomedes pag. 440. P. ubi: *Ἀναφορά est relatio verbi eiusdem aut similis per principia versuum plurimorum.* 7) Virg. Aen. I, 664. seq. Cf. Claudius Sacerdos I, 138. p. 35. Donatus III, 5. p. 31. 8) *Et in* Fabr. P. om. *et* Cod. Ed. pr. 9) Idem in eadem re exemplum affert Claudius Sacerdos I, 139. p. 35. ubi sic: *Pater inquam hospitis me lumine orbavit, pater.* Add. Diomedes p. 440. P. 10) Virg. Aen. IX, 427. seq. 11) *Locus* Cod. Edd. O. Iam Fabr. in notis Mss. correxit **lucus**, nec tamen in editione expressit. Idem vidit Ruhnkenius ad Rutilium Lupum de fig. sent. et elocut. pag. 13. ubi idem exemplum paronomasiae affertur, sic emendatum a Ruhnkenio: *At huius sceleratissimi opera qui fuit lucus religiosissimus, nunc est locus desertissimus; nimirum quoniam traditam sibi publicorum custodiam sacrorum non honori, sed oneri esse existimavit.* Ceterum idem locus recurrit apud Diomedem pag. 441. ubi codex praestantissimus exhibet **lucus** *religiosissimus.* Cf. etiam Fragm. Cic. ed. Orell. pag. 578. Adde Claud. Sacerdot. I, 142. pag. 35. ubi editorem fugit Ruhnkenii emendatio. 12) *Iuxta* Edd. O. *intexta* Cod. errore librarii. 13) Cf. Ennii Fragmm. ed. Hessel. pag. 150. Donat. III, 5. pag. 31. Diomedes pag. 441. P. Pompeius p. 460. 14) *Parhomoeon* Cod. 15) Est notissimus ille versiculus, quem Ennio tribuunt, qui in eadem re recurrit apud multos Grammaticos. Cf. quae dixi ad Prisciani lib. de versibus Aen. pag. 339. Adde Pompeium pag. 461. Ennii Fragmm. ed. Hessel. pag. 139. Isidor. Origg. I, 35, 14. 16) *Deduci* Fabr. P. *reduci* Ed. pr. *seduci* Cod. 17) *Evehi quam deseri* Fabr. P. *denique deseri* Ed. pr. **deuī** (sic) *quam deseri* Cod. Cf. Donatus III, 5, pag. 32. ubi emendate legitur: *eos revehi, quam relinqui, devehi quam deseri malui;* emendator cod. ibi *reduci* pro *revehi* dedit. Ennii locum esse, dicit Diomedes pag. 441. seq. P. ubi adhuc corruptus legitur, e Codd. sic emendandus: *Eos reduci, quam relinqui, devehi quam deseri malui.* 18) *Merentes* scriptura Cod. *moerentes* Edd. O. 19) *Lacrimantes* Cod. *lachrymantes* Ed. pr. *lacrymantes* Fabr. P. Versus Ennio tribuitur a Diomede pag. 442. citatur a Donato III, 5, pag. 32.; a Pompeio pag. 461. Cf. Ennii Fragmm. ed. Hessel. p. 137. Apud Donatum et Pompeium legitur *commiserantes.* Aliter etiam citat Auctor ad Herenn. IV, 12. 20) *Litora litoribus* scriptura Cod. — *nepotes* Fabr. P. *nepotesque* Cod. Ed. pr. Idem exemplum citat Donatus III, 5. p. 32. ubi pariter *nepotesque.* Adde Pompei. pag. 462. Virg. Aen. IV, 628. seq. 21) *Hyrmos* Cod. *Hirmos* Ed. pr. 22) Virg. Aen. VI, 724. seqq. Cf. Donatus III, 5. p. 32. 23) *Epeus*

Et aliubi:

Frugesque receptas
Et torrere parant flammis et frangere saxo[1].

Plures coniunctiones contexunt[2] sententias.

19. *Διάλυτον* est sive *διάλυσις* oratio nulla coniunctione interposita, ut:

Alii navalibus ite,
Ferte citi flammas, date tela[3], *impellite remos.*

Et aliubi:

Naufragia, labes generis, ignorat senex[4].

Sententiae hic plures sine coniunctione finiuntur.

VII.

De schemate dianoeas.

1. Schema dianoeas[5] a schemate lexeos hoc distat,
[252] quod alterum in verbis et verborum[6] || ornamentis consistit, alterum in contemplatione animi sensusque versatur. De schemate ergo dianoeas velut viam[7] paucis ostendam, qua, si quis otiosior[8] fuerit, etiam reliqua, quae quasi remotiora videbuntur, persequi poterit. Fit igitur schema dianoeas per has species quindecim.

2. Per dialogismon[9], ut apud Terentium[10] est:

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem
Cum accersor[11] *ultro? an potius ita me comparem*
Non perpeti meretricum contumelias?

Hic persona introducta quaerit apud se, quae nam potius utilitati suae pars eligenda sit.

3. Per mycterismon, id est, derisum[12] quendam, tamquam:

Vidi te, Ulixes[13], *saxo sternentem Hectora,*
Vidi tegentem clipeo[14] *classem Doricam:*
Ego tunc pudendam trepidus[15] *hortabar fugam.*

Haec omnia derisu[16] quodam dicta sunt a fortiore ad non fortem.

4. Per paralipsim[17], in quo cum nolumus[18] negantes aliquid indicare, tamquam:

Non commemoro[19] *quod latroni statui oppressi, et domus*
Ista virorum, et segetis armata manus[20].

5. Per ethologiam[21], ut: *Si quis me videat dicat: Nimirum hic est ille talis, vir tantis opibus praepotens, ubi nunc secundis rebus adiutrix*[22].

6. Per prosopopoeiam, cum loquentes finguntur, qui nulli sunt, tamquam:

Si nunc redire posset ad superos pater,
Qui te tutamen fore sperarat[23] *familiae*
Domuique columen[24], *nonne haec sic*[25] *diceret?*
Cur te dedecores[26]? *familiam cur*[27] *macules*[28] *tuam?*
Cur rem dilapides[29], *quam miser extruxit labor?*

Philosophi antiqui usum dixerunt tropen, quam[30] catachresim nominavere, cui opinioni plerique Grammatici an-

Edd. O. *Epios* Cod. Virg. Aen. II, 262. seqq. 1) Virg. Aen. I, 178. seq. — *aliubi* hic et paullo post in Cod. esse, testatur diserte Nieb. 2) *Contexunt* Edd. O. *contextant* Cod. 3) *Date vela* Fabr. P. *date tela* Cod. Ed. pr. Virg. Aen. IV, 593. seq. ubi editur *date vela.* Sed *date tela* etiam Donatus et Pompeius exhibent l. c. Diomedes p. 442. P. 4) Locus unde petitus sit, non reperio, nec apud quemquam alium Grammaticum legitur, quantum equidem sciam. 5) *Schema dianoeas* Cod. Ed. pr. *Σχῆμα διανοίας* Fabr. P. 6) *In verborum* Edd. O. *in verbis et verborum* Cod. 7) *Velut viam* Cod. *ut viam* Ed. pr. *viam* Fabr. P. 8) *Ociosior* Fabr. P. *otiosior* Cod. Ed. pr. 9) *Κατὰ διαλογισμὸν* Fabr. P. atque ita in seqq. per totum hoc caput de Schemate dianoeas. *Per dialogismon* Cod. Ed. pr. 10) *Apud Terentium est* Cod. *est* om. Edd. O. Cf. Terent. Eunuch. I, 1, init. 11) *Accersor* Edd. O. *accersar* Cod. ex errore librarii. 12) *Per derisum quendam* Fabr. P. *derisum quoddam*, om. *per*, Ed. pr. *derisum quendam*, om. *per*, Cod. 13) *Ulysses* Edd. O. *Ulixes* Cod. 14) *Clypeo* Fabr. P. *clipeo* Cod. Ed. pr. 15) *Trepidus* Fabr. P. *trepidus pedibus* Ed. pr. Cod. *pedibus* recte delevit Fabr. Locus unde petitus sit, nescio; neque ullus facile alius Grammaticorum eum laudaverit. 16) *Cum derisu* Fabr. P. *derisu*, om. *cum*, Cod. Ed. pr. 17) *Κατὰ παράληψιν* Fabr. P. *Per paralipsim* Cod. Ed. pr. i. e. *παράλειψιν*. Cf. Ruhnken. ad Aquilam Rom. pag. 149. 18) *In quo volumus* Fabr. P. *in quo cum nolumus* Cod. Ed. pr. Legendum videtur: *cum volumus*, omissis vv. *in quo.* 19) *Memoro* Fabr. P. *commemoro* Cod. Ed. pr. 20) *Draconis saeui sopiui impetum, Non, quod viros domavi, et segetis armatae manus* Fabr. P. *latroni statui oppressi, et domus ista virorum, et segetis armata manus* Cod. Ed. pr. Haec corrupta quidem sunt, sed non, ut Fabr. fecit, ex loco simili, qui paullo infra legitur, restituenda sic, ut nihil diversi relinquatur. Scribendum hoc loco videtur:

Non commemoro, quod draconis ***taetri*** *oppressi impetum*
Non, quod domui ***vim taurorum*** *et segetis armatae manus.*

Est sine dubio locus ex Ennii Medea. Cf. Ovid. Heroid. XII, 59. seq. Metamorph. VII, 29. seqq. 21) *Κατ αἰτιολογίαν* Fabr. O. *Per aetiologiam* Ed. pr. *Per ethologiam* Cod. Haec fortasse eadem est, quae aliis *ἠθοποιΐα*. Non enim *αἰτιολογίαν*, sed *ἠθοποιΐαν* h. l. Grammaticus ponere voluisse videtur, qua de caussa codicis lectionem non sollicitavi. Cf. Aquila Romanus c. IV, pag. 146. Ruhnken. et idem Ruhnkenius ad Rutilium Lupum I, 21. p. 66. 22) *Adiutrix fortuna* Fabr. P. *fortuna* om. Cod. Ed. pr. Sunt verba poetae alicuius ita scribenda:

Si quis me videat, dicat: Nimirum vir est
Hic ille talis, tantis opibus praepotens!
Ubi nunc secundis rebus adiutrix . . .?

23) *Fore putarat* Fabr. P. *fores parare* Ed. pr. *fore sperarat* Cod. 24) *Domusque columen* Fabr. P. *domuique incolumen* Ed. pr. *domuique columen* Cod. 25) *Nonne putas sic* Fabr. P. *nonne* ***potes*** *sic* Ed. pr. *nonne haec sic* Cod. Latet aliud. 26) *Dedecoras* Fabr. P. recte. *dedecores* Cod. Ed. pr. 27) *Famam cur* Fabr. P. recte. *familiam cum* Ed. pr. *familiam cur*, quod servavi, licet aperte vitiosum. 28) *Maculas* Edd. O. *macules* Cod. sine dubio vitiose. 29) *Dilapidas* Fabr. P. recte. *dilapides* Cod. Ed. pr. Ceterum unde petitus sit hic elegantissimus Comici locus, reperire non possum. 30) *Hunc dixerunt tropum, quem* Fabr. P. *usum dixerunt tropen quam* Cod. Ed. pr.

tiqui consenserunt. Omnis enim tropus quid est, nisi alienae rei abusio?

7. Per apologismon, sive ultro dando, cum aliquid adversario nostro[1] ultro damus, quo uti eum scimus non posse, tamquam:

[253] || *Tutare amici causam, patris suscipe*[2]*:*
Obiicitur crimen capitis, purga fortiter.
In amici causa potior est immo certe potior est[3].

Per hyperbolen, hoc est[4]:

In ventre sapere didicit nimirum Solon,
Qui lege cavit, ut vitia transcenderent
Auctoris poenae; poena nulla acerbior
Excogitari potuit uxoris malis[5].

8. Per confessionem, tamquam suum crimen confitentis, cum oratio increpans alterum prodit:

Tunc credo, cum me arbusta[6] *videre Myconis,*
Atque mala vitis[7] *incidere falce novellas.*

9. Per commutationem: *Prorsus aequum*[8] *est pectore, Dave; me poenae oppone.* Hic non ut coepit, sententiam finit. Nam aiebat Dave; deinde subiecit me, cum ipse sit Davus.

10. Negando, cum quid negantes volumus inducere, atque improperantes[9] beneficia, quae audiens cognoscat.

Non memoro quod draconis saevi sopivit[10] *impetum,*
Non quod domavit viros[11], *et segetis armatae manus.*

11. De transitu sive transmutatione personarum, cum a nostra ad alteram trans||imus, et per illam transfiguran- [254]
tes, quod volumus, retinemus, ut:

Thesprote, siquis sanguine exortam tuo
Prolem, inter aras sacrare sacram[12] *immolet.*
Quid meritus hic sit, dubium an cuiquam fiat[13]*?*

Hic a persona in aliam personam transiit[14], ut argutans per illam ostenderet, quid vellet increpare.

12. Per apoclisin[15]: *Egone*[16] *illam pudor est eloqui, quam comperi; relinqui non potuit; non perpetiar; non etiam*[17] *quiddam suspicionis silentio colligunt.*

13. Per aporian:

Luna, deum quae sola vides periuria vulgi,
Seu Cretea magis, seu tu Dictynna vocaris.

Hic de nomine certae[18] rei dubitatio.

14. Per epitropen: *Sive ita virtus, sive ita patrocinium horrendum, miseranda fia esse clamitas*[19] *insonti quod extulisti saucios patrio lare.* De nomine disceptatio est, cum res sit palam. Hic adversariis permittimus[20], quo velint pacto nomen imponere, ut de eo potius quam de re ipsa dubitare videamur.

15. Per antimetabolen: *Homo ornat locum, non hominem locus.* Verbum ante dictum aut eodem modo, aut permutatum, aeque postea referetur.

De Lectione[21].

1) *Vel ultro* Fabr. P. *non ultro* Ed. pr. *n̄o* (i. e. nostro) *ultro* Cod. 2) *Suscipere* Ed. pr. 3) *Potior immo certior* Fabr. P. *potior est immo certe potior est* Cod. Ed. pr. 4) *Καθ' ὑπερβολὴν, tanquam* Fabr. P. *Per hyperbolen, hoc est* Cod. Ed. pr. 5) Idem exemplum supra iam relatum a Grammatico lib. IV, 4, 13, capite de tropis, ubi vide, quae notavi. 6) *Arbustum* Fabr. P. *arbusta* Cod. Ed. pr. Virg. Bucol. III, 10. 7) *Vites* Fabr. P. Ed. pr. *vitis* Cod. atque ita editur apud Virg. Tum *indere* pro *incidere* ex errore typ. P. 8) *Equino* Fabr. P. *aequina* Ed. pr. *aequum* Cod. Legendum videtur: *Prorsus aequum est. Peccasti, Dave; me poenae oppone.* 9) *Improperantes* Cod. Edd. O. Lege *improbantes.* 10) *Sopiui* Fabr. P. *sopivit* Cod. Ed. pr. 11) *Viros domaui* Fabr. P. *domavit viros* Cod. Ed. pr. Vide quae supra diximus de eodem vel simili loco. Sic autem nunc hic legendum est:

Non commemoro, quod draconis saevi sopivi impetum,
Non, quod domui vim virorum et segetis armatae manus.

Bothius Poet. Scen. V, 1, pag. 289. dicit quidem, se hunc locum ad Ennii Medeam retulisse, verum non fecit, nec legitur inter fragmenta Medeae ab illo relata. 12) *Sacram sacrare* Fabr. P. *sacrare sacram* Cod. Ed. pr. Both. Poet. Scen. V, 1, pag. 281. scripsit: *sacram sacras.* 13) *An cuiquam siet* Fabr. P. *an cuique fiat.* Correxit aliquando Fabr. *an cuiquam **fuat**,* sed postea mutavit. Scripsit Both. l. c. *an **id** cuiquam fuat.* 14) *Transitus* Edd. O. *transit* Cod. Scripsi *transiit.* 15) *Καθ' ἀπόκρισιν* Fabr. P. *Per apocrisin* Ed. pr. *Per apoclisin* Cod. In indice capitum libro praemisso ab ipso Grammatico Cod. exhibet: *Per **apodosin**,* quod eodem spectat, et legendum: *Per apoclisin.* 16) *Ergone* Fabr. P. *Ergo ne* Ed. pr. ***Ego** ne* Cod. 17) *Num etiam* Fabr. P. *non etiam* Cod. Ed. pr. Non habeo certam emendationem. 18) *Huc descende. Certae rei* Fabr. P. ita ut verba *Huc descende* ad exemplum poetae trahantur. *Hic de nomine certae rei* Cod. *hic descende. Certe rei* Ed. pr. 19) *Sive est miseria sive est calamitas* Fabr. P. *miseranda sive est calamitas* Ed. pr. *miseranda **fia*** (sic) ***esse clamitas*** Cod. Certam emendationem in promptu non habeo. 20) *Permittemus* Fabr. P. *permittimus* Cod. Ed. pr. 21) *Finis libri quarti* P. *Libri quarti finis* Ed. pr. Fabr. Nihil tale in Cod. qui subiecta habet haec verba sic Graece scripta: *ΔΗ ΛϵΚΤΙΟΝϵ.* Tum sequitur tale signum:

||| q. ||

Niebuhrius in literis ad me datis, quas in praefatione posui, testatur, in Cod. librum quartum usque ad caput *de idiomatibus* produci, a quo incipere librum quintum. Finem autem libri quarti post caput de metris in Cod. notatum esse. Itaque divisionem capitum, quae exhibeatur in indice libro praemisso, falsam esse. Desunt igitur et interciderunt capita de lectione, de accentu, de scriptione, de pronunciatione, de modulatione, de continuatione, de separatione, de mora, de distinctione, de subdistinctione, de rhythmo, de metri versificatione, de basi, de pedibus, de versibus, de metris. Finem capitis de versibus et partem capitis de metris invenit Nieb. in Codice; sed cum ea in scidula scripsisset, quae separatim esset libro Putschiano adiecta, perierunt, fortasse incendio illo, quo brevi ante mortem Niebuhrii domus eius Bonnae conflagravit. Sed de his in praefatione diligentius exposuimus.

[255] ||

INCIPIT LIBER V[1].

I.

De idiomatibus.

IDIOMATA, quae sunt in sermone m̅s̅[2], innumerab[ilia quidem debent[3]] esse. [Ea enim sunt omnia, quae pro nostro] more efferimus, et non secuti[4] Graecos. [Sed ut breviter dica]mus, aut ex generibus nominum fiunt, quae [contra morem Graecorum] nos habemus; nam cum dicimus hic honor, ἡ τιμή, fit apud nos masculini, apud illos feminini generis. Aut ex verborum significationibus contrariis, velut[5]: luctor, παλαίω. Hoc enim verbum apud nos passive effertur, apud Graecos active. Sic etiam et per ceteras partes orationis idiomatum dissonantia multiplex repperitur. Scire haec et meminisse debemus, primum quod participium per se fieri non potest, sed ex verbo; dein quod[6] omne participium eundem casum trahit, quem etiam verbum, ex quo nascitur. Ut cum dicimus per accusativum: sequor dominum, sic et participia huius verbi per eundem casum efferuntur: sequens dominum, secuturus dominum, secutus dominum. Sed nomina participialia, quae fiunt ex participiis instantis[7], genitivum casum recipiunt. ....[8] participia instantis temporis etiam nomina fiunt appellativa, velut[9]: amans, servans, metuens, fidens, egens, sciens, horrens, negligens. Participia igitur[10], ut supra diximus, casus recipiunt suorum verborum, ut: amo uxorem, amans uxorem, servo domum, servans domum, metuo patrem, metuens patrem. Nomina vero par||ticipialia, quae non fiunt ex participio [256] instantis temporis, genitivum admittunt, velut[11]: amans, amicorum, servans aequi, metuens periculi, metuens deorum, fidens animi, egens pecuniarum, sciens locorum. Pauca autem nimis[12] casum non recipiunt, ut: horrens, et talia, prout sententia poscit, casum recipiunt, ut: negligens sum in hac re[13]. Ex praeterito item participia nomina fiunt appellativa, quae aut secundae sunt declinationis, aut quartae. Secundae, velut: praefectus, perfectus[14], execratus, laetus, apertus, iussus; quartae vero, velut[15]: exercitus, visus. Sed haec nomina, quae ex praeterito tempore participia fiunt, non habent casus nisi secundae declinationis, pauca ex quinta; quaedam genitivum recipiunt, velut[16]: victus animi, expertus belli. Expertus enim bellum per accusativum fit participium. Verbum enim huius participii accusativum recipit, velut[17]: experior bellum. Item praefectus praetorii, praefectus cohortis, praefectus urbis, praefectus fabrorum. Praefectus autem praetorio per dativum fit participium, sic et praefectus cohorti, urbi, fabris. Verbum enim huius participii dativum recipit, ut: praeficio te praetorio, illum

1) ***Flavii Sosipatri Charisii Institutionum Grammaticarum lib. V.*** Edd. O. ***Incipit lib. V.*** Cod. Et hic liber postremus ἀκέφαλος est; desunt enim ea quae Charisius de lectione, scriptione, rhythmis atque metris scripta reliquerat. Sed et circa finem desiderantur capita quaedam de differentiis et Glossemata nonnulla κατὰ στοιχεῖον. postremo Ciceronis Synonyma, quae Charisius vice corollarii suo operi adiecerat. Ceterum an ea fuerint synonyma quae Ciceronis nomine ad L. Veturium scripta circumferuntur, difficilis est sane coniectura. Verumenimvero si huiuscemodi a Cicerone literis mandata fuere, verisimile est, non integra, sed praepostera alicuius tenebrionis diligentia contruncata ad nos pervenisse. hoc tamen unum nobis constat, ea quae typis excusa sunt, mutilata esse, in quibus multa non suis locis posita sunt, pleraque etiam immutata. Contulimus enim ea cum vetusto Synonymorum codice, quem nobis Andreas Cossa, Patricius Neapolitanus, humanus iuxta et eruditus in utraque lingua, communicavit. Tu interim, candide lector, hanc nostram diligentiam boni consule, dum meliora dare possimus. Vale. ***Io. Pierius Cyminius.*** Tum *De Hidiomatibus* Cod. atque ita in seqq. semper. 2) *Sermone nostro* Edd. O. *sermone* ***m̅s̅*** (sic) Cod. Hoc eodem signo alibi vox *manuscriptus* designatur, vel *molestus*, quarum neutra huic loco accommodata. 3) Haec et quae in seqq. uncis includuntur, in Cod. extrita sunt. 4) *Tantum sequuti* Fabr. P. *tantum secuti* Ed. pr. ***et non*** *secuti* Cod. 5) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 6) *Sed ex verbo denique* Edd. O. *sed ex verbo; dein quod* Cod. 7) *Instantis temporis* Edd. O. *instantis* Cod. 8) *Semper enim* Edd. O. In Cod. pro his vocibus hiatus quatuor literarum deprehenditur. 9) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 10) *Participia sunt* Edd. O. *Participia igitur* Cod. 11) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 12) *Pauca nimis* Fabr. P. *Pauca haec nimis* Ed. pr. *Pauca autem nimis* Cod. 13) *Hac re* Edd. O. *in hac re* Cod. 14) *Ut praefectus* Edd. O. *velut praefectus, perfectus* Cod. 15) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 16) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 17) *Ut* Edd. O. *velut* Cod.

cohortibus. Aliis etiam ita de idiomatibus placuit definire. Cum ab omni sermone Graeco Latina lingua pendere videatur, quaedam inveniuntur aut licentia [1] ab antiquis aut [2] proprietate linguae Latinae dicta, praeter consuetudinem Graecorum, quae idiomata appellantur. Adgno-
[257] scuntur [3] haec ex casibus: nam inveni||mus, quae Graeci per genitivum casum [4] dicunt, haec per dativum usurpata, ut: parco tibi. Et quae Graeci per dativum, haec a Romanis per genitivum prolata, ut: pudet me amoris. Item ceteros casus alios pro aliis dictos invenimus. Sunt praeterea figurae, quae consuetudine quidem per alium casum proferuntur, ab antiquis autem [5] diverse, velut [6] utor hac re nos dicimus, apud veteres autem et utor hanc rem dictum est. Haec igitur idiomata multifariam efferuntur: per verba, per appellativa, per praepositionem, per adverbia. Et quidem per verba sic: oro te, parco tibi. Item per participium: adiuvans illum fecit. Item per appellativa: dignus sum hac re. Item per praepositionem: supra te, infra te. Item per adverbia: proxime civitatem, digne illo. Omnia participia figuram verborum suorum sectantur [7]. Ut enim dicimus curo te, et adiuvo te, sic et curans illum et adiuvans illum dicitur. Quae autem pro appellationibus usurpantur, haec genitivum casum admittunt, velut [8]: amans filii est, egens pecuniarum est. Item omnes appellationes, quae in *or* terminantur propagatae e verbis [9], eundem genitivum casum admittunt, ut: cupitor sum huius rei. Ceterae autem appellationes, quae cum figura dicuntur, hae genitivum tantummodo aut ablativum recipiunt, quarum pleraeque utrosque casus admittunt, ut: ignarus sum huius rei, et: incertus sum huius rei, et si quod tale invenitur. Per ablativum autem: dignus sum hac re, et si quod aliud simile. Item per utrosque casus: diversum huius rei, et hac re, venit mihi in mentem huius rei, et: venit mihi in mentem haec res, dicitur, et si qua similia.

II.

Idiomata genitivi casus.

Venit mihi in mentem huius rei [10].
Patiens sum laboris.
Taedet me huius hominis.
Miseret me tui.
Misereor tui.
|| Doleo vicem tui et vicem tuam. [258]
Piget me huius rei.
Similis sum tui.
Pudet me amoris [11].
Paenitet [12] me muneris.
Amans mei est.
Veri simile.
Iniuriae me pertaesum est.
Discrucior animi.
Interest illius.
Horum prima et secunda sic efferuntur:
Interest mea, interest tua.
Item refert mea, refert tua.
Et pluraliter: interest [13] nostra, vestra, illorum.
Paenitet me huius consilii.
Piget me profectionis.
Taedet me mulierum.
Memini praeceptoris.
Reminiscor patris.
Avidus vini.
Diligens matris.
Studiosus [14] amicorum.
Curiosus studiorum.
Metuens deorum.
Timens numinis.
Scius artis.
Nescius literarum.
Capax studiorum.
Expertus rei.
Sitio vini [15].
Esurio panis.

III.

Dativi casus [16].

Succedo tibi.
Insidior tibi.
Adimo tibi.
Demo tibi.
Praesideo huic urbi.

1) *A licentia* Edd. O. *aut licentia* Cod. 2) *Ut* Edd. O. *aut* Cod. 3) *Agnoscuntur* Edd. O. *Adgnoscuntur* Cod. 4) *Φείδομαι σοῦ* (sic) Fabr. P. Graeca ignorant Cod. Ed. pr. 5) *Autem* accessit e Cod. om. Fabr. P. Locum sic exhibet Ed. pr. *ab antiquis haec diversae.* 6) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 7) *Sequuntur* Edd. O. *sectantur* Cod. 8) *Ut* Edd. O. *velut* Cod. 9) *A verbo* Fabr. P. *verbi* om. praep. Ed. pr. *e verbi* Cod. Scripsi *e verbis.* 10) In Edd. O. haec inverso ordine leguntur: *Patiens sum laboris. Venit mihi in mentem huius rei.* In Cod. uti editum a nobis est. 11) His subiiciunt Edd. O. *Sitio vini. Esurio panis*, quae in Cod. sub finem capitis post vv. *Expertus rei* leguntur. 12) *Paenitet* scriptura Cod. quae paullo post recurrit. 13) *Refert* Edd. O. *interest* Cod. In proxima formula *me* deest in Ed. pr. a Fabr. adiectum, quod Cod. quoque exhibet. 14) *Fastidiosus* Edd. O. *Studiosus* Cod. 15) Haec duo hic adduntur in Cod. ut supra notavi. 16) *Idiomata dativi casus* Edd. O. om. *idiomata* Cod.

Vitio tibi duco [1].
Obiicio tibi.
Impropero tibi.
Exprobro tibi.
Antepono tibi illum.
Maledico tibi.
Abripio tibi.
Praepono te illi.
[259] || Antepono muneri amicitiam.
Parco peccanti.
Noceo tibi.
Incommodo tibi.
Officio tibi.
Obsum tibi.
Alienus sum tibi.
Timeo tibi.
Aufero tibi.
Persuadeo tibi.
Ausculto tibi et auscultor.
Prosum tibi.
Detraho tibi.
Medeor tibi.
Repraesento tibi.
Rependo tibi.
Convicior [2] tibi.
Blandior tibi.
Adulor tibi.
Prospicio tibi.
Provideo tibi.
Consulo tibi.
Praesideo tibi.
Imprecor meis.
Praeeo tibi.
Cordi mihi est amicus.
Excidit mihi.
Obstrepo illi.
Extorquet mihi nolenti [3].
Liquet mihi.
Curae mihi es.
Vacat mihi.
Moderor tibi [4].
Derogo tibi.
Tempero illi [5].
Praesum provinciae.

Supplico tibi.
Studeo huic rei.
Obrepo illi.
Munera tibi do.
Bono mihi est haec res [6].
Testimonio est mihi.
Succurrit mihi.
Abstineo illi.
Pignori do.
Sic filiae doti do.
Evello tibi.
Lito deis.
Subtraho tibi anulum [7].
|| Crisat illi [8]. [260]
Non palpor equo.
Vitio tibi hanc rem [9] do.
Oneri tibi sum.
Eripio flammae.
Commodo hospiti.
Benifico cognato [10].
Patrocinor [11] patriae.
Eximo mulieri ornatum.
Praefero patri praeceptorem.
Calcem illi duco.
Vitium desidioso verto.
Praesideo [12] Ciliciae.
Benedico benifico [13].
Praeficio militibus.
Praecurro praetori.
Supersideo [14] discipulo.
Antecellor aemulo.
Commodat mihi haec [15] res.
Dono tibi do.
Doti genero do.
Consilio tibi sum.
Amans mihi est [16].
Nocetur mihi.
Peculor tibi.
Obsum amico tuo.
Eruo tibi oculos.
Haeres tibi sum.
Invidiae mihi es.
Prospicio tibi.
Testimonium tibi duco [17].

1) *Vitio tibi duco* Fabr. P. *vitium tibi duco* Cod. Ed. pr. quod erratum puto a librario. Paulo post lege *improbo* pro *impropero*. 2) *Convitior* Edd. O. *convicior* Cod. 3) *Extorquet mihi nolenti;* accessit haec formula e Cod. 4) *Illi* Edd. O. *tibi* Cod. 5) *Tibi* Edd. O. *illi* Cod. 6) *Bona mihi haec res* Edd. O. *Bono mihi est haec res* Cod. 7) *Capulum* Edd. O. *anulum* Cod. 8) *Crissat* Edd. O. *Crisat* Cod. 9) *Rem hanc tibi* Edd. O. *tibi hanc rem* Cod. 10) *Benefico cognato* Edd. O. *Benifico cognato* Cod. Legendum videtur: *Benefit cognato.* 11) *Patrocinior* Cod. *Patrocinor* Edd. O. 12) *Praesidio* Cod. *Praesideo* Edd. O. 13) *Beneficio* Edd. O. *benifico* Cod. 14) *Supersedeo* Edd. O. *Supersideo* Cod. Statim post legitur in omnibus: *Antecellor aemulo.* Corrige: *Antecello aemulo.* 15) *Has res* Ed. pr. *haec res* Cod. Fabr. P. 16) *Amans mihi est;* haec formula ccessit e Cod. 17) *Dico* Edd. O. recte for-

Ancillor magistro.
Adsentio [1] domino.
Libet mihi.
Geniculo parenti.
Genua tibi advolvor.
Ornata mihi est [2].
Adiumento tibi sum.
Argumentum nobis fuit.
Aemula merito [3] mihi fuit.
Gaudio mihi fuit.
Damno mihi fuit.
Fraudi mihi fuit.
Noli mihi praeire.
Destino mihi.
Evito huic rei.
Indignatur mihi.
Obtrectat duci.
Derogo legi.
[261] || Voluptati mihi fuit.
Procuro illi [4].
Aemulor tibi.
Mentior tibi.
Praesto omnibus.
Dolori mihi fuit.
Honori mihi fuit haec res.

IV.

Accusativi casus [5].

Ordior hanc rem.
Incipio studium.
Invado hominem.
Execro illum.
Interpello iudicem.
Tango aurum [6].
Adiuvo oratorem.
Commeio lectum et meio [7].
Moneo puerum.
Peto domum.
Impetro consulatum.
Increpo peccantem.
Convenio amicum.
Consulo praeceptorem.
Negligo divitias.
Sequor exercitum.
Oleo unguentum.
Contemno pecunias.
Recordor speciem.
Comitor illum [8].
Impedio legentem.
Decet me dignitas.
Derideo stultum.
Derideo adseculam [9].
Offendo iudicem.
Adloquor filium [10].
Cupio honorem.
Calumnior te.
Usurpo hanc rem.
Sentio beneficium.
Adipiscor [11] laudem.
Experior periculum.
Adorior hominem.
Adgredior [12] petitionem.
Ingredior hanc rem.
Aggredior [13] mont em
Audio oratorem.
|| Excuso te. [262]
Memini hanc rem.
Curo scholam.
Intueor imaginem.
Obliviscor hanc rem.
Adpeto laudem.
Non amplius unam noctem.
Consequor lucrum.
Iuvat me.
Reminiscor factum.
Adeo consulem.
Concedo tibi munus.
Invideo ei pulchritudinem.
Admoneo illum [14] hanc rem.
Iubeo illum.
Praepono honorem.
Despicio praetextam.
Reprehendo te.
Impetum in te facio.
Precor deos et a diis.
Accedo ad te.
Corripio te.
Inquieto illum.

tasse. *duco* Cod. 1) *Adsentior* Edd. O. *Adsentio* Cod. 2) *Est* Cod. *es* Edd. O. 3) *Merita* Edd. O. *merito* Cod. 4) *Praecurro illi* Edd. O. *Praecuro illi* Cod. Cum supra iam positum sit *Praecurro praetori;* h. l. sine dubio legendum est: *Procuro illi.* Atque ita scripsi. 5) *Idiomata accusativi casus* Edd. O. *Accusativi casus* Cod. 6) *Aurem* Edd. O. *aurum* Cod. 7) His subiungunt *Meiere lectum* Edd. O. quae vv. absunt a Cod. 8) *Comitor illum* acc. e Cod. 9) *Adseculam* Cod. *adseclam* Edd. O. 10) *Alloquor* Edd. O. *Adloquor* Cod. 11) *Adipiscor* Edd. O. *Adaepiscor* Cod. 12) *Aggredior* Fabr. P. *Agredior* Ed. pr. *Adgredior* Cod. 13) *Adgredior montem* Fabr. Ed. pr. *Aggredior montem* Cod. P. 14) *Illum* Cod. *eum* Fabr. P. *cam* Ed. pr.

Penitet [1] me.
Refero ad patrem.
Mereor beneficium et merec.
Nanciscor occasionem.
Conor hanc rem.
Inchoo hanc rem.
Insimulo salleum [2].
Animadverto te.
Animadverto in te.
Vindico te et defendo [3].
Vindico in te.
Criminor te.
Interrogo magistrum.
In gratiam tecum redeo.

V.

Ablativi casus [4].

Dignus sum laude.
Opus est mihi [5].
Vaco militia.
Fruor divitiis.
Satior cibo.
Cedo tibi gloria.
Dignor te munere.
Utor divitiis.
Abutor servo.
Libero te dolore.
[263] || Liberor molestia.
Careo honore.
Queror tibi de illo.
Coeo cum muliere.
Glorior dignitate.
Plenus sum bonis.
Dono te hac re.
Fungor honore.
Afficior dolore.
Congredior cum illo.
Abstineo me cibo.
Sub illo milito.
Desisto ab hac re.
Communico cum illo.
Potior munere.
Tempero me vino.
Afficio te gaudio.
Fraudo te militia.
Egeo victu et indigeo.
Lucror tecum.
Abdico me praetura.
Longior illo sum.
Concumbo cum muliere.
Fraudo pecunia.
Pro mea mediocritate.
Impleo te vino.
Fretus sum oratore.
Dominor homine.
Onero te oratione.
Antepono fide mea.
Precor a diis et deos.
Iungor tecum amicitia.
Gaudeo gloria.
Avello a te vestem.
Impertior te hac re.
Ardeo flamma.
Flagro amore.
Accendo te hortatione.
Incensus amore.
Labor [6] oratione.
Labor [7] proposito.
Deficio hac re.
Laetor victoria.
Nitor pudicitia.
Induo te armis.
Induor veste.
Fraudor honore.
Postulo [8] a iudice.
|| Privo te hac re. [264]
Imbuor hac re [9].
Divellor a te.
Egredior domu [10].
Excepto munere [11].
Alienus sum crimine [12].
Pugno cum homine.
Loquor cum oratore.
Convenit mihi tecum.
Venio tecum.
Dignor [13] amicum hospitio.
Satio populum tritico.
Saturo exercitum commeatu.
Onero servum lignis.

1) *Poenitet* Edd. O. *Penitet* Cod. 2) *Insimulo te* Fabr. P. *Insimulor* Ed. pr. *Insimulo salleum* (sic) Cod. Lege: *Insimulo Saleium*, sive aliud latet nomen proprium. 3) *Te defendo* Edd. O. *et defendo* Cod. Lege: *Vindico te, i. e. defendo.* 4) *Idiomata ablativi casus* Edd. O. *Ablativi casus* Cod. 5) Verba: *Opus est mihi* accesserunt e Cod. Lege: *Opus est me.* 6) *Laboro* Edd. O. *Labor* Cod. 7) *Laboro* Edd. O. *Labor* Cod. *Postulor* Edd. O. *Postulo* Cod. 9) *Imbuor a te* P. *Imbuor hac re* Cod. Ed. pr. Fabr. 10) *Domu* Cod. *domo* Edd. O. 11) *Eximo munere* Fabr. P. *Exepto munere* Ed. pr. *Excepto munere* Cod. 12) *A crimine* Edd. O. Praep. om. Cod. 13) *Pignor* Edd. O. *Dignor* Cod.

In gratiam tecum redeo.
Abdico filium domo.
Abstineo pulpamento.
Desisto tua consuetudine.
Accendo amicum pulchritudine mea.
Uro amicum superbia mea.
Labor [1] spe mea.
Imbuo malum malis.
Degredior [2] monte.
Contentus sum uno nummo.
Orbet [3] uxorem dote.
Sermocinor tecum.
Interdico ignominioso foro.
Excidi patrimonio.
Exulto victoria [4].
Confligo tecum.
Caveo mihi a te.
Glorior te.

VI.

Genitivi et dativi casus.

Similis sum tui et tibi [5] moribus.
Avello senis et seni canos.
Avello iuvenis et iuveni barbam.
Frango servi et servo caput.
Rumpo periuri et periuro caput.
Eruo mendacis et mendaci oculos.
Vicinus sum illius et illi.
Fidelis sum animi et animo [6], et cetera si qua sunt similia.

VII.

Genitivi et accusativi casus.

Doleo vicem tui et tuam.
Discrucior animi et animum.
[265] || Memini honoris et honorem.
Admoneo illum caedis et caedem.
Obliviscor amicitiae et amicitiam [7].

VIII.

Genitivi et ablativi casus.

Expers sum causae et causa, ignoro causam [8].
Expers sum fundi et fundo, non habeo fundum.
Plenus cibi et cibo.
Impleo saeculum argenti et argento.
Egeo victus et victu et [9] indigeo.
Potior fructus et fructu.
Maximi nominis sum et maximo nomine, id est, nobilissimus sum.

IX.

Dativi et accusativi casus.

Adsedeo praetori et praetorem.
Attendo tibi et te [10].
Adulor praeceptori et praeceptorem [11].
Accedo tibi et te, id est, eadem tibi sentio [12].
Quid tibi, et quid te futurum est?
Obtrecto mulieri et mulierem.
Inludo vano et vanum.
Praesto inopi et inopem.
Medeor amanti et amantem.
Prospicio tibi et te.
Provideo tibi et te.
Decet mihi et me penula.
Timeo tibi, id est [13], ne eveniat tibi, et timeo te.
Studeo Graecas literas et Graecis.
Incanto tibi et te.
Conduco tibi et te.
Tempero tibi et te.
Faveo tibi, faveo te [14].

|| X. [266]

Dativi et ablativi casus.

Detraho tibi et te.
Vaco militiae illius, militia [15], id est, non milito.
Loquor tibi et tecum.
Contendo tibi [16].
Certo tibi et tecum.
Opto diis et a diis.

XI.

Accusativi et ablativi casus.

Utor pane et panem.
Abutor miserum et miser[o [17]].

1) *Laboro* Edd. O. *Labor* Cod. 2) *Digredior* Edd. O. *Degredior* Cod. 3) *Orbo* Edd. O. *Orbet* Cod. Scribe *Orbat.* 4) Verba: *Exulto victoria* accesserunt e Cod. 5) *Tibi* om. P. habent Cod. Ed. pr. Fabr. 6) *Amici et amico* Edd. O. *animi et animo* Cod. 7) Verba: *Obliviscor amicitiae et amicitiam* desunt in Fabr. et P. 8) *Expers est causae et causa, quaero causam* Edd. O. *Expers sum causae et causa, ignoro causam* Cod. 9) *Et* desideratur in Fabr. P. 10) Verba: *Attendo tibi et te* accesserunt e Cod. 11) *Adulor patori* (sic) *et rem* Cod. 12) *Eadem tecum sentio* Edd. O. *id est, eadem tibi sentio* Cod. 13) *Sortem* Edd. O. *id est* Cod. 14) *Et faveo te* Edd. O. *et* non est in Cod. 15) *Et militia* Edd. O. *et* deest in Cod. abesse vix potest. 16) *Et tecum* addunt Fabr. P. om. Cod. Ed. pr. abesse vix potest. 17) *Miseris et miseros* Edd. O. *miserum et miser.* Cod. ita ut ultima litera

Fungor officium et officio[1].
Dominor in civitate et civitatem.
Communico tecum mensam et mensa[2].
Annitor hanc rem, nitor hac re[3].
Olet unguentum et unguento et redolet[4].
Invideo condiscipulo libro[5] et librum.
Precor Iovem et a Iove.
Cedo meliori[6] palmam et palma.
Induo puerum rubricam et rubrica[7].
Caveo me et caveo mihi abs te.
Clanculum facit[8] patrem et patre.
Abeo quod est . . . . m[9].
Deprecor inimicum et inimico.
Puteo stercus et stercore.

Item sunt idiomata nomina, quae per genera efferuntur diversa, id est, apud Graecos alterius sunt generis, et alterius apud Latinos, quae sunt satis pauca, et per alphabeti ordinem digesta, quae nos quasi non necessaria non[10] praetermisisse lector agnoscat[11], sed in alio loco, eo[12] quo digesta sunt ordine, a nobis transcripta repperiet[13].

Incipit nunc Pl. Secundi differentia verborum et nominum[14].

legi non possit. 1) *Officio et officium* Edd. O. *officium et officio* Cod. 2) *Communicor tecum mensa et mensam* Edd. O. *Communico tecum mensam et mensa* Cod. 3) *Annitor hac re et hanc rem* Edd. O. *Annitor hanc rem, nitor hac re* Cod. 4) *Olet unguento et unguentum et redoleo* Edd. O. *Olet unguentum et unguento et redolet* Cod. 5) *Libris* Edd. O. *libro* Cod. 6) *Mulieri* Edd. O. *meliori* Cod. 7) *Imbuo puerum rubrica et rubricam* Fabr. P. *Imbulo* (sic) *puerum rubrica et rubricam* Ed. pr. *Induo puerum rubricam et rubrica* Cod. 8) *Fecit* Edd. O. *facit* Cod. 9) *Abeo quod est . . . . m.* Desunt haec in Edd. O. 10) *Iam* Fabr. P. *nam* Ed. pr. *non* Cod. 11) *Agnoscet* Edd. O. *agnoscat* Cod. 12) *Eo* accessit e Cod. 13) *Repperiet* scriptura est Cod. 14) *Quinti et ultimi libri finis* Edd. O. Haec ignorat Cod. pro quibus exhibet: *Incipit n̄c Pl Secun diffe uerbō et nominum.* Secundum indicem a Charisio libro suo praemissum desunt: Synonyma Ciceronis. Indifferenter glossemata per literas Latinas ordine composita. Glossemata idem significantia. De differentiis. Quae omnia interciderunt.

ADDENDA.

Ad pag. 3. In not. *1.* dele verba *e Cod.*

Ad pag. 4. *De metri versificatione.* Ibi notavi, in Cod. esse pro v. *versificatione* hanc siglam: ***RRā,*** quod non ita se habere, postea cognovi. Videtur enim legi: ***si fiā,*** quod nihil est, nisi *ficatione*, h. e. *versificatione.*

Ad pag. 40. (55. P.) lib. I, 17, 36. Cf. libellum de generibus nominum, quem primus edidit Hauptius, V. Cl. in edit. Ovidii Halieuticorum, p. 95. ubi legitur: *Pistrinum generis neutri, sed Varro 'media est pistrina'.*

Ad pag. 45. (62. P.) lib. I, 17, 51. Dixi ibi, non satis intelligi posse ex Niebuhrii enotatis, utrum *tunde* an *unde* legendum sit. Sic autem scripsit Niebuhrius: ***t^{unde}unde***, ex quo fortasse coniicias, sic plane esse in Cod. scriptum. Fortasse latet simul numerus libri Theriacon.

Ad pag. 45. (62. P.) lib. I, 17, 52. Cf. libell. de generibus nominum paullo ante citatum p. 98. *Stomachus generis masculini, quamvis pluraliter dicat* (excidit nomen) *stomachi nuper decepti.*

Ad pag. 49. (69. P.) lib. I, 17, 63. Cf. ad hunc locum libellus de generibus nominum supra citatus pag. 95. *Pulvis generis masculini, sed Propertius 'horrida pulvis'.*

Ad pag. 52. (73. P.) lib. I, 18, 3. De forma *praetextum* adde libell. de generibus nominum in Haupt. edit. Ovidii Halieut. cett. p. 93. *Praetextum generis neutri. Sed vicit consuetudo, quae praetextas dicit, quoniam toga praetexta.*

Ad pag. 57. (78. P.) lib. I, 18, 19. Hauptius ad libellum statim citatum pag. 74. scribendum censet: *Vix sustineo clunes . . . . et Horatius 'pulcrae clunes' et Scaevola 'lassas clunes'.* Ex Laberii verbis existimat idem excidisse adiectivum, et Q. Scaevolam inter poetas lascivos commemorari ait a Plinio Epist. 5, 3.

Ad pag. 58. (79. P.) lib. I, 18, 24. De *cassida* cf. libellum de generibus nominum in editione Hauptii supra dicta p. 76. *Cassidem generis feminini, ut Propertius 'aurea cui postquam nudavit cassida frontem'.* Ad quem locum notavit Editor: *Desumptus hic versus a Charisio, inde cassidem in lemmate.*

Ad pag. 59. (81. P.) lib. I, 18, 20. Cf. libellum saepe dictum de generibus nominum ed. Haupt. p. 94. *Pampinus generis feminini ut Cornelius 'purpureis geminata pampinus uvis.* Ad Charisii locum adnotavit Editor: *Afranii verba grammaticus Vindobonensis ad sagi vocabulum adscripsit* (cf. p. 100. edit. Haupt.). *Ennius scripsisse videtur sagus caerulus. Cf. Nonius pag. 223, 29. tum nonnulla exciderunt, in quibus Charisius de pampini vocabuli genere dixerat Corneliique Severi mentionem fecerat. eius versiculum sic scribendum suspicatur Godofredus Hermannus: helvola (vel helvaque) purpureis gemmavit pampinus uvis. nam* ***t in therva*** *ex antecedente aliquo* ***dixit*** *vel ait residuum videri.*

Ad pag. 60. (82. P.) lib. I, 18, 32. Cf. de generibus nom. ed. Haupt. p. 99. seq. *Sal generis masculini, ut Fabianus: 'sal mixtus'; et in euangelio 'quod si sal evanuerit'. Et hos sales potest dici.* Citat ad hunc locum Editor locum Charisii additque locum Valerii Probi de nomine p. 218. Eichenf. *Sal Fabianus causarum naturalium neutro genere dixit. 'cur sal aliud inquinatius vel nigrius. quia sal e luto congestum est. idem masculino pluraliter 'protinus crescunt effossi sales'.*

Ad pag. 61. (83. P.) lib. I, 18, 35. Cf. de generibus nominum ed. Haupt. p. 99. *Serta pluraliter dicit Virgilius 'huc ades Aonia crinem circumdata serta'. Sed Propertius dicit 'cum tua praependent demissae in pocula sertae'. Sunt enim sertae sicut coronae.*

Ad pag. 61. (84. P.) lib. I, 18, 37. *Marium* pro *Marcellum*, coniecit Hauptius quoque ad libellum de generibus nominum p. 100. ubi haec: *Simia generis feminini, ut regum volumine 'simias et pauos'. quamvis Cicero simiolum dixerit.*

Ad pag. 83. (118. P.) lib. I, 21, 214. Cf. de generibus nominum ed. Haupt. p. 102. *Torques generis feminini, ut Propertius 'torquem auream'.* Ubi vide quae notavit Hauptius.